

SCI-CONF.COM.UA

RESULTS OF MODERN SCIENTIFIC RESEARCH AND DEVELOPMENT

**PROCEEDINGS OF IX INTERNATIONAL
SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE
NOVEMBER 14-16, 2021**

**MADRID
2021**

RESULTS OF MODERN SCIENTIFIC RESEARCH AND DEVELOPMENT

Proceedings of IX International Scientific and Practical Conference

Madrid, Spain

14-16 November 2021

Madrid, Spain

2021

UDC 001.1

The 9th International scientific and practical conference “Results of modern scientific research and development” (November 14-16, 2021) Barca Academy Publishing, Madrid, Spain. 2021. 585 p.

ISBN 978-84-15927-33-4

The recommended citation for this publication is:

Ivanov I. Analysis of the phaunistic composition of Ukraine // Results of modern scientific research and development. Proceedings of the 9th International scientific and practical conference. Barca Academy Publishing. Madrid, Spain. 2021. Pp. 21-27. URL: <https://sci-conf.com.ua/ix-mezhdunarodnaya-nauchno-prakticheskaya-konferentsiya-results-of-modern-scientific-research-and-development-14-16-noyabrya-2021-goda-madrid-isperaniya-arhiv/>.

Editor

Komarytskyy M.L.

Ph.D. in Economics, Associate Professor

Collection of scientific articles published is the scientific and practical publication, which contains scientific articles of students, graduate students, Candidates and Doctors of Sciences, research workers and practitioners from Europe, Ukraine, Russia and from neighbouring countries and beyond. The articles contain the study, reflecting the processes and changes in the structure of modern science. The collection of scientific articles is for students, postgraduate students, doctoral candidates, teachers, researchers, practitioners and people interested in the trends of modern science development.

e-mail: madrid@sci-conf.com.ua

homepage: <https://sci-conf.com.ua>

©2021 Scientific Publishing Center “Sci-conf.com.ua” ®

©2021 Barca Academy Publishing ®

©2021 Authors of the articles

TABLE OF CONTENTS

AGRICULTURAL SCIENCES

1. *Казарова А. С.* 13
ОЦІНКА ЖИВОЇ МАСИ БУГАЙЦІВ УКРАЇНСЬКОЇ ЧОРНО-РЯБОЇ ПОРОДИ ВЕЛИКОЇ РОГАТОЇ ХУДОБИ.
2. *Латюк Г. І., Мулієв П. О.* 16
ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ГУСТОТИ СТОЯННЯ РОСЛИН СОНЯШНИКУ В УМОВАХ БЕРЕЗАНСЬКОГО РАЙОНУ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ.

BIOLOGICAL SCIENCES

3. *Danyliv S. I., Yakymiv I. I.* 23
BLACK ELDERBERRY FOR FLU AND COLDS.
4. *Talibov T., Guliyeva G.* 27
NATURAL MONUMENTS OF NAKHCHIVAN AUTONOMOUS REPUBLIC – JUNIPERS.
5. *Богачевська Д. О., Горобець С. В.* 36
ДОСЛІДЖЕННЯ ДИНАМІКИ НАКОПИЧЕННЯ ЗАЛІЗА У РОСЛИН NICOTIANA TABACUM ВИРОЩЕНИХ НА СЕРЕДОВИЩАХ З МАГНІТНИМИ НАНОЧАСТИНКАМИ.
6. *Горобець С. В., Новосад А. С.* 39
НАКОПИЧЕННЯ ІОНІВ ЗАЛІЗА У РОСЛИНИ ГОРОХУ ПОСІВНОГО PISUM SATIVUM, ПРИ ВИРОЩУВАННІ НА СЕРЕДОВИЩАХ ІЗ ДОДАВАННЯМ МАГНІТНИХ НАНОЧАСТИНОК.

MEDICAL SCIENCES

7. *Bekenov N., Datkayeva G., Berdikulova K., Oralbek A., Mussakhova M.* 43
THE PROBLEM OF INTELLECTUAL DEVELOPMENT DISORDERS IN CHILDREN.
8. *Mandryk O., Humenna I., Nebyla O.* 49
THE INFLUENCE OF CHANGES IN THE BLOOD LIPID SPECTRUM ON THE DEVELOPMENT AND PROGRESSION OF DIABETIC GASTROPATHY DEPENDING ON THE TYPE OF CONCERTING SUGAR.
9. *Riznychenko O., Zub K., Rudenko S.* 52
ADAPTIVE MECHANISMS OF NEUROPLASTICITY IN THE RESTORATION OF MOTOR FUNCTIONS AFTER ISCHEMIC STROKE.
10. *Аскарьянц В. П., Кенжаев Сардор Алижон угли, Маннопова Хуршида Усан кизи, Зокиров Мухаммаджон Собиржон угли* 55
О РОЛИ РАЗЛИЧНЫХ ОТДЕЛОВ ТОНКОГО КИШЕЧНИКА В РЕГУЛЯЦИИ ЖЕЛЧЕВЫДЕЛЕНИЯ.

11. *Аскаръянц В. П., Равшанова Севараой Равшан кизи, Ақромов Сардорбек Ферузбек Угли, Екубов Отабек Фарход угли* 61
 ИЗМЕНЕНИЕ СОДЕРЖАНИЯ МИНЕРАЛЬНЫХ ВЕЩЕСТВ В КРОВИ ПРИ ДОПОЛНИТЕЛЬНОМ ВВЕДЕНИИ В ОРГАНИЗМ ПОВАРЕННОЙ СОЛИ.
12. *Ахраров Х. Х., Махаматалиева Хадича Фахриддин кизи, Ибабекова Севарахон Улугбек кизи, Авабакирова Жайрона Бахром кизи* 66
 К ВОПРОСУ МНОГОГРАННОГО ВЛИЯНИЯ ГИПОФИЗА НА ОРГАНИЗМ.
13. *Косілова О. Ю., Баришева Д. В., Топчий А. С.* 72
 СУЧАСНИЙ ПОГЛЯД НА ЗАХОДИ ПРОФІЛАКТИКИ, СПРЯМОВАНІ НА ПОПЕРЕДЖЕННЯ ІНФІКУВАННЯ COVID-19.
14. *Кухарева Н. С.* 75
 ОСОБЕННОСТИ ДИАГНОСТИКИ И КЛИНИЧЕСКОЙ КАРТИНЫ АТОПИЧЕСКОГО ДЕРМАТИТА И КРАПИВНИЦЫ ПРИ ЛЯМБЛИОЗЕ У ДЕТЕЙ.
15. *Малишев В. В., Чекалов І. В., П'ятакова А. В.* 79
 ЗАСТОСУВАННЯ СТОВБУРОВИХ КЛІТИН У КОСМЕТОЛОГІЇ.
16. *Мирзаахмедова К. Т., Саъдуллаева Р. У., Эркинова Д. Д.* 81
 ЭПИЛЕПСИЯ В АСПЕКТЕ ФАРМАКОЛОГИИ.
17. *Михайловська О. В.* 88
 ДОСЛІДЖЕННЯ УЩІЛЬНЕННЯ СУМІШІ ҐРУНТУ З ВІДХОДАМИ НАФТОГАЗОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ.
18. *Плотнікова А. С., Хохлова А. О., Колесник В. П.* 93
 КЛІНІЧНІ ВИПАДКИ ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ ПРИ ОПЕРАЦІЯХ НА ОРГАНАХ ГЕПАТОБІЛІАРНОЇ ДІЛЯНКИ.
19. *Трефаненко І. В., Гуменюк О. П., Синицька Т. В., Соловійова О. В.* 96
 ПОРІВНЯННЯ АДАПТАЦІЙНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ СТУДЕНТІВ ВИПУСКНИХ КУРСІВ ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО ТА АУДИТОРНОГО НАВЧАННЯ.
20. *Трефаненко І. В., Дребіт Н. В., Ткачук А. В.* 101
 РОЗПОВСЮДЖЕНІСТЬ КЛІЩІВ BORRELIA BURGDORFERI В ЛАНДШАФТНО-ГЕОГРАФІЧНИХ ЗОНАХ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ.
21. *Хохлова А. О., Плотнікова А. С., Колесник В. П.* 108
 НАШ ДОСВІД КОМПЛЕКСНОГО ЛІКУВАННЯ УСКЛАДНЕНЬ СИНДРОМУ ДІАБЕТИЧНОЇ СТОПИ.
22. *Цой Е. В.* 110
 НЕВРАЛГІЯ ТРОЙНИЧНОГО НЕРВА: ВИДЫ ЛЕЧЕНИЯ.
- CHEMICAL SCIENCES**
23. *Мальована О. В.* 115
 ВПЛИВ СТУПЕНЯ ОЧИЩЕННЯ ВОДИ НА ВЛАСТИВОСТІ РІДИНИ ADBLUE.

24. *Ненастина Т. А., Сахненко Н. Д., Проскурина В. О.* 119
ТВЕРДОСТЬ ЭЛЕКТРОЛИТИЧЕСКИХ СПЛАВОВ КОБАЛЬТА.

TECHNICAL SCIENCES

25. *Вусатий М. В., Гарасимчук І. Д., Потанський П. В.* 124
ОЦІНЮВАННЯ ВІДНОВЛЮВАНИХ ДЖЕРЕЛ ЕЛЕКТРОЕНЕРГІЇ
НА ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕЛЕКТРИЧНИХ МЕРЕЖ.
26. *Григоренко С. М., Будяну А. Р.* 130
ПРОГРАМНО - АПАРАТНИЙ КОМПЛЕКС «РОЗУМНОГО»
БУДИНКУ.
27. *Григоренко С. М., Яновський А. О., Бутескул А. Ю., Курпол В. В.* 134
ПРОГРАМНО - АПАРАТНИЙ КОМПЛЕКС ОПРАЦЮВАННЯ
СИГНАЛІВ ОПТИЧНОГО ДАЛЕКОМІРУ.
28. *Кісель А. Г., Літвін О. О., Кудрін Є. Ю.* 136
СТАБІЛІЗАТОР КАМЕРИ ДЛЯ МОБІЛЬНОГО РОБОТА.
29. *Костенко О. Б., Іщенко Д. О.* 139
СТВОРЕННЯ ЧАТ-БОТУ З ОПРАЦЮВАННЯ ЗАМОВЛЕНЬ ДЛЯ
ЗАКЛАДІВ ХАРЧУВАННЯ З ВИКОРИСТАННЯМ
НЕЙРОМЕРЕЖЕВИХ ТЕХНОЛОГІЙ.
30. *Мосюрчак В. М., Боднар І. І.* 142
ОЦІНКА РИЗИКІВ ФІЗИЧНОГО ЗАХИСТУ ТА КІБЕРБЕЗПЕКИ
ІНФОРМАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ.
31. *Музика Н. М., Булак А. М.* 146
НАЦІОНАЛЬНА СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОГО
ЗЕМЕЛЬНОГО КАДАСТРУ.
32. *Назаров О. І., Назаров І. О., Рева В. Б.* 150
ОЦІНКА РЕСУРСУ ДИСКОВИХ ГАЛЬМ ЛЕГКОВИХ
АВТОМОБІЛІВ ЗА ВІДНОСНИМ ЗНОСОМ ФРИКЦІЙНИХ ПАР.
33. *Нимчик А. Г., Усманов Х. Л., Кадырова З. Р.* 159
ИНТЕНСИФИКАЦИЯ ПРОЦЕССА ФАЗООБРАЗОВАНИЯ
ПОРТЛАНДЦЕМЕНТНЫХ СМЕСЕЙ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ
ФЛОТООТХОДОВ.
34. *Руденко Д. О., Колосок Е. В.* 162
ОГЛЯД МОЖЛИВОСТЕЙ GOOGLE ANALYTICS ДЛЯ РОБОТИ З
ДАНИМИ.
35. *Сичова В. В.* 165
КОРОТКОСТРОКОВЕ ПРОГНОЗУВАННЯ НЕБАЛАНСІВ
ЕЛЕКТРИЧНОЇ ЕНЕРГІЇ.
36. *Трофименко А. О., Бойко С. О., Бажак О. В., Дорофєєва З. Я.* 172
МЕТОД ВИЗНАЧЕННЯ ЧАСТОТ КОЛИВАНЬ ПІДШИПНИКІВ
СУДНОВИХ ВАЛОПРОВОДІВ.
37. *Фиалко Н. М., Шеренковский Ю. В., Меранова Н. О., Алешко С. А.* 178
АНАЛИЗ ТЕМПЕРАТУРНЫХ РЕЖИМОВ СТАБИЛИЗАТОРОВ
ПЛАМЕНИ МИКРОФАКЕЛЬНЫХ ГОРЕЛОК.

PHYSICAL AND MATHEMATICAL SCIENCES

38. *Musii R. S., Veselovska O. V., Drohomiretska K. T.* 183
INITIAL-BOUNDARY PROBLEMS OF HEAT CONDUCTIVITY AND
THERMAL ELASTICITY FOR A THREE-LAYER PLATE.
39. *Prokofieva S.* 188
METHODS FOR SOLVING PARTIAL TYPES OF THE EIKONAL
EQUATION.
40. *Vdovin K.* 192
DECISION TREE CREATION IN MULTI-STAGE GAMES WITH
INCOMPLETE INFORMATION.
41. *Volokh L. V.* 195
THE GROWING INFLUENCE OF MATHEMATICS IN THE SOCIAL
SCIENCES.

ARCHITECTURE

42. *Малашенкова В. А., Юрченко Е. В.* 200
ТРАНСФОРМАЦІЯ І ЕВОЛЮЦІЯ ВЕРТИКАЛЬНО-
ПРОСТРАНСТВЕННОЇ АРХИТЕКТУРИ. НЕБОСКРЕБЫ СКВОЗЬ
ГОДА.

PEDAGOGICAL SCIENCES

43. *Akhmad I., Mikhnenko G., Chmel V.* 204
COMMUNICATION AS THE BASIS OF PEDAGOGICAL
EDUCATION.
44. *Kondratieva A. V.* 208
INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN THE NEW UKRAINIAN SCHOOL.
45. *Koschavets I. M., Vorona N. S., Morozova A. V.* 212
OVERALL CHARACTERISTIC OF METHODS AND METHODS OF
CHOREOGRAPHIC TRAINING.
46. *Sokolovska L., Stoyanova I.* 216
CRISES RESILIENT PEDAGOGY AS A NEW TEACHING APPROACH.
47. *Voloshyna O. S.* 221
TRAINING OF MASTERS OF LEGAL SPECIALTIES DURING
DISTANCE LEARNING.
48. *Zhuravlova Z. Yu., Chernobrovkin A. V., Milovska K. M., Larikova V. V.* 226
PROJECT MANAGEMENT IN EDUCATION.
49. *Антонюк О. П.* 231
НОВІ ВИКЛИКИ І МОЖЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ
ВЧИТЕЛІВ МАТЕМАТИКИ.
50. *Брянський Г. Є.* 237
ПІЗНАННЯ КУЛЬТУРИ ПЕДАГОГІКИ ЗАСОБАМИ МИСТЕЦТВА
ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНО – ЕТИЧНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО
МИСТЕЦТВА.

51.	<i>Бінецький Д. О., Остапенко О. І., Касіч Н. П.</i> СТАН ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ПІДЛІТКІВ У ПРОЦЕСІ СПОРТИВНО-ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЗАКЛАДАХ ЗСО.	243
52.	<i>Бондаренко В. В., Проскурняк О. І.</i> ЕКОЛОГІЧНЕ КРАЄЗНАВСТВО В СИСТЕМІ ВИХОВАННЯ В УЧНІВ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ СПЕЦІАЛЬНОЇ ШКОЛИ.	248
53.	<i>Буцик І. М., Таран М. В.</i> ІНФОРМАТИЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ ЗАКЛАДОМ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК СУЧАСНА ТЕХНОЛОГІЯ.	253
54.	<i>Васильєва А. І., Черниш В. В.</i> НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ МОНОЛОГУ-ОПИСУ З ВИКОРИСТАННЯМ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ПРЕЗЕНТАЦІЙ В УМОВАХ КОМБІНОВАНОГО НАВЧАННЯ.	257
55.	<i>Гурьянова Н. М., Білка Н. О.</i> СВІТОВА МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНА СПАДЩИНА ПРО РОЛЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ МУЗИКИ У ВИХОВАННІ ДІТЕЙ.	259
56.	<i>Доротюк О. Г.</i> УМОВИ І МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ.	265
57.	<i>Збаравська Л. Ю., Слободян С. Б., Торчук М. В.</i> СУЧАСНІ ОСВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ АГРАРНОГО ПРОФІЛЮ.	267
58.	<i>Карасєвич С. А., Карасєвич М. П., Поштарук Л. І., Звариченко В.</i> ЗНАЧЕННЯ РУХОВОЇ АКТИВНОСТІ ДЛЯ ЗМІЦНЕННЯ ЗДОРОВ'Я ДОШКІЛЬНИКІВ.	273
59.	<i>Кашуба О. М., Кравчук Т. О., Навольська Г. І.</i> ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У ЗВО: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ.	280
60.	<i>Коваленко В. Є.</i> РОЛЬ ТВОРЧИХ ОБ'ЄДНАНЬ НАПРЯМІВ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ У СОЦІАЛІЗАЦІЇ ТА РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ШКІЛЬНОГО ВІКУ.	287
61.	<i>Коломоєць Т. Г., Савенко О. С., Осадча Д. В.</i> ВИКОРИСТАННЯ АЛЬТЕРНАТИВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ У НАВЧАННЯ ДІТЕЙ З РОЗЛАДАМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРУ.	294
62.	<i>Левчук Л. А.</i> ЗАДАЧІ ВИКЛАДАННЯ СОЛЬФЕДЖІО НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ.	301
63.	<i>Лисиця О. П., Кудіна В. В.</i> ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ У ХХІ СТОРІЧЧІ.	309
64.	<i>Медведєва О. Ю., Катрич А. В., Стросько Н. Г., Леонтьєва І. О.</i> ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЄВИХ КОМПЕТЕНЦІЙ МАЙБУТНІХ МОРЯКІВ.	313

65. **Овчинникова Е. Н.** 319
ВНЕУРОЧНАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ГУМАНИТАРНОЙ
НАПРАВЛЕННОСТИ КУРСАНТОВ МОРСКИХ УЧЕБНЫХ
ЗАВЕДЕНИЙ УКРАИНЫ В 60-БЕ ГГ. XX СТОЛЕТИЯ.
66. **Павленко І. Г.** 327
ДУХОВНО-КУЛЬТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ СТУДЕНТІВ У
ВИХОВНОМУ ПРОСТОРІ ЗВО.
67. **Тарасова В. В., Івашкіна В.** 335
АВА-ТЕРАПІЯ У РОБОТІ З ДІТЬМИ З РОЗЛАДАМИ
АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРУ.
68. **Ульянова В. С., Козловська Д. О., Білка Н. О.** 341
ФОРМУВАННЯ МУЗИЧНО-ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ У ПРОЦЕСІ ІНТЕГРАЦІЙНОГО
ВИВЧЕННЯ МУЗИЧНО-ТЕОРЕТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН.
69. **Чередник Л. М., Нечай О. О.** 348
ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ
ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ.
70. **Шахіна І. Ю., Гонта В. В.** 353
ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-
ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ДЛЯ ПІДГОТОВКИ
КВАЛІФІКОВАНИХ ФАХІВЦІВ У ЗПТО.

PSYCHOLOGICAL SCIENCES

71. **Бичковська А. В., Чумаєва Ю. В.** 361
ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЇ ДО НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ
МОРСЬКИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ.
72. **Коць М. О., Дучимінська Т. І., Кульчицька А. В.** 366
ПСИХОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДІТЕЙ З
ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ: ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ.
73. **Рукитель Ю. С.** 370
ФАБІНГ. НОМОФОБІЯ. ПСИХОЛОГІЧНІ ОЗНАКИ.

SOCIOLOGICAL SCIENCES

74. **Mykhailych O.** 378
POWERFUL DECISIONS IN RISK SOCIETY.

ART

75. **Голіус В. А.** 385
БРЕНДИ У ГЕЙМ-ДИЗАЙНІ.

HISTORICAL SCIENCES

76. **Kotsur H. H., Kotsur A. P.** 392
RELATIONSHIPS BETWEEN THE ZAPOROZ'KA SICH AND
BUKOVYNIAN DRAGOMYRNA MONASTERY, AS ITS "SPIRITUAL
CHILD".

77.	Исуфов Ш. В. ПРОБЛЕМА И СОСТОЯНИЕ СЕЛЬСКИХ КАДРОВ В КУЛЯБСКОЙ ОБЛАСТИ ТАДЖИКСКОЙ ССР В ГОДЫ ВЕЛИКОЙ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЫ.	396
78.	Кудіна К. І. ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ГЕТЬМАНЩИНИ У ХVІІІ СТОЛІТТІ.	401
POLITICAL SCIENCES		
79.	Булах І. С., Ковчина І. М., Панченко М. В. АКТУАЛЬНІ МЕХАНІЗМИ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «МІЖНАРОДНИЙ ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ» СТУДЕНТАМ-МІЖНАРОДНИКАМ ФАКУЛЬТЕТУ ПСИХОЛОГІЇ НПУ ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА.	405
80.	Мельниченко О. Є. СУТНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ.	409
PHILOLOGICAL SCIENCES		
81.	Shcherbyna A., Lakhman V. COMMUNITY TRANSLATION DURING PANDEMIC: LIFE-SAVING COVID-19 INFORMATION ACCESSIBILITY FOR MINORITY LANGUAGE COMMUNITIES.	412
82.	Гладкоскок Л. Г., Бухінська Т. В. МОРФОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРИЙМЕННИКОВОГО АНГЛІЙСЬКОГО СЛОВОСПОЛУЧЕННЯ.	417
83.	Дрозд О. М. КВЕСТ ЯК НОВА ФОРМА ЗДОБУТТЯ ТА ПЕРЕВІРКИ ЗНАНЬ, УМІНЬ, НАВИЧОК.	423
84.	Монастирська Р. І., Сірант А. М. УКРАЇНСЬКА РЕДАКТОРСЬКА ТЕРМІНОЛОГІЯ (ДО ІСТОРІЇ СТАНОВЛЕННЯ).	429
85.	Нех Т. О. НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНА СПЕЦИФІКА НІМЕЦЬКОЇ ФЛОРИСТИЧНОЇ ФРАЗЕОЛОГІЇ.	435
86.	Пастушенко М. О. НОМІНАТИВНІ ОСОБЛИВОСТІ ІСТОРИЗМІВ В ТЕКСТАХ МАЛОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПРОЗИ.	440
87.	Пономаренко Е. В. ФУНКЦІЯ ПОЛНОЗНАЧНИХ СЛОВ В ПРАГМАТИЧЕСКОМ АСПЕКТЕ АНГЛОЯЗЫЧНОГО ТЕКСТА РЕКЛАМЫ.	445
88.	Ряднова О. В., Лула М. В. МОВНІ ЗАСОБИ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПТУ КРАСА В АНГЛОМОВНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ.	449

89. **Шепель Ю. О.** 459
ЩОДО АНАЛІЗУ ЕПОНІМІВ ЯК ФЕНОМЕНУ ДИСКУРСУ З ПОЗИЦІЇ ЕКОЛІНГВІСТИКИ.
90. **Шушківська А.** 466
НІМЕЦЬКОМОВНІ РЕКЛАМНІ СЛОГАНИ: ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ.

PHILOSOPHICAL SCIENCES

91. **Кунденко Я. М., Тімар О. С.** 469
ДОМАШНЄ ПСИХОЛОГІЧНЕ НАСИЛЬСТВО.

ECONOMIC SCIENCES

92. **Asatryan Hovhannes Simon** 472
THE IMPROVEMENT OF THE SALES STRATEGY OF THE ORGANIZATION BY THE EXAMPLE OF AGRARIAN SECTOR'S FARMS.
93. **Kokhan M., Kopyliak O.** 477
EVALUATION OF INTERNATIONAL CONTRACTS OF SALE OF THE SECONDARY CAR MARKET IN UKRAINE.
94. **Sabadash I., Khosha V., Davydenko D.** 482
FORENSIC REQUIREMENTS FOR INVESTMENT OF PENSION ASSETS IN UKRAINE.
95. **Vodolazska O. I.** 489
ECONOMIC ESSENCE AND CLASSIFICATION OF COMPETITIVE ADVANTAGES IN THE SYSTEM OF INTERNATIONAL ENTREPRENEURSHIP.
96. **Yeshchenko M., Sknyra N.** 494
MODERN LEGAL REGULATION OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT AND ENVIRONMENTAL SAFETY.
97. **Корнієнко О. М., Зайцева В. М., Косаренко П. С.** 498
ВПРОВАДЖЕННЯ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ НА ГОТЕЛЬНОМУ ПІДПРИЄМСТВІ.
98. **Прушківська Е. В., Лазнева І. О., Чариев А.** 501
ЄВРОПЕЙСЬКІ ПРАКТИКИ ПІДТРИМКИ РОЗВИТКУ МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ.
99. **Рубан Л. О.** 505
ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА.
100. **Яковенко Р. В., Алексеєва Л. М., Тертиця О. О.** 509
ПЕРЕДУМОВИ УПРАВЛІННЯ ВІДТВОРЕННЯМ ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЧЕРЕЗ РИНКОВИЙ МЕХАНІЗМ.

LEGAL SCIENCES

101. *Аніщук В. В.* 516
ПРОБЛЕМА ЛАТЕНТНОСТІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ
ПРОТИ СТАТЕВОЇ СВОБОДИ ТА СТАТЕВОЇ НЕДОТОРКАНОСТІ.
102. *Біліченко В. В.* 521
ЦІННІСНО-КОМПЕТЕНТНІСНИЙ ПІДХІД У НАВЧАННІ ДЛЯ
ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ
ПРАЦІВНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ.
103. *Греченко В. А., Московець В. І.* 524
СУДОЧИНСТВО НА ГЕТЬМАНЩИНІ В ПЕРІОД ПРАВЛІННЯ
ГЕТЬМАНА КИРИЛА РОЗУМОВСЬКОГО.
104. *Лимар О. А., Лучкіна Ю. В., Рибалко О. С., Криштопа Д. В.* 530
ЗНАЧЕННЯ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ В СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ
ПОЛІЦЕЙСЬКИХ.
105. *Логойда К. В.* 534
ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СЕКРЕТНОГО
ЗАПОВІТУ.
106. *Ляховецька М. В.* 540
ЗЕМЕЛЬНО-ПРАВОВІ ПИТАННЯ РЕФОРМИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В
УКРАЇНІ ТА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ.
107. *Медвідь Ф. М., Твердохліб А. І., Кузьменко В. Л., Суярко О. М.,
Годжаєв Заман іслам огли, Шаповалова О. В.* 546
ПОЛІТИЧНА КОРУПЦІЯ ЯК ЛАТЕНТНА (ПРИХОВАНА) ЗАГРОЗА
НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ.
108. *Пильгун Н. В., Письменний М. Г.* 554
ДО ПИТАННЯ ПРО МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВИ.
109. *Пильгун Н. В., Леонов М. В.* 557
ПРАВОВЕ ВИХОВАННЯ, ТА ЙОГО ЗНАЧЕННЯ У СУСПІЛЬСТВІ.
110. *Сідельніков І. О., Чугуєнко К. Ю.* 560
ВПЛИВ ЗАНЯТЬ ФІТНЕСОМ НА ФІЗИЧНУ ПІДГОТОВКУ
СТУДЕНТІВ.
111. *Старко О. Л.* 562
ВТЯГНЕННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ У ПРОТИПРАВНУ ДІЯЛЬНІСТЬ.
112. *Стратонов В. М., Косовська М. Д.* 567
ДО ПРОБЛЕМ ПРАВОВОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ КРИМІНАЛЬНОЇ
ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ТОРГІВЛЮ ЛЮДЬМИ.
113. *Чернадчук Т. О., Козачок І. В.* 579
ПАРАДИГМИ КОНТРОЛЬНОЇ ФУНКЦІЇ ДЕПУТАТА МІСЦЕВОЇ
РАДИ.

AGRICULTURAL SCIENCES

УДК 636.2.034

ОЦІНКА ЖИВОЇ МАСИ БУГАЙЦІВ УКРАЇНСЬКОЇ ЧОРНО-РЯБОЇ ПОРОДИ ВЕЛИКОЇ РОГАТОЇ ХУДОБИ

Казарова Ангеліна Сетраківна

здобувач вищої освіти

другого освітньо-професійного рівня

Миколаївського національного аграрного університету

м. Миколаїв, Україна

Вступ./Введение./Introductions. У виробництві м'яса жива маса тварини – це основний показник, що визначає кількісний вихід м'ясної продукції. Із збільшенням живої маси, худоби, що здається на забій, збільшується його забійний вихід. Забійні тварини відрізняються не тільки по своїй масі, але і по особливостями їх росту в різні вікові періоди. Вивчення цих особливостей має велике значення в справі господарської оцінки тварин. Для оцінки тварини за скороспілістю або живій масі недостатньо мати відомості тільки про остаточну живу масу. Отже, показниками зростання маси тіла тварини в зоотехнії, що характеризують господарську і фізіологічну скороспілість, є жива маса і приріст.

Мета роботи./Цель работы./Aim. Метою роботи було оцінити динаміку живої маси бугайців української чорно-рябої молочної породи великої рогатої худоби.

Матеріали і методи./Материалы и методы./Materials and methods. Матеріалом дослідження були бугайців української чорно-рябої молочної породи великої рогатої худоби. Матеріал опрацьовували на персональному комп'ютері з використанням програми Microsoft Office Excel.

Результати і обговорення./Результаты и обсуждение./Results and discussion. Важливість обліку показників живої маси і приросту визначається наявністю більш менш тісного позитивного зв'язку живої маси худоби з більшістю ознак продуктивності. Саме тому необхідно знати, як змінювалася вона по окремих періодах розвитку. У таблиці 1 наведені дані, що характеризують особливості вагового росту молодняка бугайців української чорно-рябої молочної породи в період вирощування тварин від народження до 18-ти місяців.

Аналіз вікової динаміки живої маси (табл. 1) піддослідних бугайців свідчить про те, що у всі вікові періоди тварини мали досить високі показники живої маси. Так, при народженні даний показник складав 36 кг, така висока жива маса при народженні є біологічною особливістю бугайців української чорно-рябої молочної породи, що дає їй можливість швидко набирати живу вагу. Порівнюючи живу масу бугайців в інші вікові періоди ми можемо відмітити наступне, у віці 6 місяців жива маса складала 190,7 кг, що значно більше мінімальним вимогам до живої маси бугайців молочних порід.

Таблиця 1

Динаміка живої маси племінних бугайців, n=20

Вік бугайців	Показники, кг		
	$\bar{X} \pm S_{\bar{x}}$	Cv, %	стандарт породи
при народженні	36,0±0,300	3,726	-
6 місяців	190,7±0,558	1,310	195
8 місяців	276,1±0,362	0,586	240
12 місяців	387,1±0,385	0,445	345
15 місяців	481,4±1,405	1,305	420
18 місяців	564,1±2,867	2,273	495

Але в наступні вікові періоди ми бачимо, що піддослідний молодняк відповідав вимогам стандарту. Так, у 8-місячному віці жива маса складала 276,1 кг (рис. 1).

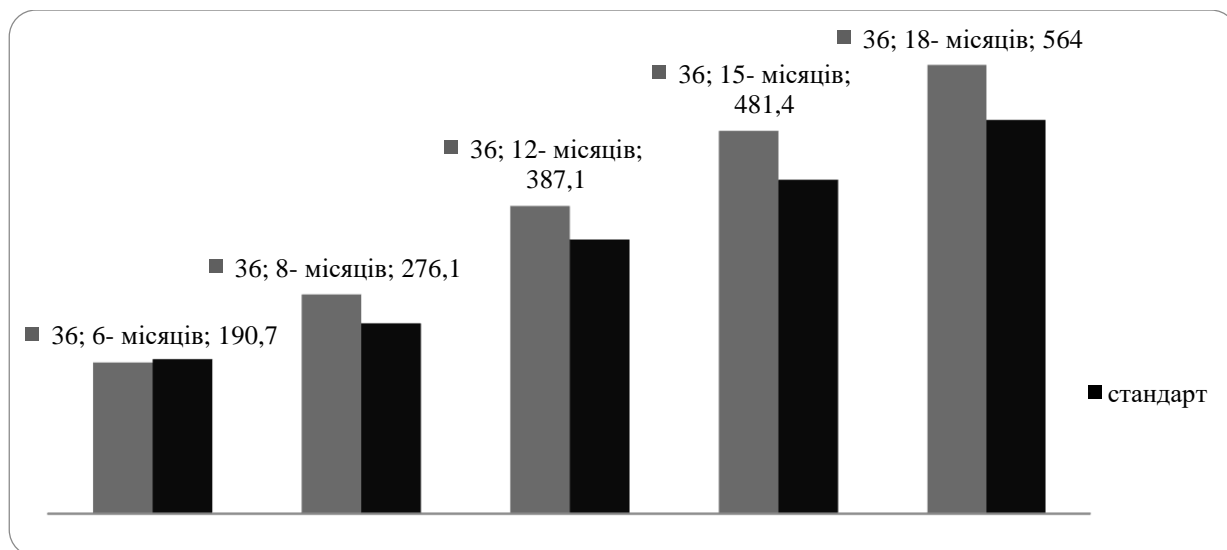

Рис.1. Динаміка живої маси бугайців української чорно-рябої молочної породи

В інші вікові періоди, ми бачимо, суттєве збільшення живої маси у 18 місячному віці, який склав 564,1 кг при стандартному показнику для молочних порід 380 кг.

Таким чином, ми бачимо, що в постембріональний період бугайці української чорно-рябої молочної породи завдяки відповідній годівлі та правильній організації догляду та утримання показали високі показники росту та розвитку.

Висновки./Выводы./Conclusions. При живій масі при народженні 36 кг бугайці української чорно-рябої молочної породи мали можливість набирати живу масу значно швидше. У віці 6 місяців жива маса складала 190,7 кг, що відповідає передбаченим мінімальним вимогам до живої маси бугайців молочних порід. В наступні вікові періоди, спостерігаємо, що жива маса піддослідних бугайців відповідала вимогам стандарту.

УДК 633.854.78:631.962.2:631.8

**ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ГУСТОТИ СТОЯННЯ
РОСЛИН СОНЯШНИКУ В УМОВАХ БЕРЕЗАНСЬКОГО РАЙОНУ
МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ**

Латюк Григорій Іванович

к. с.-г. н., доцент

Мулієв Петро Олександрович

студент

Одеський державний аграрний університет

м. Одеса, Україна

Анотація: При дворічному вивченні впливу густоти стояння на урожай та якість насіння соняшнику в умовах Березанського району Миколаївської області встановлено, що урожай насіння соняшнику має криволінійний характер зміни. При густоті 45 тис./га (к) він складав 20,9 ц/га, при 55 тис./га – 23,4 ц/га, що на 2,5 ц/га, чи на 12 % більше контролю. При подальшому загущенні урожай зменшувався і найменший урожай – 17,6 ц/га сформувався при густоті 75 тис./га. Збільшення густоти стояння рослин обмежує і масу 1000 насінин. В цілому між крайніми густотами вона зменшилася на 0,6 г в 2020 та на 0,5 г в 2021 році.

Ключові слова: соняшник, густота стояння, урожай, насіння, площа листків, структура врожаю

Вступ. У загальному обсязі виробництва олійних культур в Україні соняшник займає понад 90%, а в структурі посівних площ не менше 10%. Щорічний валовий збір постійно збільшується і досяг рекордної цифри – 6,8 млн. т. Країна ділить 1-2 друге місце в світовому рейтингу, забезпечуючи від 20 до 24 % світового виробництва соняшнику. [1, с.14].

Увійшовши в нове тисячоліття виробники мають вмiло орієнтуватись на новітні технології з вирощування соняшнику, застосовувати нові сорти та гібриди та отримувати найвищі врожаї від цієї культури. [2, с.47].

Дослідження питань підвищення врожайності і економічної ефективності вирощування соняшнику залишаються актуальними. Необхідно оптимізувати технологію вирощування, як головного напрямку збільшення обсягів виробництва насіння соняшнику.

Мета досліджень – експериментально з'ясувати економічно доцільну густоту стояння рослин гібриду Роккі F₁, що забезпечує найвищу продуктивність і якість насіння соняшнику в умовах Березанського району Миколаївської області.

Для досягнення вище зазначеної мети дослідження були поставлені такі задачі: дослідити вплив густоти стояння на проходження фенологічних фаз та біометричні показники рослини соняшнику гібриду Роккі F₁ в умовах проведеного досліду; вивчити вплив густоти стояння на урожай та якість насіння соняшнику; розрахувати економічну ефективність густоти стояння рослин при вирощуванні соняшника; провести дисперсійний аналіз отриманих результатів і на основі цього сформулювати висновки щодо впливу густоти стояння на продуктивність та якість соняшнику.

Матеріал і методи. Польові досліді проводились нами в 2020-2021 роках шляхом закладки польових дослідів в ПП «Анатолівське», с. Анатолівка Березанського району Миколаївської області. Польові досліді закладались по загальноприйнятій методиці, яка описана Б. А. Доспеховим [3, с. 141].

Варіантами в досліді були чотири густоти стояння рослин:

1. – 45 тис. рослин на 1 га (контроль);
2. – 55 тис. рослин на 1 га;
3. – 65 тис. рослин на 1 га;
4. – 75 тис. рослин на 1 га.

Дослід по визначенню оптимальної норми висіву соняшника складається із 4 варіантів в 4-х повтореннях з обліковою площею ділянки 40 м² (4 рядки по 14,2 м довжиною). Сівбу проведено сівалкою СУПН-8.

Загальна площа ділянки становила 80 м², а кількість рядків 8. По одному крайньому рядку використовувалось у якості захисного між варіантами з

різними густотами, а рослини з інших двох – для визначення площі листя та приросту сухої біомаси на протязі вегетації. Розміщення ділянок систематичне в 2 яруси із зміщенням варіантів.

В дослідях по встановленню оптимальної норми висіву соняшника проводились наступні спостереження та дослідження:

- фенологічні спостереження;
- оцінка біометричних показників (густоти стояння рослин, кількості листків, висоти рослин, накопичення сухої біомаси рослин, площі листя, визначення чистої продуктивності фотосинтезу);
- визначення урожайності насіння соняшнику;
- визначення структуру та лушпинистість;
- математична обробка результатів дослідів;
- розрахунок економічної ефективності вирощування соняшнику.

Результати і обговорення. Встановлено, що збільшенням густоти зменшувався вегетаційний період гібриду Роккі F₁ від 03.09 по 08.09 у 2020 році та з 01.09 по 05.09 у 2021 році. Тривалість міжфазних періодів, в роки досліджень, у соняшнику суттєво різна. Період від сходів до формування 3-4 листків складав всього 16-17 днів і не залежала від густоти стояння рослин у варіантах дослідів. Період від утворення до цвітіння кошика при крайньому загущенні вже скоротився на 2-3 дні, а від цвітіння до дозрівання ще на 3-4. В результаті тривалість вегетаційного періоду при густоті 65 тис./га скоротилася на 3 дні, а 75 тис./га – на 5, при чому кількість скорочених днів вегетації була однаковою у 2020 та 2021 роках.

В умовах нашого дослідів висота рослин змінювалась більш активно, ніж кількість листя. Так, при найбільшій густоті 75 тис./га висота рослин збільшилася на 10 см в 2020 році та на 3 см в 2021 році, що відповідало 7 % та 2 % відповідно. Кількість листя також збільшувалася відповідно до густоти і досягла 27 шт. у 2020 році та 24 шт. у 2021 році.

Вплив густоти стояння рослин на формування асиміляційної поверхні посіву залежить від фази вегетації рослин. Так, у фазі 3-4 пар листків

збільшення густоти стояння рослин від 45 до 75 тис./га спричинило збільшення площі листя рослини на 1,48 тис.м²/га у 2020 році та 1,52 тис.м²/га у 2021 році. Це пояснюється тим, що збільшення щільності посіву супроводжується зростанням конкуренції рослин за фактори життєдіяльності. Оскільки в цей період рослини ще недостатньо розвинуті, то і конкурентні відносини не носять критичного характеру. Зменшення площі листя рослин компенсується їх більшою кількістю і показник площі листя посіву зростає

У фазу утворення кошика площа листя збільшується відповідно до збільшення густоти стояння рослин, з 21,04 до 24,43 у 2020 році та з 20,84 до 23,03 тис.м²/га у 2021 році. З другого боку важливо, що вже у період утворення кошика посів утворив доволі значну листову поверхню, що буде забезпечувати активне накопичення врожаю.

У фазі цвітіння площа листя рослин соняшнику досягає найбільшої величини. Закономірно, що при цьому зростає і негативний вплив високої густоти стояння рослин. Тому при зміні густоти від 45 до 75 тис./га площа листя скоротилася на 3,86 тис.м²/га у 2020 році та на 3,21 тис.м²/га у 2021 році. Важливо і те, що характер зміни площі листя посіву набув криволінійний характер. Вона досягла максимуму при загущенні до 55 тис./га і в подальшому зменшувалася. Проте по відношенню до попередньої фази цей показник суттєво зріс.

Фотосинтетична потенційна здатність посіву у період 3-4 пар листя-утворення кошика послідовно зростає від меншої густоти до більшої. Вона збільшилася на 62,5 тис. м²/га х дні в 2020 році та на 58,5 тис. м²/га х дні в 2021 році відповідно. В період від утворення кошика до цвітіння даний показник зростає до густоти 55 тис./га, а потім зменшується, що пов'язано з меншою площею листя і скороченням періоду вегетації. Це власно і пояснює дані попередньої таблиці, де приріст сухої біомаси теж спостерігався лише до густоти 55 тис./га. Щодо до міжфазного періоду утворення кошика-цвітіння то найвищий показник по обом рокам був відмічений на варіанті 55 тис. росл./га та становив 720,0 та 660,0 тис. м²/га х дні в 2020 та 2021 роках відповідно.

В наших досліджах елементи структури урожаю теж суттєво змінювалися під впливом густоти стояння рослин. По-перше суттєво зменшується діаметр кошика. Якщо при густоті 45 тис./га він складав 19,3 см, то при 75 тис./га тільки 15,3 см у 2020 році та 18,9-14,7 у 2021 році відповідно. Змінюється і кількість сім'янок у кошику від 760 до 358 штук відповідно при густоті 45 та 75 тис./га у 2020 році така ж тенденція спостерігалась і в 2021 році. Таким чином озерненість зменшилася на 402 насінини в 2020 та на 384 в 2021 році.

Збільшення густоти стояння рослин обмежує і масу 1000 насінин. В цілому між крайніми густотами вона зменшилася на 0,6 г в 2020 та на 0,5 г в 2021 році. В цілому такий характер реакції елементів структури урожаю на погіршення умов вирощування типовий.

В результаті зменшення кількості насінин у кошику та їх виповненості зменшилася індивідуальна продуктивність рослин. Всього від густоти 45 до 75 тис./га маса насіння з кошика зменшилася на 27,4 г у 2020 році та на 26,0 г у 2021 році. Взаємодія продуктивності рослин та їх кількості на площі визначають рівень врожайності. (рис.1)

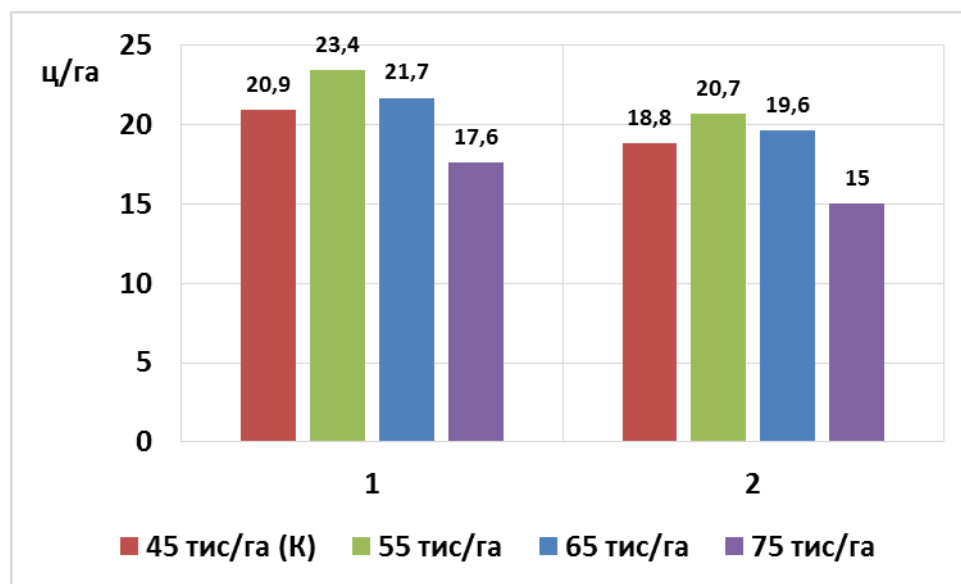

Рис.1. Урожай насіння соняшника при різних густотах стояння рослин (1 – 2020 р. 2 – 2021 р.)

Так урожай насіння соняшника має криволінійний характер зміни. В середньому за два роки досліджень, при густоті 45 тис./га він складав 19,9 ц/га, при 55 тис./га 22,1 ц/га. При подальшому загущенні він зменшувався і

найменший урожай – 16,3 ц/га сформувався при густоті 75 тис./га.

До певної міри критерієм оцінки рівня оптимальності технології може бути показник питомої маси насіння в загальному врожаї. Як видно, максимальні і близькі значення отримані при густотах 55-65 тис./га. Це є свідченням того, що при такому рівні густоти оптимізується співвідношення вегетативної маси рослини і насіння. Іншими словами, рослина більше працює на створення господарсько корисної частини загального врожаю. У цьому разі низька густина – 45 тис./га сприяла більшому розвитку вегетативної маси, а 75 тис./га сильніше обмежувала формування врожаю насіння, ніж вегетативної маси.

Висновки. Тривалість міжфазних періодів у соняшнику залежно від густоти стояння рослин суттєво різна. Період від сходів до формування 3-4 листків складав всього 17 днів і не залежав від густоти стояння рослин у варіантах дослідів. Так, період від утворення до цвітіння кошика при крайньому загущенні вже скоротився на 2 дні, а від цвітіння до дозрівання ще на 3. В результаті тривалість вегетаційного періоду при густоті 65 тис./га скоротилася на 3 дні, а 75 тис./га – на 5 днів.

Основна кількість біомаси посіву була накопичена в період від фази утворення кошика до фази масового цвітіння. Так, якщо в фазу утворення кошика було накопичено 34,8-42,5 ц/га сухої біомаси, то в фазу цвітіння вже 58,6-84,7 ц/га. Найбільші абсолютні прирости маси, однак найбільші темпи її відносного накопичення проходять в період 3-4 пар листя – утворення кошика. Так в фазі 3-4 пар листя середня по густотах врожайність склала 4,4 ц/га, при утворення кошика 38,0 ц/га, чи зросла у 8,6 рази. Від фази утворення кошика до цвітіння цей показник склав всього 1,9.

Фотосинтетична потенційна здатність посіву у період 3-4 пар листя-утворення кошика послідовно зростає від меншої густоти до більшої. Вона збільшилася на 62,5 тис. м²/га х дні чи на 21,4 %. В період від утворення кошика до цвітіння даний показник зростає до густоти 55 тис./га, а потім зменшується, що пов'язано з меншою площею листя і скороченням періоду

вегетації.

Урожай насіння соняшника має криволінійний характер зміни. При густоті 45 тис./га він складав 20,9 ц/га, при 55 тис./га 23,4 ц/га, що на 2,5 ц/га, чи на 12 % більше. При подальшому загущенні він зменшувався і найменший урожай – 17,6 ц/га сформувався при густоті 75 тис./га.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Деменко В. М., Нагорний В.І. Вплив густоти стояння і ширини міжрядь на продуктивність соняшнику // В. М. Деменко, В. І. Нагорний – Вісник сумського Державного аграрного університету, №2, 1998. – С. – 13-15.
2. Ткаліч І. Д. Вплив форми і площі живлення на продуктивність гібридів соняшнику // І. Д. Ткаліч, О. М. Олексюк. – Вісник Дніпропетровського державного аграрного університету. - №2, 2001. – с. 47-49.
3. Доспехов Б. А. Методика полевого опыта // . – М.: Агропромиздат, 1986. – 351с.

BIOLOGICAL SCIENCES

BLACK ELDERBERRY FOR FLU AND COLDS

Danyliv Svitlana Ivanivna

candidate of biological sciences

Ivano-Frankivsk national medical university

Ivano-Frankivsk, Ukraine

Yakymiv Iryna Ivanivna

Ivano-Frankivsk national medical university

Ivano-Frankivsk, Ukraine

Elderberry (*Sambucus*) is a flowering plant that has been used for hundreds of years in many countries for medicinal purposes. In recent years, elderberry has grown in popularity. According to studies measuring the adsorption capacity in relation to oxygen radicals (the ability to absorb oxygen radicals), elderberry has a higher level of antioxidants than blueberries and cranberries (which has a lot of antioxidants), and, therefore, more useful for health. In traditional medicine, elderberry is used to treat joint pain and pain caused by arthritis. Elderberry is often used to treat symptoms of upper respiratory tract infections. Elderberry has been used as a medicine for centuries in South America. Native Americans used elderberry to treat a variety of infections and hypothermia. In Europe, they began to make medicinal syrup from elderberries. In Italy, elderberry has been used to treat Gont infection.

In its raw form, elderberry contains about 80% water and about 20% carbohydrates. Less than one percent of berries contain protein and fat. Elderberries are a rich source of vitamin C (ascorbic acid), with over 25 mg of vitamin C per serving. Elderberries also contain moderate amounts of vitamin B6 and iron.

Elderberry is rich in antioxidants, in particular polyphenols such as anthocyanins. The presence of polyphenols gives the berries a bluish-purple color. Plus, the high antioxidant content of elderberries is one of the reasons why this berry

is so beneficial for your health. Acute respiratory viral infection (ARVI), a type of upper respiratory tract infection, is the most common infection that a person most often encounters in his life. It is estimated that there are over 200 different cold viruses that infect humans. If a person is susceptible to the virus, it usually takes one to three days after infection before the onset of illness. ARVI usually goes away after seven days, but with weakened immunity, the duration of the disease can reach several weeks. As a rule, the same virus never infects the same person twice, as immunity usually develops after the first contact with the virus.

Elderberry can help too. According to a 2016 study, elderberry showed a significant reduction in the duration and severity of ARVI in air passengers who took it. And a 2009 study published in *Phytochemistry* found elderberry may act similarly to the popular antiviral drugs Tamiflu and Amantadine. In addition, a 2014 study found elderberry may be an effective treatment for influenza virus. Authors of a 2017 study proposed a scientific mechanism through which elderberry could help prevent getting the flu. Finally, concentrated elderberry juice has a beneficial effect on the body by stimulating the immune response, thus being a means of preventing viral infections. Immunity is a complex system through which the body learns to defend itself against invading bacteria, viruses and fungi that can cause harm. The immune system has developed a sophisticated mechanism by which it can differentiate harmful microbes from beneficial ones, such as those found in probiotics. 80% of the immune system's ability to recognize these bacteria is in the intestinal tract (mucosa-associated mucosal lymphoid tissue (MALT) and gastrointestinal lymphoid tissue (GALT)), therefore optimal biodiversity of the intestinal microflora is very important for the body. Elderberry can also help strengthen the immune system, which is confirmed by research data. Studies conducted in 2001 and 2002 showed the benefits of elderberry in strengthening the immune system.

A 2016 study published in *Pharmaceutical Biology* showed elderberry's effectiveness in controlling high blood pressure. In order to keep hypertension under control, it is also very important to exercise regularly and eat a lot of vegetables every day. Chronic inflammation is a known risk factor for many symptoms and diseases,

including heart disease, autoimmune diseases, and joint pain. A diet rich in antioxidants in fruits and vegetables can help lower overall inflammation and normalize the digestive tract, a factor that is critical to overall health.

A 2011 study published in the *Journal of Ethnopharmacology* found that the dwarf elderberry variety helped reduce inflammation of tumor necrosis factor-alpha, a blood marker found in the presence of chronic inflammation. Another 2017 study published in *Pharmaceutical Biology* found elderberry extract also helped reduce inflammation in subjects. Finally, a 2014 study found that a unique elderberry variety native to the Canary Islands could be used to reduce chronic inflammation and associated pain. Whether these beneficial properties are common to other elderberry species is unknown. Type 2 diabetes mellitus is becoming one of the most common diseases. Diabetes is primarily a lifestyle disease, the result of excessive consumption of sugar and refined carbohydrates. This leads to the onset of insulin resistance and, ultimately, to diseases and conditions associated with an increase in blood glucose levels. Studies in 2015 and 2018 in mice showed that elderberry extract was able to reduce insulin resistance - a constant companion of diabetics. A 2016 animal study also showed that elderberry may be effective in treating diabetes. According to a 2017 study, elderberry has antidiabetic effects and can be considered a “functional food” in the fight against diabetes.

Cholesterol is a waxy substance that circulates in the blood and lines the lining of the arteries. Elevated cholesterol levels are a risk factor for coronary heart disease and stroke. Many believe that lowering cholesterol helps prevent heart disease. In general, cholesterol is an important molecule necessary for the normal functioning of the brain, healthy nerves and the synthesis of hormones. Studies on mice have shown the ability of elderberry to lower triglyceride levels. The authors of a 2014 study published in the *International Journal of Food Sciences and Nutrition* reached similar conclusions. The results showed a 15% reduction in total cholesterol, a 15% reduction in triglycerides, and a 25% reduction in LDL (bad) cholesterol. The level of antioxidants in the blood has also improved. Therefore, many people consume elderberry as a food or supplement in order to improve their overall metabolic profile.

Other studies are evaluating the effectiveness of elderberry in treating epilepsy. However, at the moment, the results are still preliminary. Of course, if you are taking medication for epilepsy, you must not stop taking it or change the medication without the permission of your doctor. Elderberry comes in the form of tea, syrup, and throat lozenges. There are also restorative gummy bears and elderberry capsules on sale.

REFERENCE

1. Benevides Bahiense J, Marques FM, Figueira MM, et al. Potential anti-inflammatory, antioxidant and antimicrobial activities of *Sambucus australis*. *Pharm Biol.* 2017;55(1):991-997.
2. Ho GT, Wangenstein H, Barsett H. Elderberry and Elderflower Extracts, Phenolic Compounds, and Metabolites and Their Effect on Complement, RAW 264.7 Macrophages and Dendritic Cells. *Int J Mol Sci.* 2017;18(3):584.
3. Nilsson A, Salo I, Plaza M, Björck I. Effects of a mixed berry beverage on cognitive functions and cardiometabolic risk markers; A randomized cross-over study in healthy older adults. *PLoS One.* 2017.
4. Salvador ÂC, Król E, Lemos VC, et al. Effect of Elderberry (*Sambucus nigra* L.) Extract Supplementation in STZ-Induced Diabetic Rats Fed with a High-Fat Diet. *Int J Mol Sci.* 2016;18(1):13.
5. Schwaiger S, Zeller I, Pölzelbauer P, et al. Identification and pharmacological characterization of the anti-inflammatory principal of the leaves of dwarf elder (*Sambucus ebulus* L.). *J Ethnopharmacol.* 2011;133(2):704-9.
6. Shahsavandi S, Ebrahimi MM, Hasaninejad Farahani A. Interfering With Lipid Raft Association: A Mechanism to Control Influenza Virus Infection By *Sambucus Nigra*. *Iran J Pharm Res.* 2017; 16(3):1147-1154.
7. Solverson PM, Rumpler WV, Leger JL, et al. Blackberry Feeding Increases Fat Oxidation and Improves Insulin Sensitivity in Overweight and Obese Males. *Nutrients.* 2018;10(8):1048.

NATURAL MONUMENTS OF NAKHCHIVAN AUTONOMOUS REPUBLIC - JUNIPERS

Talibov Tariel

Guliyeva Gunay

Nakhchivan Branch of ANAS, Institute of Bioresources,
Nakhchivan Teacher's Institute

The article presents information about two species of *Juniperus foetidissima* Willd. And one species of *Juniperus excelsa* Bieb., discovered during research on the territory of the Nakhchivan Autonomous Republic in the village of Pazmari (Tiri Piri) of Odubad region and in the village of Orta (Anzyr) Julfa. The zones where the mentioned old juniper trees grow are included in the territory of the Zangezur National Park. Taking into account the nature of the territory of their distribution, the current state of the trees and the biological characteristics of the species, the Ministry of Ecology and Natural Resources of the Nakhchivan Autonomous Republic is recommended to preserve these trees as a natural monument.

Keywords: *Juniperus*, *Juniperus foetidissima* Willd., *Juniperus excelsa* Bieb., biological features, natural monument, Red Book, rare species

Introduction. According to approximate estimates, the area of forest cover on earth is 4 billion hectares, of which 809 million hectares are in the Russian Federation, 478 million hectares are in Brazil, 310 million hectares are in Canada and 303 million hectares are in the USA. Over the past 200 years, due to the influence of anthropogenic, climatic, and other factors, the area of forests around the world has decreased by almost 2 times [15]. Only in the XVIII-XIX centuries, 35% of the territory of present-day Azerbaijan was covered with forests, currently the total area of Azerbaijani forests is 1021 thousand hectares, which is 11.8% of the territory of Azerbaijan. This figure is 44% in Russia, 41% in Latvia and 39% in Georgia. 49% of our country's forest resources are in the Greater Caucasus region, 34% in the Lesser Caucasus region, 15% in the Talysh zone and 2% in the Aran zone (together with the

Nakhchivan Autonomous Republic). In Azerbaijan, there are 0.12 hectares of forest area per capita, at the same time, the occupiers almost completely destroyed 261 thousand hectares of the forest fund occupied by Armenia [14].

Discussion of the study. The subfamily *Juniperoideae* C.Koch includes the genus *Juniperus* L., distributed in the northern hemisphere and combining up to 75 species. In Africa, only the *Juniperus procera* species is common. These are mainly sprawling bushes, very rarely trees reaching 10-12 m. Female cones consist of 3-8 covering scales [11; 12; 13]. According to the literature data, juniper species in the flora of Azerbaijan are as follows [8; 9; 10].

1. *Juniperus foetidissima* Willd.
2. *J. communis* L.
3. *J. oblonga* Bieb.
4. *J. polycarpos* C. Koch.
5. *J. pygmaea* K. Koch.
6. *J. sabina* L.
7. *J. depressa* Stev.
8. **J. virginiana* L.
9. **J. chinensis* L.

The latter species have been introduced and cultivated in parks and alleys of Azerbaijan. According to the literature sources, 5 species of this genus are found on the territory of the Nakhchivan Autonomous Republic, many of them are included in the Red Data Books of Azerbaijan, including the Nakhchivan Autonomous Republic [1, pp. 66-67; 3, pp.9-11; 6, pp.55-69].

Subfam.: *Juniperoideae* C.Koch

Genus: *Juniperus* L.

Section: *Juniperus* = *Oxycedrus*

1. *Juniperus communis* L.
= var. *J. communis* L. subsp. *hemisphaerica* (J. & Presl) Nym.
= var. *J. communis* L. subsp. *oblonga* (Bieb.) Galushko
= var. *J. communis* L. subsp. *pygmaea* (C.Koch) Imch.

Section: *Sabina* (Mill.) Spach

2. *J. excelsa* Bieb.

= *J. excelsa* Bieb. subsp. *polycarpos* (C.Koch) Takht.

3. *J. foetidissima* Willd.

4. *J. sabina* L.

5. **J. virginiana* L.

= *J. v. f. glauca* Knight

As a result of the studies and recent systematic adjustments in the territory of the Nakhchivan Autonomous Republic, the following species and subspecies of the genus *Juniperus* L. were discovered [5; 7, p. 47-49]:

Subfam.: *Juniperoideae* C.Koch

Genus: *Juniperus* L.

Section: *Juniperus* = *Oxycedrus*

1. *Juniperus communis* L.

= *J. communis* L. var. *saxatilis* Pall.

2. *Juniperus depressa* Stev. [= *J. communis* L. subsp. *hemisphaerica* (J. & Presl) Nym.; *J. pygmaea*

auct. non (C.Koch) Imch.; *J. hemisphaerica* C. Presl]

3. *Juniperus oblonga* Bieb. [*J. communis* L. subsp. *oblonga* (Bieb.) Galushko]

Section: *Sabina* (Mill.) Spach

4. *J. excelsa* Bieb.

= *J. excelsa* Bieb. subsp. *polycarpos* (C.Koch) Takht.

5. *J. polycarpos* C.Koch

6. *J. foetidissima* Willd.

7. *J. sabina* L.

8. **J. virginiana* L.

= *J. v. f. glauca* Knight

During the research conducted on the territory of the Nakhchivan Autonomous Republic, several old juniper trees were identified and it was recommended to the Ministry of Ecology and Natural Resources of the Nakhchivan Autonomous Republic

to preserve these trees as a natural monument. During the expedition conducted on 09/28/2021 on the territory of Ordubad district, near the village of Pazmari at an altitude of about 2300 m above sea level, a species of *Juniperus foetidissima* Willd., which is considered a natural monument, was discovered, not as a forest component, but in the singular. In this area, measurements were carried out on 6 old juniper trees using a specially designed caliper.

MONUMENT OF NATURE № 01

Type of plant: *Juniperus foetidissima* Willd. [Picture 1]

The area of location: Nakhchivan AR, Ordubad region, the area of Pazmari Village (tiri piri)

Coordinates: 39⁰01'08" N 46⁰01'30" EU

Height of location: H= 2322 m

Biotop: Mountainous steppe area. In phytosenosis, *Astragalus*, *Cirsium*, *Verbascum* and grains are observed along with *Juniperus foetidissima* Willd.

Height of tree: 11,5 m

Diameter of the trunk at 1,10 m height: 117 cm

Current state of the plant: despite a severe drought due to lack of rainfall, the state of the plant is average. Age about 250

The tree has a domed umbrella, its height is 11 m., the bark of the trunk is gray, the bark of young branches is gray-reddish. The diameter of the trunk was 1.5 m at a height of 117 cm . There were two branches with a diameter of 28 cm and 30 cm on it in dry form. The branches are tetrahedral, arched, curved and thick, the leaves of young branches are 1.5-2 mm, dark green, prickly, ovate, convex on the reverse side. The upper part of the leaves is more or less separated from the stem. Ripe fruits of dark brownish-black color were found on it and on the ground, as well as immature spherical bluish reed fruits. In mature fruits, the tips of the pulp are almost invisible. Since this is an elderly plant, on its lower branches, which meet the soil, there are long needle-like, obovate leaves of a bluish-green color. Due to its location on a slope washed by rainwater, branched roots are clearly visible on the upper surface of the soil, the diameter of which is on average 12-27 cm.

Picture 1. Juniperus foetidissima Willd.

MONUMENT OF NATURE № 02

Type of plant: Juniperus foetidissima Willd. [Picture 2]

The area of location: Nakhchivan AR, Ordubad region, the area of Pazmari Village (tiri piri)

Coordinates: 39⁰01'10" N 46⁰01'31" EU

Height at which the plant is located: H= 2348 m

Biotop: mountainous Steppe area. In phytosenosis, *Astragalus*, *Cirsium*, *Verbascum* and grains are observed along with Juniperus foetidissima Willd.

Height of tree: 11,5 m

Diameter of the trunk at 1,10 m height: 117 cm

Current state of the plant: despite a severe drought due to lack of rainfall, the state of the plant is average. Age about 250

Picture 2. *Juniperus foetidissima* Willd.

The tree had ovalshaped umbrella, the diameter of the umbrella was about 3.5-4 m, and the height was 5.3 m, and it was located at an altitude of 2348 m above sea level. The tree itself consists of 8 trunks branched from a single root, two of which are separate on the inside and adjacent on the back and have a diameter of 72 cm. The diameter of the 2nd biggest trunk is equal to 28 cm, the diameter of the 3rd trunk is 26 cm, the diameter of the 4th trunk is 24 cm, the diameter of the 5th - 21 cm, the diameter of the 6th - 19 cm, and the smallest body is 17 cm in diameter. The slope was dry, with sharp cliffs, and in addition to the branched root system under the ground, the root system on the upper surface is clearly visible, divided into many branches.

We have not seen a withered branch on this tree. On the upper branches, the leaves are pinnately dissected. Two types of fruit were found on it: ripe and unripe. We have not met any pests on the tree.

MONUMENT OF NATURE № 03

Type of plant: *Juniperus excelsa* Bieb. [Picture 3]

Location of the plant: Nakhchivan AR, Julfa district, Orta (Anzir) village

Coordinates: 39⁰11'34" N 45⁰45'51" EO

Height of the plant: H = 1842 m

Biotope: It is a mountainous steppe area. In phytosenosis, *Astragalus*, *Cirsium*, *Verbascum* and grains are observed along with *Juniperus excelsa* Bieb.

Tree height: 10.7 m

Diameter of the body at a height of 1.10 m: 61 cm

Current condition of the plant: Despite the severe drought due to lack of precipitation, the condition of the plant is average. Age about 150 years

The tree has an oval-shaped umbrella, its height is 10.7 m, the bark of the trunk is gray, there are longitudinal cracks, the bark of young branches is gray-reddish. The diameter of the trunk was about 1,5 cm at a height of 61 m. The branching branches are quadrupled, arced and swinging downwards. Dark brown-black ripe berries , as well as unripe spherical bluish fruits were found on it and spilled on the ground. The number of seeds is 3-6 and they grow in about 18 months.

It should be noted that *Juniperus foetidissima* Willd. [p.63-66] was inlisted in the Red Book of Nakhchivan AR with the status of Critically Endangered - CR A4acd, *Juniperus excelsa* Bieb [5, p.63-66]-as Endangered - EN A2acd; B1ab (i, ii, iii), *Juniperus sabina* L. [5, p.67-69] – as Endangered - EN B1ab (ii, iii). In the 2nd edition of the Red Book of the Republic of Azerbaijan [1, p.64-65] *Juniperus foetidissima* Willd. was mentioned as a species with Near Threatened - NT status. Since the areas where these species are spread fall into the territory of Zangazur National Park named after Hasan Aliyev, the protection of these monument trees will be normal.

Picture 3. Juniperus excelsa Bieb.

In general, most Juniper species are currently protected on the territory of the Autonomous Republic as a near-endangered species, the quantitative dynamics of which in nature continues to decline steadily. 27% of the total territory of the Nakhchivan Autonomous Republic is a specially protected area. The areas of juniper distribution on the territory of the Arpachar, Arazboyu and Ordubad state nature reserves, the Shahbuz State Nature Reserve and the Zangezur National Park named after Hasan Aliyev should be under special control, and their natural populations should be protected.

Conclusion. The article presents information about two species of *Juniperus foetidissima* Willd. And one species of *Juniperus excelsa* Bieb., discovered during research on the territory of the Nakhchivan Autonomous Republic in the village of Pazmari (Tiri Piri) of Odubad region and in the village of Orta (Anzyr) Julfa. The zones where the mentioned old juniper trees grow are included in the territory of the Zangezur National Park. Taking into account the nature of the territory of their distribution, the current state of the trees and the biological characteristics of the species, the Ministry of Ecology and Natural Resources of the Nakhchivan Autonomous Republic is recommended to preserve these trees as a natural monument.

REFERENCES:

1. Azərbaycan Respublikasının Qırmızı Kitabı. İkinci nəşr. Nadir və nəslə kəsilməkdə olan bitki və göbələk növləri. Hacıyev R.V., Musayev S.H., Hacıyev V.C., Talıbov T.H., Ələkbərov İ.X., Əlizadə V.M. və b. Bakı: Şərq-Qərb nəşriyyatı, 2013, 676 s.
2. Qurbanov E.M. Ali bitkilərin sistematikasını. Bakı, "Bakı Universiteti", 2009, 420 s.
3. Talıbov T.H., Vəlisoy A.N. Naxçıvan Muxtar Respublikası florasının çılpaqtoxumlu bitkiləri. Bakı: "MBM" mətbəəsi, 2007, 72 s.
4. Rzayeva A.A. Azərbaycanda Ardıc - *Juniperus L.* cinsinin floristik təhlili, bəzi növlərinin Abşeronda introduksiyası. Fəlsəfə doktoru elmi dərəcəsi almaq üçün

təqdim edilmiş dissertasiyanın avtoreferatı, Bakı, 2021, 27 s.

5. Talıbov T.H., İbrahimov Ə.M., Quliyeva G.F. Naxçıvan Muxtar Respublikasının meşə ekosistemində ardıc cinsinə (*Juniperus* L.) daxil olan növlərin rolu. Gəncə Dövlət Universiteti. Müasir təbiət elmlərinin aktual problemləri. beynəlxalq elmi konfrans (04-05 may 2017), Gəncə, 2017, II hissə, s. 9-12

6. Talıbov T.H., İbrahimov Ə.Ş. Naxçıvan Muxtar Respublikasının Qırmızı Kitabı (Ali sporlu, çılpaqtoxumlu və örtülüttoxumlu bitkilər üzrə). Naxçıvan: Əcəmi, Cild II, 2010, 678 s.

7. Talıbov T.H., İbrahimov Ə.Ş., İbrahimov Ə.M. Naxçıvan Muxtar Respublikası florasının taksonomik spektri (Ali sporlu, çılpaqtoxumlu və örtülüttoxumlu bitkilər üzrə). Bakı: Şirvanəşr, 2021, 426 s.

8. Аллахкулиева Х.М. Можжевельные редколесья северного склона Малого Кавказа в пределах Азербайджанской Республики: Диссертация на соиск. канд. биол. наук. Баку, 1995, 136 с.

9. Гроссгейм А.А. Флора Кавказа. Баку: Изд. Азерб. Филиала АН СССР, Т.1, 1939, 265 с.

10. Флора Азербайджана. Баку: Из-во АН Азерб. ССР, Т.1, 1950, 370 с.

11. Флора СССР. Можжевельник, Верес - *Juniperus*. Гл. ред. В.Л. Комаров. Ленинград: Изд-во АН СССР, Т. 1, 1934, 302 с.

12. Adams, R.P. et Schwarzbach, A.E. Phylogeny of *Juniperus* using nrDNA and four cpDNA regions. Phytologia 95(2): 179-187. 2013. PDF. Reference page.

13. Armin Jagel, Veit Dörken (2015) Morphology and morphogenesis of the seed cones of the *Cupressaceae* - part III. *Callitroideae*. In: Bulletin of the Cupressus Conservation Project 4(3): 91-103 (PDF)

14. (<https://gsaz.az/articles/view/149/Azarbaycan-Respublikasinin-meshalari>).

15. Vegetation of Europe: hierarchical floristic classification system of vascular plant, bryophyte, lichen and algal communities /L. Mucina et al. // Applied Vegetation Science , 2016, Volume 19 (Supplement 1), p. 24-190

ДОСЛІДЖЕННЯ ДИНАМІКИ НАКОПИЧЕННЯ ЗАЛІЗА У РОСЛИН *NICOTIANA TABACUM* ВИРОЩЕНИХ НА СЕРЕДОВИЩАХ З МАГНІТНИМИ НАНОЧАСТИНКАМИ

Богаєвська Дарина Олександрівна
магістрантка,

Горобець Світлана Василівна

д.т.н., професор

Національний технічний університет України

Київський політехнічний інститут

ім. Ігоря Сікорського

м. Київ, Україна

Вступ. Наночастинки стали дуже привабливим об'єктом дослідження завдяки своїм унікальним фізико-хімічним властивостям. В останнє десятиліття особливо магнітні наночастинки (МНЧ) викликають величезний інтерес завдяки їх застосуванню в медицині, терапії раку, для розробки біосенсорів та в сільському господарстві, зокрема в рослинництві. Відомо, що додавання магнетиту під час вирощування рослин позитивно впливає на їх ріст та розвиток [1]. В роботі [2] повідомляється про посилення вегетативного росту, збільшення вмісту мінералів, кількості квітів і загальної врожайності різних рослин.

Відомо, що багатоклітинні організми в тому числі рослини здатні до синтезу біогенних магнітних наночастинок (БМН) [3]. Методами порівняльної геноміки було встановлено, що рослини *Nicotiana tabacum* є потенційними продуцентами БМН, також методами атомно-силової мікроскопії та магнітно-силової мікроскопії експериментально виявлено присутність БМН на мембранах ситоподібних трубок флоєми листя, лискових жилках та коренях тютюну [4].

Мета роботи. Дослідити динаміку накопичення заліза у листках рослин *Nicotiana tabacum*, вирощених на середовищах з додаванням магнетиту з концентраціями 0,05 мг/мл та 0,1 мг/мл.

Матеріали і методи. Було проведено вирощування рослин тютюну звичайного на середовищах з додаванням магнетиту в концентраціях $c = 0,05$ мг/мл та $c = 0,1$ мг/мл та без нього. Магнітну рідину отримали шляхом реакції нейтралізації солей дво- та тривалентного заліза концентрованим розчином аміаку.

Для дослідження динаміки накопичення заліза у листках рослин *Nicotiana tabacum* було проведено реакцію Перлса, яка дозволяє виявити залізо в формі окисних сполук. Сухе листя тютюну звичайного подрібнюється в ступі, готується препарат, додається 2% розчин HCl на 30 хв, потім 2% розчин гексаціаноферату тригідрату (жовтої кров'яної солі), далі препарат висушується та розглядається під мікроскопом. Про наявність трьохвалентного заліза свідчить наявність синіх плям на зразку – забарвлення “берлінська лазурь”.

Результати і обговорення. Результати демонструють, що найбільша кількість заліза накопичується в листі рослин, що вирощувалися на середовищі з магнетитом з $c = 0,1$ мг/мл, менша кількість забарвлення утворилась при вирощуванні рослин з додаванням магнетиту з $c = 0,05$ мг/мл (рис.1), в той час як у контрольному зразку було виявлено незначну кількість Fe (III) (рис.2).

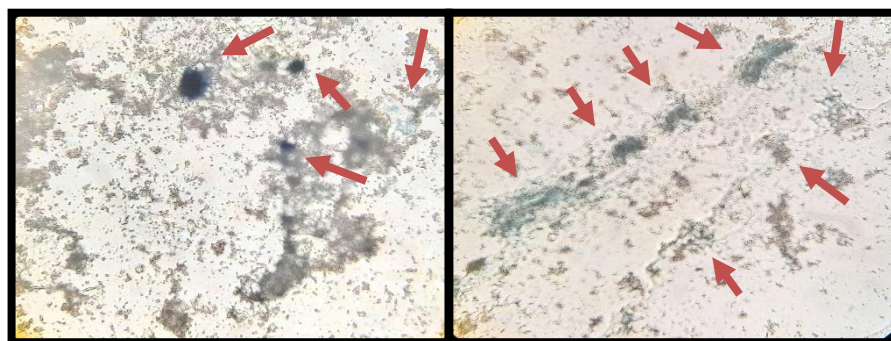

Рис. 1. Препарат листя рослин тютюну, що вирощувалися з додаванням магнетиту з концентраціями 0,05 мг/мл (зліва на рисунку) та 0,1 мг/мл (справа на рисунку), збільшення мікроскопа 600x (стрілками показано ділянки накопичення заліза)

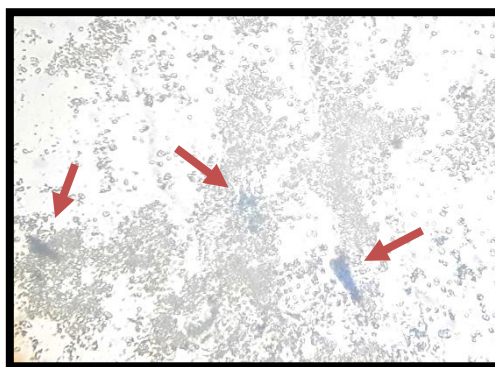

Рис. 2. Препарат листа рослин тютюну, що вирощувалися на середовищах без додавання магнетиту, збільшення мікроскопа 600х (стрілками показано ділянки накопичення заліза)

Висновки. Більша кількість заліза депонується у зразках рослин, що вирощувалися на середовищах з додаванням магнетиту. Це може пояснюватися тим, що МНЧ накопичуються у ситоподібних трубках провідної тканини рослин тютюну, оскільки може відбуватися взаємодія між БМН та штучно синтезованими наночастинками магнетиту за рахунок сил магнітодипольних взаємодій. Проте цей механізм детально ще не з'ясований, тому вимагаються подальші дослідження.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Shah T., Ali A. Review on Recent Progress in Magnetic Nanoparticles: Synthesis, Characterization, and Diverse Applications // *Front. Chem.* – 2021.
2. Hoda M.M., Faten A.A. Effect of Magnetite and Some Biofertilizer Application on Growth and Yield of Valencia Orange Trees Under El -Bustan Condition // *Nature and Science.* – 2013. – V. 11. № – 6.
3. Gorobets O.Yu, Gorobets S.V., Gorobets Yu.I. Biogenic Magnetic Nanoparticles In Metabolism From Bacteria To Human // ISBN 978-3-330-00964-6, LAP LAMBERT Academic Publishing. – 2020. – P. 164.
4. Gorobets S.V., Gorobets O.Yu., Magerman A.V., Gorobets Yu. I., Sharay I.V. Biogenic magnetic nanoparticles in plants. // *arXiv.* 2018.

НАКОПИЧЕННЯ ІОНІВ ЗАЛІЗА У РОСЛИНИ ГОРОХУ ПОСІВНОГО *PISUM SATIVUM*, ПРИ ВИРОЩУВАННІ НА СЕРЕДОВИЩАХ ІЗ ДОДАВАННЯМ МАГНІТНИХ НАНОЧАСТИНОК

Горобець Світлана Василівна,

д. т. н., професор

Новосад Анна Сергіївна

магістрантка,

Національний технічний університет України

Київський політехнічний інститут

ім. І. Сікорського

м. Київ, Україна

Вступ. Давно було доведено позитивний вплив магнетиту на рослини. Було досліджено, що додавання в ґрунт наночастинок магнетиту сприяє підвищенню вмісту хлорофілу, дозріванню насіння, швидкості росту, а також зростанню маси сухої речовини [1].

Метою даного дослідження є вивчення впливу та накопичення магнетиту різних концентрацій на ріст та розвиток гороху посівного *Pisum sativum*.

Матеріали та методи. Для дослідження вирощувались рослини, які було розділено на 4 групи: контрольну, в якій рослини були политі водою та три дослідні групи, перша група, яка поливалася розчином магнетиту з концентрацією 0,05 мг/мл, друга з концентрацією магнетиту 0,075 мг/мл, та третя група з концентрацією магнетиту 0,1 мг/мл. Для перевірки накопичення іонів заліза була проведена реакція Перлса на листках досліджених рослин

Результати та обговорення. Вирощування відбувалося протягом 42 днів, температурі 18-20°C, та денному освітленню. Через 42 дні було отримано такі результати: найкращий розвиток рослини був у дослідній групі з концентрацією 0,1 мг/мл – спостерігався швидкий ріст пагона та найбільша кількість листя, а найгірші результати спостерігались у контрольній групі. Отже, вирощування гороху краще відбувається із додаванням магнетиту невеликих концентрацій, де він виступає як нанодобриво для рослини, і сприяє

більш швидкому росту та розвитку рослини.

Реакція Перлса дозволяє виявити у тканинному зрізі лише двовалентне залізо (феритин та гемосидерин) [2]. Зріз при цьому фарбують жовтою кров'яною сіллю, з якою двовалентне залізо утворює берлінську лазур синього кольору. Після проведення досліду були отримані такі результати:

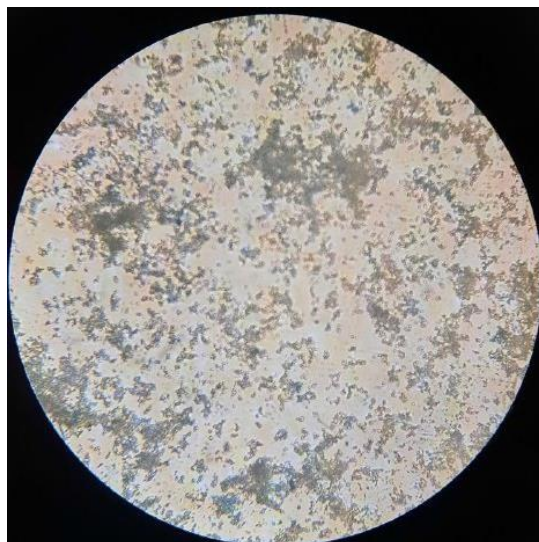

Рис. 1. Препарат контрольної групи рослин *Pisum Sativum*, збільшення 600х.

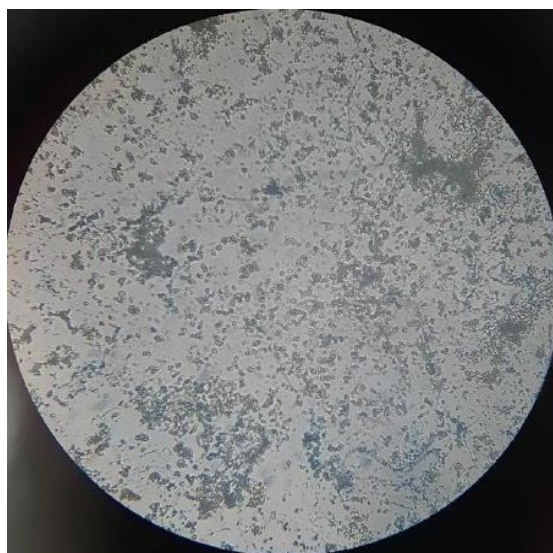

Рис. 2. Препарат групи рослин *Pisum Sativum* із додаванням магнетиту концентрацією 0,05 мг/мл, збільшення 600х.

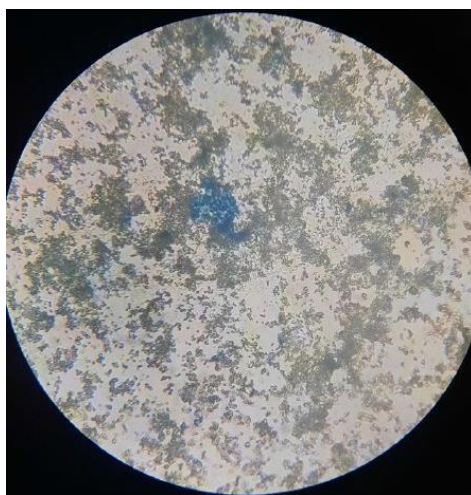

Рис. 3. Препарат групи рослин *Pisum Sativum* із додаванням магнетиту концентрацією 0,075 мг/мл, збільшення 600х.

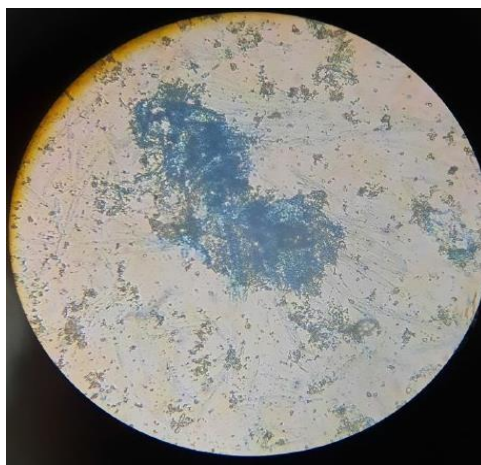

Рис.4. Препарат групи рослин *Pisum Sativum* із додаванням магнетиту концентрацією 0,1 мг/мл, збільшення 600х.

Висновки. Проведена реакція показала, що залізо накопичується у великих кількостях в зразках, які готувалися з рослин з додаванням магнетиту, в порівнянні з контролем. Більш інтенсивне забарвлення у зразку з додаванням більшої концентрації магнетиту (0,1 мг/мл). Це свідчить про те, що чим більше додається концентрація наночастинок магнетиту, то тим більше накопичується заліза.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Ghafariyan, M.H. Effects of magnetite nanoparticles on soybean chlorophyll / M.H Ghafariyan, M.J. Malakouti, M.R. Dadpour, P. Stroeve, and M. Mahmoudi // Journal of Science and Technology. – 2013. – P. 10645–10652.

2. Д. Э. Коржевский, Е. А. Колос, М. Н. Карпенко [и др.] / Гистохимическое определение металлов; под ред. Д. Э. Коржевского. — СанктПетербург : СпецЛит, 2016. — 63 с. — ISBN 978-5-299-00838-8.

MEDICAL SCIENCES

UDC: 616.39:616-084

THE PROBLEM OF INTELLECTUAL DEVELOPMENT DISORDERS IN CHILDREN

Bekenov Nurlan

Candidate of Medical Sciences, teacher of the Department
General Practitioner

Datkayeva Gulmira

Candidate of Medical Sciences, Head of the Department
General Practitioner

Berdikulova Karlygash

Teacher of the
Department General Practitioner
South Kazakhstan Medical Academy

Oralbek Ayzhan

Master of Medicine
teacher of the Department General Practitioner -1

Mussakhova Madina

Teacher of the
Department Therapy
International Kazakh – Turkish University
named after H. A. Yassawi
Shymkent city, Kazakhstan

Annotation. Diseases caused by the consequences of iodine deficiency in the environment are widespread in many regions of the world and are a serious medical and social problem due to their clinical scale. According to the World Health Organization, 50% of the world's population is at risk of developing iodine deficiency, including more than 60 million people suffering from mental retardation due to iodine deficiency.

Modern studies allow us to identify a number of diseases associated with the

growth and development of the body associated with iodine deficiency. A lack of thyroid hormones in the fetus and in early childhood can lead to irreversible mental development disorders and even cretinism. In regions with iodine deficiency, the reproductive function of women is disrupted, the number of abortions and stillbirth increases. Iodine deficiency can affect the functioning of vital organs and lead to a delay in physical development. In these regions, perinatal and infant mortality increases. The range of manifestations of iodine deficiency diseases is very wide and depends on the periods of life in which these diseases manifest themselves. It is obvious that side effects occur in the early stages of body formation, first of all, starting from the prenatal period and ending with the age of puberty.

Keywords: iodine, children, cretinism, hormone, intelligence.

Objectives: the most studied manifestation of severe iodine deficiency is endemic cretinism, characterized by mental retardation, mutism, deafness, duality of spastic diplegia.

Iodine deficiency, along with obvious mental retardation, reduces the intellectual potential of the entire population living in the area. In recent years, studies conducted in different countries of the world have shown that the average indicator of mental development of the population living in iodine-deficient regions is significantly lower (18-22%) than in iodine-deficient regions [1].

A small amount of iodine deficiency does not manifest itself in time, so it is called "Hidden Hunger". The medical, social and economic significance of iodine deficiency is expressed in the loss of the intellectual, educational and professional potential of the nation. Iodine contributes not only to the intelligence and development of the child, but also to the function of the central nervous system, mechanisms of maturation and formation. Iodine plays a key role in the physiology of the thyroid gland, being the main component of thyroid hormones. Thyroxine is a " prohormone " whose deodorization occurs at the tissue level, which is very important for maintaining the active form of triiodothyronine [2].

The development of a child's brain largely depends on serum T4 levels,

because 90% of the T3 needed by a cerebral cortex neuron is obtained from deiodination of T4. T4 is deiodinated in glial cells, from oxoligand in the third ventricle, and by astrocyte. D2 activity is an important component of controlling the effect of T4, as it increases due to T4 deficiency and maintains T3 concentration in the brain. D2 activity is the main component that controls T4, as it increases in volume during T4 insufficiency and accompanies the concentration of T3 in the brain. In hypothyroid animals, in the postnatal period, the concentration of mRNA D2 increases several times compared to the normal values of relay nuclei and cortical forms of the primary somatosensory and auditory pathways. It is possible that these paths are particularly protected from a lack of T4, which implies the presence of T3 in the formation of these structures. Iodine deficiency leads to a change in the hormonal profile: first of all, there is a decrease in the level of T4, and the level of T3 remains within the normal range for a long time, so a clinical euthyroid condition is diagnosed. Only in the presence of severe iodine deficiency for a long time, there is a decrease in T3. A sufficient level of T4 in the blood circulation is necessary for the functioning and development of the nervous system. Even a small iodine deficiency, in which there are no clinical signs, leads to "thyroid starvation" of the central nervous system [3].

The role of thyroid hormones in the development of the nervous system can be distinguished by three stages:

- 1) The period before the fetus synthesizes its own hormones (up to 10-11 weeks).
- 2) The effect of thyroid hormones on the fetus and mother.
- 3) Postnatal period. This is due to the fact that the newborn's thyroid gland is supplied with thyroid hormone.

According to recent studies on brain embryogenesis, the most dangerous period for iodine deficiency is the second trimester of pregnancy (15-17 weeks). At this time, neurons of the cerebral cortex and basal ganglia are formed, and it can be damaged due to iodine deficiency affecting the mother's thyroid gland. Recent studies have shown that in early pregnancy, maternal thyroxine passes through the placental

barrier. If this process is disrupted, neurological cretinism develops. Violation of the function of the fetal thyroid gland manifests itself in the third trimester and can exacerbate thyroid insufficiency in the mother. And only a violation of the fetal thyroid gland can lead to hypothyroid cretinism [4].

Numerous studies have proven that taking iodine preparations before pregnancy is effective. When giving iodine preparations to a school-age child, there was no effective effect on the intellectual development of the child. The researchers divided the children into two groups: those who did not take iodine in childhood and prenatal time. When giving iodine preparations to children over 3 years of age, there was no effective effect on the intellectual development of the child. Scientists have come to the conclusion that iodine deficiency affects the intellectual development of a child in the neonatal and intrauterine periods [5].

The development of appropriate measures to prevent and correct intellectual disorders in children requires knowledge of the structure and nature of cognitive function deficits. The emergence of new instrumental methods for assessing the child's cognitive sphere opens up real opportunities for an objective, detailed study of the main processes of cognitive activity. An objective quantitative assessment of the cognitive sphere allows us to predict the intellectual development of a child in advance, allows us to differentiate the contribution of various risk factors to the development of intellectual deficits, and determine methods for preventing and correcting intellectual impairment in children of the endemic zone [6].

Thus, iodine deficiency has a negative impact on the formation of the child's intellectual sphere not only as a result of dysontogenesis of higher thinking functions, but also due to a violation of the formation of these functions during the growth process and development of the child. These disorders increase during dangerous periods of life, especially when significant stress is applied to the child's nervous system. In the learning process, disorders in the development of such processes as thinking, perception, motor skills, thinking can manifest themselves in the form of dysgraphia, lack of mathematical perception, difficulty and delay in learning new skills. Partial deficiency of cognitive functions with satisfactory social and

pedagogical assistance and high compensatory activity of the nervous system can lead to a decrease in school learning indicators. But in such cases, under the influence of compensation, the target forces on the organs. In conditions of iodine deficiency, the main factors that hinder the formation of perception, attention and memory are the presence of chronic diseases and a low socio - economic family. The duration of breastfeeding is very important for the development of memory, analytical and synthetic abilities. The activity of mental activity negatively affects the pathology of the perinatal period and the state of chronic intoxication [7,8].

The obtained data are the early stages of the formation of a unified system for the Prevention of cognitive disorders in children with iodine deficiency, including measures to prevent iodine deficiency, a number of measures aimed at improving the provision of obstetric and gynecological care, and care for newborns.

Conclusion: Iodine deficiency is one of the main causes of mental retardation in the world. "Hidden iodine hunger" leads to the loss of intellectual potential of the nation through a "hidden" cognitive deficit. Children with a pronounced intellectual disorder are the top of the iceberg. There are a huge number of children with partial and limited intellectual disabilities under the influence of iodine deficiency.

More than 80% of children in areas with minor iodine deficiency have a lack of basic cognitive functions, and Attention, Perception, and fine motor skills are often damaged. At the same time, the effect of iodine deficiency leads to a delay in the development of basic cognitive functions in dangerous periods of life. Indicators of the cognitive sphere depend on the level of iodine, insufficient thyroid function and an increase in its volume. The most important predictive indicators for the formation of the child's cognitive sphere are the level of thyrotropin and thyroxine in the blood serum.

Elimination of iodine deficiency as a reason for reducing the delay in the intellectual development of a child is possible only when carrying out preventive measures "mother-child-teenager". According to the latest data, an intelligence disorder developed from intrauterine iodine deficiency cannot be corrected by taking the drug iodine in the postnatal period.

REFERENCES:

1. Zhukov A.O. Results of the study of the level of IQ in the regions with different levels of iodine deficiency. // Russian psychiatric journal. - 2007. - № 1. - p. 16–21.
2. Zhukov A.O. Possible approaches to therapy and prevention of iodine deficiency in mental states. // Journal of Neurology and Psychiatry named after S. C. Korsakova. - 2007. - № 9. - P.71–73.
3. Dedov I.I., Melnichenko G.A., Peterkova V.A. Results of epidemiological studies of iodine deficiency diseases in the framework of the project «Tyromobile». // «Problems of endocrinology». - 2005. —№ 5. —Volume 51. - P.32–36.
4. Pylova S.A. Evaluation of the effectiveness of methods of prevention of iodine deficiency in children of pre-pubertal age of the Republic of Karelia // Collection of scientific works. Under the editor. prof. B. И. Purina: SPb-GPMA Edition, SPb. - 2008. - p. 444.
5. Caldwell K.L., Maxwell S.V., Makhmudov A. et al. Use of inductively coupled plasma mass spectrometry to measure urinary iodine in NHANES 2000: comparison with previous methods // Clin. Chem. 2000. - V. 49. - P.1019–1021.
6. Laboratory Guide to the Measurement of Iodine in Urine and Salt. Atlanta (USA), 2003.
7. Solovjeva S.I., Troshina EA, Zhukov AO The research of IQ level in school children who live in the regions with iodine deficiency. // 8th European Congress of Endocrinology. - 2006. - P. 652
8. Bazarbekova R.B., Zeltser M.E., Abubakirova Sh.S. Iodine deficiency disorders of prophylaxis. Methodical recommendations, Almaty, 2005.

THE INFLUENCE OF CHANGES IN THE BLOOD LIPID SPECTRUM ON THE DEVELOPMENT AND PROGRESSION OF DIABETIC GASTROPATHY DEPENDING ON THE TYPE OF CONCERNING SUGAR

Mandryk Olga

teacher

Candidate of Medical Sciences

associate professor

Humenna Iryna

Nebyla Oleksandra

students

Bukovinian State Medical University

Introductions. Diabetes mellitus (DM) remains one of the most recent problems in clinical medicine. The complaints of discomfort and abdominal pain is determined in 60-80% of patients with DM.

Aim: To study the changes in the lipid spectrum of the blood to determine the possible relationship between the degree of dyslipidemia, changes in the morpho-functional properties of the gastric mucosa (GM).

Materials and methods. 140 patients with type 1 and type 2 diabetes were examined. The study included 120 patients with diabetes mellitus-1 and diabetes mellitus-2, moderate, subcompensated, with manifestations of diabetic gastropathy (DG). Patients were divided into two groups depending on the type of diabetes: 60 patients with diabetes mellitus-1, including: 1 group - 24 patients with diabetes mellitus-1 without manifestations of DG, 1A group - 36 patients with diabetes mellitus-1 with manifestations of DG; 60 patients with diabetes mellitus-2: group 2 - 21 patients with diabetes mellitus-2 without manifestations of DG, group 2A - 39 patients with diabetes mellitus-2 with manifestations of DG. The control group consisted of 30 EHP. The lipid spectrum of the blood was studied by the content in the blood of total lipids, total cholesterol (cholesterol), triacylglycerols (TG), low lipoproteins (LDL), very low (VLDL) and high density (HDL) using kits from the company "Danish Ltd." (Lviv).

Results and discussion. The analysis of the conducted researches showed that patients of the 1st group had an increase of level of the general lipids of blood on the average in 1,4 times ($p < 0,05$) in comparison with EHP. Hyperlipidemia was recorded in patients of group 1A, which exceeded the indicator in the control by 1.5 times ($p < 0.05$) and probably differed from the indicator in patients of group 1A. Patients of the 2nd group had a probable increase in the level of total lipids in 1.6 times in comparison with PZO, and in patients of the 2nd group had an increase in the average blood content of total lipids in 1.8 times ($p < 0.05$). with the presence of a probable intergroup difference. The study of the level of total cholesterol in the blood on an empty stomach revealed significant hypercholesterolemia in all comparison groups ($p < 0.05$), which in the 1st group exceeded the level of PZO by 1.2 times ($p < 0.05$), in patients in group 1A - in 1.3 times ($p < 0.05$), in patients of the 2nd group - 1.6 times ($p < 0.05$), and in patients of the 2nd group - 1.8 times ($p < 0.05$) with the presence of a probable intergroup difference between groups 2 and 2A ($p < 0,05$). Similar changes were recorded in both groups with respect to TG levels in blood, which exceeded the norm by 1.5 and 1.6 times in patients 1 and 1A, respectively, and 1.8 and 2.0 times in patients 2 ($p < 0.05$) and 2A groups ($p < 0.05$), accordingly. The difference was significant only in patients of groups 2 and 2A ($p < 0.05$).

The obtained data indicate a close correlation between the indicators of LDL in the blood and the histopathological index of capillarospasm (IR) GM ($r = 0.657$, $p < 0.05$), LDL and the number of obliterated capillaries (GM) per unit area of SOS. ($r = 0.745$, $p < 0.05$), the content of cholesterol in the blood and the index of apoptosis of the epithelium (IAE) of the GM ($r = 0.751$, $p < 0.05$), which indicates the interdependence of dyslipidemia with ischemic and dystrophic changes in the epithelium of the GM.

At the same time, the level of antiatherogenic lipoproteins - HDL of patients of the 1st group was probably reduced by 17.1% ($p < 0.05$) compared with the PZO, in patients of the 1A group was lower by 25.7% ($p < 0, 05$), in patients of the 2nd group - by 23.6% ($p < 0.05$), the maximum decrease was observed in patients of the 2nd group - by 37.1% ($p < 0.05$) with a probable difference between the indicators in

compared groups ($p < 0.05$).

Conclusions: Thus, supracardial hyperlipidemia (within 40-50% ($p < 0.05$)), dyslipidemia: a probable increase in blood lipids due to an increase in the proportion of LDL (within 30 -40% ($p < 0.05$)) and a decrease in the content of HDL in the blood (20-25% ($p < 0.05$)), with a probable increase in the atherogenic factor of the blood are metabolic preconditions for the development of DH in patients with diabetes mellitus 1. Patients of the 2nd group had an even more unfavorable metabolic situation, which became a prerequisite for the development of diabetic gastropathy, which consists in significant dyslipidemia, an increase in the concentration of total cholesterol (1.6-1.8 times ($p < 0.05$)), triacylglycerols (1.8-2.0 times ($p < 0.05$)), LDL (1.6-1.8 times ($p < 0.05$)) and a decrease in the proportion of antiatherogenic HDL (within 25-35% ($p < 0.05$)) with a probable increase in the coefficient of atherogenicity of the blood.

ADAPTIVE MECHANISMS OF NEUROPLASTICITY IN THE RESTORATION OF MOTOR FUNCTIONS AFTER ISCHEMIC STROKE

Riznychenko Olena

candidate of med. science, ass.prof

Zub Kseniia

Rudenko Sergii

Intern doctors

Kharkiv national medical university

Kharkiv, Ukraine

Introduction. Ischemic stroke is an extremely important medical and social problem, as it is a common cause of disability in patients, due in most cases to motor disorders. According to statistics, 80-90% of patients in the acute period of ischemic stroke have hemiparesis. Spasticity in hemiparesis is most often formed by the 3-4th week after an ischemic stroke. Both active and passive components of movement suffer. If post-stroke hemiparesis persists for a long time (longer than several months), then there may be structural changes in the segmental apparatus (shortening of α -motoneuron dendrites), which contributes to the progression of spasticity. Secondary changes also develop in the paretic muscles, tendons and joints, which aggravate motor disorders and increase the resistance in the muscles that occur when they are stretched.

The structural component of recovery after ischemic stroke is the plasticity of the brain - the ability to compensate for structural and functional disorders. Plastic remodeling of the motor cortex occurs within the first month after ischemic stroke. Functional reorganization in the unaffected nearby motor cortex is stimulated by training of the affected limb and begins approximately on the 5th day after ischemic stroke. Intense loading of the paretic limb causes an increase in the excitability of neural networks in the affected hemisphere. Restoration of the functional ability of the affected limb is possible thanks to kinesitherapy. Kinesiotherapy is based on the results of scientific and clinical studies of the human muscular system and its effect on the human musculoskeletal system.

Movement treatment involves adaptation and increasing force, which gradually becomes more complicated and individually selected for the patient, taking into account his history and physiological characteristics. As a result of repetitive, consistent and increasing training movements are fixed at the neuro-reflex level, which restores trophism and metabolism in the human musculoskeletal system. Treatment is carried out with the help of special equipment: balls, expanders, medical and rehabilitation simulators

The aim of the present study was to prove the effectiveness of early physical rehabilitation for the restoration of motor functions in the paretic limbs in patients who have suffered an ischemic stroke with hemiparesis.

Materials and methods. We analyzed 84 case histories of patients with ischemic stroke with hemiparesis, 43 of whom began early physical rehabilitation, and 41 patients did not exercise in the early post-stroke period. Under our direct supervision were 28 patients with ischemic stroke, who underwent inpatient treatment in the neurological departments of the Kharkiv Regional Clinical Hospital, receiving early physical rehabilitation - kinesiotherapy.

Results and discussions. In the course of research, it was found that 43 patients who underwent early physical rehabilitation in the form of kinesiotherapy, had a positive dynamics of recovery of motor functions in the paretic limb. Thus, by the end of the fourth week after stroke, 33 of 84 patients had the ability to perform simple active movements, their volume was restored to 25%, in 7 patients these changes were detected by the middle of the fifth week. By the end of the 3rd month, the recovery of motor function in 27 patients reached 50%. None of this group of patients showed the formation of spasticity and restriction of passive movements. In 41 patients who did not undergo early physical rehabilitation, there was the formation of spasticity and significant restriction of passive movements in the 4th week after ischemic stroke, 2 of them by the second month developed contractures.

Conclusions. According to the results of the study, neglect of the physical aspect led to very unfavorable consequences: unjustifiably delayed bed rest, inpatient treatment, leads to the formation of contractures, which leads to temporary disability

of patients. Undoubtedly, early motor activation of patients promotes better recovery of motor functions and reduces the risk of post-stroke complications. Thus, treatment of post-stroke spasticity is best started as early as possible, because the shorter the period from the onset of the stroke, the greater the likelihood of improvement.

О РОЛИ РАЗЛИЧНЫХ ОТДЕЛОВ ТОНКОГО КИШЕЧНИКА В РЕГУЛЯЦИИ ЖЕЛЧЕВЫДЕЛЕНИЯ

Аскарьянц Вера Петровна

доцент

кафедры фармакологии, физиологии

Ташкентский Педиатрический Медицинский Институт

г. Ташкент

Кенжаев Сардор Алижон угли

студент

Ташкентский Педиатрический Медицинский Институт

г. Ташкент

Маннопова Хуршида Усан кизи

студентка

Ташкентский Педиатрический Медицинский Институт

г. Ташкент

Зокиров Мухаммаджон Собиржон угли

студент

Ташкентский Педиатрический Медицинский Институт

г. Ташкент

В приведенных нами за последние годы исследованиях показана определенная связь между фермент отделительной функцией тонкого кишечника и желчевыделением. Установлено, что отведение желчи наружу вызывает снижение синтеза энтерокиназы и щелочной фосфатазы слизистой оболочкой верхних отделов тонкого кишечника. Интересно было выяснить, существует ли обратная связь, т.е. как сказывается выпадение функции различных отделов кишечника на желчевыделение. В литературе есть сведения о наличии рефлекторных влияний с интерорецепторов желудочно-кишечного тракта на этот процесс.

Исследования последствий удаления определенных участков тонкого кишечника на поступление желчи в кишечник не проводилось.

В экспериментах использовали собак с фистулой общего желчного протока, оперированных по описанному методу (статья в настоящем сборнике).

Животных брали на станок через 17-18 часов после кормления, открывали фистулу и, убедившись в отсутствии спонтанного выделения желчи, скармливали собаке 100 г мяса и 100 г хлеба, предварительно измельченные в мясорубке. Регистрировали латентный период желчевыделения, и в дальнейшем секрет собирали 15-минутными порциями в течение 6 часов. Из каждой порции желчи отбирали для анализа 1/10 часть, а 9/10 сразу же во время опыта возвращали через фистулу в кишечник.

В часовых образцах желчи определяли концентрацию желчных кислот и билирубина. Установив в 7-8 опытах фон желчевыделения и содержание ингредиентов желчи, производили вторую операцию. Вскрыв брюшную полость животного измеряли длину кишечника между связкой Трейца и баугиниевой заслонкой и разделяли его на 2 равные половины. У одних собак изолировали по Тири-Велла проксимальную, у других – дистальную часть кишечника.

Таким образом, у наших подопытных собак выключалась из пищеварения та или иная половина кишечника, но приписываемая в последнее время кишечнику инкреторная функция сохранялась. На 4-5 день после операции опыты по изучению желчевыделения возобновлялись. Они продолжались 3-4 недели. Последствия выключения из пищеварения той или иной половины тонкого кишечника были не идентичны. В обоих случаях в первые дни после операции собаки теряли в весе. Но и у животных с изоляцией верхней половины кишечника к концу исследований происходило восстановление веса до исходной величины, при изоляции нижней половины – вес прогрессивно снижался.

Очень существенными были различия у этих групп собак и в изменениях желчевыделения. Выключение из пищеварения проксимальной части тонкого кишечника вызывало большое (на 7 %) увеличение количества секретлируемой желчи. Концентрация желчных кислот несколько снижалась (6 %), но их количество, выделяемое за опыт, заметно не отличалось от фона. Концентрация билирубина увеличивалась более чем в 1,6 раза. Что в сочетании с небольшим

усилением выхода желчи приводило к почти двухкратному увеличению количества выделяемого за опыт пигмента. Наиболее резкое повышение содержания билирубина приходилось на первый час опыта.

После изоляции дистальной части кишечника количество выделяемой на пищевой раздражитель желчи не изменялось. В этом случае характерным было резкое снижение содержания желчных кислот в секрете. Так, их концентрация в первой часовой порции уменьшалась в 1,5 раза, а в последующие часы – в 2,2-2,7 раза. Вследствие этого количество выделяемых за опыт желчных кислот после изоляции нижней половины кишечника было в среднем в 2,3 раза меньше, чем в контрольный период (таблица).

Таблица1

Выделение желчи и ее ингредиентов до и после изоляции верхней (собака Злюка) и нижней (собака Дружок) половины тонкого кишечника.

Показатель	Злюка			Дружок		
	до	после	P	до	после	P
Количество желчи, мл	92,3±7,5	99,7±5,7	0,5	98,2±7,3	97,5±6,7	0,5
Концентрация желчных кислот, мг	2030±213	1910±152	0,5	3270±278	1500±157	0,001
Концентрация билирубина, мг %	27,6±3,7	45,3±4,5	0,01	14,1±1,9	30,5±4,8	0,02
Количество желчных кислот, г	1,95±0,33	1,91±0,22	0,5	3,32±0,33	1,44±0,1	0,001
Количество билирубина, мг	24,0±1,8	43,0±5,0	0,01	12,5±1,4	28,1±4,0	0,05

Изменения в выделении билирубина у этих собак были идентичны тем, что наблюдались у животных с изоляцией проксимальной половины кишечника. Концентрация пигмента в желчи повысилась в среднем в 2 раза, что и обусловлено двухкратное увеличение его количества за опыт.

Латентный период желчевыделения у наших подопытных собак составил 2-4 мин., и его продолжительность после изоляции той или иной половины

кишечника существенно не изменилась.

Таким образом, исключение из пищеварения дистальной части тонкого кишечника оказывает неблагоприятное воздействие на организм. Прежде всего это выражается в значительной потере веса, которая, очевидно, в некоторой степени связана с уменьшением жира и белка. У таких животных наблюдается существенное повышение выделения желчных кислот с калом, так как в верхних частях кишечника они плохо всасываются. Это явление, как показали наши исследования, приводит к снижению синтеза желчных кислот.

Таким образом, при изоляции дистальной половины кишечника развивается эндогенная недостаточность желчи в организме. Следует отметить, что после удаления проксимального отдела тонкого кишечника наблюдается усиление желудочной секреции и повышение переваривающей силы сока и его кислотности. Это, по мнению авторов, в определенной степени компенсирует процессы пищеварения. Резекция дистальной части кишечника приводит, наоборот, к снижению желудочной секреции, а оставшаяся часть кишечника плохо приспособляется к всасыванию таких важных для жизнедеятельности организма веществ, как желчные кислоты. Это, очевидно, и является основной причиной неблагоприятного последствия исключения из пищеварения дистальных отделов тонкого кишечника. Что же касается изменений выделения билирубина у наших подопытных собак, то они при изоляции обеих половин кишечника были идентичны. Это и естественно, ибо билирубин – продукт распада гемоглобина, и любое хирургическое вмешательство неизбежно вызывает повышенное разрушение эритроцитов, гемоглобин которых превращается в билирубин и выделяется с желчью. Таким образом, в конце нашего исследования можно отметить о актуальности решения этой проблемы в теоретической медицине.

ЛИТЕРАТУРА

1. Абдуллина Г.И. Постхолецистэктомический синдром у пациентов в аспекте активного динамического наблюдения И Автореф. дисс. кан. мед. наук.

Ижевск, 2002. — 22с.

2. Агафонова Н.А. Синдром диспепсии после холецистэктомии / Н.А. Агафонова, Э.П. Яковеко, П.Я. Григорьев и др. // Материалы V съезда Научного общества гастроэнтерологов России, 3-6 февраля 2005г., Москва. С.325-326.

3. А.И. Парфенов, Н.И. Екисенина, Л.М. Крумс, Э.С. Сиваш: Актуальные вопросы диагностики и лечения болезней тонкой кишки ЦНИИ гастроэнтерологии // Терапевтический архив. 1991. - № 2. - С. 70-73.

4. Ардатская М.Д. Дисбактериоз кишечника: эволюция взглядов. Современные принципы диагностики и фармакологической коррекции

5. М.Д. Ардацкая, О.Н. Минушкин // Consilium medicum. Приложение. Гастроэнтерология. 2006. №2. - С.4-17.

6. Аруин Л.И. Клиническая морфология энтеропатий / Л.И. Аруин // Веста. РАМН. 1994. - №5. - С. 32-38.

7. Аруин Л.И. Морфологическая диагностика болезней желудка и кишечника / Л.И. Аруин, Л.Л. Капуллер, В.А. Исаков. М.: изд-во «Триада-Х», 1998. С. 484 - 509.

8. Аруин Л.И. Хронический гастрит / Л.И. Аруин, П.Я. Григорьев, В.А. Исаков, Э.П. Яковенко. — Амстердам. — 1993.

9. П.Астафьева О.В. Глюкокортикоидная недостаточность коры надпочечников при хронических заболеваниях печени / О.В. Астафьева, А.С. Логинов // Терапевтический архив. 1999. - №2 -С.52-54.

10. Бабин С.Н. Радионуклеидный метод исследования моторное эвакуаторной функции желудка и кишечника / С.Н. Бабин, А.Ю. Горбунов // Сборник III Межвузовской конференции молодых ученых. Ижевск. - 2003. - С.97-98.

11. Багненко С.Ф. Методы фармакологической коррекции двигательного эвакуаторных нарушений желудка и двенадцатиперстной кишки / С.Ф. Багненко, В.Е. Назаров, М.Ю. Кабанов // РМК. Приложение. 2004. -Т.6. №1. -с.19-23.

12. Лоранская И. Д. Изучение моторной функции желчевыделительной

системы и гастродуоденальной зоны при патологии билиарного тракта / И.Д. Лоранская, В.В. Вишневская // Русский медицинский журнал. Приложение. Т.7, №1. — 2005.

13. Лященко П. С. Влияние глюкокортикоидных гормонов на желчеобразование у собак. / П.С. Лященко, С.П. Весельский // Деп. В ВИНТИ 27.11.90. № 5952-890.

14. Маев И.В. Основы заместительной ферментотерапии при болезнях органов пищеварения / И.В. Маев Москва, 1999. - 47 с.

15. Маколкин В.И. Особенности клинической картины хронического алкогольного панкреатита / В.И. Маколкин и др. // Рос. журнал гастроэнтерологии, гепатологии, колопроктологии. 1996. — №2. — С.43—48.

16. Максимов В.А. Диагностические тесты при заболеваниях органов пищеварения: монография / В.А. Максимов, К.К. Далидович, А.Л. Чернышев, В.Л. Мельников. — Пенза: Информационно-издательский центр ПТУ, 2005. - 228с.

17. Guidolin da Rocha M.E.H. Eficiencia das provas de absorcao da D-xilose e dos triglicerides na investigaca o da diarreia cronica / M.E.H. Guidolin da Rocha, Fagundes Neto Ulysses, Wenda Jamal //Arg. Gastroenterol.- 1990.- Vol. 27, № 4.- P. 197-203.

18. Gullo L. Judication for pancreatic enzyme treatment in ono-hfncreatic digestive disease / Gullo L. // Digestion. 1993. - v. 54. - p.43-47.

19. Haboubi N.Y. Duodenal mucosal morphometry of elderly patients with small imtestinal bacterial overgrowth: response to antibiotic treatment / Haboubi N.Y., Lee G.S., Montgomery R.D. // Age-Ageing. 1991. - vol. 20. - №1. - p. 29-32.

20. Hegawa H. Effect of istel hormones on isolated perfused rat pancreas / HegawaH., Oxabagashi Y., Koide M. // Digest Dis. Sci. 1993. - vol. 38., №7.-p. 1278.

21. Henderson J.M. Gastrointestinal pathophysiology / Henderson J.M. — New York, 1997.-286 с.

ИЗМЕНЕНИЕ СОДЕРЖАНИЯ МИНЕРАЛЬНЫХ ВЕЩЕСТВ В КРОВИ ПРИ ДОПОЛНИТЕЛЬНОМ ВВЕДЕНИИ В ОРГАНИЗМ ПОВАРЕННОЙ СОЛИ

Аскарьянц Вера Петровна

доцент

кафедры фармакологии, физиологии

Ташкентский Педиатрический Медицинский Институт

г. Ташкент

Равшанова Севараой Равшан кизи

студентка

Ташкентский Педиатрический Медицинский Институт

г. Ташкент

Акромов Сардорбек Ферузбек Угли

студент

Ташкентский Педиатрический Медицинский Институт

г. Ташкент

Екубов Отабек Фарход угли

студент

Ташкентский Педиатрический Медицинский Институт

г. Ташкент

Кровь, как внутренняя среда организма характеризуется относительным осмотическим постоянством. Однако содержание минеральных веществ в ней может колебаться в зависимости от многих факторов: от поступления солей с пищей, суточного режима, сезонной периодики, температуры среды и т.д.

Эти указания, а также необходимость всестороннего изучения обмена хлоридов, натрия и калия у рабочих горячих цехов при различных нормах соли, побудили нас провести исследование крови, которая принимает активное участие в перераспределении и обмене электролитов.

В связи с этим нами изучалось содержание цельной крови хлоридов (по Рушняку), натрия и калия (пламенной фотометрией). Одновременно мы измеряли давление крови и определяли вес испытуемых.

Все изучаемые показатели исследовали при обычной (16 г) и повышенной

норме (20 г) соли как в первую, так и во вторую смены, а в течение первой смены их определение проводили до и после работы. Анализ полученных данных давался с учетом статистической их достоверности.

Исследования показали, что при обычной норме соли минеральный состав цельной крови в течение рабочего дня характеризовался большой стабильностью, исключение составляли хлориды. Анализ крови у испытуемых до начала и после окончания смены показал, что содержание натрия и калия не изменилось, это подтвердилось и статистически. Так, до начала смены концентрация натрия в крови равнялась $224 \pm 13,08$ мг %, калия $187 \pm 5,87$ мг %, а после работы их уровень составил $223 \pm 11,87$ мг % и $182 \pm 2,89$ мг %, где t равны соответственно 0,05 и 0,06. Эти данные свидетельствуют о том, что достаточное поступление в организм хлористого натрия и воды (по потребности) сохраняют на постоянном уровне не только количество минеральных веществ, но и осмотические свойства крови. Об этом свидетельствует также постоянный уровень артериального давления в течение рабочего дня, как минимального, так и максимального.

Гиперхлоремия, наблюдавшаяся у испытуемых сразу после окончания смены, является, вероятно, результатом не только накопления в тканях углекислоты, но и непосредственного выхода хлора во время усиленной мышечной деятельности из мышц. Однако содержание хлора после отдыха, к началу работы следующего дня, всегда возвращалось к первоначальному уровню.

При изучении изменений результатов этих показателей в зависимости от режима работы (от смены) наблюдалось увеличение калия и уменьшение натрия в цельной крови у испытуемых, работающих во вторую смену. Содержание хлоридов при этом не изменялось. Во вторую смену уровень максимального и минимального давления крови оказался ниже, чем в первую. Эти незначительные различия становятся понятными, если учесть, что во вторую смену температура окружающего воздуха во вторую смену была ниже, чем в первую. Это обусловило меньшее потребление жидкости, а

следовательно, облегчило работу кровообращения.

Дальнейшие исследования показали, что введение дополнительного количества соли (до 20 г) неблагоприятно сказывалось на физико-химических и гемодинамических свойствах крови. Обращает на себя факт, что в этих условиях эксперимента у испытуемых после работы наблюдалась гемоконцентрация, о чем свидетельствует достоверное повышение содержания минеральных веществ в крови. Так, до начала работы концентрация натрия составляла $184 \pm 9,16$ мг %, калия $198 \pm 5,10$ мг %, хлоридов $507 \pm 19,21$ мг %, то после работы она увеличивалась и была равна $239 \pm 10,34$ мг %, $227 \pm 4,30$ мг %, $557 \pm 9,34$ мг % при t, равном соответственно 3,9, 4,3 и 2,3.

Уровень давления крови не изменялся. Наблюдаемое увеличение солей вызвано как сгущением крови вследствие больших потопотерь, так и быстрым всасыванием хлористого натрия, поступлением и накоплением его в больших количествах в организме. Следует подчеркнуть, что несмотря на обильное питание при повышенной норме соли испытуемые рабочие за первую смену теряли 3% веса тела. Излишки минеральных веществ в большом количестве выводились из организма главным образом с потом.

Сравнение изучаемых показателей по сменам работы свидетельствует о том, что эти же причины способствовали большему увеличению калия и натрия во вторую смену. Уровни этих минеральных веществ, хотя и не на много, но все же достоверно превышали их содержание в крови у испытуемых при работе в первую смену. Так, если в первой смене концентрация калия равнялась в среднем $212 \pm 3,75$ мг %, натрия $211 \pm 2,86$ мг %, то во второй смене – $238 \pm 11,22$ мг % и $236 \pm 11,70$ мг %, при t равном соответственно 5,1 и 2,9. Однако концентрация хлоридов была меньше во второй смене. Артериальное давление и вес тела испытуемых практически не изменялись.

Сравнительная оценка содержания натрия, калия и хлоридов в крови свидетельствует о том, что сам уровень концентрации этих электролитов в крови при повышенной норме соли значительно выше, чем при обычной. Аналогичное сравнение уровня давления крови и веса тела у испытуемых

показало достоверное повышение давления крови (максимального и минимального) и снижение веса тела при повышенной норме соли.

Таким образом, приведенные данные свидетельствуют о том, что потребление рабочими горячих цехов 16 г хлористого натрия и воды по потребности не вызывало существенных изменений в содержании минеральных веществ, в давлении и в весе тела испытуемых. Дополнительное введение хлористого натрия (20 г) способствовало увеличению концентрации минеральных веществ крови, повышению давления, уменьшению веса тела. Эти сведения в общей совокупности наблюдаемых фактов (значительные потери жидкости, хлористого натрия, натрия, калия) указывают на нецелесообразность потребления акклиматизированными рабочими горячих цехов хлористого натрия более 16 г в сутки.

ЛИТЕРАТУРА

1. Волков В.С., Нилова С.А. Особенности артериальной гипертонии у больных ишемической болезнью сердца, потребляющих повышенное количество поваренной соли. // Российский Кардиологический журнал. -2007. № 3. -С.23-26.

2. Кобалава Ж.Д., Котовская Ю.В, Моисеев В.С. Артериальная гипертония. Ключи к диагностике и лечению. М.: «Геотар -Медиа», 2009.- 864с.

3. Ковалева Н.А., Кучерова Т.П. Выявление факторов риска артериальной гипертонии и коррекция их немедикаментозными методами. // Тезисы 1 конгресса кардиологов Центральной Азии. Бишкек, 16-18 сентября 1993 г. - С. 24-25.

4. Кожобекова Б.Н. Нарушения макро- и микроэлектrolитного баланса и его связь с распространенностью артериальной гипертонии. // Тезисы 1 конгресса кардиологов Центральной Азии. Бишкек, 16-18 сентября 1993 г. - С. 25.

5. Константинов Е.Н., Некрасова А.А., Гундаров И.А. и др. Определение

порогов вкусовой чувствительности к поваренной соли в популяционном исследовании. Бюлл. ВКНЦ АМН СССР. -1983. № 1. - С. 30-35.

6. Котовская Ю.В. Варианты суточных ритмов АД при гипертонической болезни и влияние на них ингибитора АПФ физиоприла, антагониста рецепторов ангиотензина 11 лозартана и диуретика индапамида. Дисс. канд. мед. наук. М.,1997.

7. Кулага Н.К. Электролитные нарушения при юношеской гипертензии. // Тезисы 1 конгресса кардиологов Центральной Азии. Бишкек. - 1993. -С. 88.

8. Cole C.H. Erythrocytes membrane sodium transport in patients with treated and untreated essential hypertension. // Circulation. 1983. - Vol. 68. - P. 1722.

9. Collins R., Peto R., MacMahon S. et al. Blood pressure, stroke, and coronary heart disease. Part 2, Short-term reductions in blood pressure: overview of randomized drug trials in their epidemiological context. // Lancet. 1990. - № 335.-P. 827-839.

10. Cooper R., Soltero I., Lin K. et al. The association between urinary sodium excretion and blood pressure in children. // Circulation. 1980. - Vol. 62. - № 1.-P. 97-104.

11. Costa E. de A., Rose G., Klein C.H., Achutti A.C. Diastolic pressure as an index of salt sensitivity. // J. Hum. Hypertens. 1994. - Vol. 8 . - № 9. - P. 703-709.

К ВОПРОСУ МНОГОГРАННОГО ВЛИЯНИЯ ГИПОФИЗА НА ОРГАНИЗМ

Ахраров Хабибулла Хамидуллаевич

доцент

кафедры фармакологии, физиологии

Ташкентский Педиатрический Медицинский Институт

г. Ташкент

Махамдалиева Хадича Фахриддин кизи

студентка

Ташкентский Педиатрический Медицинский Институт

г. Ташкент

Ибабекова Севарахон Улугбек кизи

студентка

Ташкентский Педиатрический Медицинский Институт

г. Ташкент

Авабакирова Жайрона Бахром кизи

студентка

Ташкентский Педиатрический Медицинский Институт

г. Ташкент

Еще 40 лет назад считалось общепринятым, что аденогипофиз (или передняя доля гипофиза) является относительно автономным органом, который, развиваясь из выпячивания первичной передней кишки, локализуется в турецком седле, где функционирует как «дирижер эндокринного оркестра». Как отмечают авторы литературных источников, что неоднократные попытки продемонстрировать нервные связи между мозгом и аденогипофизом оказывались безуспешными. Ретроспективно легко найти множество публикаций как клинического, так и экспериментального порядка, которые указывают на существование связи между ЦНС и передней долей гипофиза. Сегодня же гипоталамус и гипофиз рассматриваются как части единой функциональной системы переключения информационных сигналов. Поэтому в настоящее время для гипофиза лучше подходит определение «концертмейстера эндокринного оркестра».

В связи с многогранным регулирующим влиянием, оказываемым гипофизом в организме, нарушение, в частности, ослабление деятельности этой железы, отражается на течении многих физиологических реакций, что приводит к развитию различных патологических процессов. При гипофизарной недостаточности заместительная гормональная терапия не всегда в состоянии полностью возместить недостаточность функции этой железы внутренней секреции.

Анализ литературных источников показал, что в качестве метода, который применяется наряду с медикаментозным лечением эндокринопатий, для восполнения утраченной гормональной функции может быть использована аллотрансплантация гипофиза. Поэтому внимание к пересадке гипофиза исследователей теоретических и клинических медицинских дисциплин очень велико. Известно несколько вариантов этой операции: пересадка целого органа с восстановлением питающих его сосудов; свободная пересадка тканевых фрагментов и пересадка культуры клеток. Существенную роль в приживлении и длительном функционировании тканевых и клеточных трансплантатов играет место пересадки. Свободную пересадку ткани гипофиза целесообразно осуществлять в иммунологически привилегированные области: желудочки мозга, под капсулу почки, в переднюю камеру глаза, под белочную оболочку семенника, где наблюдается их длительное переживание.

Недостающим звеном связи между мозгом и передней долей гипофиза оказалась, конечно, система воротных сосудов гипофиза, которые начинаются в срединном возвышении гипоталамуса и отводят от него кровь в синусоиды аденогипофиза. Обнаружение этих сосудов Попа и Вислоцки (Popa, Wislocki) (независимо друг от друга) способствовало разработке теоретической основы современных представлений о регуляции гипофизарной секреции.

Функционирование двух основных частей гипофиза – нейрогипофиза (задняя доля) и аденогипофиза – можно рассматривать только в совокупности с гипоталамическими структурами. Что касается задней доли, то она имеет отчетливые нейронные связи с двумя дискретными скоплениями нейронов –

супраоптическим и паравентрикулярным ядрами. В телах этих нейронов синтезируются два различных пептида – окситоцин и вазопрессин, - которые перемещаются по аксонам в комплексе с белками – переносчиками и выделяются в кровь через нервные окончания. Эти пептидергические нейроны секретируют свои гормональные продукты непосредственно в системный кровоток.

Физиологами отмечено, что аденогипофиз, или передняя доля гипофиза, представляет собой не одну железу, а комплекс из шести желез, каждая из которых состоит из особого типа клеток и контролируется по-своему. Для определения конкретного типа клеток, секретирующего тот или иной гормон, применялись, гистохимические, иммунофлуоресцентные и электронно-микроскопические методы. Многие признаки являются общими для всех клеток передней доли гипофиза.

1. Поскольку они не иннервируются волокнами от гипоталамуса, сигналы, контролирующие их секреторную активность, поступают через кровеносные сосуды воротной системы гипофиза.

2. Все гипофизарные клетки высвобождают белковые или гликопротеиновые гормоны из особых гранул, которые в ответ на соответствующий сигнал выбрасывают свое содержимое путем экзоцитоза.

3. За возможным исключением дофамина, гистамина и норадреналина, все известные стимуляторы и ингибиторы секреции гормонов гипофиза являются пептидами.

4. Вероятно, во всех случаях в механизме сопряжения стимула и секреции участвует кальций. В некоторых клетках секреторная реакция, по крайней мере, отчасти, опосредуется ц-АМФ.

Гипофиз состоит из передней (аденогипофиз), промежуточной и задней (нейрогипофиз) долей. Промежуточная доля у человека практически отсутствует.

В аденогипофизе образуются следующие гормоны: адренокортикотропный (АКТГ), или кортикотропин; тиреотропный (ТТГ), или

тиреотропин; гонадотропные: фолликулостимулирующий (ФСГ), или фоллитропин, и лютеинизирующий (ЛГ), или лютропин, соматотропный (СТГ), или гормон роста, или соматотропин; пролактин. Первые 4 гормона регулируют функции периферических желез внутренней секреции. Соматотропин и пролактин сами действуют на ткани-мишени.

Адренкортикотропный гормон (АКТГ), или кортикотропин, оказывает стимулирующее действие на кору надпочечников. В большей степени его влияние выражено на пучковую зону, что приводит к увеличению образования глюкокортикоидов, в меньшей – на клубочковую и сетчатую зоны, поэтому на продукцию минералокортикоидов и половых гормонов он не оказывает значительного воздействия. За счет повышения синтеза белка (цАМФ-зависимая активация) происходит гиперплазия коркового вещества надпочечников.

Образование АКТГ регулируется кортиколиберином гипоталамуса и подвержено суточной периодичности, что связано с ритмичностью выделения кортиколиберина. Максимум концентрации АКТГ отмечаются утром в 6-8 часов, минимальные – с 18 до 23 часов. Секреция кортиколиберина регулируется нейрональными факторами, чем обусловлена циркадность и неравномерность его секреции; под действием кортиколиберина усиливается секреция АКТГ; АКТГ стимулирует в надпочечниках выработку кортизола, альдостерона, дигидроэпиандростерона, андростендиона. Стимуляторы выработки АКТГ: стресс, холод, боль, физические нагрузки, эмоции, норадреналин, ацетилхолин, гипогликемия, гиповолемия, кровопотеря, травма, инфекция, ИЛ-6. Ингибиторы секреции АКТГ: кортикостероиды и ГАМК.

Эффекты АКТГ: АКТГ усиливает синтез холестерина и скорость образования прегненолона из холестерина. Вненадпочечниковые эффекты АКТГ заключаются в стимуляции липолиза (мобилизует жиры из жировых депо и способствует окислению жиров), увеличению секреции инсулина и соматотропина, накоплению гликогена в клетках мышечной ткани, гипогликемии, что связано с повышенной секрецией инсулина, усилению

пигментации за счет действия на пигментные клетки – меланофоры.

Избыток АКТГ приводит к гиперкортицизму, т.е. увеличенной продукции кортикостероидов, преимущественно глюкокортикоидов. Это заболевание развивается при аденоме гипофиза и носит название болезни Иценко-Кушинга. Основные проявления ее: гипертония, ожирение, имеющее локальный характер (лицо и туловище), гипергликемия, снижение иммунной защиты организма.

Недостаток гормона ведет к уменьшению продукции глюкокортикоидов, что проявляется нарушением метаболизма и снижением устойчивости организма к различным влияниям среды.

Тиреотропный гормон (ТТГ), или тиреотропин, активирует функцию щитовидной железы, вызывает гиперплазию ее железистой ткани, стимулирует выработку тироксина и трийодтиронина. Образование тиреотропина стимулируется тиреолиберином гипоталамуса, а угнетается соматостатином. Секреция тиреолиберина и тиреотропина регулируется йодсодержащими гормонами щитовидной железы по механизму обратной связи. Секреция тиреотропина усиливается также при охлаждении организма, что приводит к повышению выработки гормонов щитовидной железы и повышению тепла. Глюкокортикоиды тормозят продукцию тиреотропина. Секреция тиреотропина угнетается также при травме, боли, наркозе. Избыток тиреотропина проявляется гиперфункцией щитовидной железы, клинической картиной тиреотоксикоза.

Гонадотропины: фолликулостимулирующий и лютеинизирующий гормоны, они оказывают действие на гонады (яичники и яички).

Фолликулостимулирующий гормон (ФСГ), или фоллитропин, вызывает рост и созревание фолликулов яичников и их подготовку к овуляции. У мужчин под влиянием ФСГ происходит образование сперматозоидов.

Лютеинизирующий гормон (ЛГ), или лютропин, способствует разрыву оболочки созревшего фолликула, т.е. овуляции и образованию желтого тела. ЛГ стимулирует образование женских половых гормонов – эстрогенов. У мужчин это гормон способствует образованию мужских половых гормонов –

андрогенов.

Секреция ФСГ и ЛГ регулируется гонадолиберином гипоталамуса. Образование гонадолиберина, ФСГ и ЛГ зависит от уровня эстрогенов и регулируется по механизму обратной связи. Стимуляторы синтеза гонадолиберинов: эстрогены, норадреналин. Ингибиторы синтеза гонадолиберинов: тестостерон, эстрадиол, прогестерон, ингибин, дофамин, эндогенные опиоиды. Гормон аденогипофиза пролактин угнетает продукцию гонадотропных гормонов. Тормозное действие на выделение ЛГ оказывают глюкокортикоиды. Подводя итог литературного обзора можно отметить об актуальности этой проблемы.

ЛИТЕРАТУРА

1. Айзман Р.И. и др. Физиология человека и животных. НГПУ, Новосибирск, 2010 г.
2. Ю.А. Даринского - Физиология человека и животных : Академия, 2011
3. Теппермен Дж., Теппермен Х. Физиология обмена веществ и эндокринной системы. ЁЁ Медиа. 2012 г.
4. Ерофеев Н.П., Парийская Е.Н. Физиология эндокринной системы. СпецЛит. 2013 г.
5. Иванов А.А. Сравнительная физиология животных / А.А. Иванов, О.А. Войнова, Д.А. Ксенофонтов, Е.П. Полякова/ Изд-во «Лань», 2014. - 416с., ЭБС

СУЧАСНИЙ ПОГЛЯД НА ЗАХОДИ ПРОФІЛАКТИКИ, СПРЯМОВАНІ НА ПОПЕРЕДЖЕННЯ ІНФІКУВАННЯ COVID-19

Косілова Ольга Юріївна

канд. мед. наук, кафедра гігієни та екології №1
Харківський національний медичний університет

Баришева Даріна Володимирівна,

Топчий Анна Сергіївна,

здобувачі вищої освіти II медичного факультету,
Харківський національний медичний університет
м. Харків, Україна

Актуальність. Попри достатньо високий рівень розвитку такої науки як гігієна, проблема порушення гігієнічних заходів у сьогоденному житті залишається актуальною, особливо зараз - через пандемію COVID-19, що вирує у світі. МОЗ наголошує, що наразі кількість хворих, які потребують госпіталізації та кількість вже зайнятих ліжок із киснем удвічі перевищує минулорічні показники за аналогічний період. На жаль, зростає і летальність. Надзвичайно висока захворюваність ускладнила населенню доступ до кваліфікованої лікарської допомоги у зв'язку з надмірною навантаженістю медичної системи, тому дотримання гігієнічних протиепідемічних заходів один із найважливіших способів боротьби з коронавірусною інфекцією, в тому числі серед здобувачів освіти, що продовжують навчання в очному режимі.

Мета роботи. Метою нашої роботи було проаналізувати наявні літературні джерела, встановити та виділити головні гігієнічні вимоги щодо запровадження заходів із запобігання поширення COVID-19, а також провести збір інформації щодо дотримання санітарно-епідемічних вимог серед студентів Харківського національного медичного університету.

Матеріали та методи. Матеріалами, якими ми користувалися під час написання роботи, є медична література закордонних та вітчизняних авторів, статті, опубліковані науковими інтернет-виданнями, а також Рекомендації ВООЗ, МОЗ, Головного санітарного лікаря України. Основним методом

теоретичного наукового дослідження є аналіз опитування 83 студентів Харківського національного медичного університету.

Результати. Вищі навчальні заклади створюють багато умов для взаємодії великих груп людей: здобувачів освіти, викладачів, працівників адміністрації та інших, тому задля запобігання виникнення та розповсюдження COVID-19 потрібно дотримуватися чіткого переліку гігієнічних заходів, затверджених головним санітарним лікарем України постановою від 22.08.2020 №50. Для систематизації профілактичних заходів у запобіганні коронавірусної інфекції було виділено основні рекомендації.

Нами було проведено опитування серед 83 здобувачів освіти Харківського національного медичного університету з приводу дотримання гігієнічних вимог у зв'язку з поширенням COVID-19. В анкетуванні взяли участь студенти 3-6 курсів (віком переважно від 18 до 23 років), з них 49% складають чоловіки, а жінки відповідно - 51%. За результатами отриманих даних можна зробити певні висновки: 81% студентів вважають, що вони повністю дотримуються всіх гігієнічних вимог стосовно профілактики коронавірусної інфекції. З них лише 45% змінюють захисну маску відповідно до затверджених вимог (один раз кожні три години). Було встановлено, що антисептичними засобами користуються 64% здобувачів освіти, а дотримуються дистанції 1,5 метра лише 34%, що, на жаль, свідчить про недостатню інформованість студентів щодо важливості дотримання вищеперерахованих заходів та неповне усвідомлення ситуації відносно стрімких темпів поширення ковіду.

Висновки. На сьогоднішній день перед медичними працівниками стоїть дуже важлива задача – збереження людського життя в умовах всепоглинаючої пандемії COVID-19. Завдяки науковим досягненням та досить спритному темпу розробки вакцини - хвороба починає регресувати, але слід пам'ятати, що перемогти вірус остаточно можливо тільки в комбінації з сумлінним дотриманням протиепідемічних правил. Можна зробити висновок, що профілактичні заходи є невід'ємною частиною у запобіганні поширення

коронавірусної інфекції.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Основні дані про коронавірус за інформацією МОЗ України. URL: <https://moz.gov.ua/koronavirus-2019-ncov> (дата звернення: 22.10.2021)
2. Офіційний інформаційний портал Кабінету Міністрів України «Коронавірус в Україні» URL: <https://covid19.gov.ua/> (дата звернення: 25.10.2021)
3. Міркування щодо заходів охорони здоров'я та соціальних заходів на робочому місці в контексті COVID19. Додаток до публікації «Міркування щодо коригування заходів охорони здоров'я та соціальних питань у контексті COVID-19». Женева: Всесвітня організація охорони здоров'я; 10 травня 2020. URL: <https://www.who.int/publications/i/item/considerations-for-public-health-and-social-measures-in-the-workplacein-the-context-of-covid-19> (дата звернення: 01.11.2021)
4. Технічні характеристики засобів індивідуального захисту від COVID-19. Тимчасова настанова, 13 листопада 2020 р. Женева: Всесвітня організація охорони здоров'я. URL: https://www.who.int/publications/i/item/WHO-2019-nCoV-PPE_specifications-2020 (дата звернення: 28.10.2021)
5. Постанови та розпорядження Головного санітарного лікаря України COVID 19. Офіційні документи і рекомендації. URL: <https://moz.gov.ua/golovnij-derzhavnij-sanitarnij-likar-ukraini> (дата звернення: 31.10.2021)

ОСОБЕННОСТИ ДИАГНОСТИКИ И КЛИНИЧЕСКОЙ КАРТИНЫ АТОПИЧЕСКОГО ДЕРМАТИТА И КРАПИВНИЦЫ ПРИ ЛЯМБЛИОЗЕ У ДЕТЕЙ

Кухарева Наталья Сергеевна
врач педиатр, детский дерматолог
ФОП Горецкая город Тореек

Введение. Лямблиоз – это протозойная инвазия, которая протекает преимущественно с поражением тонкой кишки и сопровождается у части больных аллергическими симптомами. Одним из вариантов клинического течения является рецидивирующие проявления дерматита, которые сопровождаются в ряде случаев кожным зудом, упорным блефаритом. В анализах крови нередко выявляется эозинофилия. Среди аллергической патологии лямблиоз наиболее часто выявляется при атопическом дерматите (78,5%)

Клиническая картина атопического дерматита при лямблиозе у детей имеет следующие особенности:

1. Бледность, особенно лица и носогубного треугольника.
2. Неравномерная окраска кожи в сочетании с ее субиктеричным оттенком.
3. Буровато-иктеричная окраска кожи шеи, груди и живота, особенно на переднебоковых поверхностях, подмышечных складках.
4. На передней поверхности живота выявляются параллельные буроватые линии, напоминающие стрии у беременных.
5. Фолликулярный точечный гиперкератоз, который является наиболее постоянным симптом при лямблиозе.
6. Изменения на коже шеи у больных проявляются мельчайшей папулезной сыпью, которая располагается в виде прерывистых цепочек, слегка пигментированных, что создает впечатление «волнистой» пигментации.
7. В большинстве случаев у детей и подростков выявляются симптомы

поражения красной каймы губ: сухость, шелушение, трещины («заеды») в углах рта.

Известно также, что частым симптомом паразитарной инфекции, в том числе и лямблиоза является крапивница. Крапивница – это гетерогенная группа заболеваний, характеризующаяся появлением кожной сыпи, первичным элементом которой является волдырь и/или реже – папула. Частота данной патологии у детей по данным разных авторов 15-22%.

Цель работы. Выявление особенностей диагностики, клинической картины атопического дерматита и крапивницы при лямблиозе у детей. Обследовано 148 детей с атопическим дерматитом и крапивницей, дети обследованы клинически и лабораторно. Для выявления лямблиоза использовалось исследование кала на цисты лямблий, а также выявление специфических антител класса М и G в сыворотке крови методом иммуноферментного анализа.

Материалы и методы. Были обследованы дети с атопическим дерматитом и крапивницей в возрасте от 1 года до 15 лет. Дети были обследованы клинически и лабораторно. Клиническое обследование включало анализ истории развития заболевания, истории развития ребенка, клиническое обследование по органам и системам. Лабораторные методы включали общий анализ крови, мочи, биохимический анализ крови, кал на яйца гельминтов. Для диагностики лямблиоза использовали микроскопический метод выявления цист в мазках кала, а также иммунологические методы. ИФА использовали для выявления противоямблиозных антител различных классов в сыворотке крови. Интерпретация полученных результатов следующая: титр специфических антител класса М менее 1:20 – отрицательный, 1:20 – сомнительный, более 1:20 – положительный; титр специфических антител класса G менее 1:100 – отрицательный, 1:100 – сомнительный, более 1:100 – положительный. При обработке полученных данных мы использовали общепринятые методы статистики с использованием компьютерной программы (STATISTIKA 6.0).

Результаты и обсуждения. За весь период наблюдения было

обследовано 148 детей с атопическим дерматитом и крапивницей. Из всей группы обследуемых у 53 (35,8%) детей были получены положительные результаты. 32 (60,4%) детей лечилось по поводу атопического дерматита, 21 (39,6%) находилось на лечении по поводу острой и хронической крапивницы. Анализируя результаты обследования детей с атопическим дерматитом на лямблиоз, выявлены следующие особенности. У большинства детей, 19 (59,4%), наблюдалось выявление специфических антител класса G в сыворотке крови в титре 1:200 и более, у 4 (12,5%) пациентов одновременно выявлялись специфические антитела класса M и G в диагностических титрах. У 5 (15,6%) детей выявлялись цисты лямблий в кале, однако одновременное выявление цист и специфических антител в диагностических титрах у детей с атопическим дерматитом не выявлялось.

При изучении клинических проявлений атопического дерматита у данной группы пациентов, следует отметить, что все дети поступили с выраженными клиническими проявлениями дерматита. У 11 (34,4%) детей наблюдалось тяжелое течение, у 14 (43,8%) средней степени тяжести, лишь 7 (21,8%) ребенка в данной группе имели легкое течение. Все дети имели выраженные кожные проявления, у 13 (40,6%) пациентов наблюдалось поражение красной каймы губ: от легкой сухости и шелушения до выраженного хейлита с трещинами в углах рта. В общем анализе крови у 11 (34,4%) детей имелась эозинофилия. По результатам фиброгастроуденоскопии у 14 (43,8%) детей выявлялась патология со стороны желудочно-кишечного тракта. Вторая группа детей с положительными результатами обследования на лямблиоз – это дети, лечившиеся по поводу острой и хронической крапивницы. У 12 (57%) детей в данной группе наблюдалась острая генерализованная крапивница, у 9 (43%) хроническая крапивница. Наиболее часто в этой группе, также как и при атопическом дерматите, наблюдалось выявление специфических антител класса G в диагностических титрах – 12 (57%) детей. Следует отметить, что у 4 (19%) детей выявлялись цисты лямблий в кале, у 2 (9,5%) пациентов сочетание цист лямблий в кале и специфических антител класса G. Все пациенты, у которых

были выявлены цисты лямблий в кале, лечились по поводу острой генерализованной крапивницы. При хронической крапивнице во всех случаях выявлялись специфические антитела класса G в диагностических титрах. В общем анализе крови у детей данной группы эозинофилия выявлялась у 8 (38%) детей. У 6 (28,6%) детей, лечившихся по поводу крапивницы, при фиброгастродуоденоскопии была выявлена патология со стороны желудочно-кишечного тракта. Таким образом, при анализе полученных данных следует отметить, что при сочетании атопического дерматита и лямблиоза, у большинства пациентов наблюдалось тяжелое или средней степени тяжести течение дерматита, при объективном обследовании часто выявлялся хейлит. Паразитарные инфекции в частности лямблиоз в ряде случаев являются причиной острой генерализованной крапивницы, а также способствуют частому обострению хронической.

Выводы. Дети с атопическим дерматитом, острой и хронической крапивницей должны быть обследованы на лямблиоз (ИФА, кал на цисты лямблий). Лямблиоз усугубляет клиническую картину аллергодерматозов. В данном тезисе показана необходимость обследования детей с аллергопатологией на лямблиоз.

ЗАСТОСУВАННЯ СТОВБУРОВИХ КЛІТИН У КОСМЕТОЛОГІЇ

Малишев Владислав Вадимович

Асис.кафедри внутр.мед. №3

Чекалов Іван Валерійович,

П'ятакова Аліна Вікторівна,

студенти

Донецький національний медичний університет

м. Маріуполь, Україна

Вступ: Уже майже 50 років стовбурові клітини застосовують у косметології з метою антивікової терапії. Сучасні підходи передбачають використання стовбурових клітин в комплексі з іншими можливостями медицини, зокрема, фізіотерапією, косметологічними процедурами, дієтологічними рекомендаціями. Втім, саме стовбурові клітини здатні сповільнювати процеси старіння найбільш ефективно.

Мета: висвітлення даних щодо використання стовбурових клітин у косметологічній практиці України.

Матеріали та методи: методом висвітлення даної теми є пошук та вивчення даних щодо застосування стовбурових клітин у медичній практиці, зокрема у косметології, в Україні. Матеріалами є статистичні дані щодо успішно проведених операцій з застосуванням стовбурових клітин.

Результати: У 70-х роках ХХ століття стало популярним омолодження стовбуровими клітинами – це “ін’єкції молодості”, які могли дозволити собі західні актори та політики: тим, хто не хотів піддаватися впливу віку й мав достатньо коштів, вводили (трансплантували) стовбурові клітини для активізації процесів омолодження організму. Сьогодні препарати стовбурових клітин активно застосовуються в косметології і геронтології.

На сьогоднішній день у косметології використовують два типи стовбурових клітин: стовбурові клітини рослин, які використовуються в якості інгредієнтів косметичних засобів, та стовбурові клітини людини, що застосовуються в лікуванні та омолодження.

Найчастіше в косметології використовують стовбурові клітини рослин, які отримують біотехнологічним шляхом. Вони містять велику кількість фітогормонів, що за властивостями дуже схожі до людських, цитокінів, які підвищують здатність шкіри до відновлення, велику кількість вітамінів, провітамінів, мікроелементів та амінокислот. Фітогормони стовбурових клітин рослин не викликають звикання та не мають побічної дії.

Найпопулярнішою процедурою омолодження та лікування за допомогою стовбурових клітин людини вважається ревіталізація. Проводиться вона на основі власних клітин пацієнта, видобутих із його жирової тканини. Виділені клітини «розмножують» лабораторним способом до необхідної кількості. Після отриманий матеріал скрупульозно очищають і вводять пацієнтові внутрішньовенно.

Висновки: антивікова терапія – це не тільки турбота про шкіру та зовнішність. Це ще й можливість поліпшити загальний стан здоров'я, функції всіх органів. Завдяки застосуванню стовбурових клітин з'явилася можливість ефективної профілактики багатьох захворювань – адже організм отримує додаткову можливість для оновлення у вигляді препарату стовбурових клітин.

ЭПИЛЕПСИЯ В АСПЕКТЕ ФАРМАКОЛОГИИ

Мирзаахмедова К. Т.

старший преподаватель кафедры
Фармакологии и нормальной физиологии
Ташкентский Педиатрический Медицинский Институт
г. Ташкент

Саъдуллаева Р. У.

студентка
Ташкентского Педиатрического Медицинского Института
г. Ташкент

Эркинова Д. Д.

студентка
Ташкентского Педиатрического Медицинского Института
г. Ташкент

Эпилепсия стоит на третьем месте по частоте встречаемости после инсульта и деменции. По данным Европейской комиссии по эпилепсии около 50 миллионов человек в мире страдает эпилепсией.

Эпилепсия является одним из наиболее распространенных заболеваний нервной системы. Статистические данные показали, что заболеваемость эпилепсии составляет 50-70 человек на 100000 населения, распространенность 5-10 на 1000 населения, не менее 1 припадков в течение жизни переносит 5% населения, у 20-30% больных заболевание является пожизненным. В 1/3 случаев причина смерти больных связана с припадком.

Авторами отмечено, что за последние годы во всех странах отмечается существенный рост заболеваемости эпилепсией у лиц старших возрастных групп и одним из наиболее частых факторов риска развития эпилептических припадков являются цереброваскулярные заболевания. Считается, что 30-50% впервые диагностированных эпилептических приступов у пациентов старше 60 лет возникают после инсульта. В то же время есть данные, что впервые возникшие эпилептические припадки в возрасте старше 60 лет увеличивают риск развития инсульта. Увеличение в структуре населения доли лиц старших

возрастных групп, а также рост частоты цереброваскулярной патологии определяет актуальность проблемы сосудистой эпилепсии. В тоже время, нередко эпилептические припадки, развивающиеся на фоне острых и хронических нарушений мозгового кровообращения, игнорируются и не принимаются во внимание при терапии. Приступы ухудшают качество жизни пациентов, могут замедлять восстановление поврежденных в результате инсульта функций, усугублять когнитивные нарушения, требуют пересмотра проводимой терапии с учетом меж лекарственного взаимодействия препаратов, что обуславливает необходимость своевременной диагностики эпилептических припадков у больных с острой и хронической ишемией головного мозга для эффективного решения этих проблем.

Анализ литературных источников показал, что одним из наиболее частых последствий черепно-мозговой травмы является развитие посттравматической эпилепсии. Частота ее, по данным различных авторов, составляет до 25% всех больных травматическим поражением головного мозга. В качестве ведущей причины возникновения эпилептических припадков травма головного мозга является основной у лиц в возрасте до 50 лет. Возникновение посттравматической эпилепсии резко ограничивает трудоспособность больных, снижает качество жизни, нередко приводит к повторной травматизации головного мозга.

Исключительно важной проблемой является прогнозирование развития посттравматической эпилепсии. Раннее выявление больных с риском развития судорожного синдрома позволит своевременно выработать правильную терапевтическую тактику, позволит остановить или в значительной степени облегчить течение заболевания. Кроме того, выявление контингента больных с высоким риском посттравматической эпилепсии способно обеспечить проведение целенаправленных превентивных мероприятий, оно позволит избежать необоснованного применения противосудорожных препаратов у пациентов с относительно низким риском формирования этого осложнения. Нуждается в уточнении эффективность оптимальных дозировок

противосудорожных препаратов, изучение возможных комбинаций лекарственных средств, позволяющих повысить эффективность проводимого лечения при минимизации используемых доз антиконвульсантов.

Клиницистами установлен тот факт, что с вопросами диагностики эпилепсии, в том числе в пожилом возрасте, связаны проблемы ее лечения. С клинических позиций наиболее важными в фармакокинетике противоэпилептических препаратов (ПЭП), изучающей при введении в организм изменение их концентрации и метаболизма, является достижение эффективной концентрации лекарства с большой разницей между терапевтической и токсической дозами. Но, как выявлено в ряде исследований, процессы фармакокинетики лекарств изменяются с возрастом. В пожилом возрасте изменяются многие физиологические свойства различных органов и систем. Неравномерная абсорбция может приводить к флюктуациям ПЭП в плазме крови и их токсическому эффекту. В пожилом возрасте резко изменяются процессы биотрансформации. Вследствие этого степень связывания белками плазмы ПЭП в молодом и пожилом возрасте может быть одинакова, но уменьшение метаболического клиренса и повышение концентрации в крови в пожилом возрасте приводит к увеличению фармакологической активности лекарства.

При лечении больных с эпилепсией в пожилом возрасте следует учитывать функцию почек. Клиренс креатинина прогрессивно уменьшается после 20-летнего возраста, уменьшаясь на 50% от исходного в возрасте, старше 80 лет. С возрастом изменяются также функции печени, что в первую очередь связано с уменьшением почечного внутритканевого кровотока. В соответствии с этим изменяется оксидантный метаболизм.

Другие проблемы в пожилом возрасте связаны с изменением массы тела. Характерно уменьшение мышечной массы с одновременным процентным увеличением жировой ткани. Это может влиять на процессы распределения лекарств, особенно связанных с липофильными субстанциями.

По данным большинства авторов около 70% пациентов эпилепсией

хорошо поддаются медикаментозной коррекции и у большинства из них удается добиться ремиссии или снижения частоты приступов, однако, оставшиеся 30% - это большая группа больных с труднокурабельными и фармакорезистентными эпилепсиями, которые требуют особого внимания в терапевтическом и диагностическом плане.

Кроме влияния непосредственно на здоровье, стойкие эпилептические приступы имеют психосоциальные, поведенческие и познавательные последствия, часто вызывают определенные финансовые проблемы, приводят к инвалидизации и социальной изоляции больных.

У любого пациента, с частыми и труднокурабельными эпилептическими припадками фармакорезистентность должна быть предположена и проверена, для этого необходимо следовать принципам медикаментозной терапии больных эпилепсией, разработанных в 1997 (ILAE 1997). Необходимость установления фармакорезистентности связана с несколькими важными направлениями в современной эпилептологии: в первую очередь это возможное хирургическое лечение, а также необходимость назначения пациенту «новых ПЭП», или других альтернативных мер, таких как стимуляция вагуса.

В связи с этим, возникают вопросы: как установить фармакорезистентность, и как это сделать в возможно кратчайшие сроки.

В процессе анализа литературы противосудорожной терапии у больных с частыми эпилептическими припадками необходимо учитывать не только клинический эффект терапии, но и влияние различных вариантов противосудорожного лечения на качество жизни пациента, на возможные когнитивные и эмоциональные нарушения, возникающие у больного как в результате длительного течения эпилептического процесса, так и на фоне проводимой терапии.

Специалистами отмечено, что у больных с установленной фармакорезистентностью должен рассматриваться вопрос о хирургическом лечении эпилепсии. До 80% больных с фармакорезистентными формами эпилепсии, в зависимости от локализации поражения, могут стать свободными

от приступов в результате хирургического лечения, и результат лучше, если операция произведена в срок до двух лет после начала заболевания. Кроме того, при оценке отдаленного результата у прооперированных пациентов и у пациентов, получавших медикаментозную (консервативную) терапию, выявлено, что у прооперированных пациентов лучше социально-экономическое положение, выше показатели качества жизни, лучше результаты нейропсихологического тестирования. В этой связи возникает проблема раннего прогнозирования возможной фармакорезистентности эпилептических приступов.

Точное установление источника и латерализации эпилептического очага является одним из наиболее важных условий возможного хирургического вмешательства. Известно, что в случае полиморфности приступов, наличия нескольких эпилептогенных очагов в значительной мере ухудшается прогноз хирургического лечения. Установление локализации и латерализации очага зависит не только от методов функциональной диагностики и нейроимиджинга, но и точного знания семиотики эпилептических приступов. Также для этого в ряде случаев, помимо традиционных методов ЭЭГ и МРТ, используется регистрация Вызванных потенциалов различных модальностей. В некоторых случаях регистрация фоновой электроэнцефалограммы имеет малую информативность, регистрация вызванных потенциалов разных модальностей является достаточно важной. В работах последних лет показано, что метод регистрации вызванных потенциалов различных модальностей (зрительных вызванных потенциалов на реверсию шахматного паттерна и когнитивного вызванного потенциала Р300 в ряде случаев помогает в уточнении латерализации очага поражения и возможном прогнозировании течения эпилептического процесса и влияния противоэпилептической терапии на когнитивные функции (Р300) у больных височной и лобной эпилепсией.

Таким образом, подводя итоги литературного обзора можно сказать, что пациенты с фармакорезистентными эпилепсиями представляют большую проблему в эпилептологии из-за значительного влияния персистирующих

приступов на здоровье и социальное функционирование пациента. Разработка методов своевременного прогнозирования и эффективного лечения и профилактики посттравматической эпилепсии позволит уменьшить количество больных, обеспечит их адекватную социальную адаптацию, будет способствовать повышению качества жизни таких пациентов.

ЛИТЕРАТУРА

1. Локшина О.Б, Функциональное состояние системы зрительного анализатора у больных эпилепсией. Днес.канд, мел. Наук. -М, 2000,-С. 312-113,
2. Мухин К-К). Височная эпилепсия- Лекция. Журнал неврологии и психиатрии, -2000. J&9, с. 48-57.
3. Аванцини, Д. Перспективы эпилептологии: материалы междунар. конф. «Эпилепсия - медико-социальные аспекты, диагностика и лечение» / Д. Аванцини // Журн. неврол. и психиатр. им. С.С. Корсакова. - 2005. - № 8. - С. 57-59.
4. Аль, Х.М. Клинико-патогенетические особенности, диагностика и лечение эпилепсии, дебютирующей в зрелом возрасте / Х.М. Аль, А.А. Кирпиченко, А.А. Пашков // Здоровоохранение. - 2004. - № 6. - С.52-56.
5. Андреева, О.В. О факторах риска эпилепсии у пациентов зрелого и пожилого возраста / О.В. Андреева // Инновации в эпилептологии: Материалы II Рос. конф. с междунар. участием. - М., 2011. - С.54-55.
6. Генералов, В.О. Варианты генерализации эпилептических приступов при мезиальной височной эпилепсии у взрослых / В.О. Генералов, Т.Р. Садыков, Ю.В. Казакова и соавт. // Эпилепсия и пароксизмальные состояния. - 2011. - Т. 3, № 3.- С. 6-14.
7. Bateman, B.T. Convulsive status epilepticus after ischemic stroke and intracerebral hemorrhage: frequency, predictors and impact on outcome in a large administrative dataset / B.T. Bateman, J. Claassen, J.Z. Willey et al. // Neurocrit care. -2007. - № 7. - P. 187 - 193.
8. Beghi, E. Recommendation for a definition of acute symptomatic seizure / E.

Beghi, A. Carpio, L. Forsgren, D.C. Hesdorffer, K. Malmgren, J.W. Sander, T. Tomson, W.A. Hauser // *Epilepsia*. - 2010. - №51 (4). - P. 671-675.

9. Belmin, J. L'epilepsie du sujet âgé et son traitement / J. Belmin, T. Marquet, S. Pariel-Madjlessei // *S rev geriatri*. - 2001. - Vol. 26, № 3. - P. 183-186.

10. Moser DJ. Bauer KMT Gilmore RL Electroencephalographic, volumetric and neuropsychological indications of seizures focus lateralization in temporal lobe epilepsy. *Arch.Neurol* 2000;57;707~712

11. Mosewich R.K. So E.L., O'Brien TJ. et al. Factors predictive of the outcome of frontal lobe epilepsy Surgery. *Epilepsia* 2000 Jun;41 (7):843-849.

ДОСЛІДЖЕННЯ УЩІЛЬНЕННЯ СУМІШІ ГРУНТУ З ВІДХОДАМИ НАФТОГАЗОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

Михайловська Олена Володимирівна,

к.т.н., с.н.с.

Національний університет Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка
м. Полтава, Україна

Вступ. Для утворення насипів та ґрунтових подушок необхідна велика кількість ґрунтів, які звичайно відбирають із спеціальних кар'єрів. Влаштування кар'єрів приводить до втрати родючих земель, що суперечить вирішенню екологічних питань конкретних територій. У зв'язку з цим постає питання про повну чи часткову заміну ґрунтів насипів іншим матеріалом.

З іншого боку, значні площі родючих земель України знищуються тим, що влаштовують на них амбари-шламосховища для зберігання бурових шламів. Доцільним було б знайти спосіб використання таких відходів для влаштування земляних споруд. Таким шляхом можна ефективно розв'язувати екологічні проблеми багатьох промислових регіонів. Для забезпечення довгострокової міцності й поліпшення будівельних властивостей бажано надати відходам буріння характеристик зв'язного ґрунту, що можливо розв'язати шляхом створення суміші бурового шламу та дозованої кількості місцевих глинистих ґрунтів.

У працях вітчизняних і зарубіжних дослідників розроблені основи теорії ущільнення трьохфазних глинистих ґрунтів та методи оцінювання ефективності роботи різних ущільнювачів. Однак низку питань, пов'язаних з ущільненням ґрунтових сумішей, опрацьовано недостатньо. Закономірності ущільнення ґрунтів і їх сумішей у лабораторних умовах до нинішнього часу встановлюються за “стандартним методом” запропонованим на початку ХХ ст. Тривалий час приділяли увагу дослідженню теорії ущільнення ґрунтів В.Б. Швець (1958), В.Г. Хілобок, В.І. Коваленко[1].

Для штучного ущільнення ґрунтів, гравійно-щебених основ при спорудженні земляного полотна основ, застосовують низку машин, які здійснюють ущільнення укочуванням, трамбуванням і вібрацією. При ущільненні частинки ґрунту або матеріалу зміщуються і укладаються більш компактно за рахунок витіснення рідкої і газоподібної фаз, що призводить до зменшення обсягу ґрунту (матеріалу) і формуванню більш щільною і міцної його структури. При укоченні ущільнення відбувається під статичн. дією маси катка, перекочуються по ущільнюваній поверхні. При трамбуванні ущільнення ґрунту досягається динамічним впливом падаючого на ущільнити матеріал вантажу. При вібраційному ущільненні вібрує маса повідомляє коливальні рухи частинок матеріалу, в результаті чого він отримує велику рухливість і ущільнюється. Укочування проводиться причіпними, напівпричіпного і самохідними котками з металевими (гладкими, гратчастими і кулачковими) вулицями і колесами з пневматичними шинами. Також відомі інші лабораторні методи, які моделюють процеси укачування різними катками (Авер'янов В.М. (2016) [2]).

Мета роботи. Метою статті є дослідження ущільнення суміші бурового шламу з лесованим суглинком у саіввідношенні 10:90 для використання цього матеріалу в народному господарстві.

Матеріали та методи. На даний час в Україні існують екологічні проблеми на території нафтогазоносних регіонів. При бурінні свердловин утворюється значна кількість відходів, які повинні бути утилізовані. Обсяг шламу, який утворюється при бурінні свердловин може сягати $0,4 \text{ м}^3$ з одного погонного метру проходки експлуатаційної свердловини. Для збору та накопичення даного виду відходу створюються шламові амбари значним об'ємом. Буровий шлам у своєму складі містить важкі метали, незначну кількість нафтопродуктів, синтетичні поверхнево-активні речовини, карбоксиметилцелюлозу, синтетичні органічні речовини тощо.

Ефективною технологією утилізації бурових відпрацювань є «солідифікація». Відповідно до цього способу очищений буровий шлам

змішують зі спеціальними сорбентами і цементом. Сорбент пов'язує сполуки, які після додавання цементної маси переходять в форму, нерозчинну при будь-яких погодних умовах. Тому вироблений таким чином знешкоджений продукт застосовується у виготовленні матеріалів для будівництва [3]. Комплексне вивчення мікроструктур різних глинистих ґрунтів показало, що в природному стані переважна більшість глинистих ґрунтів характеризується флокуляційною структурою [2]. У процесі ущільнення глинистого ґрунту за допомогою динамічного ущільнення ґрунту у приладі МДУ-1, в ньому формується структура, відмінна від природної, руйнуються агрегати, зменшується межагратна пористість і створюється більш однорідний масив ґрунтової маси, який в залежності від вологості ґрунту, способу його ущільнення і величини витраченої на ущільнення енергії може характеризуватися флокуляційно або диспергаційними структурою.

При будівництві насипів проводиться ущільнення матеріалу, однак ущільнити матеріал максимально можемо тільки за досягнення оптимальної вологості матеріалу. З цією метою в лабораторії визначили оптимальну вологість ґрунту за допомогою методики максимального ущільнення ґрунту з застосуванням приладу МДУ-1 (рис.1).[1]

Рис. 1. Прилад для ущільнення ґрунту МДУ-1

Зразок суміші ґрунту вкладали тонким шаром на дні ємності та зволожували рівномірно за допомогою лабораторної бюретки. При такому

способі зволоження волога у ґрунті розподілялася рівномірно. Ґрунт ретельно перемішували і засипали у попередньо зібраний і змазаний машинним маслом стакан прилада МДУ-1.

Конструкція приладу МДУ-1 складається із опорної плити і редуктора, електромотора, стойки з кронштейнами, стрижня по якому рухаються гирі. Конструкція привода виконана у вигляді двох шарнірно з'єднаних стрижнів. Така конструкція забезпечує збереження постійної висоти падіння гирі в процесі ущільнення зразка. До плити прикріплена змінна форма. Зразки із суміші суглинку лесового і подрібненої пластикової тари виготовлялись діаметром 10 см і висотою 12,7 см.

Для експерименту застосовували суглинок лесований з природньою вологістю зразків ґрунту $W = 0,16$. Його вологість на межі текучості $W_L = 0,28$, вологість на межі розкочування $W_p = 0,19$.

Визначення оптимальної вологості проводили з буровим шламом Західно-Харківцівського нафто-газоконденсатного родовища св. № 529. Було визначено, що даний буровий шлам відноситься до суглинку текучого. Вологість бурового шламу склала 65%. Дослідження проведено за стандартними лабораторними методиками дослідження ґрунтів згідно ДСТУ Б В.2.1-17: 2009 [4]. За результатами експерименту встановлено, що оптимальна вологість суглинку складає 17,5%.

Далі проводили процедуру ущільнення суміші ґрунту та бурового шламу за допомогою приладу МДУ-1. Після ущільнення відбирали зразок ущільненої суміші з приладу і проводили визначення його міцнісних характеристик.

Результати та обговорення

В результаті експерименту визначено збільшення модуля деформації суміші ґрунту із буровим шламом при співвідношенні ґрунту і бурового шламу 90:10. Середній модуль деформації ущільненої суміші склав 27,4 МПа. Що робить можливим здійснювати утилізацію бурового шламу шляхом використання його при будівництві доріг. Буровий шлам це суміш із вилученої гірської породи та залишків бурового розчину. Ці відходи відносяться до IV

класу небезпеки — це найнижчий клас небезпечності. Тобто при додаванні незначної кількості бурового шламу (близько 10%) не буде значного екологічного навантаження.

Висновки Визначено збільшення середнього модуля деформації суміші ґрунту із буровим шламом при співвідношенні ґрунту і бурового шламу 90:10 на величину близько до 4%. Це робить можливим та ефективним використання відходів буріння при будівництві насипів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Швець В.Б. Уплотнение ґрунтов оснований тяжелыми трамбовками. – М.: АСИА СССР, 1958. – 24 с.
2. Аверьянов Виталий Николаевич. Совершенствование технологии уплотнения глинистых ґрунтов при возведении гидротехнических сооружений: диссертация кандидата технических наук: 05.23.07 / Аверьянов Виталий Николаевич; [Место защиты: ФГБОУ ВО Российский государственный аграрный университет - МСХА имени К.А. Тимирязева], 2016. – 249 с.
3. Повторна переробка: як із промислового шламу створюють корисні для людей речі <https://kurs.if.ua/economic/povtorna-pererobka-yak-iz-promyslovogo-shlamu-stvoryuyut-korysni-dlya-lyudej-rechi/>
4. Клебанюк Д.Н., Пойта П.С., Шведовский П.В. Особенности методики выбора технологических параметров при уплотнении ґрунтов оснований тяжёлыми трамбовками // Вестник Брестского государственного технического университета, 2013. – №1.– С.77 – 81.

КЛІНІЧНІ ВИПАДКИ ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ ПРИ ОПЕРАЦІЯХ НА ОРГАНАХ ГЕПАТОБІЛІАРНОЇ ДІЛЯНКИ

Плотнікова Анастасія Сергіївна

Хохлова Альона Олегівна

студентки

Харківський національний медичний університет

Науковий керівник:

Колесник Варвара Петрівна

асистент кафедри хірургії №2

Харківський національний медичний університет

м. Харків, Україна

Вступ. Останнє десятиліття характеризується інтенсивним розвитком сучасних технологій. Прогрес цієї галузі пов'язаний з альтернативою традиційним хірургічним операціям, що в свою чергу вплинуло на розвиток всієї абдомінальної хірургії. Використання технологій візуалізації у малоінвазивній хірургії дає можливість деталізації анатомічних особливостей органів пацієнта та є засобом який допомагає визначити метод й тактику майбутнього лікування. Представлені сучасні моделі візуальзації дозволяють звести до мінімуму крововтрату і знизити ризик пошкодження структур внутрішніх органів [1]. Післяопераційні моделі дають можливість більш повно оцінити якість та обсяг проведеної операції.

Мета роботи. Вивчення можливості передопераційного кольорового 3D-моделювання, інтраопераційної навігації, а також оцінка якості та обсягу проведеної операції у післяопераційному періоді при хірургічному лікуванні пацієнтів із патологією гепатобіліарної зони.

Матеріали та методи. Систему 3D моделювання використовували у всіх випадках спостережень з метою оцінки можливості виконання операції. Комп'ютерне моделювання та передопераційне планування проводили на основі отриманих даних КТ, МРТ та УЗД [2]. Дана методика дозволяла

провести об'ємне перетворення на одному зображенні для наочної візуалізації патологічних утворень з особливостями артеріального та венозного кровопостачання та можливістю виконання «віртуальної операції» [3].

Наведено результати лікування 3х пацієнтів із захворюваннями органів гепатобіліарної зони яким для діагностики та вибору метода оперативного втручання застосовані сучасні методи візуалізації.

Результати та обговорення. У хворого 68 років було виявлено у правій частці печінки виявлено 3 утворення, відповідних за характером ехінококових кіст. Діагноз був підтверджений підвищенням титру антитіл G до збудника ехінококозу в крові. Виконано моделювання печінки та судин. В результаті вимірювань обсяг паренхіми печінки, що зберігається, склав 63% з достатнім обсягом кровопостачання. Виконано правосторонню гемігепатектомію, без ускладнень в ході операції. Через 6 тижнів було проведено контрольне МРТ, за результатами якого обсяг паренхіми печінки збільшився на 4%.

У пацієнтки 65 років при МРТ виявлено гемангіому печінки. Після 3D-моделювання було визначено синтопію судин та новоутворень, розраховано обсяг ураженої паренхіми печінки. Операцію не виконували через доброякісність процесу. Використання 3D-технологій у цьому випадку дало можливість відмовитися від хірургічного лікування, що знизило ризик ускладнень у ході операції та післяопераційному періоді

У пацієнта 53 років діагностували абсцес печінки. Було застосовано метод, що дозволяє ділити зображення печінки на сегменти. На отриманій 3D-моделі патологічне утворення розташовувалося лише у VI сегменті. Пацієнту було виконано секторальну резекцію печінки. На 2-у добу після оперативного втручання спостерігали витікання жовчі по страховому дренажу (обсягом від 50 до 130 мл на добу), що не потребувало повторного оперативного втручання і самостійно припинилося на 6 добу.

Висновки. Застосування сучасних методів візуалізації обрати при застосуванні сучасних методів візуалізації мають наочність та зручність використання [4]. Під час операції ними легко керувати для створення

оптимального ракурсу, що допомагає хірургу швидше і точніше ідентифікувати анатомічні структури та патологічні утворення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.

1. Федоров В.Д., Кармазановский Г.Г., Гусеева Е.Б., Цвиркун В.В. (2003). Виртуальное хирургическое моделирование на основе данных компьютерной томографии. М.: Видар-М.
2. Григорян Р.А. (2006). Абдоминальная хирургия: В 2 т. М.: ООО “Медицинское информационное агенство”.
3. Прокоп М., Галански М. (2008). Спиральная и многослойная компьютерная томография. М.: Медпресс-информ.
4. Королюк И.П. Медицинская информатика. (2012). Самара: ООО “Офорт”: ГБОУ ВПО “СамГМУ”.

ПОРІВНЯННЯ АДАПТАЦІЙНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ СТУДЕНТІВ ВИПУСКНИХ КУРСІВ ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО ТА АУДИТОРНОГО НАВЧАННЯ

Трефаненко Ірина Валентинівна,

к.м.н., доцент

Гуменюк Ольга Петрівна,

Синицька Тамара Валеріївна

студенти

Буковинський державний медичний університет

м. Чернівці, Україна

Соловйова Ольга Валентинівна,

к.філол.н., асистент

Чернівецький національний університет

імені Юрія Федьковича

м. Чернівці, Україна

Вступ. Пандемія Covid-19 внесла багато змін в життя суспільства в цілому, та в навчальний процес зокрема. Викладачі та студенти всіх навчальних закладів мали переключитися з роботи в аудиторіях на роботу в дистанційному режимі. Цей процес перебігав в швидкому режимі, студенти медики втратили можливість набувати клінічний досвід, уся навчальна програма була переведена у формат теоретичного навчання, іспити також переведені в онлайн формат. Це все створило певні стресові обставини, тому вимагало включення всіх адаптаційних можливостей від кожного особисто [1, 2]. Навчання в медичній вищих закладах завжди було достатньо складним та потребувало залучення різноманітних резервів студента. [3,4] Саме «адаптація», як постійний процес активного пристосування індивідуума до умов навколишнього середовища, який торкається всіх рівнів функціонування людини мала допомогти перейти та працювати в цих умовах [5].

Мета дослідження. Порівняти соціально-психологічну адаптацію (СПА) у студентів, які займалися на 6 курсі аудиторно з показниками СПА у студентів, які вимушені були займатися більше року дистанційно.

Матеріал і методи дослідження. Для вивчення СПА у студентів застосовували методику К. Роджерса, Р. Даймонда [6,7].

Для вирішення поставленої мети було опрацьовано 148 заповнених анкети за анкетною К. Роджерса, Р. Даймонда. Ми вивчали показники СПА у студентів останні роки при різних змінах в умовах навчання, тому на момент цього дослідження у нас вже були опрацьовані анкети для контрольної групи, а саме анкети студентів, які на 6 курсі займалися в звичайному аудиторному режимі. Контроль група склала 56 студентів – це відповіді студентів, які навчалися на 6 курсі аудиторно впродовж 2017-2018 навчального року. Дослідна група - 92 анкети студентів, які працювали на 6 курсі дистанційно період весна 2020 – весна 2021 років. Опитування проводилося анонімно, за однакових умов.

Результати досліджень. Результати порівняння соціально-психологічної адаптації у студентів 6-го курсу при різних формах навчання наведені в Таблиці 1.

Таблиця 1

Характеристика структурних компонентів адаптованості студентів, які працюють в СНГ

компоненти адаптованості	1 група, яка працювала офлайн	2 група, яка працювала онлайн
Адаптація (A)	86%	78%
Самосприйняття (S)	72%	78%
Сприйняття інших (L)	67%	70%
Емоційна комфортність (E)	74%	86%
Інтернальність (I)	82%	78%
Прагнення до домінування (D)	52%	38%

В результаті дослідження було виявлено, що адаптація у студентів обох груп була середнього ступеня відповідно 86% та 78%. Якщо провести аналіз цього показника, то тут ми чітко бачимо вплив на студента третього кризисного періоду навчання (відповідно криз на 1, 3, та 6 курсах навчання). Літературні джерела підтверджують отримані нами показники з точки зору того, що в даний період відбувається вихід за рамки звичайного існування

(студент розуміє що незабаром вибір професії, зміна умов роботи, колективу). В 2-й групі ми отримали показник нижчий на 8% за контрольну групу. Це можна пояснити тим, що різкий перехід на дистанційне навчання вже змінив звичайні умови, що потребувало залучення додаткових резервів від студента.

В контрольній групі показник інтернальності (сприйняття всіх змін, що відбуваються з ними, як результат власної діяльності) майже не відрізнявся, мабуть перехід на дистанційне навчання в середньому своєму значенні не змінює його істотно.

Емоційна комфортність в дослідній групі студентів була на 12% вищою за контрольну групу. Це можна пояснити тим, що умови праці дистанційно не вимагали від студентів залучення додаткових зусиль, а навпаки домашня обстановка сприяла комфорту для роботи на парах. Прояви емоційного дискомфорту (фрустрації, невідповідність бажань можливостям, які є) була дещо вищою в дослідній групі. Мабуть за рахунок тих студентів, які дистанційно могли відчувати негативні емоції такі, як відчуженість, розчарованість, апатія, тривога. І хоча цей показник був не високим, однак він потребує уваги, тому що вчитель має відокремити таких студентів під час своєї роботи з ними. Цей показник обтяжує процес навчання в цій когорті хворих.

Отриманні дані в контрольній групі свідчать про майже однаковий відсоток рівня самосприйняття та сприйняття інших. Студенти показують дружнє ставлення до сокурсників, оточення, позитивне відношення до себе оточуючих. У студентів дослідної групи виявляється позитивний полюс самосприйняття, що відображає ступінь доброзичливості до себе. Такий позитивний приріст відбувається паралельно з підвищенням емоційного комфорту. Більш низький показник прагнення до домінування в групі студентів, які навчалися дистанційно, обумовлений напевно прихильністю працювати в команді.

Отже ми бачимо, що студенти, які перейшли на зовсім новий для них вид навчання, мають особливості у ПСА. З однієї сторони навчання з дому робить цей процес більш емоційно-комфортним, не треба нікуди йти, можна вимкнути

камеру і робити свої справи паралельно, завжди є допомога одногрупників з паралельних чатів під час відповіді. Хоча тут треба відокремити і тих студентів, яким дистанційна форма дала змогу самостійно планувати свою роботу, самоорганізуватися, виділити окремий час на додаткові види роботи. Сприйняття себе та інших під час онлайн навчання також мало тенденцію до підвищення. Студент, особливо медик, при дистанційній формі опрацьовує переважно теоретичну частину теми (з урахуванням дидактичного матеріалу). Практична частина (робота з хворим), яка потребує роботи «сам на сам», застосування рівнів піраміди Блума – аналіз, оцінка, синтез, не може проводитися дистанційно. Тому на онлайн навчанні студенту медицини значно зменшується об'єм загальної роботи.

Висновки

1. При порівнянні у студентів на онлайн та офлайн формах навчання виявлені відмінності частоти та структури порушення соціальної психологічної адаптації.

2. Порушення соціальної психологічної адаптації при дистанційній формі навчання представлені низькими оцінками її інтегральних характеристик: адаптація, інтернальність, прагнення до домінування на тлі підвищення показників самосприйняття та емоційного комфорту. Таким чином, отримані нами дані обумовлюють подальший пошук методів для усунення змін СПА та покращення рівня засвоєння матеріалу онлайн.

ЛІТЕРАТУРА

1. Moreno-Fernandez J., Ochoa J.J., Lopez-Aliaga I., Alferez MJM, Gomez-Guzman M., Lopez-Ortega S., et al. Lockdown, emotional intelligence, academic engagement and burnout in pharmacy students during the quarantine // *Pharmacy*. – 2020.-Oct 22;8(4):194. URL: <http://dx.doi.org/10.3390/pharmacy8040194>

2. Lasheras I., Gracia-García P., Lipnicki D., Bueno-Notivol J., López-Antón R., de la Cámara C., et al. Prevalence of anxiety in medical students during the COVID-19 pandemic: a rapid systematic review with meta-analysis // *Int J Environ*

Res Public Health. – 2020. - Sep 10;17(18):6603. URL:: <http://dx.doi.org/10.3390/ijerph17186603>.

3. Sinaiko V., Korovina L., Radchenko T. Foreign medical students' anxiety in the context of the COVID-19 pandemic // Psychological Journal. – 2020. - Jun 30;6(6):49-56. URL:: <http://dx.doi.org/10.31108/1.2020.6.6.5>.

4. Mikheyv A.O., Popovych V.B., Dzhuryak V.S. Features of adaptation of foreign students to studying at university on speciality “medicine”// Bukovinian Medical Herald. – 2020. - 4;24(2):167-72. URL: <http://dx.doi.org/10.24061/2413-0737.xxiv.2.94.2020.59>.

5. Ananov, B. G. Chelovek kak predmet poznaniya [Tekst] / B. G. Ananov / gl. red. V. V. Usmanov. – 3-e yzd. – SPb. : Pyter, 2001. – 288 s.

6. Dubovytskaya T.D, Krylova A.V. Metodyka yssledovaniya adaptirovannosti studen-tov v vuze // Psikhologicheskaya nauka y ob-razovanye. — 2010. — №2. URL: http://psyedu.ru/journal/2010/2/Dubovitskaya_Krilova.phtml

7. Evert L.S., Potupchyk T.V., Gryshkevych N.Yu., Akhmeldynova Yu.R. Pokazately sotsyalno-psykhologicheskoy adaptatsyy y emotsyonalnogo statusa podrostkov y lyts yunosheskogo vozrasta Obozrenye psykhyatryy y medytsynskoy psikhologyy. – 2018. - №4. – С. 75-82. DOI:10.31363/2313-7053-2018-4-75-82

РОЗПОВСЮДЖЕНІСТЬ КЛІЩІВ *BORRELIA BURGDORFERI* В ЛАНДШАФТНО-ГЕОГРАФІЧНИХ ЗОНАХ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

Трефаненко Ірина Валентинівна,

к.м.н., доцент

Дребіт Наталія Вікторівна,

Ткачук Анастасія Василівна

студенти

Буковинський державний медичний університет

м. Чернівці, Україна

Вступ. В останні роки значно розширився перелік інфекційних захворювань людини за рахунок нових природно-вогнищевих інфекцій, які передаються трансмісивним шляхом при укусі кровосисних членистоногих. Іксодові кліщі (ІК) – постійний компонент більшості наземних екосистем. Вони належать до найбільших за розмірами видів *Acarina*. ІК є тимчасовими зовнішніми паразитами наземних, переважно теплокровних, хребетних. Бореліози, в тому числі хвороба Лайма (ХЛ), залишаються найбільш поширеними природно-осередковими трансмісивними інфекціями, що зустрічаються в США, Європі та в Україні зокрема. Історія дослідження хвороби Лайма, як окремої нозологічної форми, триває вже близько сорока років. Перші випадки захворювання людей на ХЛ в Україні були виявлені лише в 1994 р. З того часу кількість випадків з підтвердженим діагнозом ХЛ невпинно зростала і станом на 2012-2014 р.р. вже становила 5264 випадків [1].

Впродовж останніх 10-ти років в Україні відмічається тенденція до зростання рівня захворюваності на ХЛ з інтенсивним показником від 0,12 у 2000 році до 6,45 – у 2016-му. Дослідження ХЛ в Україні розпочалося у 1995 р. В цей час ендемічними вважалися кілька західних областей, на сьогодні це – усі регіони України [1]. Збудниками ХЛ є спірохети комплексу *Borrelia burgdorferi sensu lato*, а переносниками – декілька видів іксодових кліщів (ІК). Зміна клімату та екологічної ситуації створюють сприятливі умови для життєдіяльності і розмноження ІК. Сьогодні відома досить велика кількість

робіт, присвячених дослідженню ІК в різних регіонах України, серед яких: М.С. Лугінін (2011), О.А. Бобкова (2003), І.А. Акімов (2016), Г.В. Білецька (2005) та інші [2-4]. Рівень захворюваності на ХЛ у Чернівецькій області за період реєстрації захворювання зріс в 30 разів (зі збільшенням інтенсивного показника з 0,11 % у 2000 році до 3,31 % – у 2016-му) [5]. Це і обумовлює актуальність вивчення епідеміологічної ситуації стосовно ІК також у Чернівецькій області.

Мета дослідження. Метою роботи було дослідити розповсюдженість ІК, в тому числі з позитивними знахідками на *Borrelia burgdorferi* в Чернівецькій області за період 2018-2019 років. Для досягнення мети були поставлені наступні завдання:

1. Порівняти розповсюдженість *I. ricinus* в різних ландшафтно-географічних зонах Чернівецької області.
2. Встановити відсоток заражених на *Borrelia burgdorferi* ІК в популяціях з різних ландшафтно-географічних зон досліджуваного регіону.
3. Проаналізувати взаємозв'язок розповсюдженості заражених *I. ricinus* із бактеріологічним забрудненням води.

Матеріал і методи дослідження. Дослідження проводилось у співпраці з Державною установою «Чернівецький обласний лабораторний центр МОЗУ». Для дослідження були використані препарати з іксодових кліщів, які були зібрані з природних біотопів та великої рогатої худоби. Виявлення патогенних борелій, в тому числі *Borrelia burgdorferi* spp., проводили методом темнопольної мікроскопії.

Статистичну обробку отриманих даних проводили за методом визначення довірчого інтервалу, за рівень вірогідності приймали величину $p \leq 0,05$.

Результати досліджень. Використовували загальноприйнятий поділ Чернівецької області на ландшафтно-географічні зони. За своїм рельєфом територія Чернівецької області поділяється на гірську зону (Буковинські Карпати), передгір'я (Прут-Сіретське межиріччя) та рівнинну (Прут-Дністровське межиріччя, Лісостеп).

Місто Чернівці розміщене на межі двох зон. В роботі його розглядали

окремо, тому що люди, які знімали кліщів з себе, не вказували де саме вони відпочивали, а міграція мешканців міста висока по всіх районах області.

Розподіл адміністративних районів області відповідно до зон наведений в табл. 1.

Таблиця 1

Ландшафтно-географічні зони Чернівецької області

Гірські Карпати	Карпати Передгірні	Лісостеп
Вижницький Путильський	Глибоцький Сторожинецький	Заставнівський Кельменецький Кіцманський Новоселицький Сокирянський Хотинський Герцаєвський

Були проаналізовані показники відносної чисельності ІК в ландшафтно-географічних зонах та відсоток ІК з позитивними знахідками, тобто тих, що переносять патогенну *Borrelia burgdorferi*. Порівняння даних, отриманих за 2018 та 2019 роки показало, що за період дослідження спостерігається значне зростання кількості кліщів, які переносять патогенну борелію, в усіх регіонах, окрім гірської зони. Особливо виражене воно в зоні Передгірних Карпат (рис. 1). При порівнянні зон Передгірні Карпати (19,5 %) та Гірські Карпати (21 %) в 2018 році **РВ** складав **0,92** [0,63-1,36], а в 2019 році – Передгірні Карпати (41 %) та Гірські Карпати (15 %) відповідно **РВ 2,7** [1,66-4,41]. За обома роками **РВ 1,4** [1,66-4,41].

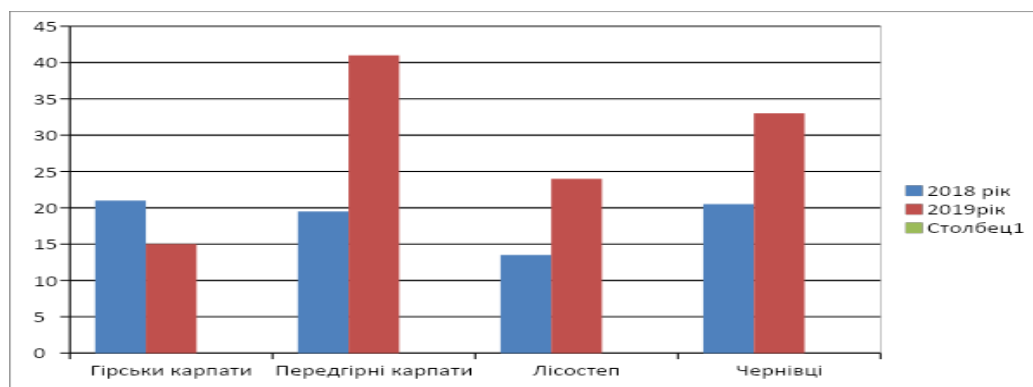

Рис. 1. Розповсюдженість іксодових кліщів в ландшафтно-географічних зонах Чернівецької області за 2018-2019 роки

Таким чином, у 2018 році не виявлено достовірної різниці, а в 2019 році вона зареєстрована і має достовірну тенденцію до прогресування.

При порівнянні зон Передгірні Карпати (19,5 %) та Лісостеп (13,5 %) у 2018 році **PВ складав 1,44** [1,01-2,06], а в 2019 році – Передгірні Карпати (41 %) та Лісостеп (24 %) відповідно **PВ 1,56** [1,17-2,09]. За обома роками **PВ 1,5** [1,2-1,89].

Таким чином, між рівнинною та передгірною зонами вже у 2018 році виявлена достовірна різниця, яка має достовірну тенденцію до прогресування.

Отже отримані нами дані свідчать, що ризик зараження на бореліоз від кліщів достовірно зростає та поширюється від Лісостепної зони на Передгірну зону та на Гірські Карпати. На наступному етапі дослідження ми співставили показники розповсюдженості ІК, які переносять бореліоз з бактеріальним забрудненням води у відповідних районах. Отримані результати відображені в табл. 2. Як видно з наведених даних, показник бактеріального забруднення води в 2019 році найбільшим був в Вижницькому, Сторожинецькому, Заставницькому районах та в місті Чернівці. В цих зонах також спостерігається найвища виявляємость ІК з позитивними знахідками. Враховуючи, що обидва показники відображають номінальні дані (виражені у відсотках), статистичне порівняння проводили за коефіцієнтом Крамера, який є мірою зв'язку двох номінальних змінних на основі критерію хі-квадрат. Коефіцієнт Крамера приймає значення від 0 (у випадку відсутності зв'язку між показниками) до 1 (якщо значення однієї змінної повністю визначається значенням другої) [6].

Ми виявили достовірний зв'язок середньої сили між бактеріальним забрудненням води та відсотком заражених кліщів – коеф. Крамера склав 0,37.

Порівняння зустрічальності ІК з показниками бактеріального забруднення води в ландшафтно-географічні зони Чернівецької області

Райони	Кліщі з позит. знахідками, %	% бактеріального забруднення води
Гірські Карпати		
Вижницький	22,5	13,3
Путильський	19	1
Карпати Передгірні		
Глибоцький	14,7	6,1
Сторожинецький	23	19
Лісостеп		
Заставнівський	27,6	12,5
Кельменецький	9	1
Кіцманський	14,4	1
Новоселицький	9	6,8
Сокирянський	16,3	12,2
м. Чернівці	20,5	22,9

Обговорення отриманих результатів. Згідно даних літературних джерел, в останні роки відбувається збільшення чисельності в зонах проживання ІК на території України [7, 8]. Улюбленими місцями перебування ІК є помірно вологі рівнинні і гірські широколистяні та мішані ліси. У таких місцях ландшафт досить різноманітний: деревні породи, чагарники, високий травостан, що створює сприятливі умови для життєдіяльності ссавців і птахів, на яких паразитують іксодиди. Найбезпечніші для людини (низька вірогідність зустрічі з кліщами) хвойні ліси (соснові, ялицеві, ялинові) без трав'яного покриву. Там вони зустрічаються рідко.

Ця ж тенденція виявлена нами для території Буковини. Однак ми спостерігаємо також збільшення саме кількості ІК, які переносять *Borrelia burgdorferi*. Отже, отримані нами дані співпадають з літературними для інших регіонів України та характеризують загальну тенденцію зростання захворюваності на ХЛ. Також слід відмітити, що кількість ІК збільшується в

гірських зонах, де раніше їх майже не виявляли. Цей факт можна пояснити зміною екологічних умов, як загального масштабу (пом'якшення клімату) так і впливом різних факторів на місцевому рівні: викорінення хвойних лісів і виникнення на їх місці дрібнолистяних лісів з підліском і високим травостоєм, захаращення ландшафту у міських зонах, поява там мишовидних гризунів, інтенсивне будівництво на приміських територіях . Всі ці фактори значною мірою створюють сприятливі умови для життєдіяльності і розмноження ІК.

Висновки.

1. Виявлено збільшення чисельності іксодових кліщів, в тому числі переносників *Borrelia burgdorferi*, в Чернівецькій області.

2. Ризик зараження на бореліоз від іксодових кліщів має достовірне зростання та поширюється від Лісостепної зони на Передгірну зону та на Гірські Карпати за період 2018-2019 років.

3. Виявлено достовірний зв'язок між бактеріальним забрудненням води та відсотком заражених іксодових кліщів в Чернівецькій області.

ЛІТЕРАТУРА

1. Zadorozhna VI, Rudenko AO, Klyus VYu. Lajm-borelioz – osoblyvo nebezpechna infekciya. Zagrozy ta ryzyky. Veterynarna medycyna. Rozdil 1. Problemy` biobezpeky ta biozaxystu. Emerdzhentni infekciyi. 2017; 103:31. (in Ukrainian).

2. Akymov YA, Nebohatkyn YV. Yksodovi kleshchy horodskykh landshaftov h. Kyeva: [monohrafiya]. NAN Ukrainy, Yn-t zoolohyy um. Y.Y. Shmalhauzena. Kyev. 2016:156. (in Ukrainian).

3. Biletska HV, Lozynskiy IM, Semenyshyn OB ta in. Iksodovi klishchi – perenosnyky pryrodnovohnyshchevykh transmisyyvnykh infektsii v Ukraini. Vestnyk zoolohyy. 2005;19- 20 (1): 49-51. (in Ukrainian).

4. Luhinin MS. Ekolohichni osoblyvosti iksodovykh klishchiv (Ixodidae) v bioheotsenozakh lisovykh nasadzen Zaporizkoi oblasti: avtoref. dys. ... kand. biol. nauk : 03.00.16. Dnipropetr. nats. un-t im. O. Honchara. Dnipropetrovsk. 2011: 20.

(in Ukrainian).

5. Seleznova VO, Vlasyk LI, Seleznova LIa, Zhukovskyi OM, Vlasyk LI, Tymofiichuk LI. Doslidzhennia pryrodnoi infikovanosti iksodovykh klishchiv boreliamy u Chernivetskii oblasti za 2015-2016 roky. Bukovynskyi medychnyi visnyk. 2017; № 2 (1): 188-191. (in Ukrainian).

6. Hurianov VH, Liakh YI, Parii VD ta in. Posibnyk z biostatystyky. Analiz rezultativ medychnykh doslidzen u paketi EZR (R-statistics) : dlia mahistriv, interniv, klinichnykh ordynatoriv ta aspirantiv haluzi znan "Okhorona zdorovia". Nats. med. un-t im. O.O.Bohomoltsia. K:Vistka. 2018:206. (in Ukrainian).

7. Voronova NV, Horban VV, Luhinin MS. Ekolohichni osoblyvosti iksodovykh klishchiv (Ixodidae) Zaporizkoi oblasti: monohrafiia. DVNZ "Zaporiz. nats. un-t" M-va osvity i nauky, molodi ta sportu Ukrainy. Zaporizhzhia : Zaporiz. nats. un-t. 2012:242.(in Ukrainian).

НАШ ДОСВІД КОМПЛЕКСНОГО ЛІКУВАННЯ УСКЛАДНЕНЬ СИНДРОМУ ДІАБЕТИЧНОЇ СТОПИ

**Хохлова Альона Олегівна,
Плотнікова Анастасія Сергіївна**
студентки

Харківський національний медичний університет

Науковий керівник:

Колесник Варвара Петрівна

асистент кафедри хірургії №2

Харківський національний медичний університет

м. Харків, Україна

Актуальність. Синдром діабетичної стопи (СДС) є небезпечним ускладненням цукрового діабету, що становить пряму загрозу виникнення гнійно-некротичних процесів стопи та є причиною тяжкої інвалідизації. У разі формування виразкових ускладнень СДС тактика лікування включає комплексну медикаментозну терапію й етапне хірургічне лікування, спрямоване на збереження опорної функції кінцівки [1].

Мета дослідження. Оцінити ефективність лікувальної тактики хворих с ускладненнями СДС.

Матеріали та методи. Ретроспективно було проаналізовано 14 історій хвороб пацієнтів з синдромом діабетичної стопи, які лікувались у хірургічному відділенні Харківської обласної клінічної лікарні у період червень-жовтень 2021 року. Розподіл відносно статевої приналежності склав 6 чоловіків (42,85%) та 8 жінок (57,15%). 9 пацієнтів (64,28%) з цукровим діабетом 1 типу, 5 пацієнти (35,72%) з цукровим діабетом 2 типу. Тривалість цукрового діабету від 3 до 24 років. Вік хворих складав від 28 до 65 років. Залежно від клінічної форми СДС всіх пацієнтів було розділено на 3 групи: нейропатична – 7 (50%), ішемічна – 6 (42,85%), змішана – 1 (7,15%). Для діагностики та встановлення форми ускладнення СДС були використані клініко-анамнестичні дані, результати лабораторних досліджень, УЗД з доплерографією судин нижніх

кінцівок та рентгенографічне дослідження стоп.

Результати дослідження та їх обговорення. При зверненні пацієнтів у хірургічний стаціонар з нейропатичною формою СДС середнє значення рівню глюкози у крові становило – 10,47 ммоль/л, при виписці зі стаціонару – 7,04 ммоль/л, з ішемічною формою при надходженні – 9,98 ммоль/л, при виписці – 6,73 ммоль/л, зі змішаною формою – 6,86 ммоль/л при надходженні, 5,02 ммоль/л – при виписці. У 9 хворих (64,28%) нейропатична форма СДС ускладнилась трофічними ураженнями стопи, їм було виконано хірургічну обробку та широке дренивання інфікованих ділянок стопи з подальшим виконанням перев'язок з антисептичними та дезінфікуючими мазями, а також введення антибіотиків широкого спектра дії (цефтріаксон, цефіпім) для профілактики інфекції. Пряму реваскуляризацію нижніх кінцівок виконано 4 хворим (28,57%) з ішемічною формою СДС, 2 хворим (14,28%) збережено стопу. 1 хворому (7,15%) з нейроішемічною формою, яка була ускладнена сухою гангреною стопи, було зроблено високу ампутацію.

Висновок. Одержані результати показують, що в залежності від ускладнень СДС хворі потребують різного підходу лікування. Диспансеризація хворих з ускладненнями синдрому діабетичної стопи, адекватна корекція глікемії, раннє виявлення ознак гнійно-некротичного ураження стопи, своєчасне та результативне обстеження судин може покращити результати лікування цієї категорії хворих та дати їм можливість уникнути високої ампутації, зберегти опорну функцію кінцівки та нормальну якість життя [2].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Ельшин Е.Б. (2014). Современные подходы к лечению гнойно-некротических поражений стоп при сахарном диабете. *Аспирантский вестник Поволжья. Хирургия*, (5), 88-91.
2. Дибиров М.Д. & Терещенко С.А. (2012). Профилактика и лечение синдрома «диабетическая стопа» и его осложнений. *Медицинский совет*, (8), 110-117.

НЕВРАЛГИЯ ТРОЙНИЧНОГО НЕРВА: ВИДЫ ЛЕЧЕНИЯ

Цой Екатерина Владимировна
студентка медицинского факультета
Харьковский национальный университет
имени В. Н. Каразина
г. Харьков, Украина

Введение: Для лечения невралгии тройничного нерва (НТН) применялись различные препараты и хирургические процедуры. Результаты не полностью удовлетворяют, даже несмотря на множество доступных подходов. Очевидно, что необходимо применять более современные препаратов для купирования болевых приступов. Более того, некоторые пациенты становятся резистентными к лекарствам, что приводит к необходимости хирургического вмешательства для лечения невралгии. Тем не менее, рецидивы боли после одной или нескольких хирургических операций также часто встречаются. Эти факты отражают отсутствие точного понимания патогенеза тройничного нерва. Классически ее связывают с нейроваскулярной компрессией в зоне входа корешка тройничного нерва в предмостовую цистерну. Однако было доказано, что в возникновении и рецидиве боли участвуют различные нейрофизиологические механизмы, помимо нейроваскулярного конфликта. Недавно внедрение новых методов магнитного резонанса, таких как воксель-базированная морфометрия, диффузионная тензорная томография, трехмерная магнитно-резонансная ангиография и последовательность восстановления инверсии с затуханием жидкости, позволило получить новое представление о патогенезе НТН. В последние несколько лет были предприняты усилия для лучшего определения оптимальной цели при проведении радиохирургии с помощью гамма-ножа. Более того, также доказали, что нейростимуляция может представлять собой возможное лечение при НТН, рефрактерных к другим хирургическим методам лечения.

Целью данной работы был обзор последних литературных данных о

патогенезе, диагностике, медикаментозном и хирургическом лечении, а также обсуждение значительных достижений во всех этих областях.

Материалы и методы: метод теоретического анализа, метод систематического подхода к объекту, индукционный метод, метод абстрагирования. Была использована литература из различных источников.

Результаты и обсуждение: Известный факт, что НТН трудно поддается лечению и может рецидивировать после хирургического лечения у пациентов, получающих терапию большим количеством препаратов, используемых в комбинации. Таким образом, были испробованы новые методы лечения. В частности, согласно недавнему обзору [1, с.3], габапентин в сочетании с регулярными инъекциями ропивакаина в триггерные точки улучшил контроль боли и качество жизни, а прегабалин оказался эффективным при наблюдении в течение 1 года у пациентов с ТН. Недавно был проведен систематический обзор [2, с.2] терапевтической эффективности и безопасности инъекций *ботулотоксина типа А (ВТХ-А)* при НТН и обнаружили ответную реакцию примерно у 70%-100% пациентов со снижением средней интенсивности и частоты боли примерно на 60%-80% без серьезных побочных явлений. На основании этого они пришли к выводу, что ВТХ-А может быть эффективен в лечении НТН.

Перкутанная баллонная компрессия (ПБК) была введена в клиническую практику [3, с.4] и широко используется в лечении НТН благодаря низкой стоимости, простоте и тому преимуществу, что это единственная перкутанная процедура, проводимая с пациентом под общей анестезией. Существует общее мнение о пользе ПБК как в общих случаях, так и у пациентов с рассеянным склерозом. [4, с.2] ПБК обеспечивает хороший уровень немедленного послеоперационного обезболивания от 80% до 90% и время отсутствия боли без лекарств от 2 лет до 3 лет. Однако в литературе нет данных о долгосрочном улучшенном качестве жизни этих пациентов. Некоторые авторы предположили меньшую эффективность у пациентов, ранее лечившихся другими хирургическими методами, в случаях с положительным анамнезом рассеянного

склероза и при отсутствии баллона грушевидной формы во время операции.

В нескольких центрах *радиохирургия с помощью гамма-ножа* используется в качестве метода лечения пациентов с сопутствующими заболеваниями, которые отказываются от более инвазивной операции.[5, с.4] Обычно в качестве мишени используется зона входа корешка тройничного нерва, а дозовые протоколы варьируются от 70 до 100 Гр. Тем не менее, учитывая, что основные механизмы до конца не изучены, до сих пор существует неопределенность в отношении точной мишени и оптимальной дозы, которую следует использовать. Во многих клинических определениях целевого объема выбирается зона входа корешка тройничного нерва, расположенная на расстоянии 2-3 мм от поверхности ствола мозга. [6, с.2] В недавнем исследовании цель радиохирургического вмешательства, как оказалось, влияет на продолжительность обезболивания: цель, расположенная ближе к стволу мозга, обеспечивает более длительное обезболивание. Однако проксимальная радиохирургическая мишень также ассоциировалась с повышенным риском легкого или умеренного онемения лица.

В качестве дополнительных методов лечения хронической боли, не поддающейся традиционному медикаментозному и хирургическому лечению, были предложены два вида *нейромодуляции*: стимуляция моторной коры (СМК) и глубокая стимуляция мозга (ГСМ). О хронической стимуляции прецентральной коры головного мозга для лечения боли впервые сообщили в 1991 году [7, с.5], и в нескольких исследованиях были зафиксированы отличные результаты использования СМК для лечения тригеминальной невропатической боли, при этом 75%-100% пациентов достигли хорошего или отличного облегчения боли. Тем не менее, эти исследования, в основном посвященные использованию СМК при болевом синдроме, сообщают о небольшом количестве пациентов с идиопатической НТН с ограниченным наблюдением. С другой стороны, ГСМ применяется в лечении медикаментозной и хирургической рефрактерной хронической боли с 1997 года. [8, с.3] Согласно интересной гипотезе, одна из основных мишеней ГСМ,

задний гипоталамус, контролирует связь между нейropsychологическими контурами, вовлеченными в болевое поведение, и нейровегетативной системой. Ограниченное количество исследований и относительно короткий период наблюдения затрудняют полную оценку эффективности процедур нейромодуляции. Тем не менее, нейростимуляция может представлять собой возможность лечения НТН у пациентов, рефрактерных к другим хирургическим методам лечения.

Выводы: Лечение НТН является сложной задачей как для неврологов, так и для нейрохирургов. Отсутствие полного понимания сложного патогенеза, лежащего в основе НТН, остается ключевым фактором, объясняющим не всегда удовлетворительные результаты медикаментозной терапии. В последние годы был достигнут прогресс как в патогенезе, так и в хирургическом лечении благодаря внедрению нейрорадиологических методик. Новые препараты, такие как ВТХ-А, могут быть предложены пациентам до операции или пациентам, не желающим подвергаться хирургическому вмешательству. Более точное определение целей радиохирургии с помощью гамма-ножа улучшит результаты этой методики. Нейростимуляция может представлять собой возможность для пациентов, рефрактерных к другим хирургическим методам лечения, но из-за небольшого количества опытов необходимы дальнейшие исследования.

ЛИТЕРАТУРА

1. Zakrzewska JM, Linskey ME. Trigeminal neuralgia. *BMJ*. 2014;348:g474.
2. Hu Y, Guan X, Fan L, et al. Therapeutic efficacy and safety of botulinum toxin type A in trigeminal neuralgia: a systematic review. *J Headache Pain*. 2013;14:72.
3. Mullan S, Duda EE, Patronas NJ. Some examples of balloon technology in neurosurgery. *J Neurosurg*. 1980;52(3):321–329.
4. Montano N, Papacci F, Cioni B, Di Bonaventura R, Meglio M. Percutaneous balloon compression for the treatment of trigeminal neuralgia in patients with multiple sclerosis. Analysis of the potentially prognostic factors. *Acta Neurochir*

(Wien) 2012;154(5):779–783.

5. McNatt SA, Yu C, Giannotta SL, Zee CS, Apuzzo ML, Petrovich Z. Gamma knife radiosurgery for trigeminal neuralgia. *Neurosurgery*. 2005;56(6):1295–1301. discussion 1301–1303.

6. Lettmaier S. Radiosurgery in trigeminal neuralgia. *Phys Med*. 2014;30(5):592–595.

7. Tsubokawa T, Katayama Y, Yamamoto T, Hirayama T, Koyama S. Chronic motor cortex stimulation for the treatment of central pain. *Acta Neurochir Suppl (Wien)* 1991;52:137–139.

8. Levy R, Deer TR, Henderson J. Intracranial neurostimulation for pain control: a review. *Pain Physician*. 2010;13(2):157–165.

CHEMICAL SCIENCES

ВПЛИВ СТУПЕНЯ ОЧИЩЕННЯ ВОДИ НА ВЛАСТИВОСТІ РІДИНИ ADBLUE

Мальована Ольга Віталіївна

Студентка

Запорізький національний університет

м. Запоріжжя, Україна

Вступ./Introduction. Нові вимоги ЄС щодо викидів шкідливих речовин вводять радикальне скорочення у відпрацьованих газах вмісту твердих частинок та оксидів азоту (NO_x).

Під різні обмеження нового стандарту Євро-6 потрапляють автомобілі з бензиновими та дизельними двигунами. Для автомобілів з дизельним двигуном допустимий рівень емісії NO_x знижено до 80 мг/км (з 180 мг/км), а вуглеводневих газів – до 170 мг/км (з 230 мг/км). У свою чергу, для автомобілів з бензиновим двигуном допустимий рівень емісії NO_x залишається на позначці 60 мг/км, а вуглеводневих газів – на позначці 100 мг/км.

Для забезпечення відповідності нормативним вимогам застосовується технологія SCR (Selective Catalytic Reduction – вибіркова каталітична нейтралізація). Дизельні двигуни з більш ефективним згорянням палива, у поєднанні з очищенням відпрацьованих газів забезпечують значне скорочення викиду оксидів азоту та твердих частинок.

Технологія SCR ґрунтується на очищенні відпрацьованих газів за рахунок додавання розчину AdBlue. Даний розчин впорскується в гази, що відпрацювали, перед їх проходженням через каталітичний нейтралізатор.

Проведене вдосконалення дизельних двигунів дозволило додатково підвищити ефективність згоряння палива. Електронний блок управління двигуна розраховує оптимальну кількість впорскуваного розчину AdBlue в

залежності від поточного навантаження та оборотів двигуна.

Мета роботи./Aim. Підбір сировинних компонентів для виробництва рідини AdBlue.

Матеріали та методи./Materials and methods. Для дослідження було обрано дистильовану та деіонізовану воду, яку оцінили за такими методиками:

1) Комплексометричний метод - метод ґрунтується на утворенні міцного комплексного з'єднання трилону Б з іонами кальцію і магнію;

2) Метод атомноемісійної спектроскопії з індуктивнозв'язаною плазмою - Метод ґрунтується на вимірюванні резонансного поглинання світла вільними атомами хімічних елементів магнію і кальцію при проходженні світла через атомну пару досліджуваного зразка, що утворюється в полум'ї;

3) Кондуктометричний метод визначення твердості води – за змінами активного опору чи провідності визначають вміст солей у воді.

Результати та обговорення./Results and discussion. AdBlue - це торгова марка водного розчину сечовини, що використовується для очищення дизельних двигунів вихлопних газів. Складається з 32,5% очищеної сечовини $(\text{NH}_3)_2\text{CO}$ та 67,5% демінералізованої води.

Під впливом високої температури в системі випуску розчин AdBlue розпадається на аміак та вуглекислоту. Активним елементом є аміак – найважливіший компонент хімічного процесу, що протікає в каталітичному нейтралізаторі, де оксиди азоту (NO_x) перетворюються на нешкідливу суміш азоту та водяної пари. Хімічна реакція протікає при температурах понад 200°C .

Однак, для правильного перебігу реакції та безпомилкової роботи каталізатора в автомобілі, оснащеному системою, необхідний ідеально очищений продукт. Тому контроль якості реагенту AdBlue здійснюється в ході виробництва постійно, а вже готовий розчин тестується на відповідність стандарту ISO 22241. Крім жорстких вимог до чистоти сечовини, не менш жорсткі вимоги застосовують до якості води, в якій розчиняють сечовину.

Застосування дистильованої води заборонено. До складу такої води входить велика кількість домішок, таких як солі різних металів, що забивають

пори каталізатора, внаслідок чого система SCR виходить з ладу. При негативних температурах вода в системі замерзає і може спричинити пошкодження компонентів системи. На відміну від води, під час замерзання AdBlue не розширюється.

Висновки./Conclusions. Під час лабораторного дослідження різних зразків води щодо придатності до виробництва AdBlue виявлено наступне:

1. Дистильовану та деіонізовану воду отримують, як правило, з питної води. Питна вода може бути: водопровідна, з колодязів та/або свердловин, що фасується з пунктів розливу та бюветів. Санітарно-хімічні показники безпеки та якості питної води наведено у таблиці 1.

Таблиця 1.

Санітарно-хімічні показники безпеки та якості питної води

Найменування показників	Одиниця виміру	Нормативи для питної води		
		водопровідна	З криниць та каптажів джерел	фасується з пунктів розливу та бюветів
1. Органолептичні показники				
Кольоровість	градуси	<_20	<_35	<_10
Мутність	Нефелометрична одиниця каламутності (1 НОК = 0,58 мг/дм ³)	<_1,0	<_3,5	<_0,5
2. Фізико-хімічні показники				
а) неорганічні компоненти				
Залізо загальне	мг/дм ³	<_0,2	<_1,0	<_0,2
Загальна жорсткість	ммоль/дм ³	<_7,0	<_10,0	<_7,0
Загальна лужність	ммоль/дм ³	Не визначається	Не визн.	<_6,5
Марганець	мг/дм ³	<_0,05	<_0,5	<_0,05
Сульфати	мг/дм ³	<_250	<_500	<_250
Сухий залишок	мг/дм ³	<_1000	<_1500	<_1000
Хлор вільний залишковий	мг/дм ³	<_0,5	<_0,5	<_0,05
Хлориди	мг/дм ³	<_250	<_350	<_250
б) органічні компоненти				
Хлор пов'язаний залишковий	мг/дм ³	<_1,2	<_1,2	<_0,05

2. Для виготовлення деіонізованої води переважно беруть воду за нормативами, що відповідає фасованій з пунктів розливу та бюветів.

3. Деіонізована вода (демінералізована вода) - вода, очищена від іонів

домішок. Така вода має велику питому опір. Деіонізацію здійснюють за допомогою іонообмінних смол. Використовують смоли двох типів: катіонітні R-H (R-органічний радикал) та аніонітні R-OH. Іони металів зв'язуються на катіоніті. Негативні іони кислотних залишків осідають на аніоніті. Іони H і OH, що утворилися, об'єднуються у молекулу води. Можливе попереднє використання процесу зворотного осмосу.

4. Відповідно до ДСТУ ISO 3696:2003 для виготовлення AdBlue необхідно використовувати воду 2 або 3 класу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Larsson P., Lennard W., Dahlstrom J., Andersson O. et al., "NO_x-Conversion and Activation Temperature of a SCR-Catalyst Whilst Using a Novel Biomimetic Flash-Boiling AdBlue Injector on a LD Engine ", SAE Technical Paper 2016-01-2212, 2016.

2. Liao Y., Dimopoulos P., Eggenschwiler P., Spiteri A., Nocivelli L., et al, "Fluid Dynamic Comparison of AdBlue Injectors for SCR Applications", SAE Int. J. Engines 8(5):2015.

3. van Vuren N., Breezy G., Buytoni G., Postrioti L. et al., Spraying AUS-32 Nebulizer on a Hot Air Bench, SAE Technical Paper 2015-01-1031, 2015.

4. Gerhart C., Krimmer H., Hammer B., Schulz B. et al, "Development of a 3rd Generation SCR NH₃-Direct Dosing System for Highly Efficient DeNO_x", SAE Int. J. Engines 5(3):2012.

5. K. Nishad, M. Stein, F. Ries, V. Bykov, U. Maas, O. Deutschmann, J. Janicka and A. Sadiki, (2019). Thermal Decomposition of a Single AdBlue® Droplet Including Wall–Film Formation in Turbulent Cross-Flow in an SCR System, *Energies*, 12(13), 2019.

6. G. H. Shahariar and O. T. Lim., (2019). A Study on Urea-Water Solution Spray-Wall Impingement Process and Solid Deposit Formation in UreaSCR de-NO_x System, *Energies*, 12(1), 125.

ТВЕРДОСТЬ ЭЛЕКТРОЛИТИЧЕСКИХ СПЛАВОВ КОБАЛЬТА

Ненастина Татьяна Александровна

д.т.н., доцент

Харьковский национальный
автомобильно-дорожный университет
г. Харьков, Украина

Сахненко Николай Дмитриевич

д.т.н., профессор

Проскурина Валерия Олеговна

к.т.н., ассистент

Национальный технический университет
«Харьковский политехнический институт»
г. Харьков, Украина

Аннотация: Обсуждаются функциональные свойства композиционных электролитических покрытий Co-Mo-WO_x , Co-Mo-ZrO_2 и Co-W-ZrO_2 , осажденных в гальваностатическом и импульсном режимах из пирофосфатно-цитратных электролитов. Электролитические покрытия отличаются равномерно развитой поверхностью. Проанализированы физико-механические свойства покрытий Co-Mo-WO_x , Co-Mo-ZrO_2 и Co-W-ZrO_2 .

Ключевые слова: композиционные электролитические покрытия, полилигандный электролит, микротвердость, функциональные свойства.

Известно, что механические свойства тонкослойных систем, а также внутренние напряжения в покрытиях определяются, в том числе, и макроструктурой покрытий. Варьируя условия электролиза, можно формировать покрытия с разной степенью дисперсности структуры, а, следовательно, и свойствами. Кристаллическая структура гальванических покрытий зависит от двух процессов: зарождения на катоде центров кристаллизации и последующего роста кристаллов, а также соотношения скоростей указанных процессов. Установлено, что содержание тугоплавких

металлов существенно не влияет на микротвердость покрытий кобальта с такими металлами [1], как и выявленная зависимость от условий электроосаждения [2]. Особенности формирования структуры непосредственно определяют морфологию поверхности покрытий, образующихся при осаждении, причем наиболее значимым является влияние плотности катодного тока [3]. Так, с повышением плотности тока скорость зарождения центров кристаллизации растет быстрее по сравнению со скоростью роста кристаллов, следовательно, размер зерен уменьшается, и покрытия становятся мелкозернистыми. Покрытия наносили из комплексным пирофосфатных-цитратных электролитов на подложки из стали 20. Электроосаждение проводили униполярным и импульсным током при варьировании температуры, плотности тока, частоты и скважности импульсов. Состав сплавов определяли рентгенофлуоресцентного анализа на портативном спектрометре "Спрут". Микротвердость по Виккерсу (H_V) определяли методом вдавливания алмазной пирамиды на твердомере ПМТ-3 при нагрузке $P = 0,2$ кг и времени выдержки 10 с. Толщина покрытий сплавами для анализа составляла не менее 30 мкм.

Зависимость микротвердости H_V композиционных покрытий Co-Mo-WO_x , Co-Mo-ZrO_2 и Co-W-ZrO_2 от катодной плотности тока i носит экстремальный характер (рис. 1) : в интервале от 2 до 8 А/дм^2 H_V увеличивается с ростом i и достигает максимума $H_V = 1100$ кг/мм^2 для КЭП Co-Mo-WO_x , $H_V = 490$ кг/мм^2 для КЭП Co-Mo-ZrO_2 и $H_V = 220$ кг/мм^2 для КЭП Co-W-ZrO_2 .

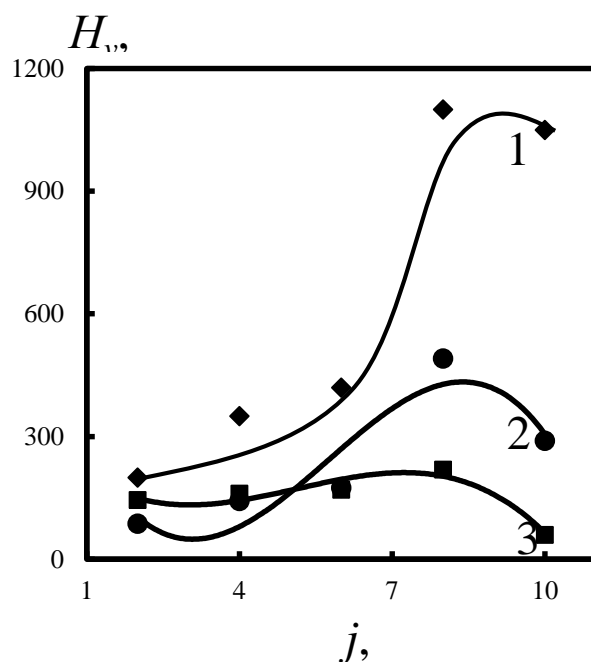

Рис. 1. Влияние плотности тока на микротвердость композиционных электролитических покрытий Co-Mo-WO_x (1), Co-Mo-ZrO₂ (2) и Co-W-ZrO₂ (3)

Такой характер изменения H_v обусловлен уменьшением размеров зерен и конгломератов на поверхности покрытий. Кроме того, небольшие значения плотности тока способствуют более равномерному распределению покрытий по поверхности подложки вследствие малой скорости кристаллизации. При $i=10$ А/дм² микротвердость КЭП на основе сплавов кобальта снижается, причем для покрытий, содержащих цирконий, из-за образования на поверхности рыхлых растрескивающихся слоев.

Известно, что кислотность электролита существенно влияет на производительность процесса электроосаждения – выход по току, качество покрытий, а, следовательно, их физико-механические свойства. Даже незначительное изменение рН электролита может привести к нарушению процесса электролиза и осаждения некачественных покрытий.

Для пирофосфатных-цитратных электролитов, применяемых в данном исследовании для осаждения КЭП Co-Mo-WO_x, Co-Mo-ZrO₂, Co-W-ZrO₂, характерно, что с увеличением рН снижается степень протонирования лигандов (цитрата и пирофосфата). Соответственно будут упрочняться комплексные

соединения кобальта в электролите, и потенциал его восстановления будет смещаться в сторону более отрицательных значений, приближая к потенциалам восстановления вольфраматов (молибдатов) и циркония [4]. Однако, необходимо обратить внимание на тот факт, что с повышением pH среды возрастает опасность формирования в электролите гидроксидов кобальта, что приводит к их нежелательному включению в состав покрытий. Отметим, что параллельно с реакцией восстановления металлов протекает реакция выделения водорода, которая не только ведет к подщелачиванию прикатодного слоя, но и существенно влияет на процесс сплавообразования в целом.

На основании проведенных исследований установлено, что оптимальным для формирования композиционных электролитических покрытий сплавами кобальта является диапазон pH = 8-9 [5]. При pH более 10 в электролите и приэлектродном слое образуется нерастворимый осадок (табл. 1).

Таблица 1

Влияние кислотности раствора на микротвердость композиционных покрытий, кг/мм²

Покрытие	pH электролита					
	5	6	7	8	9	10
Co-Mo-ZrO ₂	290	260	241	212	200	100
Co-W-ZrO ₂	280	250	202	200	165	56

Итогом этого процесса становится образование гидроксосолей и гидроксидов кобальта, и, как следствие, ухудшение качества покрытий, а следовательно, снижение их микротвердости.

Таким образом, высокие значения микротвердости КЭП Co-Mo-WO_x, Co-Mo-ZrO₂, Co-W-ZrO₂, позволяют рассматривать их в качестве замены гальванических покрытий хромом, используемых в автомобилестроении, и как перспективные электродные материалы химических источников тока.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. The Mechanical Properties and Rate of Electrodeposition of Co–W Alloys from a Boron– Gluconate Bath: Impact of Anodic Processes / V. V. Danil'chuk, S.A. Silkin, A.V. Gotelyak, V.A. Buravets, T. F. Mitina, A.I. Dikumar // Russian Journal of Electrochemistry. – 2018. – Vol. 54. – No. 11. –P. 930-936.
2. Красиков А. В. Механизм электроосаждения сплава никель-вольфрам из пиррофосфатного электролита / А.В. Красиков, В.Л. Красиков // Известия Санкт-Петербургского государственного технологического института .– 2016 .– №36(62).
3. Galvanochemical formation of functional coatings by alloys cobalt-tungsten doped with zirconia / [T. A. Nenastina, M. V. Ved', N. D. Sakhnenko, V. O. Proskurina, L. P. Fomina] // Functional Materials. – 2020. – Vol. 27. – No. 2. – P. 348–353.
4. Cesiulis H. Electroreduction of Ni(II) and Co(II) from Pyrophosphate Solutions / H. Cesiulis, Budreikaz A. // Materials science. Medžiagotyra, Kaunas University of Technology, Academy of Sciences of Lithuania. – 2010. – Т. 16.– № 11. – P. 52 – 56.
5. Composition Electrolytic Coatings with Given Functional Properties / G. Yar-Mukhamedova, M. Ved', N. Sakhnenko, T. Nenastina// Chapter 5 in the book Applied Surface Science. 2019. pp.93-109 –DOI: <http://dx.doi.org/10.5772/intechopen.84519>

TECHNICAL SCIENCES

ОЦІНЮВАННЯ ВІДНОВЛЮВАНИХ ДЖЕРЕЛ ЕЛЕКТРОЕНЕРГІЇ НА ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕЛЕКТРИЧНИХ МЕРЕЖ

Вусатий М. В.

асистент кафедри електротехніки
електромеханіки і електротехнологій

Гарасимчук І. Д.

Потапський П. В.

доценти кафедри електротехніки
електромеханіки і електротехнологій
кандидати технічних наук

Подільський державний аграрно-технічний університет
м. Кам'янець - Подільський, Україна

Розвиток відновлюваної енергетики є безповоротним, актуальним, безальтернативним процесом в Україні. З одного боку, в країні не вистачає викопних первинних енергоносіїв, що зумовлює її енергетичну залежність від інших країн. З іншого – Україна має значний енергетичний потенціал для розвитку відновлюваних джерел.

Основним джерелом електроенергії в Україні є "традиційні" станції (АЕС, ТЕС, потужні ГЕС). Однак, гостро постала проблема економії енергетичних ресурсів та запровадження сучасних енергозберігаючих технологій, які б зменшили негативний екологічний вплив таких станцій за рахунок відновлюваних джерел енергії (ВДЕ) та новітніх систем керування енергоспоживанням з використанням *Smart Grid* технологій.

Переважає більшість відновлюваних джерел експлуатується в розподільних мережах, певним чином впливаючи на їх режими та режими електроспоживання. У випадку генерування, узгодженого з навантаженням електричних мереж (ЕМ), ефективність їх експлуатації підвищується, а якість

електроенергії покращується. Проте зі збільшенням встановленої потужності ВДЕ видача електроенергії може супроводжуватися негативним впливом на режими розподільних електромереж. Пояснюється це обмеженою пропускною здатністю останніх.

Для підвищення ефективності експлуатації ВДЕ необхідною умовою є проектування з урахуванням їх впливу на функціонування енергопостачальних компаній. Ліквідація недоліків проекту, що закладені на етапі видачі технічних умов на приєднання ВДЕ певної встановленої потужності потребує надмірних капіталовкладень. Тому вони, зазвичай, не усуваються. Отже, актуальною проблемою є розроблення засобів оцінювання впливу ВДЕ на ефективність експлуатації електромереж на стадії передпроектних досліджень.

Необхідність стимулювання розвитку ВДЕ в Україні та механізми їх підтримки. Останнім часом в Україні ведуться спори щодо необхідності застосування "зеленого" тарифу для ВДЕ. Згідно з законом "Про електроенергетику" держава гарантує викуп електроенергії ВДЕ за "зеленим тарифом" до 2030 р. (ст. 17-1), а також гарантує стабільність умов інвестиційної діяльності в області відновлюваної енергетики (ст. 18). Крім того, Україна має міжнародні зобов'язання, такі як: підписання у 1992 році конвенції з клімату; підписання Енергетичної Хартії, яка захищає права міжнародних інвесторів у відновлювані джерела; намагання щодо вступу до Європейського Союзу. Зниження "зеленого" тарифу може привести до того, що зменшиться інвестиційна привабливість відновлюваної енергетики, особливо для іноземних інвесторів.

На сьогодні в світі використовують два основних напрямки стимулювання розвитку ВДЕ:

1. *Базовані на ціні.* Системи з фіксованою ціною, в яких уряд встановлює ціни на електроенергію від ВДЕ (або премію, що додається до ринкової ціни на електроенергію). Основна перевага фіксованих закупівельних тарифів (ФЗТ) полягає в тому, що системи є простими і часто стимулюють краще планування.

2. *Базовані на кількості.* Це системи з використанням квот або зелених

сертифікатів (ТЗС), конкурсних торгів, тендерів і аукціонів, на яких уряд встановлює необхідну кількість електроенергії від відновлюваних джерел енергії і надає можливість ринку визначати її ціну.

Кожна країна вибирає свій шлях розвитку ВДЕ і на цей вибір впливає багато чинників: державна політика, економічний і технологічний розвиток, рівень доходності країни тощо. Перший напрямок добре зарекомендував себе в Німеччині, Іспанії та Данії. В багатьох країнах середнього рівня доходності (Великобританія, Швеція, Польща, Італія, Румунія та ін.) запровадили системи, базовані на кількості. В Україні відновлювана енергетика повинна і буде розвиватись не дивлячись на низку існуючих проблем. На сьогодні застосовують "зелений" тариф, пільги в оподаткуванні та пільговий режим приєднання до електричної мережі, що є достатнім для початкового розвитку відновлюваних джерел. Однак, потрібно вирішити ще багато питань, і в законодавчій, і в економічній, і в технічній сфері, створивши конкурентні умови існування традиційної та відновлюваної енергетики.

Робота у напрямку стимулювання генерування електроенергії на відновлювальних джерелах призвела до прийняття достатньо збалансованого закону про введення "зеленого" тарифу для таких джерел. Зазначений документ дозволив забезпечити рентабельність розбудови ВДЕ на рівні 15-25%. Це, в свою чергу, дозволило прискорити розвиток відновлюваної енергетики в Україні.

Вплив відновлюваних джерел енергії на оптовий тариф на електроенергію. З розвитком відновлюваних джерел енергії природно виникає питання щодо їх впливу на ціну електроенергії для споживачів, оскільки собівартість виробленої на них електроенергії більша ніж на АЕС і ТЕС, особливо, приймаючи до уваги, що відпускна ціна електроенергії для ВДЕ формується на основі "зеленого" тарифу. Однак ряд авторів стверджують, що реалізація "зеленого" тарифу може суттєво вплинути на оптовий тариф на електроенергію і, таким чином, на ціну електроенергії для споживачів.

Для перевірки зазначених тверджень було проведено дослідження за

такими прогнозними даними. Щодо темпів зміни коефіцієнтів "зеленого" тарифу використано нову редакцію Закону України від 01.04.2013 року; щодо темпів зростання електроспоживання – нову редакцію Енергетичної стратегії України та щорічні звіти НЕК "Укренерго"; щодо темпів зростання виробництва електроенергії відновлюваними джерелами – результати досліджень Інституту відновлюваної енергетики НАН України та звіти НЕК "Укренерго".

У розрахунковій моделі для оцінювання впливу генерування ВДЕ на оптовий ринок враховано ряд особливостей розвитку ВДЕ, а також ситуацію, що склалася у державі. Згідно прогнозів з урахуванням поточної ситуації в Україні можна стверджувати, що через низку факторів, які знижують інвестиційну привабливість ВДЕ, розвиток даного сектора до 2020 року практично припиниться. Імовірно зменшиться питома вага ВДЕ прямого перетворення сонячної енергії. Далі за рахунок врегулювання ситуації почнеться нова хвиля розвитку ВДЕ з дещо іншою структурою генерувальних потужностей. Темпи розвитку електроспоживання імовірно будуть дещо відрізнятися від наведених у Енергетичній стратегії України у бік зменшення.

В наслідок запровадження "зеленого" тарифу, як способу стимулювання розбудови ВДЕ, оптова ціна електроенергії за попередніми базовими прогнозами може збільшуватися поступово і неістотно – до 25-30% станом на 2030 рік. З урахуванням ситуації в Україні та в галузі відновлюваної енергетики зокрема, слід очікувати значно менших темпів зростання потужностей ВДЕ, за рахунок чого реальний вплив ВДЕ на оптові ціни електроенергії не перевищить 7-10% станом на 2030 рік.

Якщо ж, згідно стратегії розвитку, частка ВДЕ зросте до 20% від загального споживання в енергобалансі України, вплив відновлюваної енергетики на оптовий тариф буде суттєвий. Крім того, деякі відновлювані джерела будуть мати негативний вплив на режими роботи електричних мереж. Цей аспект необхідно враховувати вже сьогодні для розроблення ефективних технічних рішень щодо їх проектування та експлуатації.

На стадії передпроектних розрахунків виникає необхідність визначати не тільки місце підключення, але і значення встановленої потужності ВДЕ з урахуванням його впливу на режим роботи електромереж.

Різниця вартості виробленої електроенергії на ВДЕ та традиційних джерелах не може суттєво впливати на оптову ціну електроенергії на ринку порівняно з іншими чинниками, наприклад інфляцією. В наслідок запровадження "зеленого" тарифу, як способу стимулювання розбудови ВДЕ, оптова ціна електроенергії за попередніми базовими прогнозами може збільшуватися поступово і неістотно – до 7–30% станом на 2030 рік. Збереження "зеленого" тарифу дозволить забезпечити рівень рентабельності відновлювальних джерел енергії, що відповідає рентабельності енергетичних підприємств у розвинених країнах і становить 15–25%. Таким чином буде підтримано інвестиційну привабливість вказаного напрямку енергетики України.

Врахування додаткових витрат енергопостачальних компаній під час проведення передпроектних розрахунків з приєднання ВДЕ дозволить приймати обґрунтовані рішення. Це дозволить створити конкурентні умови в межах чинного законодавства, що регламентує функціонування ВДЕ в енергосистемі України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Малі ГЕС в локальних електричних системах з розосередженим генеруванням / О. А. Ковальчук, О. В. Нікіторович, П. Д. Лежнюк, В. В. Кулик // Гідроенергетика України. – 2011. – № 1. – С. 54–58.

2. Лежнюк П. Д. Вплив відновлюваних джерел енергії на функціонування розподільних електричних мереж / П. Д. Лежнюк, В. О. Комар, В. В. Кулик // Енергетика та електрифікація. – 2015. – № 1. – С. 8–12.

3. Кулик В. В. Щодо впливу відновлюваних джерел енергії на зростання оптової ціни на електроенергію / В. В. Кулик, П. Д. Лежнюк, О. В. Нікіторович // Матер. XV міжнарод. наук.-практ. конф. "Відновлювана енергетика та

енергоефективність у XXI столітті". – Київ, 2014.

4. Шафер Оливер. Механизмы поддержки возобновляемой электроэнергетики / Оливер Шафер // Возобновляемая энергия. Ежеквартальный информационный бюллетень, август 2005. С. 2 – 5.

5. Вусатий М.В., Потапський П.В., Гарасимчук І.Д. Оцінювання якості функціонування електричних мереж в задачі підвищення їх енергоефективності. DYNAMICS OF THE DEVELOPMENT OF WORLD SCIENCE: for being an active participant in VI International Scientific and Practical Conference, 19-21 February 2020.-VANCOVER, – с.466.

6. Вусатий М.В. Оцінка ефективності передавання електроенергії повітряними лініями. EURASIAN SCIENTIFIC CONGRESS: for be X International Scientific and Practical Conference, 4-6 October 2020.-BARCELONA,- с.126.

7. Стимулювання відновлюваної енергетики в Україні за допомогою "зеленого" тарифу. Посібник для інвесторів. Міжнародна фінансова корпорація, 2013. Режим доступу: http://www.ifc.org/wps/wcm/connect/a8094c004f047e0cb9f0fb3eac88a2f8/GT_Guide_19032013_UKR.pdf?MOD=AJPERES

ПРОГРАМНО - АПАРАТНИЙ КОМПЛЕКС «РОЗУМНОГО» БУДИНКУ

Григоренко Світлана Миколаївна,

к.т.н. старший викладач

Будяну Андрій Радувич

студент

Державний університет "Одеська Політехніка"

м. Одеса, Україна

Вступ. Ми знаходимося на тій стадії розвитку, коли тренд інтернету речей (Internet of things, IoT) набирає величезну популярність і вона стає дедалі більше. В даній статті ми розглянемо програмно-апаратний комплекс автоматизації, на основі якого, буде побудована система «розумного» будинку. Ця система дозволить власнику будинку регулювати та контролювати витрати електроенергії, води та газу. Що допомагає в формуванні бюджету витрат на дім. Також одна із найважливіших сторін цієї системи – це система безпеки. Що в разі необхідності сама зможе викликати служби порятунку, а також попередити про небезпеку власника будинку.

IoT найчастіше нерозривно пов'язані з чимось інтелектуальним, наприклад: розумні будинки, розумний транспорт, розумні підприємства і так далі. Якщо коротко, то IoT - збільшення кількості пристроїв, які взаємодіють з користувачем, і в той же час можуть взаємодіяти один з одним. Наприклад, є кондиціонер, який взаємодіє з датчиками тепла, вологості, а також має інформацію про прогноз погоди на найближчі один-два дня, виходячи з отриманих даних від датчиків і деяких правил, описаних людиною, кондиціонер сам вирішує, коли йому включатися. IoT є частиною концепції, тобто інтернет для людей став не просто глобальною мережею, яка дозволяє їм спілкуватися один з одним, але і є платформою для пристроїв, що дозволяє пристроям спілкуватися з навколишнім світом в електронній формі.

Мета роботи: вибір апаратної частини для подальшої розробки ПЗ для

інтеграції пристроїв диспетчеризації на базі технології Bluetooth Low Energy в рамках платформи OpenHAB і управління в режимі online

Концепція розумного будинку:

- Ефективне використання ресурсів.
- Організація охорони.
- Автоматизація контролю роботи всіх систем і приладів.
- Комфорт.

Розумний будинок створюється для самостійної роботи, яка не вимагає постійного втручання людини. Досить один раз настроїти всі необхідні параметри роботи, після чого інтелектуальна система почне роботу. Інтелектуальна система розумного будинку працює за індивідуальними сценаріями, які розробляє безпосередньо господар розумного будинку.

Матеріали та методи: Для реалізації системи розумного будинку будемо використовувати такі апаратні засоби і технології передачі даних:

- Raspberry Pi 3 - мобільна платформа, на якій буде стояти система розумного будинку і серверний додаток.
- Bluetooth Low Energy (BLE) - бездротова технологія з низьким енергоспоживанням.
- Wi-Fi - протокол з'єднання мобільної платформи з сервером.
- Wireless Relay Switch - реле, механічний пристрій, засноване на BLE протоколі.

Для об'єднання всіх пристроїв в єдину систему управління, скористуємось серверним додатком Open Home Automation Bus (OpenHAB). Цей додаток є універсальною платформою, яка об'єднує всі пристрої в єдину систему управління, тобто реалізує єдину шину даних, яка дозволяє об'єднати всі пристрої з різними протоколами. Таким чином, OpenHAB дозволяє позбутися від безлічі різних пристроїв управління, об'єднуючи їх в єдину систему управління, якою можна керувати віддалено.

Після установки OpenHAB на Raspberry з'являється папка Openhab, яка містить наступні файли: Items, Rules, Sitemaps, Scripts, Services, Things,

Transform.

Всі перераховані вище файли є конфігураційними. Для редагування файлу використовується IDE Eclipse Smart Home Designer - це спеціалізований розумний конструктор для OpenHAB. Технологія Representational state transfer API. Representational State Transfer API (Rest API) застосовується для відправки команд на пристрої, що дає можливість дистанційно керувати пристроями через інтерфейс OpenHAB.

Результати та обговорення: Для вирішення завдання диспетчеризації, можна організувати сервер на персональному комп'ютері (ПК), або орендувати у сторонньої організації і відправляти інформацію з Raspberry Pi 3 на орендований сервер з подальшою обробкою інформації і її виведення на призначений для користувача інтерфейс, використовуючи класичні методи організації веб-додатків при допомозі програмування. У даного методу є величезні недоліки, як мінімум це зажадає додаткових витрат, так і додаткові труднощі, пов'язані з налаштуванням серверної і клієнтської частин, так як для побудови веб-додатки потрібно необхідне знання багатьох технологій і мов програмування.

Інший спосіб передбачає в якості сервера і клієнта використовувати Raspberry Pi 3 з операційною системою (ОС) Linux. Наявність ОС дозволяє використовувати Raspberry Pi 3 в якості повноцінного ПК. Це дає можливість встановити Apache Tom Cat, який здатний виводити HTML - файли, використовуючи протокол HTTP. А з установкою додаткових модулів до сервера Apache, з'явиться можливість виводити динамічні веб-сторінки, використовуючи скриптові мови програмування.

Для початку треба дізнатися MAC адреси всіх пристроїв і в профілі стеку знайти характеристику, яка відповідає за зміну стану сигнального реле. Для цього буде використовуватися командний рядок ОС Linux і бібліотека BlueZ. За допомогою даної бібліотеки можна отримати доступ до канонічного стеку Bluetooth Low Energy і дізнатися MAC адреса пристрою, а також адреса характеристики по якій здійснюється зміна і зчитування стан сигнального реле.

А тепер, коли відомі MAC адреси пристроїв, необхідні при з'єднанні пристрою з Raspberry Pi 3 і адреса характеристики, що відповідає за зміну стану реле, можна писати плагін. Всі двадцять пристроїв мають однаковий профіль. Отже, всі адреси характеристик однакові.

За допомогою циклічного скрипта написаного на Python відбувається опитування двадцяти датчиків, по п'ять штук за з'єднання. Використовуючи бібліотеку Rest API OpenHAB, написану на мові Python, скрипт приймає стану items (OFF / ON) з сервера і, в залежності від прийнятого стану перемикача, перемикає реле. Далі конфігуруємо інтерфейс в OpenHAB за допомогою файлів опису sitemap. Також настроємо

Висновки. В роботі розглянута автоматизована система управління пристроями на базі технології Bluetooth Low Energy за допомогою OpenHAB , який об'єднав всі пристрої в одну єдину мережу, що дозволяє реалізувати алгоритм диспетчеризації пристроїв, а також використовувати його в якості побудови веб-додатків з інтерфейсом для моніторингу і віддаленого управління пристроями в режимі online.

**ПРОГРАМНО - АПАРАТНИЙ КОМПЛЕКС ОПРАЦЮВАННЯ
СИГНАЛІВ ОПТИЧНОГО ДАЛЕКОМІРУ**

Григоренко Світлана Миколаївна,

к.т.н. старший викладач

Яновський Андрій Олексійович,

Бутескул Андрій Юрійович,

Курпол Владислав Володимирович

студенти

Державний університет "Одеська Політехніка"

м. Одеса, Україна

Вступ: однією з найбільш динамічно розвинутих і актуальних галузей технічного знання є робототехніка. При проектуванні роботизованих систем неминуче виникає питання про механізми взаємодії робота з зовнішнім середовищем, способах отримання інформації про його місце розташування і параметрах навколишнього простору. Для вирішення завдань коригування траєкторії руху, зупинки при виникненні перешкод, точного позиціонування маніпуляторів робот повинен володіти свого роду "органами почуттів". В даній статті розглянуто програмно-апаратний комплекс обробки сигналів оптичного далекоміру, який дозволяє уніфікувати інтерфейси управління сенсорними системами та зобразити отриману інформацію про навколишнє середовище. Ця інформація може бути використана в різноманітних напрямках таких як машино будівництво, система регулювання пішохідних переходів та інші. В роботі розглянуто розпізнавання об'єктів за допомогою далекоміру.

Мета: розробити програмно-апаратний комплекс обробки сигналів оптичного далекоміру для подальшого використання у промисловості.

Матеріали та методи: для далекоміру будемо використовувати обертову платформу, яка обертається подібно радару. Що надасть максимально можливий кут огляду, щоб в свою чергу досліджувати навколишній простір більш детально. За цей етап роботи буде відповідати кроковий двигун 36ht20-

0504МА, у якого повний оберт розбитий на 400 кроків. Таким чином, можна повернути вал мотора на довільний кут, кратний $0,9^\circ$. Управління двигуном буде здійснюватися за допомогою драйвера крокового двигуна Troyka-Module.

Розглянувши та проаналізувавши основні характеристики датчиків, було прийнято рішення використовувати для сенсорної системи лазерний далекомір Lidar-Lite 2.

Щоб налагодити взаємодію далекоміра та крокового двигуна з комп'ютером візьмемо відкриту платформу, яка дозволяє збирати електронні пристрої - Arduino Uno. Arduino Uno може отримувати живлення через підключення USB або від зовнішнього джерела живлення (від 6 В до 20 В). Якщо використовувати зовнішнє джерело, то слід бути дуже обережним тому, що від напруги вище 12 В регулятор може працювати нестабільно і пошкодити плату. При керуванні двигуном для отримання даних з далекоміра на комп'ютер, будуть створені необхідні функції за допомогою мови програмування C++. Програмний код необхідно завантажити на платформу Arduino. Останнім кроком, залишається проектування віртуального приладу в середовищі LabVIEW, який буде надавати графік з інформацією про відстань між об'єктом та далекоміром.

Результати та обговорення: Для тестування комплексу в цілому спочатку потрібно провести оцінку точності сенсорної системи. Для цього далекомір був встановлений в нерухомому положенні і отримані дані про відстань між об'єктом і далекоміром. Завдяки інструменту розробки Arduino були отримані дані про відстань, за результатами яких можна зробити висновок, що похибка значень далекоміра співпадає з діапазоном значень.

Висновки: В роботі був розглянутий програмно-апаратний комплекс обробки сигналів оптичного далекоміру з оцінку точності сенсорної системи. У перспективі комплекс може бути доопрацьований за рахунок розширення номенклатури використовуваних датчиків і електродвигунів, а також удосконалення алгоритмів обробки інформації, одержуваної з датчиків.

СТАБІЛІЗАТОР КАМЕРИ ДЛЯ МОБІЛЬНОГО РОБОТА

Кісєль Анатолій Георгійович,

к.т.н., доцент

Літвін Олександр Олександрович

Кудрін Євген Юрійович

студенти

Державний Університет "Одеська Політехніка"

м. Одеса, Україна

Вступ. Сьогодні технологія стабілізації широко застосовується у багатьох сферах, таких як електротехніка, оптика і озброєння. Один з перших прикладів помітних практичних застосувань гіроскопічних стабілізаторів був використаний на кораблях у 1932 році, побудованих інженерами компанії General Electric, а вже у 1933 році плавникові стабілізатори - на японському круїзному лайнері. Наступною помітною сферою застосування стало танкобудування, коли з 1941 року стабілізатор з'явився на моделі танку M3 Lee. Через деякий час застосування стабілізаторів дійшло і до цивільного життя. Наприклад, портативний гіростабілізатор Kenyon був винайдений Тедом Кеніоном у 1957 році, щоб допомогти стабілізувати біноклі та камери при використанні у складних умовах. У 1994 році технологія вже оптичного стабілізатора зображення була представлена фірмою Canon, яка отримала назву OIS (Optical Image Stabilizer - оптичний стабілізатор зображення). Ця технологія була настільки вдала, що була підхоплена іншими виробниками об'єктивів. Сьогодні, стабілізатор для камер і телефонів дуже допомагає у зйомці відео.

Мета роботи: мета роботи полягає у побудові конструктиву і створення моделі гіроскопічного стабілізатора камери для мобільного робота на базі мікроконтролер Arduino Uno.

Матеріали та методи: Для створення стабілізатора камери потрібні мікроконтролер Arduino Uno, датчик MPU-6050 і сервоприводи SG 90.

Результати та обговорення. Для того, щоб зробити стабілізатор для

камери, потрібно розуміти для чого потрібна мікросхема MPU6050.

Датчик MPU-6050 містить в собі інтегрований 3х-осьовий акселерометр і побудований на базі MEMS 3х-осьовий MEMS-гіроскоп. За допомогою гіроскопа будемо вимірювати кутове прискорення тіла на власній осі, а за допомогою акселерометра - прискорення тіла уздовж одного напрямку. Він дуже точний, оскільки він має 16-розрядний АД (аналого-цифровий) перетворювач для кожного каналу, включаючи осі x, y і z одночасно (рис.1). Датчик має стандартний протокол зв'язку, тому його легко підключити до мікроконтролеру Arduino.

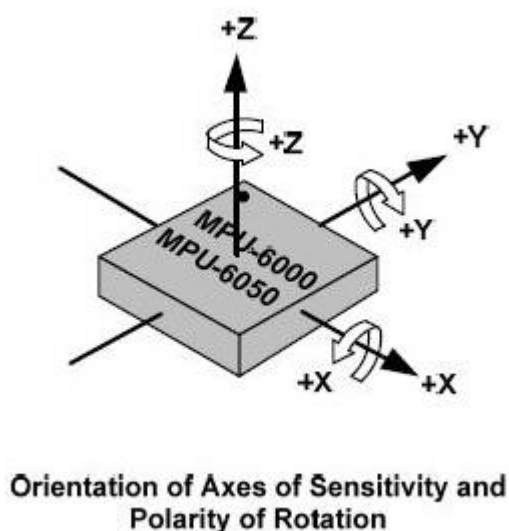

Рис.1. Датчик MPU-6050

Датчик MPU-6050 має наступні характеристики:

- 1) Чіп з вбудованим 16-розрядним АЦП-перетворювачем;
- 2) Діапазон вимірювання гіроскопа: $\pm 250, 500, 1000$ і $2000 / \text{с}$;
- 3) Діапазон вимірювання акселерометра: $+2, +4, +8, +16 \text{ g}$;
- 4) Інтерфейс: I²C;
- 5) Живлення: від 3 до 5 В.

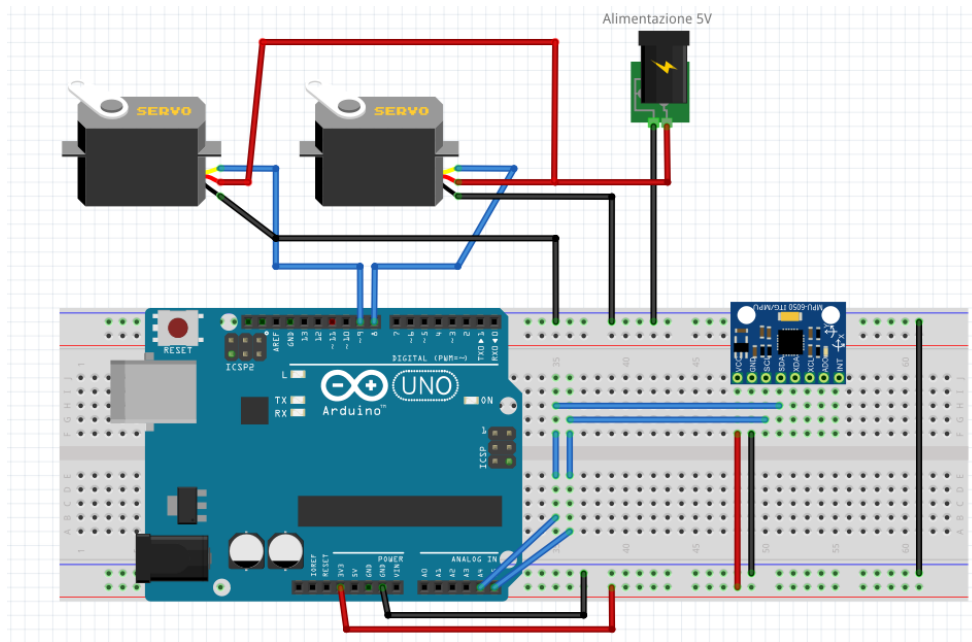

Рис.2. Підключення на схемі і на макеті для кращого візуального сприйняття

Як показано на рис.2, в схемі використовується два сервоприводи із зовнішнім джерелом живлення 5 В (це пов'язано з тим, що сервомотори разом споживають більше 500 мА (500 мА = максимальний струм)). Для того, щоб схема почала працювати, потрібно запрограмувати плату Arduino Uno с допомогою програмного забезпечення (мова програмування C++).

Висновки. Застосування гіроскопічного стабілізатора, створеного на базі мікроконтролера Arduino Uno, є актуальним для широкого спектру проектів, оскільки технологія нескладна та дешева, тому може бути використана для проектів з малими бюджетами.

СТВОРЕННЯ ЧАТ-БОТУ З ОПРАЦЮВАННЯ ЗАМОВЛЕНЬ ДЛЯ ЗАКЛАДІВ ХАРЧУВАННЯ З ВИКОРИСТАННЯМ НЕЙРОМЕРЕЖЕВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Костенко Олександр Борисович

к. ф.-м. наук, доцент

Іщенко Дар'я Олегівна

Магістр

Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова

Вступ. На розвиток сучасних технологій великою мірою вплинула еволюція науки у плані розвитку ідей та інновацій щодо втілення елементів штучного інтелекту, а також сумісних з ним технологій та напрямків. В розвинених країнах інформаційні системи з використанням штучного інтелекту прийнято відносити до класу «інтелектуальних» систем. Такі системи представляють собою особливу категорію сучасних інформаційних технологій, що об'єднують різні методи, такі як: нейронні мережі, генетичні алгоритми, нечіткі системи, експертні системи, системи динамічного структурного моделювання. Одним з найбільш популярних типів використання технологій штучного інтелекту є чат-боти. Бот (англ. Bot) – спеціальна програма, що виконує автоматично або за заданим розкладом будь-які дії через інтерфейси, призначені для людей. Зазвичай боти призначаються для виконання одноманітної і повторюваної роботи, з максимально можливою швидкістю. Вони застосовуються за необхідності швидшої реакції, ніж у людини. Це ігрові боти, боти для Інтернет аукціонів тощо. Іноді їх застосовують для імітації дій людини в спілкуванні, тоді їх називають чат-ботами.

Мета роботи. Метою даної роботи є обґрунтування ефективності розробки чат-боту з опрацювання замовлень для закладів харчування з використанням нейромережових технологій, проведення дослідження сучасних платформ, месенджерів, визначення програмної платформи (фреймворк) та інтерфейсу прикладних рішень, бібліотек API з базою доступних інструментів.

Матеріали та методи. Штучні нейронні мережі (ШНМ) – це частини обчислювальної системи, призначені для моделювання того, як мозок аналізує і обробляє інформацію. Вони є основою Штучного інтелекту (ШІ) і вирішують проблеми, які виявилися б неможливими або важкими за людськими або статистичними стандартами. Основу ШНМ, як і у випадку біологічних нейронних мереж, складають нейрони. Кожний штучний нейрон являє собою певну функцію, яка отримує та перетворює інформацію. Нейронні мережі є спробою моделювання здатності людського мислення, зокрема, здатності навчатися і вирішувати задачі розпізнавання за прецедентами. Математичну модель нейрона, а також розроблені на її основі програмні і апаратні реалізації називають штучним або формальним нейроном. Елементарним осередком нейронної мережі є модель штучного нейрона (рис. 1).

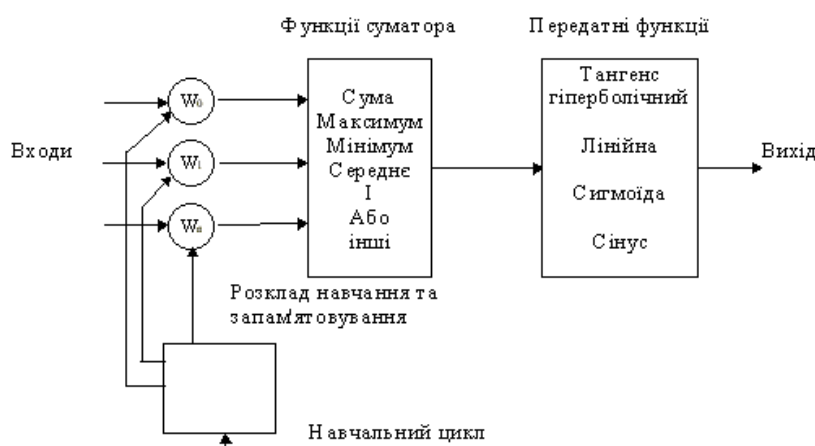

Рис. 1. – Модель штучного нейрона

Штучний нейрон є основним будівельним блоком кожної штучної нейронної мережі.

Модель штучного нейрона складається з:

1. Сигналів, які входять на вхід нейрону;
2. Суматора входних сигналів;
3. Обчислювача передатних функцій;
4. Вихідних сигналів даного нейрону.

Зв'язки, які виводять сигнали від одного нейрона до входів інших називають синапсами. Штучний нейрон у повній мірі характеризується передатними функціями. Різні передавальні функції дозволяють вносити

нелінійність в роботу нейрона і в цілому всієї нейронної мережі.

Нейрон має декілька ключових функцій:

- Функція отримання інформації – синапси є джерелами інформації;
- Інтегративна функція – на виході нейрону сигнал несе у собі інформацію про всі підсумовані в нейроні вхідні сигнали;
- Передавальна функція – переданий імпульс змушує єдиний вихід з нейрону (аксон) закінчувати передавати збудження наступному нейрону;
- Провідникова функція – інформація передається по аксону.

Результати та обговорення. В ході дослідження було проведено роботу з постановки задачі, що включає в себе:

- дослідження існуючих підходів для розробки бота;
- дослідження існуючих проблем чат-ботів;
- визначення програмної платформи, а саме фреймворків та інтерфейсу прикладних рішень і бібліотек API з множиною доступних інструментів: функцій, класів, структур, які підходять для розробки бота;
- дослідження нейромережових технологій;
- дослідження методів машинного навчання для вдосконалення ботів, та їх взаємодію з користувачем;
- розробка прикладної програми.

Штучні нейронні мережі застосовуються у задачі розпізнавання мовлення в багатьох аспектах. Вони використовуються для обробки вхідних сигналів, моделювання фільтрів, класифікації фонем, розпізнавання ізольованих слів із словника, визначення диктора в текстово-залежних задачах розпізнавання, а також як оцінювачі для інших моделей розпізнавання мовленнєвого сигналу.

Висновки. Технологія ШІ розпізнає запити користувача за ключовими словами запиту та направляє йому відповіді з бази. Якщо запит є специфічним, бот відправляє команду з пошуку оператору для зв'язку с користувачем. Цікаво, що все листування користувача з ботом є доступним для оператора незважаючи на час запиту.

ОЦІНКА РИЗИКІВ ФІЗИЧНОГО ЗАХИСТУ ТА КІБЕРБЕЗПЕКИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ

Мосюрчак В. М.,

старший викладач

ЗВО «Університет Короля Данила»

Боднар І. І.,

старший викладач

ЗВО «Університет Короля Данила»

м. Івано-Франківськ

За останній час істотно зросла залежність суспільства від інформаційних систем. Управління торгівлею, банківські операції, медицина, військові і державні системи залежать від комп'ютерних систем, які не можуть функціонувати без підключення до глобальної мережі. Як результат – суттєвий ризик для критично важливих об'єктів від експлуатації вразливостей як програмного, так і апаратного забезпечення шляхом реалізації різних класів атак.

Через це сьогодні різні організації та інститути проводять масштабні дослідження проблем безпеки, викликаних слабкими місцями та вразливостями апаратно-програмного забезпечення. Сучасні інформаційні системи (ІС) послідовно реалізують принципи єдності інформаційних процесів, інформації та бізнес-процесів шляхом застосування технічних та програмних засобів.

Інформаційна система сучасного підприємства забезпечує виконання інформаційних процесів для задоволення потреби в інформації різних рівнів прийняття рішень для управління бізнесом. ІС складається з компонентів обробки і зберігання інформації та внутрішніх і зовнішніх каналів її передачі, причому як компоненти обробки, так і канали можуть бути представлені як у локальному, так і у віддаленому (хмарному) виконанні.

Архітектура сучасної ІС побудована з використанням технології «клієнт-сервер». Це спосіб взаємодії апаратних та програмних компонентів, при якому вони утворюють єдину систему. Є певний клієнтський процес, що вимагає

певних ресурсів, а також серверний процес, який ці ресурси надає. На рисунку 1 показана архітектура цього типу.

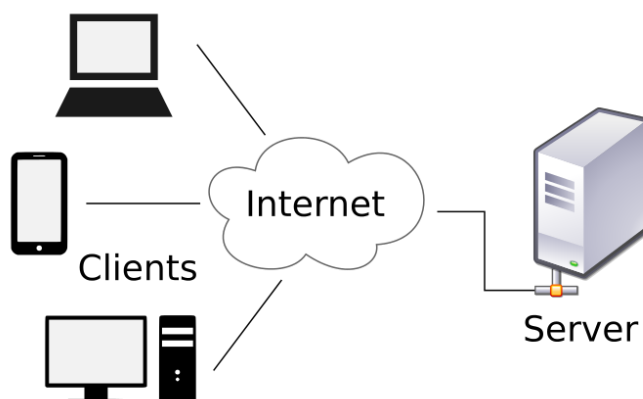

Рис. 1. Загальна схема ІС з архітектурою «клієнт-сервер»

Програмний продукт автоматизованої інформаційної системи управління складається з серверної і клієнтської частини. На серверну частину покладаються функції управління базою даних (БД). Реалізація сервера БД часто здійснюється на базі сучасних хмарних технологій. На ринку сьогодні існує багато платформ для організації хмарних обчислень. Існують як пропрієтарні (комерційні), так і відкриті (вільні). На основі відкритих платформ, таких як OpenStack, CloudFoundry багато компаній створюють свої інфраструктури та пропонують засоби для їх управління, зокрема, надають комплекси для перетворення наявних ресурсів в хмари.

Модель оцінки ризиків враховує фактори надмірності, закладеної в архітектуру ІС, старіння компонентів, оновлення ПЗ, тощо. Кожен з факторів ризику отримує кількісну оцінку, після чого з їх сукупності складається інтегрована оцінка, яка може перебувати на одному з рівнів, що показують характер важливості компонента, який визначається другою моделлю.

Питання кібербезпеки стосуються сьогодні всіх, починаючи від фахівців з інформаційних технологій і закінчуючи службою контролю якості. Разом з тим велике число учасників кіберпростору стимулює його динамічність – поряд з ускладненням захисних засобів ускладнюються і засоби атаки. Традиційні статичні оцінки з появою нових технологій і методів швидко застарівають. Це заважає систематизації існуючих ризиків, оцінці ймовірності їх виникнення та

визначення масштабів наслідків.

Для оцінювання ризиків фізичного захисту та кібербезпеки інформаційної системи використано послідовний алгоритм, який включає виконання наступних етапів:

- Використовуючи особливості архітектури ІС, виділити фактори, які необхідно обов'язково врахувати при побудові моделі оцінки ризиків;
- Визначити кількість станів моделі;
- Визначити переходи між станами;
- Побудувати орієнтований граф;
- Виконати розмітку графа;
- Побудувати систему диференціальних рівнянь Колмогорова-Чепмена;
- Виконати розв'язування системи диференціальних рівнянь;
- Визначити функції ймовірності ризиків для заданих рівнів деградації системи.

Подальше визначення рівня ризиків потребує конкретизації втрат, які зазнає ІС, перебуваючи в станах деградації. Загальна формула для визначення ризикових втрат наступна:

$$C = \sum_{j=0}^3 P_s^{(j)} \cdot C_j,$$

де C_j – втрати від перебування системи на j -ому рівні деградації.

За допомогою марковської моделі оцінювання ймовірності ризику для ІС з трьохзоною архітектурою захисту отримано значення ймовірності трьох рівнів деградації:

- ✓ $P_s^{(0)} = 0,012855592;$
- ✓ $P_s^{(II)} = 2,27152 \text{ E-}05;$
- ✓ $P_s^{(III)} = 1,0878 \text{ E-}08.$

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Сазонець О. М. Інформаційні системи і технології в управлінні зовнішньоекономічною діяльністю: навч. посіб. К. : «Центр учбової літератури», 2014. 256 с.
2. Аль-Хафаджі А. В., Поночовний Ю. Л, Харченко В. С., Узун Д. Д. Дослідження марковської моделі готовності системи фізичного захисту з деградацією внаслідок атак і апаратних відмов. Радіоелектронні і комп'ютерні системи. 2020. № 1. С. 37–43.
3. OpenStack: Open Source Cloud Computing Infrastructure. URL: <https://www.openstack.org/>
4. Cloud Foundry – Open Source Cloud Native Application. URL: <https://www.cloudfoundry.org/>

НАЦІОНАЛЬНА СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОГО ЗЕМЕЛЬНОГО КАДАСТРУ

Музика Наталія Миронівна,

к.е.н., доцент. доцент

Булак Альона Миколаївна

студентка

Національний університет “Львівська політехніка”

м. Львів, Україна

Вступ. Національна стратегія розвитку це процес, який створює зростання, прогрес, позитивні зміни або додавання фізичних, економічних, екологічних, соціальних компонентів.

Метою стратегії розвитку є підвищення рівня функціонування ДЗК та створення або розширення місцевих регіональних прав, не завдаючи шкоди ресурсам. Розвиток є видимим і корисним та включає аспект зміни якості та створення умов для продовження цієї зміни.

Ціль роботи. Проаналізувавши стан ДЗК, виділити основні проблеми в системі, запропонувати схему перспективного розвитку ДЗК в часі та намітити завдання, які необхідно виконувати в перспективі, а також впроваджувати трьохвимірний (3D) кадастр.

Результати і обговорення. Стратегія розвитку нерухомості це бізнес-процес, який охоплює діяльність, що починається від реконструкції та передачі в оренду існуючих ЗД до придбання сировинних земель та продажу освоєної землі чи земельних ділянок іншим суб'єктам.

Створення надійної системи реєстрації та оцінки земель є необхідною умовою подальшого розвитку ринку нерухомості в Україні. На основі аналізу даних можна виділити вагомі проблеми в цій галузі:

- недосконалість методів оцінки та нормативно-правової бази;
- відсутність точних земельних меж;
- секретність та непрозорість у системі віднесення інформації.

Кадастр виступає ядром інформації про землю, як незалежна система, її значення не є настільки вагомим. Наявність даних про права на землю та обмеження, будь-то стосується права власності, обтяжень або прав на землекористування та обмеження, повинно бути доступним. Дані про громадян та підприємства, тобто соціально-економічні дані, повинні бути доступні та забезпечені можливою інтеграцією з інформацією про землю. Ця інформація інфраструктури є вирішальним фактором розвитку кадастру на регіональному рівні [9].

Перший крок розвитку ДЗК на наш погляд, це пов'язаність усіх видів кадастрів між собою в просторі та в часі, що поліпшить шляхи функціонування кадастрів між собою. Структуру сучасного кадастру представлено на рисунку 1.

Рис. 1. Структура сучасного кадастру

Для швидкого та раціонального впровадження змін в систему ДЗК нами було запропоновано схему перспективного розвитку ДЗК в часі.

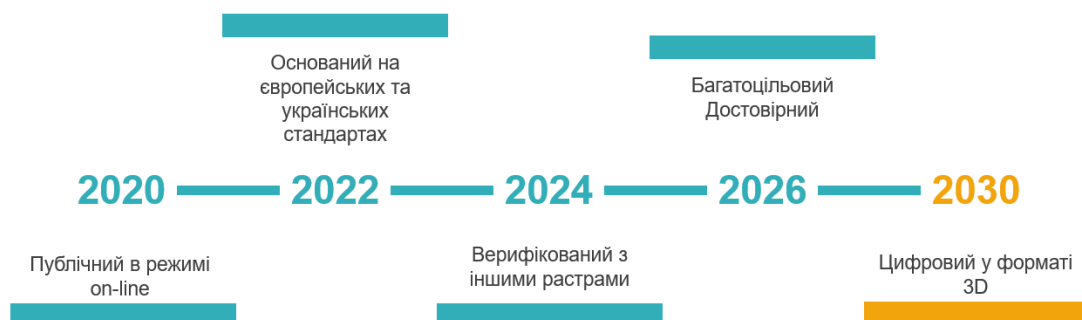

Рис. 2. Перспективи розвитку кадастру

Ця схема перераховує завдання, які започатковано у 2020 р. та які потрібно виконувати по горизонтальній осі, та часові інтервали, які показують тривалість кожного етапу розвитку ДЗК. Дана схема ілюструє дати початку та завершення покрокових етапів, кінцеві елементи та елементи підсумків складають структуру національної стратегії розвитку.

На наш погляд, кадастр майбутнього має базуватись на тривимірному просторі із врахуванням часу, як історичної складової об'єкта.

Для швидкої модернізації кадастру запропоновані стратегічні принципи, які базуються на правовій основі ДЗК – законах.

Стратегічний принцип 1

- гарантування правової визначеності та прозорості,
- збільшення кількості вилучень (заборгованість);
- збільшити доступність документів для внутрішніх та зовнішніх користувачів;
- фіксація кадастрового доходу;
- удосконалення правового аспекту в рамках ДЗК;
- переважне розпорядження землями місцевих органів влади та контроль за використанням.

Стратегічний принцип 2

- зменшити витрати при придбанні нерухомості для державних та приватних органів,
- забезпечення кращого моніторингу та кращого управління витрат;
- покращити ціноутворення на основі витрат;

Стратегічний принцип 3

- розвиток послуг орієнтованих на замовника, без значних затрат розробника,
- пришвидшення надання послуг із збільшенням якості та взаємодії між замовником та розробником;
- враховувати потреби замовників, шляхом створення партнерства та постійного діалогу;

Стратегічний принцип 4

- професіоналізувати надання послуг,
- розвивати технічні складові кадастру шляхом навчання співробітників;
- розроблення нової індексної карти із прив'язкою до ОТГ;
- розвиток інфраструктури геопросторових даних та топографо-геодезичного і картографічного забезпечення;
- орієнтація та діяльність, яка приносить прибуток;
- активне місцеве самоврядування, яке генерує власні ініціативи.

Розвиток ДЗК на сучасному рівні базується на корегуванні законодавчої складової із врахуванням європейських принципів, що в подальшому вплине на його нормативно-правовий статус в державній економіці.

У свою чергу окрім змін на законодавчому рівні, впровадження змін необхідно започаткувати в інтеграції реєстрів кадастру, а саме в реєстрах ЗД з оціночною компонентністю (вартість ЗД) та реєстру прав. Крім того розвиток ДЗК вимагає суттєвих змін персонального складу в галузі земельних відносин на всіх існуючих рівнях ДЗК.

Висновки. Кадастр, на нинішньому етапі розвитку суспільства, потребує корінного переформатування із врахуванням вимог які диктують дотичні інституції та економіка в цілому.

Усунення приведених проблем що існують у системі землевпорядкування сприятиме повноцінному функціонуванню кадастру та на його основі інших багатоцільових кадастрів (містобудівного, водного, лісового та інші).

Для модернізації кадастру запропоновані стратегічні принципи розвитку, як основи даних щодо форм власності, площ, категорій земель. Окреме місце посідає запровадження 3D кадастру та на перспективу 4D.

УДК 629.083

**ОЦІНКА РЕСУРСУ ДИСКОВИХ ГАЛЬМ ЛЕГКОВИХ АВТОМОБІЛІВ ЗА
ВІДНОСНИМ ЗНОСОМ ФРИКЦІЙНИХ ПАР**

Назаров Олександр Іванович

к.т.н., доцент,

Назаров Іван Олександрович,

інженер

Рева Владислав Борисович,

студент

Харківський національний автомобільно-дорожній університет
м. Харків, Україна

Анотація. В статті розглядаються питання, пов'язані з оцінкою відносного зносу поверхонь тертя дискових гальмівних механізмів легкового автомобіля під час екстрених гальмувань в експлуатаційних умовах.

Розглянуто роботу створеного алгоритму розрахунку, наведено результати та проведено аналіз результатів проведеного обчислювального експерименту.

Ключові слова: легковий автомобіль, дисковий гальмівний механізм, відносний знос.

Вступ. Важливим для оцінки ресурсу гальмівних систем легкових автомобілів, що знаходяться в експлуатації, є встановлення не лише допустимого зносу спряжених деталей гальмівних механізмів, але й врахування їх відносного зношування.

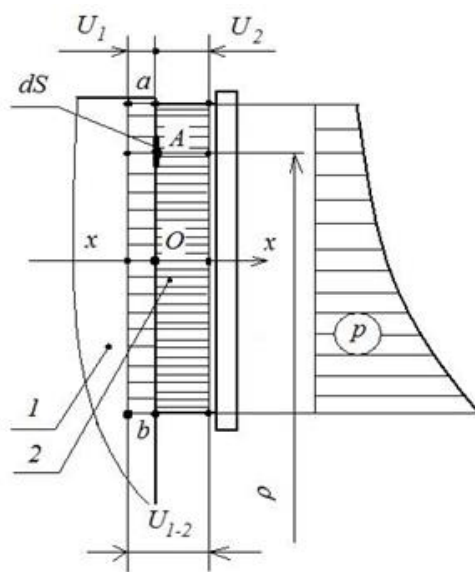
Оскільки найбільш відповідальна частина гальмівної системи автомобіля, якою є гальмівний механізм, працює в більшості випадків в умовах абразивного зношування [1], то встановлення закономірності відносного зношування спряжених деталей в залежності від зміни їх геометричних параметрів, гальмівного шляху та вповільнення автомобіля під час експлуатації є актуальним.

Аналіз останніх досягнень і публікацій. Для повної характеристики процесу зношування спряжених деталей дискових гальм, які утворюють фрикційну пару, необхідно знати розподіл зносу.

Щоб визначити параметри, якими можна характеризувати відносний знос спряження, розглянемо, до якої зміни взаємного положення може призвести знос їх поверхонь. При цьому велике значення мають конструктивні та кінематичні особливості даної пари, так як вони визначають характер і напрям можливого зближення деталей при зносі [2].

Мета роботи і постановка задачі. Метою роботи є оцінка ресурсу дискових гальмівних механізмів легкових автомобілів за відносним зносом фрикційних пар.

Математична модель та алгоритм рішення задачі. В результаті зносу спряження диск-накладка виникає зміна їх відносного положення, яка є тією геометричною характеристикою, що безпосередньо пов'язана із втратою гальмівним механізмом їх початкових службових властивостей (рис. 1).

1 – гальмівний диск; 2 – гальмівна колодка;

Рис. 1. Схема для визначення зносу дискового гальмівного механізму

Оскільки дискові гальмівні механізми сучасних легкових автомобілів конструктивно мають направні елементи [3], то вони й визначають напрям x -х можливого зближення спряжених деталей.

Тому в даному випадку знос фрикційного спряження може

характеризуватись лише параметром U_{1-2} – величиною відносного зближення спряжених деталей 1 і 2 в напрямку $x-x$ (див. рис. 1).

Спочатку відтворимо залежність між зносом спряження U_{1-2} та лінійним зносом кожної деталі (гальмівного диска U_1 і гальмівної колодки U_2) в нормальний період експлуатації, розглянувши схему взаємного положення зношених деталей в період нормального зносу, коли має місце повне прилягання поверхонь по прямій ab (див. рис. 1). Якщо зближення деталей можливе лише в напрямі $x-x$, то сума зносів деталей, виміряна в напрямку можливого зближення, повинна бути сталою та дорівнювати зносу всього спряження

$$U_{1-2} = U_1 + U_2 = const. \quad (1)$$

Ця залежність [2] є умовою контакту деталей, так як вона характеризує одну важливу особливість протікання процесу зношування спряження під час експлуатації, яка полягає в тому, що за будь-якої форми зношеної поверхні деталей має місце повний контакт спряжених поверхонь.

Якщо зобразити положення деталей після їх зношування, то графічно знос кожної з деталей буде представлено епюром, розташованим в «тілі» другої деталі (див. рис.1). Сумарний епюр буде являти собою деяку область взаємного врізання, обмежену лініями, які визначають форму спряжених поверхонь, а її площа характеризуватиме величину зношеного матеріалу.

Область розділена на дві частини площиною ab , яка визначає форму поверхні тертя обох деталей до зношування, що дозволяє визначити величину зносу кожного тіла після експлуатації (див. рис. 1). Відомо, що залежність між швидкостями зношування поверхонь тертя γ_i та швидкістю зношування спряження γ_{1-2} [2]

$$\gamma_i = \gamma_{1-2} \cdot \frac{\psi}{1 + \psi}, \quad (2)$$

де $\psi = U_1 / U_2$ – співвідношення зносів, значення якого залежить від закону зношування та є функцією швидкостей ковзання і тиску на поверхнях тертя.

Закони зношування, знання яких необхідні для рішення поставленої задачі, повинні для даних умов визначати співвідношення між швидкістю зношування кожної із спряжених деталей γ_i , тиском на поверхні тертя p та швидкістю відносного ковзання ϑ . Із формул (1) і (2) слідує, що форма зношених поверхонь спряжених деталей, яка визначається значеннями зносів U_i в кожній точці поверхні тертя, залежить від співвідношення зносів ψ (відносного зносу). Як показують дослідження [1, 2], в багатьох випадках можуть бути прийнятими степеневі закони зношування в загальному вигляді

$$\gamma_i = k_i \cdot p^{m_{pi}} \cdot \vartheta^{m_{vi}} . \quad (3)$$

де k_i – коефіцієнт, що характеризує швидкість зношування поверхонь тертя спряжених деталей [2], який за фізичним змістом являє собою масу стертого матеріалу, віднесена до шляху тертя за один радіан кутової швидкості ротора.

Для розгляданого випадку абразивного зношування величина зносу пропорційна тиску і шляху тертя, тобто $m_{pi} = m_{vi} = 1$ [2].

Тоді залежність (3) має вигляд [2]

$$\gamma_i = k_i \cdot p \cdot \vartheta . \quad (4)$$

В даному випадку властивості пари матеріалів під час зношування можуть характеризуватись співвідношенням швидкостей зношування [2], тобто

$$\psi = \frac{\gamma_1}{\gamma_2} = \frac{k_1}{k_2} = const . \quad (5)$$

Для заданої швидкості відносного переміщення спряжених деталей кожна точка A на поверхні тертя з координатами (ρ, x) має свою кругову швидкість ковзання (див. рис.1), яка визначається

$$\vartheta = \frac{d\varphi}{dt} \cdot \rho = \omega \cdot \rho , \quad (6)$$

де $\omega = \frac{d\varphi}{dt}$ – кутова швидкість диска гальмівного відносно гальмівної колодки на момент початку гальмування автомобіля;

ρ – радіус обертання точки, яка розглядається (див. рис.1).

Після підстановок одержимо закон зношування спряжених деталей у вигляді функціональної залежності $\gamma_i = f_i(\rho, p)$, а використавши вираз (4), маємо залежність швидкості зношування спряження $\gamma_{1-2} = F_1(p, \rho)$ у вигляді

$$\gamma_i = \omega \cdot \rho \cdot k_i \cdot p; \quad (7)$$

$$\gamma_{1-2} = \omega \cdot \rho \cdot (k_1 + k_2) \cdot p. \quad (8)$$

Звідки вираз для епюри тиску на поверхні колодки

$$p = \frac{\gamma_{1-2}}{\omega \cdot \rho \cdot (k_1 + k_2)}. \quad (9)$$

Залежність між приводною силою Q та епюрним тиском p і тиском гальмівної рідини p_1 в колісному циліндрі діаметром d_u передніх коліс знайдемо, використовуючи формулу

$$Q = \int_s p \cdot dS = \frac{\pi d_u^2 \cdot p_1}{4}. \quad (10)$$

Вирішуючи спільно (10) із (9), одержимо

$$Q = \frac{\gamma_{1-2}}{\omega \cdot (k_1 + k_2)} \int_r^R \frac{\rho \cdot d\rho}{\rho} = \gamma_{1-2} \cdot \frac{R - r}{\omega \cdot (k_1 + k_2)}, \quad (11)$$

де R, r – зовнішній і внутрішній радіуси гальмівного диску.

Вирішуючи відносно γ_{1-2} , одержимо формулу для визначення швидкості зношування спряження в такому разі

$$\gamma_{1-2} = \frac{(k_1 + k_2) \cdot \omega}{R - r} \cdot Q. \quad (12)$$

Після підстановки (12) у (9) та відповідних перетворень одержимо залежність розподілу тиску на поверхні тертя в такому випадку, що має вигляд гіперболи (див. рис.1)

$$p = \frac{Q}{R - r} \cdot \frac{1}{\rho}. \quad (13)$$

Отже, залежність зносів спряжених деталей (1 – диск, 2 – колодка; див. рис. 1) в кожній точці поверхні тертя та форма кривої, одержана за умови

$m_{pi} = m_{vi} = 1$ і $\psi = \frac{k_1}{k_2} = const$, має вигляд

$$U_i = k_i \cdot \frac{Q \cdot \omega}{R - r} \cdot T_i, \quad (14)$$

де T_i – час гальмування до повної зупинки автомобіля.

Величину зносу спряжених деталей в кожній точці поверхні тертя дискового гальма з урахуванням залежності для часу зношування будемо визначати за залежністю

$$U_i = k_i \cdot \frac{\pi d_{ui}^2 \cdot p_i \cdot g_i^2}{(R - r) \cdot r_k} \cdot \frac{1}{j_i}, \quad (15)$$

де g_i – i -а початкова швидкість гальмування легкового автомобіля;

r_k – кінематичний радіус колеса;

j_i – i -а величина уповільнення автомобіля

$$j_i = g_i^2 / 2s_{Ti}, \quad (16)$$

де s_{Ti} – i -ий максимальний гальмівний шлях, який визначається за умови погашення інерції поступального руху маси легкового автомобіля та інерції обертового руху коліс за рахунок реалізації максимальних осьових гальмівних сил

$$s_{Ti} = \frac{m_a \cdot g_i^2 + \sum I_i \cdot \left(\frac{g_i}{r_k}\right)^2}{2(p_1 \cdot K_1 + p_2 \cdot K_2)}, \quad (17)$$

де K_1, K_2 – конструктивні коефіцієнти гальмівних механізмів [3].

Одержана закономірність (15) із врахуванням (16) і (17) для визначення зносу i -го тіла дискового механізму за будь-який період експлуатації за певних режимів роботи дозволяє оцінювати граничний знос, тобто ресурс.

Результат роботи. Для оцінки зміни в часі запасу матеріалу по зносу спряжених деталей, які утворюють поверхню тертя дискового гальмівного механізму передньої осі легкового автомобіля, авторами запропоновано залежність, яка пов'язує різницю між зносом ротора (диска) і зносом фрикційної накладки колодки, віднесену до зносу фрикційного матеріалу колодки (відносний знос)

$$\delta_i = \left(1 - \frac{U_{1i}}{U_{2i}}\right) \cdot 100\%, \quad (18)$$

де U_{1i} – знос ротора дискового гальмівного механізму i -го легкового автомобіля;

U_{2i} – знос колодки дискового гальмівного механізму i -го легкового автомобіля. У разі граничного зносу матеріалів спряжених деталей, які утворюють поверхню тертя дискового гальма, можна оцінити відносне зношування фрикційної пари гальмівного механізму. В якості досліджуваних автомобілів приймалися Daewoo Lanos, Lada Priora, Chevrolet Aveo і Kia Forza з повною масою, обладнаними шинами 185/70 R14 та конструктивними параметрами, поданими у табл.1 і табл. 2.

Таблиця 1

Параметри легкового автомобіля та його гальмівної системи

Автомобіль	Значення параметрів					
	m_a , кг	$d_{ци}$, мм	r_k , мм	d_i , мм	D_i , мм	ΣI_i , кг·м ²
Daewoo Lanos	1595	48	313	198	256	0,654
Lada Priora	1578	50		174	260	0,654
Chevrolet Aveo	1455	52		156	236	0,654
Kia Forza	1575	54		162	256	0,654

Таблиця 2

Розрахункові значення приводного тиску легкових автомобілів

Значення приводного тиску	Легковий автомобіль			
	Daewoo Lanos	Lada Priora	Chevrolet Aveo	Kia Forza
	Тиск у контурах гальмівного привода, МПа			
max	$p_1=11,2$	$p_1=10,1$	$p_1=8,7$	$p_1=9,5$

Для визначення величини відносного зношування поверхонь тертя дискових гальмівних механізмів досліджуваних легкових автомобілів прийmemo максимальний тиск гальмівного привода, визначений за залежністю

$$p_1 = \frac{m_a \cdot g \cdot \varphi}{K_1 + K_2}, \quad (19)$$

де φ – коефіцієнт зчеплення коліс із опорною поверхнею дороги.

На прикладі експлуатації легкових автомобілів показано розрахункові дані гальмування та відносного зношування дискових гальм (табл. 3).

Таблиця 3

Розрахункові дані

Автомобіль	Початкова швидкість гальмування автомобіля, v_a							
	30 м/с (108 км/год)				35 м/с (126 км/год)			
	j , м/с ²	s_T , м	k_i , г/м·с ²	δ_i , %	j , м/с ²	s_T , м	k_i , г/м·с ²	δ_i , %
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Daewoo Lanos	7,07	63,95	0,045	18,3	7,22	85,2	0,045	18,5
			0,158				0,158	
Lada Priora	7,21	62,67	0,044	16,1	7,36	83,53	0,044	16,3
			0,155				0,155	
Chevrolet Aveo	7,26	62,25	0,045	16,5	7,44	82,7	0,045	16,5
			0,156				0,156	
Kia Forza	7,20	62,75	0,045	17,0	7,36	83,5	0,045	17,0
			0,156				0,156	

Примітка. У чисельнику вказано для матеріалу гальмівного диску (k_1), а у знаменнику – для фрикційного матеріалу колодки (k_2) [2]. За даними табл.3 побудовано гістограму (рис. 2) розподілу відносного зносу (запасу матеріалу по зносу) поверхонь тертя дискових гальм легкових автомобілів, загальмовуваних з найбільшою початковою швидкістю (див. табл.3).

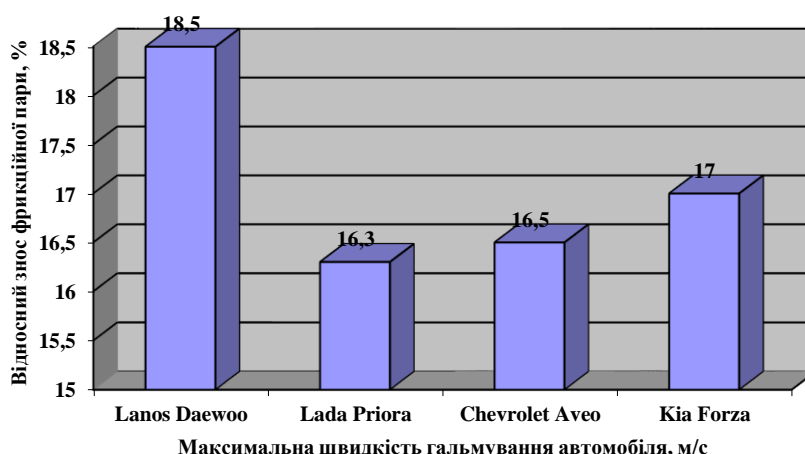

Рис.2. Гістограма відносного зношування спряжених поверхонь тертя дискових гальм легкових автомобілів

Аналіз гістограми (див. рис.2) показує, що відносний знос спряжених поверхонь тертя дискових гальмівних механізмів, встановлених на передній осі,

коливається в межах 16,3-18,5%. Значить, є запас матеріалу по зносу спряжених деталей. На таку ж величину можна збільшити і ресурс дискових гальм.

Висновки. Одержано залежність для оцінки відносного зносу фрикційних поверхонь дискових гальмівних механізмів легкових автомобілів, яка дозволяє визначити величину збільшення строку їх служби.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Хрущов М.М. Повышение износостойкости и срока службы машин. Новые методы определения износа деталей машин / Хрущов М.М. – М.: Машгиз, 1953. – с. 22-26.
2. Расчетные методы оценки трения и износа: сб. научн. трудов; под. ред. И.В. Крагельского]. – Брянск: Приокское книжное изд-во, 1975. – 234 с.
3. Агейкин Я.С. Теория автомобиля [Электронный ресурс]: учеб. пособ. / Я.С. Агейкин, Н.С. Вольская. – М.: МГИУ, 2008. – 318 с.

**ИНТЕНСИФИКАЦИЯ ПРОЦЕССА ФАЗООБРАЗОВАНИЯ
ПОРТЛАНДЦЕМЕНТНЫХ СМЕСЕЙ
С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ФЛОТООТХОДОВ**

Нимчик Алексей Григорьевич

к.х.н, с.н.с

Усманов Хикматулла Лутфулаевич

к.т.н, с.н.с

Кадырова Зулайхо Раимовна

д.х.н, проф

Институт общей и неорганической химии

Академии наук Республики Узбекистан

г. Ташкент, Узбекистан

Аннотация Изучено влияние отходов химической промышленности: фосфогипса и твердого отхода содового производства на механизм и кинетику процессов минералообразования при обжиге цементных сырьевых смесей с применением в качестве алюмосиликатного сырья хвостов флотации горнообогатительных производств. Методами физико-химического анализа, а также определением в спекаемых клинкерах неусвоенного оксида кальция установлено, что присутствие в цементных сырьевых смесях на основе флотоотходов свинцово и меднообогатительных фабрик Алмалыкского ГМК, отходов фосфогипса и ТОСП интенсифицируются процессы минералообразования основных клинкерных фаз в ходе синтеза портландцементного клинкера.

Ключевые слова: цементная шихта, фосфогипс, щелочной отход, клинкерообразование, минерализаторы, хвосты флотации.

В Ташкентском промышленном регионе находится ряд производств скопивших за десятилетия деятельности миллионы тонн различных отходов загрязняющих и наносящих экологии огромный урон. К числу занимающих

огромные площади отходов относятся хвосты флотации, образующиеся при обогащении медных и свинцовоцинковых руд на Алмалыкском горнометаллургическом комбинате. Совместное влияние предлагаемых в качестве минерализаторов отходов: фосогипса и отхода содового производства, имеющих в своем составе различные соли галогенов, сульфатов и фосфатов на механизм и кинетику процессов клинкерообразования при обжиге цементных сырьевых смесей на основе хвостов флотации изучено недостаточно. задача изучения закономерностей влияния отходов в качестве интенсификаторов этого процесса представлена в исследовании [1,2].

Закономерности влияния твердых отходов на механизм и кинетику процесса фазовых превращений при синтезе портландцементного клинкера, изучали на основе исходных сырьевых смесей с использованием флотоотходов МОФ и СОФ и $KH=0,89$, силикатным модулем $n-2,38$.

Сравнительный анализ влияния комплексной добавки ТОСП и фосфогипса в цементных смесях и без добавочных в интервале температур обжига $1000 - 1400$ °С, рентгенофазовым качественным и количественным методом, выявил различия в кинетике и механизме клинкерообразования. Так интенсивность основного пика алитовой фазы $d= 0,278$ нм, в активированном клинкере с отходом МОФ, последовательно увеличивается от 340 до 885 условных единиц, при изменении температуры обжига от 1250 до 1400 °С . В тоже время дифракционные максимумы алитовой фазы без добавочного цементного клинкера достигают лишь величины 550 условных единиц, что подтверждает предположение о высоком интенсифицирующем влиянии комплексно применяемых отходов на фазообразование минералов клинкера

Установлено что, применяемые отходы в большей мере интенсифицируют алитообразование, так как возрастает интенсивность дифракционных максимумов этой фазы с $d= 0,278; 0,274; 0,260$ нм, последовательно увеличиваясь от добавки фосфогипса, к добавке ТОСП. достигая максимума при совместном их применении в соотношении $3\%+4\%$. Напротив выявлено меньшее влияние добавок на фазообразование остальных

клинкерных фаз, так интенсивности максимумов второй по количеству фазы белита с $d = 0,287; 0,228; 0,192$ нм, почти одинаковы во всех исследуемых клинкерах, с незначительным увеличением этой фазы в клинкере с совместным применением отходов.

Установлено интенсифицирующее воздействие добавок твердых отходов в качестве минерализаторов клинкерообразования в цементных сырьевых смесях с использованием хвостов флотации МОФ и СОФ, как на стадии твердофазного синтеза так и на стадии образования жидкой фазы. Применение этих отходов снижает температуру завершения синтеза портландцементных клинкеров на $50-70$ °С, за счет ускорения процесса декарбонизации и снижения температуры образования минеральных фаз.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Большаков В.И, Приходько А.П, Савин Л.С, Салая А.А, Савин Ю.Л. Физико-химический синтез цементного клинкера с применением техногенных отходов. // Вестник Приднепровской государственной академии строительства и архитектуры.- Днепропетровск. 2008.- №3.- С.4-9.

2. Капустин Ф. А, Афанасьева М. А Использование медеплавильного шлака в производстве цементов общестроительного назначения // (454080, Челябинск) // Вести УрГУ Сев. Стр-во и архит. – 2013—13, № 2- .С. 51-55.

3.Ронов А.В, Бабаева А.В, Шibaкова В.С, Тихомирова И.Н. Цемент на основе силикатных отходов металлургической промышленности // Успехи химии и химической технологии. Том 24. 2010. -№6.- С.111-114.

ОГЛЯД МОЖЛИВОСТЕЙ GOOGLE ANALYTICS ДЛЯ РОБОТИ З ДАНИМИ

Руденко Діана Олександрівна,

к.т.н., доцент

Колосок Едуард Володимирович

студент

Харківський національний університет радіоелектроніки
м. Харків, Україна

Вступ./Introduction. Google Analytics – це сервіс, запущений компанією Google, для того, щоб допомогти підприємцям відстежувати успіхи їх веб-ресурсів. Його головним завданням є ілюстрація основних показників сайту, а також надання даних для подальшого аналізу. Аналізуючи дані з Google Analytics, фахівець може зробити висновки про загальний стан ресурсу, його успіхи в питанні просування, а також проблеми – про які можуть говорити зміни в тих чи інших показниках.

Якщо казати узагальнено, то Google Analytics - це ресурс, спрямований на збір даних для їх подальшого аналізу та винесення вердиктів.

Ціль роботи./Aim. З допомогою Google Analytics є можливість вирішити такі завдання:

Націлити за сегментами. Google Analytics надає актуальну інформацію про аудиторії: демографічні дані, інтереси і шлях по воронці продажів. Ці знання допомагають керувати поведінкою Google Analytics і вибудовувати кампанії не тільки на підставі загальних понять, але і на основі того, які конкретні дії покупець повинен здійснити.

Використовувати час і бюджети продуктивніше. Репорти засновані на об'єктивних фактах, а не на суб'єктивних судженнях. Завдяки простим і наочним цифрам і рекомендацій системи, Google Analytics допомагає легше фокусуватися на певній галузі бізнесу.

Вибрати кращі стратегії для каналів. Google Analytics показує, звідки до

приходять потенційні клієнти. Можна чітко побачити, що працює краще за все. Так, за допомогою ecommerce-метрик можна збільшити приплив людей, наприклад, з соціальних мереж, публікуючи контент, який викликає найбільший відгук на інших ресурсах.

Розширити базу клієнтів. Google Analytics надає інформацію з яких девайсів люди заходять до на проект - це допомагає збільшити статистику переходів зі смартфонів або планшетів. На мобільний трафік припадає 47,96% від всіх переходів. Алгоритм Mobile-First Index дає дізнатися, наскільки веб-ресурс зручний для перегляду зі смартфона або планшета. Аналітичний інструмент оцінює швидкість завантаження, а також дозвіл екрана для різних платформ і операторів зв'язку - все це можна використовувати для оптимізації проекту.

Оцінити ефективність сайту в цілому і окремих лендінгів. Завдяки широкому набору індикаторів, від частки відмов до аналізу контенту, можна визначити, яка саме частина потребує доопрацювання. Кількість лідів (потенційних клієнтів) можна збільшити, поліпшивши навігацію, домашню сторінку і інші важливі елементи ресурсу.

В аккаунті Google Analytics можна знайти такі головні типи звітів :

1. Аудиторія (Audience). Дає можливість дізнатися більше про користувачів, звідки вони, які пристрої вони використовують для перегляду сайту, які у них інтереси і т. д.

2. Поведінка (Behavior). Дає можливість дізнатися, наскільки добре сайт притягає користувачів, оцінивши кількість проглянутих сторінок за сеанс, час, проведений з вашим контентом і т. д.

3. Конверсії (Conversions). Дає можливість дізнатися як користувачі конвертуються в клієнтів і хто з них йде з сайту, не завершивши купівлю.

4. Джерела трафіку (Acquisition). Дає можливість дізнатися, з яких джерел відвідувачі приходять на сайт. Це ключовий показник при визначенні того, яка тактика онлайн-маркетингу притягає найбільшу кількість відвідувачів на сайт.

Матеріали та методи./Materials and methods. Існує два типи звітів: стандартний та розширений.

Стандартні звіти по електронній комерції в Google Analytics містять дані про покупки, здійснені на веб-сайті або в додатку, включаючи інформацію про продукт, транзакції, середню вартість замовлення, швидкості транзакцій і часу купівлі. За допомогою розширених звітів можна дізнатися, коли користувачі додали товари в кошик, приступили до оформлення замовлення і виконали замовлення. Розширені звіти по електронній торгівлі також дозволяють визначити, які сегменти клієнтів переривають послідовність покупок.

Звіти, які отримувані після налаштування відстежування електронної комерції, включають "Загальний звіт" (Overview), "Поведінку покупців" (Shopping Behavior), "Поведінку покупок" (Checkout Behavior), "Ефективність продукту" (Product Performance) і "Ефективність списку продуктів" (Product List Performance).

Результати та обговорення./Results and discussion. Великі можливості сучасних інформаційних технологій призначені для полегшення контактів між зацікавленими особами, є додатковим механізмом спілкування, обміну думками, ведення полеміки тощо. Використання безкоштовного та потужного сервісу GA є дуже важливим для організації максимальної ефективності роботи веб-ресурсу будь - якої установи. Сервіс надає значний арсенал інструментів для аналізу різних параметрів відвідування, включає десятки фільтрів, близько 100 видів звітів і безліч опцій, що дозволяє налаштувати аналітику для проекту будь-якої складності.

Висновки./Conclusions. Google Analytics — це сервіс ведення статистики відвідувань веб-сайтів від компанії Google. Сервіс дозволяє оцінити трафік веб-сайту та ефективність різноманітних маркетингових заходів. За допомогою цього сервісу можна дізнатися географію відвідувачів сайту. Також забезпечуються розширені можливості аналізу даних, у тому числі їх відображення у вигляді зручних графіків.

КОРОТКОСТРОКОВЕ ПРОГНОЗУВАННЯ НЕБАЛАНСІВ ЕЛЕКТРИЧНОЇ ЕНЕРГІЇ

Сичова Вікторія Володимирівна

аспірантка

Інститут електродинаміки НАН України

м. Київ, Україна

Вступ. Сьогодні важливим чинником, що впливає на надійність та ефективність роботи об'єднаної електроенергетичної системи (ОЕС) України [1, 2] та результати роботи ринку електричної енергії [3] є стрімке зростання небалансів електроенергії, яке спостерігається з початку роботи нової моделі оптового ринку електричної енергії [4-7], що обумовлено, зокрема, недостатньою точністю прогнозування графіків роботи учасників ринку електричної енергії України [8, 9]. Сумарний небаланс електричної енергії включає наступні складові: похибка прогнозу споживання електричної енергії, похибка прогнозу обсягів генерації ВДЕ [10-12], різниця між фактичним відпуском постачальників послуг з балансування та диспетчерською командою, перебоїв з електропостачанням в зв'язку з аварійними ситуаціями в енергосистемі. Небаланс електричної енергії – розрахована відповідно до правил ринку [13] для кожного розрахункового періоду різниця між фактичними обсягами відпуску або споживання, імпорту, експорту електричної енергії сторони, відповідальної за баланс, та обсягами купленої і проданої електричної енергії, зареєстрованими відповідно до правил ринку. Наразі прогнозування значень сумарних небалансів електроенергії є особливо актуальною задачею. Оператор системи передачі в реальному часі купує або продає електричну енергію необхідну для покриття небалансів на балансуєчому ринку. За результатами роботи сесій балансуєчого ринку визначаються ціни небалансів за якими виставляються рахунки учасникам ринку за недотримання заявлених обсягів купівлі продажу електричної енергії.

Наявність попередньої інформації про небаланси електричної енергії дозволить: оператору системи передачі підвищити точність формування режиму роботи енергосистеми, а зниження похибки прогнозів сумарного небалансу дозволить оптимізувати роботу щодо покриття небалансів на балансуєчому ринку та ринку допоміжних послуг і таким чином підвищити надійність функціонування ОЕС України. Підвищення точності прогнозу небалансів дозволить учасникам ринку, зокрема і електропостачальним компаніям, уточнити стратегії своєї участі в різних сегментах ринку для зниження вартості електричної енергії [14].

Підвищення точності прогнозу небалансів матиме ефект і на роздрібному ринку електричної енергії [15], оскільки, дозволить електропостачальним компаніям ефективніше розподіляти ресурси на покриття витрат на небаланс та, як наслідок, підвищити свою конкурентоспроможність за рахунок зниження вартості електричної енергії для споживача.

Мета роботи. Дослідження математичних моделей для короткострокового прогнозування небалансів електричної енергії.

Матеріали і методи. Для дослідження використано вибірки погодинних значень позитивних (+), негативних (-) й сумарних (Σ) небалансів електроенергії ОЕС України та Бурштинового острова (БЕО) періоду 20.07.2020-20.07.2021 (обсяг кожної вибірки $n = 8784$).

Результати попереднього аналізу показали, що жодна із вибірок не підпорядкована нормальному й рівномірному законам розподілу, не виявлено факторів впливу, натомість виявлено високу автокореляцію для кожної вибірки (коефіцієнти автокореляції наведені в таблиці 1), тому для короткострокового прогнозування небалансів електроенергії доцільним є використання однофакторних моделей на основі авторегресії.

В рамках цієї роботи для порівняння використано: модель авто регресії — ковзного середнього (ARMA); інтегровану модель авторегресії — ковзного середнього (ARIMA) та авторегресійну модель (AR-).

Таблиця 1

Коефіцієнти автокореляції (%) досліджуваних вибірок небалансів

ОЕС+	ОЕС-	ОЕСΣ	БЕО+	БЕО-	БЕОΣ
93.6	92.9	94.5	85.6	89.3	88.5

Результати і обговорення. Для дослідження використано вибірки позитивних, негативних й сумарних погодинних значень небалансів електроенергії в торговій зоні ОЕС України та зоні Бурштинового енергоострова для періоду 20.07.2020-20.07.2021 (8760 значень з годинною дискретністю).

Прогнозування здійснене на 20.07.2021, горизонт прогнозування 24 точки. На рисунках 1-3 зображено графіки прогнозованих значень позитивних, негативних та сумарних небалансів електроенергії в торговій зоні ОЕС України за допомогою досліджуваних моделей у порівнянні із відповідними графіками фактичних значень.

В таблиці 2 наведено максимальні (max $\delta\%$), мінімальні (min $\delta\%$) й середні (MAPE) значення похибок прогнозування небалансів електроенергії відносно сумарного електроспоживання.

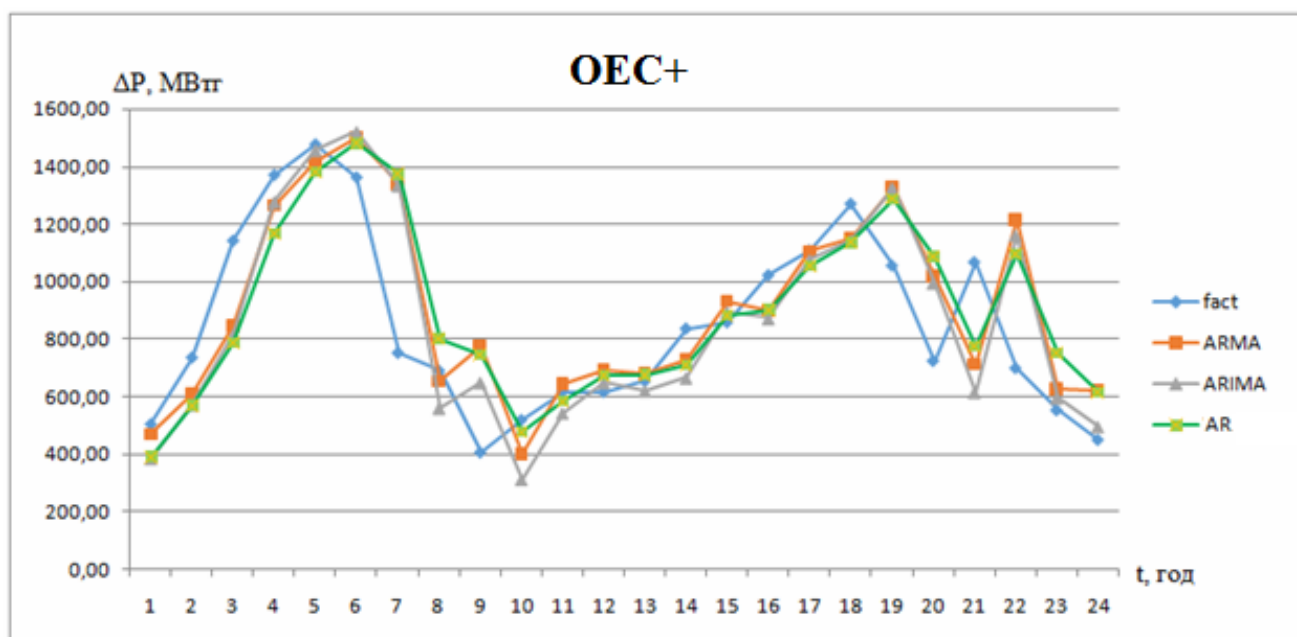

Рис. 1. Графіки прогнозованих значень позитивних небалансів електроенергії ОЕС України у порівнянні із фактичними

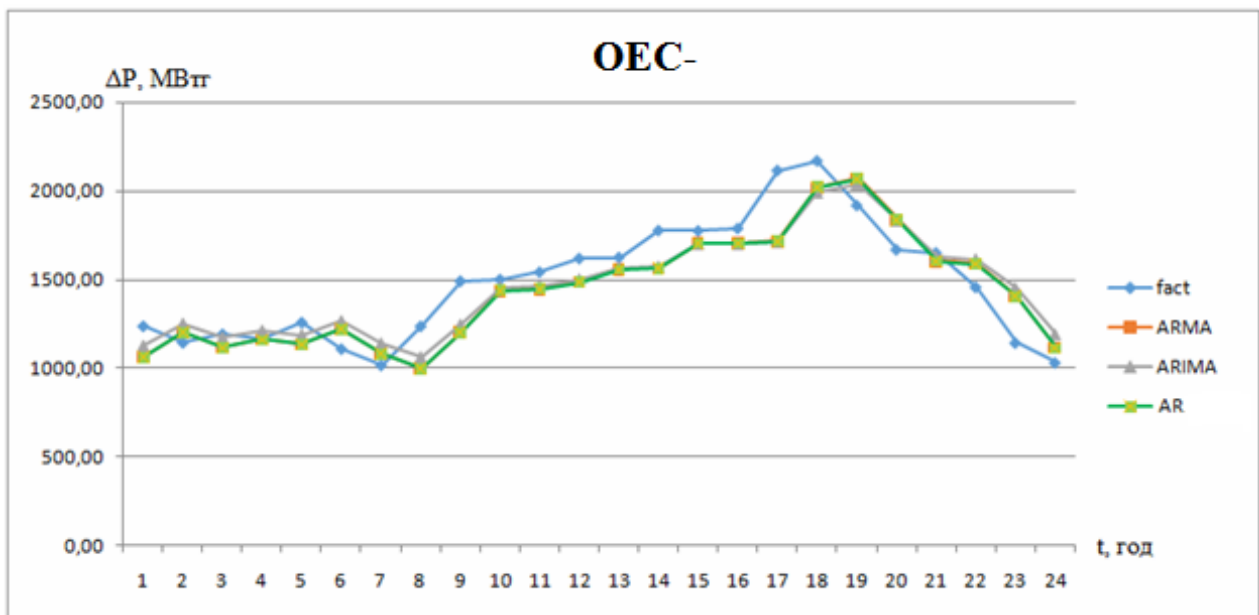

Рис. 2. Графіки прогнозованих значень негативних небалансів електроенергії ОЕС України у порівнянні із фактичними

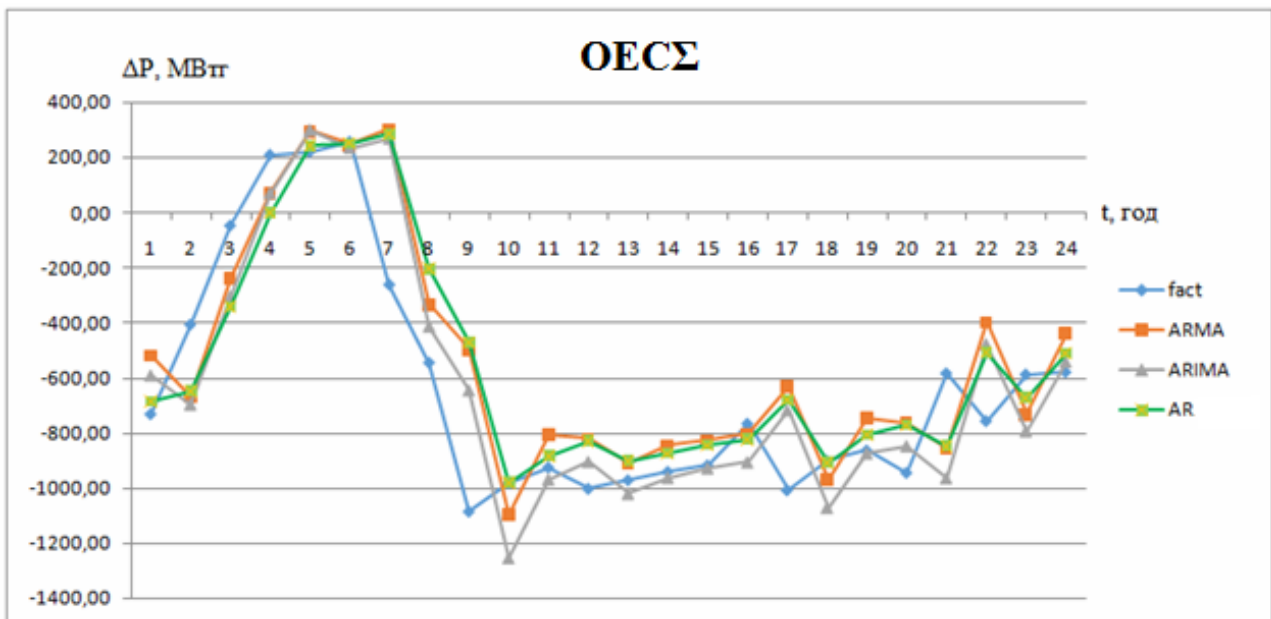

Рис. 3. Графіки прогнозованих значень сумарних небалансів електроенергії ОЕС України у порівнянні із фактичними

Як видно із рисунків прогнозовані значення небалансів електроенергії за допомогою різних моделей відрізняються несуттєво, що також виражено у значеннях похибок (таблиця 2). Отже, порівняння досліджуваних моделей для даного прикладу показує, що жодна із них не має переваг над іншими й кожна є придатною для короткострокового прогнозування сумарних небалансів електроенергії.

Оскільки в ході дослідження виявлено добову періодичність вибірок небалансів електроенергії, тому для їх короткострокового прогнозування в майбутньому плановано застосування сезонної інтегрованої моделі авторегресії — ковзного середнього (SARIMA).

Таблиця 2

**Похибки прогнозування % небалансів електроенергії
відносно сумарного електроспоживання**

	ОЕС+			ОЕС-			ОЕСС		
	ARMA	ARIMA	AR	ARMA	ARIMA	AR	ARMA	ARIMA	AR
MAPE	5.71	5.44	5.64	8.81	9.02	8.81	3.72	4.2	3.76
max $\delta\%$	11.19	11.35	11.05	11.69	11.51	11.68	6.64	7.6	5.94
min $\delta\%$	2.44	1.9	2.55	6.69	7.16	6.68	0.53	0.53	0.02
	БЕО+			БЕО-			БЕОС		
	ARMA	ARIMA	AR	ARMA	ARIMA	AR	ARMA	ARIMA	AR
MAPE	4.07	3.85	4.09	6.51	5.98	6.54	5.09	4.75	5.07
max $\delta\%$	8.23	7.97	8.41	16.5	14	16.56	13.55	12.11	13.49
min $\delta\%$	2.23	2.06	2.2	1.71	2.02	1.71	0.04	0.3	0.15

Висновки. Оскільки дані про небаланси є нестационарними випадковими часовими рядами із високою автокореляцією, доцільним є застосування однофакторних моделей на основі методів авторегресії для їх короткострокового прогнозування. Аналіз результатів короткострокового прогнозування значень небалансів електроенергії для обраного періоду за допомогою однофакторних моделей на основі авторегресії (ARMA, ARIMA й моделі простої авторегресії) діапазони значень відносних похибок протягом прогнозної доби відповідно становлять: $0.5 \div 11\%$; $0.5 \div 11\%$; $0.02 \div 11\%$ (ОЕС України) й $0.05 \div 16\%$; $0.3 \div 14\%$; $0.2 \div 16\%$ (Бурштиновий енергоострів).

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Інтелектуальні електричні мережі: елементи та режими. Під заг. Ред. Акад. НАН України О.В. Кириленко. К.: Ін-т електродинаміки НАН України, 2016. 400 с. ISBN 978-966-02-7913-1.

2. Кириленко О.В., Денисюк С.П., Блинов И.В., и др. Интеллектуальные электроэнергетические системы: элементы и режимы. Под общ. ред. акад. НАН Украины А.В. Кириленко. К.: Ин-т электродинамики НАН Украины, 2014. 408 с.

3. Про ринок електричної енергії: Закон України № 2019-VIII від 13.04.2017

4. Блинов І.В. Проблеми функціонування та розвитку ринку електричної енергії України. (за матеріалами наукової доповіді на засіданні Президії НАН України 3 лютого 2021 р.). Вісник НАН України. 2021. № 3. С. 20-28. doi: <https://doi.org/10.15407/vsn2021.03.020>

5. Ivanov H., Blinov I., Parus Ye. Simulation Model of New Electricity Market in Ukraine// 2019 IEEE 6th International Conference on Energy Smart Systems (ESS). 2019. P. 339-342. DOI: <https://doi.org/10.1109/ESS.2019.8764184>

6. Іванов Г.А., Блинов І.В., Парус Є.В. Комплексна розрахункова модель ринку на добу наперед та балансуючого ринку електроенергії України // Промелектро. 2016. № 4-5. С. 8–12.

7. Blinov, I., Tankevych, S. The harmonized role model of electricity market in Ukraine. In: 2016 2nd International Conference on Intelligent Energy and Power Systems, IEPS 2016 Conference Proceedings (2016). DOI: [10.1109/IEPS.2016.7521861](https://doi.org/10.1109/IEPS.2016.7521861)

8. Блинов І.В., Сичова В.В. Застосування методів декомпозиції у короткостроковому прогнозуванні сумарного електричного навантаження енергосистеми// Праці інституту електродинаміки НАН України. 2021. №59. С. 68-71. DOI: <https://doi.org/10.15407/publishing2021.59.068>

9. Блинов І.В., Мірошник В.О., Шиманюк П.В. Оцінка вартості похибки прогнозу «на добу наперед» технологічних втрат в електричних мережах України. Технічна електродинаміка. 2020. No 5. С 70–73. DOI: [10.15407/techned2020.05.070](https://doi.org/10.15407/techned2020.05.070)

10. Іванов Г.А., Блинов І.В., Парус Є.В., Мірошник В.О. Складові моделі для аналізу впливу відновлювальних джерел енергії на ринкову вартість

електроенергії в Україні// Технічна електродинаміка. 2020. № 4. С. 72-75. DOI: <https://doi.org/10.15407/techned2020.04.072>

11. Блінов І.В., Мірошник В.О., Шиманюк П.В. Короткостроковий інтервальний прогноз сумарного відпуску електроенергії виробниками з відновлювальних джерел енергії. Праці Інституту електродинаміки НАН України. 2019. Вип. 54: С. 5–12 DOI: 10.15407/publishing2019.54.005

12. Кириленко О.В., Басок Б.І., Базєєв Є.Т., Блінов І.В. Енергетика України та реалії глобального потепління // Технічна електродинаміка. 2020. № 3. С 52-61. DOI: <https://doi.org/10.15407/techned2020.03.052>

13. Постанова НКРЕ КП №307 від 14.03.2018 «Про затвердження Правил ринку».

14. Кириленко О.В., Блінов І.В., Парус Є.В., Іванов Г.А. Імітаційна модель ринку електричної енергії «на добу наперед» з неявним врахуванням мережевих обмежень енергетичних систем // Технічна електродинаміка. 2019. № 5. С. 60-67. DOI: <https://doi.org/10.15407/techned2019.05.060>

15. Блінов І.В., Парус Є.В., Мірошник В.О., Шиманюк П.В. Сичова В.В. Модель оцінки доцільності переходу промислових споживачів до погодинного обліку електричної енергії на роздрібному ринку. Енергетика: економіка, технології, екологія». 2021. №1. С. 88-97. DOI: <https://doi.org/10.20535/1813-5420.1.2021.242186>

МЕТОД ВИЗНАЧЕННЯ ЧАСТОТ КОЛИВАНЬ ПІДШИПНИКІВ СУДНОВИХ ВАЛОПРОВОДІВ

Трофименко Анастасія Олегівна,
доктор філософії, старший викладач

Бойко Світлана Олексіївна,
доктор філософії, старший викладач,

Бажак Ольга Валеріївна,
старший викладач

Дорофєєва Зоя Яківна,
старший викладач

Дунайський інститут водного транспорту,
Державного університету інфраструктури та технологій
м. Ізмаїл, Україна

Вступ. Одним з найефективніших методів оцінки технічного стану суднових валопроводів є спектральний аналіз. За його допомогою можна розпізнавати кожний обертовий елемент у процесі роботи з їх індивідуально ідентифікованими частотами. Зміни при заданій частоті можуть бути викликані пошкодженнями підшипника, який знаходиться у складі валової лінії.

У виявленні та оцінці несправностей використовуються евристичні підходи на основі статистичного алгоритму, коли значення знятого сигналу порівнюється з граничним значенням.

Дослідження динамічних відгуків сигналів при використанні спектрального аналізу проводиться методом синхронного усереднення часу. Воно полягає в синхронізації вибірки параметрів вібрації та подальшому обчисленні середнього сигналу вібрації за період обраного числа оборотів. Очевидно, що середній час синхронного усереднення сигналів визначатиметься винятково впливом параметрів вібрацій, вироблених підшипниками на визначеному місці валопроводів (ВП). Якщо одна з втомних тріщин у підшипнику є локальною, то зміни будуть з'являтися в часі. Ці зміни характеризуються випадковою амплітудою з випадковою фазовою модуляцією.

Метою роботи є визначення частот коливань підшипників суднових

валопроводів для виявлення у них пошкоджень.

Матеріали і методи. Суднові ВП впливають на підшипники кочення і викликають пошкодження на доріжках, тілах кочення і сепараторі. Ці пошкодження генерують сили, які передаються на зовнішній корпус підшипника. Пошкодження підшипників або зміни технічного стану його елементів під дією цих сил виявляються на характерних частотах. Для роликів підшипників характерні частоти обертання розраховуються:

- частота обертання для зовнішньої обойми:

$$f_{з.о.} = \frac{n \cdot N}{120} \left(1 - \frac{d}{D} \cos\beta \right), \quad (1)$$

де d – діаметр ролика; D – діаметр кола, яке проходить через центри роликів; β – кут контакту; n – кількість обертаючихся роликів елементів;

- частота обертання для внутрішньої обойми:

$$f_{вн.о.} = \frac{n \cdot N}{120} \left(1 + \frac{d}{D} \cos\beta \right), \quad (2)$$

- частота обертання роликів:

$$f_p = \frac{D}{d} \cdot \frac{N}{60} \left[1 - \left(\frac{d}{D} \right)^2 \cos\beta \right], \quad (3)$$

- частота обертання сепаратора:

$$f_c = \frac{N}{120} \left[1 - \frac{d}{D} \cos\beta \right]. \quad (4)$$

Кожен елемент при ударному впливі збуджується на своїй власній частоті. Дефекти підшипника впливають ударними імпульсами на різні частини підшипника, змушуючи їх вібрувати за власними формами коливань.

Прояв власних частот елементів підшипника пов'язаний з вимушеними частотами обертання судових ВП. Вимушені частоти одного з елементів підшипника тісно пов'язані з іншими вимушеними частотами інших елементів підшипника, що генерують кілька різних частот різної амплітуди. Тоді амплітуда коливань елементів на власних частотах випадково флюктує.

Одиночний дефект на внутрішньому або зовнішньому кільці підшипника генерує вібрацію на частоті перекошування тіла кочення. У процесі розвитку

несправності розмір області пошкодження росте, вносячи свій внесок у розвиток нових дефектів. Отже, буде спостерігатися збільшення кількості частот і ширини спектра. Ці частоти будуть модулюватися силами дисбалансу на частоті обертання вала або інших сил.

Основні частоти обертання роликів підшипників:

- частота обертання вала:

$$f_1 = \frac{N}{60}; \quad (5)$$

- частота обертання роликів:

$$f_2 = \frac{R - \Omega}{120R} N. \quad (6)$$

При руйнуванні тіл кочення при неправильному змащенні, перегріві або електричних пошкодженнях, першими в спектрах вібрації збільшуються кратності, що відповідають частоті обертання тіл кочення.

Частота підшипників через дефекти його елементів:

$$f_{2A} = \left(\frac{R + \Omega}{\Omega}\right) \cdot \left(\frac{R - \Omega}{R}\right) \frac{N}{60}, \quad (7)$$

- через дефекти роликів елементу:

$$f_3 = \left(\frac{R + \Omega}{\Omega}\right) \cdot \left(\frac{R - \Omega}{R}\right) \cdot \frac{N}{30}, \quad (8)$$

- через зміни форми внутрішньої доріжки:

$$f_4 = (f_1 - f_2)n = \left(\frac{R + \Omega}{120R}\right) \cdot N \cdot n, \quad (9)$$

- через зміни форми зовнішньої доріжки:

$$f_5 = f_2 \cdot n = \frac{R - \Omega}{120R} \cdot N \cdot n, \quad (10)$$

де R – радіус кола, яке проходить через центри роликів; Ω – радіус шарика (ролику); N – частота обертання вала, об./хв.; n – кількість кульок (роликів).

Приблизно 40% кульок проходять через задану точку зовнішнього кільця за кожен оборот вала. Якщо в підшипнику з обертовим внутрішнім кільцем виник дефект на внутрішньому кільці через великий дисбаланс, то першою

ознакою його прояву в спектрі вібрації швидше за все проявиться частота перекочування по внутрішньому кільцю.

Резонансні коливання структури можуть бути отримані при періодичних ударах кульок, що проходять дефектні точки доріжки на частоті обертання або кульковій частоті. Ці частоти є причиною вібрації, яка характеризується експоненційно загасаючими високочастотними імпульсами.

Резонанс кульок – один з резонансів, який може бути збуджений у підшипнику, оскільки кулька вібрує через удари як тверде тіло.

Власна частота кульок дорівнює:

$$f_{ш} = \frac{0,848}{2r} \cdot \frac{E}{2\rho}, \quad (11)$$

де E – модуль пружності; ρ – пит.ома щільність кульок.

Для обойми може бути отримана резонансна частота, яка визначається як:

$$f_p = \frac{R(R^2 - 1)}{2\pi\sqrt{R^2 + 1}} \cdot \frac{E}{a^2} \sqrt{\frac{E \cdot I}{m}}, \quad (12)$$

де R – порядок резонансу; a – радіус нейтральної вісі; I – момент інерції площі поперчного розтину; m – питома лінійна маса обойми.

У робочих умовах точні частоти можуть змінюватися у порівнянні з вільними коливаннями. Інколи підшипникові частоти можна знайти тільки шляхом ретельного аналізу вібрації.

Якщо вал знаходиться під дією статичного навантаження або сили ваги при малій швидкості обертання, відцентрові сили вже не мають переважного впливу на динаміку цапфи. При наявності радіального зазору в підшипнику цапфа спирається не більше ніж на два тіла кочення.

При відносних переміщеннях центра цапфи, що обертається в підшипнику кочення з зазором, відзначені дві характерні фази коливань цапфи.

Перша фаза – цапфа переміщується на тілах кочення по біговій доріжці зовнішньої обойми. У момент, коли центр одного з опорних тіл кочення, збігається з лінією дії ваги або статичної сили, цапфа втрачає стійкість.

Коли цапфа втратить стійке положення, починається друга фаза коливань.

Частота коливань цапфи розраховується за формулою:

$$f_n = m \cdot \frac{D_0 - d_T}{2D_0} n_B = K_f \cdot n_B, \quad (13)$$

де D_0 – діаметр кола, яке проходить через центри тіл кочення; d_T – діаметр тіла кочення; n_B – кількість оборотів вала; K_f – коефіцієнт пропорційності, величина якого залежить від конструктивних особливостей та розмірів деталей підшипників.

Наприкінці другої фази відбувається удар вала об корпус, що дорівнює приведеній до опори масі цапфи об перешкоду. Цією перешкодою є тіло кочення з приєднаною масою корпуса механізму та його кріплення. Удар будемо вважати абсолютно не пружним, тобто при ударі цапфа не відскакує, а попадає між двома тілами кочення і відновляє свій рух.

Сила удару залежить від чотирьох параметрів:

- 1) від величини зазору;
- 2) від типорозміру підшипника;
- 3) від величини статичного навантаження;
- 4) від числа оборотів.

Підтримання постійного режиму роботи механізму мінімізує вплив 2-4 параметрів на силу удару для даного типу підшипників. Постійний режим роботи механізму вибирається з умов найбільшої потужності корисного сигналу і чутливості діагностичної апаратури.

Вібрація, викликана, відхиленнями в розмірах тіл кочення визначається кутовою швидкістю обертання сепаратора і конкретного розташування порізного зношених тіл кочення у підшипнику. Період коливання вала, викликаний перерозподілом навантаження по тілах кочення, визначається зміною геометрії підшипника:

$$T_p = \frac{2(R_1 + R_2)}{R_1 \cdot Z} \cdot \frac{60}{n}, \quad (14)$$

де T_p – періоди перерозподілу навантаження; R_1 та R_2 – радіуси доріжок кочення зовнішнього та внутрішнього кільця відповідно; Z – кількість тіл

кочення.

Зміна форми і розмірів тіл кочення при експлуатації викликає появу змін положення вала в просторі. Період коливань визначається часом переміщення окремих тіл кочення, а місцевий знос поверхні доріжок кочення викликає виникнення динамічних імпульсів. Тривалість силового імпульсу при короткочасному порушенні механічного контакту між елементами підшипника можна представити зіткненням двох тіл, які рухаються з відносною швидкістю V_0 та мають радіус кривизни r_1 та r_2 й приведені маси m_1 та m_2 . У цьому випадку залежність для визначення тривалості імпульсу має вигляд:

$$t = 2,94 \cdot \left(\frac{5 \cdot m}{4 \cdot k_0} \right)^{2/5} \cdot V_0^{-1/5}, \quad (15)$$

$$m = \frac{m_1 + m_2}{m_1 m_2}, \quad (16)$$

де m – приведена маса тіл; k_0 – коефіцієнт, який залежить від властивостей матеріалу та кривизни тіл в точці удару.

Результати та обговорення. Розрахунки величини (15) при контакті тіла кочення й обойми за вище наведеними залежностями та їх експериментальне підтвердження показують, що тривалість силового імпульсу лежить у межах $(10-100) \times 10^{-6}$ с. Форма згинаючої сили імпульсу є близькою до напівперіоду синусоїди.

Висновки. Визначено метод віброакустичної діагностики, який дозволяє оцінити технічний стан підшипників суднового валопороду. Зазначено етапи вимірів та обробки віброакустичних процесів.

**АНАЛИЗ ТЕМПЕРАТУРНЫХ РЕЖИМОВ СТАБИЛИЗАТОРОВ
ПЛАМЕНИ МИКРОФАКЕЛЬНЫХ ГОРЕЛОК**

Фиалко Наталья Михайловна

член-корреспондент НАН Украины
доктор технических наук, профессор
заведующий отделом

Шеренковский Юлий Владиславович

кандидат технических наук, старший научный сотрудник
ведущий научный сотрудник

Меранова Наталья Олеговна

кандидат технических наук, старший научный сотрудник
ведущий научный сотрудник

Алешко Сергей Александрович

кандидат технических наук, ведущий научный сотрудник
Институт технической теплофизики НАН Украины
г. Киев, Украина

Аннотация. Выполнено исследование температурных режимов стабилизаторов пламени микрофакельных горелочных устройств. Проведено сопоставление эффективности систем охлаждения стабилизаторов пламени различных конфигураций.

Ключевые слова: микрофакельные горелочные устройства, температурный режим, система охлаждения, стабилизатор пламени.

Надежность работы горелок стабилизаторного типа, применяемых в огнетехнических объектах различного назначения [1-9], существенно зависит от обеспечения требуемого температурного режима стенок стабилизаторов пламени. В данной работе исследуются особенности функционирования системы самоохлаждения [10-15], в которой роль охладителя выполняет природный газ, подаваемый во внутреннюю полость стабилизатора. После обеспечения требуемого теплоотвода от стенок стабилизатора газ подается

непосредственно на горение.

В статье рассматриваются две конструкции стабилизатора пламени - при наличии на его боковой поверхности трапецевидной ниши и при ее отсутствии. На рис. 1 приведены поля плотности теплового потока, отводимого от внутренней поверхности стабилизатора пламени, для двух сравниваемых вариантов их конструкций. Исследование выполнено на основе CFD моделирования с использованием программного комплекса ANSYS.

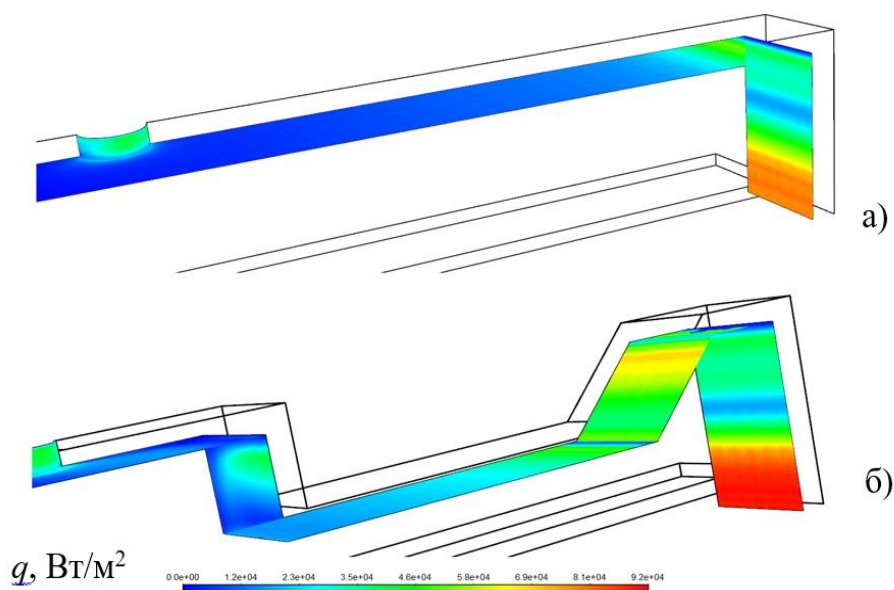

Рис. 1 Поля плотности теплового потока на внутренней поверхности стабилизатора пламени, а); б) стабилизаторы пламени при отсутствии и наличии ниши для условий номинальной нагрузки огнетехнического объекта.

Приведенные поля в целом существенно отличаются, хотя на отдельных участках поверхности они носят подобный характер. Это касается торцевой поверхности стабилизатора пламени и прилегающего к ней участка боковой поверхности. Для обеих исследуемых конструкций максимальные уровни теплоотвода наблюдаются в центральной зоне торца стабилизатора и связаны с обдувом этой части поверхности плоской импактной струей охлаждающего газа. С удалением от указанной центральной зоны уровень теплового потока падает, достигает локального минимума, обусловленного отрывом потока охладителя, и дальше снова повышается. С приближением к срывной кромке

стабилизатора пламени в зоне, соответствующей угловому вихру, тепловой поток снижается.

По результатам проведенных исследований показано, что температурные режимы стабилизаторов пламени существенно зависят от их конструктивного выполнения. При наличии нишевых полостей на боковых поверхностях стабилизаторов реализуются существенно более высокие уровни температуры их стенок и в целом более высокая интенсивность охлаждения внутренней поверхности стабилизатора.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Фиалко Н.М., Бутовский Л.С., Прокопов В.Г., Меранова Н.О., Алёшко С.А., Полозенко Н.П. Особенности обтекания плоских стабилизаторов ограниченным потоком. Промышленная теплотехника. 2010. № 5. С. 53-57.

2. Фиалко Н.М., Прокопов В.Г., Алешко С.А., Полозенко Н.П. и др. Анализ влияния геометрической формы нишевой полости на аэродинамическое сопротивление канала. Промышленная теплотехника. 2012. №1. С. 72-76.

3. Фиалко Н.М., Прокопов В.Г., Бутовский Л.С., Шеренковский Ю.В. и др. Особенности течения топлива и окислителя при эшелонированном расположении стабилизаторов пламени. Промышленная теплотехника. 2011. №2. С. 59-64.

4. Фиалко Н.М., Бутовский Л.С., Прокопов В.Г., Шеренковский Ю.В., Меранова Н.О., Алешко С.А., Полозенко Н.П. Компьютерное моделирование процесса смесеобразования в горелочных устройствах стабилизаторного типа с подачей газа внедрением в сносящий поток воздуха. Промышленная теплотехника. 2011. №1. С. 51-56.

5. Fialko N.M., Aleshko S.A., Rokitko K.V., Maletskaya O.E. and other. Regularities of mixture formation in the burners of the stabilizer type with one-sided fuel supply. Технологические системы. 2018. 3(38). С. 37-43. ISSNprint: 2074-0603.

6. Fialko N.M., Prokopov V.G., Sherenkovskiy Ju.V., Aleshko S.A.,

Meranova N.O., Yurchuk V.L., Hanzha M.V. Modeling of heat transfer processes in stabilizer burners with heat-resistant coatings. The development of technical sciences: problems and solutions: Conference Proceedings, April 27-28, 2018. Brno: Baltija Publishing. P.189-192.

7. Фіалко Н.М., Шеренковський Ю.В., Майсон Н.В., Меранова Н.О. и др. Интенсификация процессов переноса в горелочном устройстве с цилиндрическим стабилизатором пламени. Науковий вісник НЛТУ України. 2014. Вип. 24.5. С. 136-142.

8. Фіалко Н.М., Прокопов В.Г., Бутовський Л.С., Шеренковський Ю.В., Меранова Н.О., Алешко С.А., Коханенко П.С., Полозенко Н.П. Моделирование структуры течения изотермического потока в эшелонированной решетке плоских стабилизаторов пламени. Промышленная теплотехника. 2010. №6. С. 28-36.

9. Фіалко Н.М., Прокопов В.Г., Шеренковський Ю.В., Альошко С.О., Меранова Н.О., Рокитько К.В. CFD моделювання температурних режимів зони горіння пальників стабілізаторного типу з асиметричною подачею палива. Теплофізика та теплоенергетика. 2019. №4. С.13-18.

10. Фіалко Н.М., Прокопов В.Г., Шеренковський Ю.В., С.А. Алешко, Меранова Н.О., Абдулин М.З. Системы охлаждения микрофакельных горелочных устройств с плоскими стабилизаторами пламени. Киев: Изд-во «София-А», 2016. 200 с.

11. Фіалко Н.М., Прокопов В.Г., Шеренковський Ю.В., Алешко С.А. и др. Компьютерное моделирование процессов переноса в системе охлаждения горелочных устройств стабилизаторного типа. Промышленная теплотехника. 2012. №1. С. 64-71.

12. Фіалко Н.М., Прокопов В.Г., Алешко С.А., Шеренковський Ю.В., Меранова Н.О. и др. Эффективность систем охлаждения горелочных устройств струйно-стабилизаторного типа. Технологические системы. 2012. № 1. С.52-57.

13. Фіалко Н.М., Прокопов В.Г., Алешко С.А., Шеренковський Ю.В., Меранова Н.О., Полозенко Н.П., Малецкая О.Е. Влияние ширины

стабилизатора на аэродинамические и тепловые характеристики систем охлаждения микрофакельных горелочных устройств. Науковий вісник НЛТУ України. 2013. Вип. 23.7. С. 83-87.

14. Fialko N.M., Prokopov V.G., Alyoshko S.A., Sherenkovskiy J.V. Performance analysis of cooling stabilizing burners for different stress boiler unit. Вісник НУ «Львівська політехніка». Теорія і практика будівництва. 2013. №756. С.43-46.

15. Фиалко Н.М., Прокопов В.Г., Шеренковский Ю.В., Алешко С.А. и др. Исследование эффективности систем охлаждения микрофакельных горелочных устройств. Промышленная теплотехника. 2013. №1. С. 36-42.

PHYSICAL AND MATHEMATICAL SCIENCES

UDK 539.3

INITIAL-BOUNDARY PROBLEMS OF HEAT CONDUCTIVITY AND THERMAL ELASTICITY FOR A THREE-LAYER PLATE

Musii Roman Stepanovych

DSc (Phys.& Math.), professor

Veselovska Olga Volodymyrivna

Ph.D., associate professor

Drohomyretska Khrystyna Teofilivna

Ph.D., associate professor

Lviv Polytechnic National University

Lviv, Ukraine

Abstract: The initial-boundary value problems of heat conductivity and thermoelasticity for a three-layer plate are formulated. The temperature and the component of the dynamic stress tensor which is normal to the bases of the plate are chosen as the determining function. Boundary conditions for these functions are given both on the bases of the plate and on the joint surfaces of the component layers, the material of which is homogeneous and isotropic. The distribution of determining functions over the thickness of the component layers is approximated by quadratic and linear polynomials. The coefficients of these polynomials are described in terms of given boundary conditions and integral characteristics of the determining functions in the package of component layers of the plate.

Keywords: three-layer plate, temperature, stress tensor, polynomial approximation, initial-boundary problem.

Introduction. Layered plates are often used as structural elements of many

devices and mechanisms. During the operation and exploitation of such engineering devices, they are affected by a variety of physical factors, which in addition to surface power loads can also be internal non-stationary heat sources and volume mass forces. In the literature one can find works to determine the temperature and stresses in homogeneous plates due to external force and heat actions. However, the temperature regimes and thermal stress state of the layered plates have not been sufficiently studied [1, p. 137] under such actions. Layered plates are often used for thermal insulation of external thermal influences, as well as as structural elements of many devices [2, p. 183].

Aim. The study of thermally stressed behavior under the action of external thermal, volumetric thermal and force influences as an urgent theoretical and practical task.

Materials and methods. A three-layer plate with plane-parallel boundaries, boundless in coordinates x , y , and bounded by bases $z=0$ and $z=h_3$ is considered. The coordinate plane XOY coincides with the base $z=0$. The values of the thicknesses of the first, second and third components of the layers are equal to h_1 , h_2 , h_3 . The materials of the constituent layers of the plate are homogeneous and isotropic and their physical and mechanical characteristics are considered stable.

It is assumed that the determining functions depend on the thickness coordinate z and time t . The temperature field $T^{(n)}(z,t)$ in the n -th component layer of the plate for known volume non-stationary heat sources $Q^{(n)}$ in these layers is determined from the equation

$$\frac{\partial^2 T^{(n)}}{\partial z^2} - \frac{1}{\kappa_n} \frac{\partial T^{(n)}}{\partial z} = -\frac{Q^{(n)}}{\lambda_n} \quad (1)$$

under boundary conditions of convective heat transfer on the bases of the plate

$$\frac{\partial T^{(1)}(0,t)}{\partial z} + H^{(1)}T^{(1)} = 0, \quad \frac{\partial T^{(3)}(h_3,t)}{\partial z} + H^{(3)}T^{(3)} = 0 \quad (2)$$

on the basis $z=0$ and $z=h_3$ of the plate and the conditions of ideal heat contact

$$T^{(1)}(h_1, t) = T^{(2)}(h_1, t), \quad \frac{\partial T^{(1)}(h_1, t)}{\partial z} = k_{\lambda_1} \frac{\partial T^{(2)}(h_1, t)}{\partial z}, \quad (3)$$

$$T^{(2)}(h_2, t) = T^{(3)}(h_2, t), \quad \frac{\partial T^{(2)}(h_2, t)}{\partial z} = k_{\lambda_2} \frac{\partial T^{(3)}(h_2, t)}{\partial z}$$

in the planes $z = h_1$ and $z = h_2$ of connection of the component layers, as well as zero initial conditions

$$T^{(n)}(z, 0) = 0. \quad (4)$$

Here κ_n , λ_n – coefficients of thermal and heat conductivity of the material of the n -th component of the plate, $k_{\lambda_1} = \lambda_2/\lambda_1$, $k_{\lambda_2} = \lambda_3/\lambda_2$.

Formulation of the thermoelasticity problem for a three-layer plate.

Under conditions of uniaxial deformation of the component layers [1] to determine the component of dynamic stresses tensor which is normal to the base of the plate in each n -th component layer of the plate we obtain the equation

$$\frac{\partial^2 \sigma_{zz}^{(n)}}{\partial z^2} - \frac{1}{c_{1n}^2} \frac{\partial^2 \sigma_{zz}^{(n)}}{\partial t^2} = \alpha_n \rho_n \frac{1 + \nu_n}{1 - \nu_n} \frac{\partial^2 T^{(n)}}{\partial t^2} - \frac{\partial F_z^{(n)}}{\partial z}, \quad (5)$$

similar to the known Danilovskaya equation for a homogeneous layer [71]. Here $c_{1n} = (E_n(1 - \nu_n)/(\rho_n(1 + \nu_n)(1 - 2\nu_n)))^{-1/2}$ – the velocity of the elastic wave of expansion in the n -th component layer of the plate during its isothermal deformation; E_n – Young's modulus, ν_n , α_n – Poisson's coefficients and linear thermal expansion coefficients, ρ_n – the density of the n -th component layer of the plate.

Boundary conditions on the bases of the plate $z = 0$ i $z = h_3$ are free from surface force load and are

$$\sigma_{zz}^{(1)}(0, t) = 0, \quad \sigma_{zz}^{(3)}(h_3, t) = 0. \quad (6)$$

In the planes $z = h_1$ and $z = h_2$ of joints of the component layers the conditions of ideal mechanical contact are satisfied

$$\sigma_{zz}^{(1)}(h_1, t) = \sigma_{zz}^{(2)}(h_1, t), \quad (7)$$

$$\frac{\partial \sigma_{zz}^{(1)}(h_1, t)}{\partial z} + F_z^{(1)}(h_1, t) = k_{\rho_1} \left[\frac{\partial \sigma_{zz}^{(2)}(h_1, t)}{\partial z} + F_z^{(2)}(h_1, t) \right],$$

$$\sigma_{zz}^{(2)}(h_2, t) = \sigma_{zz}^{(3)}(h_2, t),$$

$$\frac{\partial \sigma_{zz}^{(2)}(h_2, t)}{\partial z} + F_z^{(2)}(h_2, t) = k_{\rho_2} \left[\frac{\partial \sigma_{zz}^{(3)}(h_2, t)}{\partial z} + F_z^{(3)}(h_2, t) \right].$$

The initial conditions for determining the components $\sigma_{zz}^{(n)}$ are as follows

$$\sigma_{zz}^{(n)}(z, 0) = 0, \quad \frac{\partial \sigma_{zz}^{(n)}(z, 0)}{\partial t} = -\frac{\alpha_n E_n}{1 - 2\nu_n} \frac{\partial T^{(n)}(z, 0)}{\partial t}. \quad (8)$$

Here: $k_{\rho_1} = \rho_2 / \rho_1$, $k_{\rho_2} = \rho_3 / \rho_2$.

According to the obtained components $\sigma_{zz}^{(n)}(z, t)$ of the stress tensor, the components $\sigma_{xx}^{(n)}(z, t)$ and $\sigma_{yy}^{(n)}(z, t)$ are determined from the relations

$$\sigma_{xx}^{(n)} = \sigma_{yy}^{(n)} = \frac{\nu_n}{1 - \nu_n} \sigma_{zz}^{(n)} - \frac{\alpha E_n T^{(n)}}{1 - 2\nu_n}. \quad (9)$$

According to the known components $\sigma_{jj}^{(n)}$ ($j = x, y, z$) of the stress tensor, we determine the stress intensities $\sigma_i^{(n)}$ in the n -th component layer of the plate by the formula

$$\sigma_i^{(n)} = \frac{1}{\sqrt{2}} \sqrt{(\sigma_{xx}^{(n)} - \sigma_{yy}^{(n)})^2 + (\sigma_{yy}^{(n)} - \sigma_{zz}^{(n)})^2 + (\sigma_{zz}^{(n)} - \sigma_{xx}^{(n)})^2}. \quad (10)$$

Taking into account in this case the equality of stress components $\sigma_{xx}^{(n)} = \sigma_{yy}^{(n)}$, we obtain $\sigma_i^{(n)} = |\sigma_{xx}^{(n)} - \sigma_{zz}^{(n)}|$.

Methodology of constructing solutions of formulated problems. The technique is based on the approximation over the thickness variable z of the determining functions $\Phi^{(n)} = \{T^{(n)}, \sigma_{zz}^{(n)}\}$ in the first and third component layers of the plate by polynomials

$$\Phi^{(n)}(z, t) = \sum_{i=0}^2 a_i^{\Phi^{(n)}}(t) z^i, \quad n = 1, 3, \quad (11)$$

and in the second component layer by the polynomial

$$\Phi^{(2)}(z, t) = \sum_{i=0}^1 a_i^{\Phi^{(2)}}(t) z^i \quad (12)$$

The coefficients $a_i^{\Phi^{(n)}}(t)$ of approximation polynomials (11), (12) are determined in terms of the integral (total package over three layers) characteristics $\Phi_s(t)$ of the determining functions

$$\Phi_s(t) = \sum_{n=1}^3 \int_{h_{n-1}}^{h_n} \Phi^{(n)}(z,t) z^{s+l} dz, \quad s=1,2 \quad (h_0=0) \quad (13)$$

and given boundary conditions on the outer surfaces and on the joint surfaces of the component layers of the plate.

To find the integral characteristics $\Phi_s(t)$, we integrate the initial equations (1) and (5) according to (13) taking into account expressions (11) and (12). As a result, the initial-boundary value problems on functions $T^{(n)}(z,t)$ and $\sigma_{zz}^{(n)}(z,t)$ are reduced to Cauchy problems on integral characteristics $T_s(t)$ and $\sigma_{zz,s}(t)$ of these functions, which are described by systems of equations

$$\begin{cases} \frac{dT_1}{dt} + d_1^T T_1 + d_2^T T_2 = W_1^Q(t), \\ \frac{dT_2}{dt} + d_3^T T_1 + d_4^T T_2 = W_2^Q(t), \end{cases} \quad (14)$$

$$\begin{cases} \frac{d^2\sigma_{zz1}}{dt^2} - d_1^\sigma \sigma_{zz1} - d_2^\sigma \sigma_{zz2} = W_1^\sigma(t), \\ \frac{d^2\sigma_{zz2}}{dt^2} - d_3^\sigma \sigma_{zz1} - d_4^\sigma \sigma_{zz2} = W_2^\sigma(t). \end{cases} \quad (15)$$

Here $W_s^Q(t)$ and $W_s^\sigma(t)$ ($s=1,2$) – the right hand parts of equations (1) and (5) are integrated according to formula (13). The coefficients $d_{1\div 4}^T$ and $d_{1\div 4}^\sigma$ are determined in terms of the geometric parameters and physical and mechanical characteristics of the materials of the constituent layers of the plate.

Results and discussions. Systems (14) and (15) are solved under the initial conditions (4) and (8) integrated according to formula (13) using the integral Laplace transform over the time variable.

REFERENCES

1. F. Matthews, R. Rawlings. Composite materials: engineering and sienc. London: Chapman&Hall, 1994.
2. R.B. Hetnarski, M.R. Eslami, Thermal Stresses – Advanced Theory and Applications, Springer Science Business Media, B.V., 2009.

METHODS FOR SOLVING PARTIAL TYPES OF THE EIKONAL EQUATION

Prokofieva Sofia

Master's student

Odessa I. I. Mechnikov National University

Odesa, Ukraine

Introductions. The eikonal equation is a non-linear partial differential equation encountered in problems of wave propagation. However, its application is well spread in many fields such as computer vision, medical tomography, geology, etc. There are many approaches to solving this equation, depending on the field and the task at hand. Among them, discrete approach and signed distance function approach can be highlighted.

Aim. The goal is to analyze and discuss existing methods for solving the eikonal equation and to extend them for higher dimensions.

Materials and methods. There are two main approaches: discrete and signed distance function.

Problem formulation for discrete approach. Nonlinear boundary value problem states: given a domain Ω and a function $F: \Omega \rightarrow \mathbb{R}_+$, that represents the local speed of the motion. This function drives a system from initial set $X_s \subset \Omega$ to a goal set $X_g \subset \partial\Omega$ with minimum possible time. The goal is to find the solution of function $T(x)$ using the eikonal equation:

$$\begin{aligned} |\nabla T(x)|F(x) &= 1, \text{ on } \Omega \subset \mathbb{R}^N, \\ T(x) &= 0, x \text{ in } X_s \end{aligned} \tag{1}$$

Once solved, $T(x)$ represents a distances (times-of-arrival) field containing the time it takes to go from any point x to the closest point in X_s following the velocities on $F(x)$.

The Fast Marching Methods is one of the most popular ways to solve the eikonal equation. It's a Dijkstra-like algorithm, where it works with cells in a rectangular grid instead of nodes [1].

The main idea of Sweep-based Methods is to solve the eikonal equation for each cell in the grid by each sweeping, that is made in a specific direction. These algorithms use sweeps until the values of each cell are found and can not be improved [2].

Signed distance field for the eikonal equation is an implicit representation of boundary conditions and may present potential field for outer space. They can work with nonlinear transformations [3]. Increased number of dimensions doesn't deteriorate performance as much as in a discrete approach.

If Ω is a subset of a metric space X with metric, d , then the signed distance function f , is defined by

$$f(x) = \begin{cases} d(x, \partial\Omega), & x \in \Omega \\ -d(x, \partial\Omega), & x \in \Omega^c \end{cases} \quad (2)$$

where $\partial\Omega$ denotes the boundary of Ω , and $d(x, \partial\Omega) = \inf_{y \in \partial\Omega} d(x, y)$.

If Ω is a subset of \mathbb{R}^N with piecewise smooth boundary, then the signed distance function is differentiable almost everywhere, and its gradient satisfies the eikonal equation $\|\nabla f\| = 1$.

If the boundary of Ω is in C^k for $k \geq 2$ then d is in C^k on points sufficiently close to the boundary of Ω . In particular, on the boundary f satisfies $\nabla f(x) = N(x)$,

where N is the normal vector field. This statement can be used to evaluate the smoothness of solutions in algorithms [4].

Algorithms for calculating the signed distance function may be represented by general level-set methods. In order to solve the eikonal equation for distance fields in homogeneous space, ray marching can be used. From a particular start position in multidimensional space a ray is cast until it hits the boundary condition (the hypersurface of the composite multidimensional object).

If boundary conditions is represented implicitly by a distance field, a common technique is to cast a ray from the start point into the SDF, until a boundary condition met [5]. To be more specific, we want to find the point on a ray $p: \mathbb{R} \rightarrow \mathbb{R}^N$ with

$p(s) = p_0 + s\omega$ which simultaneously lies on the boundary $\partial\Omega$ represented by equation $f(x) = 0$ on its implicit representation by composite signed distance

function. In this notation s is the distance (scalar) from start point, and ω is normal vector of ray. The information of this surface point can then be used for further calculations (normal, curvature, etc). The intersection point of the ray with the implicit boundary condition can be calculated by applying a root finding method, which is a nontrivial mathematical problem. It led to the development of the ray marching algorithm by Perlin and Hoffert [6]. The intersection point with an implicit boundary condition can be found by sampling the field in fixed steps until a value of near zero (the hypersurface) is reached.

Ray marching technique has one main problem, which is fixed size. If the fixed size is too small then the algorithm will take too much time to reach the point on the boundary condition. If the fixed size is too big then ray marching can miss the value of near zero (hence, the boundary condition). Sphere tracing is an extension of the ray marching algorithm, in which the step size is not fixed, but dynamically changed along the ray, by setting it to the value from the distance field. It guarantees that ray will not miss the boundary condition, since the SDF returns the distance to the nearest boundary condition. At the same time, ray can pass through empty space faster.

Results and discussion. The discrete approach shows fairly good results for special cases, for which it is necessary to select the most suitable algorithms for better performance. However, this approach has a number of problems – the higher the dimension number of the space is, the more significantly the computation time of the algorithms increases. Moreover, in possibly infinite space discrete approach doesn't work simply because it's impossible to store so many cells in computer memory.

Solving eikonal equation by signed distance function works with non-discrete environment. It also can be extended to higher dimensions, like 4D, with still good performance. Moreover, it can also work with nonlinear transforms.

Conclusions. Considering all advantages and disadvantages of 2 main approaches for solving the eikonal equation, sphere tracing is more suitable. The discrete approach doesn't provide good computational time for high dimensional space and it takes too much memory to store all cells of the grid. At the same time sphere tracing shows better performance in comparison with original ray marching, it

can be used for computing higher dimensional spaces, and works with nonlinear transformations.

LIST OF REFERENCES:

1. Tsitsiklis, J.N.: Fast Marching Methods. IEEE Transactions on Automatic Control 40, 1528-1538 (1995)
2. Zhao, H.: Fast sweeping method for eikonal equations. Mathematics of Computation 74, 603-627 (2005)
3. Dario Seyb, Alec Jacobson, Derek Nowrouzezahrai, and Wojciech Jarosz. 2019. Non-linear sphere tracing for rendering deformed signed distance fields. ACM Trans. Graph. 38, 6, Article 229 (November 2019), 12 pages.
4. Signed distance function, Wikipedia. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Signed_distance_function
5. Tomczak, L. J. (2012). GPU Ray Marching of Distance Fields. Technical University of Denmark
6. Perlin, K., & Hoffert, E. M. (1989, July). Hypertexture. In ACM SIGGRAPH Computer Graphics (Vol. 23, No. 3, pp. 253-262). ACM.

DECISION TREE CREATION IN MULTI-STAGE GAMES WITH INCOMPLETE INFORMATION

Vdovin Kyrylo

Master's degree student

Odessa I. I. Mechnikov National University

Odesa, Ukraine

Introductions. A game of incomplete information is a game where the players do not have exact knowledge of the game being played. These games mostly occur in economic and political situations, where a variety of features of the environment may not be commonly known. It should be taken into account that any action in an ever-changing economic environment will entail reactions from opposing players to which one will have to react. Thus, multistage game strategies are considered, provided that the states of the players can change with some probability during the game.

Aim. The goal is to analyze and discuss existing methods of construction of decision trees for multi-stage games with incomplete information and search for the optimal Bayesian solution with the maximization of the resulting payoff.

Materials and methods. Firstly, it is necessary to formalize randomness in the one-step stage of the game. For this, a fictitious player "Nature" is introduced, which, at a particular stage of the game, assigns to the participants a certain state with a known probability. Thus, the incompleteness of the game information for a particular player is replaced by complete, but imperfect information with probability distribution function. Main idea is to consider a multi-stage game as a tree of one-stage games and find a Bayesian balance in each turn. The goal is to calculate the mathematical expectations of the winnings at each node of the tree and find the branch of the tree with the maximum total mathematical expectation.

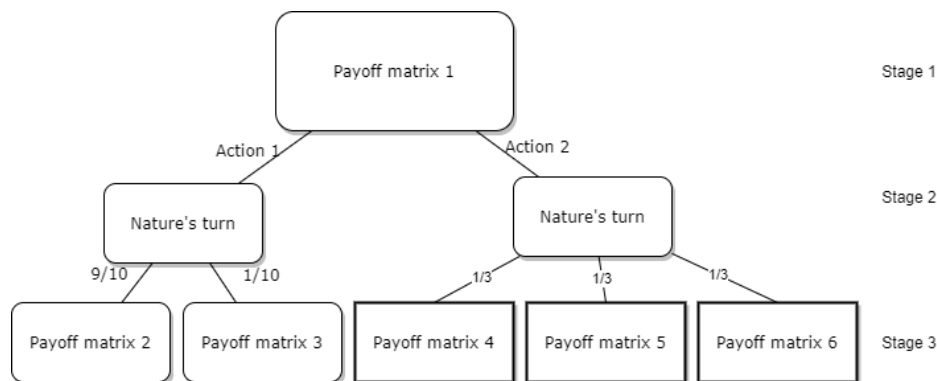
Discrete state of the game can be described as function:

$$G = G(N, p, T, V, \Omega)$$

where:

1. N - set of players, $N_i \in \overline{1, n}$
2. p - states probability distribution function
3. T - types of players where T_i is i -th player's type
4. V – payoff functions for each player
5. Ω - universe of possible player's type

It is assumed that players know their own types, but do not know the types of other players. Example of the decision tree can be found in the picture 1.

Pic. 1. Example of decision tree for 1 player with probabilities

Payoff matrix could be described as in picture 2.

		Player 2	
		S_1^2	S_2^2
Player 1	S_1^1	u_{11}^2	u_{12}^2
	S_2^1	u_{21}^2	u_{22}^2
		u_{11}^1	u_{12}^1
		u_{21}^1	u_{22}^1

Pic. 2. Example of the payoff matrix for 2 players game.

After the mathematical expectations for each node are found, the problem is reduced to the stochastic problem of finding the maximum on a tree. This task is easily solved by the existing recursive algorithms.

Results and discussion. The creation of stochastic decision trees is a good approach to solve complicated tasks. In this field there are a few good algorithms fo like ID3 for this. However, in real-life tasks trees can have great depth, which leads to a power-law asymptotic growth of complexity. The main solution to this problem is to cut off obviously non-optimal decision branches from the tree, which leads to a

significant decrease in the necessary calculations, however, the solution obtained ceases to be strictly optimal, since at a depth greater than the depth of calculation of solutions in non-optimal labels, the solution may be better than the obtained one.

Conclusions. During the research, it turned out that the construction of a decision tree can find the optimal solution for many multi-stage coalition-free games with incomplete information. In practice, a good solution is to cut off branches, provided that the depth of viewing the solutions will be sufficient to neutralize the chance that the locally found maximum will be significantly less than the global maximum mathematical expectation of any tree's branch.

LIST OF REFERENCES:

[1] P.R. Milgrom, R. J. Weber "Distributional strategies for games with incomplete information", Mathematics of operations research, vol. 10, No 4, November 1985

[2] Nahla Ben Amor, Helene Fargier, Regis Sabbadin, Meriem Trabelsi "Possibilistic Games with Incomplete Information", Proceedings of the Twenty-Eighth International Joint Conference on Artificial Intelligence (IJCAI-19),

[3] Binmore KG, Shaked A, Sutton J (1985) "Testing noncooperative bargaining theory: A preliminary study. American Economic Review 75": 1178–1180

**THE GROWING INFLUENCE OF MATHEMATICS
IN THE SOCIAL SCIENCES**

Volokh Liudmyla Vasylivna,
Ph.D., Associate Professor
Kyiv National University of Technology and Design
Kyiv, Ukraine

Introductions. Modern mathematics education plays a special role in training future specialists in mathematics, engineering, manufacturing, economics, computer and information technology, management in terms of intellectual development and formation of scientific worldview, understanding the practical orientation of mathematical disciplines, using mathematical modeling methods. Any reform in mathematics education is influenced by two main factors: the computerization of education and the globalization of the world. That is why the main attention should be paid to the adaptation of mathematics as a science and education to world trends and to focus on educational reforms.

In the XX century, during the Cold War, all basic sciences were fully funded and developed, the era of technological progress provided ample opportunities for the development of cybernetics, nuclear physics, and aerospace. Numerous popular science magazines and collections were published in the countries that were part of the Soviet Union. The crisis of the 90's hit the book trade network and science generally; there was a decline in science in general. In the late XX- early XXI century. the economy and development of world powers, including post-Soviet ones, have grown and new technologies have begun to develop rapidly.

But there is a paradox: on the one hand there is a rapid development of technology and the need for specialists who could process a large amount of information, and on the other — at the beginning of the XXI century there is a decrease in education and interest in mathematics. It has become a problem to recruit high-level students to the mathematics faculties of leading higher education

institutions. A significant percentage of students drop out of mathematics. There are many reasons for this — the global crisis, reduced funding for science and education, and low employment in the specialty. And despite the technical development in the world, scientists and scientists of most post-Soviet countries are faced with the fact that: the volume of mathematical disciplines decreases (reduction in the number of hours allocated to mathematics); there is a large gap between the level of mathematical knowledge of school graduates and the requirements of universities, and most importantly, there is a large gap between the level of mathematical knowledge of graduates and the needs of modern science and technology.

Aim. The main task of a modern mathematics teacher is to learn to make an adequate mathematical model of a problem and be able to analyze it. At present, there is a huge accumulation of fundamental knowledge that needs to be able to systematize and analyze. The value of mathematics as a science is not in pure calculations, but in the correct and rational application of the necessary knowledge in both practical and intellectual activities, which is associated with the formation of human systematic thinking, the transformation of reality through mathematical methods. Modern society makes high demands on the professional level of specialists in technical fields of science, and the rapid development of informatization leads to increased attention to the formation of a high level of mathematical culture in future professionals in almost all technical specialties. Thus, one of the current problems of modern higher education is the problem of development of educational and cognitive activity of students. Currently, a significant number of students do not study to the fullest extent of their abilities, especially in those subjects that, in their opinion, are not essential in mastering the future profession. This also takes place in the study of mathematical disciplines by students of non-core specialties.

The study of disciplines of the mathematical cycle (higher mathematics, probability theory and mathematical statistics, optimization methods and models, econometrics, etc.) in higher education, both Ukraine and post-Soviet countries, plays an important role in training professionals in various fields of human activity - engineering, natural sciences, computer and information technologies, economics,

management, business, etc. This is due to the fact that the role of mathematics in the study of the relationship between various phenomena of nature and society is growing. There is an intensive process of mathematization of knowledge, involvement of mathematical methods in research in natural sciences, humanities and social sciences, which in turn forms a certain level of mathematical culture of university students - their intellectual development, formation of their scientific worldview, understanding of the practical orientation of mathematical disciplines. mathematical modeling. The level of mathematical training should allow students in the future to create and implement technologies, the very basis of which may be unknown during training [1].

Depending on the direction of training (natural sciences or humanities), the number of hours in the disciplines of the mathematical cycle and the direction of training bachelors in these disciplines differs significantly. If in the beginning future engineers, economists begin to master the subjects of the mathematical cycle to study the fundamental discipline - "Higher Mathematics", then the further - the more mathematical disciplines are shifted to the professional plane. Thus, computer scientists complete mathematical training by studying a professionally-oriented discipline - "Mathematical methods of operations research". The knowledge of mathematics acquired by future computer engineers is successfully used by them in the study of other fundamental and professionally-oriented disciplines of the curriculum - physics, basics of electrical engineering and electronics, programming, etc. Students of economics also begin mathematical training by studying the discipline "Mathematics for Economists", and in the second year the professional orientation of this training grows, as the discipline "Optimization Methods and Models" deals with modeling real mathematical processes and solving problems. Arise by methods of mathematical programming. And the discipline "Econometrics" studies real economic processes and possibilities of their forecasting by methods of regression analysis. The disciplines of the mathematical cycle, which are taught to future economists, serve as a reliable foundation for the study of such professionally-oriented disciplines as "Microeconomics", "Macroeconomics", "Economic Risk" and

others.

The experience of teaching mathematics to students-tourists, commodity experts, designers confirms the lack of motivation in many of them to study this course, not understanding the role of this science both in mastering the chosen specialty and in research. Therefore, it is important to find such approaches to teaching that would contribute to the formation of positive motivation to study mathematics. The teacher must show students that mathematics, along with its formalism, is an interesting and exciting science. To do this, use not only the axiomatic-logical approach, but also give various examples, geometric and situational illustrations. This will help to better master the material, to form a cognitive connection between the concepts that are clear, and the desire to study them further and apply them in practice. In our opinion, the teaching of theoretical material for this category of students should be carried out at the level of definitions, formulation of theorems without proof and mastering algorithms for solving practical problems. In addition to the accessible and "loyal" teaching of mathematics to the humanities, it is also necessary to constantly highlight the practical orientation of the topics being studied. This increases the motivation of the student to study the discipline, and is also one of the factors of activation of educational and cognitive activities.

Results and discussion. Speaking of mathematics education, as a rule, distinguish the following topics: - purpose and purpose of mathematics education; - problems of mathematical education; - the content of mathematical education; - organization of the educational process; - pedagogical innovations in mathematical education; - the use of information and communication technologies in the teaching of mathematical disciplines and their role and place in mathematical education; - ways to overcome negative phenomena in mathematics education and its prospects.

Conclusions. Given the above, it is important to develop worldview approaches to the teaching of mathematical disciplines in higher education. It should be noted that in the process of teaching mathematical disciplines, mathematical postulates and axioms must be linked to reality, "derived" from the object world, so that students formed the belief that mathematics is not a game of symbols, but a

science that describes in a specific form of the laws of the world around us. This is the main task of the ideological aspect of teaching the disciplines of the mathematical cycle in universities. [2].

LITERATURE

1. Klochko VI Fundamentalization of mathematical education of future economists as a factor in the development of their logical thinking / VI Klochko, AA Kolomiets // Economics, science, education: integration and synergy: materials of international scientific and practical conference (Bratislava, 18-21 January 2016

2. Vasilchenko I. Modern mathematics and its teaching // Higher school. - 2016.– №6.– P. 33-37.

3. Klochko VI Application of the newest information technologies at studying of higher mathematics in technical high school: Educational-methodical manual. Vinnytsia: VSTU, 1997.– 300 p.

4. Kudryavtsev LD, Kirilov AI, Burkovskaya MA, Zimina OV About tendencies and prospects of mathematical education.

ARCHITECTURE

ТРАНСФОРМАЦИЯ И ЭВОЛЮЦИЯ ВЕРТИКАЛЬНО-ПРОСТРАНСТВЕННОЙ АРХИТЕКТУРЫ. НЕБОСКРЕБЫ СКВОЗЬ ГОДА

Малашенкова Виктория Александровна

канд. арх., доц.

студентка

Юрченко Елисавета Вячеславовна

Одесской государственной академии строительства и архитектуры

г. Одесса, Украина

Введение. На сегодняшний день небоскребы стали неотъемлемой частью любого города и следствием его урбанизации. Наличие высотных зданий показывают современную тенденцию развития крупных городов. Современность архитектурного пространства, в котором они находятся. Их достоинство заключается в высоких экономических показателях, пониженном уровне шума и высоком уровне инфраструктуры.

Цель работы. Проследить трансформацию и эволюцию небоскребов, начиная от их зарождения и заканчивая началом XXI столетием. Провести анализ материалов научных конференций, информационных листов и принципов проектирования.

Материалы и методы. Анализ будут использованы в качестве материалов научные статьи, журнальные статьи

Следует отметить, что впервые слово «небоскреб» применили к описанию дома в 1888 г. В Чикаго. Оно означало – очертание небоскребов неба на фоне неба. Первым высотным зданием стало Страховая компания домов, построенная в 1883-1885 гг. Он был спроектирован Уильямом Ле Бароном Дженни. Небоскреб имел 10 этажей, затем были добавлены еще два этажа и

высота здания составляла 54,9 метра. Это было первое сооружение поддерживаемое как внутри, так и снаружи огнестойкой конструкционной сталью и металлическим каркасом, в который входил железобетон. Технология возведения всегда улучшались. От полного отсутствия лифтов пришли к лифтам, которые работали при помощи лошадей, потом, в 1853 году, — гидравлики и затем — при помощи электромоторов. Позже здания появились телефоны и электрическое освещение. В высотном строительстве, в основном, используются такие материалы как сталь и бетон. Хорошо удерживать ветровые нагрузки позволяет жесткость опоры постройки, а гибкость — сопротивляться сейсмическим колебаниям. Фасады небоскребов — это, в основном, стальные профили и легкие навесные панели из прозрачного стекла, алюминия, полимеров. Популярны вентилируемые системы, которые отделаны натуральным или искусственным камнем, металлическими листами, фибробетоном, т.е. бетоном с волокнами из металла и полимеров. Среди новейших видов облицовки — керамика с боросиликатным стеклом (имеющим в своем составе вместо щелочи — окись бора, что делает стекло устойчивым к пожару), панели из металлической пены, наноккомпозиты, стеклянные панели с водоотталкивающим самоочищающимся слоем. [1]

В 1998 году возвели два 88-этажных небоскрёба в столице Малайзии Куала-Лумпуре. Их соединили между собой мостом на шаровых опорах. Для строительства использовали эластичный бетон, усиленный кварцем и сравнимый по прочности со сталью, что дало зданию выдерживать нагрузку в 137 Мпа. Высота строений — 451 метр, включая шпиль. Это сооружение носит название башни Петронас. Проектом занимался Сезар Пелли. Небоскреб не имеет центрального стержня. При установке лифтов использовали новый принцип: лифты сделали двухэтажными по два в каждой шахте, - один останавливается на четных этажах, другой на нечетных. В плане лежит 16 несущих колон, и даже при потере 3-х из них здание устоит. Мост был поставлен на гигантские шарнирные опоры. Далее хочется упомянуть, что на сегодняшний год самым высоким и грандиозным небоскребом является башня

Бурдж – Халифа. Точная высота сооружения является 828 метров. Проект был разработан американским архитектурным бюро Skidmore Owings and Merrill. Основными материалами являлись бетон и стальная арматура. Была разработана особая марка бетона, которая выдерживает температуру +50 градусов С. Смесь выкладывали только ночью, добавляя лед в раствор. Фундамент «Бурдж-Халифа» не закреплён в скальном грунте. В фундаменте здания применялись висячие сваи длиной 45 м и диаметром 1,5 м. Форма здания асимметрична, чтобы уменьшить эффект раскачивания от ветра. [2]

Одним из важных аспектов анализа небоскребов является лифт и его система. Первый электрический пассажирский лифт Siemens & Halske построила в 1880 году, OTIS – в 1889-м. Элайша Грейвс Отис создал автоматический ловитель в середине 19 века. Ограничитель включающий ловитель был изобретен в 1878 году. В 2004 году статус самых быстрых лифтов в мире захватили два скоростных лифта Toshiba, установленных в небоскребе Taipei 101 в Тайбее (Тайвань), развивающие скорость 60,6 км/ч. С возникновением новых технично-скоростных лифтов возникли две проблемы, которые ранее не возникали связи с отсутствием высоты. 1- вибрация и 2- шум. При решении первой проблемы используют ролики, с помощью которых лифт передвигается по направляющим рельсам. Система включает датчики горизонтальной вибрации, от которых через устройство управления на приводы роликов передается противодействующее электромагнитное усилие. При решении другой проблемы – шумоизоляция поверхностей и герметизация кабин. Последними разработками является аэродинамические капсулы для лифтов, в два раза снижающие уровень аэродинамического шума. [3]

Результаты и обсуждение. Несомненно, трансформация и эволюция небоскребов зависит на прямую от требований человечества и развития современных технологий. Чем выше спрос, тем лучше и качественнее структура, планировка здания и его материалы. То, что использовалось - бетон, железобетон, сталь, арматурные каркасы улучшается и переходит в новые технологии.

Здания высотно-пространственной структуры нужны для:

1. Стран, городов, где присутствует дефицит земельных участков;
2. Если говорить о жилой недвижимости, - высотность – это первоначально экономическая выгода;
3. Эффективного использования территории города;
4. Для разнообразия архитектурной среды.

Выводы. Проанализировав нынешний опыт градостроительства можно легко понять, что строительство небоскребов будет увеличиваться. Этому способствует повышение цен на городскую землю в крупных городах мира и совершенствование материально-технической базы, строительных материалов, программирование строительного проектирования с помощью расчетных программ. Люди стремятся жить в крупных мегаполисах с урбанизированными центрами, что ведет за собой востребованность высоток. Скорее всего, можно предположить дальнейшее развития этой структуры не как отдельные объекты, а как ряд целых комплексов, которые будут переплетаться, словно «летая» над нижним уровнем застройки. Все это будет возможно за счет горизонтальных переходов, и безусловно скоростной темп научно-технического прогресса в ближайшее время позволит прийти к решению выше поставленной задачи.

СПИСОК ИСПОЛЬЗУЕМОЙ ЛИТЕРАТУРЫ:

1. Астафьева Нонна Сергеевна. Перспективы строительства и эксплуатации небоскребов в 21 веке//Самарский государственный архитектурно-строительный университет. 2015 г.
2. Ауров В. В. Баушева М. Д. Горин С. С. Ульянова Е. В. МЕТОДИЧЕСКИЕ УКАЗАНИЯ по проектированию ВЫСОТНЫХ ЗДАНИЙ//Московский архитектурный институт (государственная академия). Москва. 2015 г.
3. Корнелик. Лифты в небоскребах: техническое совершенство на высоте. 2018 [<https://integral-russia.ru/2018/01/01/lifty-v-neboskrebah-tehnicheskoe-sovershenstvo-na-vysote/>]

PEDAGOGICAL SCIENCES

COMMUNICATION AS THE BASIS OF PEDAGOGICAL EDUCATION

Akhmad Inna

Ph.D. in Philology

Associate Professor of the Department
of English for Engineering #1

Mikhnenko Galyna

Ph.D. in Education,

Associate Professor of the Department
of English for Engineering #1

Chmel Viktoriia

Lecturer of the Department of English for
Engineering #1

Abstract: The article compares various approaches of professional culture structure studying of teacher's communications are considered. There are given characteristics of different types of communication between teacher and student The responsibility of culture of socially responsible decisions and actions is put on educational establishments.

Key words: communicative, pedagogical tact, interactive, culture, pedagogical approach, personal development of a teacher.

Pedagogical communication is a specific form of communication, which has its own characteristics and at the same time subject to the general psychological patterns inherent in communication as a form of interaction with other people, including communicative, interactive and perceptual components.

Pedagogical communication is a set of tools and methods to ensure the goals and objectives of education and training, and determine the nature of interaction between teacher and students.

The aim of pedagogical communication is in the transfer of general and professional experience (knowledge and skills) from the teacher to the student, and in the exchange of personal meaning associated with the object under study and life in general. It contributes to the communication, the formation and development of new properties and qualities of personality of both a teacher and a student.

Pedagogical culture is an integral quality of the individual teacher, projecting the common culture within the scope of the profession. Pedagogical culture is a synthesis of high professionalism and the intrinsic properties of the teacher, possession of methods of teaching and the presence of cultural and creative abilities. It is a measure of creative appropriation and transformation of experience accumulated by the mankind. Teacher, with high pedagogical culture, has a well-developed pedagogical thinking and consciousness, has the creativity and is the repository of world cultural and historical experience.

Pedagogical communication is an organization of direct interaction with the audience and a teacher. The first stage of this communication largely determines the success of further development of content-didactic system and activities as well as their social and psychological basis. The important elements are: specification of the previously-planned model of communication; clarification of the terms and structure of the forthcoming communication; the implementation of the initial stage of direct communication. Cultural development of the teacher goes through a variety of activities in which a person builds one's relations with other people, with society, with the world. There was a loss of the original concept of "education" - as identity formation in culture. "Educated man" is perceived as "informed", which means "cultural."

In terms of humanization it is necessary to change the emphasis in the training of teacher which should be not only an expert of any subject, but, above all, a man of culture. For advancing the pedagogical culture it is very important to improve the content of students' independent work. It must be realized in a creative collaboration, co-creation of teachers and students. In this regard, a qualitatively new challenge arises - transformation of the educational process in the scientific and pedagogical

meaning and essence. Higher educational school should teach the culture of socially responsible decisions and actions, which can be divided into three major sections:

- The ability to communicate.
- The ability to reproduce culture.
- The ability to reproduce oneself in the culture.

Tact is of great significance for a productive dialogue. Tact is the ability to behave decently, respecting others; it is sense of proportion in the behavior, actions[2].

The presence of tact allows the teacher to build a communication on positive emotions, to establish and maintain psychological contact with children. Pedagogical tact differs from the total one in the way that it represents not only the properties of the individual teacher, but the ability to choose the right approach to students.

It should be stressed that the culture of communication is formed gradually, as young people grow and become adults. At the heart of this study is a person being on stage of formation – in age from 18 to 25 years. This is the age of philosophical quest, searching the ideals of self-determination time. Communication, being one of the spheres of life, stands out for youth playing a special role. It becomes a social space in which the basic social needs of youth - psychological that forces one to consider education in terms of communication as the most important part of the overall education of the younger generation.

Considering the self-assertion as a universal sign of communication, A.Mudrik emphasizes that it contributes to maximizing the individual capabilities of the individual and depends on psycho-physiological, social and cultural conditions. Thus, the chosen perspective is understudied and determined by the relevance of research topic and reveals the contradictions between:

- a variety of motives and socially important needs of students in education and professional interests of teachers, and impersonal, excessive unification of content, forms, methods, means of training and education;

- increased requirements for renewing social tutors and future professionals' inability to quickly and effectively adapt to the social and professional environment.

These contradictions pose the following problem - determination of pedagogical foundations of building a culture of communication between teacher and students.

Modern higher school teachers reflect the state of culture in society, the degree of its development, which is reflected in the consciousness, in the style of behavior and activity, and is manifested as a moral reference point of the whole process of life. The overall culture of the modern teacher is different. First of all, in professionalism, knowledge of the business, his ability to identify and reflection, social communication, creative self-realization in any activities, as well as the depth and constructive self-expression, self-knowledge and self-improvement. If the most important factor of professionalism of teachers appears a common culture of the teacher, the psychological culture is its nucleus. Psychological culture of the modern teacher can be seen as a specific model, which includes professional social communication, interaction, high professional and moral motivation, all ensuring the success of the individual, as a profession, and as part of life strategy as a whole.

The main task of the teacher and the student is to find the "golden" middle of communication, optimal for them, in which their interaction will be much more successful and fruitful. The need to seek a compromise, to make contact, to be loyal, to enter the position and situation of each other is a prerequisite for the clear vision of the possible problems and solving them and beneficial educational process as well.

REFERENCES:

1. Akhmad, Inna; Chmel, Viktoriia. Mixed forms of teaching English at Technical universities. Теоретичні питання культури, освіти та виховання: Збірник наукових праць. № 2 (58), 2018 р. / Заг. редакція – проф. Матвієнко О. В., укладач – канд. пед. наук, доц. Кудіна В. В. Київ : Вид. центр КНЛУ, 2018. 72 с.
2. Saienko, Nataliia; Semyda, Oksana; Akhmad, Inna. Using Social Networks in Teaching ESP to Engineering Students. Advanced Education, [S. l.], p. 38-45, May. 2020. ISSN 2410-8286. Available at: <<http://ae.fl.kpi.ua/article/view/198083>>.

INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN THE NEW UKRAINIAN SCHOOL

Kondratieva Alyona Vasylivna,

Cand. philosophical sciences,
senior lecturer at the Department of Preschool and Primary Education
Communal institution of higher education
"Dnieper Academy of Continuing Education"
Dnipropetrovsk regional council
Dnipro, Ukraine

The main provisions of the Concept of the New Ukrainian School and the State Standard of Primary Education aim primary school teachers at the introduction and implementation of innovative educational technologies and methods. The use of modern pedagogical technologies allows to form creative and critical thinking of junior students, develop students' motivation to learn, their ability to communicate effectively, organize their activities, solve problems, carry out reflection, which provides the formation of key competence - learning ability [4].

Many researches are devoted to the question of pedagogical technologies, their definition and signs in domestic and foreign pedagogy, in particular works of V.Bespalko, J. Bruner, B. Bloom, I. Volkov, L. Elton, V. Evdokimov, O. Kovalenko, M. Klarina. , A. Lamsdain, P. Moskalenko, P. Mitchell, O. Infantry, A. Prokopenko, I. Prokopenko, K. Richmond, T. Sakamoto, S. Sysoeva, G. Selevka, I. Smolyuk, V.Slastyonina, R. Thomas et al. Some aspects of the problem of pedagogical technologies were covered in the dissertations of V. Degtyareva, O. Yevdokimova, L.Kaidalova, M. Lazareva, O. Popovych, I. Synelnyk, A. Chornoshtan, L.Yaroshchuk, S. Yakubovska.

Innovative learning technologies were developed by A. Ershov (computer technologies); L. Vygotsky, J. Piaget, D. Steele, C. Temple (technology for the development of critical thinking); A. Belkin (technology for creating situations of success); V. Kovalenko, B. Nikitin P. Podkasisty, M. Stroninta (game technologies); K. Bakhanov, D. Dewey, I. Yermakov, V. Kilpatrick, O. Infantry (project training technologies), O. Pometun, L. Pirozhenko (interactive technologies), etc.

The purpose of the article is to analyze and characterize modern pedagogical technologies of teaching in primary school.

Presenting main material. Modern pedagogical technologies in education are considered as a means by which a new educational paradigm can be implemented. Trends in the development of pedagogical technologies are directly related to the humanization of education, which promotes self-realization and self-actualization of the individual [1]. Pedagogical technology is a complex system of tools and methods that are united by priority general educational goals, conceptually interconnected by the content and tasks, forms and methods of organization of the educational process, where each position leaves an imprint on all others, which creates in results in a set of conditions for student development [3].

The essence of modern pedagogical technologies is expressed in the fact that the nature of education itself is changing. With the development of mental potential of students is their personal development, ie the process of modern education involves a different position of teacher and student in education (they act as equal participants in the educational process). Pedagogical technology is a well-thought-out model of joint educational and pedagogical activities, with unconditional provision of comfortable conditions for both students and teachers [2].

Today, society is interested in graduates aimed at self-development and self-realization, who will be able to operate with the acquired knowledge, cooperate effectively, navigate in the modern information space, work productively and effectively, adequately assess themselves and their achievements. One of the pedagogical tasks is the introduction into the educational process of such methods and tools that will help students not only to master certain competencies, but also to develop their creative abilities. Modern pedagogical technologies offer innovative models of building such an educational process in primary school, where the interconnected activities of teachers and students, aimed at solving both educational and practical problems [4].

Among the pedagogical technologies aimed at the formation of cross-cutting skills and key competencies of junior high school students, it is advisable to

distinguish two groups: elementary (they are also called methods, techniques or learning technologies) and complex. Elementary (general methodological) technologies are usually components of complex technologies more complex in the hierarchy. The most common general methodological or elementary technologies are: game, interactive, case-study technologies, project, portfolio, problem-based learning, etc.

Consider technologies aimed at developing key competencies and cross-cutting skills in primary school: the ability to learn, critical thinking, information and communication competence, creativity, social and civic competence, entrepreneurship and innovation.

1. Elementary (general methodological) technologies:
2. Technologies aimed at developing end-to-end skills
3. Technologies aimed at the formation of key competencies

When implementing every pedagogical technology, it is necessary to make sure that it becomes a source of positive emotions for younger students; the ability to combine interest with responsibility; one of the components inherent in the school of joy.

Thus, when selecting and implementing pedagogical technologies, the primary school teacher must take into account the age characteristics of children. Another important factor is the prevention or overcoming of threats in the process of student development, which are the emergence of didactogeny (negative mental states of the student, which is a consequence of incompetent organization of the educational process), aggressive states, etc. [8].

Therefore, the importance of media education and health (including art therapy) technologies is increasing.

Conclusions. The priority of the introduction of modern pedagogical technologies in the educational process of primary school should not be the acquisition by younger students of a certain amount of knowledge, skills and abilities, but the acquisition of competencies, the ability of students to learn independently throughout life.

Thus, the introduction of modern pedagogical technologies in primary school creates conditions for improving the quality of education, cognitive activity and learning motivation of modern students.

BIBLIOGRAPHY LIST

1. Dychkivska IM Innovative pedagogical technologies: textbook / I.M. Dychkivska. 2nd type. Kyiv: Akademydav, 2012. 352 p.
2. Educational technologies: teaching method. manual / O.M. Infantry, A.Z. Kiktenko, OM Lyubarska and others; For the general ed. OHM. Infantry. Kyiv: ASK, 2001. 256 p.
3. Khiminets VV Kirik M.Yu. Innovations in primary school. Ternopil: Mandrivets, 2012. 312 p.
4. Yankovich OI, Kuzma II Educational technologies in primary school: a textbook. Ternopil: TNPU named after Vladimir Hnatiuk, 2018. 266 p.

OVERALL CHARACTERISTIC OF METHODS AND METHODS OF CHOREOGRAPHIC TRAINING

Koschavets Irina,
associate professor

Vorona Natalia

Morozova Anastasia,
students

Municipal establishment "KHARKIV
humanitarian-pedagogical academy"
of the kharkiv regional council
Kharkiv, Ukraine

Введение./Introductions. The article deals with the characteristics of methods and techniques of choreographic training, ways to attract them to choreography, synthesizing a cycle of humanitarian disciplines, as well as the identification of pedagogical conditions for the activation of students' creative activity. The concepts of methods and techniques of choreographic training of schoolchildren are deepened. In the process of studying the disciplines of additional qualification, the artistic and creative activities of students are enriched by introducing methods into the educational process that will help future leaders of the children's choreographic team acquire theoretical knowledge and practical experience in working with children's choreographic groups - from their creation to the implementation of artistic and creative projects. In the formation of aesthetic and artistic culture of the individual, choreographic art is the most important aspect of aesthetic education. Classes in choreographic art contribute to the physical development of schoolchildren and enrich spiritually. The main task of the children's choreographic team is to introduce pupils to the basics of dance art, the development of their choreographic creativity. Pedagogical tasks of the head of the choreographic team: the formation of a child's stable interest in choreographic art through a passion for creativity; improving their common culture; development of a sense of rhythm, coordination of movements, orientation in space; education of taste, a valuable attitude to the environment and

social reality, as well as the promotion of physical training, improvement of the body and physical fitness. The purpose of the existing programs on choreographic practice for children developed by the authors is the formation of initial choreographic skills, the assimilation of simple dance movements and ethodes; disclosure and development of creative potential, identification of gifted children and creation of conditions for their development. The development of choreographic skills of the student largely depends also on the assimilation of the material at the theoretical level.

Цель работы./Aim. To analyze scientific achievements on the problem of choreographic education of schoolchildren in the process of musical and pedagogical activity, to generalize their own practical pedagogical experience on this problem.

Материалы и методы./Materials and methods. The term "choreography" covers all types of dance art: dances of different nations, classical, ballroom, modern, etc. The acquisition of skills in dance movements is one of the main tasks of choreographic training. It is associated with the assimilation of elements of various movements, certain positions, poses, as well as drawings and figures of the dance. It is dance movements that form the basis of choreography. Educational programs of additional qualification disciplines take into account the peculiarities of children's choreography, performing-imitation and performing-creative musical-motor abilities of children. Taking into account the changes in the elementary school of Ukraine, special attention is paid to the professional preparation of schoolchildren for plastic improvisation, its application in play activities in art lessons, and choreographic terminology. This is also due to the fact that in the art programs of the ZSSO (authors L. Masol, N. Lemesheva, O. Lobova, G. Kizilova, L. Aristov) there are lesson topics dedicated to dance art, for example, "The Kingdom of Ballroom Dancing" (3 class), "Musical fairy tale in dance", "Such different dances" (dance, minuet, dance), "Dance colors", "Ballet magicians", "Ballet fairy tale", "Magic" Beauty of movement "(1st grade) and others .

Learning ball choreography will be effective if intertransparent communication is realized. In the process of studying the dance material, the knowledge gained in the

lessons of history, geography and art culture deepens and expands. Literature, for example, provides rich illustrative material that makes it possible to understand the problem of studying and preserving the historical heritage. Novels, stories, poems contribute to the formation of ideas about the types of dances, the manner of their performance, the rules of etiquette, the costumes of the performers. And vice versa, studying the history of dance culture helps students better understand the character of the heroes of literary works, learn about the life and morality of society. Special regulation in the dance of the relationship between a gentleman and a lady helps students to feel the confidence of a man, characteristic of that time, his responsibility to a partner, and girls - to feel lightness and lightness, which are now lacking. in modern youth.

Результаты и обсуждение./Results and discussion. All schoolchildren are interested in choreographic art, attracting them to a certain type of stage creativity, it is necessary to take into account the peculiarities of the aesthetic attitude of children of every age to musical and theatrical art. And this, as a rule, does not coincide in the genre preferences of children-spectators and children-creators, which has objective origins in the nature of perception, the nature of performing creativity, physical and psychological performing abilities of schoolchildren. In particular, the viewer considers a puppet and dramatic performance the most attractive than a musical and an opera for a junior schoolchild. Summing up the above, it should be noted that theatrical activity presupposes and requires the upbringing of empathic culture in schoolchildren, the gift of knowledge of another person, based on such universal human qualities as the ability to compassion and empathy, tolerance, goodwill.

Выводы./Conclusions. All schoolchildren are interested in choreographic art, attracting them to a certain type of stage creativity, it is necessary to take into account the peculiarities of the aesthetic attitude of children of every age to musical and theatrical art. And this, as a rule, does not coincide in the genre preferences of children-spectators and children-creators, which has objective origins in the nature of perception, the nature of performing creativity, physical and psychological performing abilities of schoolchildren. In particular, the viewer considers a puppet

and dramatic performance the most attractive than a musical and an opera for a junior schoolchild. Summing up the above, it should be noted that theatrical activity presupposes and requires the education of schoolchildren of empathic culture, knowledge of another person, based on such universal human qualities as the ability to compassion and empathy, tolerance, benevolence, given the insufficient scientific study of the problem posed.

CRISES RESILIENT PEDAGOGY AS A NEW TEACHING APPROACH

Sokolovska Larysa

PhD, Associate Professor

Stoyanova Inna

PhD, Associate Professor

Department of Foreign Languages

Institute of International Relations

Taras Shevchenko National University of Kyiv

Introductions. The immediate crisis posed by the global coronavirus pandemic (COVID-19) has further hampered progress by bringing a number of critical global engagement activities to a sudden halt [1]. In the midst of these challenges there is an opportunity to consider theory-driven pedagogical innovations that can move the global engagement agenda forward even in times of complexity and crisis.

Traditional teaching and learning approaches become inadequate in knowledge transmission when face-to-face teaching is unavailable. Well-planned online learning experiences are meaningfully different from courses offered online in response to a crisis or disaster. Higher educational establishments, working to maintain instruction during the COVID-19 pandemic, should understand those differences when evaluating this emergency remote teaching.

In this paper, we explore the use of *Resilient Pedagogy* (RP) in times of crisis and investigate how this learning method can be applied and incorporated as part of the education system. Crises provide an opportunity for higher educational establishments to re-evaluate the current education system and for educators to be ready, resilient, and creative at all times to reinvent their methods of teaching.

The recent global wave of coronavirus outbreak has forced educational institutions to shut down for months and switch from in-class face-to-face teaching to implement an online learning system in order to minimize the impact of crises [2]. This online implementation has helped higher educational institutions keep the learning activities going and allowed teachers to continue maintaining interaction

with students through education technology platforms.

Aim. This paper aims to examine *resilience* as a new teaching approach in times of crisis, e.g. pandemic outbreak and to discuss how resilience is useful to address various education-related crises that affect teaching and learning activities, e.g., online learning.

Results and discussion. Resilient teaching is the ability to facilitate learning experiences that are designed to be adaptable to fluctuating conditions and disruptions. This teaching ability can be seen as an outcome of a design approach that attends to the relationship between learning goals and activities, and the environments they are situated in.

Resilient teaching approaches take into account how a dynamic learning context may require new forms of interactions between teachers, students, content, and tools. Additionally, they necessitate the capacity to rethink the design of learning experiences based on a nuanced understanding of context.

Thus, *Resilient Pedagogy* is defined as “a combination of course design principles and teaching strategies that are as resistant to disruption and to change in the learning environment as possible” [3].

Resilience learning can be achieved by combining multiple learning pedagogies together at the same time. Teaching and learning practice that integrates both offline and online (hybrid) approach in order to accommodate various circumstances and students’ learning needs also can be supported through following activities, e.g., pre-recording lectures, developing micro-module videos for particular topics, audio podcast, virtual lab, and video conferencing to promote discussions with students remotely.

For students, this combination approach also enables opportunities for them to learn in a more flexible way, to actively practice personalized independent-learning, and to learn from diverse and online resources available [4].

Traditional pedagogy is insufficient for content delivery in times of crisis. Teachers need to come up with suitable pedagogy that is responsive to changes. They can use creative teaching approaches to continue their teaching. For instance, many

teachers use ZOOM platform to conduct online teaching during COVID-19. They can also share teaching resources and ideas through different online platforms.

With a wide variety of teaching methods such as online lectures and real-time response activities, the impact of crises on teaching and learning is minimized. Fernandez and Shaw [5] point out that crises give educators opportunities to refine existing teaching practices.

Lindsay Warwick, Magdalena Kania, Billie Jago, Michael Brand introduced *Pearson's ESAP* methodology for online planning, teaching and learning. They focus on simple and efficient techniques that incorporate the latest methodological knowledge into the classroom [6].

According to Pearson's ESAP methodology, *ESAP* stands for *Engage, Study, Activate and Practice*, which refer to four core steps every online lesson should follow. They correspond to face-to-face lesson stages and adjust them to consider different interaction opportunities as well as digital tools that are available to distant teaching. The framework of effective on-line lessons during crises entail such activities:

1) *Engage* – warm up (start with engaging activity – an appetizer), activating prior knowledge, incorporating retrieval practice based on common error report, creating more personalised learning experience for students.

2) *Study* – new language introduction (using presentation tool and screensharing; varying the type of activities and the pace of the lesson; keeping students active; giving students enough time to think; giving students enough time to practice new language; giving feedback (personalized and group)).

3) *Activate* – free language production (organising speaking tasks by managing microphones; personalising tasks; pair and group students in breakout rooms; nominating students to answer verbally; inviting learners to type an answer into the chat box; encouraging students to use newly acquired skills).

4) *Practise* – homework (interactive online exercises; automated scoring and reporting; instant feedback for student; monitoring students' performance online).

In contrast to experiences that are planned from the beginning and designed to

be online, Resilient Teaching is a temporary shift of instructional delivery to an alternate delivery mode due to crisis circumstances. It involves the use of fully remote teaching solutions for instruction or education that would otherwise be delivered face-to-face or as blended or hybrid courses and that will return to that format once the crisis or emergency has abated.

The primary objective in these circumstances is not to re-create a robust educational ecosystem but rather to provide temporary access to instruction and instructional supports in a manner that is quick to set up and is reliably available during an emergency or crisis.

There are many examples of other countries responding to higher educational establishments' closures in a time of crisis by implementing models such as mobile learning, radio, blended learning, or other solutions that are contextually more feasible.

Conclusions. The threat of COVID-19 has presented some unique challenges for institutions of higher education. All parties involved - students, faculty, and staff - are being asked to do extraordinary things regarding course delivery and learning that have not been seen on this scale in the lifetimes of anyone currently involved. Although this situation is stressful, when it is over, institutions will emerge with an opportunity to evaluate how well they were able to implement RP to maintain continuity of instruction.

To sum up, it should be noted that although most of the discussion in this paper centered around the use of online tools in crises, online education only serves as a starting point for us to reflect on our education systems. The key is to utilize the resilience attributes to adapt to any changes that may arise during crises. More research is to be made on how to prepare teachers for situations where internet connection is not available.

RESOURCES

1. E. D Brimmer International education and the COVID-19 crisis. Footnotes of the American Sociological Association, 48(3), 6, 2020.

2. K. McCarthy "The global impact of coronavirus on education", ABCNews.go.com, May 2020, [online] Available: <https://abcnews.go.com/International/global-impact-coronavirus-education/story?id=69411738>.

3. A. A. Fernandez and G. P. Shaw "Academic Leadership in a Time of Crisis: The Coronavirus and COVID - 19", Journal of Leadership Studies, vol. 14, no. 1, pp. 39-45.

4. R. S. Chow, C. M. Lam and I. King "Crisis Resilience Pedagogy (CRP) for Teaching and Learning," 2020 IEEE International Conference on Teaching, Assessment, and Learning for Engineering (TALE), 2020, pp. 384-391.

5. A. A. Fernandez and G. P. Shaw "Academic Leadership in a Time of Crisis: The Coronavirus and COVID - 19", Journal of Leadership Studies, vol. 14, no. 1, pp. 39-45, 2020.

6. ESAP: online teaching methodology | Resources - Pearson <https://www.pearson.com/english/resources/esap-online-teaching-methodology.html>.

TRAINING OF MASTERS OF LEGAL SPECIALTIES DURING DISTANCE LEARNING

Voloshyna Olga Serhiivna

Ph.D.

Public institution

"Kirovograd Regional Institute
postgraduate pedagogical education
named after Vasyl Sukhomlynsky»

Kropyvnytskyi, Ukraine

Introductions. The article considers the problem of distance learning of a foreign language in a pandemic in higher education. Considerable attention is paid to the differentiation of the concepts of "distance education" and "distance learning". Emphasis is placed on the specific features of the subject "Foreign language for professional purposes".

Aim. The purpose of the article is to study the specifics of using different forms, methods and techniques of distance learning; studying the possibilities of using both traditional and innovative technologies of teaching a foreign language (English) in non-language specialties of distance learning in distance learning.

Materials and methods. The study is aimed at identifying the state of logistics, personnel, psychological, pedagogical and organizational and methodological conditions for the quality of distance learning during quarantine restrictions; checking the quality of educational services provided to students; identification of promising pedagogical experience on this problem.

Results and discussion. The rapid transition of many educational processes to another format has necessitated rapid adaptation to new conditions by public authorities, line ministries and educational institutions themselves. The changes taking place in higher education institutions (hereinafter - HEI) relate to teaching methods, the approach to teaching, the formation of competencies in students, the organization of the educational process, which caused a mixed reaction among participants in the educational process.

At the beginning of the third millennium, the Internet began to be widely used in education. This has prompted many researchers to prefer to study the theory and practice of using this network to improve the educational process, in particular the organization of distance learning. Research in this area was carried out by BI Shunevych, VM Kukharenko, OV Rybalko, NG Sirotenko, MV Koval, etc., but, despite the multi-vector approaches, the method of teaching foreign languages for using only a remote format of work with the whole set of problems has not yet been systematically considered and requires detailed study.

When implementing distance learning of English, it is necessary to take into account that the basic component of the content of foreign language learning is not the basics of scientific knowledge, but methods of activity that ensure the acquisition of different types of language activities: listening, reading, writing, speaking, ie skills. related to communication.

Among the models of distance learning for distance learning of a foreign language, it is advisable to use two varieties: traditional-distance and e-distance learning. Characteristic features of traditional distance learning are asynchrony in time, delivery of educational material via mail and other means of information transmission. E-learning takes place asynchronously and synchronously, the connection between the teacher and students and the exchange of educational material is through information and communication technologies.

Unfortunately, the present has made its adjustments. During the coronary virus pandemic, we are forced to look for new forms and methods of work. Given the difficult epidemic conditions in the educational environment and in the country as a whole, in order to obtain positive results, to eliminate gaps in learning, given the conditions of quarantine for the study of the subject, I use blended and distance learning.

The blended learning model includes periodic alternation of full-time and distance learning. During the classes I take into account age categories, adjust the time of distance lessons, according to the requirements of the Ministry of Health and the Ministry of Education and Science, apply various methods for training and

education of successful, creative and competitive personality. In the process of learning I motivate to study the subject, I learn how not to get lost in a powerful information space, to be able to choose the main and secondary of the studied topics, developing relevant skills and abilities in the subject provided by the curriculum.

I introduce distance learning during blended learning and during the lockdown period. To do this, I use several educational platforms: Zoom, Google Classroom. In online classes I use video lessons from YouTube, my own videos, interactive presentations, exercises, e-textbooks and information resources. During distance learning I use interactive presentations in order to present new material and practical tasks for its mastering. Presentations contain interactive exercises, games.

In the system of modern education, a foreign language occupies a special place due to its social, cognitive and developmental functions as another means of communication, knowledge of the world around us and the expansion of its borders. Profile teaching of a foreign language is a purposeful preparation of students for further educational and / or professional activities related to the use of a foreign language as an object of future (professional) activity or as a means of professional communication. The course "Foreign Language for Professional Purposes" is an integral part of the preparation of masters of law. First, curricula and programs are created taking into account the university program. Second, when writing research papers (bachelor's and master's cycle), much attention is paid to foreign topics. The course "Foreign language for professional purposes" is a normative discipline of master's degree training, the highest level of generalization of the methodological work carried out by methodologists and teachers-practitioners in this field over the past ten years. The course summarizes and indicates prospects for the future. Its main purpose is to form students' skills and abilities of foreign language communication in professional activities.

The most important criterion for choosing tools for the organization of distance learning should be compliance with the set methodological goals, ie the extent to which a particular service or resource allows to achieve the expected learning outcomes in the distance format. It is also desirable to consider the versatility of these

tools to reduce the number of different platforms used for training.

When comparing several tools, it is worth considering the clarity of the interface for both teachers and students. It is better to give preference to Ukrainian-language resources or those that have an intuitive interface. At the same time, it is important to take into account the possible special needs of students and the principles of universal availability of software. When learning with personal devices, you should consider the variety of these devices and choose the resources that are most suitable for different platforms (personal computers, tablets, Apple mobile devices, Android, etc.).

The Moodle platform is a free open distance learning management system. Allows you to use a wide range of tools for educational interaction between teachers, students and the administration of the educational institution. In particular, provides the opportunity to present educational material in various formats (text, presentation, video, web page; lesson set of web pages with possible intermediate performance of test tasks); testing and questioning using closed-ended (multiple choice of correct answer and comparison) and open-ended questions; performing tasks by students with the ability to send relevant files. In addition, the system has a wide range of tools for monitoring student learning. The Google Classroom platform is a tool that connects Google Docs, Google Drive and Gmail, helping you create and organize tasks, rate, comment, and organize effective communication with students in real time or distance learning. Thanks to the Classroom platform, you can organize project work, inverted learning, distance learning. This software can be accessed after a user has registered and received a regular Google Account. With Google Classroom, a user can create a classroom or join an existing one. The number of study groups that a teacher can create and in which a student can be included is unlimited. A mandatory step in the learning process is to provide and receive feedback, regardless of which communication or learning platform is chosen for distance learning.

Online Test Pad is a universal constructor that allows you to create a range of interactive learning tasks from full-fledged lessons and functions for distance learning to tests, crosswords, scanwords, surveys, logic games, dialogues, etc. to control

knowledge and engage students in active work. An important advantage of the designer: it is available not only in English, but also in Ukrainian, Russian, Belarusian and other languages and is completely free for all tools and functions, including in the block Distance Learning and Testing System (SDNtaT).

Users have the opportunity to view a huge collection of materials collected by colleagues and use selected in their work.

Conclusions. The study indicates that there are broad prospects for the development of distance learning of a foreign language. Thus, working with information in the future will allow you to use the means of automatic preparation of texts obtained directly from the Internet for use in the educational process. Learning activities will be increased through the use of new automated intellectual dialogue systems, which are in the early stages of development, to work with both text and multimedia. The density of communication in the long run can be increased through the use of augmented reality technologies.

REFERENCES

1. Adamova, I., Golovachuk T. (2012). Dystantsiyne navchannya: suchasnyy pohlyad na perevahy ta problemy. [Distance learning: a modern view of the benefits and problems]. The origins of pedagogical skills, 10, 3 – 6 [inUkrainian].
2. Bulakh, I.E. (2006). Stvoryuyemo yakisnyy test [We create a quality test]. Kyiv: UDPU [inUkrainian].
3. Vyshnivsky, V.V. (2014). Orhanizatsiya dystantsiynoho navchannya. Stvorennya elektronnykh navchal'nykh kursiv ta elektronnykh testiv [Organization of distance learning. Creation of electronic training courses and electronic tests]. Kyiv : DUT [inUkrainian].
4. Dystantsiyne navchannya yak suchasna osvityna tekhnolohiya [Distance learning as a modern educational technology] (2017). [Electronic resource]: materials of the interuniversity webinar L.B. Lishchynska. Vinnytsia: VTEI KNTEU [inUkrainian].

PROJECT MANAGEMENT IN EDUCATION

Zhuravlova Zinaida Yuriivna

Candidate of Physical and Mathematical Sciences

Associate Professor

Chernobrovkin Artem Valeriyovych

Milovska Karyna Mykolaivna

Larikova Valeriia Volodymyrivna

masters

Odessa I. I. Mechnikov National University

Odessa, Ukraine

Introductions. Nowadays is the time for new technology, solutions and methods. COVID-19 shows that you need to change the approach and quickly establish a good connection between the students and the teacher. Of course, distance learning lacks communication between students, so the introduction of a project-based approach in education is very important. Technologies and methods of project management will help to competently organize: time, structure of assignments, establish and develop teamwork between students. Obviously, it's also good for students that are trained in the IT-sphere.

However, soft and hard skills are very important nowadays. For example, systemic and critical thinking, visualizing and decision-making, development and implementation of projects, knowing how and when to use technology and choosing the most appropriate tool for the task, teamwork and leadership, communication, self-organization and self-development.

Aim. Project Management for Education aims to build irreplaceable bridges between project management and the system of education, to support its evolutionary transformation, to equip learners with the global and local skills of our world, and to empower all learners to successfully cope with their personal, social and life challenges.

Project Learning is an experiential approach where learners acquire knowledge and skills by exploring and solving real life questions over a given period of time.

Materials and methods. Project management involves different aspects and

elements that need to be monitored and followed upon. For example, determining project tasks, creating a schedule, assigning resources and tracking issues. By this way you can apply it to be a good educationist.

Those who wish to work together to make the quality of education better and to create it more interactive and enjoyable can easily communicate and cooperate through these project management systems. Moreover, they can share their knowledge, suggest ideas, and as a result come up with great techniques and solutions in less time. Using project management rules makes it possible to describe and document various tasks and duties assigned to various team members. So, you can execute these tasks and activities in line with the timetable and plan. The progress of projects can be better tracked, which leads to a positive outcome of work with the achievement of certain project goals.

Probably there should be some accent on project management tools for education. Software should create efficiencies, now no longer including greater complications to an ongoing to-do list. Let's note a few beneficial technologies.

First, the Trello board is the most advanced alternative to sticky notes and sketches. Every card on a board can also additionally include all required files that will help both professors and students to complete their tasks. It is simple to feature sources below the files' area to create the course program and share it with everybody concerned. Obviously, it's easier to have any discussion, brainstorming collaboration between all students with special tools.

The next point is the prioritization of tasks. It's so important to teach students how to plan all tasks correctly according to the time interval and do them on time.

Prioritization techniques and frameworks are becoming increasingly popular around the world in various industries and spheres, including educational project management. Clear priorities for each homework and assignment will certainly make their lives easier. No need to use anything complex – simple prioritization methods such as Story Mapping will work fine.

Last but not least is Advanced scheduling. Sooner or later, they will move to that stage of life when it will become more difficult to remember important meetings,

moments, visits - therefore, it is very important to teach them how to use this technology. They need professional tools for strategic planning to always know what's being done. Completing tasks without planning ahead is not a good idea for professors and for students as well. Smart roadmaps with timelines typically based on Gantt charts functionality help to prepare simple or detailed plans, where you can define all goals and break them down into smaller tasks that need to be taken care of.

Results and discussion. According to the book [1], there is a growing need for a dynamic and challenging learning approach in which students acquire deeper knowledge and skills through active exploration of real-world questions, problems, issues, and perspectives. It is also important to note that educators have very limited exposure or familiarity with the best practices of project management — practices can not be learned by reading the key principles of the Project Management Body of Knowledge, but through direct experiences in managing and leading projects with students in schools. The authors of the article suggest considering the use of different modern technologies, for example, Trello, Google Drive, Skype for studying their own example. To structure and optimize all the work that the authors of this article had to do, the Trello software was used. Its obvious advantage is that there is both a cloud version and a mobile application.

The next step is that it is very convenient to structure all tasks, mark them with different labels and set prioritization. It is very important that most of the projects that should be done at the university are related to teamwork and the collaboration function is very convenient in Trello. Of course, it is very useful that there are reminders of important events - this helps not to forget to send assignments on time.

Probably, one of the greatest points is the meeting, where all questions should be discussed and organized in Trello. Skype (or Google Meet) helps make such productive conversations, moreover, the time of meeting is unlimited there.

Last, but not least is to store the files. A lot of universities have a workspace in Google or another service that gives a huge memory limit, so all important papers from projects are stored in it. But not only software is useful for education, nowadays Google Plugin has become popular. Most often, when performing various kinds of

tasks, several dozen tabs are used, some of which are interconnected. However, given their total number, finding and navigating to the desired page is unlikely to be quick. The Workona extension will optimize this process.

With its help, right in the browser, you can create workspaces with a different set of tabs. With each transition, the set of open tabs will change, which allows you to differentiate materials for different jobs. It is important to note that if you do not want to master complex software or your students are below 8 years of age, then the introduction of Google Classroom is a great solution. The article [2] describes a methodological approach to the implementation of this technology in education.

A significant advantage is the ability of communication between students and teacher in the comments on the task and display answers to the most common questions. Thus, we simplify the emergence of the same questions to the task, and the teacher will be able to pay attention to its percentage complexity since seeing the average score of the group on each question allows you to identify problems which caused the greatest difficulties. There is also an automated evaluation log that is being formed immediately when checking students' tasks, and that is no less important - ability to download data from the application.

Conclusions. Project management skills help students develop a variety of skills. Let's highlight some advantages of implementing project learning:

1. Acquisition of teamwork skills by students;
2. The ability to split a large task into subtasks;
3. Structuring and allocating time;
4. The ability to express oneself;

Project management skills encompass a wide variety of management skills, including time management, scheduling, budgeting, and resource management. Being able to manage these aspects successfully can help students complete projects faster and more easily while producing higher quality output.

REFERENCES

1. Ginevri W., Trilling B. Project Management for Education: The Bridge to 21st Century Learning. Project Management Institute. 2018.
2. Zhuravlova Z. Yu., Larikova V.V., Milovska K.M., Chernobrovkin A.V. Aspects of the program in the minds of quarantine on the basis of Scratch.// Modern science: innovations and prospects. Proceedings of the 1st International scientific and practical conference. SSPG Publish. Stockholm, Sweden. 2021. Pp. 227-231. (in Ukrainian)

НОВІ ВИКЛИКИ І МОЖЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ МАТЕМАТИКИ

Антонюк Оксана Петрівна

ст. викладач

Волинський національний університет

ім. Лесі Українки

м. Луцьк, Україна

Вступ. Нові інформаційні технології, які щільно увійшли у професійну діяльність більшості сучасних фахівців, мають тим вищу ефективність, чим якісніше організовано їх використання у конкретній структурній одиниці та чим повніше ознайомленими з їх можливостями є самі працівники. З плином часу технології стають більш розвиненими і доступними для широкого загалу, адаптованим до конкретних вимог. Вже зростає покоління, для якого є звичним майже щоденна співпраця з різноманітними застосунками і, навпаки, незвично виконувати роботу без них. Очевидно, що за таких умов нові технології, які використовуються суспільством, мають широко входити в усі освітні процеси.

Різні аспекти використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), комп'ютерно-орієнтовані системи навчання досліджуються і використовуються давно: від аналізу перших прикладів використання для вирішення окремих освітніх завдань, вивчення закордонного досвіду і до підведення теоретичної бази. Зокрема, видається збірник наукових праць «Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія №2. Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання», електронне наукове фахове видання «Інформаційні технології і засоби навчання». Окремим питанням впровадження ІКТ у навчальний процес присвячені роботи В. Бикова, І. Захарової, Р. Гуревича [1], М. Жалдака, А. Коломієць [2], І. Козубовської, В. Монахова, Н. Морзе, Ю. Рамського, О. Петрицина [3] та ін.

Мета роботи. Більшого стимулу українському освітньому загалу до тіснішої співпраці з інформаційно-комунікаційними технологіями надало

переведення всіх освітніх закладів на дистанційну роботу в зв'язку із пандемією коронавірусу (в Україні з жовтня 2020 року вступило в дію Положення про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти, затверджене наказом МОН 08.09.2020 р. №1115). Саме тоді постало питання про швидкі і ефективні інструменти організації комунікації з учнями і студентами, способи подачі теоретичного матеріалу, формування практичних навичок та оцінювання здобутків.

Метою даної роботи є аналіз результатів цієї форми організації навчального процесу та опис прикладів з власного досвіду. Оскільки підняте питання є досить широким, то акцент в даній роботі робимо на підготовку фахівців спеціальності «Середня освіта. Математика».

Матеріали і методи. Результативність використання ІКТН залежить у сформованості в педагога ряду компетентностей, які умовно можна поділити на технічні (від знання операційних систем, програмного забезпечення, знайомства з новими засобами подання інформації та тестування) та дидактично-методичні (адже робота в межах певних технологій має вплив на методи і організацію навчання, вибір технології має бути свідомим і впливати з його доцільності). Не даремно, при переході школярів до дистанційного навчання виникло питання навіть про тривалість уроку, що зумовлювалось віковими фізіологічними можливостями та санітарними умовами використання комп'ютерної техніки.

Результати досліджень різних аспектів впровадження ІКТН свідчать про вони здатні підвищити ефективність навчання за умови поєднання з традиційними методиками навчання. Крім того, застосування різноманітних ІКТ – тенденція більшості зарубіжних освітніх систем. Адже комп'ютерна техніка дає змогу моделювати різноманітні процеси, здійснювати динамічні демонстрації; для неї є характерним високий рівень наочності представлення інформації, можливість комунікації і дослідження різних теоретичних і практичних питань.

Якщо протягом останніх двох років вчителі були поставлені в умови,

коли комп'ютер був єдиним можливим джерелом комунікації з учнями, то вони не стали обмежуватись проведенням уроків у режимі відео-конференцій. Їх порт-фоліо стали наповнюватись презентаціями, відеоматеріалами, вони розробляли власні сайти. Окремим питанням постала організація перевірки знань з допомогою різних тестових систем та творчих завдань.

Тому при підготовці майбутніх учителів математики дуже актуальним і важливим стало підготувати їх до цього аспекту їх професійної діяльності. В нашому Волинському університеті ім. Лесі Українки при роботі зі студентами спеціальності «Середня освіта. Математика» в цьому значну допомогу дало проведення педагогічної практики, зустрічі з педагогами-новаторами, обговорення їх досвіду. Відгуки студентів, перед якими були відкриті нові горизонти, відзначались емоційністю та мотивацією спробувати втілити дані ідеї в життя. Окремо слід зауважити про залучення тих студентів, які суміщали навчання за індивідуальним навчальним планом із роботою в місцевих школах чи училищах до методичної підготовки своїх однокурсників. Обговорення реальних проблем і ситуацій з викладачами, які могли надати поради чи допомогу, з одногрупниками на практичних заняттях завжди дають відчуття залучення до вирішення актуального питання, максимально адаптовані до реальної роботи. В цій ситуації немаловажним фактом є знайомство викладачів-методистів з роботою сучасної школи, проблематикою нових підручників, залученням до проведення конкурсів та науково-дослідної роботи учнів. Для молоді важливо отримати інформацію про майбутню діяльність не з підручника, а від людини, яка сама має досвід такої роботи.

При читанні різних курсів, пов'язаних напряму з шкільним курсом математики, таких як «Вибрані питання елементарної математики», «Практикуму розв'язування задач елементарної математики», «Практикуму розв'язування задач на побудову та стереометричних задач», «Наукових основ шкільного курсу математики» треба описувати, як ці теми представлені в сучасних підручниках, як їх пояснювати учням, які завдання ставити для творчої роботи. Якщо раніше студенти писали ІНДЗ з порівняльним аналізом

рівня викладу певної теми у різних підручниках, то тепер варто аналізувати демонстраційні матеріали вчителів, розробки сайтів, блогів, інші джерела.

Сучасна молодь найчастіше черпає нову інформацію та враження не з паперових посібників, а з соціальних мереж. Тому з'явилися вчителі, які записують короткі відео з поясненнями в Youtube та TikTok; є приклад, коли студентка за тиждень, розміщуючи дописи на власній сторінці у твіттері, популяризувала Волинську обласну бібліотеку для юнацтва. Відомим є також феномен швидкого росту читання тих художніх книг, про які були відзиви у мережах, настільки, що автори і видавництва задумались над таким новим видом реклами паперових видань. Далеко не кожному темі можна подати в короткому відео, але робота вчителя має бути спрямована на те, щоб зробити якомога доступнішим і зрозумілішим навчальний матеріал.

Вчителі намагаються придумати нетипові завдання, які б учні виконували з інтересом, тому пропонують створювати відеовідповіді на питання у вигляді власних роздумів чи пропозицій; пояснень певної теми батькам чи іншим учням; допомоги тим, хто не засвоїв матеріал.

Варто знайомити студентів з багаторічним досвідом роботи різних дистанційних шкіл, зокрема з підготовки до здачі ЗНО, Всеукраїнської школи онлайн. Адже ці професійні команди з відповідним технічним і методичним забезпеченням можуть багато в чому допомогти вчителю-початківцю. Варто обговорювати з студентами як спосіб подачі нового матеріалу, так і вибір вправ, ставити завдання розробки власних доповнень до цих матеріалів.

Більше десяти років тому в нашому університеті почали розробляти засоби дистанційного навчання на основі платформи Moodle. Але електронні курси доцільно було впроваджувати з суто технічних причин для студентів-інформатиків та для старшокурсників, адже там було чимало тих, хто навчався за індивідуальним планом, не маючи змоги відвідувати всі аудиторні заняття. Тому запропоновані електронні курси та робота в Moodle була для багатьох з них вдалим виходом, де готові матеріали, чітке регламентування роботи, послідовне виконання поставлених завдань, консультування з викладачем за

можливості вибору часу на вивчення і виконання завдань стало способом виконати без втрат навчальну програму. Станом на сьогодні кількість електронних курсів невпинно зростає.

Досвід роботи з різним програмним забезпеченням та додатками збільшується. Наприклад, при вивченні конструктивної геометрії варто користатись додатком GeoGebra. Він краще, ніж звичайний статичний рисунок на дошці продемонструє суть задачі. Викладачу не доведеться рисувати кілька ілюстрацій чи пояснювати зміни, які можливі при різних співвідношеннях між лінійними і кутовими величинами – студенти це легко побачать на рухомому зображенні. І немає жодної різниці, чи буде використано цей додаток на практичному занятті оффлайн чи онлайн. Це одне з призначень системи динамічної математики GeoGebra [4]. Вона ж стане в нагоді при побудові графіків, перетворенні графіків, розв'язуванні вправ з параметрами, які розв'язуються графічним способом. При побудові стереометричних рисунків є змога повернути рисунок, наприклад, щоб вибрати найбільш зручний ракурс для побудови статичного рисунка, чи задля демонстрації особливостей взаємного розміщення, побудови перерізу і т. п.

Останнім часом університети стали створювати бази матеріалів теоретичного характеру, тестів, якими можна скористатись у вільному доступі. Адже методичні розробки інформаційних матеріалів для кожного заняття чи контролю знань відбирає у викладача багато часу.

Для проведення перевірки знань стануть в нагоді Google Forms, Google Docs, Google Classroom, Kahoot. Вони вивільняють час з перевірки робіт для індивідуальної роботи зі студентами.

Результати і обговорення. Таким чином, досвід роботи з викладання курсів в онлайн-режимі приводить до розширеного використання основних здобутків дистанційного навчання, інформаційно-комунікаційних технологій, спрощення візуалізації процесу розв'язування складних задач, зацікавлення студентів та залучення до нових видів навчальної діяльності. Нагальна потреба в ефективній організації онлайн-навчання за умов сьогодення посприяла

проникненню і широкому використанню новітніх ідей та розробок у широкий вжиток.

Причому і візуалізація матеріалу, і доступність для самостійного пошуку студентами та й різноплановість інформації щодо проблематики вражаюча і здатна задовольнити різні уподобання. Є можливість зацентруватись, згідно з потребою, як на глибшому описі теоретичного матеріалу, так і на прикладних аспектах тематики. Можливо створювати емоційно забарвлені моменти на заняттях, щоб впливати на емоційну складову процесу навчання.

Висновки. Отже, для нового покоління, яке виросло в епоху інформатизації, аби подолати інформаційний бар'єр і подати матеріал в доступній формі, викладачу треба використовувати всі наявні засоби, які надають інформаційно-комунікаційні технології та нові освітні сервіси, тим самим формуючи вміння студентів-педагогів до пошуку нових джерел знань, а також вироблення звички подальшої самоосвіти та ефективної діяльності в професійній царині, у відповідній комунікації з учнями та досвідченими вчителями.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гуревич Р. С., Кадемія М. Ю., Козяр М. М. Інформаційно-комунікаційні технології в професійній освіті майбутніх фахівців. за ред. член-кор. НАПН України Гуревича Р. С. Львів : Вид-во «СПОЛОМ», 2012. 502 с.

2. Коломієць А.М., Лапшина І.М., Білоус В.С. Основи інформаційної культури майбутнього вчителя. Навчально-методичний посібник. Вінниця: ВДПУ, 2006. 88 с.

3. Петрицин І. О. Використання навчальних мультимедійних відеофільмів у професійній підготовці майбутнього вчителя. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми.* 2012. Вип. 32. С. 381-387. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Sitimn_2012_32_80.

4. GeoGebra [online]. – Режим доступу: <https://www.geogebra.org/>.

ПІЗНАННЯ КУЛЬТУРИ ПЕДАГОГІКИ ЗАСОБАМИ МИСТЕЦТВА ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНО – ЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Брянський Гліб Єгорович,
аспірант кафедри педагогіки
Державний заклад
Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського
м. Одеса, Україна

Вступ. Спосіб пізнання предмету чи явища у багатьох випадках має декілька шляхів. Процес пізнання культури педагогіки при використанні мистецтва як інструменту пізнання дає змогу формувати емоційно-етичну компетентність майбутніх учителів образотворчого мистецтва, за принципами художнього мислення.

Мета роботи. Розглянути історичний аспект формування культури педагогіки; на основі історичного аспекту проаналізувати способи, методи, прийоми пізнання культури педагогіки засобами мистецтва; визначити сутність процесу пізнання культури педагогіки засобами мистецтва як основи в формування емоційно–етичної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва; зробити висновки, щодо подальшого розвитку культури педагогіки.

Матеріали та методи. Термін «культура» в латинській мові означає багато різноманітних понять: виховання, освіта, розвиток. Фактично, одне слово охоплює всі сфери педагогіки.

Сукупність практичних, матеріальних і духовних надбань суспільства, які відображають історично досягнутий рівень розвитку суспільства й людини втілюються в результатах продуктивної діяльності. У вужчому розумінні культура це сфера духовного життя суспільства, що охоплює насамперед

систему виховання, освіти, духовної творчості (особливо мистецької), а також установи й організації, що забезпечують їхнє функціонування (заклади освіти, клуби, музеї, театри, творчі спілки, товариства тощо). Водночас під культурою розуміють рівень освіченості, вихованості людей, а також рівень оволодіння якоюсь галуззю знань або діяльністю [5,с.182].

Культура, є результатом деякого підсумку досягнень людства. Педагогіка має керівний характер. Тому культура самої педагогіки, на наш погляд, має на увазі не тільки історичний досвід виховання поколінь, а й погляд у майбутнє. Культура педагогіки, в нашому розумінні, означає бачення перспективи розвитку людства, дієве сприяння його еволюційних процесів за допомогою кращих педагогічних і творчих досягнень у підготовці молодого покоління до життя. Культура педагогіки, звичайно, проявляється через культуру педагога. Необхідно відрізнити значення сенсу, понять «культура поведінки», «педагогічний такт» учителя та більш глибоке їх розуміння.

Культура педагога - це здатність знати, враховувати минуле, розуміти сьогодення і бачити майбутнє конкретної людини. Тобто можливість цілісного бачення, одночасного подання всіх або основних причинно-наслідкових зв'язків, які формують її особистість. Педагогіці доведеться вийти за рамки своєї області та стати комплексною дисципліною: не тільки «бути пов'язаною», але реально включити в себе філософські, біологічні, фізіологічні, психологічні, соціальні, духовні аспекти роботи з майбутніми учителями образотворчого мистецтва, що, поступово і відбувається.

Просте посилення на наявність або відсутність певних природних даних у майбутніх учителів образотворчого мистецтва недостатнє. Відомо, що природне складається з: спадкового матеріалу; вроджених якостей, що формуються в пренатальний період і здатних проявитися на різних етапах життя та з трансперсонального компонента, що несе в собі послідовність багатьох життєвих досвідів [4]. «Культура, на відміну від цивілізації, є системою, що само організується духом, що діє відповідно до рівня і якості енергетики цього духу. Іншими словами, самоорганізація духу є формою

існування культури. Розуміння процесу пізнання культури педагогіки при використанні мистецтва, потребує певного історичного аналізу. У минулі часи педагогіка завжди була та залишається виконавцем соціального замовлення суспільства. В епоху феодалізму соціальне замовлення полягало в підготовці великої кількості робочої сили, здатної покійрно та якісно робити великий обсяг примітивної роботи.

Феодальна педагогіка запропонувала схоластичний метод навчання, що полягав у заучуванні певних знань. При цьому зайві питання учнів не заохочувалися. Пізніше феодальна педагогіка зазнала еволюції в механізмі мислення та поглядів. Така еволюція педагогіки була пов'язана із зміною соціального стану та розвитком культури. Виводячи спосіб пізнання культури педагогіки із механізму історичної еволюції, ми можемо виявити три форми пізнання: мистецтво, релігія, наука. Також можливо визначення четвертої форми – філософії. Вона в різних проявах інтегрована в перші три форми. Одним із основних принципів еволюції педагогічної думки, як частини соціуму, є принцип «хвиль». Саме еволюційні процеси проходячи через протиставлення, набирають енергії, за допомогою якої кожна наступна хвиля буде вища за попередню. Так створюються ступені еволюції, спрямованої вгору.

Аналіз еволюційних процесів педагогічної думки, дозволив виявити виявивши чотири форми існування пізнання, але ми використовуємо одну із них – мистецтво. Після феодального етапу з'являється взаємозв'язок історичного аспекту еволюції педагогіки з використанням мистецтва як її інструмента має певні відображення у соціальному мисленні.

Новий етап виражений в переході від феодалізму до капіталізму. Він винаходить прогресивну ідейну течію - просвітництво. Ідеї європейських просвітителів – Ф.Вольтера, Ж. Руссо, Ш. Монтеск'є, П. Гольбаха, Д. Дідро, Г.Лессінга, Ф. Шиллера, І. Гете надали рух не тільки підготовкою ряду буржуазних революцій, а й змінили ставлення до людини та її виховання. Пізніше виникають прогресивні педагогічні системи Я.А. Коменського, І.Песталоцці, Ф.Дістервега, К.Ушинського. Педагогіка пропонує новий,

небачений раніше, пояснювально-ілюстративний метод навчання. Він так само, як і попередній схоластичний, заснований на пам'яті, але з'являється тенденція довести рівень знань до розуміння (в порівнянні з минулим запам'ятовуванням).

Цей безсумнівний і значний прогрес в педагогіці дає сильний поштовх технічному прогресу. І чим більше розвивається капіталістичне суспільство, тим більш нагальним стає соціальне замовлення на підготовку в масовій кількості людей, які вміють швидко і безпомилково працювати на новій техніці.

Тому підхід із використанням мистецтва в процесі формування емоційно – етичної компетентності майбутніх учителів знаходиться попереду всіх інших людських способів пізнання.

У випадку пізнання культури педагогіки кожен майбутній вчитель образотворчого мистецтва набуває розуміння системи роботи психічного та біологічного механізму, з подальшим творчим процесом.

Людина, що оперує тільки даними, які розум отримує через органи чуття і психічного апарату, йде через тривимірний простір і не може йти інакше. Тому саме культура педагогіки сформована за допомогою мистецтва, дає можливість сформувати в майбутнього вчителя образотворчого мистецтва комбінаторні навички. Саме навик використання двох підходів дає більший результат. Тому способи пізнання, що використовують методи мистецтва, оперують з емоціями, настроями, інстинктами інтуїцією. Мистецтво інколи нехтує межами тривимірної сфери, законами логіки та відразу виводить людину в широкий світ багатьох вимірів. Воно може порушити весь механічний порядок тривимірного світу. Саме такі принципи, властивості мають відображення в структурі особистості та завдяки ним проявляються творчі здібності. Звертаючись до цієї думки та роблячи співставлення з саме властивостями творчого потенціалу, Ж. Годфруа вважає, що загальним для творчих людей є допитливість, нонконформізм, незалежність суджень, еkleктичність, інтерес до всього нового і складного, здатність дивуватися, захоплюватися і мріяти. «Ви скажете, що всі ці риси абсолютно не властиві більшості людей та, безумовно, на Землі творчих особистостей має бути небагато [3]. Але чи означає це, що всі або більшість

майбутніх учителів образотворчого мистецтва наділені початковим загальним творчим потенціалом?

Психологічна думка стверджує, що кожна людина має певний оптимальний період розкриття потенціалу здібностей. Найскладніше виявити в саме який сфері він зараз найбільш оптимальний [2].

Результати та їх обговорення. Підвищити загальний творчий потенціал у цілому людстві можливо, творчо розвиваючи все молоде покоління майбутніх учителів образотворчого мистецтва. Цей шлях видається більш перспективним, гуманним і менш травматичним як для суспільства, так і для окремої особистості.

Нажаль у наш час існують певні суперечності в запиті суспільства на формування творчої особистості та відсутністю в сучасній педагогічній системі рішення цього питання. У вирішенні такої ситуації першою основою повинна бути відповідальність педагогіки за сформованість емоційно-етичної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва та їх морально-етичний рівень як майбутніх творців [1]. Тому процес формування творчих здібностей майбутніх учителів образотворчого мистецтва є взаємопов'язаною частиною більш глобального процесу формування емоційно-етичної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва.

У процесі її формування культура педагогіки пізнається через мистецтво. Творча основа мистецтва в різних проявах – живопис, література, музика тощо - знаходиться у внутрішньому духовному просторі людини та неминуче пов'язана з матерією іншого, більш тонкого стану, більш високого виміру. Сама ж творчість в її істинному значенні є явище більш високих світів.

Висновки. Отже, історія багата фактами проявів мистецтва як творчого, так і руйнівного характеру. Історія культури педагогіки показує, що кожен новий етап розвитку суспільства істотно змінює систему виховання.

Існує така думка, що зараз ситуація можливо протилежна: гостро потрібен вплив системи виховання на корекцію еволюційного шляху суспільства. Є думка, за якою у природи немає зайвих причин. У зв'язку з нею

зараз суспільство марнотратно не помічає можливостей та втрат. А саме це свідчить, що йому бракує культури педагогіки. виправити становище може тільки культура, зокрема - культура Педагогіки і культура Педагога. Бо без Вчителів, в найширшому сенсі слова, не здатна розвинути ні людина, ні народ, ні людство в цілому. До тих пір, поки суспільство не зрозуміє це, приймаючи таке становище за утопію, йому нема на що сподіватися в майбутньому. Поки ж педагогіці належить визначитися зі своїми перспективними, провідними цілями та намагаться не стати перешкодою в розвитку молодого покоління.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Брушлинський А. Вибрані психологічні праці. Розділ 4: Моральність, духовність, гуманізм. Інститут психології РАН, 2006. 608 с.
2. Варій М. Психологія особистості: навч. посібник. Київ : Центр учбової літератури. 2008. 592 с.
3. Годфруа Ж . Що таке психологія.Т.1. Мир, 1992. 441 с.
4. Гончаренко С. Методика як наука. Хмельницький: Вид-во ХГПК, 2000. 30 с.
5. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ, 1997. 374с.

СТАН ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ПІДЛІТКІВ У ПРОЦЕСІ СПОРТИВНО-ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЗАКЛАДАХ ЗСО

Бінецький Дмитро Олександрович
Остапенко Олександр Іванович
Касіч Наталія Петрівна
к.п.н., старші наукові співробітники
НАПН України м. Київ, Україна

Проаналізовано стан військово-патріотичного виховання молодших підлітків у процесі спортивно-ігрової діяльності в закладах загальної середньої освіти. З'ясовано причин, які перешкоджають підвищенню ефективності військово-патріотичного виховання молодших підлітків у процесі спортивно-ігрової діяльності. Визначено рівні військово-патріотичної вихованості молодших підлітків у процесі спортивно-ігрової діяльності.

Ключові слова: військово-патріотичне виховання, молодші підлітки, заклади загальної середньої освіти, спортивно-ігрова діяльність.

На сучасному етапі розвитку України, коли існує загроза втрати державної незалежності та територіальної цілісності країни, виникла нагальна необхідність здійснення системних заходів, спрямованих на підвищення ефективності військово-патріотичного виховання молодших підлітків у процесі спортивно-ігрової діяльності в закладах загальної середньої освіти.

Досить детально висвітлили проблему військово-патріотичного виховання учнівської молоді в закладах загальної середньої освіти науковці: О. Аронов (1), З. Діхтяренко (6) М. Зубалій (5), Е. Єрмоєнко (2), В. Івашковський (3), Г. Коломєць (4), О. Остапенко (5) М. Тимчик (5), Б. Шаповалов (6), В. Третьяков (7), В. Фарфоровський (8) та інші.

З метою виявлення чинників активізації військово-патріотичного виховання учнів 5–6 класів у процесі спортивно-ігрової діяльності нами

вивчався існуючий стан військово-патріотичного виховання учнів 5–6 класів в закладах загальної середньої освіти. Результати опитування щодо ставлення молодших підлітків та керівників гуртків (секцій) до різних форм спортивно-ігрової діяльності в закладах загальної середньої освіти представлено в таблиці 1.

Таблиця 1

Ставлення молодших підлітків та керівників гуртків (секцій) до різних форм спортивно-ігрової діяльності

Форми виховної роботи	Керівники гуртків (секцій)	Учні 5-6 класів
Участь в організації «Пласт»	13,0 %	8,4 %
Участь у національній дитячо-юнацькій військово-спортивній грі «Хортинг–Патріот»	9,8 %	27,8 %
Змагання з військово-прикладних видів спорту	22,8 %	23,2 %
Участь у військово-спортивній грі «Сокіл» («Джура»)	26,7 %	21,4 %
Участь у фізкультурно-оздоровчому патріотичному комплексі «Козацький гарт»	18,7 %	11,4 %
Участь в інших формах військово-патріотичного виховання	9,0 %	7,8 %

Результати опитування свідчать, що керівників гуртків та секцій з військово-патріотичного виховання закладів загальної середньої освіти віддають перевагу таким формам військово-патріотичного виховання: військово-спортивній грі «Сокіл» («Джура»); змагання з військово-прикладних видів спорту; фізкультурно-оздоровчий патріотичний комплекс «Козацький гарт».

Результати опитування молодших підлітків закладів загальної середньої освіти свідчать, що учні 5–6 класів віддають перевагу ігровим та змагальним формам військово-патріотичного виховання (національна дитячо-юнацька військово-спортивна гра «Хортинг–Патріот» – 27,8 %, змагання з військово-прикладних видів спорту – 23,2 %, участь у військово-спортивній грі «Сокіл» («Джура») – 21,4 %).

Аналіз стану військово-патріотичного виховання учнів 5–6 класів у

процесі спортивно-ігрової діяльності показав, що традиційні форми та методи військово-патріотичного виховання не завжди сприяють формуванню в учнів мотивації до активної участі у запропонованих формах військово-патріотичного виховання, а саме в організаціях: «Пласт»; фізкультурно-оздоровчому патріотичному комплексі «Козацький гарт»; військово-спортивній грі «Сокіл» («Джура»). Результати анкетування молодших підлітків за показниками розуміння значущості військово-патріотичного виховання, як важливої складової життєдіяльності, дозволили визначити три рівні за цими показниками (табл. 2).

Таблиця 2

Кількісні показники ступеня розуміння учнями 5–6 класів значущості військово-патріотичного виховання у процесі спортивно-ігрової діяльності

Ступінь прояву розуміння значущості військово-патріотичного виховання	Групи	Учні закладів ЗСО	
		учні 5 класів	учні 6 класів
		%	%
Високий	Е	13,6	12,2
	К	14,5	14,1
Середній	Е	23,0	21,0
	К	24,8	17,7
Низький	Е	63,4	66,8
	К	60,7	68,2

З таблиці 4 видно, що в школярів 5 класів високий ступінь прояву розуміння значущості військово-патріотичного виховання, як важливої складової життєдіяльності, у процесі спортивно-ігрової діяльності зафіксований у 13,6 % респондентів ЕГ і 14,5 % у КГ. Серед молодших підлітків 6 класів високий ступінь прояву розуміння значущості військово-патріотичного виховання у процесі спортивно-ігрової діяльності показали відповідно 12,2 % учнів ЕГ, у контрольних групах 14,1 % учнів. Низький рівень розуміння значущості військово-патріотичного виховання у процесі спортивно-ігрової діяльності продемонстрували 63,4 % молодших школярів 5 експериментальних груп і 60,7 % контрольних груп. Серед молодших підлітків 6 класів низький

рівень розуміння значущості військово-патріотичного виховання у процесі спортивно-ігрової діяльності продемонстрували відповідно 66,8 % учнів ЕГ і 68,2 % КГ.

Результати анкетування молодших підлітків щодо військово-патріотичної вихованості у процесі спортивно-ігрової діяльності подано в таблиці 3.

Таблиця 3

**Кількісні показники військово-патріотичної вихованості
в учнів 5–6 класів, у %**

Рівні військово-патріотичної вихованості	учні 5 класів	учні 6 класів
	%	%
Високий	14,0	15,6
Середній	26,5	27,8
Низький	59,5	56,6

Відтак результати проведеного констатувального етапу дослідження дали змогу умовно визначити три групи учнів 5 – 6 класів закладів загальної середньої освіти за показниками військово-патріотичної вихованості в процесі спортивно-ігрової діяльності: низький, середній і високий. Високий рівень військово-патріотичної вихованості мають 14,0 % учнів 5 класів і 15,6 % учнів 6 класів, середній – 26, 5 % учнів 5 класів і 27,8 учнів 6 класів, низький – 59,5 % учнів 5 класів і 56,6 % учнів 6 класів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аронов А. А. Виховувати патріотів. Книга для вчителя. /А. А. Аронов. – М.: Просвіта, 1989. – 175 с.
2. Єрмоменко Е. А. Хортинг – національний вид спорту України: метод. посібник / Е. А. Єрмоменко. – К.: Паливода А. В., 2014. – 1064 с.
3. Івашківський В. В. Теоретико-методичні засади виховання старшокласників як суб'єктів громадянського суспільства: монографія /В. В. Івашківський. – К.: Паливода А.В. 2010. – с.138.
4. Методичні рекомендації щодо проведення Всеукраїнської військово-патріотичної спортивної гри “Зірниця” / Г. А. Коломоєць, В. В. Тимченко. – К.,

2011. – 11 с.

5. Методика формування у старшокласників готовності до захисту Вітчизни в різних типах закладів освіти. : метод. посіб. [Остапенко, О. І. (ред.), Зубалій, М. Д., Тимчик, М. В.]: метод. посіб., Кропивницький: Імекс-ЛТД. 168 с. Інтернет ресурс: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/717905>

6. Методичний інструментарій формування у старшокласників готовності до захисту Вітчизни : метод. посіб. [Шаповалов Б. Б. (Ред.), Діхтяренко З.М.] : метод. посіб., Кропивницький: Імекс-ЛТД., 157 с. Інтернет ресурс: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/718459>

7. Третьяков В. В. Основи військово-патріотичного виховання: методич. рекомен. для СР шк. / В. В. Третьяков, В. Ф. Фарфоровській. – К., 1982 – с. 7.

8. Фарфоровский В.Ф. Военно-патриотическое воспитание школьников во внеурочное время / В.Ф.Фарфоровский. – М. : Просвещение, 1981. – 128 с.

ЕКОЛОГІЧНЕ КРАЄЗНАВСТВО В СИСТЕМІ ВИХОВАННЯ В УЧНІВ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ СПЕЦІАЛЬНОЇ ШКОЛИ

Бондаренко Валерія Вячеславівна

студентка групи 21 со/з

КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»

Науковий керівник

Проскурняк Олена Ігорівна

д-р психол.н., професор

завідувач кафедри

корекційної освіти та спеціальної психології

КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»

Вступ./Introduction. Учні підліткового віку знаходяться у тому віковому періоді, коли питання взаємодії з природою є важливими, необхідними, цікавими і значущими. Особливу увагу необхідно приділяти учням підліткового віку з порушеннями інтелекту, тому що внаслідок порушень пізнавальної діяльності процес формування екологічної свідомості є ускладненим.

Міжпредметний аспект екологічної освіти школярів досліджували І.Бгажнокова, В. Бондар, Ю. Бондаренко, І. Дмитрієва, І. Єременко, Л.Одинченко, Т.Пороцька, В. Постовська, Л.Стожок, В. Синьов, Є. Синьова Л. Співак, М. Шеремет, Д.Шульженко, Л. Фомічова та ін. приділяли певну увагу різним аспектам виховання (морального, розумового, естетичного), однак бракує системних досліджень стосовно екологічного виховання учнів підліткового віку спеціальної школи у позаурочний час.

Метою дослідження є обґрунтування доцільності використання екологічного краєзнавства у системі екологічного виховання підлітків з порушеннями інтелекту у спеціальній школі.

Матеріали та методи. /Materials and methods. Культурологічний підхід в екологічній освіті школярів з порушеннями інтелекту як загальний метод пізнання передбачає орієнтацію усіх компонентів його змісту на культуру і культурний саморозвиток. Культурологічний принцип вимагає створення умов

для загального розвитку дітей з порушеннями інтелекту, формування загальної культури, надання кожній дитині можливості ознайомитися з досягненнями і розвитком культури сучасного суспільства з урахуванням вікових особливостей. При реалізації культурологічного підходу в системі екологічного виховання учнів з порушеннями інтелекту формується загальна культура і виховується дбайливе ставлення до природи. Реалізація культурологічного принципу в екологічній освіті і вихованні учнів з порушеннями інтелекту дозволяє розвивати різноманітні пізнавальні інтереси, прививати екологічну культуру і позитивне ставлення дітей до природи. До принципів екологічного виховання, що мають особливо важливе значення для розв'язання завдань національної школи, належать краєзнавчий і етнографічний, за допомогою яких найефективніше можуть бути реалізовані основні змістовні лінії – природоохоронна, культурологічна і валеологічна, еколого-економічна.

Суть краєзнавчого принципу у спеціальній школі розкривається через ознайомлення з природним довкіллям і соціальним середовищем, що створює надійну основу для формування уявлень про природу і соціологію окремих територій. Краєзнавчий принцип тісно пов'язаний з іншим не менш важливим в природознавстві принципом практичної спрямованості. Теоретичною основою його застосування служать педагогічні положення про доцільне співвідношення свідомості і діяльності, про необхідність діяльнісного підходу в навчанні і вихованні. Цей принцип реалізується на основі змісту природничо-наукових знань, а також під час безпосередньої практичної діяльності учнів – спостережень, розпізнавання ознак, експерименті і моделюванні. Значущість цього принципу полягає в тому, що його використання дає можливість застосування і перевірки отриманих знань з практики, а також створює запас конкретних уявлень і первинних понять, необхідних для організації усвідомленої діяльності [1]. Під екологічним краєзнавством ми розуміємо озброєння учнів з порушеннями інтелекту доступними знаннями про місцеві екосистеми і явища (причини і наслідки), забруднення, про руйнування життєво важливого середовища і заходи щодо їхнього збереження, а також про

економічне і культурне значення місцевих природних ресурсів, їхнє використання і шляхи дбайливого, господарського ставлення до них і їхньої експлуатації.

На тлі загальних уявлень про свою Батьківщину у підлітків з порушеннями інтелекту виникає зацікавлення до свого краю. Краєзнавчий матеріал дає можливість учням опанувати глибокі знання про природу, економіку, культуру, суспільно-політичне життя, історичне минуле і сьогодення свого регіону. Екологічне краєзнавство в школі пов'язане з організацією учителями видів діяльності, спрямованої на пізнання учнями природи свого краю у минулому і сьогоденні, виявленні місцевих екологічних проблем, пошук і практичну реалізацію доступних шляхів їхнього розв'язання. Результатом такого підходу в екологічному вихованні учнів з порушеннями інтелекту є усвідомлення дітьми різноманітності зв'язків між живою і неживою природою, між живими організмами рідного краю, потреба тісної взаємодії з природою, дбайливе ставлення до фауни та флори. Перелік конкретних об'єктів екологічного краєзнавства може бути значно ширший, тут важливо показати їх різноманітність, а це, своєю чергою, оживить еколога-краєзнавчу роботу з учнями початкової школи, забезпечить комплексний підхід в екологічному вихованні.

Результати. /Results and discussion. Шкільне краєзнавство базується на різних видах діяльності учнів – пізнавальній, ціннісно-орієнтаційній, комунікативній, художньо – естетичній, трудовій [3].

Пізнавальна діяльність пов'язана з надбанням і вдосконаленням знань, що отримуються у вигляді інформації від учителя, через виконання дослідів і спостережень, при читанні краєзнавчої літератури, виконанні практичних завдань. Ціннісно-орієнтаційна діяльність спрямована на усвідомлення учнями з порушеннями інтелекту важливості значення природи для населення краю і необхідності у зв'язку з цим збереження і поліпшення природного середовища. При цьому природні об'єкти оцінюються з погляду їхнього значення для природи і людини. Включення учнів у різні види діяльності в процесі еколого-

краєзнавчої роботи відповідає особистісно-діяльнісному підходу в освіті і вихованні.

Краєзнавчий матеріал повинен відповідати рівню розвитку учнів з порушеннями інтелекту та їх пізнавальним можливостям. При відборі краєзнавчого матеріалу рекомендується:

1. Використовувати той матеріал, знання якого має велике значення для краєзнавства і сприяє підготовці учнів з порушеннями інтелекту до життя в краю.

2. Використовувати місцевий матеріал тоді, коли необхідно переконливо показати значення тієї або іншої наукової теорії, закону, положення щодо зв'язку теорії з практикою і в окремих випадках здійснювати їхнє застосування в навчально-практичній роботі.

3. Використовувати місцевий матеріал для того, щоб учні намагалися застосовувати свої знання для пояснення, розуміння оцінки тих або інших явищ, фактів, узятих з навколишнього життя.

4. Використовувати знання учнів, їхні спостереження під час позакласної роботи з краєзнавчою метою: в ході бесіди на занятті, відповіді на поставлене питання, якщо це доцільно для розкриття і закріплення тем, що вивчаються [3].

Велику роль у процесі екологічного виховання учнів з порушеннями інтелекту відіграє етнографічний принцип [1]. На основі естетичних переживань і особистої участі в природоохоронній діяльності в учнів формуються етноекотологічні знання, особисті якості і розширюється пізнавальна активність. Наявність пізнавального інтересу – важлива умова етноекотологічної освіти, оскільки характер ставлення до природи залежить від глибини пізнання чинних у ній зв'язків і стосунків. Народна світоглядна позиція характеризується глибоким розумінням діалектичної взаємозалежності явищ. Осмислення учнями народного світогляду на рівні світовідчуття, світосприйняття і світобачення норми взаємовідношення людини і середовища дозволяють виявити, розкрити і виразити на доступній для молодшого шкільного віку мові поняття для подальшого раціонального вивчення і аналізу в

старших класах. Опанувавши народне знання і мислення, діти глибше засвоюють поняття єдності людини і середовища, самоцінності і взаємозалежності будь-якої форми життя і пов'язують їх з моральними оцінками.

Висновки./Conclusions. Засвоюючи народні заборони, приписи екологічного характеру учні з порушеннями інтелекту знайомляться з народним світоглядом про збереження середовища життя для майбутніх поколінь. Розвиток у школярів з порушеннями інтелекту вміння піклуватися про майбутнє формує прогностичне мислення, вміння встановлювати причинні зв'язки і стосунки. Засвоюючи моральні аспекти етнекологічної освіти, учні з порушеннями інтелекту опановують вміння формулювати моральні приписи і заборони екологічного характеру, обґрунтовують їхню доцільність з погляду збереження середовища життя людини. Тому в системі виховання і розвитку осіб з порушеннями інтелекту важливе місце посідають етнекологічні нормативи життєдіяльності людини, оскільки норми моральності тісно пов'язані з нормами права.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1.Миронова С.П., Актуальність екологічного виховання учнів з вадами інтелекту. Електронний ресурс. Режим доступу http://www.rusnauka.com/4_SND_2013/Pedagogica/3_126135.doc.htm

2.Співак Я. О. Історичні витоки екологічного виховання розумово відсталих учнів на уроках природознавства . Мат-ли I Міжнародн. наук.- практ. конф. студентів та молодих учених [Корекційна та інклюзивна освіта очима молодих науковців], (Суми, 25-26 квітня 2013 рік.). Суми,2013. С. 324-332.

3.Шмалей С. В. Система екологічної освіти в загальноосвітній школі в процесі вивчення предметів природничо-наукового циклу : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.01 “Загальна педагогіка та історія педагогіки” / С.В. Шмалей. – Херсон, 2004. – 534 с.

ІНФОРМАТИЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ ЗАКЛАДОМ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК СУЧАСНА ТЕХНОЛОГІЯ

Буцик Ігор Михайлович,
докт.пед.наук, доцент кафедри педагогіки
Таран Максим Володимирович,
здобувач освіти другого(магістерського) рівня
Національний університет
біоресурсів і природокористування України
Київ, Україна

Анотація. Створення і розвиток інформаційного суспільства передбачає широке використання інформаційно-комунікаційних технологій в освіті, що визначається переліком факторів. Поява інформаційних технологій в управлінському процесі системи освіти обумовлена утворенням нового управлінського середовища – інформаційного простору. Це середовище має за підгрунтя мережеві технології, глобальну і локальну мережі, ресурсні центри і мережеві технології управління. В освіті сьогодення інформаційні технології та інформаційні системи – обов'язкові компоненти управління процесом.

Ключові слова: інформаційно-комунікаційні технології, процес управління закладом освіти, інформаційне забезпечення, інформаційні ресурси, інформаційний контент.

Детальний аналіз напрацювань у галузі управління освітою свідчить про актуальність окресленої проблеми: особливості використання інформаційних ресурсів у процесі управління, удосконалення інформаційних потоків в управлінні, визначення інформаційних потреб споживачів інформації в освіті досліджували вітчизняні та зарубіжні вчені: О. Артюшків, А. Ашеров, В. Бодряков, Ю. Биков, В. Бойко, Г. Бритченко, Н. Вербицька, А. Вікторов, В. Годін, А. Голованов, Ю. Дорошенко, І. Корнєєв, Б. Казанєвич, К. Колін, С. Кудрявцева, А. Урсул та ін. [4].

Узагальнюючи окреслені науковцями *переваги* використання ІКТ в управлінні закладом освіти, визначимо наступні (рис.1).

Рисунок 1. Переваги використання ІКТ в управлінському процесі закладу освіти

Інформаційне забезпечення управління закладом полягає у раціональному відборі інформації і її відповідній обробці з метою отримання запитуваних даних, які характеризують стан освітньої системи закладу. За своєю сутністю ІКТ – це поєднання інформаційних технологій з комунікаційними для вирішення різноманітних задач сучасного освітнього інформаційного суспільства [3].

Інформаційні методи і технології в управлінні освітою, на думку дослідників [1;4], базуються на певних *принципах*, серед яких виокремлюють методологічні (системність, відкритість, науковість, конкретність, комплексність) та організаційні (відповідність управлінській меті, правова пріоритетність, інформаційна достатність тощо). Саме ж управління освітою засобами ІКТ розвивається в двох напрямках: управління закладом освіти як організацією (управління персоналом, бюджетом, планування, облік і контроль тощо) і управління безпосередньо освітнім процесом, тобто трансляцією знань.

Основним видом системоутворюючих зв'язків у процесі управління, які

сприяють реалізації специфіки закономірностей управлінської діяльності як інформаційної системи, є цілеспрямоване формування інформаційних потоків. На думку Л. Забродської, *покрокова організація* інформаційного простору базується на вирішенні певних завдань, як то: опис структури інформаційного простору, усіх його рівнів, ступенів, форм взаємодії внутрішніх та зовнішніх взаємодій інформаційного середовища закладу освіти. Інформаційними потоками є структура навчального закладу, навчальний план, розклад занять, штатний розклад, інформація про кадровий склад педагогічного колективу та контингенту здобувачів освіти, тарифікація тощо[2].

Теоретичну основу управлінської моделі закладу освіти, як стверджує Н. Ласкова, становить системний підхід до управління, головним системоутворюючим чинником виступає мета як визначник змісту та варіанту раціонального відбору необхідного зовнішнього та внутрішньовузівського інформаційного контенту.

На основі сказаного вище можемо виокремити основні функції інформаційного забезпечення процесу управління закладом освіти:

- задоволення інформаційного попиту усіх учасників освітнього процесу;
- забезпечення інформаційної взаємодії між всіма структурними підрозділами закладу освіти та об'єктами освітнього процесу;
- забезпечення оперативного повноцінного інформування про стан освітнього процесу в закладі освіти усіх його учасників;
- систематичність аналізу і контролю якості освітнього процесу.

Основною ж *метою* інформаційного забезпечення процесу управління закладу освіти є удосконалення змісту та підвищення якості організації освітнього процесу.

Таким чином підходимо до усвідомлення, що освітня сфера сьогодення у процесі свого розвитку і вдосконалення вимагає активного впровадження інформаційних і комунікаційних технологій в управлінську діяльність закладу освіти. Присутність сучасних технологій в освітньому процесі надає

можливість не тільки отримання інформації та її застосування у своїй професійній сфері, а й в усіх сферах життя сучасного суспільства. У кінцевому підсумку це сприяє розширенню можливостей освітнього процесу та його якості, відповідності рівня та змісту підготовки фахівців у закладі освіти вимогам часу, суспільства та ринку праці, оптимізації та систематизації роботи управлінського блоку закладу освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гуменюк В. В. Інформаційне забезпечення управління загальноосвітнім навчальним закладом: дис... канд. пед. наук: 13.00.01. Центральний ін-т післядипломної педагогічної освіти АПН України. К., 2001.
2. Забродська Л. М. Інформатизація управління навчально-виховним процесом у загальноосвітньому навчальному закладі: дис... канд. пед. наук: 13.00.01. Інститут педагогіки АПН України. К., 2002. 210 с.
3. Зоря Ю.М. Використання інформаційно-комунікаційних технологій в управлінні загальноосвітнім навчальним закладом: науково-метод. посіб. Черкаси : КНЗ «ЧОПОПП ЧОР», 2016. 36 с.
4. Калініна Л. М. Інформаційне управління загальноосвітнім навчальним закладом: системи, процеси, технології: моногр. Київ: Інформатодор, 2008. 472 с.
5. Ласкова Н.О. Використання ІКТ в управлінській діяльності загальноосвітнього навчального закладу. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://goo.gl/V8mDic> Цветков В.Я. Информационное управление. LAPLAMBERT Academic Publishing GmbH&Co. KG, Saarbrücken, Germany 2012. 201с.

НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ МОНОЛОГУ-ОПISУ З ВИКОРИСТАННЯМ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ПРЕЗЕНТАЦІЙ В УМОВАХ КОМБІНОВАНОГО НАВЧАННЯ

Васильєва Аліса Ігорівна

Київський національний лінгвістичний університет

Науковий керівник:

Черниш Валентина Василівна

Кандидат педагогічних наук, доцент

Київський національний лінгвістичний університет

Метою іноземної мови (ІМ) є розвиток особистості студента, формування його комунікативної компетентності та загальних уявлень про мову як систему. Сучасні університети сьогодні характеризуються пошуком таких форм, методів та прийомів навчання, які б допомогли якісно навчити, та насамперед, розвинути потенціал особистості.

В умовах інтеграції в єдиний загальноосвітній простір із країнами Європейського союзу мовленнєві уміння випускників ВНЗ повинні відповідати і загальноєвропейським вимогам володіння нерідними мовами. До них належать уміння вільно приймати участь у будь-якій розмові, дискусії, володіючи при цьому різноманітними ідіоматичними і розмовними засобами мови, чітко висловлюватися, виражати будь-які нюанси значення слів, вільних і стійких словосполучень.

Метою навчання іноземної мови в мовному вузі є формування комунікативної компетентності, тобто здатності встановлення і підтримки професійних контактів з носіями іноземної мови.

Процес формування лексичної компетенції становить найбільший інтерес і вимагає подальших досліджень, так як «саме з накопичення лексичного запасу, зі збагачення словника студентів починається оволодіння ними іноземною мовою»

В умовах сучасності, розуміння ролі наочності в навчальному процесі

значно змінилося. Воно стало розглядатися в тісному зв'язку з методичними завданнями, які ставляться перед тим чи іншим засобом наочності, з необхідністю і доцільністю застосування саме цього засобу наочності на конкретному етапі навчального процесу. Виходячи з такої постановки проблеми, постає завдання знайти конкретне застосування наочності, тобто знайти такий метод внесення її в педагогічний процес, який забезпечив би не формальне застосування наочності, а дійсне її використання.

Професор педагогічних наук П. І. Підкасистий розуміє під принципами наочного навчання такі, за яких засвоєння знань великою мірою залежить від наочного матеріалу та технічних засобів, що використовуються в процесі навчання.

Аналіз показав, що одним з актуальних і поширених напрямків впровадження використання комп'ютерних технологій в освітній процес навчального закладу є мультимедійні презентаційні технології. Було зазначено, що мультимедійні презентації можуть слугувати засобом розвитку лексичної компетентності студентів, з огляду на те, що вони є джерелом інформації, що містить автентичні матеріали, завдання на розвиток лексичної компетентності студентів, візуальні елементи, що можуть стати основою для розвитку навичок монологічного мовлення, зокрема, підґрунтям для утворення монологу-опису, тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Азимов Э. Г. Новый словарь методических терминов и понятий (теория и практика обучения языкам). М. : ИКАР, 2009. 448 с.
2. *Підкасистий П. И.* Педагогика : учебное пособие для вузов. Москва: Гриф УМО, 2011. 502 С.
3. Щеглова Н. В. Формирование коммуникативной компетенции в процессе обучения иностранным языкам. *Историческая и социально-образовательная мысль*, 2011. № 4. С. 105–107.

СВІТОВА МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНА СПАДЩИНА ПРО РОЛЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ МУЗИКИ У ВИХОВАННІ ДІТЕЙ

Гурьянова Наталія Миколаєвна

старший викладач

Білка Наталія Олександрівна

студент

Харківська гуманітарно-педагогічна академія

м. Харків, Україна

Введення. З огляду на соціально-економічних перетворень, пережитих нашим суспільством нині, особливо актуальною стає проблема моральності. Для соціуму далеко не байдуже, що представляють його громадяни, які їх ціннісні орієнтації, бо від цього багато в чому залежить доля країни. В історії можна знайти приклади того, як зникали держави, чий народ забував свою мову і культуру, але якщо зберігалася культура, то, незважаючи на всі труднощі, іноді багатовікову неволю, народ знаходив себе в новій якості та займав гідне місце. Не викликає сумніву той факт, що вищі цінності відбиваються у свідомості людей у вигляді суб'єктивних оціночних суджень та несуть на собі відбиток потреб індивіда. Проте проблеми, пов'язані з людиною, її духовністю, є найскладнішими для пізнання, тому сучасна наука далеко ще не на всі питання дає достатнє пояснення.

Музичне мистецтво містить цінні ідеї та століттями перевіреним досвід виховання, які, розвиваючись, збагачують світову педагогічну думку. Вивчення цього досвіду та використання досягнень сучасного музикознавства допоможуть збагатити теоретичні засади та практику виховання. Особлива роль роботи з учнями належить дитячій музиці, яка практично завжди розглядалася, як ядро духовного виховання. Тим більше це стосується дитячої національної музики.

Ці питання вимагають свого вирішення, оскільки гуманізація педагогічного процесу ґрунтується на ідеї цінності саморозвитку дитини як

творчої особистості. А дитяча музика є одним із важливих засобів розвитку творчих здібностей дитини. Дитяча музика, як феномен культури, предмет вивчення різних наук: філософії, психології, педагогіки, медицини, етики, естетики, музикознавства.

Національна культура – сукупність традицій, звичаїв, норм, цінностей та правил поведінки, спільних для представників однієї нації. Істинно художнім і природним підґрунтям для музичного виховання дитини є фольклор того народу, до якого він належить, як середовище, в якому мистецтво органічно зливає з життям та світоглядом людей. Народне мистецтво дарує дітям зустрічі з співучими та щирими мелодіями, з справжньою, живою, яскравою, образною та ласкавою рідною мовою. Через фольклор та фольклорні свята дитина може розвинути, може виявляти свої вміння, фантазію, показувати себе. У народних святах прекрасний матеріал для розвитку естетичних почуттів учнів, для розширення їхнього кругозору та підвищення культурного рівня.

Ціль роботи. Загальноновизнано, що з ефективних засобів на формування внутрішнього світу особистості, її культури та моральної самосвідомості є мистецтво. Воно є способом збереження, розвитку та передачі з покоління до покоління духовного світу, матеріалізованого у тому чи іншому творі. І тому залучення до культурних традицій, вивчення культурних традицій – найважливішого компонента духовного життя суспільства – є необхідною умовою розвитку особистості, її морального становлення, формування світоглядної позиції, інакше кажучи, необхідною умовою соціалізації особистості. Головна ціль роботи: виявити, теоретично обґрунтувати та визначити зміст, форми та методи морально-естетичного виховання молодших школярів засобами дитячої національної музики та фольклору.

Матеріали і методи. Методика роботи вибудована на основі традиційного народного досвіду (наслідування, підспівування, «підхоплювання», спів «за слідом», діалог, дитяча творчість тощо) та технологій сучасної освіти (особистісно-розвиваючі, інтерактивні та сугестивні методи, можливості аудіо- та відеозаписів та ін.).

Результати та Обговорення. Шлях у світ культурних традицій - це шлях до внутрішнього розкріпачення, відкриття та виховання в людині творчого початку, і тому так важливо поставити на цей шлях якомога більше людей і насамперед дітей - учнів шкіл. Разом про те нерідко людина сприймає мистецтво лише функціонально, як видовище чи задоволення, наочну ілюстрацію чи образно представлене знання, як психологічну компенсацію. У цьому особливо необхідно враховувати особливості дитячого сприйняття мистецтва. Через вікові психологічні особливості діти недостатньо усвідомлюють як власну, і чужу суб'єктивність взагалі. В результаті дитина на певній віковій сходинці особистісного становлення сприймає мистецтво ще не художньо. Його приваблює в ньому естетична форма, видовищність та інформативність, але побачити за твором відношення світу автора він поки що не може.

Допомогти йому у цьому зобов'язаний вчитель, який має стимулювати художній характер сприйняття дітей. Педагогу самому необхідно достатньою мірою мати здатність цілісно дивитися на світ, щоб вона могла допомогти дитині побачити такий же цілісний погляд, виражений художником у його творінні. Ця ж здатність у поєднанні з професійною компетентністю може підказати вчителю вибір як художніх видів і жанрів, що вивчаються, так і авторів творів. Проте досі залишається актуальною проблема формування такого професіонала, методичне та теоретичне обґрунтування його діяльності. Слід зазначити також, що сьогодні з особливою гостротою постає питання людського спілкування, взаємодії мов та культур, міжкультурної комунікації.

Ця проблема, особливо в умовах національної самосвідомості, що відроджується, наполегливо вимагає свого вирішення. Помітна роль взаєморозуміння різних народів належить музичному мистецтву, яке як частину національної культури нерозривно пов'язані з процесами, які у суспільстві, і є однією з проявів етнічної свідомості. Музичний твір, створений композитором, продовжує жити у часі. Автор, використовуючи можливості музичної мови, створює свою власну музичну мову, яка народжується, формується та

розвивається у процесі музично-історичної практики. Музика відкриває людині можливість творчої реалізації та самовизначення у світі, розуміння гармонійної єдності зі світом.

Провідна роль у вихованні духовності школярів та їх духовному становленні відводиться народної музики, яка у своїй онтологічній даності є носієм, виразником та відображенням духу народу. У процесі залучення до народної музики відбувається розвиток духовних сил людини та її здібності як до внутрішнього особистісного перетворення з канонів істини, добра і краси, так і до відповідного творчого перетворення навколишнього світу. Будучи у своїх онтологічних підставах аксіологічно духовною, народна музика пробуджує добрі та піднесені почуття, тим самим роблячи людину кращим, щирим, більш піднесеним та гідним. Вона сприяє розкриттю та пізнання духовного світу особистості, розвитку її духовних якостей та формування гармонійних відносин з навколишнім світом, природою та людьми. Народна музика розвиває і чуйність, яка пов'язана з вихованням таких якостей особистості, як доброта та вміння співчувати іншій людині.

Відомий педагог З. Кодай вважав народну музику «чудодійним засобом прилучення молодого покоління до добра, краси, людяності». Важливість народної музики у вихованні духовності дітей розкривається в тому, що вона сприяє, по-перше, закріпленню та утвердженню народного духу в душі особистості; по-друге, формуванню гордості за свій народ та рідну музику; по-третє, вихованню та розвитку якостей, властивих своєму народу. Народна музика є також основним фактором відродження національної культури та збереження національної своєрідності. Знаходження у національному музичному середовищі сприяє закріплення відшліфованих часом інтонацій та веде до формування національного музичного мислення, виховання національного музичного та інтонаційного смаку. Мистецтво, що втілює силу, що прямо впливає на внутрішній світ особистості, знаходить зовнішнє вираження в поведінці, як переваги морально-естетичних категорій, які відносяться до ряду спонукальних факторів розумової, а через неї та практичної

активності до світу, людей, осіб. Мистецтво сприяє особистісному зростанню, збагаченню духовних інтересів, розкриття творчості та прояви найбільш важливих людських якостей. Результатом є набуття сенсу людського життя та цінності життя, його осмислення та втілення. Тільки знаходячи конкретний сенс, людина може просуватися у своєму особистісному розвитку. Розглядаючи мистецтво як засіб духовного сходження, сконцентруємо свою увагу на народній музиці та на дитячому музичному фольклорі.

Дитячий музичний фольклор – це особлива сфера народної творчості. Вона включає цілу систему поетичних та музично-поетичних жанрів фольклору. Дитячий музичний фольклор несе у собі величезний виховний заряд. Вся цінність його полягає в тому, що за його допомогою ми легко встановлюємо з дитиною (дітьми) емоційний контакт, емоційне спілкування. Перше знайомство дитини з музичним фольклором починається з малих фольклорних форм: часточок, потішок, примовок, лічилок, вироків, скоромовок, пісеньок – небилиць, які століттями створювалися народом у процесі праці. Вони спрямовані на розвиток у дітей слуху, мови, тому що в них використовується особливе поєднання звуків. У побуті – це спів колискових, ігор із плеканням. Народна музика входить у побут дитини з дитинства. Колискова – перша для дітей музична та поетична інформація, оскільки з малку чують її перед сном. Під час засинання пам'ять найбільш цінно охоплює і заповнює інтонаційні обороти, мотиви. Тому спів колискових пісень дитині має велике значення у її музичному вихованні, у розвитку творчого мислення, пам'яті, становлення врівноваженої психіки. У народних колискових піснях до дитини часто звертаються на ім'я, і це дуже важливо для спілкування з нею. Основний зміст колискових пісень – любов матері до своєї дитини, її мрії про її щасливе майбутнє. Вони рясніють поетичними образами птахів, диких звірів, свійських тварин, смішних і страшних, лагідних і сердитих, котрі приходять до колиски, оточують дитину. У колискових піснях матері розповідають про навколишню дійсність, вголос думають про мету і сенс життя, вимовляють свої турботи, радості та смутку.

Висновки. Музичний фольклор, як частина народної культури, володіє суттєвими художньо-педагогічними можливостями, та є одним із універсальних засобів виховання дитини, навчання її основ культури, залученням до традиційного народного досвіду. Оптимізація процесу залучення сприяє використанню таких властивостей фольклору, як традиційність, усність, синкретизм, варіативність, колективність, функціональність. Особливістю ознайомлення дітей із музичним фольклором є звернення до його справжніх форм. Сприйняття дітей дошкільного віку можливо цілеспрямовано орієнтувати освоєнню художніх можливостей музичного фольклору. Молодший вік є сприятливим періодом у розвиток та збагачення досвіду емоційного вираження інтересу як до творів музичного фольклору, так і до всієї традиційної народної культури.

Педагогічні умови прилучення дітей до народної культури (народна культура в педагогічному процесі представлена у взаємозв'язку духовного, музично-фольклорного, пізнавального та практичного компонентів; здійснюється комплексний підхід до освоєння музичного фольклору; реалізується атмосфера співтворчості дітей та дорослих та інших) допомагають виховній освітній роботі з дітьми дошкільного віку. У дітей зростає інтерес до народної культури, розвиваються здібності до художнього сприйняття, формуються основи музично-фольклорної діяльності, активізується художньо-творчий розвиток.

Залучення традиційної народної культури спонукає розвитку інтересу та чуйності дітей сприйняття творів фольклору, формуванню уявлень про жанри народної музики (за суттєвими ознаками поезики, музики, виконавської манери та функції твору) та народних традицій, оволодінням основам музично-фольклорної діяльності (у єдності) співи, народної хореографії, гри на музичних інструментах, театральні-ігрового початку) та дитячою творчістю.

УМОВИ І МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ

Доротюк Ольга Геннадіївна,
науковий співробітник відділу
профільного навчання
Інституту педагогіки НАПН України
м. Київ, Україна

Вступ./Introduction. Педагогічне оцінювання компетентностей учнів відіграє важливу роль у компетентнісно орієнтованому навчанні. Воно необхідне не тільки учням для оцінки власних досягнень, а й адміністрації школи для визначення ефективності роботи педколективів.[1]

Мета роботи./Aim. Відомо, що традиційними тестами неможливо виконати оцінювання, так як, при цьому будемо мати обмежені результати, які не зможуть охарактеризувати багатогранність особистості, її прояви в різних умовах та внутрішні мотиви до навчальної діяльності.

Матеріали та методи./Materials and methods. Для оцінювання потрібно побудувати модель, що включить в себе інформацію і потенційні інтереси кожного учня та такі завдання, які засновані на уже розвинутих у нього компетентностях. Необхідно створити засоби, що дозволили би фіксувати особливості різних програм і вплив на учнів, які навчаються за цими програмами. Обов'язковим елементом є компетентність перевіряючих осіб.

Джон Равен запропонував за основу оцінки компетентностей брати цінності учня та його ініціативи. Цінності і компетентності учня виявляються в процесі цікавої для них діяльності.

Отримати дані про них можливо при використанні біографічного методу-ставлячи правильні запитання про яскраві моменти, як позитивні, так і негативні в їх біографії. Якщо аналіз біографії проводиться учителем разом з учнем та іншими учнями, то вчитель отримує багатий матеріал, здатний вплинути на його подальший розвиток. Можна оцінювати компетентність за допомогою методики ціннісних очікувань, базою якої є теорія Фішбейна[2] про

те, що поведінка людини обумовлена різними установками і переживаннями, що актуалізуються в даний момент, аніж рисами його характеру. За цією логікою, перевіряюча особа повинна створити такі умови, при яких учні проявлять конкретні компетентності, тобто умови, соціально значимі для учня.

Результати та обговорення./Results and discussion. За результатами оцінювання компетентності учнів, можливо робити висновки про професійну компетентність самого педагога, про якість освітніх програм і зміст навчання.

Якщо вчителі створюють розвиваюче середовище в процесі навчання, то їх учні демонструють прояви компетентностей високого рівня в процесі виконання ними дійсно цікавих для них дій.[3]

Висновки./Conclusions. Оцінка формування компетентностей необхідна і обов'язкова. Для її проведення потрібно використовувати не тільки стандартні тести, але й моделі визначення інших характеристик діяльності. Результат дає змогу виявити успішні освітні заклади, та інші, на які потрібно звернути особливу увагу, для забезпечення реалізації компетентнісно орієнтованого навчання.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Равен Джон. Педагогическое тестирование. — М., — 2001., — С.142.
2. Фишбейн Мартин, Айзен Исек. Вера, отношение, намерение и поведение: введение в теорию и исследования. — М., — 1975.
3. Выготский Л. С. Психология развития человека. -- М, — 2003. — С.1136.

СУЧАСНІ ОСВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ АГРАРНОГО ПРОФІЛЮ

Збаравська Леся Юріївна

к.пед.н., доцент

Слободян Сергій Борисович

к.ф.-м.н., доцент

Торчук Михайло Васильович

к.т.н., асистент

Подільський державний аграрно-технічний університет
м. Кам'янець-Подільський, Україна

Вступ. Сьогодні у зв'язку із збільшенням об'єму інформації, який підлягає засвоєнню в період вузівського навчання, а також з необхідністю підготовки студентів до самоосвіти, важливе значення набуває вивчення ролі міжпредметних зв'язків. Міжпредметні зв'язки в навчанні відображають комплексний підхід до виховання і навчання, дозволяють виокремлювати як головні елементи змісту освіти. Вони формують конкретні знання студентів, розкривають гносеологічні проблеми, без яких неможливе системне засвоєння основ наук.

Проблему міжпредметної інтеграції, можна віднести до числа традиційних, що стали вже класичними проблемами педагогіки. Її вивченню присвячені праці С.Я.Батишева, В.А.Кондакова, П.Н.Новікова, І.Д.Зверева, В.М.Максимової, Н.А.Сорокіна, П.Г.Кулагіна, В.Т.Фоменка, А.В.Касперського, І.М.Козловської, С.М.Пастушенка, В.П.Сергієнка, О.В.Сергєєва та інших. Але, на наш погляд, проблемі теоретичного обґрунтування та практичної реалізації міжпредметних зв'язків курсу фізики у вищих аграрно-технічних навчальних закладах приділено недостатньо уваги. Тому основною метою цієї статті є виклад власного досвіду використання міжпредметних зв'язків та прикладних фізичних задач курсу фізики для студентів аграрно-технічних навчальних закладів з врахуванням професійної спрямованості навчання.

Особливістю навчання фізики у вищих аграрно-технічних навчальних

зкладах є те, що цей процес має забезпечити не лише високий рівень природничо-наукової підготовки, а й мати чітку спрямованість на майбутній фах з урахуванням міжпредметних зв'язків. Одним з необхідних умов професійної підготовки майбутніх фахівців є професійна спрямованість навчання. Ми вважаємо, що для розв'язання даної проблеми необхідно провести детальний аналіз взаємозв'язку курсу фізики з основними загальнотехнічними та фаховими дисциплінами. Це, по-перше, дозволить визначити, які фізичні знання, вміння і навички будуть потрібні при подальшому вивченні фахових дисциплін, по-друге, дасть можливість найбільш вміло використовувати на заняттях з фізики приклади сільськогосподарського змісту, які пов'язані з майбутньої професійною діяльністю студентів. Таким чином, потрібно відмітити, що принцип міжпредметних зв'язків в системі професійної підготовки має дуже важливе значення.

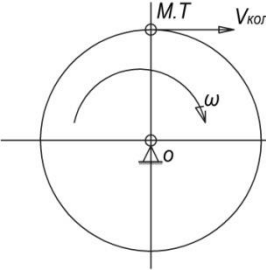
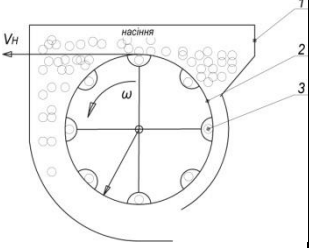
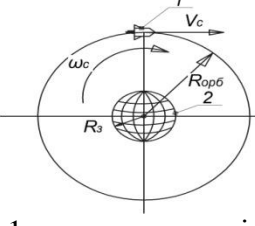
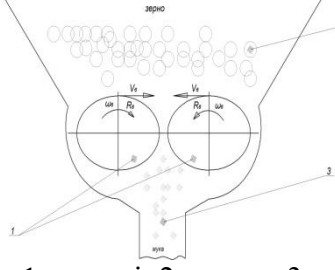
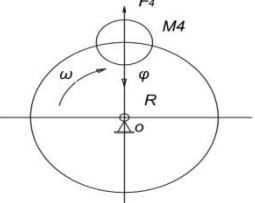
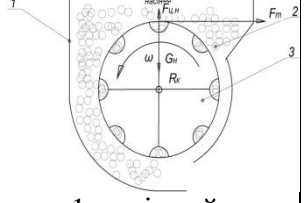
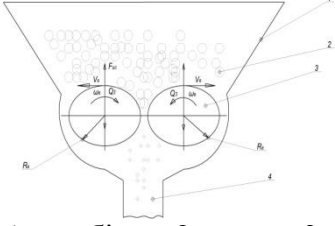
Важко переоцінити місце фізичних знань в професійній підготовці фахівців аграрно-технічної галузі. Низький рівень фундаментальної підготовки в неперервному навчанні майбутніх фахівців приводить до того, що при вивченні фахових дисциплін відбувається накопичення знань без глибокого розуміння фізичної сутності процесів. Інженер, який має слабку фундаментальну підготовку, не може детально розібратися в тих виробничих процесах з яким він буде працювати, впевнено включитися в роботу і знайти вірні шляхи для раціоналізації тієї справи, до якої він призначений. Шлях до справжнього розуміння питання техніки і виробництва лежать через систематичне вивчення, зокрема основ фізики. В процесі вивчення фізики студенти повинні бачити, що саме знання законів фізики привело і призводить до створення різних технічних пристроїв, фізичні основи яких студенти можуть пояснити маючи високий рівень фундаментальної підготовки. Тому на заняттях з фізики студенти вчать на основі законів фізики пояснювати явища, які спостерігаються в природі, виробництві, сільськогосподарських машинах та механізмах. Для створення міцної теоретичної бази ми проаналізували зв'язки фізики з основними загальнотехнічними і дисциплінами практичної та

професійної підготовки. Наприклад, вивчення дисципліни «Теоретична механіка» ґрунтується здебільшого на кінематиці і динаміці матеріальної точки, які вивчаються в курсі фізики. Вивчення циклу дисциплін професійної та практичної підготовки також взаємопов'язане з вивченням розділів і конкретних тем курсу фізики. Так, вивчення фахових дисциплін «Механіко-технологічні властивості сільськогосподарських матеріалів», «Сільськогосподарські машини» неможливе без знань таких розділів та тем курсу фізики, як «Кінематика», «Динаміка», «Сили пружності», «Закони збереження». Вивчення дисциплін «Енергетичні засоби в агропромисловому комплексі», «Гідравліка та водопостачання», «Ґрунтознавство» й інші потребує знання матеріалу різних розділів курсу фізики, таких як «Фізичні основи механіки», «Основи молекулярної фізики та термодинаміка», «Електрика та магнетизм».

При поясненні різних тем і розділів курсу фізики у різних за напрямом підготовки групах потрібно наводити і різні приклади, враховуючи профіль майбутнього фаху. Використання матеріалів із майбутньої фаху студентів допомагає вирішенню проблемних ситуацій на заняттях з фізики. Нами проаналізовано вивчення теми «Обертний рух» для студентів різного фахового спрямування (табл.1).

На знаннях з фізики ґрунтується не лише вивчення теоретичних питань загальнотехнічних і фахових дисциплін, а й виконання професійних завдань. Тому ми під час пояснення нових фізичних понять, явищ і законів використовуємо приклади майбутнього фаху студентів та їх знання з дисциплін професійної та практичної підготовки.

**Приклад вивчення теми «Обертвий рух»
за різним фаховим спрямуванням**

Графічний образ теми	Фаховий напрям		
	1. агроінженерія	2. космонавтика	3. харчова інженерія
1. Кінематика обертвого руху математичної точки			
 <p><i>M.T – матеріальна точка R – радіус обертання ω – частота обертання V – колова швидкість.</i></p>	 <p>1- корпус висівного апарату 2- котушка; 3- насіння <i>R_к- радіус котушки ω_к- частота обертання котушки V_н- колова швидкість насінини</i></p>	 <p>1- супутник землі; 2- земна куля <i>R_{орб}- радіус орбіти супутника R_з- радіус орбіти землі ω_с- частота обертання супутника V_с- колова швидкість супутника</i></p>	 <p>1- вальці; 2- зерно; 3- мука <i>ω_в- частота обертання валець R_в- радіус вальців V_в- колова швидкість зерна на вальцях</i></p>
2. Динаміка обертвого руху			
 <p><i>M_ч- матеріальна частинка ω- частота обертання матеріальної частинки R- радіус обертання G- вага матеріальної частинки F- відцентрова сила що діє на матеріальну частинку</i></p>	 <p>1- висівний апарат; 2- насіння 3- котушка <i>G- вага насіння F_{ц.н.}- відцентрова сила діюча на зерно F_т- сила тертя ω_к- частота обертання котушки R_к- радіус котушки</i></p>	 <p>1- дробівка; 2- зерно; 3- вальці; 4- мука <i>G_з- вага зерна F_{ц.з}- центробіжна сила, що діє на зерно F_т- сила тертя ω_в- частота обертання R_в- радіус вальців</i></p>	

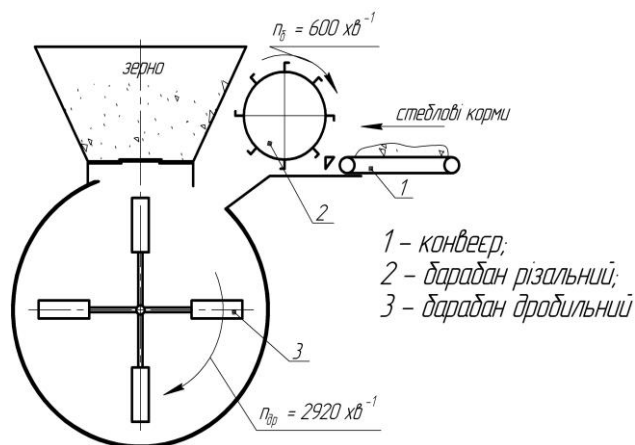

Рис.1. Дробарка КДУ-2

Крім того, зміст курсу фізики із врахуванням особливостей підготовки інженерів-аграрників упроваджували таким чином:

1. Розгляд у лекційному курсі прикладів, які пов'язані із сільськогосподарськими об'єктами і технологіями майбутньої професійної діяльності.

Добираючи зміст лекційного курсу фізики для майбутніх інженерів-аграрників, необхідно враховувати сучасні тенденції розвитку інженерної освіти й інтегративність курсу з циклами загальнотехнічних і фахових дисциплін.

Виконуючи деякі завдання студенти повинні навчитися співвідносити вивчені фізичні поняття з об'єктами їх майбутньої професійної діяльності. Наприклад:

- Яка траєкторія руху на порівняно невеликих ділянках шляху плуга, культиватора, борін?
- Який характер руху демонструють соломотряси, молотарки, віялки?
- Які види тертя використовуються в підшипниках?
- Які види деформації спостерігаються в сільськогосподарських машинах, механізмах?

2. Розв'язування задач фізичного практикуму як з різних розділів фізики, так і фізичних завдань та запитань майбутнього фаху [2].

Велика увага у викладанні курсу фізики приділяється розв'язуванню задач, так як без розв'язування задач програмний матеріал із фізики не може бути засвоєний. Використання задач із професійним змістом сприяє свідомому засвоєнню курсу фізики; забезпечує розуміння студентами суті фізичних закономірностей, що вивчаються. Наприклад:

Різальний барабан дробарки КДУ-2 «Українка» робить 600 хв^{-1} , а

дробильний – 2920хв^{-1} . В скільки разів відрізняються їх кутові швидкості (рис.1.)?

3. Виконання лабораторних робіт як на традиційних для курсу фізики приладах, так і на фахово спрямованих установках.

Рис.2. Лабораторна робота «Визначення моменту інерції шатуна».

Правильно організовані лабораторні заняття сприяють формуванню системи фізичних знань у студентів, а також набуттю різних практичних навичок і умінь. Одним з найоптимальніших принципів, за допомогою якого можна домогтися наближення до застосування набутих знань та вмінь у майбутній професійній діяльності – це принцип профе-

сійної спрямованості навчання фізики. Тому і під час постановки лабораторних робіт ми також враховували майбутній фах студентів (рис.2.)

Отже використання міжпредметних зв'язків та прикладних фізичних завдань в навчальному процесі дозволить створити цілісне й системне уявлення студентів про структуру і зміст курсу фізики та його значення для майбутньої професійної діяльності; цілеспрямовано формувати початкові професійні знання, навички та вміння під час вивчення фізики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Сергієнко В.П. Інтеграція фундаментальності та професійної спрямованості курсу загальної фізики у підготовці сучасного вчителя: Монографія. – К.: НПУ. 2004. – 382 с.

2. Збаравська Л.Ю. Збірник задач з фізики з професійним спрямуванням/ Л.Ю. Збаравська, І.М. Бендера, С.Б. Слободян – Кам'янець-Подільський: Видавець ПП Зволейко Д.Г., – 2010. – 64с.

**ЗНАЧЕННЯ РУХОВОЇ АКТИВНОСТІ ДЛЯ ЗМІЦНЕННЯ
ЗДОРОВ'Я ДОШКІЛЬНИКІВ**

Карасєвич Сергій Анатолійович

к.пед.н., доцент

Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини

Карасєвич Марина Петрівна

викладач,

Поштарук Лариса Іванівна

викладач-методист,

Звариченко Вікторія

студентка,

Комунальний заклад «Уманський
гуманітарно-педагогічний фаховий коледж
ім Т. Г. Шевченка Черкаської обласної ради»
м. Умань, Україна

Рухайся більше – проживеш довше.

Народна мудрість

Збереження і зміцнення здоров'я населення в цілому, і підростаючого покоління в тому числі, – цінність, яка має стратегічне значення для сталого розвитку суспільства і належить до актуальних завдань розвитку сучасної України. Дошкільний вік є важливим періодом становлення особистості дитини, під час якого інтенсивно розвиваються здібності, формуються моральні якості, відбувається розумовий і фізичний розвиток, закладаються основи здоров'я. Однак, нераціональна організація життєдіяльності дітей, збільшення розумового навантаження, відсутність у ЗДО оптимального розпорядку дня з урахуванням психофізіологічних особливостей кожної дитини, недостатність рухової активності негативно позначається на стані здоров'я дошкільника [4].

Правильно організований руховий режим позитивно діє на скелет та

основні функції організму. Під впливом тренування у м'язах збільшується кількість капілярів, зміцнюються кістки. Відбуваються зміни не лише в органах кровообігу, а й у крові – зростає рівень гемоглобіну, еритроцитів, покращується робота печінки, серця, головного мозку, органів дихання. Також знижується вразливість до простудних захворювань, особливо якщо заняття проводяться на свіжому повітрі. Фізичні вправи сприяють удосконаленню координації рухів, позитивно позначаються на розвитку центральної нервової системи [3].

Забезпечення успішного фізичного розвитку дитини, зміцнення її здоров'я є одним із пріоритетних завдань педагогічної роботи з дошкільниками. У всіх державних програмах фізичному вихованню приділяється особлива увага, проте, дослідження останніх років свідчать, що сучасні діти здебільшого відчувають дефіцит руху. Це спричинено їх тривалим перебуванням у сидячому положенні. Тому, задовольнити природну потребу дітей у русі й збільшити рухову активність покликані цілі і завдання фізичного виховання. З метою успішного проведення фізкультурно-оздоровчої роботи потрібно створити у ЗДО розвивальний простір, який передбачає наявність фізкультурної зали з відповідним оснащенням та інвентарем, обладнати спортивний куточок та ігрову зону в кожній груповій кімнаті. Однак, недостатнє фінансування закладів дошкільної освіти не дозволяє створити належні умови, придбати якісне обладнання. Натомість, наявний інвентар, у більшості випадків, є застарілим, нефункціональним, неяскравим і непривабливим, інколи у недостатній кількості, сумнівної якості, не відповідає віковим особливостям дошкільників та санітарним нормам. Всі ці явища перешкоджають реалізації завдань фізичного виховання дітей та зумовлюють необхідність створення і впровадження нестандартного фізкультурного обладнання у середовищі дошкільного закладу.

Нестандартне обладнання – це завжди додатковий стимул фізкультурно-оздоровчої роботи, засіб активізації рухового режиму. Один із прийомів підвищення ефективності фізкультурного обладнання – новизна, яка створюється за рахунок внесення нового чи зміни переносного нестандартного

обладнання у своєрідні комплекси (смуги перешкод, будиночки, парканчики). Діти дошкільного віку залюбки виконують вправи з інвентарем, досягають високих результатів у фізичному вдосконаленні, що позитивно впливає на їхню емоційну сферу [1. С. 6].

Тому для того, щоб був організм у дітей дошкільного віку здоровий та загартований потрібно насамперед придумувати різні форми організації рухової активності так і в повсякденному житті, так і в садочку, наприклад такі як:

Фізичні вправи на прогулянках – один з основних засобів фізичного розвитку дітей. Завдяки їм формуються навички життєво важливих рухів (ходьби, бігу, стрибків, метання, лазіння тощо), розвиваються фізичні якості (сила, спритність, швидкість, витривалість, координація рухів, гнучкість). Фізичні вправи також широко використовуються в різноманітних організаційних формах (ранкові гімнастики, заняття з фізичної культури, рухливі ігри тощо).

Походи за межі дошкільного закладу (дитячий туризм) проводиться з дітьми, починаючи з молодшого дошкільного віку. Вихователь має ретельно готуватися до їх проведення: продумувати маршрут руху і спосіб пересування, визначити та вивчати місця зупинок і відпочинку, враховуючи при цьому всі природні умови для проведення вправ з удосконалення рухових навичок. Тривалість переходу в один бік (від дошкільного закладу до місця кінцевої зупинки) становить для дітей четвертого року життя 15-20 хв., п'ятого – 20-25 хв., шостого року життя – 25-30 хв. Під час походів використовуються вправи з основних рухів, рухливі ігри з використанням дрібних фізкультурних знарядь та природних умов, а також передбачаються проведення спостережень в природі та навколишньому оточенні, елементарні бесіди, короткі розповіді краєзнавчого, екологічного спрямування, дидактичні ігри тощо.

Фізкультурні розваги проводяться, починаючи з раннього віку (3-й рік життя) один-два рази на місяць, переважно у другій половині дня. Тривалість фізкультурних розваг для дітей раннього віку -15-20 хв., молодшого -20-35 хв., старшого віку -35-40 хв. Місцем їх проведення може бути фізкультурна зала чи

музична, групова кімната, фізкультурний чи ігровий майданчик. Щоб забезпечити оптимальні фізичні, психічні, емоційні навантаження, плануючи розваги передбачається раціональне чергування ігор із різними ступенями навантаження, колективних, масових – з іграми підгрупами чи індивідуальними (конкурси, атракціони). У фізкультурних розвагах для дітей старшого дошкільного віку можуть переважати естафети, конкурси, атракціони, а також використовуватися ігри та вправи спортивного характеру.

Самостійна рухова діяльність як форма активізації рухового режиму проводиться з дітьми щодня під час ранкового прийому, денної та вечірньої прогулянок тощо. Вона може розгортатися як у приміщенні, так і на майданчику. Під час самостійної рухової діяльності дошкільнят педагоги мають передбачити застосування прийомів, які б сприяли її розгортанню, надавали їй організаційної стрункості й змістовності (наприклад: допомогти дітям з'ясувати задум діяльності, вибрати вправи чи ігри, потрібний інвентар, підготувати місце для самостійних рухів тощо). Щоб забезпечити оптимальні фізичні навантаження, важливо чергувати самостійні рухові дії дітей за видом чи способом руху, ступенем навантажень та активні рухи з короткочасним відпочинком [5].

Фізична активність є невід'ємною частиною здорового способу життя кожної людини. Систематичне заняття фізичними вправами сприяє зміцненню імунної системи та відновленню функцій всіх систем і органів людського організму, та запобігають виникненню хвороб. Найбільш позитивний вплив спричиняють заняття фізичними вправами на серцево-судинну, дихальну, нервову та інші системи. У ситуації, в якій сьогодні опинилася Україна і весь світ, стає питання організації освітнього процесу в умовах адаптивного карантину. В школах це питання вирішується за допомогою дистанційного навчання. Карантин поставив багатьох батьків у складні умови. Але спробуйте поглянути на ізоляцію як на позачергові канікули. Нарешті у вас з'явився час, щоб провести його з дітьми весело й корисно.

ЗДОРОВІ ДІТИ
ЗДОРОВА НАЦІЯ!

*«Якщо хочете виростити дитину щасливою, то виростіть її здоровою»
Жан-Жак Руссо*

До системи оздоровчо-профілактичних заходів входить обов'язкове проведення фізкультпаузи (динамічної перерви) між заняттями на яких переважає розумове навантаження.

Зміст фізкультпауз – ігри середньої та малої інтенсивності, комплекс загальнорозвиваючих вправ. Тривалість фізкультпауз 6-10 хвилин. Необхідно закінчувати проведення динамічної перерви за 2-3 хвилини до початку наступного заняття.

Рухайтесь з радістю!

Комплекс вправ для фізкультурних пауз

1. В. п. — руки до плечей.

- 1 - відставити праву ногу назад на носок, руки підняти вгору, прогнутися, подивитися на кисті рук,
- 2 - повернутися у в.п.
- 3 - 4 те саме, починаючи з лівої ноги.

Повторити 3-4 рази.

2. В. п. — руки на поясі.

- 1 - повернути тулуб наліво, руки в бік долонями вгору,
- 2 - в.п.
- 3 - 4 те саме, в інший бік.

Повторити 3-4 рази.

3. В. п. — основна стійка.

- 1 - підняти праву ногу вперед, зігнути в коліні. Руками притиснути коліно до грудей,
- 2 - в.п.
- 3 - 4 те саме, починаючи з лівої ноги.

Повторити 3-4 рази.

4. В. п. — основна стійка.

- 1 - 2 поставити праву ногу вперед на носок, підняти руки вгору, стиснути і розпрямляючи пальці.
- 3 - 4 праву ногу вбік, руки в сторони, продовжуючи стискувати і розпрямляти пальці.
- 5 - 6 приставити ногу, опустити руки.

Те саме, починаючи з лівої ноги. Повторити 3-4 рази.

**Комплекс вправ виконував Карасевич Арсеній вихованець ЗДО № 9,
м. Умань [6].**

Більшість мам і тат звикли до того, що малюк витрачає свою енергію в садку чи школі, й не знають, як впоратися з непосидою [7]. Вашій увазі пропонується комплекс вправ фізкультпаузи, який виконується дитиною кожен день. Отже, для гарного самопочуття та відчуття щастя у дітей дошкільного віку важливим є заняття спортом і рухова активність в цілому. Оптимальні рівні занять спортом помірної та високої інтенсивності (до яких відноситься більшість видів спорту) – це 40-50 хвилин щоденно для дівчат та 50-60 хвилин – для хлопців (або по 1,5 години 3 рази на тиждень для дівчат та 4 рази – для

хлопців). Загальна рухова активність як для хлопців, так і для дівчат повинна становити 4,5-5,5 годин щодня.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Вільчковський, Е. С., Денисенко, Н. Ф. Організація рухового режиму дітей у дошкільних навчальних закладах: навчально-методичний посібник. Тернопіль: Мандрівець, 2008. 128 с.

2. Вільчковський, Е. С., Курок, О. І. Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку: навчальний посібник. Суми: Університетська книга, 2005.

3. Вольчинський, А. Я. Особливості організації рухового режиму дошкільнят засобами народної фізичної культури / А. Я. Вольчинський, Я. А. Смаль // Молодіжний науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. – Вип. 9. – 2013. – С. 77–81.

4. Денисенко, Н. Ф. Управління системою фізичного виховання дітей у дошкільних закладах / Н. Ф. Денисенко. – Запоріжжя: ЛПС Лтд., 2001. – 308 с.

5. Пангелова, Н. Є. Інформативна значущість рухових, розумових і моральних якостей у структурі особистості дошкільників 4-х років / Н. Є. Пангелова // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2013. – № 7. – С. 45–50.

6. Режим доступу: <https://naurok.com.ua/prezentaciya-fizkultpauza-204026.html>

7. Режим доступу: http://moskovskiy-ruo.edu.kh.ua/doshkiljna_osvita/rekomendacii_pedagogam/distancijna_osvita_dlya_doshkiljnyat/

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У ЗВО: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ

Кашуба Олександра Михайлівна,

к. пед. н., доцент

Кравчук Тетяна Олександрівна,

к. філ. н., доцент

Навольська Галина Іванівна,

к. пед. н., доцент

Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
м. Тернопіль, Україна

Вступ. Еволюція в ролі технології в освіті пов'язана з розвитком від дистанційного навчання до онлайн-навчання. Дистанційне навчання було спробою вирішити часові та просторові обмеження традиційного особистого навчання, навчання онлайн було результатом повного прийняття технології як частини нашого життя. У ХХІ столітті концепція традиційної освіти радикально змінилася. Завдяки інтернету та новим технологіям з'явилася можливість здобути якісну освіту у будь-який час та в будь-якому місці. Оскільки інтернет стирає кордон між поняттями «далеко» та «близько», дистанційне навчання починає руйнувати існуючу парадигму освіти. Кваліфіковані викладачі продовжують залишатися невід'ємною частиною життя будь-якого учня, але технології дозволяють скоротити фізичну відстань між учасниками навчального процесу. Специфіка дистанційного навчання, що базується на використанні телекомунікаційних технологій, Інтернет-ресурсів і послуг, впливає на способи відбору і структуризації змісту, способи реалізації тих чи інших методів і організаційних форм навчання, що суттєво впливає на функціонування всієї системи. Студент відбирає й опрацьовує інформацію, висуває гіпотези, приймає рішення, спираючись на власні роздуми, власне бачення проблеми.

В останні роки дистанційне навчання набуває все більшої популярності з різних причин. Можливість поєднувати роботу та навчання, відсутність

необхідності витратити додаткові кошти на поїздки або відрядження робить цю форму навчання економічно вигідною та привабливішою для роботодавців. При цьому сучасні технології дозволяють забезпечити необхідну технічну підтримку навчального процесу. В останні роки в умовах поширення Covid-19 та загальносвітової пандемії дистанційне навчання стало не просто інноваційним та перспективною, а єдино можливою формою навчання. 2020 рік можна назвати переломним в історії розвитку дистанційного навчання, яке поширилося практично повсюдно, незалежно від ступеня освіти та специфіки контингенту студентів.

Мета роботи полягає у спробі авторів осмислити проведений дистанційно період навчання з метою визначення його ефективності очима студентів, що дозволить надалі підвищити якість викладання дисципліни «Іноземна мова» у дистанційному форматі.

Матеріали і методи. Аналіз психолого-педагогічної та навчально-методичної літератури з теми дослідження. Вивчення і узагальнення вітчизняного та закордонного педагогічного досвіду застосування системи методологічного навчання. Збирання відомостей щодо процесу навчання та застосування системи дистанційного навчання. Узагальнення та методи для формулювання висновків. Значний період 2020-2021 рр., коли дистанційна освіта використовується практично у всіх освітніх організаціях, є важливим досвідом, який необхідно проаналізувати. З'явилося багато прихильників та противників дистанційного навчання. Суперечки з цього питання не припиняються досі, з усією очевидністю підтверджуючи особливу актуальність обраної теми у сучасних умовах.

Комплексний та детальний аналіз усіх складових навчального процесу, а найголовніше – його результатів, дозволить виявити виниклі проблеми, передбачити шляхи їх вирішення надалі, знайти переваги та недоліки особливостей викладання іноземних мов у ЗВО в умовах дистанційного навчання. Було проведено авторами аналіз психолого-педагогічної та навчально-методичної літератури з теми дослідження. Вивчено та узагальнено

вітчизняний та закордонний педагогічний досвід.

Результати і обговорення. Для вивчення іноземної мови, використовуючи мультимедійні технології, студенти повинні бути самостійними і використовувати нові стратегії. Оскільки вивчення мови традиційним способом, зазвичай, відбувається за живого спілкування, а дистанційне навчання за допомогою Інтернет-спілкування – це дещо інша система без участі живого контакту. Інтернет допомагає людям спілкуватися з носіями мови через чати та електронну пошту. Фактично, студенти піддаються контекстуальному середовищу, використовуючи Інтернет. Завдяки використанню Інтернету студенти можуть зміцнити свої комунікативні здібності, ознайомитися з різними культурами та зміцнити свої необхідні навички, такі як: слухання, мовлення, читання та письмо. Під час навчання в Інтернеті тривога знижується і відповіді швидко передаються і учні стають більш впевненими. Вчителі намагаються інтегрувати Інтернет зі своїми навчальними матеріалами та стилями навчання для створення змістовного навчального середовища. Студенти отримують автономне використання Інтернету, при цьому деякі сприятливі фактори впливають на цей процес: використовуючи Інтернет, студенти мають можливість вибирати власні методи, навчальні матеріали та глибину вивчення; самоконтроль; співпраця; веб-сайти, що надають велику кількість текстів для прослуховування, мовлення, читання та письма; інтернет-журнали з вивчення іноземної мови; чати. Вищезазначені фактори зумовлюють те, що студенти отримують автономію в процесі та роботі. Незважаючи на ці фактори, існують деякі фактори, які негативно впливають на автономію студентів: діти, які мають низьку мотивацію і здатність до автономії, можуть буди неорганізованими; оскільки вивчення іноземної мови є надзвичайною роботою і потребує мотивації, воно також може негативно впливати на студента. В сукупності, інтернет-середовище є потужним навчальним середовищем, яке змушує саморегулюватися і обговорювати різні теми і досягати осмисленого навчання, наприклад використовуючи блоги для цього [3,с.449].

Використання дистанційного навчання в освітніх програмах було досить проблематичним питанням, так як живе особисте спілкування між вчителем і студентом було відсутнє. Сьогодні ця проблема вирішена за допомогою найсучасніших інструментів для синхронного та асинхронного зв'язку, які удосконалюються з кожним днем задля підвищення інтерактивності. Слід зазначити, що тільки завдяки поєднанню педагогічних знань і сучасних технологій можна реалізувати успішний курс дистанційного навчання іноземної мови. Незважаючи на те, що дистанційна освіта в Європейських країнах бере свій початок ще в XIX столітті, масовий перехід у зв'язку зі складною епідеміологічною обстановкою у 2020 році викликав багато труднощів не тільки у нас в країні, а й за кордоном. Хоча педагогічні технології широко використовуються в освітньому процесі, при масовому переході на дистанційне навчання як викладацький склад, так і студенти усвідомили свою недостатню компетентність у технічній сфері, крім того, при організації та проведенні занять усім учасникам освітнього процесу було складно перебудуватися на новий формат навчання.

В даний час дистанційне навчання набирає все більшої популярності, так як спостерігається збільшення кількості людей, які бажають отримати освіту, але не мають можливості це зробити у формі денного навчання.

Основні переваги дистанційного навчання: 1. Гнучкий графік навчання - якщо при очному навчанні для кожного заняття визначено його час і тривалість, місце підходящий темп роботи та місце навчання. Онлайн-програми - доступніший варіант навчання. Відпадає потреба відвідувати навчальні заклади, витрачатися на навчальні матеріали. Комфортні умови навчання. Лексичний та інший матеріал надається студенту в електронному вигляді, який виконується та надсилається назад, тобто завдання можуть виконуватись у будь-який зручний час. Якщо який-небудь матеріал викликає труднощі, можна уважно розібратися в темі, перш ніж перейти до нової.

2. Тісніша взаємодія з викладачами, спілкування у відкритих дискусіях на сайті та широкі можливості зосередитися. Це скоріше перевага для

сором'язливих і боязких студентів, їм пропонується взяти участь у опитуваннях, пропозиціях, обговореннях процесу навчання в онлайн-режимі, що дається легше, ніж в аудиторії з присутністю інших людей. Ще один позитивний момент – прояв співпраці, тобто студенти беруть участь в обговореннях, обмінюються ідеями, тим самим починають ділитися своїми знаннями та досвідом.

3. Додаткова освіта та зниження фінансових витрат. Студенти можуть одночасно працювати та навчатися, підвищувати свої знання, що надалі впливає на кар'єрне зростання [3,с.450]. Дистанційне навчання не передбачає закупівлю обладнання, оплати оренди приміщення та пов'язаних з цим витрат.

4. Підвищення кваліфікації та можливість застосування в будь-якому обсязі автентичних джерел-текстових матеріалів, подкастів, відеолекцій, фільмів і так далі. Через обмеженість часу і технічних можливостей не завжди викладачеві вдається на занятті використовувати матеріал, що є по тій чи іншій темі у вільному доступі. Для дистанційного навчання немає тимчасових рамок і не потрібне додаткове технічне обладнання. Є широкі можливості підвищити кваліфікацію вже наявної професії, без відриву від роботи.

Основні недоліки дистанційного навчання:

1. Співвідношення викладачів і студентів у всіх навчальних закладах має бути пропорційним, щоб забезпечувати якісну освіту всіх. Викладач має можливість працювати з більш слабкими студентами в стінах університету. Пропрацювати з великою кількістю студентів не під силу штатним викладачам. виявити слабого і сильного студента неможливо, у результаті студенти вчать власними силами тобто, відсутній індивідуальний підхід до студента.
2. Відсутній контроль над отриманими знаннями, студенти, відповідаючи на тестові завдання або вирішуючи творчі питання, часто користуються додатковими матеріалами, виключається самовираження власних думок та усні відповіді.
3. Під час проведення контролю є проблема аутентифікації учнів.
4. У деяких випадках навчання у дистанційній формі може бути тривалішим, ніж очне.

Після закінчення певного терміну дистанційного навчання вже можна робити перші висновки щодо його ефективності. Тим не менш, вимушений

перехід практично всіх освітніх організацій на дистанційне навчання виявив низку проблем різного характеру. Навіть за необхідної технічної оснащеності освітньої організації необхідно враховувати, що далеко ще не всі дисципліни можуть бути однаково легко переведені у дистанційний формат.

Серед переваг дистанційного навчання найчастіше бачимо: - значимість індивідуального темпу роботи, пов'язана з гнучкістю навчального процесу; підвищення мотивації за рахунок навчання у комфортній обстановці та можливості поєднувати навчання з іншими видами діяльності; можливість багаторазового повторення матеріалу, що викликає труднощі; цікава форма подачі матеріалу за рахунок використання інформаційних технологій та різних джерел автентичної інформації [4,с.324]. Сучасні студенти потребують особливого підходу та висококваліфікованих фахівців у сфері сучасної освіти, які б заохотили сучасне молоде покоління до вивчення іноземних мов та любові до навчання. Використання цифрових ресурсів допомагає студентам навчатися в університетах, стимулює їхню думку, надає нові можливості і дозволяє їм навчитися відкривати в собі нові таланти. Викладачі іноземної мови, які працюють з сучасними студентами, усвідомлюють, що такі студенти думають та поведуть себе по-іншому, ніж попередні покоління [4,с.326]. Вони народилися у світі інформаційних технологій та приділяють досить багато часу у соціальних мережах, на різних веб платформах та взагалі у мережі Інтернет, довіряють ідеям веб-простору більше, ніж постулатам у відомих посібниках. Цифрове покоління займає значну частину людства. Ці молоді люди потребують особливого підходу та належної технологічної платформи для формування знань та навичок. Більшість програм дистанційного навчання дозволяють студентам працювати в їх власному місці і у вільний час. Вони повинні навчитися добре працювати самостійно і без постійного керівництва та моніторингу інструктора, роблячи дистанційне навчання викликом для тих, хто не легко мотивується.

Висновки. Проведене дослідження дозволило проаналізувати деякі особливості дистанційного навчання іноземної мови, оцінити його ефективність

загалом, а також виявити суттєві переваги та недоліки. Перехід з очного навчання на дистанційне, хоч і пов'язаний з деякими складнощами, не викликав особливих труднощів. Переваги дистанційного навчання позитивно вплинули на ставлення до освітнього процесу, у той час як його недоліки призвели до незначного зниження успішності в окремих студентів. Особливу увагу слід приділяти створенню необхідних умов для індивідуалізації процесу навчання іноземним мовам, враховуючи різний рівень мовної підготовки учнів, ступінь їхньої адаптації до дистанційного навчання та готовності до самостійної роботи. Загалом дистанційне навчання іноземних мов в освітніх організаціях вищої освіти можна вважати достатньо ефективним за умови вдосконалення навчального процесу шляхом розширення освітніх можливостей та застосування інноваційних педагогічних технологій.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Дистанційне навчання в глобалізованому світі. – Київ.: Київський національний торговельно-економічний університет, 2021. – 101с.

2. Коваленко А. Дистанційне навчання іноземної мови за умов пандемії: специфіка форм і методів роботи. - «Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. - Вип 35, том 3, 2021. - С. 250-255

3. Кашуба О. М., Кравчук Т. О., Навольська Г. І., Оніщук І.В. Використання дистанційного навчання при вивченні іноземних мов у ЗВО.- Modern education, training and upbringing: collective monograph / Abdullayev A., Rebar I., – etc. – International Science Group. – Boston : Primedia eLaunch, 2021. 594 p. - с.448-452

4. Кашуба О. М., Кравчук Т. О., Навольська Г. І. Фахові компетентності педагогів у контексті модернізації змісту освіти.- The 7th International scientific and practical conference “Actual trends of modern scientific research”(February 14-16, 2021) MDPC Publishing, Munich, Germany. 2021. 676 p. – Pp. 319-327

РОЛЬ ТВОРЧИХ ОБ'ЄДНАНЬ НАПРЯМІВ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ У СОЦІАЛІЗАЦІЇ ТА РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Коваленко Вікторія Євгенівна

к. психол. н., доцент

Національний педагогічний університет

імені М. П. Драгоманова

м. Київ, Україна

Вступ. Позашкільна освіта – складова системи освіти, яка спрямована на розвиток здібностей школярів, їх талантів і соціальної компетентності. Законом України «Про позашкільну освіту» визначено, що заклади позашкільної освіти окрім освітньо-виховної та розвиваючої діяльності здійснюють важливі функції соціального спрямування, що забезпечують адаптацію учнів до життя в суспільстві та їх професійну орієнтацію. Соціальне середовище як агент соціалізації здійснює потужний вплив на зростаючу особистість у двох аспектах: організованому та керованому (виховання) та стихійному, які характеризуються взаємозв'язком і взаємозумовленістю, наявність якої пояснюється наступною залежністю: чим вужча зона організованого впливу (педагогізоване середовище), тим ширший є стихійний простір її формування і розвитку. Вищезначене актуалізує необхідність пошуку соціально-педагогічного середовища, які могли б забезпечити максимальне розширення педагогічно організованого простору життєдіяльності дитини (виховання) в процесі соціалізації в творчих об'єднаннях закладів позашкільної освіти. У цьому контексті слушно зазначити положення Л. Виготського про те, що розвиток особистості дитини детерміновано колективною поведінкою, спостерігається закон «переносу» соціальних форм поведінки в сферу соціальної адаптації [1].

Мета роботи – на основі аналізу психолого-педагогічної літератури схарактеризувати вплив залучення школярів до творчих об'єднань

позашкільної освіти на процеси їх соціалізації та розвитку.

Матеріали і методи: теоретичний аналіз, узагальнення та систематизація наукових даних з метою визначення стану розробленості проблеми.

Результати і обговорення. Позашкільна освіта України має давні традиції і значний досвід як інститут соціального виховання. Важливими у цьому контексті є психолого-педагогічні дослідження, які обґрунтовують теорію особистісного розвитку (Л. Виготський, С. Рубінштейн, А. Леонтьєв), соціального становлення та соціалізації особистості (Б. Ананьєв, О. Безпалько, І. Бех, Л. Божович, Д. Ельконін, Г. Костюк, І. Кон, О. Кононко, С. Максименко); фактори соціалізації дітей в закладах позашкільної освіти (С. Букреєва, В. Вербицький, О. Глух, І. Зверєва, А. Золотарьова, Т. Кравченко, О. Литовченко, Л. Логвінова, Л. Островська, К. Петровська, Г. Пустовіт, А. Сиротенко та ін.). Зокрема К. Петровська (2013) підкреслює, що суспільно-нормативна поведінка, яка є показником ступеня соціалізованості особистості, формується під впливом інститутів соціалізації таких як сім'я, освітні, дозвілєві та позашкільні заклади [4, с. 6].

У контексті досліджуваної проблеми особливої актуальності набуває підхід О. Литовченко до визначення сутності соціалізації особистості як процесу її соціального становлення як суспільної істоти, під час якого формуються ціннісні орієнтації та норми, відбувається розвиток особистісних властивостей, набувається соціальний досвід [5]. Вчена зазначає, що освітньо-виховний процес у закладах позашкільної освіти має розглядатися як один з механізмів соціалізації особистості.

Творчі об'єднання розглядаються як структурні одиниці загальноосвітніх, професійно-технічних, позашкільних навчальних закладів, вищих навчальних закладів, що об'єднують навчально-творчу діяльність дітей, учнівської та студентської молоді відповідно до їх інтересів і рівнів базової підготовки (наукові та спортивні секції, профільні гуртки, очні, заочні, сезонні школи, учнівські/студентські лабораторії, студії, клуби, тощо). До складу творчих об'єднань можуть входити групи, гуртки, секції, що також можуть бути

автономними одиницями виховних структур закладів освіти [5, с. 60].

Аналіз педагогічних джерел (О. Биковська, Г. Пустовіт) вказує, що основною традиційною формою реалізації змісту позашкільної освіти є гурток, що розглядається як специфічна спільність дітей та учнівської молоді, яка ґрунтується на добровільності, спільності інтересів, спрямованості на певний вид навчальної та практичної діяльності; середовище, де забезпечуються умови для інтелектуального, соціального, фізичного розвитку дітей, створюються комфортні умови для соціальної адаптації до реального життя. Г. Пустовіт (2012) зазначає, що гуртки класифікуються за трьома рівнями: початковий – творчі об'єднання, діяльність яких спрямована на загальний розвиток вихованців, виявлення їх здібностей; основний – творчі об'єднання, які розвивають інтереси вихованців, дають їм знання, практичні уміння та навички, задовольняють потреби у професійній орієнтації, вищий рівень – творчі об'єднання за інтересами для обдарованих дітей [5, с. 26]

Г. Пустовіт (2012) підкреслює, що у позашкільна освіта дітей шкільного віку організовується у різноманітних організаційних формах: заняття, гурткова, клубна робота, урок, лекція, індивідуальні заняття, конференція, семінар, читання, вікторина, концерт, змагання, тренування, репетиція, похід, екскурсія, експедиція, практична робота в лабораторіях, майстернях, теплицях, на науково-дослідних земельних ділянках, сільськогосподарських та промислових підприємствах, у природі та у межах інших форм, передбачених статутом закладу [5, с. 8].

У наукових доробках В. Вербицького, А. Золотарьова, В. Мачуський, Г. Пустовіт, Л. Тихенко підкреслюється, що основою виховання, розвитку і соціалізації особистості в закладах позашкільної освіти є практична спрямованість навчально-виховного процесу та варіативність програм. Внаслідок цього здійснюється соціальне становлення дітей, отже, формування соціальних знань і набуття досвіду їх застосування; засвоєння системи соціальних ролей, соціальний розвиток, її соціалізація [5, с. 78]. І. Зверева підкреслює, що для реалізації соціалізуючого впливу на особистість дитини,

середовище позашкільної освіти є максимально сприятливим, оскільки в ньому створено умови для різних видів пізнавально-практичної діяльності, міжособистісного спілкування, що забезпечує цілеспрямований вплив на свідомість і поведінку дитини, спрямованість особистості дитини та її ціннісні орієнтації, формування переконань [6].

О. Литовченко зазначає, що в закладах позашкільної освіти впроваджуються програми, які мають важливе соціально-педагогічне значення, адже спрямовуються на загальний розвиток особистості, її комунікативних та інтелектуальних здібностей. Вчена зазначає, що освітньо-виховна діяльність закладів позашкільної освіти сприяє соціалізації та індивідуалізації дітей і підлітків, надає можливість опанування ними новими соціальними ролями, сприяє соціальному становленню особисті [3].

Н. Коломінський, Д. Пік, вивчаючи діяльність дитячих творчих об'єднань, виявили позитивні умови, які сприяють розвитку суспільної активності, самостійності як рис особистості дитини з інтелектуальними порушеннями. Однією з таких умов є організація таких суспільно корисних справ, які викликали б у школярів інтерес і позитивні емоційні реакції [2, с. 33].

Т. Кречотіна, Н. Перепелиця, Н. Сидоренко зазначають, що освітньо-виховний процес у закладі позашкільної освіти спрямовується на:

-соціальну адаптацію, яка відбувається в результаті взаємодії між особистістю і соціумом (педагогами, гуртківцями тощо) та спрямовується на оволодіння дітьми соціальними нормами і правилами; набуття досвіду їх практичного застосування у процеси гурткової роботи, діяльності творчих колективів тощо;

-соціально-трудова реабілітацію, яка передбачає створення психолого-педагогічних умов для самопізнання; спонукання особистості до виконання різних соціальних ролей у мікросоціумі гуртків, команд, загонів тощо;

-формування соціального досвіду дітей, що забезпечується організацією профільної навчально-трудова діяльності, системою масових заходів: участю в конкурсах, виставках, проєктній діяльності, учнівському самоврядуванні [6].

Аналіз наукового доробку Т. Кречотіної, Н. Перепелиці, Н. Сидоренко дозволяє виокремити наступні функції позашкільної освіти у процесі соціалізації дітей: **освітня**, забезпечується різними формами комунікативно-творчої взаємодії, створення умов для розумової, трудової та ігрової діяльності, що в сукупності здійснює активізацію психічних процесів особистості; **виховна**, забезпечується цілеспрямованим впливом на поведінку та діяльність дітей в процесі гурткової роботи, масових заходів; **соціалізуюча**, допомагає вихованцям засвоїти норми поведінки, соціальний досвід; **соціокультурна** – виявляється в залученні дітей до культурної спадщини; **функція соціального захисту** – реалізується шляхом надання дітям освітніх послуг відповідно до їх запитів і здібностей у гуртковій, клубній, студійній, тренувальній та інших видах робіт; **профорієнтаційна** – реалізується у навчально-творчій діяльності в гуртках та інших об'єднаннях, допрофесійній підготовці; **функція соціальної адаптації** – сприяє вихованню особистості, здатної жити в суспільстві, соціально-нормативної поведінки; **рекреаційно-оздоровча** – реалізується в залученні дітей до різних форм активного відпочинку, відпочинку в таборах, походах; **компенсаторна** – виявляється у психолого-педагогічній підтримці вихованців, спілкуванні, творчій діяльності; **соціально-профілактична** – спрямована на профілактику аморальної, противоправної та іншої асоціальної поведінки [6, с. 160].

У контексті дослідження особливого значення набуває аналіз освітньої, виховної та соціалізуючої функцій позашкільної освіти. Оскільки освіта трактується як взаємодія процесів соціалізації і індивідуалізації у процесі формування особистості (Г. Пустовіт, 2012), за цих умов здобуття освіти передбачає засвоєння дитиною системних знань про світ та способи його пізнання, норми спілкування, утверджені в суспільстві цінності. Тож, здобуття освіти у закладах позашкільної освіти стає справжнім процесом соціалізації дитини, коли різними логічно вибудованими формами, методами та засобами створюється інтелектуальне й духовно-моральне поле ефективного засвоєння дитиною соціально визнаного морального досвіду, що забезпечує комфортні

умови входження зростаючої особистості у загальний для всіх життєвий простір [5, с. 17].

У свою чергу виховання є частиною процесу соціалізації дитини в умовах закладу позашкільної освіти, проте є спеціально організованим процесом засвоєння дитиною соціально визнаних цінностей, формування соціально-нормативної поведінки. На відміну від соціалізації, яка є неперервним процесом, виховання є процесом дискретним, планомірним, обмеженим в часі. Тож Г. Пустовіт зазначає, що виховання дітей у закладах позашкільної освіти доцільно розглядати як виховну взаємодію, в ході якої педагог як носій суспільного досвіду систематично діє з метою вдосконалення особистості і будує свою діяльність на основі аналізу й опрацювання зворотної інформації про її результативність [5, с. 17]. Разом з тим, суттєвою особливістю виховання дитини в закладах позашкільної освіти є індивідуалізація, що розглядається як система засобів, які сприяють усвідомленню зростаючою людиною своїх відмінностей від інших. Враховуючи вищезазначене можна охарактеризувати специфіку педагогічного процесу в закладах позашкільної освіти, який би ефективно забезпечував індивідуалізацію, педагогічну підтримку дитини на шляху її індивідуального розвитку.

О. Литовченко (2004) підкреслює, що ефективність процесу соціальної адаптації школярами в умовах закладу позашкільної освіти залежить від сукупності зовнішніх факторів (сім'я, заклад загальної середньої освіти, соціальне дозвілля, заклад позашкільної освіти) та внутрішніх (самооцінки особистості, емоційного стану, вмінь суб'єкт-суб'єктної взаємодії; поведінки учня). Серед зовнішніх факторів процесу соціальної адаптації в умовах закладу позашкільної освіти виділяються: діяльність педагога; зміст, форми та методи навчання; організаційно-педагогічні умови навчання і виховання [3, с. 7].

Висновки. Проаналізувавши роль та значення позашкільної освіти дітей у процесі їх соціалізації, можна виділити наступні її специфічні можливості: самореалізації школярів, шляхом досягнення успіху у певній діяльності, шляхом залучення дитини до гурткової роботи певного напрямку позашкільної

освіти, що позитивно впливає на самооцінку особистості, розвиток «Я-концепції», підвищення її соціального статусу в колективі однолітків; заняття різними видами творчої діяльності та мистецтва позитивно впливають на емоційний стан особистості та психічну сферу загалом; спілкування з більшою кількістю дітей та дорослих на основі суб'єкт-суб'єктної взаємодії дозволяє розвинути соціальний досвід дитини, досвід міжособистісної взаємодії; залучення дітей до масових заходів (концертів, виставок, змагань тощо) позитивно впливає на емоційний стан школярів; залучення дітей до активних видів діяльності (спорту, походів) дають можливість переносити негативну енергію в інше русло, задовольнити потребу в активному способі життя; корекції негативних рис особистості; набутті допрофесійних знань і навичок, які допомагають дітям більш усвідомлено підходити до вибору професії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Выготский Л. С. Вопросы детской психологии. Москва: Перспектива, 2016. 224.
2. Коломинский Н. Л. Развитие личности учащихся вспомогательной школы. Киев: Радянська школа, 1978. 87 с.
3. Литовченко О.В. Сучасні моделі залучення дітей та молоді з особливими потребами до позашкільної освіти. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами*. Київ: Університет «Україна», 2013. С. 130 – 139.
4. Петровська К. В. Формування суспільно-нормативної поведінки учнівської молоді в творчих неформальних об'єднаннях: автореф. дис. ... к-та пед. наук: 13.00.05. Слов'янськ, 2013. 20 с.
5. Пустовіт Г.П. Позашкільна освіта: підручник. Київ: Педагогічна думка, 2012. 272 с.
6. Соціальна педагогіка / А. Й. Капська, Л. І. Міщик, З. І. Зайцева, О. В. Безпалько, Р. Х. Вайнола, І. М. Ковчина, О. А. Кузь-менко, І. М. Пінчук, Н. П. Пихтіна. Київ, 2000. 264 с.

ВИКОРИСТАННЯ АЛЬТЕРНАТИВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ У НАВЧАННЯ ДІТЕЙ З РОЗЛАДАМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРУ

Коломоєць Таміла Григорівна

Кандидат соціологічних наук, доцент

Савенко Оксана Сергіївна

Осадча Дарія Вікторівна

Криворізького педагогічного університету

м. Кривий Ріг, Україна

Анотація: у статті обговорюється, що таке альтернативна комунікація, карточки PECS. Розглядаються переваги використання карточок PECS для дітей. Особливу увагу приділено поетапному використанню альтернативної комунікації за допомогою карток PECS для дітей з РАС.

Ключові слова: розлад аутичного спектру, альтернативна комунікація, комунікаційна система обміну картинками, PECS.

Альтернативними називаються немовні системи спілкування, які можуть використовуватися або як повна альтернатива мови, або як доповнення до неї. Альтернативна комунікація актуальна в разі відсутності усного мовлення і передбачає оволодіння зовсім іншою комунікативною системою, де особливого значення набувають невербальні комунікативні засоби (предмети, фотографії, піктограми, жести). Альтернативна комунікація означає всі способи комунікації, що доповнюють або замінюють звичайну мову людей, які не здатні нею спілкуватися. До видів альтернативної комунікації відносять: використання комунікаторів, жестову мову, застосування системи PECS (комунікаційної системи обміну картинками) та деякі інші.

Система PECS була розроблена для дітей з розладами аутичного спектру, проблема, яких полягає в труднощах ініціації соціальної комунікації. Альтернативна комунікація PECS дозволяє вирушити цю проблему. [3]

Обов'язковою умовою для початку навчання за системою PECS є

наявність у дитини власного бажання щось отримати або зробити. Кінцева мета занять - навчити говорити дитину і дисциплінувати поведінку.

В системі PECS використовується картки в певній структурованій послідовності, яка складається з шести етапів, з потужною системою підкріплення успішної поведінки дитини. В цьому полягає її головна відмінність від простого використання картинок в комунікації. І має велике значення постійне посилення підкріплювачів.

Перед початком навчання слід ґрунтовно підготувати дитину до засвоєння первинним навичкам комунікації за допомогою карток PECS. На початковому етапі проводиться навчання навичкам комунікації за допомогою яких дитина висловлює свої прохання, але для цього потрібно визначити коло її інтересів і ті предмети та дії, які вона зазвичай потребує.

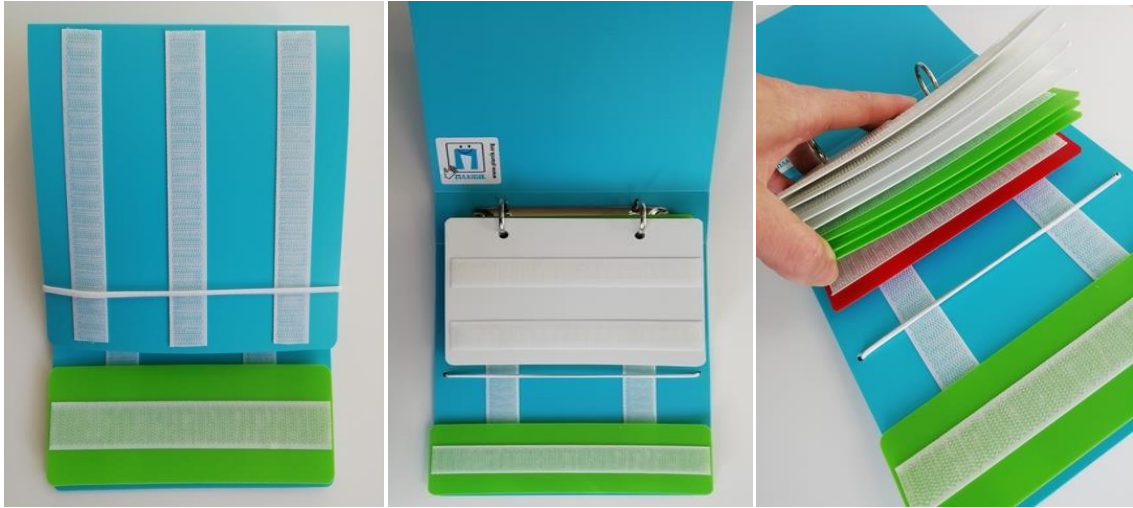
Для цього використовують декілька способів:

По-перше спостереження за дитиною і запис даних поведінки в таблицю. Для цього потрібно спостерігати за вподобанням і те, що викликає відразу або перевірка обраних мотиваційних стимулів. Потрібно зібрати всі бажані предмети дитини разом, і дати їй обрати один з запропонованих улюблених предметів.

Після того, як мотиваційні стимули визначені, слід підготувати матеріали до заняття:

- Фотокартки всіх улюблених мотиваційних стимулів та занять (розмір 5x5 см).
- Липучки.
- Папку і паперові роздільники, на які можна буде прикріпити фотокартки на липучках. (мал. 1).

Для наступних етапів використовують пластикову смужку з липучкою, на яку можна прикріплювати кілька карток в певному порядку - для побудови речень.

Малюнок 1. Папка для карток PECS

Слід пам'ятати, що в міру зростання комунікативних ініціатив дитини і розширення пасивного словникового запасу, початкового комплексу фотокарток буде недостатньо, і в процесі навчання потрібно буде розробити додаткові картки.

Метою програми PECS є спонукання дитини до мимовільної комунікаційної взаємодії.

Етапи навчання використання системи карток PECS:

- 1-й етап - навчання комунікації за допомогою карток;
- 2-й етап - дистанція і старанність;
- 3-й етап - розрізнення картинок;
- 4-й етап - побудова речень;
- 5-й етап - відповідь на питання «Що ти хочеш?»;
- 6-й етап - коментар — вміння дитини коментувати те, що вона бачить.

Для першого етапу навчання - потрібно двоє дорослих, один з них є педагог, який сидить навпроти дитини і тримає в руках предмет (іграшку), яку хоче отримати дитина. Другий дорослий - помічник (фея), сидить позаду дитини і спостерігає. Коли дитина починає тягнутися до предмета (іграшки), тоді фея бере руку дитини і направляє до карточки з зображенням предмета, віддає картку педагогу (метод рука в руці). Педагог взявши картку, емоційно вимовляє назву іграшки і віддає дитині. Головною умовою цього етапу є важливість не втратити ініціативу дитину, для цього жоден з дорослого

повинен не звертатися до дитини з питанням: «Що ти хочеш?» або з інструкціями: «Якщо хочеш цукерку дай картку!». Педагог може наблизити бажаний предмет до дитини, для того, щоб спонукати її ініціативу, але без слів.

Метою першого етапу є сама дія подачі картки, а не вибір предметів і не різноманітність прохань. Тому використовується тільки один предмет і тільки одна картка.

Другий етап навчання розпочинається з закріплення і узагальнення досвіду, отриманого на першому етапі. До другого етапу можна перейти, якщо дитина навчилася подавати від 10 до 24 карток і робить це самостійно, без фізичної вказівки помічника. На другому етапі, як і на першому, відсутній вибір. Тобто перед дитиною лише одна картка і всього один предмет. І так само, як і на першому етапі, не використовуються словесні вказівки.

Але якщо на першому етапі від дитини потрібно всього лише подати картку педагогу, то на другому етапі від дитини потрібна більш складна реакція. Наприклад: взяти картку, встати з-за столу і, підійшовши до дорослого, покласти йому в руку картку.

Завдання помічника - фізично направляти дитину до картки або до партнера, якщо дитина втрачає зосередженість і не може зробити це самостійно. Після того, як дитина засвоїла, за допомогою карток можливості спілкування і отримання бажаного, прийшов час навчити дитину розрізняти символи, які вона буде використовувати для комунікації.

Третій етап - розрізнення карток. Дитину потрібно навчити обирати картку бажаного предмета з усіх карток, які знаходяться в її комунікативній книзі. Перший крок третього етапу починається з вибору між двох карток: картка бажаного предмета (лялька) і небажаного предмета (шкарпетку). Якщо дитина обирає картку бажаного предмета, то вона його отримує, якщо ж вона обирає іншу картку, то отримує відповідний їй предмет, тобто той, який не хотіла отримати.

На цьому етапі не використовуються словесні вказівки або фрази-підказки: «Ні, ти ж бачиш це не правильно, дай ляльку». Під час навчання

важливо постійно міняти картки місцями, для того, щоб дитина була більш уважною і не звикла подавати тільки ліву або тільки праву картку. Після того, як дитина навчилася відрізнити картку бажаного предмета від небажаного, навчання дискримінації стимулів переходить на наступний етап.

Четвертий етап — навчання складати речення з карток. Використовується смужка в книзі для складання речень з підписаною картою «я хочу (предмет)». Цей етап потрібно розпочати з того, що на книзі смужка на якій підкріплена підписана картка «я хочу». Коли дитина бере картку ляльки і хоче дати педагогові, педагог бере руку дитини і кладе картку на смужку, допомагає відірвати смужку, забирає свою руку від руки дитини і протягує свою ліву руку, щоб отримати смужку. Потім своїм вказівним пальцем емоційно промовляє «Я хочу ляльку!» і дає іграшку дитині. Після завершення четвертого етапу потрібно закріпити наступну дію, яка заключається в тому щоб дитина своїм вказівним пальцем самостійно показала, що вона хоче

Навчання на даному етапі відбувається за допомогою методу вивчення ланцюжка поведінки «Від кінця до початку». Весь ланцюжок поведінки розбивається на реакції:

1. підійти до книги;
2. вибрати символ «Я хочу»;
3. прикріпити символ «Я хочу» на смужку;
4. обрати картку бажаного предмета;
5. прикріпити картку бажаного предмета на смужку;
6. взяти смужку;
7. дати смужку педагогу;

В кінці етапу в комунікативній книзі учня міститься, як правило, 25-50 невеликих карток, щоб спілкуватися з різними комунікативними партнерами.

П'ятий етап навчання дитини - відповідати на прості запитання за допомогою карток.

1. Навчити відповідати на питання «Що ти хочеш?».
2. Дорослий ставить питання перед тим, як дитина починає складати

речення.

На цій стадії сфера вивчення дуже багата: класифікація, схоже/відмінне, пори року, узагальнюючі поняття, час доби і справи в цей час, відвідування різних місць і правила поведінки там, навчання літерного складу слова, розвиток розуміння емоцій і т. п.

Шостий етап - навчити робити коментарі за допомогою карток. Дитина повинен адекватно відповідати на поставлені у випадковому порядку питання: «Що ти хочеш?», «Що ти бачиш?». Увага звертається не на спонукання до мовлення, а на конкретну відповідь.

Щоб дійти до останнього етапу, потрібно дуже багато займатися. Найчастіше спонтанні коментарі важко даються молодшим дітям. Робота з такими дітьми повинна вестися роками, весь цей час корекційні фахівці виконують кожен свою частину роботи, узгоджуючи з іншими загальні положення.

Отже, представлені етапи оволодіння альтернативною комунікацією дозволяє формувати невербальні і вербальні способи спілкування:

- графічне зображення ІСНУЄ,
- дорослий може ХОТІТИ отримати графічне зображення,
- графічне зображення можна взяти в різних місцях і передати дорослому, який буде задоволений і нагородить за це дитину,
- графічне зображення ЩОСЬ ОЗНАЧАЄ,
- за допомогою графічного зображення можна зробити ВИБІР об'єкта,
- за допомогою графічних зображень можна краще РОЗУМІТИ дорослого,

Описали етапи альтернативного спілкування за допомогою карток PECS, яка дає змогу зробити висновок, що система забезпечує оволодіти вербальними і не вербальними навичками спілкування не мовленнєвих дітей, і дозволяє швидко надбати основні функціональні навички комунікації, проявляти ініціативу до невербального діалогу і спонтанному вимовлянню слів.

У подальшому плануємо описати експериментальне дослідження

ефективності використання карток PECS з дітьми PАС

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Марченко І.С Педагогічні технології комунікативного розвитку дітей із тяжкими порушеннями мовлення 1-е видання, 2019, стр 148
2. Рискіна В.Лазінію Е. Комунікація за допомогою картинок - «Еврічайлд» (Великобританія), 2010 стр. [2]
3. Фрост Л., Бонді Е. Система альтернативної комунікації за допомогою карток (PECS): керівництво для педагогів - вид. Теревинф, 2011. стр 416[3]

ЗАДАЧІ ВИКЛАДАННЯ СОЛЬФЕДЖІО НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Левчук Людмила Анатоліївна

Викладач музично-теоретичних дисциплін

Ківерцівська дитяча музична школа

м. Ківерці, Україна

Вступ./Introduction. У пропонованій статті йдеться мова про Сольфеджіо, як навчальну дисципліну котра має багатовікову історію, протягом якої музиканти постійно шукали нові форми та методи розвитку музичного сприйняття. В даний час в Україні предмет сольфеджіо став невід'ємною частиною сучасної системи початкової та середньої музичної освіти. Користь сольфеджійних навичок є як для любителів, які пройшли навчання в музичній школі так і для майбутніх професійних музикантів, які навчаються в музичному училищі або коледжі. Чисто і ритмічно співати по нотах, правильно сприймати і відтворювати музику, що звучить, хочуть вміти багато хто, якщо не всі.

Мета роботи./Aim. Визначити методи та засоби реалізації індивідуального підходу у процесі навчання учнів сольфеджіо.

Матеріали і методи./Materials and methods. Методику роботи з сольфеджіо мають визначати вікові особливості дітей. Враховуючи вікові особливості дітей різних класів, педагог повинен використовувати різні прийоми та форми роботи. Так, у молодших класах необхідний яскравий, емоційно-насичений показ музичних прикладів, рухів і лише поступове виведення з практики деяких теоретичних знань. У середніх класах – на основі наявного музичного досвіду дітей – розвиток самостійності у судженнях та висновках, підвищення вимогливості до якості співу, вдосконалення знань та навичок. У старших класах – посилення роботи над освоєнням читання з аркуша та запису музики, виховання логічного мислення та творчої активності у застосуванні на практиці отриманих знань та навичок.

Проблематикою даної статті являється узагальнення різноманітної інформації про методи, принципи, задачі роботи на уроках сольфеджіо.

Сольфеджіо – унікальна за своїми різноманітними можливостями дисципліна. На заняттях можна співати, слухати, малювати, писати, грати, музикувати. Розглядаючи сучасні методи викладання сольфеджіо дуже важливо знати історію виникнення цієї дисципліни.

Сольфеджіо – прикладна дисципліна, націлена на різносторонній розвиток музичного сприйняття і мислення. Виникло сольфеджіо у XVIII ст. з реформи Гвідо д'Аренцо та цифрової системи Ж. Ж. Руссо – як спосіб масового розповсюдження музичної грамоти; 1802 – вийшов підручник «Сольфеджіо» для Парижської консерваторії і розповсюдження абсолютної системи сольфеджування в країнах Європи; Англійська система «Тоніка соль-фа» створена С. Гловером і Дж. Кервіном; Система «Тоніка – до» (рухливе до) в Німеччині, як різновидність відносної сольмізації. Зв'язок сольфеджіо в Росії пов'язаний з розвитком хорової культури; М. Дилецький «Грамматика мусікійська» та «Азбука» А. Мезенца.

Аналізуючи історію розвитку сольфеджіо відмітимо, що у XVIII ст. предмет являв собою лише систему вокальних вправ, які зародились в придворних та церковних співочих капелах і цілком підпорядкованим задачам розвитку навиків слухового аналізу. У 1891 році – видається перший в Росії poradnik з написання диктанту М. М. Ладухіна, який до цього часу широко застосовується в педагогічній практиці. У цей час з'являються і критичні статті Одоєвського і Серова, в яких розглядається викладання музично-теоретичних дисциплін. М. А. Римський-Корсаков вклав багато сил на створення системи професійного музичного виховання.

У XX ст. проходить перебудова системи музичного виховання. На перший план виходить виховання «інтервального слуху» – як основи слухових уявлень, методичні основи сольфеджіо розширюються приміненнями ритмічних і тембрових вправ і диктантів. Великий вклад в розвиток теоретичного сольфеджіо у XX ст. вніс С. Майкапар. Він створив оригінальну авторську методику, яка являється першою спробою тембрового підходу. Велику увагу методам виховання музичного слуху приділяв Б. Асаф'єв. XX ст.

помічене багатьма авторськими методиками викладання сольфеджіо. Одна з них угорська релятивна система Золтана Кодая, заснована на методі відносної сольмізації і використання ручних знаків. Головним видом музичних занять З. Кодай рахував хорівий спів народних пісень з різноманітними рухами, хлопками, ритмічним акомпонементом, іграми. Зовсім інша концепція німецького композитора К. Орфа «Шульверк. Музика для дітей», який на даний час поширений більш ніж у 40 країнах світу. П'ятитомна антологія музики для дітей зібрана і оброблена К. Орфом для співу і танців з акомпонементом ансамблю музично-шумових інструментів. Основна ціль методики К. Орфа, виховувати «відкритий світу» слух і смак, а не закривати дитину тільки в колі європейської музики XVIII-XIX століття.

У другій половині XX ст. починається новий етап у розвитку сольфеджіо. Методики викладання розробляються видатними педагогами: А. Агажановим, Б. Алексєєвим, Д. Блюмом, Е. Давидовою, Г. Мюллером, А. Островським, І. Способіним. А. Островський втілює ідею стилевого виховання музичного слуху. Праця Б. М. Теплової присвячена дослідженню психології музичних здібностей і поклала початок серйозного вивчення психологічних проблем сольфеджіо. Великим дослідженням у цій галузі явилась монографія М. Карасевої «Сольфеджіо – психотехніка розвитку музикального слуху».

Пошуки раціональних методів навчання сольфеджіо привели шведського педагога Є. Жака Далькроза до створення унікальної авторської ритмічної системи музичних рухів «Ритміка – це сольфеджіо для всього тіла». «Музична графіка або синтезія була визнана до життя австрійським педагогом і музикознавцем Оскаром Райнером, який заснував «Інститут музичної графіки» у Відні. Робота музикознавця з дітьми виявила зв'язок між звуком і кольором, допомогла розкрити цінність «музичної графіки», як художньо-педагогічного прийому. Лев Баренбойм запропонував свою методику навчання музичної творчості. Він різко критикував «дресуру» і «натаскування», які і до сьогодні мають місце в педагогіці.

Відомий педагог-новатор Григорій Шатковський у своїй авторській

методиці «Розвиток музичного слуху» опирається на принцип «триєдності: знати + чут = діяти», (тобто грати, співати, творити, імпровізувати, писати диктанти, аналізувати на слух...). Він доводить, що повноцінним музикантом може бути тільки той, що буде знайомитися музикою комплексно: теорією, виконавством і композицією. Г. Шатковський ще далі розгорнув границі такого комплексного підходу, створив проект «Центр творчого розвитку особистості». В його основі – розвиток творчих здібностей дітей з допомогою музики, театру, літератури, живопису, музичної терапії, казкотерапії.

Система розвитку загальних здібностей на основі музично-творчого виховання покладена основу програми В. Кірюшина «Одночасний розвиток багатомірного інтелекту дитини через засвоєння унікальної мови музики». На основі програми В. Кірюшина всього за 2-3 роки засвоюється база музичного навчання. При цьому кожен учень набуває розвинений абсолютний слух.

Відмінною рисою розвитку сольфеджіо стала комп'ютеризація і використання інформаційних технологій. Музична педагогіка не може не бути електронною. Професор Московської консерваторії Галина Тараєва – автор 3 томів «Комп'ютер та інновації в музичній педагогіці». XXI століття з його різким ростом науково-технічним прогресом і мобільністю висунув перед музичним вихованням важливі задачі – формування творчої особистості. Науковці довели, що музика активно стимулює креативність, загальний розвиток дитини. На уроках сольфеджіо проходить не тільки розвиток музичного слуху, пам'яті, але і виховання концентрації уваги, творча діяльність, навички аналізу.

Яка ж головна задача педагога-сольфеджиста? Зробити сольфеджіо цікавим і захоплюючим для дітей XXI ст., спираючись на досягнення сучасної психології. Особливо важливим компонентом є використання різноманітних творчих форм роботи, використання ігор, використання наочних посібників, асоціативне слухання музики, рухові реакції, використовувати різні типи уроків: урок-музичний спектакль, урок-подорож, урок-гра. Методика

викладання в ХХІ ст. характеризується ще одним сучасним технічним обладнанням – синтезатори, комп'ютери. Сучасний курс сольфеджіо являє собою дуже яскраву картину: велика кількість програм та методичних підходів. Типова програма по сольфеджіо глибока і повно показує матеріал, який повинен бути засвоєний учнями. В сучасних умовах найкраще використовувати захоплюючі, цікаві, творчі форми роботи. Багато теоретичних тем потребує зорових асоціацій – наочні посібники, картка: схеми, таблиці(ритмічні та нотні). Як показує практика, за допомогою карток, схем знання засвоюються набагато краще, а для дитини – комфортніше. Роль викладача на уроці заключається у створенні такої атмосфери, коли учні знаходяться в постійному пошуку, роздумах, русі. Ідеальна форма занять – діалог. Викладач вибудовує запитання, які підводять учнів до самостійного висновку по темі уроку, тобто проходить самонавчання, коли знання краще і довше зберігаються. Кількість творів, які вивчаються на уроках не повинна бути великою, але натомість – яскравою. Повертаючись до них потрібно на протязі року. Кожен урок починати з повторення музичного матеріалу і теоретичних понять, наприклад впізнати мелодію по нотах, ритмічному малюнку. Деякі фрагменти творів із курсу музичної літератури пишуться в якості диктантів і вивчаються напам'ять. Вивчення музичних фрагментів повинно іти з випередженням хоча б на місяць.

На сучасному етапі сольфеджіо перетворюється в практичну частину психології музичного сприйняття. Сольфеджіо в наш час – практичний спосіб виховання і навчання через мистецтво і творчість. Воно направлене на розвиток людини, покращенню контакту з собою і світом. Задача педагогів – подарувати можливість дітям занурюватись в різноманітний світ не тільки в інтернеті та мобільних телефонах. Працюючи викладачем сольфеджіо у школі поряд з традиційними методами я велику увагу приділяю творчим здібностям учнів з першого класу. Молодші школярі думають вільно і незалежно, легко запам'ятовують і сприймають образний зміст, вони активні, вірять у свої творчі можливості. Розвиток творчих навичок учнів на уроках сольфеджіо необхідна і ефективна форма роботи в досягненні основної цілі – розвиток особистості

учня в процесі художнього мислення і музичної діяльності.

Слухання музики та її обговорення розвиває творчу фантазію, допомагає зрозуміти які засоби виразності було використано для створення певного образу. Г. І. Шатковський пропонує: «Спочатку навчити дітей «говорити» на елементарній музичній мові, пізніше – читати і лише потім – писати». Якщо дитина оволодіє мовою музики, з часом вона буде імпровізувати та творити. Сходиною до імпровізації є композиція. Коли дитина творить, вона може зупинитись, обдумати, щось переробити, виправити. Найперша задача – навчитись будувати фрази, речення, мелодії. З самого початку потрібно звертати увагу учнів на приклади народних мелодій, що всі вони своєрідні, не схожі одна на одну, але в той же час мають певні закономірності у побудові, свої правила. Потрібно ці правила розкрити: ритм, інтонація, повторність музичних побудов, оригінальність мелодії.

Спочатку усі творчі завдання краще проводити на уроці. Запропоновані мелодії обов'язково аналізуються, обговорюються. Г. І. Шатковський пише, що «дітей потрібно вчити критикувати, думати, мислити логічно, аргументовано. Діти повинні знати, що критикуючи, потрібно постаратися знайти хороше і підтримати його, а якщо є погане – допомогти виправити його. Дуже корисно познайомити учнів з різнимим прийомами варіювання: зміна ритмічного малюнку, мелодії (оспівування, допоміжні та прохідні звуки), зміна темпу, ладу, розміру, регістру. Розвиток творчих навичок на уроках сольфеджіо тренує різні сторони музичного слуху, активізує слухову увагу, допомагає більш емоційному та усвідомленому відношенню до музики, викликає інтерес до предмету. У творчій роботі діти стають більш сміливішими, розкутішими, вчаться приймати швидкі рішення. Варіанти творчих завдань: створити музичну відповідь та доспівати до тоніки; створення пісеньок; створення мелодії із запропонованих ступенів; створення другого голосу; створення мелодії на заданий ритм, розмір, лад; створення ритмічного акомпонементу; створення варіації і т. д. Творчі завдання позитивно впливають на розвиток пам'яті, уяви, музичного слуху.

«Дуже важливо свою роботу будувати розумно, а для цього необхідно знати, розуміти, дотримуватись основних принципів педагогіки, де найголовнішим є принцип співвідношення цілі і засобів. Головна ціль і головна задача – виховання Людини – де яскраво виражені розум, індивідуальність, сила волі, душа. Головне багатство кожного народу – талановиті люди!»

Г. І. Шатковський – автор системи інтенсивного розвитку музичного слуху і творчих здібностей. В основі методу лежить переконання, що всі діти талановиті, здібні засвоїти музичну мову. Розвиток, як основний принцип навчання «процес переходу від одного стану до іншого, більш довершеного, перехід від старого якісного стану до нового якісного стану, від простого до складного, від нижчого до вищого («Oxford Language»).

Питання про виживання сольфеджіо в музичному навчанні стоїть сьогодні, як ніколи гостро. І зміст навчального предмету і методика його викладання переживають кризу і повинні доводити свою багатогранну ефективність. Один з головних питань викладання в ХХІ столітті стоїть наступним чином: як не спрощуючи предмет, зробити предмет захоплюючим. Сольфеджіо – багатопрофільна дисципліна, яка охоплює декілька самостійних, але взаємопов'язаних задач: виховання музичного слуху; вироблення навиків співу; засвоєння теорії музики; розвиток музичного мислення. Але є й проблемні місця: відстороненість від потреб концертної практики; стремління до «сухого» теоретизування.

Выводы./Conclusions. Таким чином, завданням сольфеджіо є виховання і розвиток професійних навичок на тому рівні та у тому обсязі, який потрібний для даної спеціальності. Тому у методиці повинні диференціюватися вимоги та різні форми роботи. Задачі викладача сольфеджіо: підготувати учнів до сприйняття музики, виховувати музичний смак, любов до музики, творчу ініціативу, ініціативність, працелюбність, розвивати художнє мислення, уяву, розкривати індивідуальність дитини, зробити творчу діяльність – потребою, а мистецтво – необхідною частиною життя. Сольфеджіо та музичне мистецтво в цілому нерозривно пов'язані з виконавством. Музика поєднує думку, волю,

почуття мас і, водночас, задовольняє естетичні запити народу, передає слухача до величезних радощів, які у собі мистецтво. Музика – це одне з тих багатств, що дано людям.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Картавцева М. Т. – Сольфеджио ХХІ века 1-4 класы ДМШ – Кифара 1999р.;
2. «Розвиток музичного слуху і навиків творчого музикування. Методична розробка для викладачів ДМШ» – Г. І. Шатковський – М.1986 р.;
3. Камаєва Т., Камаєва А. – «Может ли сольфеджио быть азартным» – М.2006р. – «Как преподавать сольфеджио в ХХІ веке».
4. Камазина О. – «Неправильное сольфеджио» – Ростов-на-Дону-2009р.;
5. Назайкинський Е. «О психологии музыкального восприятия» – М. 1972р.

ТЕНДЕНЦІ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ У ХХІ СТОРІЧЧІ

Лисиця Олександр Павлович

Київський національний лінгвістичний університет

Науковий керівник:

Кудіна Валерія Василівна

Кандидат педагогічних наук, доцент

Київський національний лінгвістичний університет

В останні 15-20 років сфера освіти реформується і в розвинених країнах, і в країнах, що розвиваються. Це зумовлено тим, що освіта перетворюється зі способу передачі знань у потужний механізм підстроювання суспільства під економічне та соціальне середовище, що швидко змінюється.

Соціальні новації стають важливими елементами розвитку, оскільки соціальні процеси нині стають дедалі динамічнішими. Наприклад, потоки мігрантів та біженців вимагають адекватних соціальних відповідей від країн, до яких вони прибули. Освіта стає одним із механізмів адаптації до процесів переселення як мігрантів, так і корінних мешканців тих чи інших територій. Одночасно сама система освіти повинна змінюватися, щоб забезпечити ефективне вирішення нових проблем у ній самій, у тому числі пов'язаних із міжнаціональними та міжконфесійними відносинами.

Освіта є одним з основних системоутворюючих інститутів суспільства, що реалізують широкий спектр суспільно-значимих функцій та перебувають під впливом громадських трансформацій. Особливістю освіти в сучасному світі є те, що вона одночасно виступає одним із найконсервативніших інститутів, що зберігають і відтворюють традиційні форми та відносини, а з іншої сторони - вона все більше стає центром відтворення найбільш значущих інновацій та передових практик, що визначають перспективи розвитку суспільства.

Ряд глобальних трендів розвитку сучасної освіти визначається загальними світовими тенденціями та перебуває під впливом світових суспільних проблем. Освіта вбудована у процес всесвітньої економічної,

політичної, культурної інтеграції та уніфікації, що розгортається в останні десятиліття у всьому світі. Проявом цього є загальна уніфікація знання, внаслідок чого відбувається вихід національних освітніх систем за межі державних кордонів, інтернаціоналізація освіти та формування єдиного світового освітнього простору та ринку освітніх послуг.

Глобалізація освіти проявляється у гармонізації систем освіти різних країн між собою, уніфікації рівнів освіти та кваліфікаційних рамок, відкритої та транскордонної освіти, можливості отримувати її з будь-якої точки світу. Процеси глобальної інтеграції сприяють формування цілих регіонів уніфікації національних систем освіти. Яскравим прикладом цього є єдиний європейський освітній простір, сформований у результаті реалізації Болонського процесу, до якого сьогодні приєдналися країни, що знаходяться не тільки в Європі, а й далеко за її межами. В останній час новий потужний імпульс розширенню глобалізації освіти дають інформаційні технології та цифровізація освіти, що руйнують національні межі освіти в принципі, і дозволяють говорити про формування єдиного світового цифрового освітнього простору та нові конкурентні умови для всіх гравців освітнього ринку.

Україна у 2018 р. вперше брала участь у Міжнародній програмі з оцінки освітніх досягнень учнів (Programme for International Student Assessment – PISA). Методологія PISA - міцно увійшла до соціологічної практики як спосіб оцінки якості освіти, яка представляє в собі кумулятивний ефект цілого ряду факторів: віку учасників освітніх програм, типів навчальних закладів, їх розташування та ресурсного забезпечення, гендерних особливостей учнів, їх сімейного середовища. Виділити вплив кожного на ефективність шкільної освіти черезвичайно важко. У PISA ефективність навчання визначається на підставі інформації про приріст у часі тих показників знання, які є цільовими в програмі дослідження. Оскільки досягнення українських учнів оцінювалися вперше, його результати відображають якість освіти тільки станом на кінець 2018 р. і є базою для порівняння якості освіти по відношенню до країн Організації економічного співробітництва та розвитку та референтних держав.

До останніх до PISA віднесено Білорусь, Грузія, Естонія, Молдова, Польща та Словаччина.

Страны	Средний уровень (стандартная ошибка)	Средняя скорость изменений, баллы (стандартная ошибка)	Прочность связи*, % (стандартная ошибка)
Беларусь	480,5 (1,89)	51,3 (2,15)	20 (0,01)
Грузия	391,7 (2,33)	27,9 (1,8)	9 (0,01)
Эстония	521,7 (1,77)	28,7 (2,11)	6 (0,01)
Молдова	449,0 (2,59)	41,7 (2,01)	17 (0,02)
Польша	518,3 (2,41)	39,0 (2,56)	12 (0,01)
Страны ОЭСР	488,4 (0,38)	36,7 (0,3)	6 (0,01)
Словацкая Республика	467,7 (1,92)	45,6 (2,06)	18 (0,02)
Венгрия	482,0 (2,13)	45,9 (2,22)	19 (0,02)
Украина	475,3 (2,7)	45,2 (2,48)	14 (0,01)

Рис.1 Результати моніторингового обстеження PISA

Результати моніторингового обстеження PISA відображають сучасний підхід до розвитку освіти, в основі якого досягнення функціональної грамотності та підвищення якості навчання, що передбачають формування у учнів не лише предметних знань, а й навичок комунікації і практичного застосування знань у реальних життєвих ситуаціях, а також адекватних поведінкових стратегій. Дослідження показало, що середні бали українських студентів, що дають уявлення про рівень їх функціональної грамотності в галузі читання, математики, природознавства, недостатні для вирішення завдань, що вимагають не тільки предметних знань, а й орієнтації у практичних сторонах життя. Якщо ця ситуація не покращиться, то український сегмент національного та міжнародного ринку праці очікує дефіцит професійних кадрів, здатних працювати за сучасними виробничим та організаційним технологіям.

Найвпливовішим методом модернізації має стати новий метод гейміфікації, адже він занурює учасників у емоційне переживання за результат – студенти тріумфують, посівши перше місце на ринку, переживають, втрачаючи прибуток. Це все дуже важливо, оскільки дозволяє створити високий

рівень залученості та засвоєння знань. Такого рівня важко домогтися за традиційних підходів викладання.

Таким чином, інноваційні освітні технології трансформуються сьогодні під завдання активізації, персоналізації навчання та його орієнтації на виклики суспільства майбутнього. ВНЗ, що успішно впроваджують та розвивають освітні інновації забезпечують собі стійкість та конкурентоспроможність в умовах індивідуалізації та масштабування попиту на освітні послуги.

Отже, освіта великими кроками розвивається у напрямку диджиталізації і ця тенденція має підтримуватись на всіх рівнях, адже за відсутності прогресу наша освіта буде не тільки стояти на місці, а й погіршуватись з огляду на системи провідних країн.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гаєвська Л. Глобалізація і проблеми освіти / Л. Гаєвська // Наукова інтернет-конференція «Соціум. Наука. Культура. (26 – 28 січня 2010 р.)». – Київ, 2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://intkonf.org/kandpednauk-gaevska-la-globalizatsiya-i-problemi-osviti/>.

2. Державна національна програма «Освіта» («Україна ХХІ століття») [Електронний ресурс] : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 3 листоп. 1993 р. № 896 : [станом на 29.05.1996 р.] // Законодавство України / Верхов. Рада України. — Текст. дані. — Київ, 1996.

3. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти [Електронний ресурс] : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 23 листоп. 2011 р. № 1392 : [станом на 7.08.2013 р.] // Законодавство України / Верхов. Рада України. — Текст. дані. — Київ, 2013.

4. Yerevan communique [Electronic resource] / European Higher. — Education Area. — Electronic data. — Yerevan, 2015. — 5 p. .

5. A European conference on ECTS for transfer and accumulation was organized in October 2002 by the EUA and the Swiss Confederation. For the main outcomes of the meeting see, www.unige.ch.eua.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЄВИХ КОМПЕТЕНЦІЙ МАЙБУТНІХ МОРЯКІВ

Медведєва Олена Юрїївна

к.філол.н, доцент

Катрич Альона Валентинівна

старший викладач

Строєнко Наталія Георгїївна

старший викладач

Леонтєва Ірина Олексїївна

старший викладач

Дунайський інститут водного транспорту
Державного університету інфраструктури та технологій
м. Ізмаїл, Україна

Вступ. Англійська мова виступає мовою міжнародного морського спілкування і є найважливішою складовою професійної компетентності морських фахівців будь-якої спеціалізації. Навчання англійській мові є таким же пріоритетним, як і профільне навчання морської справи, адже без знання мови, навіть найкращий фахівець не зможе отримати бажану посаду та роботу.

Так, наприклад, у Конвенції зазначено, що судноводій повинен знати, як треба «вести комунікацію ... для забезпечення безпеки людського життя і збереження майна, ... зниження ризику помилок при передачі інформації» [3], управління операціями судна, судновими установками і механізмами, навігаційними системами і приладами, управління рухом водного транспорту. До його компетенції належать питання ведення ділової переписки з портовими властями, судновласниками, представниками морських компаній, агентами, юридичними особами.

Отже, особливо для офіцерського складу важливо володіти не лише усною англійською для спілкування, але і грамотною письмовою мовою для спілкування з іноземними представниками, складання звітів, інформаційних повідомлень і т. ін. Саме тому тематика якісного володіння майбутніми морськими фахівцями письмовою англійською мовою є досить актуальною. А

отже, перед викладачами професійної англійської постає саме це питання.

Мета роботи: розкрити лексичні та граматичні особливості суднової документації, що подається професійною англійською мовою, висвітлити особливості їх навчання.

Матеріали та методи. Офіцер морського флоту має володіти високим рівнем комунікації, як усної, так і письмової. Навички письмової мови під час складання та отримання суднових документів посідають особливе місце, тому що неправильно сприйнята інформація може привести до невідповідного її сприйняття, і як наслідок - аварійної ситуації чи інших пагубних наслідків. Наприклад, неправильне цифрове значення рекомендованого курсового кута або прогнозу погоди може призвести до посадки судна на мілину, пробоїни в корпусі чи розливу нафти. Такі «незначні» помилки, а насправді мовна некомпетентність призводять до великих витрат, або ж до екологічних катастроф.

Міжнародними актами щодо судноплавства затверджено, що технічна документація суден, що йдуть у міжнародні рейси, повинна складатися англійською мовою [1, 2, 3]. До того ж, комерційні документи судна, яке працює під іноземним прапором, ведуться лише англійською. Аварійні ситуації, дії з пошуку і рятування на морі повинні підтверджуватися документально у вигляді планів проведення таких дій і звітів про вжиті заходи [3], які також рекомендовано виконувати на англійській мові для більшого порозуміння у середовищі міжнародного морського спілкування. Більшість видів діяльності, що здійснюються в морі, вимагає професійної іншомовної підготовки. Морякам необхідні професійні навички та вміння використання письмової англійської мови. Окрім різного виду радіограм та сповіщень про погодні умови, рівень небезпеки знаходження в регіоні і т. п., О. Цибульська у своєму дослідженні ще відмічає необхідність заповнення бланкових форм документів (інструктаж, опитування під час операцій пошуку і рятування, форма для запису відомостей про нелегального пасажера, судновий план надзвичайних заходів по боротьбі із забрудненням нафтою, розклад по тривогах, журнал нафтових операцій і т. д.

[9, с. 19].

Результати та обговорення. Головною метою повідомлень судно-судно / судно-берег є швидка передача важливої інформації. Внаслідок цього мова радіограм і повідомлень повинна бути чіткою, лаконічною і стислістю.

О. Цибульська [9] у своєму дослідженні також окреслює граматичні та стилістичні особливості телеграмних та інших повідомлень, доповнюючи їх, визначимо наступне: на граматичному рівні це:

– використання герундія для заміни типовою для англійської мови конструкції «суб'єкт-предикат» (subject-predicate). (так граматично правильну постановку речення в англійській мові «We arrive on Monday» може бути замінено на герундіальний оборот «Arriving on Monday»;

– переважає написання чисел прописом, адже може статися помилка через похибку чи опис;

– написання словосполучень, утворених за типом «іменник + іменник» (noun + noun), в одне слово (sea pilot – seapilot) та ін.

В. Бобровський, називає подібні граматичні особливості англійської мови спілкування «мовою телеграм». [4, с. 14].

Щодо лексичного рівня в письмовій професійній англійській мові простежується тенденція до економії мовних засобів. Аббревіатури й акроніми є характерною рисою лексичної складової частини морських повідомлень. Наприклад, А (search area – район пошуку), UTC (coordinated universal time – всесвітній координований час), WT (radio telegraph – радіотелеграф), NM (nautical mile – морська миля); SAR (search and rescue – служба пошуку і рятування) і т. п.

В моряків загалом існують свої особливості як усного так і письмового спілкування. Так, дослідники [4, 6, 8], зокрема, М. Солнишкіна визначають цю особливість терміном «морська підмова», за її визначенням - це стійка автономна форма мови, що володіє своєю системою взаємодіючих соціолінгвістичних норм і становить сукупність деяких фонетичних, граматичних і лексичних засобів мови, які обслуговують мовне спілкування

морського професійного соціуму, що характеризується відповідною системою спеціальних понять» [8, с. 26].

До спеціальних понять морської професійної підмови належить передусім морська термінологія. А. А. Петрова характеризує морську термінологію таким чином: «Морський термін – слово спеціальної мови, який за своєю онтологією більш систематичний, кодифікований, більшою мірою пристосований до основоположного принципу єдності вираження і змісту. Всякий термін однозначно відповідає своїй дефініції, що зв'язує його з конкретним поняттям або явищем, використовується однозначно вживання термінів, відсутні конотації, менш застосоване варіювання та індивідуального розуміння слів-термінів» [7, с. 43].

Т. Леонтьєва характеризує морський документ як одиницю комунікації письмової ділової взаємодії, і в цьому аспекті визначає документ як «відносно завершений фрагмент писемного мовлення, одиницю, структуровану й організовану за певними правилами та відповідно до вимог стандарту» [6, с. 38]. (Стандартами виступають вимоги Міжнародних конвенцій).

Мовні засоби, для використання в судових документах, сприяють реалізації декількох функцій. Дослідниками [5, 6] встановлено наступні функції документного тексту:

- інформативну (документ є засобом інформатування);
- соціальну (регулює соціальні відносини);
- комунікативну (забезпечує процес спілкування);
- фактичну (за його допомогою встановлюється контакт між людьми).

С. Кушнерук характеризує морський англомовний документний текст як «функціонально, змістовно, структурно і нормативно завершену мовну єдність». Автор визначає його лінгвістичні особливості:

- високий рівень уніфікованості, тобто однаковість лексико-фразеологічних одиниць, граматичних форм, стилістичних засобів;
- лімітований набір допустимих мовних засобів, знаків, символів, використовуваних у тексті;

- наявність невербальних складників, таких як таблиці, схеми, графіки, діаграми і т. д., особливо у планових, звітних, аналітичних та ін. документах;
- відсутність образності та ситуативності, що передбачає вживання текстових компонентів із прямими значеннями для породження в адресата однозначних чітких образів і трактувань компонентів документного тексту, однозначному і змістовно зумовленому зв'язку між подією, ситуацією і документом як реакцією на ситуацію;
- параметрів завершення: активне використання термінів характерне для ділової та технічної комунікації;
- монологічність, монолог як фіксація мови однієї особи підкреслює директивно-зобов'язуючий характер документного тексту, накладає додаткову відповідальність на автора;
- комунікативна повнота виражається в утриманні у документних текстах вичерпної інформації, що відбиває фрагмент реальної дійсності;
- кумулятивність, висока інформаційна щільність документного тексту, виражена в компактній формі завдяки використанню невербальних засобів [5, с. 156].

Висновки. Володіння морською англійською мовою є професійно значущим умінням майбутніх фахівців морської галузі. Вона має свої особливості, особливо в радіозв'язку, у відправленні повідомлень та заповненні необхідних документів. У рамках пропонованої роботи були розглянуті основні особливості роботи моряків в англійськомовному письмовому спілкуванні. Саме на них повинні звернути увагу викладачі англійської мови морських ЗВО.

Без знання цих особливостей, можливі суттєві помилки членів екіпажу, навіть, якщо вони вільно володіють англійською на суспільному рівні.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Міжнародна конвенція з охорони людського життя на морі 1974 р
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_238#Text (Дата звернення: 10.09.2021).

2. Міжнародна конвенція по запобіганню забруднення з суден 1973 р. змінена протоколом 1978 р. до неї URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896_009#Text (Дата звернення: 10.09.2021).
3. Міжнародна конвенція про підготовку і дипломування моряків та несення вахти 1978 р. (ПДНМВ-78) з поправками. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_053#Text (Дата звернення: 10.09.2021).
4. Бобровський В.І. Суднова документація і листування англійською мовою : навчальний посібник. Москва : ЦРІА «Морфлот», 1979. 249 с.
5. Кушнерук С. П. Документна лінгвістика. Волгоград : Волгоградское научное издательство, 2007. 313 с.
6. Леонтьєва Т.В. Документна лінгвістика. Миколаїв : Флінта, 2014. 256 с.
7. Петрова А.А. Мета мовної аспектності модальних відносин в процесі перекладу. Київ : б/в. 1999. 273 с.
8. Солнишкіна М.І. Асиметрія структури мовної особистості в російській і англійській варіантах морської професійної мови. Київ : АСК, 2005. 156 с.
9. Цибульська О.В. Теорія і методи професійного мовної освіти морських судноводіїв: дис. ... докт. пед. наук :13.00.08. Новосибірськ, 2001. 394 с.

ВНЕУРОЧНАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ГУМАНИТАРНОЙ НАПРАВЛЕННОСТИ КУРСАНТОВ МОРСКИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ УКРАИНЫ В 60-ЫЕ ГГ. XX СТОЛЕТИЯ

Овчинникова Елена Николаевна,
аспирант, ассистент
Херсонская государственная морская академия
г. Херсон, Украина

Введение. Как известно гуманитарные дисциплины – это дисциплины, которые специализируются на человеке и его жизнедеятельности в обществе и как следствие формируют мировоззрение, характер, личность человека. Формировать личность человека можно посредством урочной и внеурочной деятельности. Нас интересовала внеурочная деятельность гуманитарной направленности курсантов морских учебных заведений Украины в 60-е годы XX столетия.

Внеурочная деятельность – это специально организованная деятельность, направленная на реализацию индивидуальных потребностей и всестороннее развитие личности курсантов путём предоставления широкого выбора видов и форм деятельности.

Цель работы. Проанализировать основные виды внеурочной деятельности

курсантов морских учебных заведений Украины в 60-е годы XX столетия. Для этого были рассмотрены планы начальников специальностей, работы библиотеки Одесского мореходного училища технического флота.

Материалы и методы. Для анализа внеурочной деятельности курсантов морских учебных заведений Украины в 60-е годы XX столетия использовались такие методы: анализ, синтез, индукция, дедукция. Обобщение, исторический метод.

Результаты и обсуждение. План работы начальника специальностей на 1960 – 1961 гг. включал в себя:

1) организационную работу (контроль за успеваемостью, дисциплиной и т.д.);

2) учебную работу (посещение уроков, проверка самоподготовки курсантов и т.д.);

3) политико-воспитательную работу;

4) общественно-массовую работу;

5) внеучебную работу;

6) физкультурную работу.

Нас интересовали те виды работ, которые связаны с гуманитарной деятельностью. Так, например, в плане работы начальника Одесского мореходного училища технического флота в период на 1960 – 1961 учебного года специальности «Дноуглубительные работы и судовождение технического флота», «Машины и механизмы технического флота», «Гидротехническое строительство» общественно-массовая работа включала:

1) проведение беседы по группам о задачах курсантов в проведении и подготовке празднования 43-ой годовщины Октября;

2) выпуск предпраздничной газеты;

3) организовать вечер отдыха курсантов.

Внеучебная работа включала:

1) проверка качества политинформации по группам;

2) организация художественной самодеятельности по специальностям.

В плане работы начальника специальности политико-воспитательная работа включала:

1) проведение политинформации по группам и осуществление контроля за их выполнением и качеством проведения;

2) обеспечение системного выпуска боевых листков и ротных стенных газет;

3) проведение работы художественной самодеятельности, подготовка её выступления к годовщине Великой Октябрьской Революции и на вечере отдыха курсантов;

4) обеспечение выпуска газеты «Новости техники» на специальности;
5) организация культпоходов в театры, кино, музеи по группам и ротам;
6) осуществление помощи и контроль за работой комсомольских и профсоюзных организаций;

7) оборудование доски отличников.

Планы начальника специальностей на 1962 – 1963 гг.

В плане работы начальника Одесского мореходного училища технического флота в период на 1962 – 1963 учебного года специальности «Дноуглубительные работы», «Судовые силовые установки», «Гидротехническое строительство», «Машины и механизмы технического флота» политико-воспитательная работа включала:

- 1) проведение политинформации, контроль за её проведением;
- 2) проведение бесед с курсантами в экипаже;
- 3) помощь, контроль и направление в работе комсомольских организаций, групп и рот;
- 4) контроль за выпуском боевых листков;
- 5) систематически проводить итоги подведения борьбы за звание коммунистической культуры и учёбы по группам;
- 6) оказать помощь в организации культпоходов в кино, театры, музеи по учебным группам и ротам;
- 7) организовать художественную самодеятельность на специальностях;
- 8) проводить вечера отдыха курсантов;
- 9) систематически проводить выпуск газеты «Новости техники»;
- 10) проводить беседы с курсантами о нормах поведения, развивать коммунистическую сознательность курсантов.

План работы библиотеки Одесского мореходного училища технического флота на 1962 – 1963 учебный год.

Касательно комплектования:

- 1) обеспечить специальной литературой агитпункт и агитаторов;
- 2) пополнять систематически книжный фонд книгами о славных делах

нашей молодёжи (художественные и публицистические);

3) пополнить фонд книгами серии «Жизнь замечательных людей»;

4) приобрести учебники «Обществоведение», «основы политических знаний»;

5) приобрести учебники английского языка механической и судоводительской специальности, книги для домашнего чтения на английском языке, по истории СССР, русской литературе;

6) приобретать систематически методическую литературу, литературу о коммунистическом воспитании и о выполнении решений XXII съезда КПСС;

7) обратить особое внимание на пополнение книжного фонда литературой по вопросам коммунистической морали и культуры поведения молодёжи;

8) оформить подписку на книги и справочники подписных изданий;

9) приобрести дополнительно произведения Т. Г. Шевченко и литературу о его жизни и творчестве;

10) приобрести новые книги о русских и зарубежных художниках и композиторах;

11) широко пользоваться магазинами «Книга – почтой» других городов для пополнения фонда.

Работа абонементов:

1) иметь на абонементе тетрадь запросов читателей, учитывать эти запросы при комплектовании и при запросах книг по межбиблиотечному абонементу;

2) практиковать отметки библиотекаря на последней странице читательского формуляра (интересы, запросы читателя, отношение к книгам);

3) классных руководителей привлечь к просмотру формуляров курсантов и к замечаниям на формуляре;

4) выявить курсантов не читающих художественной литературы и привлечь их к чтению, выяснив их интересы и запросы;

5) иметь постоянно у стола выдачи библиотечку «О коммунистической морали», «О культуре поведения» и активнее предлагать читателям эти книги;

б) активнее предлагать литературу о коммунистических общественных отношениях, по экономике и марксистской философии.

Мероприятия по справочно-библиографической и информационной работе включали:

1) сделать библиографические обзоры на темы: новинки советской литературы («Совесть» Д. Павловой, «При исполнении служебных обязанностей» Ю. Семёнова и др.), книги о коммунистической морали, книги по специальностям, популярные книги по искусству;

2) широко использовать училищное радиовещание для информации о вновь поступившей литературе и для тематических библиографических обзоров;

3) составить рекомендательные списки литературы: к выборам, о коммунистических отношениях, что читать о культуре поведения;

4) вывешивать ежемесячно бюллетень «Новые книги». В каждом номере училищной стенгазеты помещать библиографические обзоры либо рекомендательные списки книг с аннотацией;

5) использовать радиовещание для информации о содержании новых журналов;

б) составить рекомендательный список литературы «Море! Жизнь моя, моя стихия» (книги о море и морях);

7) вывесить рекомендательный список литературы «В человеке должно быть всё прекрасно» (книги о коммунистической нравственности и о культуре поведения);

8) рекомендательный список литературы: «В помощь изучающим марксистскую философию»;

9) настольный стенд «Рецензии» (на книги, театральные постановки, кинофильмы).

Массовая работа и наглядная пропаганда книги включала:

1) иллюстративно-книжная выставка «100 лет со дня рождения К. С. Станиславского»;

- 2) библиографический обзор «Новые книги о советской молодёжи»;
- 3) стенд «Герои Великой Отечественной войны»;
- 4) тематическая картотека «45 лет Советских Вооружённых сил»;
- 5) иллюстративно-книжная выставка «Международный женский день 8 марта»;
- 6) книжная выставка «75 лет со дня рождения А. С. Макаренко»;
- 7) библиотечный плакат «А. С. Макаренко – выдающийся советский педагог и талантливый писатель»;
- 8) диспут «Разностороннее воспитание советской молодёжи»;
- 9) организация выставки картин русских и советских художников с беседами;
- 10) читательская конференция «Молодой строитель коммунизма в произведениях Аксёнова, Гранина и др.»;
- 11) стенд ко «Дню космонавтики» - «Завоевание космоса»;
- 12) рекомендательный список литературы «Что читать о завоевании космоса»;
- 13) книжная выставка ко дню памяти В. И. Ленина;
- 14) рекомендательный указатель литературы «Ленин и партия»;
- 15) стенд «В. И. Ленин»;
- 16) вечер памяти В. И. Ленина;
- 17) лекция «В. И. Ленин и художественная литература»;
- 18) стенд «1 мая – день международной солидарности трудящихся»;
- 19) иллюстративно-книжная выставка к «Празднику победы»;
- 20) диспут «О культуре человеческих отношений»;
- 21) библиотечный плакат «Советская печать»;
- 22) библиографический обзор «Советские поэты»;
- 23) книжная выставка «150 лет со дня Бородинского сражения»;
- 24) стенд «Недаром помнит вся Россия ...» к 150-летию Отечественной войны 1812 года;
- 25) иллюстративно-книжная выставка «100 лет со дня рождения О.

Генри»;

26) книжная выставка «160 лет со дня смерти А. Н. Радищева»;

27) диспут: «Готов ли ты жить при коммунизме?»;

28) рекомендательный список литературы: «Что читать о завоевании космоса?»;

29) стенд «45 лет Октября»;

30) передвижная выставка картин из городской картинной галереи;

31) диспут на тему: «Правильно ли ты живёшь?»;

32) книжная выставка: «День Конституции СССР»;

33) лекция: «Об эстетическом воспитании молодёжи»;

34) иллюстративно-книжная выставка: «85 лет со дня смерти Н. А. Некрасова»;

35) книжная выставка: «80 лет со дня рождения А. Н. Толстого, выдающегося советского писателя»;

36) библиотечный плакат: «100 лет со дня рождения К. С. Станиславского»;

37) библиотечный плакат: «100 лет со дня рождения А. С. Серафимовича»;

38) лекция: «Роль художественной литературы в формировании характера и мировоззрения человека».

Работа с периодикой включала в себя:

1) ежемесячно вывешивать бюллетень «Читайте о новых журналах», оформить папки газетных вырезок по следующим темам: о преподавании литературы, рецензии на новые книги о молодёжи, мореходное училище технического флота в жизни нашего города;

2) оформить через союзпечать подписку на газеты и журналы для библиотеки, кабинетов и ленкомнат;

3) продолжать ежемесячно вывешивать бюллетень «Читайте о новых журналах» (технических и политических);

4) организовать бюллетень «Читайте о новых литературно-

художественных журналах».

Выводы. Изучив архивные данные, мы увидели, что Одесское мореходное училище технического флота уделяло значительное внимание внеурочной деятельности гуманитарной направленности, так как из человека, помещённого в рамки узкой специализации, получается малоразвитый, но хороший специалист, что сказывается на культуре, поведении, мировоззрении личности. В училище стимулировалось проведение лекций, диспутов на разные темы, тематических вечеров, конференций; чтение художественной литературы, газет, журналов; посещение выставок и т.д.

ЛИТЕРАТУРА

1. Учебные планы за 1960-61 г. Одесского мореходного училища технического флота (Державний архів Одеської області). Ф. Р.7953. Оп. 1. Спр. 62. Арк. 1-17.

2. Учебные планы за 1962-63 г. Одесского мореходного училища технического флота (Державний архів Одеської області). Ф. Р.7953. Оп. 1. Спр. 67. Арк. 1-33.

**ДУХОВНО-КУЛЬТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ СТУДЕНТІВ
У ВИХОВНОМУ ПРОСТОРІ ЗВО**

Павленко Ірина Григорівна,

к.п.н., доцент

Луганський національний університет

імені Тараса Шевченка

м. Старобільськ, Україна

Анотація. У статті порушуються питання особливостей духовно-культурних особливостей студентської молоді у виховному просторі ЗВО. Розкривається поняття «студентство», надається характеристика віковим особливостям студентів. Аналізуються суперечності студентського віку. Обґрунтовані типові риси студентської молоді, окреслені шляхи підготовки свідомої національної інтелігенції в умовах виховного простору закладів вищої освіти. Показана важливість саме формування духовної культури сучасного студентства. Моральне виховання, яке утверджує в людині природну схильність до добра, має бути пріоритетним напрямком виховання майбутніх фахівців.

Ключові слова: студент, студентство, духовність, духовна культура, духовно-культурні особливості студентів, професійне виховання, моральне виховання.

У з'ясуванні специфіки морального виховання студентської молоді основним методологічним принципом є наукове розуміння її як самостійної соціально-демографічної групи, для якої характерні свої вікові, психофізіологічні особливості.

При всіх багатстві можливих характеристик студентського віку (насамперед, мова йде про 18 – 25-літню молодь), йому властива особлива єдність фізіологічних, психологічних і духовно-моральних компонентів у

становленні особистості. Період навчання у ЗВО – це час найбільш інтенсивного розвитку інтелектуальних і моральних сил і можливостей молодшої людини. Саме в цей період активно відбувається формування майбутнього фахівця, суспільного діяча й громадянина, освоєння багатьох соціальних ролей і функцій, що визначають подальший життєвий шлях людини. У результаті соціального пізнання виробляється система ціннісних орієнтацій і установок, формуються і закріплюються основні світоглядні, моральні принципи. Іншими словами, відбувається процес «перетворення» емпірично сформованого світорозуміння в теоретично осмислене пізнання світу.

Соціально-культурний статус студентства завжди виділяв його серед інших груп молоді і робив дуже складним об'єктом науково-педагогічного дослідження і суб'єктом навчально-виховного процесу. Головним чином, це обумовлено високою психофізіологічною і духовно-культурною рухливістю і мінливістю студентства в кількісному і якісному аспектах. У психології вік 18 – 25 років визначається як «пізня юність» чи «рання зрілість». Відсутність єдиного терміна вже говорить про складність, неоднозначність психологічних характеристик цього періоду життя людини. Отут важливо пам'ятати таке: хоча фактично в даному випадку йдеться про вік людини, усе-таки віковий етап – це не лише кількість прожитих років. Це також набутий досвід життя, досвід стосунків з людьми, досвід навчання і самоосвіти. Тому, використовуючи закономірності вікового розвитку молодшої людини як загальні орієнтири, питання виховання та розвитку треба вирішувати з урахуванням індивідуальності людини. Індивідуальні особливості людини визначаються її природними задатками, різними життєвими умовами, результатами попереднього виховання. Неабияке значення також мають особливості нервової системи, темперамент, характер, сформовані здібності майбутнього спеціаліста. Студентський вік характеризується найбільш гнучкою структурою свідомості, найбільшою пластичністю в утворенні складних психомоторних і інших навичок, пластичністю реакцій на зовнішні обставини. Як правило, саме в цьому віці максимуму у своєму розвитку досягають не тільки фізичні, але і

психологічні властивості і вищі психічні функції: сприйняття, увага, пам'ять, мислення, мова, емоції. Цей факт дозволив Б. Ананьєву зробити висновок про те, що даний період життя максимально сприятливий для навчання, сприйняття і професійної підготовки, тобто є «сенситивним періодом для розвитку соціогенних потенцій людини» [4, с. 28].

Проблемі виховання студентської молоді свого часу присвятили свої праці В. Демчук, О. Дубасенюк, Б. Кабарухін, Т. Крикунова, О. Полянцева, Л. Пшенична, Л. Семененко, І. Соколова, М. Соловей, Г. Троцько, В. Яненко та інші. Питання виховання студентів у загальній системі педагогіки і психології вищої школи розглядають такі науковці, як І. Бартенєва, С. Вітвицька, О. Гура, З. Курлянд, Т. Осипова, Л. Столяренко, М. Фіцула, Ю. Фокін, Р. Хмелюк, Г. Яворська, О. Яцій та інші.

Мета статті – розглянути духовно-культурні особливості студентської молоді у виховному процесі ЗВО.

Для успішного навчання у ЗВО необхідний досить високий рівень загального інтелектуального розвитку, зокрема ерудиції, широти пізнавальних інтересів, володіння визначеним колом логічних операцій і т.д. Для успішного оволодіння професіями, людина повинна мати яскраво виражений вербальний тип інтелекту, добре володіти мовою, мати багатий словниковий запас, уміти правильно його використовувати, точно співвідносити абстрактні та конкретні поняття і мати у цілому високорозвинене абстрактне мислення. Згідно до твердження вчених, саме під час навчання у ЗВО переважне значення в пізнавальній діяльності студентів грає абстрактне мислення, формується узагальнена картина світу, встановлюються глибинні взаємозв'язки між різними областями досліджуваної реальності. Якщо викладач не розвиває ці здібності, у студентів може закріпитися звичка напівмеханічного запам'ятовування досліджуваного матеріалу, що веде до росту показної ерудиції, але гальмує розвиток інтелекту [5, с. 108].

З погляду формування особистості, «вік 18 – 20 років – це період найбільш активного розвитку моральних і естетичних почуттів, становлення і

стабілізації характеру і, що особливо важливо, оволодіння повним комплексом соціальних ролей дорослої людини» [4, с. 277]. З цим періодом пов'язаний початок включення людини в професійну діяльність, створення власної родини і початок трудової біографії. Час навчання у ЗВО збігається зі складним процесом становлення особистісних рис людини, які проаналізовані у роботах таких учених, як Б. Ананьєва, А. Дмитрієва, І. Кона, В. Лисовського, З. Єсарєва та ін. На їхню думку, характерною рисою морального розвитку в цьому віці є посилення свідомих мотивів поведження. Помітно зміцнюються такі якості, як: спрямованість, рішучість, наполегливість, самостійність, ініціатива, вміння володіти собою. Підвищується інтерес до моральних проблем: мети, образу, сенсу життя, обов'язку, вірності, любові, екології, людяності й ін. Але, в 17 – 19 років здатність людини до свідомої регуляції свого поведження розвита не повною мірою, нерідкі немотивований ризик, невміння передбачати наслідки своїх вчинків, в основі яких можуть лежати не завжди гідні мотиви.

Психофізіологічний і духовно-моральний розвиток людини неоднорідні і мають яскраво виражений циклічний характер: підйоми, спади і періоди стабілізації закономірно змінюють один одного. Отже, розвиток у студентському віці не можна представляти у вигляді постійного підвищення і якісного збільшення у функціональному й особистісному планах. Особливістю 18–25-літнього віку є те, що «у цьому макроперіоді виявляються найбільш виражені ритмічні коливання в зміні підйомів і спадів». Причому амплітуди оптимумів і мінімумів розвитку різних функцій організму і сторін особистості можуть не збігатися один з одним. На думку психологів, ця розбіжність і виступає стимулом духовно-психічного розвитку індивіда, його об'єктивною рушійною силою [2, с. 68].

Сама головна особливість юнацького віку складається в усвідомленні людиною своєї індивідуальності, неповторності, становленні самосвідомості, самоаналізі і самооцінці. У юності ідеальне «я» ще не вивірене і може бути випадковим, а реальне «я» ще всебічно не оцінене самою особистістю. Це протиріччя в розвитку особистості може викликати в молодій людини почуття

непевності в собі й іноді може супроводжуватися зовнішньою агресивністю чи почуттям незрозумілості. Найчастіше спостерігаються зрушення в настрої студентів – від захопленого в перші місяці навчання у ЗВО до скептичного при оцінці університетського режиму, системи викладання, окремих викладачів і т.п.

Психологи відзначають, що поступово емоційна сфера в студентському віці приходить до деякого урівноваженого стану, більш спокійного після свого бурхливого розвитку у підлітковому періоді. Але деякі відгомони минулих «бурь» іноді можна спостерігати, особливо в студентів із затримками особистісного розвитку. Часто може спостерігатися гіпертрофована і трохи абстрактна незадоволеність життям, собою й іншими людьми, що при вмілому педагогічному впливі може стати стимулом до конструктивної і плідної роботи, тобто неминуче розходження актуального «я» та ідеального «я» стає зоною духовного розвитку студентів.

Усі ці особливості студентської молоді повинні враховуватися при плануванні і здійсненні виховної роботи. Формування особистості студента, його морального і духовного вигляду відбувається під впливом сприятливих і несприятливих обставин. До сприятливого відносяться: приблизно однаковий вихідний рівень освіти і культури членів групи; однаковий вік; єдність цілей; подібний режим навчальних занять; необхідність активного спілкування один з одним, з викладачами в навчальних цілях; позитивна установка на взаємодію з викладачами і на відношення до умов навчання у ЗВО. У групу несприятливих умов входять: труднощі, зв'язані з фактором новизни діяльності; її монотонність і зовнішня регламентація; необхідність наявності вольових рис (напруга пам'яті, перебудова уваги й ін.); оволодіння професійними нормами і вимогами і т.д. В останні роки число негативних умов духовно-морального розвитку студентської молоді значно збільшилося за рахунок: невизначеності цілей і перспектив соціального розвитку; розмитості критеріїв ідеальної особистості; розриву духовного зв'язку і наступності між поколіннями; зниження соціального престижу освіти; відсутності справедливості в оцінці

праці студентів і викладачів та іншого [2, с. 66–67].

Особливо бурхливо в період навчання йде розвиток спеціальних здібностей студентів. Система становлення фахівця за період навчання у вищій школі містить у собі формування професійної і гуманістичної спрямованості особистості, широкого професійного кругозору, професійних умінь і навичок, уміння співвідносити особисті можливості і здібності з вимогами професії. Студент вперше зіштовхується з багатьма видами діяльності, що є компонентами його майбутньої професії.

Н. Крилова виділяє три блоки вимог до особистості фахівця, що випускається вищими навчальними закладами. У блок «політична зрілість» (виховання демократизму, політичної культури фахівця розглядається як одна з мір подолання стереотипів мислення і дії) входить виховання патріотизму, інтернаціоналізму, інтересу до суспільних справ, наукового світогляду, готовність до змін, терпимого відношення до критики, відношення до соціальних проблем як найважливіших політичних справ і т.д. До блоку «високий професіоналізм, ділові і творчі якості» Н. Крилова відносить: компетентність, професійну майстерність, потребу працювати якісно, почуття відповідальності за доручену справу, самостійність суджень і вчинків, оволодіння новітніми передовими технологіями, потребу в беззупинному розширенні і відновленні знань, зростанні професійного рівня, умінні бути вихователем і організатором у колективі, здорову незадоволеність досягнутим, непримиренність до недоліків і пасивності, дисциплінованість, організованість, терпимість до незвичного, здатність до пошуку та інше.

Блок «духовна культура, моральний вигляд» містить у собі: тверді моральні переконання, демократизм у спілкуванні, відкритість, доброзичливість, уміння працювати з людьми, чуйність, увагу і довіру до людей, здібність їх переконувати і вести за собою, моральне здоров'я, чесність, принциповість, правдивість, непідкупність, простоту, скромність, вольові якості, єдність слова і справи, готовність підкорити особисті інтереси суспільним, самовідданість, оптимізм, свідомість, вимогливість до себе,

порядність, совісність, самокритичність, потребу жити інтересами і проблемами людей, ерудицію, інтелектуальний потенціал, здатність до спільної роботи, інтелігентність, високу культуру дискусії, почуття людського достоїнства, широкі духовні запити, культурний кругозір, потребу в постійній самоосвіті, розвиненість естетичного кругозору [3, с. 12–13].

Особливо велике значення має виховання високої моральності для майбутніх фахівців. І. Васильєв підкреслює, що «моральність людини повинна стати умовою визначення її професіоналом», а метою освіти – виховання морального професіонала [4, с. 57]. Дослідження О. Дубасенюк показало, що викладачі педагогічних ЗВО України виділили високу моральність як головну якість викладача чи вчителя для реалізації його виховної функції [1, с. 42]. Це означає, що моральне виховання, яке утверджує в людині природну схильність до добра, має бути пріоритетним напрямком виховання фахівців.

Запорукою успішної розбудови Української держави, подолання загальної кризи в суспільстві є духовне відродження народу. Майбутнє української нації залежить від змісту цінностей, що закладаються у світоглядні орієнтації молодих людей та від того, якою мірою духовність стане основою їхнього життя. П. Щербань вбачає причину сьогоденної аморальності в суспільстві в «девальвації» соціального ідеалу, нерозв'язаності соціальних проблем, згубному розтлінному впливі «масової культури». Він виділяє в структурі духовної культури особистості компонент моральної культури та підкреслює, що «виховання високоосвічених і високоморальних особистостей можливе лише на засадах національних та загальнолюдських цінностей» [6, с. 67–68]. Побудова демократичного суспільства можлива лише за умов виховання людини на ідеях свободи, рівності, почутті власної гідності.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Дубасенюк О.А. Теорія і практика професійної виховної діяльності педагога : монографія. Житомир : Житомир. держ. ун-т, 2005. 368 с.
2. Карпенко И.М. Студенческий возраст как период культурной

сензитивности. *Формування духовної культури учнівської молоді* : зб. наук. праць / за ред. Г.П. Шевченко. Луганськ, 1997. С. 66–73.

3. Крылова Н.Б. Формирование культуры будущего специалиста: монография. Москва : Высш. школа, 1990. 140 с.

4. Планування і проведення організаційно-виховної роботи серед студентів : методичні рекомендації / упоряд. : В.Д. Базилевич, М.І. Поночовний, І.В. Дзевульська. Київ: ІЗМН, 1997. 281 с.

5. Сухомлинська О.В. Цінності у вихованні дітей та молоді: стан розроблення проблеми. *Педагогіка і психологія*. 1997. №1. С. 105–111.

6. Янакова О.П. Brain-Ring. *Іноземні мови*. 2000. № 4. С. 65–69.

АВА-ТЕРАПІЯ У РОБОТІ З ДІТЬМИ З РОЗЛАДАМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРУ

Тарасова Віталія Віталіївна,

к.пед.н., доцент

Івашкіна Валерія

студентка

Комунальний заклад

«Харківська гуманітарно-педагогічна академія»

Харківської обласної ради

м. Харків, Україна

Введение./Introduction. В останній час проблема аутизму стає все більш актуальною в різних країнах світу. Аутизм проявляється в країнах усього світу незалежно від расової належності, етнічної групи і соціального середовища.

Дитячий аутизм - це особливе порушення психічного розвитку, який характеризується порушенням розвитку соціальної взаємодії з іншими людьми, та стереотипністю в діях, в пристрасі суб'єкта до одних і тих же об'єктів.

Визначення особистісного змісту життя дитини як одиниці її свідомості сприяє розвитку позитивних тенденцій між суспільними та актуально-особистісними проблемами дитини та її соціалізації; індивідуального підходу до кожної аутичної дитини; синхронної корекції інтелектуальних або аутистичних порушень і особистісного розвитку дитини.

Цель работы./Aim. Проблема аутизму висвітлювалася та вивчалась і в науковій, і в медичній, і в психологічній та педагогічній літературі протягом багатьох століть. В основному це були зарубіжні дослідження (Н. Asperger, L.Bender, M. Bristol, S. Harris, В. Hermelin, L. Kanner, тощо), але в останнє десятиріччя і в Україні спостерігається зацікавленість цією проблемою такими науковцями і практиками як Т. Ілляшенко, С. Конопляста, К. Островська, М. Рождественська, М. Химко, Д. Шульженко, А. Душка., І. Логвінова, І. Мамайчук, С. Миронова, О. Нікольська, К. Островська, О. Позднякова, Х. Сайко, В. Синьов, Т. Скрипник, В. Тарасун, Г. Хворова, М. Шеремет,

Т. Скрипник, А. Супрун, Г. Супрун, тощо. [5]

Прикладний аналіз поведінки вважають одним з найефективніших і найрозповсюдженіших методів роботи з аутичними дітьми, на основі якого побудовано багато програм у школах і центрах для дітей-аутистів, особливо в США, Канаді, Бельгії, Швеції, Ізраїлі та інших країнах. З його допомогою аутичних дітей можна навчати складної мови, зорового контакту, взаємодії в соціумі, предметів зі шкільної програми, професійної діяльності та іншому.

Абревіатура АВА розшифровується як Applied Behavior Analysis – аналіз прикладної поведінки. Ця методика являє собою один з принципів поведінкової терапії, головною метою якого є розвиток потрібного набору соціальних навичок і знань аутиста, необхідних для його максимально повноцінної адаптації в суспільстві [2].

В 1963 році метод АВА для роботи з дітьми з аутизмом вперше був використаний доктором Іваром Ловаасом і його колегами з Каліфорнійського університету в Лос-Анджелесі.

Материалы и методы./Materials and methods. На сьогоднішній день Метод АВА затверджений службою охорони здоров'я США і американською асоціацією психологів. Він пройшов необхідне наукове тестування, яке підтверджує практичність, якість і ефективність програми. Даний метод використовується в корекційній педагогіці для вирішення завдань, пов'язаних з особливостями в навчанні і поведінці осіб з особливими потребами. АВА терапію використовують для роботи з дітьми та дорослими, у яких спостерігаються особливості в сприйнятті і засвоєнні інформації, розвитку мови і пам'яті

Ідея програми АВА полягає в тому, що будь-яка дія тягне за собою певні результати. В залежності від позитивних (по відношенню до дитини) або негативних наслідків дитина буде повторювати ці дії, або не буде.

Зважаючи на це, поведінкова терапія має подвійне завдання: зменшувати надлишки поведінки; формувати у дитини необхідні навички, яких нема[1].

За допомогою цієї терапії, як стверджують дослідники (Filipek P.A.,

Accardo P.J., Schopler E., Mesibov G.B., тощо), можна досягти основної цілі модифікації поведінки аутичних дітей - допомогти дітям стати більш самостійними, соціально адаптованими, успішно взаємодіяти з іншими людьми, інтегруватися в суспільство загалом.

Результаты и обсуждение./Results and discussion. В своєму дослідженні ми застосували методи поведінкової терапії за програмою АВА. До роботи були залучені діти молодшого шкільного віку (8-9 років) з розладами аутичного спектру. Дослідження дітей проводилося з дозволу та в супроводі батьків.

Використовуючи дану методикою всі складні навички для дітей обраної групи, такі як контактність, мовлення, творча гра, вміння дивитися в очі, слухати, ми розбили на окремі невеликі блоки - дії, кожні з яких потім розучували з дитиною окремо. Після того, як дитина оволодівала дією, блоки з'єднували в єдиний ланцюг, який утворював одне складне дійство. Під час процесу розучування дій ми пропонували дитині завдання, яке вона мусила виконати самостійно. Якщо самостійно впоратися малюк з ним не міг, пропонували підказку і потім, за правильну відповідь винагороджували дитину, при цьому неправильні відповіді ігнорувалися. Винагорода для дітей може бути різною та обов'язково виступати мотивацією для виконання завдань. Для когось це була улюблена іграшка, а для когось наприклад перегляд невеликого мультфільму.

Навчання дітей з РАС за даною методикою ми проводили в декілька етапів.

Першій етап – виконання завдання. Спочатку дітям пропонували найпростіші завдання. Ми давали дитині певне завдання або стимул, наприклад, пропонували поплескати в долоні, застосовуючи метод наслідування, якщо дитина не виконувала завдання самостійно, залучали підказку – плескали руками дитини, після цього, винагороджували малюка за правильну відповідь. Зробивши кілька спільних спроб, малюк намагався виконати дію без підказки. Потім, знову повторювали дитині завдання і чекали самостійної правильної дії. Якщо малюк виконував дію правильно, без підказок, то отримував винагороду

(хвалимо, даємо маленьку іграшку, ласощі тощо). Якщо вірної відповіді дитина не дає, завдання повторюємо знову і знову, використовуючи підказку. Виконання вправи закінчується, коли дитина сама, без підказки виконала завдання. Після того, як дитина вже могла самостійно виконувати надане нами завдання правильно і без утруднень, вводилось нове завдання, наприклад, топнути ногою. Важливо, щоб завдання були максимально різні між собою. Нове завдання відпрацьовуємо аналогічним чином.

Поступово закріплювали матеріал, ускладнюючи його новими діями. Після того як дитина добре зможе освоїти друге завдання – «топнути ногою», «кивнути головою», тощо. Вивчені дії чергувалися в довільному порядку: «кивни головою» – «поплескай в долоні», «топни ногою» – «поплескай в долоні» – «кивни головою» і так далі. Завдання вважалися освоєними, коли в 90% випадків виконання дитина виконувала правильну дію при чергуванні вивчених вправ.

Другий етап – узагальнення і закріплення дій. На цьому етапі ми починали узагальнювати і закріплювати вивчені дії. Коли дитина накопичив достатню кількість освоєних важливих дій-стимулів («візьми», «дай», «йди сюди» та ін.), ми починали роботу над узагальненням. Всі вправи, які дитина вивчила проводили в незвичних і неочікуваних місцях (на прогулянці, в коридорі, у ванній кімнаті, тощо). До роботи залучали різних людей із оточення(спеціаліст, мама, тато, дідусь, бабуся), чергували їх, щоб вони давали дитині завдання на дії-стимули.

Після поетапного виконання завдання дитина не просто освоювала відпрацьовані дії-стимули, а починала розуміти нові завдання і виконувала їх самостійно, додаткове відпрацювання вже було не потрібно. Дитина починала далі освоювати інформацію з навколишнього середовища.

Висновки./Conclusions. Таким чином, для дітей з аутизмом АВА-терапія є надзвичайно дієвою. Навчання полягає не просто в повторенні потрібної поведінки, а у тому, що дитина переносить правильну модель з однієї ситуації в іншу. Прикладний аналіз поведінки - АВА-терапія - поєднує цілий ряд методів

корекції поведінкових відхилень, використання яких передбачає навчання і розвиток дітей з аутизмом не тільки за особливих, але й за типових побутових умов, а також не тільки навичкам, але й способам їх генералізації та підтримки, що сприяє ефективній корекції психофізичного розвитку дітей з аутизмом, позитивно впливає на процес їхньої соціалізації та адаптації до суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Filipek P.A., Accardo P.J., et al. Practice parameter: screening and diagnosis of autism: report of the Quality Standards Subcommittee of the American Academy of Neurology and the Child Neurology Society // *Neurology*. – 2000. – V. 55 – V. 468-479
2. Schopler E., Mesibov G.B. *Learning and Cognition in Autism* // NY: Plenum Press. – New York, 1995.].
3. Дитячий аутизм: Хрестоматія//Учеб. посібник // Упоряд. Л. М. Шініцина//СПб. : Дидактика Плюс//2001//С. 361-365.
4. Логвінова І. П. Особливості формування невербальних засобів комунікативної діяльності у дітей дошкільного віку з розладами спектра аутизму [Текст] : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.08 / І. П. Логвінова ; наук. керівник Т. В. Сак; Нац пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – Київ, 2013. – 267 с
5. Нікольська, О. //Про аутизм // О. Нікольська, Є. Баенская, М. Ліблінг // Шкільний психолог: Прил. до газ. «Перше сент»//2004//Лист. (N 43).
6. Пітерс, Т. //Аутизм. Від теоретичного розуміння до педагогічного впливу//Кн. Для педагогів-дефектологів // І. Пітерс.//М. : ВЛАДОС//2003//С.230-238.
7. Скрипник Т. В. Концепція розвитку та навчання дітей з розладами аутистичного спектра / Т. В. Скрипник. – К.: Гнозис, 2013.
8. Скрипник Т. В. Технологія роботи над індивідуальною програмою розвитку для дитини з аутизмом // *Особлива дитина: навчання і виховання*. – 2014. – № 1 (69). – С. 12-18.
9. Супрун Г. В. Психолого-педагогічне вивчення дітей з аутизмом в

умовах психологомедико-педагогічних консультацій / Г. В Супрун // Консультативно-діагностичний супровід дітей з особливими освітніми потребами в діяльності психолого-медикопедагогічних консультацій: авт. кол.: Т. В. Жук, Т. Д. Ілляшенко, І. В. Луценко та ін. / За ред. А. Г. Обухівської. – К. УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2016. – С. 214-235.

ФОРМУВАННЯ МУЗИЧНО-ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ У ПРОЦЕСІ ІНТЕГРАЦІЙНОГО ВИВЧЕННЯ МУЗИЧНО-ТЕОРЕТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН

Ульянова Вікторія Станіславівна,

доктор пед наук, професор

Козловська Діана Олександрівна,

Білка Наталія Олександрівна,

студенти

Харківська гуманітарно-педагогічна академія

м. Харків, Україна

Введение./Introduction. Як відомо, творчість вимагає особливої психологічної атмосфери, в якій спроможні розкритися неординарні творчі здібності людини. Актуальною проблемою сучасної педагогіки є проблема формування і розвитку творчої особистості фахівця. Аналіз наукової літератури свідчить про велику увагу вчених-філософів, психологів, педагогів до творчого потенціалу особистості. У філософському аспекті цей феномен досліджується такими вченими, як І. Кучерявий, П. Кравчук, І. Маноха, та інші. У психолого-педагогічній галузі творчий потенціал майбутнього вчителя вивчають В. Доній, І. Єрмаков, Н. Кічук, Г. Несен, О. Сисоєва, О. Сущенко, В. Ульянова, О. Білостоцька та інші. Особливої уваги нині вимагає процес становлення творчої особистості майбутнього вчителя і музичного мистецтва, який веде у світ пізнання молодших школярів.. Ефективність цього процесу, на нашу думку, забезпечується інтеграційним вивченням дисциплін музично-теоретичного циклу.

Цель работы./Aim. Метою нашої статті є розкриття системи психолого-педагогічних умов, які забезпечать успішність формування музично-творчого потенціалу майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі інтеграційного вивчення музично-теоретичних дисциплін.

Материалы и методы./Materials and methods. Під психолого-педагогічними умовами формування музично-творчого потенціалу розуміється

така організація навчально-виховного процесу, яка сприяє інтеграції музично-теоретичних знань, умінь і навичок у просторі музичного творення. Музично-творчий потенціал як найвище вираження музикальності особистості є глибоко індивідуальним утворенням. Він являє собою сукупний результат актуальної творчої діяльності. Залежність від зовнішніх і внутрішніх впливів, які зумовлюють його актуалізацію, визначає спрямованість останнього у майбутнє і виражає лише тенденції і перспективи розвитку індивіда. Музично-творчий потенціал до моменту актуалізації залишається зовнішньо пасивним, "спокійним", і лише в результаті актуального прояву розкриває "силу" своєї внутрішньої сутності. Усвідомлення цього дозволяє говорити про ступінь "готовності" музично-творчого потенціалу до актуалізації. Вбираючи в себе різні потенційні задатки, здібності, він "зріє", наповнюючись внутрішньою логікою і смыслом майбутніх новоутворень. При цьому музично-творчий потенціал все ж таки залишається здатністю до перетворень. Отже, визначена категорія втрачає сенс свого "існування" без можливості діяльній реалізації. Це свідчить про залежність музично-творчого потенціалу від процесу актуалізації, результати якої стають відображенням динаміки його функціонування. Діяльнісне втілення музично-творчого потенціалу підтверджує реальність його сили і відображає теперішній, одномоментний стан дієвості його складових.

Результаты и обсуждение./Results and discussion. У зв'язку з цим важливо визначити, що є поштовхом для реалізації музично-творчих потенцій. Діяльнісне втілення людських здібностей, нахилів обумовлюється, з одного боку, соціальними вимогами суспільства, а з іншого – це результат власної активності особи, її зацікавленість у саморозвитку. Нині досить ясно визначена вимога суспільства щодо особистості вчителя. Школі потрібен фахівець, наділений високорозвиненим творчим потенціалом, з активною життєвою позицією. Але соціальний запит повинен адекватно відповідати індивідуальним особливостям спеціаліста, щоб знайти відгук і викликати з його боку внутрішню активність до взаємодії. Осмислюючи сенс зовнішнього впливу,

зіставляючи його зі своїми потенційними силами, майбутній учитель визначає і планує свій шлях професійного зростання. У цьому плані внутрішня активність студента обумовлюється розумінням поставленої суспільством задачі. Окрім того, активізація власних резервів може бути обумовлена особистісними мотивами самореалізації, самовдосконалення, самоствердження. Ці мотиви мають сильну спонукальну дію в процесі музично-творчої діяльності. Адже саме в ній студент реалізує свої духовні та практичні можливості, отримуючи при цьому задоволення від самого процесу творення, від його кінцевого результату (вдала імпровізація, створене аранжування, написана пісня чи п'єса). Отже, залучення майбутніх учителів до музично-творчої діяльності зумовлене метою та системою діючих мотивів, що забезпечують особистісне прагнення до творчого самовираження. Свідоме ставлення до оволодіння цим процесом, а також фахом майбутньої професії, на жаль, не завжди має першочергове значення для студентів педагогічних вузів. У більшості випадків воно властиве старшокурсникам, які вже набули певних педагогічних і музичних знань, спробували свої сили під час педагогічної практики, визначили для себе недоліки власної спеціальної підготовки. У студентів молодших курсів розуміння професійної значущості, зацікавленість творчою діяльністю, своїм фахом дуже послаблені чи взагалі відсутні. Мотивами їхнього перебування у ЗВО часто є бажання батьків і прагнення одержати вищу освіту. Тому інтереси студентів не мають професійної спрямованості, до того ж вузівське навантаження не всім під силу. У зв'язку з цим провідною умовою формування музично-творчого потенціалу студентів є мотивація музично-творчої діяльності. Під час музично-творчої діяльності виникає необхідність ліквідації недоліків зі спеціальної підготовки, що викликає народження нових потреб, які виходять за межі навчання, розширюючи простір музичного творення. Окрім того, за допомогою творчості відкривається можливість вільного оперування знаннями, виникають оригінальні думки та ідеї, способи їх втілення, розвивається самооцінка та особистісний стиль мислення. Це посилює інтерес, який народжується в процесі творчої праці, стимулює прояв здібностей

студента, їх удосконалення, забезпечує його самоствердження, позитивно впливаючи на всі психічні процеси. Переживаючи почуття особистої участі в творчому акті, застосовуючи знання на продуктивному рівні, майбутній учитель у такий спосіб розкриває в собі пізнавальну самостійність. Отримуючи задоволення від самостійної творчості, студент заглиблюється у цей процес. Так, через інтерес відбувається саморозвиток особистості майбутнього фахівця. Забезпечуючи творчість енергетичними ресурсами, розкриваючи об'єктивні цінності всього процесу навчання, інтерес створює благодатні умови для когнітивної діяльності суб'єктів. З точки зору психології важливим моментом мотиваційного забезпечення музично-творчої діяльності є прийняття майбутнім учителем творчої форми роботи на рівні особистісної значущості. Адже тільки те, що стає особистісно цінним, визначає динаміку набуття необхідного досвіду. Тому музично-творчі завдання повинні враховувати ступінь готовності студентів (уміння розв'язувати проблеми, узгоджувати протиріччя, зважувати різні варіанти, бачити шляхи творчого пошуку тощо), їхні потенційні можливості та силу бажання займатися цим видом роботи. До такого типу завдань належать: добір власного супроводу, транспозиція, створення 2-3-голосся до пісень шкільного репертуару, імпровізації різних жанрів у межах малого чи великого періоду, створення хорових обробок українських народних пісень для дитячого хору, аранжування хорових творів з метою їх виконання шкільним хоровим колективом, написання дитячих пісень та жанрових п'єс (за бажанням студента). Ефективне виявлення індивідуальних можливостей суб'єктів навчання забезпечує особистісно-зорієнтований підхід. Сутність його полягає в тому, що центром навчально-виховного впливу стає особистість з її самобутнім і неповторно-індивідуальним внутрішнім світом. Посилена увага до особистості суб'єкта навчання забезпечує розкриття його творчих здібностей, які за відповідних умов сприяють не лише перетворенню навколишнього середовища, а й самотворенню. Ми поділяємо думку Л.Мільто про те, що однією з найбільш продуктивних структур особистісно-зорієнтованого навчання є індивідуально-творчий підхід. У процесі індивідуальної творчості

відбувається розвиток самобутніх якостей студента, набуття ним власного досвіду музичного творення. Індивідуально-творчий підхід – це шлях самореалізації і професійного зростання. Тому він і займає провідне місце у процесі формування музично-творчого потенціалу майбутнього вчителя. Саме завдяки індивідуалізації "найбільш повно використовуються індивідуальні особливості кожного, визначаються перспективи подальшого розумового розвитку і гармонійного вдосконалення особистісної структури, відбувається пошук засобів, які б компенсували наявні недоліки і сприяли формуванню індивідуального стилю діяльності майбутнього спеціаліста". Під час самостійного виконання музично-творчих завдань у студентів цілісно розкриваються індивідуальні можливості, активізуються творчі прояви. Цей процес характеризується емоційним і мисленнєвим напруженням, "внутрішнім" баченням сутності поставленої проблеми, визначенням шляхів її розв'язання, оцінюванням отриманого результату. З метою виявлення діяльній активності з боку студентів нами акцентується увага на їхній самостійній роботі. Адже самостійність виступає ефективним засобом індивідуалізації навчання і є необхідною умовою творчого розвитку майбутніх учителів. Самостійні музично-творчі завдання, що передбачають розвиненість внутрішнього плану дій, узгоджують емоційну образність музики з її теоретичною основою. На нашу думку, основу самостійних музично-творчих завдань, які мають місце у процесі інтеграційного вивчення музично-теоретичних дисциплін, складає вокальна та інструментальна імпровізація як художній (нетрадиційний) метод формування музично-творчого потенціалу майбутніх учителів. Адже, імпровізуючи чи створюючи нескладні твори, вони піднімаються на новий щабель свого розвитку. Застосовуючи імпровізацію як метод формування музично-творчого потенціалу, ми спиралися на ідеї видатного музикознавця Б.Асаф'єва, практична реалізація яких забезпечувала усвідомлення студентами музичної інтонації як смислової одиниці, завдяки якій народжується музичний образ: інтонуючи кожен мить музики, треба пов'язувати її з попереднім і наступним звучанням, що сприяє активізації слуху і забезпечує повноцінне

сприймання музичного твору; розуміти музичну інтонацію як втілену в звуках думку, що призначена здійснити смисловий та емоційний вплив на слухача.

Висновки./Conclusions. Застосовуючи музичну творчість як метод проблемного навчання, ми виокремили серед загального контексту відомих термінів поняття " музично-творча задача". Музично-творча задача як реальне втілення проблеми виникає кожного разу на шляху діяльності вчителя музики. Вона пов'язується із необхідністю реалізації музично-творчого потенціалу і викликає значні труднощі навіть у спеціалістів високої кваліфікації, які раптом відчують невідповідність до використання своїх знань, умінь, навичок в режимі творчого застосування. До музично-творчої задачі ми відносимо підбір пісні по слуху, створення власного супроводу до пісні, аранжування хорової партитури твору з метою врахування можливостей конкретного шкільного хорового колективу, створення хорової обробки та ансамблевого багатоголосся на основі одноголосної мелодії, імпровізацію в тому чи іншому жанрі. Кожна з цих задач акумулює в собі більш-менш складну проблему, розв'язання якої є не лише перевіркою міцності музично-теоретичних знань студентів, але й свідченням усвідомленого розуміння ними зв'язку між теоретичними поняттями і "живою музикою". Таким чином, ефективності процесу формування музично-творчого потенціалу студентів сприяють такі психолого-педагогічні умови, як: мотиваційне забезпечення процесу музично-творчої діяльності, індивідуально-творчий підхід до навчання студентів, застосування музичного творення як різновиду проблемного навчання – пріоритетного у розвитку творчих здібностей. Музично-творчий потенціал як найвище вираження музикальності особистості є глибоко індивідуальним утворенням. Він являє собою сукупний результат актуальної творчої діяльності. Залежність від зовнішніх і внутрішніх впливів, які зумовлюють його актуалізацію, визначає спрямованість останнього у майбутнє і виражає лише тенденції і перспективи розвитку індивіда. Музично-творчий потенціал до моменту актуалізації залишається зовнішньо пасивним, "спокійним", і лише в результаті актуального прояву розкриває "силу" своєї внутрішньої сутності. Усвідомлення цього

дозволяє говорити про ступінь "готовності" музично-творчого потенціалу до актуалізації. Вбираючи в себе різні потенційні задатки, здібності, він "зріє", наповнюючись внутрішньою логікою і смислом майбутніх новоутворень. При цьому музично-творчий потенціал все ж таки залишається здатністю до перетворень. Отже, визначена категорія втрачає сенс свого "існування" без можливості діяльній реалізації. Це свідчить про залежність музично-творчого потенціалу від процесу актуалізації, результати якої стають відображенням динаміки його функціонування. Діяльнє втілення музично-творчого потенціалу підтверджує реальність його сили і відображає теперішній, одномоментний стан дієвості його складових.

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Чередник Лідія Миколаївна,
канд. пед. наук, старший викладач кафедри педагогіки
Нечай Олександр Олександрович,
здобувач освіти другого(магістерського) рівня
Національний університет
біоресурсів і природокористування України
Київ, Україна

Анотація. Сьогодення української освіти, підпорядковане вимогам часу та законам розвитку суспільства, характеризується використанням у ньому сучасних освітніх технологій дистанційного та електронного навчання. Заклади різних рівнів освіти усіх країн світу змушені оперативно реагувати на зміни у нестійкому зовнішньому середовищі й приймати адаптивні рішення щодо організації освітнього процесу та забезпечення дистанційного навчання.

Ключові слова: дистанційне навчання, дистанційна освіта, сучасні освітні технології, освітній процес, заклад вищої освіти, здобувачі освіти.

Проблеми впровадження дистанційної форми навчання цікавлять багатьох науковців, педагогів-практиків (С. Бондаренко, О. Гнедкова, А. Горецька, М. Кадемія, А. Олешко, В. Осадчий, В. Прибилова, В. Тихомиров, Л. Ткачук, І. Шинковська та інш.) та знайшли своє відображення у низці нормативних документів системи освіти (Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні, Положення про дистанційне навчання тощо).

Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні визначає дистанційну освіту як форму навчання, рівноцінну з очною, вечірньою, заочною та екстернатом, що реалізується, в основному, за технологіями дистанційного навчання[1].

Логічним є стверджувати, що отримання дистанційної освіти відбувається

у процесі дистанційного навчання. Дистанційна форма навчання, за трактуванням В. Тихомирова – це така форма організації освітнього процесу, в основі якої лежить принцип самостійного навчання та яка характеризується віддаленістю здобувачів освіти від викладача в просторі й часі за наявності постійної можливості підтримувати діалог у віртуальному просторі[2]. Основною умовою організації дистанційного навчання є використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, бо саме вони створюють можливість опанування навчальним матеріалом на відстані, без особистого контакту між викладачем і студентом. За визначенням В. Кухаренко, дистанційне навчання – це доступ до освітніх послуг за допомогою сучасних інформаційних технологій без відвідування закладу освіти [3, с. 135].

Ще одним викликом організації дистанційного навчання стала зміна ролі викладача. На особливій ролі «дистанційного викладача» (тьютора) у процесі віддаленого навчання наголошує О. Вакуленко, окреслюючи її основною відмінністю між дистанційним і традиційним освітнім процесом. За таких умов акцент у навчанні зміщується на самостійне опанування здобувачем освіти навчальним матеріалом, а функція викладача зводиться до ролі організатора навчального процесу або педагогічного консультанта[4].

На сьогоднішній день є зрозумілим, що дистанційне навчання може впроваджуватись за двома алгоритмами: як окрема форма організації освітнього процесу, коли педагог і здобувачі спілкуються у рамках певного створеного ними інформаційного простору без відвідування закладу освіти; як форма організації окремих видів навчальних занять із застосування технологій дистанційного навчання, коли здобувачі освіти навчаються частково офлайн, частково онлайн(так зване «змішане навчання»).

Саме ці алгоритми і окреслюють мету впровадження дистанційного навчання у ЗВО: проведення навчальних занять у режимі певних обмежень (карантинні обмеження, територіальні тощо), підтримка традиційного освітнього процесу, підвищення якості освіти, створення єдиного інформаційного простору закладу освіти [1, с. 87].

Коротко охарактеризуємо платформи, які використовуються у Національному університеті біоресурсів і природокористування України для здійснення дистанційного освітнього процесу:

1. Zoom – це платформа для організації онлайн-зустрічей, поширеність використання якої підвищилася з початком карантинних обмежень. Сервіс переважно використовують з метою проведення занять у дистанційному форматі.

2. Google Meet – це сервіс для проведення захищених відеоконференцій, який створювався для бізнесу, але останнім часом успішно використовується у сфері освіти для проведення занять, конференцій, консультацій тощо.

3. Cisco Webex Teams - Єдиний віртуальний простір, де користувачі можуть безпечно обмінюватися повідомленнями, переглядати файли, здійснювати голосові- і відеодзвінки, а також демонструвати один одному екрани своїх пристроїв. Усі файли зберігаються в одному місці, тож необхідна інформація завжди під рукою з будь-якого девайсу. При цьому все, що ви надсилаєте, повністю зашифровано.

4. Google Forms - потужний інформаційно-технічний засіб для організації тестового контролю на основі хмарних технологій, який надає можливості не тільки створювати тестові завдання різних видів, з використанням ілюстративного матеріалу, але і проводить статистичну обробку результатів отриманих відповідей, що суттєво спрощує роботу викладача.

5. Онлайн-спілкування педагогів зі здобувачами освіти забезпечується також використанням Skype; групових чатів, дзвінків та конференцій месенджерів Viber, Telegram, засобами електронної пошти.

Найсуттєвішим надбанням та засобом організації безперебійного освітнього процесу у НУБіП є навчально-інформаційна платформа E-learn, створена як електронний навчально-методичний сервіс на підтримку викладачів і здобувачів освіти. Зарахування на певний курс для опанування знаннями з освітнього компоненту проводиться викладачем: після цього студент отримує доступ до робочої програми, лекційного матеріалу, презентаційного матеріалу,

відеолекцій, практичних робіт, завдань для підготовки до семінару тощо з кожного окремого освітнього компоненту. Зручність забезпечується доступністю матеріалу у режимі 24/7, що створює для здобувачів освіти можливості самостійно вибудовувати освітню траєкторію у відповідності із власним графіком.

Аналізуючи дослідження науковців та власний досвід участі у процесі дистанційного навчання, можемо окреслити його переваги: можливості установа власного темпу, режиму навчання; звернення до навчального матеріалу у бідь-який час, повторно; зниження психічного та фізичного навантаження; формування навички самоосвіти. Але, звичайно, у впровадження дистанційного навчання в освітній процес є і недоліки, на які вказують і викладачі, і здобувачі освіти: обмеження безпосереднього соціального спілкування; гаджеталізація життя; зменшення кількості годин для різних видів практики (В. Осадчий, Л. Ткаченко, О. Самойленко, О. Хмельницька та інш.).

Таким чином, робимо висновок, що дистанційне навчання – це цілеспрямований процес взаємодії суб'єктів навчання, у якому поєднані традиційна та дистанційна форми навчання, що може відбуватися в аудиторії та поза її межами, у синхронному та асинхронному режимах та базуватися на широкому використанні ІКТ[5] та має свої суттєві переваги та недоліки. Сучасні цифрові технології та інформаційні системи стають засобом не тільки організації освітнього процесу, але і його комфорту для всіх учасників, важливою передумовою успішності як освітнього процесу загалом, так і дистанційного навчання зокрема.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні (затверджено Постановою МОН України В.Г. Кременем 20 грудня 2000 р.)
2. Тихомиров В. П. Мир на пути Smart education. Новые возможности для развития. *Открытое образование*. 2011. № 3.
3. Кухаренко В.М. Дистанційне навчання: умови застосування.

Дистанційний курс : навч. посіб. 3-тє вид. Харків : НТУ«ПІ», «Торсінг», 2002. 320 с.

4. Вакуленко О. Л. Формування і розвиток стратегій дистанційного вивчення іноземних мов у контексті модернізації освітньої системи України. *Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Наукові записки РДГУ*. 2017. Вип. 16 (59). С. 74-77.

5. Ткаченко Л., Хмельницька О. Особливості впровадження дистанційного навчання в освітній процес закладу вищої освіти. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2021 р., № 75, Т. 3. С. 91-96.

**ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ВИКОРИСТАННЯ
ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ДЛЯ ПІДГОТОВКИ
КВАЛІФІКОВАНИХ ФАХІВЦІВ У ЗПТО**

Шахіна Ірина Юріївна,

к. п. н., доцент

Гонта Вероніка Вікторівна,

студентка

Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського,
м. Вінниця, Україна

Анотація. У статті проаналізовано інноваційні підходи до використання інформаційно-освітнього середовища для підготовки кваліфікованих фахівців у закладах професійно-технічної освіти (ЗПТО). Охарактеризовано можливості інформаційно освітнього середовища у ЗПТО для підготовки кваліфікованих фахівців, виокремлено його змістову, організаційну та технологічну складові; представлено суттєві переваги використання інформаційно освітнього середовища для всіх учасників освітнього процесу у ЗПТО.

Ключові слова: професійно-технічна освіта, заклади професійно-технічної освіти, інформаційно освітнє середовище, професійна підготовка, кваліфікований фахівець.

Зміни в суспільстві спричинили істотні зрушення у вимогах ринку праці до компетентності випускників кваліфікованих фахівців ЗПТО: вони мають володіти новими навчальними та інноваційними компетентностями, вміннями працювати з великими обсягами даних, досягнути високого рівня інформаційної культури, бути вмотивованими й мати розвинені здатності до професійного саморозвитку. Головною функцією сучасної професійно-технічної освіти стає створення такого освітнього середовища, яке дасть можливість кожному здобувачу освіти отримати інформацію в тому обсязі й

формі, що необхідні йому для самовдосконалення і самонавчання. Учені (В. Биков, О. Глазунова, Р. Гуревич, Ю. Жук, М. Жалдак, М. Кадемія, В. Кухаренко, Н. Морзе, В. Олійник, Є. Полат, В. Радкевич, О. Спірін, М. Фіцула та інші) переконливо довели, що саме в умовах інформаційно освітнього середовища, заснованого на основі інформаційних систем, мереж, ресурсів і технологій, продуктивно реалізується компетентнісний підхід у підготовці квалфікованих фахівців до повноцінної життєдіяльності в сучасному інформаційному суспільстві.

У своїх працях В. Биков зазначає, що широке впровадження інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) та функціонування освітнього середовища мають забезпечити навчальні потреби суб'єктів педагогічної взаємодії, зокрема, завдяки створенню і використанню в освітній діяльності такого:

- електронних освітніх ресурсів навчального призначення і комп'ютерно орієнтованих систем оцінювання навчальних досягнень, що доповнюють традиційні;
- соціальних мереж навчального призначення, що підтримують відкрите ІКТ-середовище навчання у співпраці;
- електронних портфоліо організаційно-педагогічного призначення, що відображають характер навчальної діяльності педагога та його вихованців;
- інноваційних педагогічних технологій, що базуються на використанні засобів ІКТ, комп'ютерно-орієнтованих методичних систем навчання, що уможливають нову організацію навчання [1, с. 21].

Відповідно інформаційно освітнє середовище у ЗПТО має забезпечити реалізацію наступних завдань:

- сформуванню інформаційну культуру та компетентність керівних, методичних, педагогічних кадрів, вихованців гуртків, творчих об'єднань, батьків, сприяти їх інтеграції в інформаційний простір держави та світу;
- забезпечити модернізацію та інтенсифікацію освітнього процесу за рахунок використання сучасних засобів ІКТ;

- удосконалити систему управлінського контролю, методичної роботи, науково-методичного (навчально-методичного, дидактичного) забезпечення освітньої діяльності гуртків, творчих об'єднань і закладу в цілому;
- акумулювати перспективний досвід організації управлінської, методичної, освітньої, інноваційної, дослідно-експериментальної діяльності, забезпечити його адаптацію та упровадження в широку педагогічну практику;
- запропонувати вихованцям гуртків, творчих об'єднань нові технології, форми й методи освітньої діяльності (на основі мережевого партнерства і творчої взаємодії, дистанційних навчальних курсів, веб-квестів, Інтернет-проектів тощо);
- забезпечити діалог та мережеву взаємодію з батьківською громадськістю, сусідніми освітніми установами, органами влади, територіальною громадою тощо (форум, віртуальна приймальня, психолого-педагогічна он-лайн-консультація) [2, с. 12].

Отже, інформаційно освітнє середовище у ЗПТО має забезпечити:

- створення та поширення електронних навчальних матеріалів – навчальних програм, навчальних (навчально-методичних) посібників, методичних рекомендацій тощо, які мають суттєві переваги порівняно з паперовими аналогами (можливість більш оперативного оновлення даних, доступність, невисока вартість, можливість додавати мультимедійні компоненти та інше);
- розвиток персоніфікованого комп'ютерно-інтегрованого освітнього середовища, у якому б забезпечувалося гнучке налаштування сервісів і технологій відповідно до індивідуальних потреб учасників освітнього процесу (розроблення та застосування дистанційних навчальних курсів, електронних засобів навчального призначення);
- створення й підтримка відповідних платформ, мереж, сервісів, які дозволили б педагогічним працівникам обмінюватися позитивним досвідом, авторськими напрацюваннями з вітчизняними й зарубіжними колегами, що сприятиме підвищенню якості навчання та виховання (використання хмарних

сервісів і соціальних мереж з метою освітньої взаємодії та партнерства);

– забезпечення прозорості й відкритості даних про функціонування позашкільного закладу освіти для споживачів освітніх послуг, громади, органів місцевого самоврядування, зокрема, про професійні та творчі досягнення, навчальні програми, упровадження інноваційних технологій, методик, ключові управлінські рішення тощо [3, с. 18].

У процесі проектування базових компонентів інформаційно освітнього середовища ЗПТО виокремлюємо його змістову, організаційну та технологічну складові:

– змістова складова представлена віртуальним контентом, що забезпечує навчальну, науково-методичну, інформаційну підтримку освітньої діяльності закладу, мотивує суб'єктів освітнього процесу до самоосвіти, сприяє якості прийняття управлінських рішень, упровадженню методичних інновацій, проведенню моніторингових досліджень тощо;

– організаційна складова представлена системою інформаційного забезпечення освітньої діяльності, що передбачає функціонування єдиного банку даних навчальної інформації, що забезпечує зберігання та підтримку інформаційних фондів; підрозділами, які виконують роль структуроутворювальних елементів та забезпечують функціонування ІОС (адміністрація, методична служба, методичні об'єднання, педагогічні працівники, вихованці); системою інформаційного маркетингу, що передбачає вивчення наявного попиту на освітню інформацію (виявлення потреб у видах інформаційних послуг, знаходження оптимальних механізмів розповсюдження навчальної інформації);

– технологічна складова складається із системи технічних засобів, що забезпечує проведення робіт з усіма видами освітньої інформації і включає механізми її оброблення, збереження, оперативного пошуку та тиражування (Інтранет, файлові сервери, сервери віддаленого доступу); системи засобів масової інформації та комунікації (веб-сайти, портали, блоги, сторінки в соціальних мережах); сервісної системи, що забезпечує введення в

експлуатацію, обслуговування, ремонт і модифікацію використаних у роботі з освітньою інформацією технічних засобів (методист з ІКТ, координатор мережі тощо) [4, с. 23].

Інформаційно освітнє середовище ЗПТО представляє собою відкриту систему, у якій задіяні на інформаційному рівні та пов'язані між собою всі суб'єкти освітньої діяльності: адміністрація, методична служба, педагогічні працівники, учні та їхні батьки, педагогічна громадськість, органи управління освітою. Практично всі згадані учасники освітньої взаємодії об'єднані між собою відповідними інформаційними потоками. Тому ефективне функціонування інформаційно освітнього середовища у ЗПТО надає суттєві переваги його учасникам, оскільки єдиний освітній простір дозволяє:

- адміністрації – організувати раціональний електронний документообіг у межах закладу; використовувати автоматизовані системи управління персоналом, електронні бази даних педагогічних працівників і вихованців; здійснювати розгорнений моніторинг навчальної, науково-методичної, господарської діяльності закладу, фінансовий облік; забезпечити функціонування Веб-сайту (порталу) як засобу формування позитивного іміджу закладу, інформаційної взаємодії та соціального партнерства;

- методичній службі – створити електронний банк нормативно-правових документів, навчальних програм, сучасних технологій навчання та виховання; забезпечити функціонування інформаційного та редакційно-видавничого центру, багатофункціональної медіатеки та електронної бібліотеки, віртуального методичного кабінету, віртуальних методичних об'єднань; упроваджувати інтерактивні форми методичної роботи з педагогічними працівниками з використанням ІКТ (вебінари, веб-конференції, методичні веб-квести); отримати нову, активну форму фіксації процесу та результатів освітньої діяльності педагогічних працівників;

- педагогічним працівникам – забезпечити модернізацію власної освітньої діяльності на основі впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в освітній процес гуртків, творчих об'єднань; отримати доступ до

електронного банку нормативних документів, навчальних програм, сучасних технологій і методик навчання, багатофункціональної медіатеки та електронної бібліотеки; створювати електронні портфоліо як ефективний засіб оцінювання й узагальнення власної освітньої діяльності та професійного розвитку; розробляти дидактичні матеріали (мультимедійні презентації, технологічні картки) для вихованців; використовувати електронні конструктори навчальних занять, застосовувати нові форми й методи організації освітньої діяльності вихованців (дистанційне навчання, он-лайн-консультування, віртуальні лабораторії, Інтернет-проекти, веб-квести тощо);

– здобувачам освіти – отримати вільний доступ до багатофункціональної медіатеки та електронної бібліотеки закладу, можливість створювати електронні освітні ресурси; користуватися дистанційними навчальними курсами, віртуальними творчими лабораторіями, майстер-класами; отримувати індивідуальне та групове он-лайн консультування; користуватися дидактичними матеріалами для учнів (мультимедійними презентаціями, технологічними картками); отримувати психологічні он-лайн консультації тощо;

– батькам здобувачів освіти – ознайомитися із змістом та якістю його освітніх послуг; зробити віртуальні екскурсії закладом, ознайомитися з його матеріально-технічної базою та умовами навчання дітей; скористатися віртуальною он-лайн-приймальною адміністрацією; побачити професійні здобутки педагогів і творчі досягнення учнів; отримати психолого-педагогічні он-лайн консультації тощо [3, с. 36.]

З огляду на вище викладене, принципово важливими освітніми та інформаційно-методичними ресурсами інформаційно освітнього середовища у ЗПТО є:

– веб-сайт або портал;

– віртуальний методичний кабінет та мережеві методичні об'єднання педагогічних працівників, що дозволяє усім учасникам освітнього процесу обмінюватися актуальною інформацією, представляти свої власні методичні

напрацювання та використовувати передовий досвід колег;

- електронні портфоліо керівників, педагогічних працівників ЗПТО, що уможлиблює презентацію професійних або особистісних досягнень суб'єктів освітньої взаємодії, визначення подальших перспектив їхнього творчого розвитку та вдосконалення;

- віртуальна бібліотека – електронна бібліотека з навчальною, навчально-методичною, методичною літературою, каталогами інших електронних бібліотек;

- дистанційні навчальні курси або їх елементи як форма організації і реалізації освітньої діяльності та самоосвіти вихованців із використанням ІКТ;

- електронні освітні ресурси – навчальні, наукові, інформаційні, довідкові матеріали та засоби, розроблені в електронній формі та представлені на носіях будь-якого типу або розміщені у комп'ютерних мережах, які відтворюються за допомогою електронних цифрових технічних засобів і необхідні для ефективної організації освітнього процесу ЗПТО, в частині, що стосується його наповнення якісними навчально-методичними матеріалами.

Як зазначає І. Шахіна об'єднати електронні текстові і графічні матеріали, матеріали аудіо- і відеоряду, тренажери, конструктори, віртуальні моделі, що забезпечують наявність інтерактивних навчальних завдань, а також діагностичні матеріали у вигляді тестуючих і контролюючих програмних засобів, які входять до структури інформаційно освітнього середовища у ЗПТО дозволяє електронний навчально-методичний комплекс з дисципліни [5, с. 141.]

Отже, інформаційно освітнє середовище є визначальною інформаційною і комунікаційною основою підготовки кваліфікованих фахівців, що дозволяє підвищити якість підготовки фахівців, вдосконалити та оновити організаційну структуру, покращити ефективність всіх форм освітнього процесу, піднімаючи її до рівня міжнародних стандартів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Биков В. Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти: монографія / В. Ю. Биков. – К. : Атіка, 2008. – 684 с.
2. Гаврилюк В. Ю. Створення та функціонування інформаційно-освітнього середовища сучасного позашкільного навчального закладу: методичний посібник / В. Ю. Гаврилюк. – Біла Церква : КВНЗ КОР «Академія неперервної освіти», 2016. – 48 с.
3. Організація навчальної діяльності у комп'ютерно орієнтованому навчальному середовищі: [посібник] / Ю. О. Жук, О. М. Соколюк, Н. П. Дементієвська, О. П. Пінчук / за ред. Ю. О. Жука. – К. : Педагогічна думка, 2012. – 128 с.
4. Інформаційне освітнє середовище сучасного навчального закладу / [Кадемія М. Ю., Козяр М. М., Ткаченко Т. В., Шевченко Л. С.]. – Львів : СПОЛОХ, 2008. – 186 с.
5. Шахіна І. Ю. Організація освітнього процесу з використанням електронних навчально-методичних комплексів для підготовки фахівців з комп'ютерних технологій / І. Ю. Шахіна // Інформаційні технології і засоби навчання. - 2017. - Т. 58, вип. 2. – С. 141-154.

PSYCHOLOGICAL SCIENCES

УДК 159.9.07

ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЇ ДО НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ МОРСЬКИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Бичковська Анастасія Валентинівна

студентка 5 курсу

Одеський національний морський університет

Чумаєва Юлія Володимирівна

к.психол.н., доцент кафедри Практичної психології

Одеський національний морський університет

м. Одеса, Україна

Вступ. Успішність професійного навчання та виробничої діяльності значною мірою визначаються ставленням студента до своєї майбутньої спеціальності, що є необхідним стимулом до оволодіння знаннями, вміннями та навичками, проявляється у виробничо обумовленій поведінці людини, формуванні виробничого динамічного стереотипу [1].

Морські професії відносяться до найбільш складних професій сучасності через тривалий відрив від адаптивного середовища та звичного соціального оточення, відносної соціальної ізоляції, різкої зміни кліматичних поясів при далеких переходах, монотонності та одноманітності праці, постійного очікування аварійних ситуацій, статевої депривації тощо [2]. Професії, пов'язані з морською галуззю істотно відрізняються від більшості інших видів діяльності у сучасному виробництві та включають, як такі екстремальні види професійної діяльності, як праця моряка, так і інженерні та допоміжні професії, що забезпечують діяльність портів комплексів, складних інженерних споруд та обладнання, логістичні процеси та ін.

Оволодіння морськими спеціальностями у ВНЗ відбувається поступово за

рахунок тісного переплетіння теоретичних знань та практичних навичок, але вплив мотиваційних факторів на успішність та якість навчання є одним з найважливіших чинників та проявляється у виробничо обумовленій поведінці людини, формуванні виробничого динамічного стереотипу, розвитку професійно важливих якостей та компетенцій.

Мета роботи – дослідження особливостей мотивації до навчання сучасних студентів морських спеціальностей

Матеріали та методи. В дослідженні брали участь студенти 1-4 курсів судноводійного, судномеханічного факультетів та факультету воднотранспортних та шельфових споруд з бюджетною і контрактною формами навчання Одеського національного морського університету (ОНМУ). Всього в дослідженні прийняли участь 54 студенти, всі обстежені - особи чоловічої статі віком від 17 до 21 року. Була розроблена та апробована анкета мотивації щодо вибору та оволодіння професією.

Результати та обговорення Проблемі мотивів та мотивації присвячено дослідження як вітчизняних, так і закордонних авторів (В. Г. Асєєв, Дж. Аткинсон, В. К. Вілюнас, Є. П. Ільїн, В. І. Ковальов, О. М. Леонтєєв, Д. К. Мак-Клелланд, Д. М. Узнадзе, Х. Хекхаузен тощо). Щодо мотивації в процесі навчання, то тут працювали відомі дослідники, а саме Р. С. Вайсман, О. С. Гребенюк, П. М. Якобсон).

У сучасному суспільстві відбуваються стрімкі зміни, які пов'язані з розвитком суспільства та морегосподарського комплексу зокрема: з'являється необхідність в освоєнні нового соціально-економічного та професійного досвіду. У сфері функціонування морегосподарського комплексу можна виділити наступні основні напрями діяльності:

- 1) господарська діяльність в морському порту;
- 2) транспортна морегосподарська діяльність (з приводу здійснення перевезень морським транспортом пасажирів і вантажів);
- 3) суднобудівельна і судноремонтна діяльність;
- 4) рибне господарство (рибна промисловість);

5) супутня будівельна, підрядна і пов'язана з ними діяльність, спрямована на створення, управління і підтримку у нормальному стані об'єктів портової інфраструктури [3].

Нами розглянуті мотиваційні фактори саме для студентів напрямку транспортної морегосподарської діяльності та інженерно-будівельної діяльності об'єктів портової інфраструктури, як найбільш контрастні за своїм змістом.

Результати анкетування були розподілені за змістом питань на наступні шкали: самоствердження, матеріальний, освітній, ідентичності та владний.

За даними анкетування 66,7% студентів морських спеціальностей вважають, що їх майбутня професія «подобається батькам» ($7,5 \pm 0,5$ балів), що свідчить про високий соціальний статус морських спеціалістів в українському суспільстві, високу престижність праці та рівень сподівань старшого покоління, що має достатній життєвий досвід. Важливо відмітити, що істотно знизилась орієнтація у виборі професії на вибір однолітків» ($3,7 \pm 0,5$ балів), що зазвичай була популярною в силу вікових особливостей абітурієнтів 17-18 років, коли професійний вибір припадав на завершення кризи підліткового віку та важливості визнання серед неформальних лідерів поза родинним колом. Серед сучасних студентів орієнтація на друзів займає найнижчі позиції.

Було виявлено, що найбільші бали ($9,0 \pm 0,5$ балів) студенти майже всіх курсів віддали таким мотиваційним факторам, як «цікавість спеціальності», що свідчить про наявність провідного освітнього мотиву в пізнавальній діяльності, що зберігається протягом всього навчання. Цей факт є підтвердженням якості освітньо-професійних програм морських спеціалістів та фаховості викладацько-педагогічного складу, збалансованості освітніх компонент, що підтримують цікавість студентів таких складних спеціальностей, як судноводії, судномеханіки, інженери гідротехніки. Другу сходинку займає мотив можливості професійного зростання» ($8,5 \pm 0,6$ балів) та «можливості інтелектуального та фізичного розвитку» ($8,6 \pm 0,7$ балів), тобто посилює потребу у визначенні особистісної ідентичності та особистісного розвитку в напрямку кар'єрного зростання за майбутньою морською спеціальністю. Ці

позиції підкріплюються мотивами «розширення світогляду» ($8,7 \pm 0,7$ балів) та «користі суспільству» ($8,3 \pm 0,5$ балів).

Третю позицію за значущістю займає «висока оплата праці» ($8,2 \pm 0,8$ балів), що відображає матеріальні мотиви. Важливість цієї мотиваційної складової постійно транслюється соціально-психологічним середовищем, однак цей мотив не є найвищою цінністю.

Владний мотив складається з «реалізації здатності до керівництва, високої відповідальності та авторитету», набрав в середньому $7,5 \pm 0,5$ балів, що вказує на психологічну готовність майбутніх фахівців морських спеціальностей займати керівні посади та брати на себе відповідальність.

Рівень мотивації є важливою передумовою успішної задачі вступних іспитів і успішності подальшого навчання. За даними дослідження встановлений кореляційний зв'язок між середнім балом успішності навчання та освітнім компонентом мотивації за результатами анкетування на рівні ($r=0,58$; $p<0,05$). За результатами дослідження виявлено, що мотивація студентів є динамічним показником та змінюється впродовж навчання у ВНЗ. На перших 3-х курсах більше спрямованість мотивації до одержання нових знань, ніж серед студентів старших курсів. В той же час стабільним залишається мотив ідентифікації, тобто бачення себе в майбутній професії та зростання, як фахівця.

Висновки

1. Виявлена в дослідженні ієрархія мотивів морських спеціалістів свідчить про вплив авторитету батьків на вибір морської спеціальності, важливість мотивів пошуку професійної ідентичності, владного та матеріального мотивів.

2. Успішність професійної діяльності залежить від наявності професійно орієнтованої мотивації та розвитку мотивації особистості в процесі навчання в морському вищому навчальному закладі, що підтверджено виявленим кореляційним зв'язком між успішністю навчання та освітнім мотиваційним компонентом на рівні $r=0,58$; ($p<0,05$).

3. Соціально-економічна та демографічна криза в Україні призводять до необхідності більшого впливу вищого навчального закладу на процеси формування у майбутніх суднових офіцерів та операторів складних інженерно-технічних систем професійно важливих якостей та компетенцій, що мають тісний зв'язок з мотиваційними компонентами, особливо з освітнім, що підтверджено даними дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Голікова В.В. Професійно орієнтована мотивація як вагомий чинник і передумова успішної навчально-виробничої діяльності курсантів морських ВНЗ / В.В. Голікова, О.І. Шевченко // Суднові енергетичні установки: науково-технічний збірник. Вып. 37. - Одеса: НУ «ОМА», 2017. – с28-38.

2. Данченко С. А. Профессиональная направленность моряков: Учеб. пособие. Владивосток: Мор. гос. ун-т, - 2004. - 59 с.

3. Кібік О.М. Державна підтримка розвитку морегосподарського комплексу України (організаційні та правові аспекти): монографія / [О.М. Кібік, О.П. Подцерковний, Ю.З. Драпайло, В.О. Котлубай, та ін.]; за ред. О.М. Кібік, О.П. Подцерковного. – Херсон: ФОП Грінь Д.С., 2014. - 442 с.

ПСИХОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ: ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ

Коць Михайло Онисимович,
к.психол.н., доцент
Дучимінська Тамара Іванівна,
к.психол.н., доцент
Кульчицька Анна Валеріївна
к.психол.н., доцент
Волинського національного університету
імені Лесі Українки

Вступ. Проблема гендерних досліджень у психології є надзвичайно актуальною. Але попри широкий спектр досліджень цієї проблеми, у вітчизняній психології мало уваги приділяється вивченню гендерних відмінностей поведінкового компоненту соціального інтелекту дітей з особливими освітніми потребами.

Тому, з огляду на недостатню вивченість окресленої проблематики мета роботи полягає у вивченні особливостей гендерних відмінностей поведінкового компоненту соціального інтелекту дітей з особливими освітніми потребами.

Результати та обговорення. Розвиток психології статі в кінці ХХ ст. характеризується розширенням спектру досліджень гендерних відмінностей. В цей час активно вивчалися особливості особистості і характеристики поведінки статей (В. Знаков, С. Кудінов, Б. Хасан, Ю. Тюменева та ін.); зміст і динаміка стереотипів маскулінності/фемінності (Т. Араканцева та Є. Дубовська); психологічні відмінності, характерні для обох статей у різні вікові періоди (Н. Смірнова) [2].

Питання психологічних особливостей діагностики рівня розвитку соціально-моральних та гендерних установок у дітей з порушенням інтелекту розглядає у своїх працях А. Симановський [3; 4].

Вважається, що правильно сформовані соціально-моральні та гендерні установки у дітей і підлітків сприяють успішному освоєнню соціальних ролей і

соціалізації в цілому в сферах виробничих, сімейних і міжособистісних стосунків [5]. Тому, проблема формування психічної і соціальної статі дитини є однією з найважливіших в психології і суміжних з нею наук.

Важливим складником у вивченні поведінкової інтелектуальної активності індивіда, здатного вирішувати соціальні завдання, є дослідження вчинків, дій, актів, стратегій, функцій, вироблення навичок та умінь. У реальності когнітивні і поведінкові компоненти найтіснішим чином переплітаються. У контексті оцінки рівня соціального інтелекту істотним є рівень сформованості подібних форм інтелектуальної активності і рівень їх складності [1].

Матеріали та методи. Для реалізації мети було сформовано дослідницьку вибірку, яку склали учні 7-11 класів навчально-реабілітаційного центру (60 осіб: 36 хлопців та 24 дівчат). Досліджувані представляли собою групу різну за статевими та віковими параметрами. У якості діагностичного інструментарію було використано низку психологічних методик: опитувальник «Соціальна адаптованість» для діагностики соціальної адаптації, як одного з компонентів поведінкового інтелекту, тест «Визначення стилю поведінки в конфліктній ситуації» (К. Томас, адаптація Н. Грішиної) та шкали самомоніторингу Снайдера для вивчення поведінки в ситуаціях соціальної взаємодії. Для перевірки взаємозв'язку між досліджуваними явищами застосовувалася процедура кореляційного аналізу за коефіцієнтом кореляції r -Пірсона.

Щодо діагностики соціальної адаптованості, то переважають досліджувані, які мають середній рівень показника. Але, встановлено, що хлопці більш соціально адаптовані, ніж дівчата. Це зумовлено, перш за все, середовищем, в якому навчаються діти з особливими освітніми потребами.

На основі результатів тесту «Визначення стилю поведінки в конфліктній ситуації», з'ясовано, що у переважної більшості хлопців стратегія поведінки в конфлікті ближча до оптимальної, на відміну від дівчат. Хлопці намагаються в конфлікті використовувати різні стилі поведінки відповідно до ситуації.

Зокрема, хлопці схильються до компромісу в тих ситуаціях, коли це можливо. Дівчата використовують компроміс частіше, ніж потрібно, навіть, коли ця тактика не дуже правильна. Хлопці використовують уникання в тих конфліктних ситуаціях, де це можливо. Натомість дівчата не намагаються уникати конфліктів, а навпаки, коли варто було б уникнути, то використовують інші стилі поведінки.

Поняття самомоніторингу виникло під час вивчення поведінки людини в ситуаціях соціальної взаємодії, яка є одним із компонентів поведінкового інтелекту. Діагностовано, що у хлопців найбільше виражений оптимальний рівень самомоніторингу, тоді як в дівчат високий рівень має найвищий показник. Це свідчить про те, що у хлопців феномен самомоніторингу розвинутий більш краще, ніж у дівчат. Дівчата в ситуаціях прагнуть справити на когось враження та показувати не власне «Я», а той образ, який сподобається іншим. Встановлено статистично значущий кореляційний зв'язок між досліджуваними явищами, а саме, між стилями поведінки в конфліктних ситуаціях та рівнем самомоніторингу дітей з особливими освітніми потребами, а також між рівнем соціальної адаптованості та стилями поведінки у дівчат. Було встановлено, що всі ці явища пов'язані між собою та мають вплив одне на одне. Зокрема, тактики поведінки в конфлікті виступають фактором впливу на інші досліджувані явища. І, навпаки, інші явища є фактором впливу на стилі поведінки в конфліктних ситуаціях.

Висновки. Отже, теоретичний аналіз існуючих джерел показує, що у вітчизняній психології мало уваги приділяється вивченню гендерних відмінностей поведінкового компоненту соціального інтелекту дітей з особливими освітніми потребами. Результати психологічної діагностики та статистична обробка отриманих емпіричних даних засвідчують про тісний взаємозв'язок між стилями поведінки в конфліктних ситуаціях та рівнем самомоніторингу дітей з особливими освітніми потребами, а також між рівнем соціальної адаптованості та стилями поведінки у дівчат. Перспективами подальших досліджень вбачаємо у проведенні емпіричного дослідження

особистісної сфери дітей з особливими освітніми потребами, вивчення основних причин, форм та проявів поведінкових розладів з метою їх ранньої діагностики та корекції.

СПИСОК ПОСИЛАНЬ

1. Аршанская (Шешукова), О. В. Психологические условия становления социального интеллекта: история и современность. Монография. / О. В. Аршанская (Шешукова). – М-во образования и науки РФ, СахГУ. Тамбов: Консалтинговая компания Юком, 2018. – 85 с.
2. Клецина, И. С. Психология гендерных отношений: теория и практика / И.С. Клецина. – СПб.: Алетейя, 2004. – 408 с.
3. Симановский, А. Э. Гендерные установки у детей 6-7 лет с задержкой психического развития / А.Э. Симановский, Г.И. Коршунова // Ярославский педагогический вестник. 2017. № 3. С. 144-146
4. Симановский А.Э. Диагностика уровня развития социально-нравственных и гендерных установок дошкольников с нарушением интеллекта средствами мультипликационного кино / А.Э. Симановский, С.Н. Воронина // Ярославский педагогический вестник. 2017. № 1. С. 168-173.
5. Татаринцева Н.Е. О полоролевом воспитании дошкольников в контексте современной педагогической реальности /Н.Е.Татаринцева //Дошкольное воспитание. – 2009. – № 3. – С. 28–33.

ФАБІНГ. НОМОФОБИЯ. ПСИХОЛОГІЧНІ ОЗНАКИ

Рукштель Юлія Сергіївна

аспірант кафедри

«Психології розвитку та соціальних комунікацій»

Південноукраїнського національного університету

ім. К. Д. Ушинського

Постановка проблеми. Сьогодні досить часто можна помітити, як, замість спілкування, молоді люди проводять час разом кожен у своєму електронному девайсі. Зазвичай, користувачі смартфонів починають свій день із, наприклад, перегляду соціальних мереж або стрічки новин та закінчують його так само. «Розумні гаджети» стали невід’ємною частиною нашого життя: люди використовують їх не лише для дзвінків або повідомлень, але й для перевірки погоди, здійснення онлайн-покупок, пошуку роботи тощо. Та науковці стверджують, що, поза нашою увагою, залежність від смартфонів радикально змінює наше життя, і за позитивними ознаками завжди криються негативні. Більшість з нас проводить своє дозвілля у телефоні. Чому ж сталося так, що новітні технології, які повинні допомагати полегшувати життя, переросли в хворобливу звичку? Та як і чому користь гаджетів назвали хворобою XXI століття? Основним приводом для занепокоєння стало нове підростаюче покоління так званого «iGen», яке народилося у період між 1995 та 2012 роками та стало першим, яке не уявляє, світ та своє існування без смартфона. Дослідження американського психолога **Джин Твендж** звертає увагу на те, що сучасні підлітки, які надмірно використовують мобільні пристрої, стали психологічно набагато більш уразливими, ніж їхні попередники. Автор зазначає, що показники депресії серед дітей стали значно вищими, починаючи з 2011 року. Діти також почали більше часу проводити вдома, ніж із друзями, адже тепер для спілкування не обов’язково залишати домівки. Водночас психолог зазначає, що спілкування підлітків із родичами від цього не збільшилось. З часом смартфонозалежність набула нових понять та визначень:

фабінг та нозофобія. Вперше термін «фабінг» з'явився у травні 2012 року в Університеті Сіднея, де рекламне агентство McCann влаштувало з'їзд літературознавців, письменників і поетів, щоб дати назву новому явищу, яке має психологічне значення - звичку постійно відволікатися на свій телефон під час «живої» розмови з людиною. Фабінг – соціальне явище, що характеризується зловживанням гаджетами у процесі комунікації з іншими людьми. Фабінг – нове явище для соціальної дійсності, що набуло поширення внаслідок технічного прогресу та надмірного захоплення смартфонами. Звідси випливає новий підвид фабінгу – нозофобія - почуття страху і занепокоєння у людини через відсутність скористатися гаджетом.

Мета – проаналізувати історичний огляд дефініцій: фабінг, номофобія, Інтернет залежність, комп'ютерна залежність, смартфонозалежність.

Методи дослідження: теоретичний (аналіз та узагальнення соціально-психологічної, психолого-педагогічної літератури, міждисциплінарний аналіз. Теоретичний аналіз доступних вітчизняних та зарубіжних наукових досліджень був присвячений розгляду та становленню таких дефініцій як: фабінг, номофобія, Інтернет залежність, комп'ютерна залежність, смартфонозалежність. Узагальнення та міждисциплінарний аналіз соціально-психологічної, психолого-педагогічної літератури спрямовано на відображення сучасного стану проблеми залежності від гаджетів та створення власних визначень таких понять, як фабінг, нозофобія, Інтернет залежність, комп'ютерна залежність та смартфонозалежність з позиції міждисциплінарного підходу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття «фабінг» виник як поєднання англійських слів «телефон» (phone) та «зневажливе ставлення» (snubbing) і був включений до словника Macquarie Dictionary у 2013 році. Одні з перших, хто провів дослідження впливу електронного девайсу на особистість були Зокрема доктор Джеймс Робертс і доктор Мередіт Девід з Бейлорського університету штату Техас за участю 453 американців. Перший етап дослідження полягав у складанні типів особистостей, які виявляють залежність від гаджета у процесі спілкування зі своїм партнером. Перший тип - це люди,

які під час особистих зустрічей кладуть телефон так, щоб була можливість контролювати його будь-якої миті. Другий тип – люди, які постійно тримають телефон у руці. Люди третього типу мають звичку під час розмови зі своїм партнером дивитись на смартфон. Представники четвертого типу перевіряють телефон, коли під час розмови настає пауза. На наступному етапі дослідження ця кваліфікація була запропонована як тест 145 дорослим респондентам, які обрали тип, найбільш підходящий для визначення їх партнера. Отримані результати показали, що понад половина опитаних (46,3%) вважають свого партнера залежним від фабінгу. Близько чверті (22,6%) називають фабінг однією з основних причин конфліктів у їхніх стосунках. Більше третини (36,6%) піддослідних відзначили, що періодично відчують почуття пригніченості – зокрема, через те, що партнер віддає перевагу живому спілкуванню з ними через гаджет. Психологи настійно рекомендують позбавлятися цієї залежності, щоб уникнути депресій і конфліктних ситуацій в особистому житті. Здійснити це можна лише через механізми самоконтролю, які забезпечать концентрацію живого спілкування. Крім прямих функцій – зв'язок із оточуючими, смартфон може замінити фотоапарат, відеокамеру, ігрову приставку, книгу. І важко уявити – як ще кілька десятків років тому люди обходилися без нього? Втім, ці «відносини» мають, нажаль, і зворотний бік. Психолог Марк Бартон позначає чотири основні категорії «фабістів»: 1. Люди, які постійно кладуть свій телефон таким чином, щоб він завжди був у полі зору. Незалежно від того, чи чекають вони на якийсь важливий дзвінок або повідомлення. Людина, наприклад, займається якимись домашніми справами, як раптом у неї виникає питання: «а де мій телефон?». 2. Люди, які ніколи не випускають телефон із рук, незалежно від того, де вони знаходяться і чим займаються. 3. Люди у спілкуванні зі своїм співрозмовником кладуть телефон так, щоб він постійно був у полі зору та в процесі розмови періодично перевіряють повідомлення та повідомлення, які з'являються на дисплеї. 4. Заповнення пауз та порожнин у діалозі. Люди спілкуються між собою, потім настає пауза і вони починають копатися у телефоні. Начебто поряд, але

спілкування на паузі і через певний час перегляду ними телефону продовжують спілкуватися далі.

Джин М. Твенг, професорка психології Державного університету Сан-Дієго зазначає: «Поява смартфонів радикально змінила кожен аспект життя тінейджерів: від способів комунікації до психічного здоров'я. Ці зміни стосуються кожного підлітка, неважливо, в якій країні він живе і який дохід має його родина. Діти, що живуть в смартфонах, є скрізь, де розташовані вишки мобільного зв'язку.

Деякі вікові зміни є позитивними, деякі – негативні, більшість же з них двоякі. Нинішнім підліткам комфортніше лежати в ліжку, ніж їхати на машині або піти на вечірку, фізично їм живеться безпечніше, а до алкоголю вони менш схильні, ніж будь-яке з попередніх поколінь. Психологічно ж підлітки більш уразливі, ніж мілленіали: з 2011 року рівень депресії і суїцидів злетів до небес. Не буде перебільшенням сказати, що iGen перебуває на краю психічної кризи, найжорсткішої за десятиліття. І лівова частка цієї кризи – в їх телефонах». Смартфони впливають і на сон підлітків: багато хто з них спить менше ніж сім годин. Експерти зі сну говорять, що норма сну для підлітка – дев'ять годин, і у тих, хто спить менше ніж сім годин, розвивається депривація сну. З 1991 року рівень недосипання серед дітей підвищився на 57%, а лише за 2012-2015 рр кількість дітей, які сплять менше ніж сім годин, підвищився на 22%. І, згідно з дослідженням про звички використання смартфонів серед дітей, ті з них, хто переглядає стрічку перед сном, сплять менше. Недосипання пов'язують з безліччю подальших проблем здоров'я: ризик для мислення і логіки, зниження опірності хворобам, високий кров'яний тиск. Недосипання впливає і на психічне здоров'я – схильність до депресій і тривожності. Тут важко простежити точно причинно-наслідковий зв'язок. Смартфони можуть привести до нестачі сну, а це веде до депресії, або смартфоні призводять до депресії, і це дає недосипання. Але в будь-якому випадку мерехтливий в темряві екран смартфона впливає кепсько. Залежність від телефону може призвести до нового підвиду – нозофобії. Термін «номофобія» виник нещодавно. Він

походить від англійської «no mobile phobia» (можна перекласти і як «нетмофобія») і був запроваджений фахівцями для опису стану занепокоєння і навіть паніки у людини, яка з тих чи інших причин втратила можливість за допомогою смартфона підтримувати контакт з людьми. Здавалося б, це абсолютно банальна і звичайна ситуація, коли розряджається акумулятор, відсутній зв'язок чи гроші на рахунку, або відбувається зіткнення зі злодіями, які непомітно витягли телефон. Проте результати проведеного у Великій Британії соціологічного дослідження свідчать про інше. 53% жителів цієї країни страждають від номофобії через панічний страх залишитися на самоті. А джерелом страху стає телефон, що мовчить. 48% опитаних жінок і 58% чоловіків відзначили, що відчувають тривогу, коли в їхньому телефоні сідає батарея, закінчуються гроші на рахунку чи ні зони покриття мережі. Кожен другий респондент ніколи не вимикає свій телефон. Кожен десятий відзначив постійну необхідність бути на зв'язку через своєрідну діяльність і 9% заявили, що в ті моменти, коли їх смартфон відключений, вони відчувають тривогу. Зі страхом відірватися від телефону, мабуть, суперничає страх набрати зайву вагу – ці дві фобії стали справжніми хворобами століття. Дивіться відео! А ось результати ще одного дослідження, в рамках якого опитали 1000 осіб: дві третини з них зізналися, що бояться втратити мобільник, 41% заявили, що про всяк випадок мають два телефони. При цьому жінки більше схильні до страху залишитися без зв'язку, ніж чоловіки (70% проти 61%), але чоловіки частіше носять із собою два телефони (47% проти 36%). Найбільше залежними від смартфона виявилися молоді люди віком від 18 до 24 років. Ті, хто страждає на номофобію, не розлучаються з телефоном навіть у місцях, де він зовсім недоречний – ванна та туалет. За дослідженнями науковців номофобія стоїть на ряду з наркотичною, алкогольною залежністю, залежністю від азартних ігор. Хоча номофобія не викликає загрози здоров'ю та життю людини, проте її вплив на психіку людини у повсякденному житті може бути досить серйозним та нести негативні зміни у свідомості та поведінці людини. Як зазначає психолог Петербурзького університету Катерина Мурашова: «Боязнь остатиться наедине с

собой». Це пояснює знову є такі те,що новітні технології настільки захопили нашу свідомість,що страх втратити віртуальні події більше,ніж спілкування з реальними людьми. На сьогодні науковці (Варламова, Гончарова, Соколова 2015: 172) виділяють такі валідні та вимірювані показники інтернет-залежності:

- кількість часу, проведеного в інтернеті;
- способи проведення вільного часу;
- кількість/якість сну, його порушення через використання мережі;
- прояв агресивності, дратівливості при неможливості скористатися інтернетом;
- погіршення робочих/навчальних показників у зв'язку з використанням мережі.

Австралійський академік Діана Джеймс стверджує, що мобільний телефон викликає у людини психологічну залежність, яка за своєю силою перевищує залежність людини від паління! Так само дослідник вважає, що залежність від мобільного телефону вища за залежність від комп'ютера, тому що від комп'ютера можна піти, а мобільний легко вміщується у кишеню.

Психолог Серджіо Чапарро з Нью-Джерсі провів експеримент, під час якого 220 осіб мали вимкнути мобільні телефони, як пропонувалось - на 72 години. В результаті лише 3 досліджуваних пройшли експеримент до кінця, решта – залишили його. Зі слів Чапарро досліджувані відчували дискомфорт, хвилювання, тривогу и навіть паніку, в них знижувалась самооцінка, а рівень знервованості, навпаки, зростав, багато впадали в депресію, дехто навіть погрожував суїцидом. Схожі експерименти проводились і іншими науковцями з США, Австралії и Англії. Результати аналогічні. Швидкими темпами формується мобільна залежність у дітей. В західній Європі 97% дітей віком від 7 до 14 років мають мобільний телефон і користуються ним не менше 10 годин на тиждень. Така статистика викликала занепокоєння не лише психологів а і лікарів. Тому, в 2006 році Управління досліджень Європарламенту опублікувало доповідь з рекомендаціями для країн – членів Євросоюзу: ввести заборону на користування мобільними телефонами дітьми, що не досягнули

підліткового віку. Було навіть запропоновано вилучити з продажу іграшкові моїльні телефони, щоб не формувати у дітей занадто ранній інтерес до мобільного зв'язку.

Які причини цієї хвороби 21 століття — номофобії? Страх безпорадності й ізольованості від зовнішнього світу. Лесть телефонні будки пішли в минуле, телефони стали не просто нашими незмінними супутниками — вони повністю підпорядкували нас собі. І якщо раніше відсутність зв'язку з світом було цілком природним явищем, сьогодні це призводить до паніки — немає можливості викликати допомогу, немає зв'язку з близькими і друзями, ні навіть годин і календаря. Що вже говорити про інтернет в смартфонах, електронних книгах, іграх і пр.

Реклама. Дорослі люди ще здатні протистояти потоку зайвої інформації, а ось несформована психіка дітей не дозволяє їм здійснювати відсів непотрібного і потрібного. Причому, чим більше ненав'язлива реклама (фільми, мультфільми, зірки спорту і шоу-бізнесу тощо), тим міцніше в голові дитини зміцнюється думка, що життя без телефону неможлива, що «шкіра та кістки» — еталон краси, що курити — це круто, а пляшечка віскі повинна завжди стояти в домашньому барі. Що стосується тат і мам, що на них впливають за допомогою численних акцій, казкових знижок, «багатофункціональності», моди тощо

Страх самотності. Самодостатність, як явище, поступово йде в небуття. І сучасне молоде покоління помилково приймає за самодостатність здатність тривалий час перебувати на самоті, обклавшись мобільниками, планшетами і ноутбуками. Багато чи зможуть витримати хоча б добу без сучасних засобів зв'язку? Згідно проведеним експериментам, не більше 10 відсотків людей витримують це «пекло». Чому? Здавалося б, що складного — провести день в реальному нормальному житті, залишивши вдома всі засоби зв'язку? Ан немає. Нікому відправити смс-ку, ніхто не дзвонить, ніхто не шле листи на «мило» і не стукає в скайп. І настає відчуття своєї непотрібності, а слідом за нею — спустошеності і панічного страху самотності. Ніби тебе викинуло на безлюдний острів, твій крик розносить вітер, і єдиний, хто тебе чує — ти.

Ілюзія соціальності та безкарності. У реальному житті людина практично не має друзів, спілкується з ким-небудь вкрай рідко, сором'язливий, небагатослівний, можливо, має валізу комплексів. Телефон — одна з можливостей відчутти себе затребуваним, ігноруючи будь-які бар'єри, властиві реальному житті. Форуми, соцмережі та ін. В інтернеті можна бути ким завгодно, можна плюнути на правила пристойності, не стримувати своїх емоцій, не відчувати провини. За допомогою одних тільки смс заводять романи, розривають відносини, переступають ті межі, через які в реальності переступити не вистачило б сміливості.

Висновки. Отже, фабінг, номофобія більшістю науковців трактується як психічний розлад, що впливає на нормальний процес життєдіяльності особистості та має свої варіанти прояву та процес течії. На наш погляд дані поняття слід розмежувати. Під фабінгом слід розуміти вид нехімічної залежності, який виражається в нав'язливому бажанні постійно тримати у руках гаджет та перевіряти інформацію, незважаючи на негативний вплив на фізичне та психічне здоров'я, руйнування реальних соціальних комунікативних стосунків, а при неможливості його використання виникають зміни в емоційно-вольовій сфері особистості. Під номофобією ми розуміємо, вид нехімічної залежності, який трактується, як психічно-поведінковий розлад, що виражається в нав'язливому чи компульсивному бажанні постійно бути на зв'язку (перебувати в режимі on-line, розмовляти по телефону, що викликає страх до втрати інтернет-зв'язку). Це призводить до змін емоційного стану й спричиняє негативні зміни в когнітивній, поведінковій та афективній сферах особистості.

Таким чином, актуальним питанням і на сьогоднішній день залишається визначення тієї межі, коли «розумні технології» яскравого, та захоплюючого світу кіберпростору з безліччю різних героїв, образів, місць настільки опановують свідомість, що переростають у фабінг та номофобію.

SOCIOLOGICAL SCIENCES

POWERFUL DECISIONS IN RISK SOCIETY

Mykhailych Oleksandr

PhD in Sociology

Department of Sociology and Political Science,

National Aviation University

Abstract. The article analyzes the heuristic potential of the theory of risk society in making governmental and managerial decisions in modern Ukrainian society.

In today's conditions, the provisions of the theory of risk society become especially relevant. In particular, the COVID-19 pandemic clearly demonstrated the risks and dangers of today's globalized world. Countries with the best level of health care were also considered to have failed to secure their citizens. Governments are still unable to determine the optimal balance between saving the economy and the lives and health of their citizens.

Keywords: risk society, manufacture of risks, distribution of risks, consumption of risks, global risks, dangers, threats, environmental risks.

Problem statement. In the context of the COVID-19 pandemic, the theory of risk society becomes especially relevant, after all, the peculiarities of the virus spreading on a planetary scale once again reflect the specifics of the globalization of the modern world, where even the most developed countries no longer have the opportunity to protect themselves from global risks, challenges and dangers. Moreover, governments around the world, determining the forms and timing of lockdown, are willing to find the optimal balance between preserving the economy and the lives and health of their citizens. That is, we are not talking about maximizing

the benefits, but minimizing the risks and their negative consequences, which is also a defining feature of a risk society as a paradigm of social development. It should also be noted that the provisions of the theory of risk society are formed on the basis of numerous management assessments of environmental risk and sociological studies of its perception by the population.

Analysis of recent research and publications. The first researchers of social risk were U. Beck, N. Luhmann, A. Giddens. Initially, the scientists interpreted social risk in different ways, depending on the emphasis on a particular area of activity or a social group [1, 3].

Recently, there has been a notable increase in researchers' interest in this issue. Gotthard Bechmann notes that modern societies modernize their future in the form of risk, finding their own specific way of life in conditions of uncertainty, which distinguish them from the societies of previous eras [4, 75]. O. Stegnyy explored the theoretical and methodological principles of the study of sociogenic risks. T. Tsymbal pays attention to the peculiarities of the formation of a new social order in today's conditions. O. Shevchenko analyzes the problems of global climate change in the context of international security. I. Radionova analyzes the socio-political rethinking of global climate change in the theory of risk society.

The objective of the work is to investigate the heuristic potential of the theory of risk society in making governmental and managerial decisions in modern Ukrainian society.

Presenting main material. In the concept proposed by U. Beck, risk in the sociological sense is the systematic interaction of society with threats and dangers initiated and produced by the process of modernization. It is fundamentally important that this is the sociological approach, because previously sociologists used the terminological apparatus of other sciences to analyze the danger generated by the processes of modernization for man and nature. Sociologists' views on environmental pollution, the danger of man-made accidents and disasters were naturalistic and technocratic. However, the production of risks is a social process, because "in a developed society," - Beck argued, - "the social production of wealth is

systematically accompanied by the social production of risks." Accordingly, the problems and conflicts associated with the distribution of deficits in society are interrelated with the problems and conflicts that arise in the manufacturing process "[1, 19].

The essence of the risk society as a paradigm of social development is that the positive logic of social production (aimed at the accumulation and distribution of wealth - dominated in industrial society), in today's conditions is replaced by the negative logic of production and distribution of risks. The expansion of risk production leads to the leveling of the fundamental principles of private property and market economy (systematically depreciates and expropriates the produced social wealth: spoils, turns into waste, pollutes, etc.), and weakens the fundamental foundations of rational behavior of individuals and society - science and democracy.

In modern society, risks are largely produced by sources of wealth. Numerous threatening and even lethal consequences for society and the world as a whole are caused by industrial development and its side effects. Analyzing them in terms of space and time, we come to the reasonable conclusion that modern risks are not limited to place (for example, the negative consequences of an environmental catastrophe in one country may be felt by residents) and time (negative consequences of one environmental disaster will negatively affect future generations).

Industrial society was characterized by a shortage of goods. Scientific and technological progress was a necessary condition for activities aimed at finding new sources of social wealth. Today in developed countries the danger of death from starvation has significantly lost its relevance. Therefore, the process of modernization loses its traditional legitimate justification - the need to overcome the shortage of products, which forced to perceive certain side effects as acceptable.

The danger of the industrial society and the danger of risk society have significant differences. The danger of previous eras was easily perceived by the senses, while the new ones may not be perceived at all. Previously, the danger was due to insufficient level of sanitary and hygienic technologies, now - the surplus of industrial products (harmful and toxic substances in soil, water and air).

The social class played a leading role in the structure of industrial society. In a society of risk, wealth accumulates even more among the upper social units, but risks - among the lower. The same is true at the state level - risks are more concentrated in poor countries, as rich countries have the opportunity to protect themselves from a number of risks, or significantly reduce their negative impact. Moreover, rich countries can even benefit from the produced risks, in particular by creating and selling technologies that prevent risks or overcome their negative consequences.

However, the production of risks eventually leads to a boomerang effect, as the negative consequences of risks over time begin to be felt by the centers of their production, affecting those who enriched by producing risks and considered themselves protected from them. That is, the universalization and globalization of risks destroy class, national and interstate borders, and the consumption of risk simultaneously becomes the source of its production. Thus, the production of risks is a powerful factor in changing the social structure of society and its restructuring in accordance with the criterion of the degree of protection against risks.

These circumstances lead to the formation of a new disposition of political forces in society, the basis of which is the struggle to determine what is dangerous and what is not. Therefore, political potential of risk society should be analyzed by sociological theory in the categories of production and dissemination of knowledge about risks. Socially conscious risk is politically explosive: the things previously perceived as non-political become political ones. In other words, risks are "politically reflexive", they change social institutions, generate new political forces and social movements that break down old social barriers. U. Beck predicts that these movements are likely to be communities of "risk victims", whose solidarity is based on fear and anxiety, forming new powerful political forces.

The state of political instability inherent in risk society is characterized by constant tension and fear of dangers that can dramatically shake social stability. The growing distrust of existing political institutions and organizations leads to the search for a social support or, in other words, for a "firm hand". Therefore, the strengthening of authoritarian tendencies is quite real, even in countries with developed

democracies. In Ukraine, this situation is further complicated by the lack of consensus principles of effective cooperation among political establishment, as well as the absence of recognition of equal and common interest in ensuring the effective functioning of democratic institutions. One of the consequences of imperfect forms of control over the governmental activities is the strengthening of distrust and radicalization of protest movements [5]. For example, small and medium-sized businesses affected by quarantine restrictions may even resort to unconventional forms of protest.

The conditions for functioning of risk society determine the revision of fundamental principles of the normative model of society. If the normative ideal of previous epochs was equality, then in risk society the normative ideal is security. «Social project of society acquires a distinctly negative and protective character – it is not the achievement of "good", as it used to be, but the prevention of "the worst". In other words, the value system of "unequal society" is replaced by the value system of "dangerous society", and the focus on meeting new needs is replaced by the focus on their self-restraint». According to O. Yanitsky, the emergence of risk society is accompanied by changes in the perception of the normative social ideal, which leads to the rejection of progressivism and the reduction of human capital as well as mobilization of social potential [6].

Among the effective means of avoiding and overcoming the production of risk can be security as the embodiment of the unity of values, social space and system of measures. A. Maslow claimed that if the need for security is met a person can feel comfortably, but only until a new threat arises. The need for security itself, according to A. Maslow, is universal and involves not only physical security, but also achieving a sense of security from physical and emotional threats [7].

In the process of forming the ideology and policy of industrial society, science as the production of knowledge took a leading role. In risk society, the role of science in public life and politics is changing significantly. As already mentioned, the most dangerous risks produced by the results of scientific and technological modernization are not perceived directly by human senses, but exist in the form of knowledge about

them. Therefore, experts who determine the degree of risk-taking of new technologies and technical systems, as well as the media, which disseminate knowledge about them, acquire defining social and political positions. Adequate interpretation of natural science and technical knowledge into a form that will be easily accessible to the public is extremely important.

In Ukraine, this situation is further complicated by the high level of public distrust of the government, which leads to skepticism about the reality of the risks announced by the authorities, and predictions about their negative consequences. This significantly reduces the opportunities for effective forecasting and reducing the negative impacts of today's global risks. Therefore, public dialogue is necessary in order to achieve consensus positions in society on the best options for dealing with critical situations. At the same time, all parties should be aware that in risk society, the criterion of a positive result is not the maximization of benefits, or even the preservation of the existing situation, but the minimization of risks and their negative consequences.

Conclusions and suggestions. The results of globalization are the development of international alliances, organizations and trade, along with the spread of mass culture, global inequality and environmental problems, which significantly change the socio-natural space. Industrial society was characterized by a positive logic of wealth distribution, while the defining feature of risk society is a negative logic of the spreading of dangers. Challenges, risks and dangers (beginning with unemployment of certain citizens and ending with global environmental hazards) are an integral part of the modern international economy.

The expansion of the sphere of risk gives rise to new contradictions and conflicts, first between developed and developing countries, and then between developed ones. Under such conditions, some countries or social groups are given the opportunity to accumulate wealth with maximum access to the benefits of civilization, while others are exposed to mostly negative risks. However, the causes of risks that are not limited to place and time are global in modern world. The comprehensive and imminent risk is ultimately affected by those who produce it.

In modern society, "emergency conditions" often become the norm in everyday life, when individuals cease to perceive them as dangers, especially if they are not perceived directly by human senses. Opinion leaders, the media, and social movements have pushed the monopoly of natural sciences to determine the degree of risk hazards, which in many cases leads to instability and variability of public sentiment from a state of alienation to hysteria, and vice versa.

REFERENCES

1. Beck U. Risk Society: Towards Another Art Nouveau. Moscow: Progress-Tradition, 2000. 384 p.
2. Giddens A. The structure of society: An essay on the theory of structuring. Moscow: Akadem.proekt, 2003. 302 p.
3. Luhmann N. The concept of risk. TNESIS. 1994. Issue 5. P.135–160.
4. Bechmann G. Modern society: risk society, information society, knowledge society. Moscow: Logos, 2010. 248 p.
5. Mykhailych O. Signs of expanding risk society in Ukraine. Actual problems of society in the mirror of sociology / Proceedings of the second all-Ukrainian scientific-practical conference on sociology. Kyiv, March 19, 2014. Kyiv: Millennium. 2014. P.37-40.
6. Yanitsky O. "Stepchildren" of sociology: natural anomalies and catastrophes. Socis. 2012. № 1. pp. 67–76.
7. Maslow A. Motivation and personality. - Saint-Petersburg: Peter, 2008. 352 p.

ART

УДК 7.05.06.

БРЕНДИ У ГЕЙМ-ДИЗАЙНІ

Голіус Валентин Анатолійович

Асистент кафедри Дизайну та 3D-моделювання

Харківський національний університет

Міського господарства ім. О. М. Бекетова

м. Харків, Україна

Вступ./Introduction. Світовий ринок відеоігор постійно зростає, зберігаючи динаміку росту, охоплюючи все більший віковий та соціальний діапазон. Відеоігри є ефективним засобом популяризації бренду, особливо в умовах росту дистанційної взаємодії у соціумі. У результаті, колаборація гейм-дизайну і брендингу поширюється, розвиваючись і трансформуючись, тому її аналіз і періодичне дослідження з позицій гейм-дизайну має велике професійне значення.

Мета роботи./Aim. Мета роботи полягає в аналізі прикладів використання компаніями брендів у гейм-дизайні – видів, засобів, основних тенденцій, – що дозволить гейм-дизайнерам орієнтуватися у сучасних тенденціях, перспективах розвитку індустрії для професійної побудови гейм-середовища, персонажа, концепції тощо.

Матеріали і методи./Materials and methods. У ході роботи були розглянуті приклади з практики співробітництва великих світових брендів з гейм-дизайнерами у розробці відеоігор, що наглядно демонструють стан, актуальність і перспективні напрями розвитку відповідної колаборації.

Результати та обговорення./Results and discussion. Останнім часом реклама реальних брендів все частіше з'являється у відеоіграх. Великі компанії інвестують суттєві кошти в просування своєї продукції чи послуг за допомогою

індустрії відеоігор, розглядаючи її як безцінний ресурс для залучення до брендів представників молодших поколінь. У першу чергу, у якості прикладу слід відзначити серію Splinter Cell, яка доволі часто рекламувала реальні бренди, інтегруючи їх в ігрове середовище та використовуючи їх при побудові персонажу, так головний герой регулярно взаємодіє з телефоном Sony Ericsson, який зустрічається в Splinter Cell: Pandora Tomorrow. Крім того, у багатьох іграх серії зустрічається жуйка Air Waves і напій Sprite, а при розробці ігрового середовища гейм-дизайнери інтегрували в нього борди з рекламою антиперспіранту AXE (рис. 1) [1].

Рис. 1. AXE в Splinter Cell

І якщо реклама високотехнологічних, на момент виходу гри, пристроїв і технологій, таких як телефони Nokia і Sony Ericsson, процесорів AMD концептуально була органічно інтегрована в Splinter Cell, то неонові вивіски AXE викликали ряд питань у геймерів. Бренд AXE також зустрічається у дизайні Tom Clancy's Rainbow Six: Vegas [2] – тактичному шутері із серії Rainbow Six, що як і Splinter Cell: Pandora Tomorrow розроблений компанією Ubisoft [3]. Більш системно у ігровий простір The Sims 2 гейм-дизайнери інтегрували ряд популярних та масових брендів, тому що такий масштабний симулятор реального життя не може обійтися без реклами справжніх брендів. Американська компанія Electronic Arts [4] ще до релізу The Sims 2 уклала кілька контрактів із відомими компаніями. Так у грі можна придбати одяг від H&M, їздити на автомобілях Ford і навіть обставляти свої апартаменти меблями від ІКЕА (рис. 2).

Рис. 2. H&M в The Sims 2

Слід відмітити, що в The Sims розробники впроваджували рекламу реальних брендів поступово та не насильно. Щоб отримати нові речі, автомобілі та меблі необхідно було завантажити безкоштовне оновлення. Проте кожен міг від нього відмовитись і продовжити грати без брендovих речей. Гра The Sims є яскравим прикладом того, як бренди не тільки проникають у гейм-середовище, а й запозичують з нього окремі елементи у реальне життя. Так, відомий своїми кумедними та яскравими дизайнерськими рішеннями, модний будинок Moschino створив колекцію за мотивами The Sims: вона з'явилася у продажу навесні 2019 року. Креативний директор бренду Джеремі Скотт зазначив, що переносити в реальний світ окремих персонажів відомої гри було справді захоплююче [5]. У колекцію увійшли відомі аксесуари, завдяки яким геймер сам може частково стати персонажем The Sims. Наприклад, Moschino створив сережки у вигляді зелених кристалів Plumbob. Також до колекції входять святкові вбрання зі світу симсів. Не залишилися обділеними увагою дизайнерів і самі віртуальні герої: у The Sims 4 і The Sims Mobile з'явилася можливість одягнути персонажів у фірмову товстovку Moschino із зображенням кролика (рис. 3).

Рис. 3. Moschino в The Sims Mobile

Аналогічним чином, Louis Vuitton та американська кіберспортивна організація Riot Games у 2019 році запустили лінійку віртуального одягу Louis Vuitton у грі League of Legends, яка була доповнена спільною колекцією (вже не віртуальною), розробленою креативним директором жіночої лінії Ніколя Жеск'єром [6], який відмітив, що співпрацювати з гейм-дизайнерами Riot Games, завдяки їх високому професійному рівню, було просто, задача полягала лише в тому, щоб взяти образ і зробити так, щоб він добре виглядав у грі (рис.4).

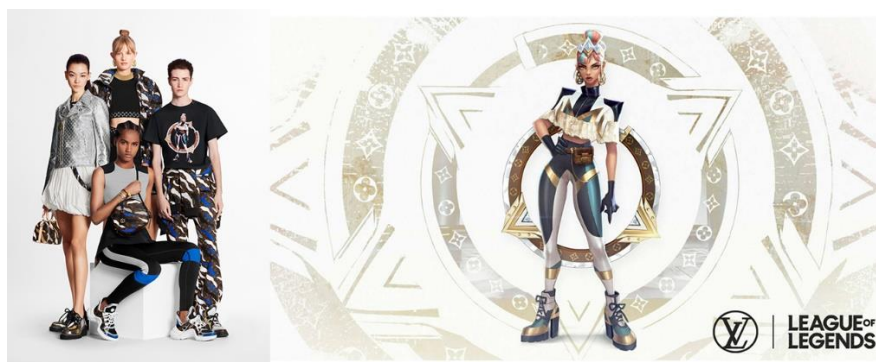

Рис. 4. Louis Vuitton в League of Legends

Є й інші цікаві приклади використання брендів при побудові персонажів, гейм-середовища та гейм-плею: ресторан «Танукі» проводив конкурс на будівництво власного ресторану у грі Minecraft, а тайський виробник молочної продукції Dutch Mill запустив інтерактивний проєкт із однією з найпопулярніших у Таїланді відеоігор у жанрі шутер – у складний момент битви дівчини у формі Dutch Mill пропонували персонажу набір для поповнення сил. У Fortnite гейм-дизайнери додали можливість одягати на персонажів віртуальний одяг Nike Air Jordan, а також культові кросівки Nike Air Jordan 1s: скіни були платні та коштували від \$13 до \$18. Red Bull співпрацював з Рас Man: персонажам потрібно було купити банку Red Bull з лімітованої колекції (реальну, офлайн) та за допомогою коду на упаковці розблокувати лабіринти Red Bull World.

Іншим рівнем взаємодії брендів і гейм-дизайнерів є створення власних брендovаних ігор. Так, згаданий вище французький будинок моди Louis Vuitton, який працював з такими великими ігровими франшизами, як League of Legends

і спонсорував турніри з кіберспорту, відзначив 200-річчя засновника бренду Луї Віттон дуже несподівано – запуском відеоігри. Складається враження, що в компанії вирішили, що в наш час це найкращий спосіб пригадати біографію Луї Віттона – саме на ній заснований сюжет Louis The Game. Як відомо, майбутній дизайнер у 14 років пішки вирушив до Парижа: йому треба було пройти 400 км, і шлях зайняв два роки. Так само, як і Луї Віттон, персонаж гри Louis The Game Вів'єн долає великі відстані, і дорогою їй потрібно зібрати 200 свічок з монограмою LV і знайти ключі, які відкривають нові рівні (рис. 5). «Найкращий спосіб залучити людей – це використовувати те середовище, яке їм подобається», – сказав генеральний директор Louis Vuitton Майкл Берк [7].

Рис. 5. Louis The Game

ІКЕА також запустила власну онлайн браузерну гру про легендарну плюшеву акулу Блохей (рис. 6). Геймеру потрібно допомогти хижачці пропливти по квартирі і не зачепити меблі [8]. Переможці, які набрали найбільше очок, отримують грошову винагороду на карту ІКЕА Family.

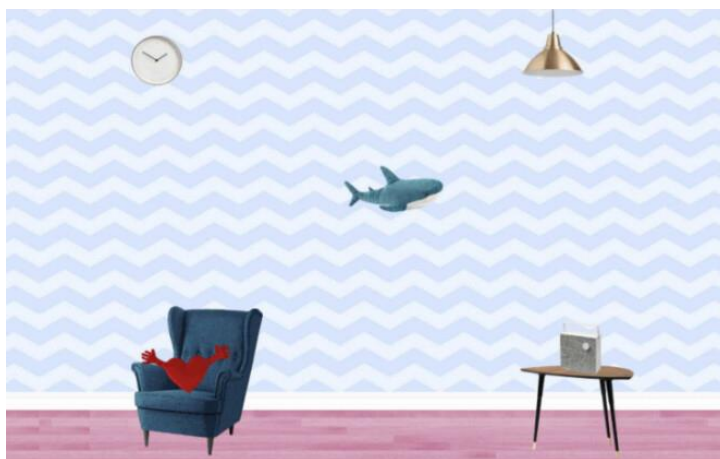

Рис. 6. ІКЕА Family

Американський бренд Schick на фоні продажів бритв, що впали через карантин, запустив онлайн-гру, де користувачам потрібно ухилятися від перешкод, голити голови перехожим і заробляти очки (рис. 7) [9]. За кожні 100 очок, отриманих гравцями, компанія жертвує \$1 у фонд, який допомагає дітям з онкологічними захворюваннями.

Рис. 7. Schick. Shave The Day

Висновки./Conclusions. Аналіз розглянутих прикладів зі світової практики співробітництва брендів з гейм-дизайнерами при розробці відеоігор показав, що цей вид колаборації динамічно розвивається, трансформується, що робить необхідним періодичні та систематичні дослідження у цій сфері з позицій гейм-дизайну та з метою прогнозування та підвищення рівня професійності гейм-дизайнера при розробці ігрового середовища, побудові персонажів тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Splinter Cell: Chaos Theory Sam Fisher Chews Airwaves Gum And Uses Axe Body Spray. URL:<https://whatculture.com/gaming/10-weirdest-product-placements-in-video-games?page=4>
2. AXE Ads in Rainbow 6 Las Vegas. URL:https://www.reddit.com/r/Rainbow6/comments/ey6t9u/there_are_axe_ads_in_rainbow_6_las_vegas/
3. Tom Clancy's Rainbow Six: Vegas. URL:https://www.igromania.ru/article/10103/Tom_Clancy's_Rainbow_Six_Vegas.html
4. Electronics Art. URL: <https://www.ea.com/ru-ru>

5. Гейміфікація модної індустрії. URL: <https://wgame.com.ua/post/geymifikatsiya-modnoy-industrii-kollektsii-po-motivam-populyarnih-videoigr-100221>
6. Louis Vuitton та кіберспорт. URL: <https://donttakefake.com/louis-vuitton-i-kibersport-brend-sozdal-kollektsiyu-po-motivam-geroev-league-of-legends/>
7. Люксові бренди у відеоіграх. URL: <https://kursiv.kz/news/otraslevye-temy/2021-10/kak-lyuksovye-brendy-podsazhivayutsya-na-videoigry>
8. IKEA Family. URL: <https://ikea-family.ru/shark/game>
9. Shave The Day. URL: <https://www.shavetheday.com/>

HISTORICAL SCIENCES

UDC 94(477)

RELATIONSHIPS BETWEEN THE ZAPOROZ'KA SICH AND BUKOVYNIAN DRAGOMYRNA MONASTERY, AS ITS "SPIRITUAL CHILD"

Kotsur Halyna Heorhiivna

Doctor of Historical Sciences, Professor

Kotsur Anatoliy Petrovych

Doctor of Historical Sciences, Professor

Taras Shevchenko National University of Kyiv

Kyiv, Ukraine

Abstract: it is clarified the key issues of relations between the Zaporoz'ka Sich and its "spiritual offspring" on the example of relations between the Reverend Paisiy Velychkovsky, monasticism from the Bukovynian Holy Spirit Monastery in Dragomyrna and Cossack Kish Ataman Petro Kalnyshevsky. Today, this page of Ukrainian history is little known to the scientific community.

Key words: Zaporoz'ka Sich, Kish Ataman, Petro Kalnyshevsky, Dragomyrna Monastery, Reverend Paisiy Velychkovsky, Bukovyna, charitable donations, church bell.

In modern Ukrainian historiography there are a number of studies, that indicate an extremely great sincerity in donations and charity in favor of Christian shrines by the Zaporozhian Cossacks and personally P. Kalnyshevsky. The first works appeared, which reveal the relationship between the Zaporoz'ka Sich and spiritual shrines with the Dragomyrna Monastery and the Rev. Paisiy Velychkovsky. Anatoliy and Vita Kotsur, Serhiy Shumylo, Yuriy Shovkun dwell on these aspects in their works.

Paisiy Velychkovsky (1722-1794) is Ukrainian ascetic, philosopher-theologian, writer, translator, who had a huge impact on the spiritual and cultural life of Ukraine, Romania, Moldova, Greece. The name of Paisiy Velychkovsky is a majestic image of a Ukrainian, illuminated by a halo of holiness, the highest spiritual purity and exceptional morality. The future saint was born on December 21, 1722 in the family of a priest in Poltava. He was the eleventh child in this family. He was educated at the Kyiv-Mohyla Academy. In 1746 Paisiy moved to the Holy Mount Athos. He stayed there for 17 years, gathering around him a large number of monks, founded the hermitage of St. Elijah the Prophet and received a monastic vow in the mantle [1, p. 116]. This hermitage was under the protection of the Zaporoz'ka Sich.

In 1763, he left Mount Athos together with 64 another monks. Together with the fraternity, he founded a separate monastery in the Bukovynian Carpathians, in Dragomyrna. In 1779, Father Paisiy transferred to the board of trustees in the nearby large monastery of Neamt. He united there a whole school of translators and copyists of books. Since then, more than 300 manuscripts have been preserved, of which more than 40 were written by Paisiy [1, p. 117].

When we have been in Romania, in the Dragomyrna monastery, we stumbled unexpectedly upon a church bell. We read the engraved text on it: "In 1767, this bell was made for Moldavia, for the monastery of Dragomyrna with the blessing of Father Abbot Paisiy Velychkovsky and by the efforts of the diligent student Gabriel at the expense of benefactors from the Zaporozhian Army. It is poured in Moscow in the workshop of Dimitriy Piragov weighing 1100 kilograms" [2].

It was found after studying the available materials of the libraries and archives of the monasteries in Drahomyrna and Nyamets, that Paisiy Velychkovsky had an active relationship with the Zaporoz'ka Sich, his "spiritual child". His correspondence with P. Kalnyshevsky has been preserved. One of the letters stated that "one hundred and fifty of our brothers joined the Dragomyrna Monastery... most of them come from the Rus people, and most of all from the famous Orthodox region of Zaporozhzhia" [5, p. 35]. It is known from the letters, that Zaporoz'ka Sich and personally P. Kalnyshevsky made the most generous charitable donations to the

monastery in Dragomyrna. In his letters, the Rev. Paisiy addressed P. Kalnyshevsky: “To His Majesty the Mercy of the glorious Kish Zaporozhian Army ” [5, p. 36]. P. Kalnyshevsky is called “the most special benefactor”, “our most merciful ruler”, and the Cossack liberties are called “the country of Zaporozhzhia”, “the country of the Zaporoz’ka Sich” [5, back p. 35, 47].

Rev. Paisiy Velychkovsky sent repeatedly hieromonks from Dragomyrna to Sich to collect donations. In his letters he thanked P. Kalnyshevsky “for his father’s mercy” [5, p. 99]. In Moscow, it was ordered to cast a church bell for the monastery at the expense of the Cossacks.

The magazine “Kyiv Antiquity” from 1894 contains information, that “the monk Gabriel, who arrived in Zaporoz’ka Sich on behalf of Paisiy Velychkovsky, bought a large bell by the collected donations of 630 rubles for the Dragomyrna Monastery in 1767” [3, p. 349]. Further we find: “Meanwhile, in April 1767, Gabriel from the Sich went with a kish passport to the city of Romen to buy a bell, which was bought for 6 hundred and thirty rubles from the money of alms four hundred and thirty rubles, and two hundred rubles of his own, and this bell is now in the Sich” [3, p. 349]. Today the church bell is located in the Dragomyrna Monastery. Local monks call him “Zaporozhan”.

In the ancient prints of the monastery there is information, that the Orthodox Zaporozhian Cossacks visited the shrines, listened to worship, fasted and prayed, confessed and partook with the holy mysteries of Christ. One of the materials states: “Zaporozhian Cossacks often traveled to the holy mountains of Mount Athos, and especially to Drahomyrna, to the Moldovaavalakh monastery”. Also it is noted in one of the letters of Rev. Paisiy Velychkovsky, that many of the brothers were former Zaporozhian Cossacks in the monastery in Dragomyrna. This fact is partly discussed in the publication of S. Shumylo [4].

Thus, an important page of national history is the relationship between the Zaporoz’ka Sich and spiritual shrines, between Petro Kalnyshevsky and Paisiy Velychkovsky, as great ascetics and saint.

REFERENCES

1. Kotsur Anatolii, Kotsur Vita. Information on Paisius Velichkovsky and the Romanian Monasticism of the 18th Century in the Pages of «Kievskaiia Starina» (1892-1894). *Codrul Cosminului*: University of Suceava (Romania). 2018. Vol. XXIV. No. 1. P. 113-130.
2. Коцур Г., Коцур А. Не досліджені сторінки життєпису кошового отамана Запорозької Січі Петра Калнишевського. Церковний дзвін. *Голос Посулля*. 2019. № 100-101. 20 груд. С. 4.
3. П. К истории обителей Паисия Величковскаго. *Кіевская старина*. Ежемесячный исторический журнал. Київ, 1894. Май. Том XLV. С. 345-350.
4. Преподобний Паїсій Величковський. «Повість про святий собор» та маловідомі листи / С. В. Шумило (упоряд., передмова, наукова розвідка та коментарі). Київ: Видавничий відділ УПЦ, 2016. 207 с.
5. Центральний державний історичний архів України, м. Київ. Ф. 229. Оп. 1. Спр. 166.

**ПРОБЛЕМА И СОСТОЯНИЕ СЕЛЬСКИХ КАДРОВ В КУЛЯБСКОЙ
ОБЛАСТИ ТАДЖИКСКОЙ ССР В ГОДЫ ВЕЛИКОЙ
ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЫ**

Исуфов Шердил Ватанович,
докторант (PhD)

кафедры истории таджикского народа,
Кулябский государственный университет
имени А. Рудаки, Республика Таджикистан,
Хатлонская область, г. Куляб

В годы Великой Отечественной войны решение проблемы массового личного состава колхозов было важнейшей задачей военного хозяйства. С первых дней войны колхозы Кулябской области Таджикской ССР столкнулись с большими трудностями, в результате чего многие трудоспособные мужчины ушли на фронт, а также мобилизация колхозников для работы в промышленности. Таким образом, в Кулябской области наблюдалось значительное сокращение трудоспособного населения. В этом контексте особое значение приобретали руководство массовыми кадрами колхозов, контроль за их работой, расстановка кадров и правильная организация труда в колхозах.

Ключевые слова: Таджикской ССР, Кулябская область, колхоз, сельских кадров, сельское хозяйство, трактористы, женщины.

Кулябская область была одной из первых четырех областей Таджикской ССР, образованной из Кулябского округа Указом Президиума Верховного Совета СССР от 27 октября 1939 г. В состав области были включены город Куляб и районы: Бальджуванский, Дангаринский, Дашти-Джумский, Кангуртский, Кзыл-Мазарский, Колхозабадский, Кулябский, Муминабадский, Фархарский, Сари-Хосорский, Ховалингский и Шуроабадский. Накануне Великой Отечественной войны большая часть населения Кулябской области проживала в сельской местности. По данным Всесоюзной переписи населения

СССР 1939 г., общая численность населения Кулябской области составляла 210 575 чел., в том числе 8 439 чел. в городе и 202 136 чел. в сельской местности

С первых дней Великой Отечественной войны аграрный сектор Кулябской области столкнулся с множеством проблем, поскольку на фронт ушли трудоспособные мужчины, а также происходила мобилизация колхозников для работы в промышленности. В течение 1941-1942 гг. значительная часть директоров МТС, совхозов, председателей сельских поселений и колхозов, большая часть механизаторов, а также агрономов, зоотехников и других специалистов сельского хозяйства были отправлены из республики на фронт. Поэтому сельскохозяйственные работы велись в основном силами женщин, пенсионеров и подростков. Оставшиеся в колхозах мужчины обычно работали в управлении или в машинно-тракторных станциях (МТС).

По состоянию на 1 июля 1940 г. в Кулябской области насчитывалось 685 колхозов. За годы войны их численность сократилась. Если до 1942 г. отмечалось сокращение числа колхозов за счет объединения мелких в более крупные, то с 1942 г. из-за территориальной разобщенности, было проведено их разукрупнение из-за экономической слабости крупных хозяйств, национальными особенностями и по соображениям организационного порядка. Всего по состоянию на 20 января 1945 г. в Кулябской области насчитывалось 569 колхозов

Изменилась и социально-профессиональная структура колхозного крестьянства региона. Большинство трудоспособного населения составляли женщины. Административно-управленческий персонал колхозов, сельская интеллигенция и колхозники, обслуживающие бытовые нужды, наравне со всеми остальными участвовали в колхозном производстве, на полевых работах. Практически все группы сравнялись по характеру труда, а уровень профессиональной подготовки резко снизился. Для повышения квалификации работников в области была создана большая сеть краткосрочных семинаров и курсов по подготовке звеньевых, сборщиков, косцов, учетчиков, табельщиков и

т. д. Всего в 1942 г. из числа работников массовых профессий прошли повышение квалификации 1929 человек.

Резко сократилась и численность механизаторских кадров. Для решения проблемы механизаторов путем индивидуального обучения подготовлено 180 трактористов, из них 40 женщин, 11 комбайнеров (6 женщин), 6 помощников комбайнеров, 6 шоферов, 7 слесарей и столько же кузнецов, а также 5 токарей. Активно проводилась подготовка механизаторов в Ленинабадском и Шахринауском районах, неплохо было постановлено дело с подготовкой кадров в Колхозабадском, Кулябском и Кизил-Мазарском районах. Повышали уровень подготовки и квалифицированные кадры. В июле 1941 г. в центре Ховалингского района Кулябской области были организованы курсы подготовки трактористов, где прошли обучение 42 женщины. В результате организации специальных технических (тракторных) курсов для женщин и девушек были сформированы тракторные бригады. Их возглавили опытные трактористы. К июню 1942 г. в Ховалингском районе действовало шесть тракторных бригад.

Большое внимание в годы войны уделялось привлечению на работу в колхозы неработающих женщин. По переписи населения 1939 г. в стране 592,3 тысячи женщин работали только в своих домашних хозяйствах. Во многих колхозах Кулябской области, особенно в пригородах, женщины и до войны играли важную роль в сельском хозяйстве. Однако женский труд в основном был связан с индивидуальными хозяйствами. До войны сотни тысяч женщин жили в сельской местности, работая только в собственном хозяйстве. В области обучение прошли 106 колхозных счетоводов, в том числе 52 женщины и 4 инвалида Великой Отечественной войны.

Особое внимание исполком Кулябского областного Совета депутатов трудящихся уделил подготовке инженерно-технических кадров взамен уехавших на фронт мужчин и женщин во время войны. Этот вопрос постоянно обсуждался на заседаниях облисполкома. Следует отметить, что накануне Великой Отечественной войны в народном хозяйстве республики

насчитывалось 149 тыс. рабочих. Например, доля женщин в общей численности рабочих и служащих в народном хозяйстве Таджикистана в 1941 г. составляла 55%, в 1942 г. – 53,4%, в 1944 г. – 57,4%, а в 1945 г. – 55,3%. На хлопкоочистительном заводе в г. Кулябе 69%, а на хлопкоочистительном заводе в г. Фархоре 66% рабочих составляли женщины. Во время войны женщины заменяли идущих на фронт мужчин. В короткие сроки они смогли освоить профессии тракториста, комбайна и другие специальности. Много сделали для обучения женщин сельскому хозяйству в Сарихосорском районе. В 1943 г. здесь 91 колхозница окончила краткосрочные курсы и получила работу по специальности.

Кроме того, во время войны женщины занимали руководящие должности наравне с мужчинами. Одной из них была Гавхар Шарипова, бригадир, председатель колхоза, председатель Кулябского облисполкома, четырехкратный депутат Верховного Совета Таджикской ССР, обладатель двух орденов Ленина, Красного Знамени и других государственных наград. Среди героинь трудового фронта, следует назвать Оиша Сарваровой, Зебо Гадоевой, Тойди Бобиевой, Хуморби Зарифовой должны быть названы в честь десятков и сотен женщин из Кулябской области, которые днем и ночью трудились, чтобы обеспечить фронт продуктами и одеждой, чтобы приблизить день Победы.

В условиях военного времени учебные заведения и курсы проводили обучение по ускоренной программе, что снизило качество обучения. Слабая учебно-материальная база, отсутствие лабораторий и учебных мастерских во многих учебных заведениях, нехватка педагогических кадров создавали трудности в подготовке кадров для села. Однако, несмотря на все трудности, в годы войны проблему сельских кадров в Кулябской области Таджикской ССР сумели решить и смогли заменить ушедших на фронт односельчан.

ЛИТЕРАТУРА

1 Амир Сайиди Мунки. Яхсу: научно-популярные очерки.-Душанбе, 2014. С. 266

- 2 Государственный архив новейшей истории Республики Таджикистана Ф. 3., оп. 126, д. 276, л. 16.
- 3 Государственный архив новейшей истории Республики Таджикистана. Ф. 3.Р. 126. П.185. В. 119.
- 4 Государственный архив Хатлонской области Кулябской регионе. Ф 7. Р.1. П.13. В. 8.
- 5 Назаров Б. Фаълони кор мекунем. Болшевики Ховалинг. 29 майи соли 1941.
- 6 Раъмонов Љ., Иброҳимов И., Даминзода С. Абадзиндаъо (нусхаи электронӣ). Кӯлоб, 2015. С. 210-211.
- 7 РГАЭ. Ф. 1562. Оп. 336. Д.306. Л. 17; Д. 323. Л. 15; Д.331. Л. 16; Д.334. Л. 18; Д.336. Л. 12.
- 8 Численность населения СССР на 17 января 1939 г. Москва 1941, С. 9, 239
- 9 Шарифов Д. Маълуми рисолаҳои таърихӣ ва адабӣ. Душанбе - 2013, С. 270-271

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ГЕТЬМАНЩИНИ У XVIII СТОЛІТТІ

Кудіна Карина Ілгамівна

магістрантка

Глухівський національний педагогічний університет

ім. О. Довженка

м. Глухів, Україна

Вступ. Соціально-економічні відносини в суспільстві є потужним фактором, що визначає розвиток держави. Гетьманщина за часи свого існування була державним утворенням зі стійкими станами, які вирізнялися економічною і соціальною самостійністю. Формування структури станової Гетьманщини розпочалося ще в роки національно-визвольної війни 1648–1657 рр., а вже чітких ознак вона набула на початку XVIII ст.

Українська козацька держава XVII століття, створена в результаті Національно-визвольної війни у 1648-1654 роках, пройшла різні етапи розвитку, що впливало на її кордони, структуру та державно-правовий статус. Внаслідок переможної народно-визвольної війни під проводом Богдана Хмельницького сформувалася Українська Козацько-Гетьманська держава. Вирішальну роль у формуванні держави відіграла Запорізька Січ. Наприкінці 1648 р. – на початку 1649 р., Військо Запорізьке мало всі основні ознаки державності: власну територію, владу, забезпечення особливого адміністративного апарату.

Мета роботи: розкрити особливості соціального становища населення та економічного розвитку держави Гетьманщини у XVIII столітті.

Матеріали та методи. У дослідженні застосовано методи теоретичного аналізу, синтезу, абстрагування й узагальнення, історичний та хронологічний методи.

Результати та обговорення. Наприкінці XVII – початку XVIII століття на Гетьманщині відбулися важливі соціальні зміни. Українська козацька

старшина поступово перетворилася в клас поміщиків. Під кінець XVIII століття вона складала 1% населення і володіла 50% землі.

У середині XVIII століття нова шляхта мала свою формальну організацію – Значне військове товариство і була поділена на три соціальні категорії. Першою і найвпливовішою категорією були «бунчукові товариші», які перебували під прапором, корогвою, тобто безпосереднім керівництвом гетьмана. Далі йшли «військові товариші», яких призначала Генеральна військова канцелярія або центральна адміністрація Гетьманщини. Третя категорія – «значкові товариші» – були підпорядковані полковнику. Нова шляхта також перебувала під особливою судовою юрисдикцією: бунчукових товаришів судив лише гетьман, військових товаришів – Генеральна канцелярія, значкові ж судилися тільки полковниками.

Для нової української знаті було прикро, що з 1722 року росіяни автоматично здобували шляхетське звання, коли вони досягали певної посади в «Табеле о рангах». Навіть найвищі посади в Гетьманщині не гарантували цього.

Таким чином, нова українська знать боролася за рівність українських та російських посад і чинів, а також за визнання та підтвердження свого імперського аристократичного статусу. Але в Гетьманщині влада, багатство та привілейований правовий та соціальний статус нової української знаті залишилися незмінними.

Протягом століть після повстання Хмельницького українське суспільство зазнало суттєвих змін. Зникла стара знать – її нащадки зникли в новій еліті. Елітою було захоплено садиби, вона жила від примусової праці селянства, а згодом прийняла стару назву шляхти – дворянство. І навпаки, селянство, звільнене від рабства під час повстання, возз'єдналось із землевласниками.

Деякі козаки, зберігаючи певні привілеї, також переходили на становище кріпаків-селян. Оскільки селяни та збіднілі козаки становили більшість населення, намісництво змінилося на землю «панів та селян», що відповідало характеру соціальних відносин тогочасної Східної Європи. Врешті-решт, селян вважали більше залежними селянами, ніж кріпаками, хоча можливості переходу

від одного поміщика до іншого були значно обмежені, і це знову призвело до повного панського владарювання над ними.

Основним джерелом існування населення Гетьманщини продовжувало залишатися сільське господарство. Торгівля і мануфактури залишалися нерозвиненими – навіть у порівнянні з сусідніми землями Росії. Російські царі чинили так само, як і абсолютні монархи в інших країнах: роблячи спроби стимулювати господарський розвиток околиць, в той же час не дозволяли їм перевершити в економічному відношенні центр держави, тобто в даному випадку власне Росію. Результати такої політики сильно позначилися на економічному становищі України XVIII ст.

Економіка Гетьманщини типологічно належала до центральноєвропейських господарств, а козацька старшина до еліт Центральної Європи. Сільське господарство Гетьманщини прийшло у занепад. При загальній консервативності сільського господарства в Україні все до кінця XVIII ст. з'являється щось нове – наприклад, кукурудза і картопля. Частіше, ніж до цього, землевласники вкладають кошти в пов'язані з сільським господарством виробництва, починаючи отримувати від них істотну надбавку до своїх капіталів.

Росія не була зацікавлена в розвитку державності України. Торгівля, і, відповідно, митна справа на Україні занепадали. Царський уряд став на шляху регламентації зовнішньої торгівлі Гетьманської держави з іншими країнами. Зовнішня торгівля майже не розвивалася до того часу, поки в кінці XVIII в. були засновані портові міста на узбережжі Чорного моря. Особливо підірвала український експорт «система заповідної торгівлі». Так, «заповедные товары» – прядиво, поташ, юхта, сало, віск, конопляна олія, кав'яр мали вивозитися через російські порти, що було економічно не вигідно. З Малоросії заборонили вивозити товар, який на той час належав до оброблювальної промисловості.

Витіснення з зовнішнього і внутрішнього ринку українського торговельного капіталу, слабкий розвиток мануфактури та фабрики (на кріпосницькій праці), занепад кустарно-цехової промисловості призвели до

стагнації міста. Місто перетворювалося на центр сільськогосподарської округи, населення якого значною мірою забезпечувало себе продуктами харчування. Отже, у подальшому, з густішим заселенням запорозьких земель стали розвиватися хліборобство, торгівля й тваринництво.

Висновки. У XVIII ст. соціальний устрій Лівобережної України було приведено у відповідність з тим, що на той час склався в сусідніх східноєвропейських країнах. З появою в Гетьманщині дворянської еліти селяни знову стали кріпаками, а козаки за своїм статусом зрівнялися з селянами. У суспільстві будувалася вертикальна ієрархія, в якій політичний, правовий та соціальний статус особи визначався її приналежністю до певної соціальної групи. Провідне місце в цій ієрархії належало новій національній еліті – козацькій старшині.

На початку XVIII ст. основним джерелом існування населення Гетьманщини продовжувало залишатися сільське господарство. Торгівля і мануфактури залишалися нерозвиненими – навіть у порівнянні з сусідніми землями Росії. Російські царі чинили так само, як і абсолютні монархи в інших країнах: роблячи спроби стимулювати господарський розвиток околиць, в той же час не дозволяли їм перевершити в економічному відношенні центр держави, тобто в даному випадку власне Росію.

У XVIII століття в економічному відношенні Гетьманщина входить як далека периферія ранньомодерної європейської економіки та як транзитна територія між Східною Європою (Московська держава, Кримське ханство), Османською імперією і центральноєвропейськими країнами.

POLITICAL SCIENCES

УДК: 378.147:341.231.14

АКТУАЛЬНІ МЕХАНІЗМИ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ

«МІЖНАРОДНИЙ ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ»

СТУДЕНТАМ-МІЖНАРОДНИКАМ ФАКУЛЬТЕТУ ПСИХОЛОГІЇ НПУ

ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА

Булах Ірина Сергіївна

доктор психологічних наук, професор

Ковчина Ірина Михайлівна

доктор педагогічних наук, професор

Панченко Маргарита Валеріївна

кандидат історичних наук, доцент

Національний педагогічний університет

імені М. П. Драгоманова

м. Київ, Україна

Анотація: В статті розкриваються механізми викладання дисципліни «Міжнародний захист прав людини». Сформовані нормативи міжнародного та національного законодавства, у поєднанні з психологічними особливостями забезпечення професійної діяльності дозволяють студентам-міжнародникам оволодіти знаннями та вміннями при захисті власних прав та прав і свобод громадян України.

Ключові слова: міжнародний захист, права людини, компетентності, психологія спілкування, норми законодавства.

Чотири роки тому, згідно вимог Європейської концепції, факультет психології НПУ імені М.П.Драгоманова почав набір студентів на спеціальність «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії». Ми вбачали в такому колаборизмі вимогу для двох сторін: міжнародники-

професіонали мають володіти психологічними знаннями, сформованими компетентностями, що підвищує їх функціонал як фахівців, студенти отримують соціальні навички (hard skills), а психологам забезпечується професійна інформація з основ міжнародних відносин, розуміння іноземної мови, взаємний обмін цікавими ідеями міжнародного призначення (face to face).

Оскільки механізми є конструктами у професійній підготовці студентів, то на факультеті психології конструктами виступають для міжнародників – психологічні особливості взаємодії з індивідумом, а для психолога – розуміння якості міжнародних відносин. Таке поєднання, на сьогодні, є майже ідеальним для студентів на нашому факультеті.

Проводячи опитування серед абітурієнтів, які подали документи, ми побачили, що випускники шкіл свідомо обрали факультет психології, оскільки є нові запити молоді і нове бачення молоді щодо майбутньої діяльності.

У курсі дисципліни «Міжнародний захист прав людини» нами також поєднується, із здавалося б непоєднуваною галуззю: міжнародна діяльність, права, норми поведінки, психологія. Маючи великий досвід викладання правознавчих дисциплін, педагоги кафедри й факультету дійшли висновку, що для міжнародників потрібно засвоїти основи психології. Адже права людини, норми поведінки є термінологічними поняттями, пов'язаними із психологією, саме на засадах психології індивідуми дотримуються або недотримуються норм законодавства у власній поведінці в соціумі, в життєвому середовищі.

Правові норми вимагають точності у виконанні будь-якої функції, забезпечення дипломатичних протоколів, без яких унеможлиблюється робота у галузі міжнародних відносин. Тобто, якщо поставлено завдання налагодити зв'язки з Північною Кореєю, наприклад, то вивчається законодавство цієї держави, скурпульозно. Також і для психологів є певні норми, через які психолог у своїй роботі з клієнтом або групою людей не має права переступати. Правові, законодавчі основи виступають основним транслятором життя будь-якої держави.

Тому предметом вивчення дисципліни є і теорія, і практика унормованого

міжнародного захисту прав людини, визначені загальні принципи окресленого розвитку та формування захисту прав індивідуума у світовій системі захисту прав людини, охарактеризовані основні особливості, механізми та складові норм захисту людини і громадянина у міжнародному просторі та державах нашої планети.

Метою даного курсу ми вбачаємо формування чітких компетентностей у студентів-міжнародників на засадах отриманої професійної інформації, до яких включено нормативи міжнародного та національного законодавств, а також педагоги мають навчити студента здатностям аналізувати правові документи, вміти застосовувати, при першій потребі, у практичній діяльності, сформувати у студентів здатності забезпечувати права громадянина у виконанні власних обов'язків та здатності захищати права людини у цілому. Одну із провідних ролей відіграють знання про поведінку та характер людини із сфери психології.

У розглядуваній дисципліні нами визначено завдання. Насамперед, це формування у студентів загальних уявлень про сутність міжнародного захисту прав людини як складової міжнародної діяльності у сфері міжнародних відносини. Ми упевнені, що для студентів є важливим не тільки знати понятійний апарат, але й ознайомитись з деякими практичними ситуаціями, які вони можуть зустріти у роботі (наприклад, втрата нашим громадянином паспорта у зарубіжній поїзді, отримання травм тощо). Для більш посиленого формування професійних знань нами використовують Концепції Європа 2030 та Україна 2030. Забезпечуючи Стандарти спеціальності, педагоги розвивають у студентів інтернаціональні цінності та бажання навчатися протягом життя. На сьогодні ця вимога важлива, оскільки конкуренція на ринку праці як в Україні, так і за рубежом зростає.

Зазначимо, що у своїх лекціях педагоги згадують і такі механізми забезпечення прав людини, як «Поліна» - поліція із забезпечення прав людини проти сексуального насилля, «Піца» - замовити піцу за телефоном поліції, секретне слово, яке указує поліції на домашнє насилля тощо. Це приклад взаємообміну міжнародним досвідом із забезпечення прав людини.

Ми згадуємо зарубіжний досвіт у контексті прав студента. Наприклад, у Німеччині за пропуск заняття можна заплатити штраф у 2500 Євро, а у Бангладеш за підробку на іспиті студент може отримати тюремне ув'язнення. І тут ми розглядаємо поведінку студента, який прийняв рішення про пропуск занять, знаючи про суворі нормативи законодавства.

Протягом викладання предмету, під час аудиторних та дистанційних занять студент знаходить в Internet-мережі судові засідання «Україна проти...» (Україна vs Росія, наприклад). Зазначимо, що міжнародники, як і психологи із задоволенням знайомляться з механізмами проведення судового засідання, ухвалами, протоколами. У них виникає багато питань, тому, у рамках самостійної роботи, нами пропонується відвідування реальних судових засідань в Апеляційному суді м.Києва або у будь-якому суді за місцем проживання студента. В Апеляційному суді вже звикли до присутності студентів на засіданнях (окрім часу локдауну). Зазначимо, що в YouTube мало приводиться реальних прикладів, хоча у своїй більшості судові засідання відкриті. У рамках Закону України «Про безкоштовну правову допомогу» № 3460-VI, прийнятого Верховною Радою України 2 червня 2011 року відкрита гаряча лінія 24/7, де кожний громадянин може отримати консультацію з питання, що турбує.

Студент набуває здатності працювати у сфері міжнародних відносин, характеризувати основи міжнародного захисту прав людини, аналізувати та уточнювати термінологічний апарат та професійну джерельну базу унормованих прав людини у міжнародному форматі, також вміє застосовувати набуті знання у практичних правових ситуаціях, здатен професійно діяти у міжнародному контексті.

СУТНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ

Мельниченко О. Є.

аспірантка

кафедри державного управління,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна

Вступ. Одним із ключових питань сучасного суспільства є забезпечення його сталого розвитку, що в свою чергу обумовлено “регулюванням відносин між гілками влади, між владою і суспільством” [2], тому виникає потреба в певних регулювальних інструментах, зокрема такому як соціальна комунікація.

Процес комунікативної взаємодії між різними складниками соціального механізму покликаний створити узгоджену систему реалізації потреб і врахування інтересів окремих особистостей, груп, соціальних прошарків. У системі публічного управління соціальна комунікація стає найважливішим складником і необхідною умовою її ефективного функціонування.

Мета роботи. Визначити та проаналізувати сутність та значення соціальної комунікації в публічному управлінні.

Матеріали і методи. Аналіз наукової літератури та узагальнення цього аналізу.

Результати та обговорення. Комунікація пронизує усю діяльність владних структур за будь-яких політичних режимів, набуваючи специфічних видів та форм. У тоталітарних устроях методи побудови комунікативних зв'язків держави із суспільством вирізняються, як правило, односпрямованим, жорстко-пропагандистським, маніпулятивним характером. У демократичних країнах органи публічного управління використовують збалансовану систему каналів прямого та зворотного зв'язку, засновану на маркетингових технологіях комунікативної взаємодії (паблік рілейшнз, реклама тощо).

Однак, сьогодні демократичний вектор у розвитку України відрізняється нестабільністю, що пов'язано, перш за все, з відсутністю довіри суспільства до влади, з одного боку, та низькою політичною компетентністю самих громадян, з іншого. За даними численних досліджень у свідомості майже половини наших співгромадян сформовано дві моделі поведінки стосовно держави: патерналістська, успадкована від минулого та індивідуалістична, яка є для більшості нав'язаною обставинами життя [3].

Варто наголосити, що така ситуація, коли більшість українських громадян вважають, що держава повинна враховувати їхню думку, “радитися” при прийнятті рішень, проте включитися в роботу органів управління та взяти на себе навантаження соціальної відповідальності населення не готове. Нерідко це обумовлено розчаруванням українців, делегітимацією і прогресуючим відчуженням громадян від усіх державних та суспільних інститутів [2].

З іншого боку, діяльності органів публічного управління сьогодні притаманні традиційний бюрократизм, пріоритет власних корпоративних цілей, високий ступінь закритості, що призводить до відсутності гнучкого і адекватного реагування на зміни, які відбуваються в державі.

Ці процеси не сприяють демократичним перетворенням, що відбуваються в нашій країні, тому набуває великого значення налагодження конструктивного діалогу влади і суспільства – ефективної соціальної комунікації.

Соціальну комунікацію визначають як передачу інформації, ідей, емоцій за допомогою знаків, символів; процес, який пов'язує окремі частини соціальних систем між собою; механізм, за допомогою якого реалізується влада.

Відповідно до моделі американського політолога Г. Лассуела процес комунікації має п'ять елементів:

- хто – комунікатор (той, хто передає і формує повідомлення);
- що – повідомлення;
- як – спосіб передачі повідомлення, канал;
- кому – аудиторія, якій адресується повідомлення;

– навіщо – з яким ефектом, ефективність [4].

Отже, можна виділити головні особливості соціальної комунікації: по-перше, це її учасники – соціальні суб'єкти; по-друге, це сам зміст комунікації – інформація.

Висновок. Отже, вивчення законів функціонування соціальної комунікації, взаємодії її елементів, організації цього процесу в системі публічного управління, а також виявлення можливостей адаптації вже існуючих комунікативних технологій до реалій сучасної України набувають сьогодні особливого значення й актуальності, як в теоретичному так і емпіричному аспектах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бебик В. М. Інформаційно-комунікаційний менеджмент у глобальному суспільстві: психологія, технології, техніка паблік рилейшнз: монографія. Київ: МАУП, 2005. С. 31. (дата звернення 15.10.2021).

2. Дрешпак В. М. Комунікації в публічному управлінні: навч. посіб. Д.: ДРІДУ НАДУ, 2015. С.12–13 (дата звернення 15.10.2021).

3. Мазур В. Г. Комунікації як механізм взаємодії державних органів влади та громадськості на регіональному рівні. *Електронний журнал “Державне управління: удосконалення та розвиток”* URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=313> (дата звернення 15.10.2021).

4. Harold Dwight Lasswell. A Biographical Memoir by Gabriel A. Almond. *Biographical Memoir, National Academy of Sciences, Washington D.C., 1987.*

PHILOLOGICAL SCIENCES

COMMUNITY TRANSLATION DURING PANDEMIC: LIFE-SAVING COVID-19 INFORMATION ACCESSIBILITY FOR MINORITY LANGUAGE COMMUNITIES

Shcherbyna Anna

teacher

Lakhman Valeriia

student

National Aviation University Kiev, Ukraine

Introduction. This work is devoted to the study of communication problems among people around the world during the COVID-19 pandemic. In 2019, the whole world faced an incredible problem caused by the COVID-19 epidemic the problem of communication (we do not take into account other problems). The outbreak of the COVID-19 epidemic has completely changed the usual way of life of people around the world. People turned out to be almost detached from the outside world. The majority of the population was forced to go online without fail. Even now, when the world is returning to the usual life for people, many changes in our lives will remain. One of the main problems is the problem of mutual understanding between migrants (foreigners) and the indigenous population in the country where they are staying. During the lockdown period, groups of volunteer translators were created, people who were ready to provide information support to doctors and government agencies free of charge. In this way, the need for translators who know the minority languages increased, as clear and timely information was needed.

Aim. The main aim of this work is to examine the problems of people in getting information, that is not sufficiently precise and reliable and to provide them with timely information that they can understand and use to better protect themselves during a pandemic. Therefore, people need information about COVID-19 in a

language they understand and in a clear way, regardless of what languages they speak.

Materials and methods. The study used a descriptive and contrastive method, methods of induction and deduction. The materials for the study were the official websites of international organizations that provide community translation services and others.

Results and discussion. During the current corona virus pandemic, translation has gained unrealistic significance. At this time, the term "voluntary translation" became popular, which means that translation is performed by people who do it voluntarily in order to perform translation work. Usually, this work is not paid and is formally organized and in the interests of other people. Sometimes, this type of translation is called "community translation", which can also be "community interpretation". "Community translation" is used to change the world for the better and serves humanitarian purposes to support the exchange of information. According to the materials of the "First International Conference on Community Translation", which was held in Sydney in 2014, it can be distinguished that "community translation" usually refers to the translation of various types of texts that are performed to facilitate communication between public services and people who do not speak the indigenous language of the country where they are located.

This information is useful for certain groups of people or communities, as well as for individual customers with limited knowledge of English.

The goal is to:

- provide certain important information;
- increase face-to-face communication;
- provide information by state institutions on preventing the spread of the disease;
- provide accessible information to people who need it.

At the time of pandemic, translation activities play a key role in slowing the spread of infection and supporting people in difficult times. This issue has drawn people's attention so much that the headline "Finding the words for a world in crisis"

has become the theme of International Translation Day 2020. Understanding the relevant medical terms is vital at all times, but especially during the global health crisis, when compliance with measures to prevent the introduction and spread of coronavirus infection COVID-19 is crucial for the protection of society as a whole. The authorities either did not have time to systematically exchange information about the state of COVID-19 spread in minority languages, that is different from the official languages approved in countries, or did it so late, and as a result communities had a risk of not receiving important information. Thanks to volunteers, non-governmental and international organizations, individual communities, the situation is improving now. Other organizations have also joined the movement and made some efforts to support and adapt communication channels and formats.

Among these organizations: medical schools, regional authorities, social cooperatives, newspapers, immigration and resettlement agencies, public radio stations, city councils, publishing houses, police forces, medical charities and artists also took part. Audio and video formats were used for languages that were not written. In addition, there is a non-profit organization that is called "Translators Without Borders", which does an incredibly useful job. During the pandemic, this organization created glossaries of the main terms related to COVID-19. The glossary was translated not only into more common languages of the world, but also drew attention to dialects. The organization works on channels and various communication formats to spread information in countries with lower literacy rates and disease-sensitive population groups, because the infection most affects these countries.

The translation of medical terminology and information suffers the most, because this is an urgent problem of all time, that especially deepens during crises. Hospitals have problems finding interpreters, so that a person who does not speak the mother tongue of the country where he or she is, especially if he or she is infected with Covid-19, cannot get proper attention, care and information about his or her state of health. According to the American non-profit organization ProPublica, 49% of people who come to hospitals speak other languages at home, not English. Therefore, mistakes may be made during the examination, as basic information may be

overlooked, and patients in a rather serious condition may misunderstand the instructions, as a result they will not be placed in quarantine properly. But here there is another problem, because these people pose a threat to the population as a whole. According to this, the situation of the spread of coronavirus helped to take a fresh look at the profession of translators and pay attention to the role of translating minority languages.

At this time, Translators Without Borders, as well as many other organizations, have to work hard to meet people's expectations. The most obvious challenge is overcoming language barriers in providing health information. Translators play the role of an mediator in transmitting clear and consistent information to people who need it in a clear language. During these years, interpreters and translators have helped communities overcome the information crisis. Argentinian translator, Maria Paula Gorgone said: "I believe that information is a right and everyone should have access to it. The organizations that we get to support through TWB aid people who are in situations where lack of information or misunderstandings can have serious consequences. No one should be left aside because of a language barrier, and I just hope that by volunteering my skills I can do a small part to help break these barriers".

Translators and interpreters faced the biggest translation problem in the history of mankind during the COVID-19 period. There are hundreds of languages that are just as vulnerable to this crisis, but still do not have access to information. Looking at the Google platform, we can conclude that almost half of the world's population cannot rely on searching for their symptoms, because these languages are not available for search on this one of the largest search platforms in the world. Google Translate itself covers only about 100 languages. But what should the other half of humanity do? Because COVID-19 will remain a part of our daily lives for a while, at least until all people are vaccinated.

EU regulations require labels, packaging and instructions for medicines to be translated into 24 official languages; the pharmaceutical industry insists on establishing one language, which would accelerate the introduction of possible COVID-19 vaccines. It seems that the European Union only provides translation into

a certain number of languages, while other translations are available online. Understanding the relevant medical terms is vital at all times, but especially during the global health crisis. Consumer groups believe that insufficient language translation on packages can harm patients, especially those who are unable to search for details on the Internet, namely the old generation of people (non-digital). Therefore, interpreters who speak minority languages come to the rescue, helping patients get reliable information about treatment. Thanks to organizations that promote the emergence of such interpreters and translators, people remain healthy and preserved.

Conclusions. On this basis, we conclude that translation movement is one of the most inconspicuous among many other volunteer initiatives that have emerged during the pandemic. Volunteers help doctors translate important texts into different languages. Translators receive the most valuable feedback from medical professionals, who call their work irreplaceable. Thanks to translators, doctors around the world have access to up-to-date foreign treatment protocols, recommendations for managing patients with coronavirus from the world's leading specialists, instructions for working with protective equipment, and many other documents.

REFERENCES

1. <https://cutt.ly/8ThHjNv>
2. <https://cutt.ly/8ThHxTI>
3. <https://cutt.ly/FThHmqI>
4. <https://cutt.ly/2ThHQV3>
5. <https://cutt.ly/gThHESo>
6. <https://cutt.ly/GThHTOu>

МОРФОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРИЙМЕНИКОВОГО АНГЛІЙСЬКОГО СЛОВОСПОЛУЧЕННЯ

Гладкоскок Леся Григорівна
Бухінська Тетяна Вікторівна

к.ф.н., доценти кафедри іноземних мов
для гуманітарних факультетів
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна

Вступ. Вивчення особливостей морфологічного складу прийменникового словосполучення в сучасній англійській мові привертало увагу багатьох лінгвістів. Але існує ще ряд питань, які потребують подальшого вивчення. Враховуючи труднощі відокремлення та перекладу прийменникових словосполучень, які відчуваються під час практичного викладання англійської мови, такого роду дослідження окрім теоретичного значення, може мати і практичне застосування та бути використаним у складанні курсів з лексикології при навчанні студентів англійської мови. З іншого боку, існує ще ряд питань, які потребують подальшого вивчення функціонування та особливостей прийменникового словосполучення в творах сучасної англійської літератури, що і зумовлює актуальність даного дослідження.

Стаття присвячена вивченню морфологічних особливостей прийменникових словосполучень в сучасній англійській мові.

Основними методами дослідження є методи описового та компонентного аналізу, які ми застосовуємо, аналізуючи морфологію прийменникового словосполучення та функціональний аналіз. Досліджуючи прийменникове словосполучення як цілісну, готову мовну одиницю і встановлюючи випадки її актуалізації в мовленні, використовуємо метод контекстуального аналізу.

Метою роботи є розглянути поняття прийменникового словосполучення та його функціонування в мові, проаналізувати взаємозалежність структурної та семантичної організації даних одиниць, описати і класифікувати типи

прийменникових словосполучень в художніх творах англійської літератури.

Результати і обговорення. Вираження синтаксичних зв'язків між компонентами прийменникового словосполучення, які володіють певним лексичним значенням, тісно пов'язано з морфологічними властивостями одиниць, що поєднуються. В сучасній англійській мові загальноприйнятою класифікацією словосполучень, яка використовується і для прийменникового словосполучення, можна вважати їх поділ на дієслівні, займенникові, ад'єктивні, числівникові та адвербіальні. Правильність класифікації словосполучень за їх ведучим компонентом цілком підтверджується на матеріалі прийменникових словосполучень сучасної англійської мови.

Серед прийменникових словосполучень, як і серед інших типів словосполучень, найпоширенішим є дієслівні словосполучення. Цей тип структурно-семантичних одиниць являє собою поширення дієслова шляхом розширення його лексичного значення, уточнення його змісту. Різні думки дослідників породжують різний підхід у трактуванні дієслівних прийменникових словосполучень, в зв'язку з чим вирішальне значення отримує критерій, на основі якого базуються ті чи інші теоретичні положення. Семантичний критерій, який лежить в основі традиційного розподілу обставин та додатків, відкинутий дослідниками як недостатньо об'єктивний.

Л. С. Бархударов взяв за основу свого дослідження формально-граматичний критерій [1, 234]. Базуючись на загальноприйнятому поділі дієслів на перехідні та неперехідні, Л. С. Бархударов висуває концепцію дієслівних словосполучень, трактуючи придієслівні ад'юнкти, що входять до їх складу, як розширення та додаток в залежності від характеру їх дистрибуції. Необмежена дистрибуція придієслівного ад'юнкта, тобто сполучуваність його як з перехідними так і неперехідними дієсловами є характерною ознакою розширення.

Аналіз компонентного складу дієслівного прийменникового словосполучення дає можливість виявити ряд характерних особливостей даної лексико-граматичної одиниці. Але ця структура як форма організації одиниці

мовного вираження, яка має системний, закономірний характер, потребує всебічного підходу з урахуванням як граматичних, так і смислових факторів, що складають її сутність і лежать в основі її виникнення, що викликає необхідність використання структурно-семантичного критерію.

Дієслівні прийменникові словосполучення являють собою неоднорідну категорію. Вони розрізняються як за структурними особливостями, так і за семантичними властивостями ведучих компонентів. З урахуванням морфологічної характеристики ведучих членів цих словосполучень можна виділити такі типи:

1) дієслівні прийменникові словосполучення, головним членом яких є прості цілісно оформлені слова:

а) прийменникові словосполучення, ядром яких є дієслово, що поєднує значення дії та її характеристику, наприклад:

*What kind of crazy nonsense? **I rasped at her*** [4, 31].

- словосполучення, що містять дієслова, які означають рух і одночасно виражають його характеристику, наприклад:

...he scorched through the dark streets so as to get home to his books at the least possible expense of time [5, 113].

б) прийменникові словосполучення, що вміщують адвербіальні дієслова, які виражають перехід з одного стану в інший, наприклад:

*He caught the one-eyed elder on his blind side and **ripped his ear into ribbons*** [5, 50].

*The mighty peace demand of millions of Americans, swelling in recent weeks **into thunderclaps** that reverberate throughout the country...* [2, 125].

в) прийменникові словосполучення, що означають перехід з місця на місце, з адвербіальним відтінком способу здійснення дії або супроводжуючих обставин. Найчастіше в складі таких словосполучень вживаються прийменники into та out of, наприклад:

*He rose gallantly, **bowed her into the seat** opposite him* [2, 113].

г) словосполучення зі значенням “позбавити чогось” з адвербіальним

відтінком способу або методу здійснення дії, наприклад:

*By lies and broken promises they **tricked him out of his story*** [3, 314].

д) словосполучення, що включають дієслова, які виражають початок та закінчення дії. До складу цих словосполучень переважно входять прийменники *into* (при позначенні руху) та *to* (для вираження її завершення). Наприклад:

*He **slowed the car into gear**, made a screeching U-turn, and headed north* [5, 75].

2) дієслівні прийменникові словосполучення, головним членом яких є складні (постафіксальні) дієслова;

3) дієслівні прийменникові словосполучення, головним членом яких є дієслівно-іменними елементами;

4) еліптичні дієслівні прийменникові словосполучення.

Виникнення прийменникових словосполучень 1-го типу є не лише результатом прояву існуючих в мові тенденцій до розвитку засобів емоційності, експресивності, але і відображенням процесу компресії форм, існуючої в мові спрямованості до економії, лаконічності засобів передачі інформації.

Аналіз стислих прийменникових словосполучень дозволяє виділити нам такі основні типи:

а) прийменникові словосполучення, що виражають співвідношення “допомога, сприяння рухові або дії, направленому в певне місце або на певний об’єкт”: *help him into the carriage, assisted her into her coat, helped her to her feet, get them to their feet* і т. п.

б) прийменникові словосполучення, що означають дозвіл виконати дію, напрямлений в певне місце або на певний об’єкт: *allowed them through the gate, allowed me within a close range, let him into a shop, let me at him, let him out of the army* і т. п.

в) прийменникові словосполучення, що виражають наказ, розпорядження, прохання направити імпліцитну дію в певне місце, на певний об’єкт: *ordered me in that direction, asked to the mansion, forced the horses at the screen of vines and creepers, impelled her out of the room, ordered a suit of clothes from the tailor* і т. п.

г) прийменникові словосполучення, дієслівний компонент яких поєднує значення руху і повідомлення або отримання інформації. Прийменник *about*, який, переважно, вживається в таких структурах, семантично залежить від імпліцитних дієслів таких, як *tell, ask* і т. п.

д) прийменникові словосполучення, що означають початок, відновлення, продовження або завершення дії (руху), до складу яких входять дієслова *to start, to begin, to resume, to continue, to keep, to stop* і т.д.: *started up the steps, began down the hill, resumed on the road, continued up the stairs, stopped in the bushes* і т.п.

е) прийменникові словосполучення, що вміщують зворот “об’єктний відмінок з інфінітивом”, до складу яких входять дієслова бажання і сприйняття: *to want, to hear, to imagine* і т. п.

Слід зауважити, що прийменникові словосполучення, залежний компонент яких виступає в ролі потенційного суб’єкта по відношенню до імпліцитного дієслова (того, що має значення перебування), відносно якого наступна препозитивна група відіграє роль підпорядкованого члена.

В якості дієслівного стержня прийменникових словосполучень даного типу крім простих дієслів можуть виступати і різноманітні дієслівні утворення, що являють собою семантично цілісні одиниці.

Висновки. В результаті проведеного дослідження можна зробити наступні висновки:

Словосполучення – це граматична єдність, яка складається не менше як з двох повнозначних слів і входить в систему комунікативних засобів мови лише в складі речення та завдяки реченню. Воно виражає собою цілісне значення, єдине, але складне і розчленоване поняття.

В сучасній англійській мові основними синтаксичними одиницями є речення та словосполучення в його складі, яке являє собою не комунікативну одиницю, яка складається, як мінімум, з двох повнозначних слів, поєднаних між собою підрядним зв’язком за допомогою прийменника. Серед типів підрядного зв’язку прийменниковий займає одне з основних місць.

Будь-яке прийменникове словосполучення являє собою, як мінімум, трислівне словосполучення, кожен компонент якого володіє здатністю виражати поняття.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бархударов Л. С. Структура предложения современного английского языка. М., Высшая школа, 1977. – 356 с.
2. Christie A. Murder in the Calais Coach. – New-York, Pocket Books, Inc., 1970, 289 p.
3. London J. Best Short Stories. - Garden City, New York, The Sun Dial Press, 1975. – 598 p.
4. Mansfield K. Selected stories. – Moscow, Foreign Languages Publishing House, 1977. – 652 p.
5. Maugham S. W. The Best Short Stories. – New York, The Modern Library, 1967. – 499 p.

КВЕСТ ЯК НОВА ФОРМА ЗДОБУТТЯ ТА ПЕРЕВІРКИ ЗНАНЬ, УМІНЬ, НАВИЧОК

Дрозд Олена Миколаївна
вчитель української мови та літератури
вища категорія
Білозерська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №15
Білозерської міської ради
Донецької області

У концепції модернізації сучасної освіти відзначається, що загальноосвітня школа повинна формувати цілісну систему універсальних знань, умінь і навичок, а також досвід самостійної діяльності та особистої відповідальності учнів, тобто ключові компетентності, що визначають якість сучасної освіти. А формування будь-якої компетентності відбувається через практичну діяльність. Тому закономірно, що зростає інтерес до механізмів залучення дітей до тієї роботи, яка б сприяла розвитку їх здібностей. В якості таких механізмів виступають різноманітні технології навчання, одна з яких – квести. Саме технологія квестів на уроках української мови та літератури спрямована на формування у школярів потрібних і актуальних наразі умінь і навичок, універсальних способів діяльності і є одним з перспективних напрямів формування інформаційних і комунікаційних компетенцій.

Технологія квестів у загальноосвітньому процесі як поняття з'явилася відносно недавно. Треба сказати, що велику роль при цьому зіграли не тільки дитячі психологи, а й комп'ютерні ігри жанру quest, які швидко набули популярності серед дітей шкільного віку. Спробуємо розглянути основні аспекти, пов'язані з розумінням цього процесу. Далі визначимо основні принципи взаємодії педагога й учня (або групи учнів), а також ознайомимося із деякими найпростішими прикладами використання таких нововведень в процесах навчання і становлення дитини як особистості.

Отже, що таке квест? Від самого початку це:

✓ комп'ютерна гра-розповідь, де керований гравцем герой просувається по сюжету та взаємодіє з ігровим світом за допомогою застосування предметів, спілкування з іншими персонажами для вирішення логічних завдань.

✓ завдання в комп'ютерній рольовій грі, яке буде необхідно зробити персонажу (або персонажам) для досягнень ігрової мети. Після виконання гравець отримує досвід, гроші, репутацію, речі, одяг, зброю тощо. Найчастіше квести представляють собою завдання піти кудись в певне місце і вчинити будь-яку дію.

✓ завдання в настільній рольовій грі, яка майстер дає команді персонажів.

✓ інтелектуально-екстремальний вид ігор на вулицях міста і за його межами.

Тепер поговоримо про те, що собою являє квест як педагогічна технологія. На сьогоднішній день, за різними оцінками, прийнято розрізняти кілька видів таких навчальних і виховних процесів, адже в більшості випадків педагог є не тільки вчителем, який викладає певний матеріал, а ще й вихователем, так би мовити, моральним наставником. А в умовах вірусної пандемії використання квестів дає можливість викладання без дотримання звичної класно-урочної системи перебування в межах школи, одночасно розширюючи рамки освітнього простору. В педагогіці квест-технологія є порівняно новою і ще не пройшла стадію достатнього теоретичного обґрунтування. У сучасній освітній практиці вона являє собою модель, в якій поєднується тривалий цілеспрямований пошук при виконанні проблемного завдання з пригодами або грою.

Які ж вони, освітні квести?

✓ послідовні(лінійні) квести, в яких крок за кроком пропонується головоломка, відгадавши яку учасники отримують підказку для проходження наступного етапу;

✓ квести-проекти, що дозволяють організувати дослідницьку діяльність

школярів в ігровій формі;

✓ квести-дії, де потрібно не тільки проходити черговий етап, але і збирати підказки, які, можливо, стануть в нагоді для виконання завдань.

✓ Фотоквести, які базуються на принципі: відповідь - фото або зображення, яке надає учень.

Перевага фотоквестів над іншими ігровими формами роботи під час дистанційної освіти

Спираючись на власний досвід дистанційної роботи, я прийшла до висновку, що фотоквести - дуже зручний і водночас захопливий процес як для учнів, так і для самого вчителя. При цьому такий вид роботи повністю відповідає вимогам дистанційного навчання. Адже принцип “доступно-мобільно-креативно-зручно” цілковито співзвучний із принципом побудови фотоквесту: “для всіх і кожного - єднання часу й простору-розвивати особистість - допомагати бути у тренді”. Беручи до уваги те, що мобільний телефон є у кожного сучасного учня, фотоквест дає змогу працювати із широким загалом. При цьому процес освіти відбувається в межах квартири, разом із родиною, що повністю відповідає вимогам карантину. В свою чергу, учні переосмислюють звичну форму здобуття знань, зміцнюючи їх візуальним рядом. За якими правилами проходять квест? Перш за все - треба суворо дотримуватися умов завдання. Фото робляться власноруч(окремо може оговорюватися використання зображень з інтернету). Бажано працювати творчо, із фантазією.

Умовно можна виокремити наступні види фотоквестів:

- ✓ за формою(гра, локальний квест, веб-квест);
- ✓ за режимом проведення(синхронний, асинхронний);
- ✓ за обсягом витраченого часу;
- ✓ за кількістю гравців;
- ✓ за змістом навчального курсу(моноквест, міжпредметний квест);
- ✓ за оточенням(віртуальний, в режимі реального простору).

Завдання, які пропонує вчитель(ведучий), теж можуть бути різними:

лінійні(наступне фото зашифроване в попередньому),штурмові(одне фото є завданням для усієї аудиторії),по колу(лінійне завдання замикається у своєрідне “кільце”)

На мою думку, переваги фотоквестів під час дистанційного навчання в умовах карантину, очевидні:

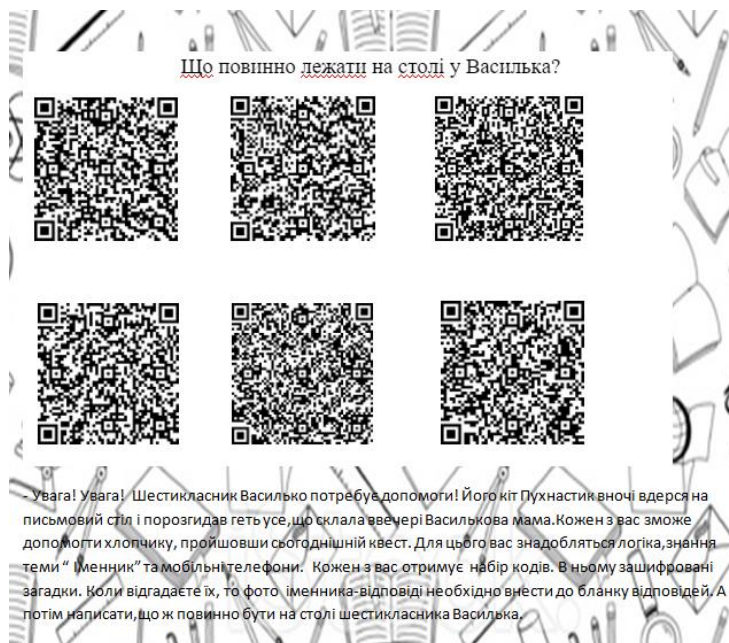
1. Активне опрацювання навчального матеріалу проводиться в ігровій формі, що сприяє позитивному психологічному клімату.
2. Дотримуються висунуті санітарно-епідеміологічні умови.
3. Є можливість асинхронного виконання завдань.
4. До виконання завдань можна залучити учнів з особливими освітніми потребами.
5. Створення ситуації успіху для кожного здобувача освіти.
6. Широкий простір для вияву креативності педагога.

Практична частина.

Фотоквести на уроках української мови та літератури.

Фотоквест “Іменник допомагає налаштуватися до навчання”

Бланк завдання

Методичний коментар: бланк відповідей учнів повинен складатися з двох частин - фото відгадок та невеличкої розповіді “Яке шкільне приладдя повинне знаходитися на письмовому столі”.

Фотоквест «Стежками літературних творів»

1. Сфотографувати предмет, з якого почалися пригоди Туве Янсон.
2. Сфотографувати предмет, завдяки якому головна героїня твору «Полліанна» змінила весь світ.
3. Сфотографувати явище природи, за допомогою якого Маляк знищив імператора.
4. Сфотографувати птаха, який зачарував імператора відомої казки Ганса Крістіана Андерсена.
5. Сфотографувати предмет, з яким залишилася бабця наприкінці відомої казки Пушкіна.
6. Сфотографувати місце, звідки падчерці треба було діставати веретено.
7. Сфотографувати героя відомої індійської казки, який уособлює підлабузництво, підлість та пихатість.
8. Сфотографувати фрукт, з якого вистрибнув опецькуватий хлопчик, якого назвали Момотаро.
9. Сфотографувати аксесуар, який надавав привабливості тітоньці Тома Сойєра.

Відповіді: 1. капелюх; 2. милиці; 3. хвилі; 4. соловей; 5. корито;
6. колодязь; 7. шакал; 8. персик; 9. окуляри.

ЛІТЕРАТУРА

1. <https://vseosvita.ua/library/veb-kvest-na-urokah-ukrainskoi-movi-ta-literaturi-15034.html>
2. https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=5363
3. Багузіна О. І. Веб-квест технологія як дидактичний засіб формування іншомовної комунікативної компетентності [Електронний ресурс] / О. І. Багузіна. – Режим доступу: <http://www.dissercat.com/content/veb-kvest-tekhnologiya-kak-didakticheskoe-sredstvoformirovaniya-inoyazychnoi-kommunikativno#ixzz2jVexRWt1>
4. Балл Г.О. Психолого-педагогічні засади гуманізації освіти / Г.О.Балл // Освіта і управління. – 1997. – №2. – С. 21-35. Сокол І.М. Технологія Веб 2.0. Сайти, блоги, фотосервіси, карти знань. - К.:Шк.світ, 2011. -28с.
5. Сокол І.М. Впровадження квест - технології в освітній процес: навчальний посібник І.М.Сокол. - Запоріжжя : Акцент Інвест-трейд, 2014. – 108 с

УКРАЇНСЬКА РЕДАКТОРСЬКА ТЕРМІНОЛОГІЯ (ДО ІСТОРІЇ СТАНОВЛЕННЯ)

Монастирська Римма Іванівна

кандидат філологічних наук

Сірант Алла Миколаївна

кандидат філологічних наук

Кам'янець-Подільський національний університет

імені Івана Огієнка

м. Кам'янець-Подільський, Україна

Вступ. Зародження редакторської справи в українців сягає часів виникнення в них рукописної книги. Саме відтоді за сприятливих суспільно-політичних умов наприкінці XV – на початку XVII ст. відбувається її самоствердження.

Мета нашої праці полягає в системній характеристиці особливостей становлення та розвитку редакторської термінології в розрізі еволюції українського книгодрукування.

Матеріали та методи. У роботі використано загальнонаукові методи аналізу, синтезу, історизму, а також специфічні методи: дескриптивний аналіз лексем, елементи етимологічного аналізу. Матеріалами в роботі послуговували словники та праці українських дослідників.

Результати та обговорення. Власне про XVII ст. як про „золотий вік нашого письменства, нашої культури” говорив Іван Огієнко у своїй фундаментальній праці “Історія українського друкарства”, де сміливо обґрунтовує періодизацію виникнення й поширення українськими теренами друкарської справи. Учений зазначає, що, розпочавшись у Німеччині, друкарство надзвичайно швидко розповсюджувалося й до кінця XV століття практично вся Європа була вкрита друкарнями. Зі слов'янських народів найперше друкарство прийшло до Чехії, а вслід і до України й наголошує, що вияв українського друкарства особливо яскраво підкреслює стан нашої давньої культури та дає повну змогу не тільки займати почесне місце серед цілого

слов'янського світу, але й дорівнюватися технікою своїх видань культурним виданням Європи [2, с. 1]. Давня Україна, запровадивши в себе друкарство, “хутко переконалася в освітній силі його; з українських друкарень виходили книжки не тільки богослужбові, а багато книжок і світського змісту і при тому різними мовами – церковно-слов'янською, польською та латинською” [2, с. 1].

Дослідженню цього періоду української загальної видавничої справи, а відтак стану зародження, формування та становлення редакторської термінології, присвячена дисертація сучасної науковиці Емілії Огар “Українська друкарська термінологія: формування та функціонування” [1]. Дослідниця довела, що базовими у формуванні власне редакторської термінології стали номінації, що виникли ще в період рукописного виготовлення книжки: *азбука, главизна, писмо, пралоза, сторона, строка, червоне писмо* тощо, а у львівському осередку друкарства вже домінували запозичення латинських термінів: *дефекти* (лат. defectus), *корикгатор* (лат. correctio), *літера* (лат. littera), *рубрика* (лат. ruber), *титул* (лат. titulus), *фігура* (лат. figura), *форма* (лат. forma). Існують твердження, що власне термін *редактор* пішов від поєднання префікса *re-* (*red-*) та латинського дієслова *ago* «роблю, дію». Людей, які творили книги, називали здебільшого *друкарями* або *книжниками*. Усередині своєї цехової спільноти вони поділялись на *сравників, дереворитників, металоритників, складачів, коректорів, управителів, типонадзирателів, блюстителів, типографів, наборщиків, ілюстраторів, батирициків, письменників, типокароводців, типоуправителів* [4, с.178]. З XVII ст. в Україні редакторів називали *сравниками*. До їхніх обов'язків входить вивіряти переписані копії з оригіналами. У друкарні Києво-Печерської лаври їх називали *столноуправителями*, а у Львівській братській школі – *дозорцями*.

Упродовж багатьох років, починаючи з перших кроків культурної революції, склалось враження про *редактора* як про *помічника (чи навіть вихователя) автора, працівника ідеологічної сфери, який має контролювати авторську працю*. Цікаво, що перше редакторське втручання до тексту науковці відносять до 1406 року й пов'язують з іменем ченця Арсенія, який дозволив

собі скорочення ряду малоактуальних подробиць, додавання новіших сюжетів у “Києво-Печерський патерик”. А трохи більше як через пів століття упорядковувати цей текст двічі береться ще один редактор – клирик Касіян, який вносить до рукопису чимало змін, що зумовлено постійним колективним прочитанням цієї книги освіченими людьми й, відповідно, виникненням зауважень, доповнень, уточнень.

З XVIII ст. змінилися суспільно-політичні умови розвитку українського друкарства, що було спричинено низкою царських указів. Але XIX ст. ознаменувалося становленням редакторської справи як виду професійної діяльності, стало тим періодом, коли формувалися теоретичні та методичні засади *редакторського фаху*. Уже в перші роки XX ст. багато зробило для дослідження української книжки й українського друкарства Наукове товариство ім. Т.Г. Шевченка. У тексті видання „Про книги. Як їх вигадано друкувати” Б.Д. Грінченко зафіксував чимало редакторсько-видавничих термінів: *дрібні аркуші, календар, книжка до науки, молитовник, боки сторінки, буйний шриффт, дрібний шриффт, заголовні літери, застібки, картка, корпус, курсів, малюнки (картинки), обгортка, оправа, палітурки, петіт, формат, ціцера; азбука, брусики, лінійки, стереотип, стереотипні дошки, стовпчики, хворма*, що вже свідчить про розмежування *редакторської термінології зокрема й редакторсько-видавничої* справи як сфери професійної діяльності загалом. У газетних і журнальних публікаціях побутують питомі терміни: *двохмісяшний часопис, двохтижневий часопис, довідник, задачник, календарь-книжка, метелики, місяшний журнал, плакат, трьохмісяшний часопис, художнє видання; буйний шриффт, мапа, місце складу, сторінка (листок), петітний друк, розмір листків, рядок, титул (титулова (зверхня) картка), цитата* тощо. Щоправда у період українізації помітним було бажання витворити питомі українські назви понять редакторської справи на заміну номінаціям, запозичених з чужих мов. Уживана в тогочасних виданнях редакторська термінологія засвідчує, що досить поширеним було використання як чужомовного терміна, так і питомого: *шпальта – смуга; фотографія –*

світлина; точкованка – крапчак; футляр – покрівець. Цікавим терміном цього періоду на позначення поняття фахівця є *коректор, виправляч.* Термін *коректа* походить з латини та маніфестує поняття “виправлення” й має дефініцію “виправлення помилок, помічених на відбитку з друкарського набору” [4].

З появою 1931 р. „Практичного словника виробничої термінології” І. Шелудька було здійснено намагання запропонувати пересічному робітникові доступний за своїми змістом і формою порадник, але упорядникові все ж не вдалося уникнути подолання синонімів: *абзац – уступ; виправа – виправляння; калька – прозорівка; коректура – коректа; футляр – покрівець; етикетка – етикета* тощо.

На початку 30-х рр. ХХ ст. розпочалися зміни в соціально-економічному й політичному житті країни, що призвели до вилучення з ужитку термінологічних словників 20-х – початку 30-х років. Але значним здобутком названого періоду є “*Довідник коректора*”, перше україномовне видання з редакторського фаху, підготоване колективом кафедри теорії і практики редагування Українського поліграфічного інституту ім. І. Федорова. Видання довгі роки було чи не єдиним україномовним посібником для тих, хто опановував *фах коректора чи редактора.*

Упродовж останніх років світ побачила низка праць з технології поліграфії, видавництва, книгодрукування та редакторської діяльності: “*Літературне редагування*”, “*Основи комп’ютерного набору і коректури*”, “*Видавнича справа і редагування*” тощо. Деякі посібники автори доповнюють словниками термінів. Найбільший за обсягом словник тлумачного типу (понад 360 термінів) із назвою “Глосарій” вміщено в навчальному посібнику “*Загальне редагування: Нормативні основи*” З. В. Партика. Певні кроки зроблено й для кодифікації редакторсько-видавничої термінології, зокрема, підготовлено кілька стандартів: ДСТУ 3017-95 “Видання. Основні види. Терміни та визначення”, ДСТУ 3018-95 “Видання. Поліграфічне виконання. Терміни та визначення”, низку стандартів, що стосуються поліграфічної техніки та технології, систем оброблення інформації та документації тощо.

Серед новітніх термінів, які поповнили сучасну редакторську термінологію, – терміни, тісно пов’язані з термінологією комп’ютерних наук, про що свідчить ареал словника Вікторії Шевченко „Лексика комп’ютерних редакційно-видавничих систем” 2006 року видання. Наприклад: *alignment* – вирівнювання рядків, виключка; *column* – колонка, стовпчик таблиці; *comment* – примітка, коментар, зауваження; *compressed font* – стиснений шрифт, ущільнений шрифт; *conclusion* – висновки, післямова; *emphasis* – наголос, акцент; *title* – заголовок, титульна сторінка; *tracking* – трасування, стягнення, трекінг, розтягування [5].

Фактично чи не єдиним перекладним українсько-англійським словником, що вміщує низку редакторської термінології є видання “A Glossary of Publishing and Printing Terminology”, “A Glossary of Publishing and Printing Terminology: Ukrainian-English / English-Ukrainian. London, 1996. 116 p.” Безперечним досягненням української термінографії є поява “Українсько-російського та російсько-українського словника-довідника з видавничої справи” Е. І. Огар 2002 року, що містить призабуті українські терміни: *береги сторінки видання, однотонове видання, складання, складовина* тощо [1].

Відтак, вищевикладене сприяє загальному уявленню про розвиток національної редакторської справи та її термінології й відповідно, услід за науковицею М. Процик простежуємо п’ять основних періодів її становлення: 1) поява перших редакторських термінів у часи рукописного способу виготовлення книжки та зародження українського друкарства; 2) розвиток редакторської термінології у період розмежування друкарських і видавничих процесів; 3) становлення редакторської термінології як наслідок самостійного розвитку видавничої справи; 4) розбудова редакторської термінології на етапі наукового осмислення видавничої справи; 5) розвиток редакторської термінології в умовах комп’ютеризації видавничої галузі та активізації термінотворчих процесів в українській мові кінця ХХ – початку ХХІ ст. [3, С. 159–162.].

Отже, попри те, що історія української редакторської справи налічує

понад п'ять століть, перші спроби наукового аналізу, нормалізації та кодифікації української редакторської термінології розпочалися лише у 90-х рр. ХХ ст., де сформувалась терміносистема понять редакторської справи як сукупність термінів, сформована на підставі однієї теорії або концепції, що відображає зв'язок усіх понять предметної галузі знань.

Висновки. Підсумовуючи, можна зазначити, що перспектива вивчення питання виокремлення української редакторської термінології як окремої терміносистеми потребуватиме опрацювання цілого комплексу питань, серед яких перспективним є сучасне функціонування тематичних груп редакторських термінів, редакторсько-виробничого сленгу, створення онлайн-ового тлумачного словника з постійним осучасненням реєстру термінів; порівняльного аналізу редакторських термінологій, зокрема англомовних та україномовних, особливо через глобалізаційні процеси.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Огар, Е. І. (2002). Українсько-російський та російсько-український словник-довідник з видавничої справи. Львів, 224 с.
2. Огієнко, І. І. (1994). Історія українського друкарства. Київ, 448 с.
3. Процик, М. (2004). Українська видавнича термінологія у 30-х роках ХХ століття. [В:] Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. Львів, № 503, С. 159–162.
4. Тимошик, М. С. (2012). Історія української видавничої справи: наукова концепція та спроба її фальсифікації. [В:] Теорія та історія видавничої справи й редагування; вип. 8. Київ, 178 с.
5. Шевченко, В. Е. (2006). Англо-український тлумачний словник редакційно-видавничої комп'ютерної технології. Київ, 320 с.

НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНА СПЕЦИФІКА НІМЕЦЬКОЇ ФЛОРИСТИЧНОЇ ФРАЗЕОЛОГІЇ

Нех Таїсія Олександрівна

магістрантка

Центральноукраїнський державний педагогічний
університет імені Володимира Винниченка

м. Кропивницький, Україна

Вступ. Однією з головних проблем фразеології є визначення фразеологічної одиниці (ФО) (фразеологізму, постійного чи стійкого словосполучення або фрази). Огляд наукової літератури, присвячений дослідженню фразеологічних одиниць, зокрема ФО з назвами рослин (О. А. Андрєєва, Я. А. Баран, С. Н. Денисенко, Н. І. Козак, Е. М. Солодухо та ін.) дає можливість стверджувати, що в сучасному мовознавстві даній проблемі приділено достатньо уваги, проте окремі аспекти залишаються поки що поза увагою дослідників.

Мета роботи - охарактеризувати особливості національно-культурної специфіки німецької флористичної фразеології.

Матеріали та методи. Матеріалом дослідження стали 50 ФО з назвами рослин, що були отримані методом суцільної вибірки з «Німецько-українського фразеологічного словника» (автори - В. І. Гаврись та О. П. Пророченко). Були використані порівняльний, описовий та дефініційний методи.

Результати і обговорення. Як правило, при класифікації фразеологічних одиниць вітчизняні вчені використовують запропоновану російським академіком В. В. Виноградовим систему виокремлення з-посеред фразеологічних одиниць трьох основних класів фразеологізмів за ознакою їх вмотивованості чи збереження словами-компонентами в тій чи іншій мірі значень слів-компонентів. З огляду на це, спробуємо дослідити та проаналізувати семантичні особливості німецьких ФО з назвами рослин. Вважаємо за доцільне почати розгляд фразеологізмів з такого їх різновиду, як

фразеологічні зрощення, що в переважній більшості представлені у даному дослідженні. Фразеологічні зрощення становлять немотивовані одиниці, значення яких нібито зовсім не виводиться зі значень компонентів [1, с.144]:

unter der Rose reden [2, с. 140] – вести конфіденційну розмову. (У давні часи троянда була символом мовчання. У монастирях та офіційних установах її підвішували або малювали над столом, за яким відбувалися таємні розмови);

im Pfeffer liegen (або sitzen) [2, с. 102] – розм. опинитися в неприємному становищі; сісти в калюжу.

Для фразеологічних зрощень властива відсутність живих синтаксичних зв'язків між морфологічними складовими частинами. Наприклад: *du sollst dahineilen, wo der Pfeffer wächst?* [2, с. 102] – розм. фам. Забирайся звідси до чорта в зуби! (*Ich kriegte ihn beim Schlafittchen und sagte hart: „Eilen werden Sie, Onkel Finger. Aber nicht zu Ihrer früheren Braut, sondern dahin, wo der Pfeffer wächst...“* (R. Strahl));

eine doofe Nuß [2, с. 83] – розм. нецікава, нудна людина; сірість.

Фразеологічні єдності – такі фразеологізми, що є семантично неподільними, але загальне значення мовцями все ж таки сприймається як мотивоване, асоціації не стерлися [3, с. 11]:

der süße Kohl [2, с. 393] – розм. солодкі слова (*Der süße Kohl Weydemeuers ist rührend. Der Kerl erklärt erst ein Manifest abfassen zu wollen, worin er uns für Lumpen erklärt, und wünscht dann das möge keine persönlichen Differenzen absetzen* (F. Engels)).

Фразеологізм “*leb wohl, iss Kohl*”, розм. жарт. (букв. “живи добре, їж капусту”) вживається для побажання щастя комусь і володіє позитивним аксіологічним вектором. Квашена капуста вважалася у німців цілющим засобом. За народним повір'ям, той, хто їсть на Новий рік кислу капусту, буде весь рік здоровий [2, с. 125]. Рифмованість фразеологізму створює жартівливий відтінок.

j-n, etw. über den (grünen) Klee loben [2, с. 384] – розм. розхвалювати, підносити до небес кого-н., що-небудь (*Es its nicht zu leugnen diese beiden*

*Herren Studmann und Pagel hatten während der Bahnfahrt keinen allzu günstigen Eindruck von der Sophie bekommen, der leicht zu begeisternde Rittmeister mochte dies hilfreiche Prachtmädel **über den grünen Klee loben**.* (H. Fallada));

gegen etw. ist kein Kraut gewachsen [2, с. 409] – розм. проти чого-н. немає ніяких заходів, чому-н. не можна нічим зарадити (з.В. *Sie sagte: “Lieber Franz, ich will es dir lieber selbst sagen. Georg und ich – sei mir nicht böse. Man kann nichts dagegen machen, weißt du, dagegen ist kein Kraut gewachsen“.* (A. Seghers));

auf Rosenblüten liegen [2, с. 140] – 1. бути щасливим 2. спочивати на лаврах (з.В. *Bullert schüttete seinen Sack aus. Er liegt nicht auf Rosenblüten. Er konnte der Tragweite der Konferenz nicht folgen* (E. Strittmatter)).

Досліджуючи фразеологічні єдності, ми дійшли висновку про наявність в німецькій мові ФО з назвами рослин, що представлені в значній кількості у приказках та прислів'ях. Так, шляхом суцільної вибірки нами було відібрано 50 ФО з назвами рослин. Відібрані з них прислів'я представлені нижче:

kleine Nüsse, süße Kerne [2, с. 83] – присл. невеликий червінчик та дорогий;

verbotenes Obst ist süß [2, с. 86] – присл. заборонена грушка солодка;

keine Rose ohne Dornen [2, с. 140] – присл. троянди без колючок не буває;

pflücke die Rose, wenn sie blüht, schmiede das Eisen, wenn es glüht [2, с. 140]– присл. куй залізо, поки гаряче;

keine hohle Nuß für etw. geben [2, с. 83] – присл. і шеляга не дати за щонебудь. Потрібно зазначити, що серед флористичних фразеологічних одиниць німецької мови можна виокремити слова високого стилістичного тону, розмовні, іронічні, жартівливі, фамільярні, застарілі, з переносним значенням і навіть міфологічні.

Проведений аналіз свідчить про певний розподіл ФО з назвами рослин за тематичними групами, а саме:

- ФО на позначення овочів (Kartoffeln, Pfeffer, Kohl, Kraut):

in den Pfeffer geraten [2, с. 102] – розм. ускочити в халепу (з.В. *Moor! Moor! Möchtest du bald auch in den Pfeffer geraten, daß ich dir Gleiches mit*

Gleichem vergelten kann! (F. Schiller)).

- ФО на позначення фруктів (Obst, Apfel):

ein saurer Apfel [2, с. 42] – ірон. гірка пілюля.

- ФО на позначення квітів (Lilie, Rose):

dastehen wie eine geknickte Lilie [2, с. 27] – розм. жарт. поникнути як надломлена лілія;

j-d ist nicht auf Rosen gebettet [2, с. 140] – кому-н. не солодко живеться (з.В. *So auf Rosen und Lilien gebettet ist er nicht, daß er einen Hundertmarkschein an ein Kuhbein binden kann, und den Geldschein sandte er Ramsch mit dem Kuh überbringen* (E. Strittmatter)).

- ФО на позначення горіхів (Nuss):

j-m eine harte Nuß zu knacken (або *aufzubeißen*) *geben* [2, с. 83] – розм. поставити перед ким-н. складне завдання („*Diese Terrasse wird uns noch manche Nuß zu knacken geben*“, *stellte Maktabi fest. „Aber warum stehen wir hier herum?“*) (G. Knupkat).

- ФО на позначення трав (Klee):

Kleeblatt: ein echtes (або *feines, unzertrennliches*) *Kleeblatt* [2, с. 384] – розм. це троє нерозлучних друзів.

Цікаво, що поряд з розбіжностями ці два типи фразеологічних одиниць (фразеологічні єдності і фразеологічні зрощення) мають ряд спільних рис: а) їх структура має певну тенденцію до граматичного і семантичного синтезу; б) вони можуть бути омонімічними до вільних словосполучень або окремих слів, тоді як фразеологічні сполучення позбавлені омонімів (за нечастими винятками).

Фразеологічні сполучення – один з компонентів є зв'язаним, а інший зберігає своє денотативне значення і легко дешифрується. До фразеологічних сполучень відносять дієслівно-іменні перифрази простих дієслів, прикметникові сполучення з постійним епітетом, прийменникові групи з усталеним порядком слів у функції прислівника чи прикметника тощо [4]:

Kartoffelsuppe: jeden Tag Kartoffelsuppe! [2, с. 371] – ірон. щодня одне й те

ж!

Синтаксичні зв'язки у фразеологічних сполученнях відповідають нормам сучасного словосполучення, але вони відтворюються традиційно. Оскільки фразеологічні сполучення аналітичні – їх компоненти зберігають свої лексичні значення, - слово з обмеженими можливостями сполучання, що входить до їх складу, дозволяє синонімічну заміну [5, с. 13]. Наприклад:

der Apfel der Zwietracht [2, с. 42]. – *міф.* яблуко незгоди;

der verbotene Apfel [2, с. 42]. – *перен.* заборонений плід.

Висновки. З огляду на зазначену класифікацію, не можна не звернути уваги на те, що чіткої межі між цими типами немає. Однак, за даними нашого дослідження, розподіл ФО з назвами рослин за семантичним принципом є досить неоднорідним. Так, найбільшу групу складають фразеологічні зрощення (ідіоми) та фразеологічні єдності (прислів'я, порівняння), тоді як фразеологічні сполучення становлять незначну частку від усього досліджуваного нами фонду ФО з назвами рослин.

ПЕРЕЛІК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Krüger-Lorenzen K. Deutsche Redensarten – und was dahinter steckt. München: W. Heyne Verlag, 2001. 864 S.
2. Німецько-український фразеологічний словник: у 2-х т. [укл. В. І. Гаврись, О. П. Пророченко]. К.: Рад. школа, 1981. Т.1. 416 с. Т.2. 382 с.
3. Андреева Е. А. Лингвокультурологический аспект немецких аксиологических фразеологизмов. *Вестник Челябинского государственного университета*. 2010. № 32. Вып. 48. С. 11 – 16.
4. Степанова З. М., Булатова А.О., Хомяков Е.А. Национально-культурная специфика немецких фразеологизмов с опорным компонентом фитонимом. URL:http://www.rusnauka.com/27_NNM_2011/Philologia/3_93694.doc
5. Ройзензон Л. И., Авалиани Ю.Ю. Современные аспекты изучения фразеологии. *Проблемы фразеологии и задачи ее изучения в высшей и средней школе*. Вологда: Сев.-Зап. Книжн. Из-во, 1998. С. 68-81.

НОМІНАТИВНІ ОСОБЛИВОСТІ ІСТОРИЗМІВ В ТЕКСТАХ МАЛОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПРОЗИ

Пастушенко Марія Олександрівна

магістрант

Донецький національний університет

імені Василя Стуса

м. Вінниця, Україна

Життєвий устрій людства протягом різних епох є багатоманітним. Коли віддаляємось від того чи іншого історичного періоду, ми дедалі менше розуміємо життя того населення, їх одяг, заняття чи думки. Під час знайомства з текстами історичної літератури сучасний читач має певні складності, тому що не розуміє особливість минулої епохи, її звичаї, норми, неписані закони, поняття, назви предметів одягу чи побуту.

Історична література, художній твір, у якому розповідається про минуле певного народу, не може існувати без застарілої лексики. Тому вивчення застарілих слів дає змогу простежити процеси змін лексичного складу мови, виявляти їхню специфіку значення, функційно-стилістичну особливість слів. Отже, дослідження історизмів є актуальним.

Об'єктом дослідження є застаріла лексика в текстах малої української історичної прози.

Предмет дослідження – лексико-семантичні особливості історизмів.

Матеріал для дослідження – історична лексика текстів малої української історичної прози, почерпнута з чотиритомової видання «Дерево пам'яті».

Метою роботи є виявлення номінативних особливостей історичної лексики у творах малої української історичної прози зі встановленням її тематичного групування.

Методами дослідження постають описовий та семантико-контекстуальний. Використано також лексикографічний та аналіз спеціальної теоретичної літератури, пов'язаної з темою дослідження, метод суцільної

вибірки застарілих одиниць.

Новизна дослідження пов'язана з тим, що в роботі зроблена спроба опису застарілої лексики не лише з позицій її системного потенціалу, а й з урахуванням контекстуальних зв'язків того чи того слова з іншими словами в художньому тексті.

Теоретичне значення дослідження полягає в тому, що в ньому виявлено специфіку застарілої лексики, вибрано з текстів малої української історичної прози і зроблено класифікацію архаїзмів та історизмів і визначено їх лексико-семантичні особливості.

Практична значимість дослідження в тому, що його матеріали можуть бути використані в шкільному викладанні на уроках української мови та літератури під час вивчення стилістично обмеженої лексики, в аналізі мови оповідань, а також на факультативних заняттях і елективних курсах.

Жанрові різновиди малої історичної прози викликають безсумнівне зацікавлення як в історико-літературному, так і в ідейно-естетичному аспекті. Критичному аналізу загальних та окремих теоретичних питань вивчення історичної прози присвячено незначну кількість статей, монографій, дисертацій. Системним осмисленням жанрової специфіки, типології історичної прози малих жанрів присвячені дослідження, Л. Донець, Т. Кари, Г. Левченко, С. Ленської, А. Москаленко, Н. Пашенько, Л. Скрипник. Жанрово-стильові особливості історичної малої прози в українській літературі ХХ ст. досліджено в дисертації М. Богданової. Твори малої української історичної прози Н. Бічуї, М. Грушевського, Р. Іваничука, Р. Іванченко, А. Кащенко, О. Левицького, Д. Міщенко, Ю. Мушкетика, О. Островського, І. Сенченка, О. Слісаренка, М. Старицького, Ю. Хорунжого, Вал. Шевчука та багатьох інших авторів викликали появу відгуків, рецензій, статей у літературних журналах, наукових збірниках тощо.

Твори малої прози описують українські традиції, звичаї, особливості характерів, що створює неповторне, унікальне національне тло текстів. Тому зацікавлення викликає те, що ці твори є історичними. Для точнішого

відтворення історичного колориту автори використовують у даних творах застарілу лексику, історизми. Ми виділили 237 історизмів, що становлять матеріал дослідження.

Аналізовані слова віднесено до історизмів за принципом існування відповідних поміток у словниках: «Словник української мови: в 11-ти томах» онлайн [5]; «Словарь української мови» / укладач Б. Грінченко в 4-х тт. [4]; «Зведений словник застарілих та маловживаних слів» онлайн [3].

Отже, беручи до уваги тематичний принцип структурування лексичного матеріалу, ми виділили такі тематичні групи історизмів, які трапляються в текстах малої історичної прози:

1. Назви явищ суспільно-політичного характеру, представників станів: *самодержавство, аристократія, васал, боярин, міщанин, купецтво, смерд*. Наприклад: «*Було споряджено до міста посланця непокірному Володимирові Ольгердовичу, який усе ще відмовлявся визнати власну **васальну** залежність од Вітовта...*» (Вал. Шевчук «Дерево пам'яті» [1, с. 298]).

ВАСАЛ, а, чол. 1. У середні віки в Західній Європі феодал, який одержував від заможнішого феодала-сюзерена земельні ділянки й заступництво, за що й виконував для нього ряд повинностей. [5, т.1, с.296].

2. Назви військових чинів, видів зброї та обладунків: *жовнір, джура, драгун, опришки, булава, пицаль-фальконет*.

«*Кілька гарно убраних **джур** їхали за ними*» (М. Грушевський «Ясновельможний сват» [2, с.30]).

ДЖУРА, и. чол. На Україні в XVI – XVIII ст. – зброєносець у козацької старшини [5, т.2, с.263].

3. Назви адміністративних установ, закладів, посад і осіб за родом їх занять, які автори малої історичної прози широко використовують автори для надання історичної достовірності та колориту епохи: *магістрат, губернатор, намісник, князь, сотник, возний, урядник, лавник, фельд'єгер*.

«*Скиригайло помітив, що до нього підсів був той-таки Хома-**намісник** і вони про щось тихо перемовлялися...*» (Вал. Шевчук «Дерево пам'яті» [1,

с.298]).

НАМІСНИК, а, чол. **2.** заст. Помічник ігумена або довірена особа митрополита. [5, т.5, с.128].

4. Серед історизмів малої української прози зустрічаємо також назви мір довжини, площі, грошових одиниць: *сажень, верства, морг, тальяр, крейцер*.

«Софроній дав воротареві *шеляга* – за показ – і спустився на Поділ» (Ю. Хорунжий «Коли промовляють фальконети» [2, с.110]).

Шеляг, га, м.1) Старинная мелкая монета [4, т.4, с.491].

5. У тестах малої історичної прози використано значну кількість назв одягу, предметів побуту, їжі, напоїв, засобів пересування минулих часів: *кирея, кобеняк, плахта, сап'янці, погар, хоругва, соломаха, горівка, берлин, мажа, тарантас*.

«Дівчина обносила брата й гостя оселедцем і житньою *соломахою*» (Ю. Хорунжий «Коли промовляють фальконети» [2, с.111]).

Соломаха, хи, ж. Родъ кушанья: жидкое тѣсто (преимущ. гречишное), съ масломъ вскипяченное [4, т.4, с.166].

Розглянувши історизми за тематичним принципом, можна зробити такий висновок: у творах малої української історичної прози переважають історизми, що позначають назви посад і звань, роду занять, як військових, так і цивільних: *губернатор, князь, гетьман, справник, драгун, купецтво, сотник*.

Менш поширені перебувають історизми, що позначають назви одягу: *кирея, плахта, сап'янці, погар, соломаха, горівка, берлин, мажа, тарантас*. Найменш репрезентативні назви грошових одиниць: *гривня, тальяр, крейцер, шеляг*, що мотивовано відповідними завданнями зображуваних ситуацій. Реалії ж адміністративно-територіального устрою, а також найменування засобів переміщення, назви предметів побуту, їжі, напоїв здебільшого закріплені за тими ситуаціями, де їх функції чітко окреслені.

І тільки потім знаходяться слова на позначення адміністративно-територіальних понять: повіт, харчевня предметів побуту, їжі, напоїв, засобів пересування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Дерево пам'яті: Книга українського історичного оповідання: У 4-х вип. Київ: Веселка, 1990 – 1993. Вип. 1: Від найдавніших часів до 1648 року / [Упоряд. текстів та іл., автор передм. й прим. В. О. Шевчук; Худож. оформл. І. М. Гаврилюка]. 1990. 607 с.: іл. URL: <https://cutt.ly/LTgv97t>
2. Дерево пам'яті: Книга українського історичного оповідання: У 4-х вин. Київ : Веселка, 1990 - 1993. Вип. 2: Від 1648 року до початку ХХ ст. / [Упоряд. Ю. М. Хорунжого та В. О. Шевчука; Приміт та упоряд. іл. В. О. Шевчука; Худож. оформл. І. М. Гаврилюка]. 1992. 557 с.: іл.
3. Зведений словник застарілих та маловживаних слів онлайн. URL: <http://litopys.org.ua/rizne/zvslovnyk.htm>.
4. Словарь української мови / Упор. з дод. влас. матеріалу Б. Грінченко : в 4-х т. Київ: Вид-во Академії наук Української РСР, 1958. URL: <https://cutt.ly/uTgnvHo>.
5. Словник української мови: в 11-ти томах. Київ: Наукова думка, 1970 – 1980. URL: <http://sum.in.ua>.

ФУНКЦИЯ ПОЛНОЗНАЧНЫХ СЛОВ В ПРАГМАТИЧЕСКОМ АСПЕКТЕ АНГЛОЯЗЫЧНОГО ТЕКСТА РЕКЛАМЫ

Пономаренко Елена Викторовна

к. филос. н, доцент
Днепровский национальный университет
им. О. Гончара
г. Днепр, Украина

Введение: речь идет о прагматике рекламного текста и роли в нем полнозначных слов как лингвистическом инструменте достижения поставленных целей.

Цель работы: анализ и исследование рекламного текста, а именно полнозначных слов в прагматическом аспекте рекламы

Материалы и методы: англоязычный рекламный текст, метод сравнительного анализа

Результаты: определены части речи, влияющие на положительную направленность рекламного текста

Выводы: именно полнозначные слова несут на себе основную эмоциональную и смысловую нагрузку в тексте англоязычного рекламного объявления

Активно влияя на образ мышления человека и его поведение, реклама в настоящее время является одной из важнейших функциональных сфер современного английского языка. Вследствие этого особую актуальность приобретает изучение языка рекламы и особенностей построения рекламного текста.[1,83]

Отличительной чертой рекламного текста является его прагматическая направленность. Рекламный текст должен не только привлекать внимание читателя и возбуждать его интерес. В задачи составителя рекламного текста входит создание такого рода убедительности, которая заставила бы читателя этому тексту “поверить”, т. е. сразу не отвергать предлагаемую информацию.

Мощным средством для достижения этой цели служит эффект узнавания - результат сцепления новой информации с информацией, уже существующей в сознании получателя рекламного текста. Эффект узнавания приводит к появлению ощущения достоверности информации, содержащейся в рекламном тексте.[2,39]

Прагматическая направленность текста, с одной стороны, определяет выбор лингвистических средств, способствующих решению задач, стоящих перед рекламой, а с другой-приспосабливает возможности этих лингвистических средств для достижения своих специфических целей. Прагматический аспект рекламных текстов непосредственно связан с их своеобразной организацией (выбор грамматических и лексических единиц, стилистических приемов, особый синтаксис, организация печатного материала) и имеет своей целью установку на конкретные действия со стороны партнеров по коммуникации.[3,89]

Таким образом, задача автора рекламного текста, стремящегося сделать информацию, содержащуюся в объявлении, более доступной для читателя, при помощи минимального количества слов передать максимально насыщенную по содержанию информацию, которая должна привлечь внимание читателя, запомниться ему после прочтения и побудить к действию. При этом необходимо учитывать то, что рекламный текст, как правило, читается один раз. Для выполнения этой задачи и служат однозначные слова.

Полнозначные слова-те, которые обладают самостоятельным лексическим значением, выполняют номинативную функцию и выступают в предложении в качестве его членов. В данном случае речь идет о существительном, прилагательном, наречии, числительном, местоимении и глаголе.

Положительная ориентация рекламы обуславливает широкое использование прилагательных, обладающих наиболее конкретным и высокоэмоциональным содержанием, благодаря которому рекламный текст приобретает эмоциональную окрашенность. Так как рекламные тексты

характеризуются краткостью и должны обеспечивать максимальную эффективность воздействия на адресата, в них чаще всего используются прилагательные синтетической номинации, т. е. те, которые указывают на целый комплекс номинативно закрепленных признаков. Сами по себе прилагательные характеризуются высокой степенью оценочности. Значимыми в прилагательных, используемых в рекламных текстах, являются и признаки-интенсификаторы, указывающие на высокую степень обладания тем или иным качеством. Признаки оценочности и интенсификации являются наиболее важными с точки зрения прагматики и включаются в семантику подавляющего числа прилагательных. [1,84]

Но не только прилагательное “обеспечивает” эмоциональную насыщенность рекламного текста. Эмоциональную окраску, живопрерывистость и взволнованность вносит и местоимение, например, местоимение второго лица, вводящееся в заголовок и текст самого объявления. Для рекламного текста также характерны подача информации от первого, второго и третьего лица, перемены коммуникативной направленности речи (прямые обращения к адресату и т.д.).

В рекламном тексте прослеживается тенденция к употреблению беспредложных конструкций между существительными. Эллипсис служебных слов, недостаточно нагруженных семантически, вызван тем, что требуется уступить место “ключевым словам”, несущим на себе не только эмоциональную, но и смысловую нагрузку. К этим словам можно отнести существительные. Рекламный текст практически всегда содержит название фирмы, производящий товар или предлагающей услуги, наименование товара или перечень услуг. [3,91-96]

Одним из главных средств, которое способно побудить читателя к действию, а именно к покупке, является использование глаголов, причем характерно употребление глаголов действия, а не состояния. Как правило, глаголы используются в настоящем или будущем времени, характерно использование глаголов в повелительном, а не в сослагательном наклонении.

[4,106]

Таким образом, именно однозначные слова несут на себе основную эмоциональную и смысловую нагрузку в тексте англоязычного рекламного объявления, обеспечивая рекламодателям необходимую прагматическую установку.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Семантические механизмы в системе лексических номинаций и в актах речи. - М., 1989.
2. Вестник Санкт-Петербургского университета.. 1994. #4.
3. Речь в научно-лингвистическом и дидактическом аспектах.- М., 1991.
4. Речевое воздействие в сфере массовой коммуникации. – М.,1990.

УДК 1751

**МОВНІ ЗАСОБИ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПТУ КРАСА В
АНГЛОМОВНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ**

Ряднова Ольга Вікторівна

студентка Університету

Григорія Сковороди в Переяславі

Лиля Магдалина Василівна

к. психол. н., доцент Університету

Григорія Сковороди в Переяславі

м. Переяслав

У статі розглянуто поняття «концепт» як соціально та культурно значущий елемент концептосфери сучасної людини; охарактеризовано концепт КРАСА як смисловий та оцінно-поняттєвий феномен; подано фреймовий аналіз концепту КРАСА та репрезентовано мовні засоби його вербалізації на прикладі художніх англomовних творів.

Ключові слова: концепт, номінація, фреймовий аналіз, мовні засоби, вербалізація.

Питання залежності концептів від мовної вербалізації спричиняє дискусії серед науковців. Це пояснюється тим, що термін «концепт» використовується в різних галузях сучасної лінгвістичної науки, кожна з яких має власний підхід до розуміння його сутності та співвіднесення з іншими явищами.

Актуальність дослідження визначається загальною спрямованістю сучасних лінгвістичних досліджень на опис вербалізованих фрагментів картин світу, а також важливістю та недостатнім дослідженням концепту КРАСА в світлі художнього дискурсу.

Аналіз словникових дефініцій дає змогу виділити основні мотивуючі ознаки, що відображають сам механізм формування концепту КРАСА.

Англійський тлумачний словник Merriam Webster's Unabridged Dictionary інтерпретує красу як якість або сукупність якостей людини чи речі, які

приносять задоволення почуттям або приємно підносять розум чи дух: а) любов - A thing of *beauty* is a joy forever; б) красива людина чи річ - She was a great *beauty* in her day; в) особливо витончена, декоративна або відмінна якість - Well, at any rate, he had two great *beauties* - the pale flat white of his skin and his great shaggy mass of dark hair; г) блискучий, екстремальний або кричущий приклад - that mistake was a *beauty* [3].

Lomgnan Dictionary of Contemporary English трактує поняття «краса» як: 1) зовнішність, (незліченна) якість, якою володіють люди, місця чи речі, що робить їх дуже привабливими з погляду на красу та витонченість - her *beauty* and grace; 2) дуже красива жінка - She was considered a great *beauty* in her youth; 3) якість, притаманна віршам, пісням, емоціям тощо, що приносить вам задоволення чи радість - the *beauty* of Shakespeare's verse [2].

Концепт як ментальне утворення, специфічне осмислення дійсності у свідомості представників певної соціальної групи набуває вираження в мові, а за О. Селівановою, переведення певного змісту, думки у вербальну (словесну) форму природної мови за допомогою мовних засобів, а саме: 1) готовими лексемами та фразеологічними сполуками зі складу лексико-фразеологічної системи мови, які мають відповідні семантики або окремі семи різного рангу (архісеми, диференціальні семи, периферійні (потенційні, приховані); 2) вільними словосполученнями: 3) структурними схемами речень (синтаксичні концепти): 4) текстами та сукупностями текстів (при необхідності експлікації або обговорення змісту складних, абстрактних або індивідуально – авторських концептів).

Концепт КРАСА посідає чільне місце серед культурних феноменів. Виходячи із польової структури концепту, запропонованої Й.Стерніним та З. Поповою, він складається із поняття, відчуття, сприйняття та уявлення. Спираючись на ці висновки, структуру концепту, ядро *beauty* можна окреслити в такий спосіб: *поняття*: суб'єктивне, може бути характеристикою різних явищ: краса людської зовнішності, внутрішня краса, краса як атрибут мистецтва, краса ідей і рішень, краса навколишніх речей і нарешті - краса

природи; *відчуття*:задоволення, втіхи; *сприйняття* як блага від естетичної насолоди; *уявлення* чогось прекрасного.

Слід зазначити, що план вираження концепту вербалізується цілим рядом мовних реалізацій, завдяки яким утворюється відповідна лексико-семантична парадигма, а до плану змісту концепту залучаються усі семантичні ознаки його мовних реалізацій. Мовний знак (найчастіше слово), що найбільш повно та адекватно передає зміст концепту, і є його ім'ям. Цим знаком означається сфера знань, яка репрезентується у концепті та є осмисленою у мовній свідомості, тобто мовно визначеною [Воркачев 2000: 52-61].

Концепт КРАСА складається із структури лексичних засобів вербалізації, які містять денотативний та конотативний блоки. Денотація є тим семантичним місцем, на якому виникають конотації.. Згідно В. Телії, денотат слід розглядати як проміжну ланку між реалією та смыслом, що, на відміну від референта, містить інформацію не про конкретний об'єкт, а про клас об'єктів, що позначаються відповідним ім'ям. На базі цієї інформації створюється новий, неіснуючий у позамовній дійсності, але існуючий у вигляді прототипу (типового образу) об'єкт, який репрезентує мінімізоване типізоване уявлення про властивості реалій, котрі входять до відповідного класу [4, с. 95].

За допомогою конотативного блоку учасники дискурсу виражають своє ставлення до означуваного, представленого денотативним блоком. Конотативні значення передають інформацію про місце одиниці в мовній системі повідомляють про тип мовної сфери або про джерело мови, конотація – це супровідні семантичні або стилістичні відтінки для вираження різних «експресивно-емоційно-оцінних обертонів» [5, с. 203-204]. Виникнення конотації можна розглядати як результат: а) інтелектуально-логічного переосмислення; б) переоцінки; в) органічного поєднання інтелектуально-логічного переосмислення та переоцінки.

Щодо лінгвального вираження, то словом-іменем концепту є лексема *beauty*, оскільки передає план змісту концепту найбільш повно й адекватно. Проте, аналізований концепт може вербалізуватися низкою інших лексем, серед

яких: *Alluring, Appealing, Charming, Cute, Dazzling, Delicate, Delightful, Elegant, Exquisite, Fascinating, Fine, Good-Looking, Gorgeous, Graceful, Grand, Handsome, Lovely, Magnificent, Marvelous, Pleasing, Pretty, Splendid, Stunning, Superb, Wonderful etc.*

Метою нашого дослідження є виявлення засобів вербалізації концепту КРАСА як номінацій, котрі спираються на категорію ознаковості, що формується в процесі усвідомлення того, що цілісний предмет має свої власні атрибути в художньому дискурсі.

Поняття ознаки, за Е. Кубряковою, співвіднесене з індивідуальною характеристикою, яка притаманна певному означуваному на відміну від інших предметів цієї ж понятійної категорії, і у той же час такої, що нагадує людині інший знайомий їй предмет чи явище [6, с. 101].

Краса є складним і багатовимірним феноменом психічного та емоційного життя людини. Культура краси в сучасному англomовному дискурсі вступає культурою вербальною, яка тісно пов'язана з словесним вираженням. Макрополе концепту КРАСА є яскравим зображенням уявлень, знань, почуттів та переживань. Воно займає провідну позицію. Аналіз матеріалу сучасного англomовного дискурсу доводить, що дане макрополе зображується за допомогою мовних одиниць, що мають позитивну конотацію, адже дарує людині насолоду, осяює життя, приносить радість.

Асоціативне й конотативне забарвлення вербального образу в процесі символізації, як втілення концептуального значення, відбувається в кілька етапів: усвідомлення вторинної номінації як образного узагальнення; осмислення вербалізованого поняття. Мова експлікує концепти, закріплюючи й транслуючи інформацію про позамовні об'єкти. Вербалізація концепту демонструє його значеннєвий потенціал і сприяє поширенню інформації про його змістове наповнення.

Стосовно вираженості концептів мовними одиницями, то, поділяючи думку А. Рудакової, можна говорити про два види концептів: 1) номіновані, що мають стандартне мовне вираження (словом або фразеологічним сполученням);

2) не номіновані, що не мають загальновідомого мовного вираження [7].

Фреймовий аналіз являється базовим методом аналізу механізмів взаємодії когнітивних та вербальних структур. Аналіз зібраного матеріалу дозволяє виділити наступні фрейми щодо поняття «краса»: фізична краса, духовна краса, краса природи, штучна краса.

Фрейм «Фізична краса». У англomовній культурі ціннісні характеристики краси часто пов'язуються із загальною ознакою «привабливість», яка властива виключно людині, завдяки чому вона сприймається. У площині перцептивних модусів концептуалізується збірний образ краси, тобто, краса розглядається як сукупність привабливих рис, тобто імпліцитно актуалізується гармонійність.

Слот: привабливість.

Більш привабливі люди викликають більше позитивних перших вражень. До фізичних якостей, які підвищують привабливість, належать молодість, симетрія, риси, манери поведінки, зовнішність тощо. Лірична поема Лорда Байрона «*She Walks in Beauty*», яка пов'язана з метафоричним описом, передає красу молодої жінки. Романтична поема ідолізує й ідеалізує жіночу красу, як дає нам зрозуміти текст:

*She walks in beauty, like the night
Of cloudless climes and starry skies;
And all that's best of dark and bright
Meet in her aspect and her eyes;
Thus mellowed to that tender light
Which heaven to gaudy day denies* [11].

Тут використано метафору як потужний інструмент поета, який хоче виразити складність проникливості та почуття.

Слот: обличчя.

Концепт КРАСА, стаючи емотемою художнього твору, конкретизує окремі прояви, що супроводжують красу, зокрема вроду художнього персонажу:

Her nose was slightly thick, but he had managed by his lighting to make it look very delicate, not a wrinkle marred the smoothness of her skin and there was a melting look in her fine eyes [9, с. 7].

Слот: волосся.

Створення художнього образу, за яким стоїть світ окремого персонажа, доповнюється світоглядом митця та його уявою й охоплює відомості чи деталі, що дає уявлення про індивідуальність героя твору:

Rapunzel grows up to be the most beautiful girl «under the sun», with hair as «fine as spun gold» [5].

Слот: голос.

You've got a wonderful voice, the voice that can wring an audience's heart, I don't know about your comedy, I'm prepared to risk that [13, с. 13]

Слот: очі: *We view things not only from different sides, but with different eyes; we have no wish to find them alike /Blaise Pascal/*

Фрейм «Духовна краса».

Слот: внутрішня краса.

У описі літературних персонажів використовується велика кількість когнітивних метафор, які вербалізують концепт КРАСА, відтворюючи внутрішню, духовну красу героїв, для репрезентації якої автори використовують мовні засоби на підставі архетипної зорової асоціації – краса – світло. Наприклад:

Beauty is not in the face; beauty is a light in the heart [12].

Духовна краса є суттю благодаті. І хоча зовнішня краса оцінюється і сприймається виключно візуальним каналом перцепції, як це відображено в прислів'ї «*Beauty is in the eye of beholder*», внутрішня захоплює серце:

Her beauty was an instrument for sounding the depths of consciences, a key for opening secrets [14].

Наявність обох якостей є найкращим поєднанням характеристики людини:

«Oh, he did look like a deity – the perfect balance of danger and charm, he was

at the same time fascinating and inaccessible, distant because of his demonstrated flawlessness, and possessing such strength of character that he was dismaying and at the same time utterly attractive in an enticing and forbidden way» [15].

Слот: любов як внутрішня краса.

Краса любові відіграє головну роль в житті людини, яка має щире серце й чуття. Вона кермує її думками та стає для неї тим промінням, що світить і очищує:

You don't love a woman because she is beautiful, but she is beautiful because you love her. Never underestimate the power of love /Lord Byron/.

Слот: характер, поведінка.

Для зображення персонажа художнього твору автор часто ставить за мету показати характер і особистість героя безпосередньо з психологічного боку:

The wisdom and excellence revealed in the character and deportment, express the true beauty of the man; and it is the inner worth, the excellency of the heart, that determines our acceptance with the Lord of hosts [16].

Фрейм «Краса природи»

Слот: краса рослинного світу.

У англomовній картині світу одними з найбільш яскравих і частотних одиниць вербалізаторів концепту КРАСА виступають лексеми на позначення краси природи й рослинного світу, наприклад:

Holly was walking through an entire field of pretty tiger lilies; the wind was blowing gently, causing the silky petals to tickle the tips of her fingers as she pushed through the long strands of bright green grass [17, с. 15].

Слот: краса пейзажу.

Оцінно-образне переосмислення реального пейзажу апелює до емоцій читача, оскільки пейзажі в художньому творі завжди слугують створенню образу природи як виразника духовного світу письменника й персонажа у всьому багатстві емоційно-психологічних відтінків:

The dawn sun rose above the rolling hills, its brilliant demeanour illuminating the trees and landscape for many miles. The moon still hovered in the sky, refusing to

give up its airy domain. The clouds moved like sheep grazing in the blue sky, the wind pushing it along as if to help it. Many creatures beneath woke and began to start just another day, yet many others slept for it was not their time yet in the sunlight. The evergreens and the oaks stood bright as if accepting the light, and they stood tall and majestic, unwavering even in the wind [18].

Слот: вічна краса.

Краса природи існує незалежно від бажання людини, але вона всіляко впливає на її свідомість, нагадує їй про вічне:

«How dare the world define beauty. God defined beauty when he made you! You are beautiful, you are a true beauty just the way you are!» /Rachel Hamilton/.

Фрейм «Штучна краса».

Слот: одяг, аксесуари.

Якщо читач не уявляє собі зовнішність персонажа, сприймати його дуже складно. Тому знайомство читача з героями твору починається, як правило, з портретної характеристики персонажа, його зовнішності, манери одягатися:

Nestled in darker blue velvet was a delicate gold bracelet interspersed with tiny pearls. 'Oh, that's a pretty bracelet [9, с. 27].

Слот: будівлі.

Ментальні одиниці *house* та *apartment* пов'язані з поняттєвою ознакою «закритий внутрішній простір», мають визначені образні (споруда, помешкання, житло) й ціннісні складові (родинний затишок, приватність, комфорт):

Pittville is a delightful garden-city estate of fine houses and elegant terracesthe proportions are so perfect. ... The house is beautifully decorated and finished in appropriate style [9, с. 6].

Слот: інтер'єр.

Опис інтер'єру належить до класу соціальних, адже він визначає зовнішній вигляд приміщення за певними стандартами, соціальною оцінкою, що спирається на уявлення про елегантність, смак тощо:

«Do you notice anything unusual about the staircase?» Ralph asks.

«Well, it's extremely elegant», says Helen. [9, с. 45]

Отже, проведене дослідження допомогло виявити складний характер концепту КРАСА. Найчастіше вживаними лексичними конструкціями є словосполучення з дієсловом *to be*, що супроводжуються прикметниками, які виражають ідею краси, наприклад: *beautiful, fine, perfect, pretty, attractive, amazing, wonderful, fascinating, stunning, dashing, brilliant, elegant, fantastic, fabulous, divine pleasant* і т. д.

Таким чином, концепт BEAUTY втілюється лексичними (словами) та синтаксичними (словосполученнями та реченнями) номінативними одиницями, які містять як денотативний, так і конотативний (насамперед ціннісний) зміст, що може змінюватися у контексті дискурсу залежно від аксіологічних орієнтирів суб'єкта.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. – Полтава : Довкілля-К, 2006. – 716 с.
2. Longman Dictionary of Contemporary English. [Electronic resource]. – Mode of access: <https://www.ldoceonline.com/dictionary/beauty>
3. Merriam Webster's Unabridged Dictionary. [Electronic resource]. – Mode of access: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/beauty>
4. Телия В. Н. Метафоризация и ее роль в создании языковой картины мира // Роль человеческого фактора в языке. Язык и картина мира. М. : Наука, 1998. С. 173-204.
5. Ахманова А. А. Словарь лингвистических терминов. - М. : Советская энциклопедия, 1966. – 608 с.
6. Кубрякова Е. С. Типы языковых значений. Семантика производного слова. М.: Наука, 1981. 200 с.
7. Рудакова А.В. Когнитология и когнитивная лингвистика. Воронеж : ВГУ, 2004. 78 с.

8. Косенко Н. М., Рябовол С.Л. Функціонування одиниць повторної номінації у художньому тексті. /Проблеми загального і слов'янського мовознавства, 2018. № 2. С.16-24.

9. Lodge, D. Thinks, London: Secker & Warburg, 2001. 342 p.

10. Brothers Grimm. Rapunzel. [Electronic resource]. – Mode of access: <https://www.google.com/search?client=firefox-d&q=Rapunzel+by+the+Brothers+Grimm>

11. Lord Byron. She Walks in Beauty. [Electronic resource] - Mode of access : <https://bookriot.com/poems-about-beauty/>

12. Kahlil Gibran. Quates. [Electronic resource] - Mode of access: <https://www.goodreads.com/quotes/5767-beauty-is-not-in-the-face-beauty-is-a-light>

13. Maugham W.S. Theatre. New.York : Bantam Books, 1964. 184 p.

14. Mare Nostrum. Our Sea [Electronic resource]. – Mode of access: https://webnovelonline.com/chapter/mare_nostrum_our_sea/chapter-48

15. Simona Panova. Nightmarish Sacrifice. [Electronic resource]. – Mode of access: <https://full-english-books.net/english-books/full-book-nightmarish-sacrifice-cardew-read-online>

16. Lowel Scarbraugh. Third Angels Message of Righ. [Electronic resource]. – Mode of access: https://books.google.com.ua/books?id=g2n_UNmKu6MC&pg=RA1-PA71&dq

17. Ahern, C. P. S. I Love You. London, Harper Collins, 2008. [Electronic resource]. – Mode of access: <https://libcat.ru/knigi/proza/sovremennaya-proza/40245-cecelia-ahern-p-s-i-love-you.html>

18. Social Short Story. Natural Beauty. [Electronic resource]. – Mode of access: <https://yourstoryclub.com/short-stories-social-moral/social-short-story-natural-beauty/index.html>

ЩОДО АНАЛІЗУ ЕПОНІМІВ ЯК ФЕНОМЕНУ ДИСКУРСУ З ПОЗИЦІЇ ЕКОЛІНГВІСТИКИ

Шепель Юрій Олександрович,
д. філол. н., професор, академік НАН ВО України,
Дніпровський національний університет
імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна

Вступ. Питання успішності перекладу, як і раніше, зберігає свою актуальність в умовах сучасності. Внаслідок швидкої зміни гео- та культурно-політичної ситуації у суспільстві все більшого значення набуває спроможність сучасної людини адаптувати себе до чужої культури, що передбачає володіння однією або декількома іноземними мовами. Екологія перекладу розвивається як новий сучасний напрям теорії перекладу в межах лінгвістичної екології. Цей напрямок до цього часу не має чіткого однозначного визначення, його метамова перебуває у стадії становлення, що забезпечує відносну свободу трактування та розмаїття напрямків дослідження, а також його актуальність для сучасної лінгвістичної науки.

Інтерес до вивчення крилатих висловів (ептонімів) визначають антропоцентризмом сучасної науки про мову, а також потребою у найбільш ефективній комунікації. Дані лексикографії, дослідження у сфері фразеології художнього тексту та дискурсу свідчать про те, що ептоніми мають так само високу частотність, як і фразеологічні одиниці. Сучасна лінгвістична наукова парадигма виявляє тенденцію до опису мовних одиниць, особливо фразеологічних, у лінгвокультурологічному аспекті. Отож ептоніми як одна зі складових фразеологічного фонду мови мають великий евристичний потенціал: вони здатні надати цікавий матеріал для появи нових концепцій прояву культури в мові у їхньому нерозривному діалектичному зв'язку. Крилаті вислови осмислюють у зв'язку з цим як цінне джерело відомостей про культуру, спосіб мислення і мовну свідомість етносу. Закономірним вважаємо

особливий напрямок вивчення крилатих висловів – їхній аналіз крізь призму функційно-прагматичних та структурно-семантичних характеристик.

Мета роботи полягає у визначенні методів дослідження ептонімів у мовній / концептуальній картині світу.

Матеріал дослідження. Матеріалом для дослідження послуговували крилаті вислови, які були виокремлені з драматичних творів В. Шекспіра.

Методи дослідження: описовий та порівняльно-історичний методи, які слугували для опису крилатих висловів та для дослідження генези їхнього розвитку; метод лінгвістичного аналізу тексту.

Результати та обговорення. Основу екологічного мислення становить розуміння системних взаємозв'язків. Це також стосується екології, яка має основним об'єктом вивчення екологічних систем. Еколінгвістичний аналіз, по-перше, співвідносить лінгвістичні дані з ситуацією говоріння і соціокультурними та соці-економічними характеристиками мовного суспільства. По-друге, оскільки цілісний підхід передбачає погляд на світ, де все є частиною неподільного цілого, еколінгвістика не зводить складні явища і системи до дуалізму, а описує всі явища як: 1) взаємозалежні (кожна одиниця цілого пов'язана з усіма іншими одиницями та з цілим); 2) взаємозалежні (сутність існування мовного явища змінюється, якщо інше явище перестає існувати); 3) взаємодійні (жодна одиниця не впливає на інші одиниці, якщо сама не перебуває під впливом, не існує односпрямування у взаємодії; тільки двостороння взаємодія, яка, однак, не означає симетрії, оскільки одна частина може домінувати над іншими). По-третє, еколінгвістика спирається на дескриптивний фрейм, який робить наголос на взаємному переході приватного та загального (універсального). Єдиний підхід спрямовує еколінгвістів до теорії загальних систем і понять відкритих систем, динаміки та витоків. Зазначені теоретичні передумови визначають мову як посередник між культурними і природними екосистемами, а термін динамічність описує зміни в особистісній, ситуаційній та культурній реальності.

Отже, еколінгвістика – це новий напрям мовознавства, яку сформували на

межі соціального, психологічного і філософського напрямків у лінгвістиці. Еколінгвістика розглядає мову в аспекті взаємодії. Як в екології вивчають взаємодію живих організмів між собою та з навколишнім світом, еколінгвістика розглядає взаємодію між мовами, а також між мовами та їхнім «оточенням», тобто суспільством, у якому їх уживають. Виходячи із зазначеного вище, еколінгвістику можна уявити як новий розділ мовознавства, який був утворений за принципом дзеркального відображення поняття екології в біології, початковим значенням якого є дослідження відношень організмів між собою та з навколишнім середовищем.

Одним із найважливіших критеріїв екології мовних одиниць є співвідношення з антропоцентризмом. Еколінгвістичний підхід передбачає своє трактування антропоцентризму, яке відрізняється критичним ставленням до антропоцентричного чинника, зважаючи на те, що він породжує різні еколінгвістичні проблеми: антропоцентризм, ідеологію невичерпності природних ресурсів, категоризацію світу з точки зору людини. Антропоцентризм прозирає також у мовній номінації явищ дійсності, розгляді їх з точки зору зиску та марності для людини. До антропоцентризму уналежнюють також *стратегію дистанціювання*, що наголошує на відмежуванні людини від природи. Якщо в період становлення людства такий підхід до природи був необхідний для виживання людей як виду, то у наш час розкриття мовних маніфестацій цих проблем сприяє, з одного боку, більшій інформованості суспільства про існування таких проблем, а з іншого, – їхньому вирішенню.

Свого часу Л. П. Дядечко [3] піддала дослідженню крилаті одиниці як шар номінативних засобів у сукупності всіх різних структур. Водночас науковиця приділила велике значення лінгвістичному опису ептонімів і запропонувала нову систему терміновизначень. Як загальне для всіх типів крилатих висловів (далі – КВ) найменування Л. П. Дядечко використовує термін *ептон* від грец. *ερεα pteroenta* «крилаті слова» і *опута* «ім'я, назва». Автор пропонує терміносистему, «в якій знайшла своє відображення ієрархічна залежність більш приватних понять і відповідних їм термінів: родовому

найменуванню *ептон* підпорядковані видові: *власне крилаті слова* і *власне крилаті вислови* [3, с. 12]. Синонімічним позначенням родового поняття виступає класичний, досить поширений у вітчизняній і зарубіжній філології термін *крилаті слова* [2, с. 251]. Це пояснюється, з одного боку, прагненням наблизитися до відповідних мовних феноменів, а з другого – деривативною гнучкістю неологізму. У терміносистему входять також деривати слова ептонім: → ептонімія «явище збереження "друку авторства" в семантичній структурі слова / вислови → ептонімічний "є крилатим" → ептонімічність "здатність слова / вислови виступати крилатим" → ептоніміка «сукупність ептонімів будь-якої мови» → → ептонімічний "належить до ептонімів" → ептонімізація "процес перетворення слова або вислову в крилатий" → деептонімізація "процес втрати словом або висловом статусу крилатого". Дисципліна, що вивчає ептоніми, отримала назву *ептологія*, а наука, що займається теорією та практикою складення ептонімічних словників, — *ептографія*» [3, с. 140-141]. Однак ця система терміновизначень не знайшла широкого поширення у дослідників крилатих одиниць. Кожен із дослідників привносив дещо нове в розвиток «крилатології» як науки, по-своєму інтерпретуючи специфіку одиниць, що досліджувалися, та спираючись на лексикографічні джерела, що представляють їх, а також на приклади реалізації крилатих одиниць у різних сферах комунікації, текстах літератури. Проте не існує єдиної думки серед мовознавців щодо належності крилатих висловів до сфери фразеології. Так, деякі лінгвісти не розглядають КВ як фразеологізми [6, с. 16], хоча більшість науковців схиляються до думки про фразеологічну сутність цього лінгвістичного феномену: «Крилаті вислови – один із найбагатших і виразних пластів національної фразеології» [5, с. 28], але, як стверджує В. В. Виноградов, «...афоризми, літературні цитати, прислів'я та приказки являють особливу фразеологічну категорію...» [1, с. 45]. Проте, встановлення їхнього лінгвістичного статусу є неоднозначним. Крилаті вислови характеризуються ознаками різних мовних рівнів, займаючи проміжне положення між ними при домінуванні фразеологічного. С. І. Ожегов у статті

«Про структуру фразеології» [4, с. 4] пропонує своє бачення проблеми і шляхи її вирішення. За наявності відмінностей семантики та синтаксичної структури КВ від інших ФО (не еквівалентні семантично окремим лексемам, але структурно відповідають моделі речення) С. І. Ожегов виокремлює фразеологію у вузькому сенсі, об'єктом вивчення якої є «стійкі словесні поєднання» і «фразеологічні одиниці мови» (поряд з окремими лексемами та лексичними поєднаннями складають основу побудови речень), і фразеологію в широкому сенсі, що охоплює «творчі похідні»: прислів'я, приказки, крилаті вислови (за С. І. Ожеговим, «будь-які частини тексту із закінченим змістом, що їх вживають у мові як цитати» [4, с. 5]), початкові, кінцеві та розповідні формули, характерні для фольклорної казки, а також афоризми. Дослідник вказує на певний потенціал крилатих висловів у плані переходу із сфери фразеології в широкому сенсі до фразеології у вузькому розумінні, який може бути здійснений тоді, коли КВ вжито поза авторського контексту і соціокультурної епохи, тобто коли КВ набуває статусу мовного системного явища. Зазначу, що С. І. Ожегов, диференціює фразеологізми за критерієм їхньої приналежності до конкретних мовних рівнів – лексичного чи синтаксичного. Тому з упевненістю можна стверджувати, що науковець входить у дискусійне поле з питання про визнання синтаксичної фразеології як підсистеми мови. У сучасних лінгвістичних дослідженнях відмежування ептонімів від суміжних явищ з необхідністю висуває на перший план родо-видові відношення, в які вступають, з одного боку, прецедентний текст та інтертекст, з іншого, – афоризми, цитати, алюзії, ідіоми і тому подібні явища, які диференціюються від КВ. Розглянуті родо-видові відносини уможливлують виоремлення основних ознак ептонімів, завдяки яким і може бути несуперечливо описаний лінгвістичний феномен. Сучасний стан мови характеризується проникненням в нього і закріпленням інформації, отриманої за допомогою різних каналів, що є результатом задоволення освітніх та культурних потреб (радіо, кінематограф, телебачення, відео- і магнітофонні записи), у цей час незмірно зростає потік періодичних видань, тому фонд крилатих висловів національної мови часто поповнюється

оборотами розмовними, навіть грубувато-просторічними. Наприклад: *Загримить під фанфари; Будь спок!; Жираф великий, йому видніше* і т. ін. А. С. Хорнбі зазначає, що наявність стійких асоціацій крилатого вислову з ситуацією його виникнення зовсім не говорить про відсутність у нього свого самостійного значення, адже без самостійного значення крилатий вислів не міг би стати мовною одиницею. Так, крилатий вислів *to have pie in the sky* пов'язаний з англійською робітничою піснею у якій звучить «*to have pie in the sky when you die*», що означає ніколи, утопічна ситуація [7, с. 22]. Отже, крилаті вислови є мовні одиниці, для яких характерна наявність ознак будь-якої стійкою роздільно-оформленої мовної одиниці. Вважаємо, що саме ця властивість крилатих одиниць породила відоме в науці положення про те, що головною відмінністю крилатих слів і висловів від прислів'їв і приказок є їх приналежність до тезаурусу літературно-освічених верств соціуму. Так, “*to be or not to be*” (ось в чому питання) для носія мови означає не тільки питання, яке слід розв'язати перед новим серйозним кроком; за цією крилатою фразою стоїть трагедія В. Шекспіра і бентежний Гамлет. Матеріали зарубіжних досліджень здебільшого розглядають фразеологізми В. Шекспіра, не виокремлюючи в окрему категорію крилаті вислови, це ще раз доводить, що тема цього дослідження є актуальною для сучасної лінгвістики. Вважаємо, що комплексне застосування дослідницьких методів дає змогу виокремити особливості різних лінгвостилістичних та етнокультурологічних аспектів авторського тексту. Використання кількісного аналізу, методу порівняння, аналізу та синтезу, індукції та дедукції, описового методу, методу суцільної вибірки, методики безпосередніх складників, контекстуально-семантичного аналізу, компонентного аналізу зумовлені потребою здійснити детальний аналіз лінгвостилістичних та етнокультурологічних аспектів творчості автора. Комплексне застосування запропонованих лінгвістичних методів і прийомів дослідження у роботі дали змогу визначити оптимальну методику вирішення висунутих завдань.

Висновки. Отак, еколінгвістика передбачає вивчення мовних явищ у

єдності суто мовних структур та природних, соціальних, психологічних, геополітичних чинників. Ептоніми є одиницями на зразок словосполучення/речення, які несуть інформацію про своє усвідомлюване мовцями авторство і які підлягають дериваційним процесам, властивим фразеологічним одиницям. Феномен запозичення ептонімів з іншої лінгвокультури є результатом когнітивних та соціокультурних чинників адаптації нових знакових явищ до існуючого мовного середовища.

ЛІТЕРАТУРА

1. Виноградов В. В. Основные понятия русской фразеологии как лингвистической дисциплины. *Труды Юбилейной научной сессии ЛГУ* / отв. ред. С. Д. Балухатый. Ленинград: ЛГУ, 1946. С. 45–69.

2. Гудков Д. Б. К вопросу о словаре прецедентных феноменов. *Культурные слои во фразеологизмах и дискурсивных практиках* / отв. ред. В. Н. Телия. Москва: Языки славянской культуры, 2004. С. 251–259.

3. Дядечко Л. П. Крылатые слова как объект лингвистического описания: история и современность. Київ: КНУ ім. Тараса Шевченка, 2002. 290 с.

4. Ожегов С. И. О крылатых словах (по поводу книги Н. С. и М. Г. Ашукиных «Крылатые слова»). *Лексикография. Культура речи*. Москва, 1974. С. 4–6.

5. Разинкина Н. М. Функциональная стилистика. Москва, 2004. 228с.

6. Райхштейн А. Д. Немецкие устойчивые фразы и устойчивые предикативные единицы. Москва, 1974. 180 с.

7. Хорнби А. С. Конструкции и обороты английского языка. Москва: Буклет, 1994. 112 с.

НІМЕЦЬКОМОВНІ РЕКЛАМНІ СЛОГАНИ: ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ

Шушківська Антоніна
магістр
Національний університет
біоресурсів та природокористування України
м. Київ, Україна

Анотація: в матеріалі проаналізована важливість перекладу рекламних текстів, їх особливість в оригіналі та на мові перекладу. Наведено приклади перекладу німецькомовних рекламних слоганів різними методами, а також особливості, які повинні бути враховані при перекладі рекламних слоганів.

Ключові слова: реклама, рекламні слогани, переклад рекламних слоганів, німецькомовні рекламні гасла

В час новітніх технологій та інновацій, спостерігається народження нових галузей, стрімкий розвиток економіки та світових інтеграційних процесів. Актуалізуються такі необхідні ланки як комунікації, іміджеологія, PR. Це все зумовлює необхідність встановлення зв'язків з різноманітними світовими культурами та носіями інших мов. На даний момент існує великий попит на товари та послуги, експортованих з Німеччини, саме тому є зрозумілим попит на переклад вихідних рекламних матеріалів з німецької мови.

На думку дослідника Г. Порческу, «перекладачеві необхідно спрогнозувати реакцію пересічного споживача реклами на текст повідомлення на мові перекладу» [1] Також, дане прогнозування повинно ґрунтуватися на знаннях психології, поведінки споживача, культурно–історичних традиціях. Дослідник виділяє три критерії при перекладі рекламних текстів:

- 1) виокремлення характерних особливостей мови рекламного слогану;
- 2) розуміння впливу рекламних текстів на раціональну та емоційну сфери свідомості споживача;

3) уникнення мовного та культурно–етнічного бар'єрів між комунікантами.

До прикладу, шоколад Ritter Sport. Німецький бренд шоколаду вважається іконою та еталоном не лише на німецькому ринку, але й за його межами.

Просте для запам'ятання і пізнаване рекламне гасло «*Quadratisch, praktisch, gut*» було придумано в 1970 році рекламним агентством Dewe і їх позаштатним робітником Міхаелем Грашоффом. Незвичайна квадратна форма шоколадної плити навіть була зареєстрована в німецькому відомстві патентів і товарних знаків, означаючи, що Ritter Sport залишається єдиним шоколадом квадратної форми, який продається в магазинах Німеччини.

Для англомовної аудиторії даний слоган перекладено як «*The handy chocolate square*», роблячи акцент на одній із головних ідей Ritter Sport — «плитка шоколаду, що вміщається в кишені всіх курток, не ламається і важить, як звичайний батончик». На російському ринку, бренд з'явився під слоганом — своєрідною грою слів — «*Квадратиш. Практиш. Гут.*» Перекладаючи для українського ринку, був використаний метод прямого чи точного перекладу: «*Квадратний. Практичний. Відмінний.*»

Ще одним прикладом прямого перекладу є рекламні слогани таких компаній:

- Audi «*Vorsprung durch Technik*» — «*прогрес через технології*»;
- BMW «*BMW. Die Gesellschaft der Ideen*» — «*BMW – компанія ідей*»;
- Bosch «*Bosch – Technik fürs Leben*» — «*Бош – техніка для життя*».

Метод адаптації був використаний при перекладі рекламного гасла німецького бренду карамельних цукерок Toffifee: «*Toffifee. Es steckt viel Spaß in Toffifee.*» — «*Тоффі. Задоволення в кожній цукерці.*»

Часто рекламні гасла з простою структурою використовуються в оригіналі без перекладу. Таким чином наголошується на якості та самобутності товару чи послуги.

Однією з найулюбленіших реклам серед німців, є, вже ставший крилатою

фразою, рекламний слоган німецької компанії — виробника солодоців — Haribo: «*Haribo macht Kinder froh und Erwachsene ebenso*» — «*Haribo робить дітей щасливими — і дорослих також*». Даний приклад є зразком точного перекладу. А у Франції гасло переклали методом адаптації, зберігаючи риму: «*Haribo c'est beau la vie, pour les grands et les petits*» — «*Жумтя Haribo прекрасне, для великих і малих*».

Перекладачі вдаються до дослівного перекладу значно рідше, адже такий метод не в повній мірі відображає особливості мови, на яку перекладається, проте в такому випадку повністю розкривається зміст.

Підсумовуючи, варто сказати, що переклад рекламних текстів вимагає від перекладача не лише знання мови, але й широких екстралінгвістичних знань, а також вміння адаптувати слоган під інтереси та менталітет споживачів. А оскільки цілі та завдання рекламних текстів різняться від художніх чи технічних, перекладачеві приходиться мати справу не лише з лінгвістичними проблемами, але й звертати увагу на соціолінгвістичну адаптацію тексту, адже переклад повинен викликати ту ж реакцію у цільової аудиторії, як і оригінальне рекламне гасло.

ЛІТЕРАТУРА

1. Порческу Г.В. лингвистические особенности рекламных слоганов и способы их перевода. Спб., 2006–2007. – 148 с.
2. Архів української реклами [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://adlog.tv/archive.php?type=1>
3. Die wichtigsten Trends in Sloganentwicklung und Branding [Електронний ресурс] // Datenbank der Werbung. – 2001 – 2013. – Режим доступу: <http://www.slogans.de/studie2011.php>

PHILOSOPHICAL SCIENCES

ДОМАШНЄ ПСИХОЛОГІЧНЕ НАСИЛЬСТВО

Кунденко Яна Миколаївна

викладач

Тітар Олена Сергіївна

студент

Харківський національний університет

будівництва та архітектури

м. Харків, Україна

Вступ. Негативні емоції щодо інших люди висловлюють по-різному. Хтось просто погано відгукується за її спиною, а хтось вибирає більш жорстокий та неприємний метод впливу – психологічне насильство. Це дуже серйозна проблема, оскільки через неї в людини порушується емоційна поведінка, в неї виникають страхи, побоювання, почуття постійного стресу і тривоги.

Метою роботи є з'ясування основних психологічних причин домашнього насильства як актуальної теми останніх років. Крім того - отримання психологічних навичок протидії насильству, щоб не дозволяти маніпулювати собою аби зберегти свою особистість.

Матеріали та методи. Спершу слід з'ясувати що розуміється під поняттям «домашнє насильство». Домашнє насильство – це модель поведінки, яка використовується однією людиною для контролю або домінування над іншою, з якою у неї є або були інтимні чи сімейні стосунки. Під домашнім насильством розуміють усі акти фізичного, сексуального, психологічного чи економічного насильства, які відбуваються у сім'ї чи побуті між колишнім чи нинішнім подружжям чи партнерами.

На відміну від фізичного та інших видів насильства, психологічне

залишає за собою невидимі, проте досить глибокі шрами. Важко визначити де закінчується обґрунтована критика і починається психологічне насильство. Це більш підступний вид насильства, який можна помітити не одразу.

Насамперед мета кривдника довести свою перевагу над іншим, підтвердити свою владу, тому предмет зіткнення для нього не важливий. Таких людей впізнати непросто, цей «кривдник» може роками бути замкненим в людині.

За рахунок маніпуляцій від кривдника відбувається знищення людини як особистості. Через постійну критику самооцінка жертви знижується до певного рівня і віра в себе становиться хиткою. В такому стані кривднику простіше нав'язувати свою думку і бажану поведінку. Жертва, перебуваючи в такому стані, сумнівається в правильності своїх дій, вселяється почуття нікчемності і провини. Психологічно впливаючи на таку людину закладається інша модель життя, приймається позиція тирана і з його боку здійснюється контроль. В таких випадках дуже складно довести людині, що вона стала жертвою психологічного насильства, бо одразу в ній формуються переконання що сама винна, не зрозуміла, спровокувала, довела. Наслідком цього утворюються особистісні особливості: самообмеження, відчуження, негативізм, відмова від висловлювання своєї позиції.

Результати і обговорення. Причиною чому один партнер впливає на психіку іншого різноманітні, найпоширеніші з них:

- потреба в самореалізації та самоствердження за рахунок іншого;
- труднощі в невмінні висловлювати свої бажання та думки;
- фінансова залежність від свого партнера;
- пропаганда насильства у ЗМІ/кіно/відеоіграх;
- психологічні відхилення у вигляді перенесеної психологічної травми;
- копіювання моделі взаємин батьків, побаченої в дитинстві, а також стрес, отриманий внаслідок несприятливої ситуації в сім'ї;
- нестача любові в дитинстві може стати причиною агресії;
- вроджене прагнення до влади та контролю над людьми загалом та

партнером, зокрема.

Якою б не була форма психологічного насильства, важливо знати, що впоратися з насильством, перебуваючи у стосунках з кривдником, дуже складно. Тому дуже важливо спочатку вийти із ситуації насильства, а потім уже розбиратися з партнером. Вийти – це в буквальному сенсі уникнути кривдника, втекти або навіть зникнути з поля його зору. Адже якщо ви перебуватимете поруч, то кривдник знайде способи впливати на вас, як робив це завжди. Дуже складно у цій ситуації дітям, якщо психологічне насильство практикують їхні власні батьки. Часто вони інтуїтивно йдуть із дому, намагаючись таким чином протистояти насильству. Як профілактика психологічного насильства важливо розвинути в собі два, на мій погляд, найважливіші вміння: вміння критично мислити та вміння довіряти своїм почуттям. Критичне мислення допоможе вчасно розпізнати психологічне насильство, в процесі якого часто відбувається величезна кількість спотворень фактів і подій.

Довіра своїм почуттям допомагає зрозуміти що те, що відбувається – справді насильство, якщо в той момент, коли поряд з вами кривдник, ви відчуваєтеся погано. Важливо вміти розказати про свої почуття, мати близьких людей, які можуть почути вас і привести ваші почуття до тями.

Висновки. Отже, неможливо передбачити яким буде вихід із домашнього психологічного насильства, проте важливо не терпіти, якщо це повторюється, та з кожним разом все більше переходить межі. Перш за все людина – це особистість, яка повинна поважати себе та робити себе щасливою. Пам'ятайте, просити допомоги близьких людей, психолога, кризисні кімнати – не соромно, швидше це важлива складова самозбереження. Якщо ні розмова, ні психолог не допомагають родині викоринити психологічне насильство – краще почати жити окремо, тобто розлучитися, аби не страждали ви та ваші майбутні діти, тому що терпіти таке і залишатися при цьому із здоровим психічним здоров'ям просто неможливо, краще не витрачати свій час на ситуацію, якій неможливо протидіяти.

ECONOMIC SCIENCES

THE IMPROVEMENT OF THE SALES STRATEGY OF THE ORGANIZATION BY THE EXAMPLE OF AGRARIAN SECTOR'S FARMS

Asatryan Hovhannes Simon

Postgraduate student, Junior Researcher
M. Kotanyan institute of Economics NAS RA
Yerevan, Armenia

Introductions. For any organization, the ultimate goal of economic activity is to sell its products and make a profit. The organization of effective sales is a guarantee of increased profit, therefore, the continuous improvement of these processes is strongly necessary. Improving sales processes is an objective necessity for an organization regardless of sectorial affiliation. Despite the different manifestations due to the sectorial affiliation, the producers of heavy industrial, agricultural and other goods carry out the same sales process in accordance with a certain strategy. Therefore, it is very important to create an effective sales strategy in the organization's economic strategy.

Aim. The main objective of the research is to develop appropriate recommendations for the improvement of sales strategy of organization. These recommendations are aimed to be practical actions the implementation of which will ensure the increase of economic efficiency of organization. The research will serve as an example by which other organizations can navigate in sales improvement process.

Materials and methods. In order to develop a practical example of improving the sales strategy, we have comprehensively studied the concrete farm in the RA agricultural sector. The following research methods were used in this study: monographic, comparative, analytical, statistical, economic-mathematical, graphic, etc. As a result, the main directions of sales strategy improvement were singled out.

Results and discussion. The object of research is producing fresh apricots and plums. In order to obtain practical, scientifically substantiated results, the organization's external and internal environments were analyzed, the organization's market access opportunities were assessed, and the organization's economic strategy was analyzed.

A SWOT analysis was performed, as a result of which the generalizing index of the organization's market access opportunities was calculated. As a result, we found out that the organization has a great opportunity to enter the market with a new product. Examining the organization's economic strategy, we found that there are drawbacks, as the company avoids product processing, but in the world practice, the tendency is developing according to which companies carry out production in a complete cycle.

That is, from the production of raw materials to the production of processed finished products, is all done by a single organization. By examining the sales system of the organization, we found out that there are the following main shortcomings.

- Avoiding long-term contractual relationships with processing companies;
- Lack of post-harvest storage facilities;
- Lack of own vehicles needed to deliver the crop to the procurement points.

Based on the research, we have developed the following key measures aimed at improving the organization's sales strategy.

- Establishment of cold storage facilities for post-harvest storage;
- We propose the establishment of dried fruit production in order to diversify the sales risks and increase of the product portfolio.
- Establishment of stable contractual relations with processing companies;
- Replenishment of the transport fleet to reduce crop transportation costs.

The establishment of a refrigerated warehouse will allow to extend the sales life of the product. Refrigeration, depending on the level of fruit ripening and harvest dates, allows apricots to be kept fresh for 20-30 days. On the one hand, this will prevent the losses caused by the overripe fruit. On the other hand, by extending the sales dates, the company will be able to sell the product at higher prices later.

This is currently a common practice in Armenia. Many apricot growers put the fruit in refrigerated storage, and when the apricot harvest in their region is over, they sell the stored apricots at an average of 0.2-0.3 \$ more per 1 kg. The organization must invest 8800 \$ to establish a 10-ton refrigerator.

In order to calculate the economic efficiency of the refrigerator, let's determine the additional profit from the sale of the stored fruit. Let's say that the average selling price of apricots sold immediately after the harvest is 0.42 \$/ kg, and when sold one month after storage, the price will be 0.62 \$. The additional income received for 10 tons of apricots will be $0.62 * 10\ 000 - 0.42 * 10\ 000 = 2000$ \$. For extra profit, we must subtract the apricot refrigeration costs from the extra revenue. It costs 0.03 drams to keep 1 kg of apricots in the refrigerator for 1 month [3, pg. 85]. Then the total expenses will be $0.03 * 10\ 000 = 300$ \$. The additional profit from the sale of apricots stored in the refrigerator will be $2000 - 300 = 1700$ dollars.

For the economic substantiation of the investments made, we have also calculated the coefficient of investment efficiency [2, pg. 150-152]:

I_{eff} - Investment repayment period index,

$I_{\text{eff}} = \text{Profit} / \text{Investment volume} = 1700 / 8000 = 0.21,$

Investment repayment period = $1 / I_{\text{eff}} = 1 / 0.21 \approx 5$ years.

The obtained index exceeds 0.12, therefore the investments are justified, their repayment period is 5 years.

Another way to improve an organization's sales strategy is to start producing dried fruit. The latter will allow to process fresh products, to avoid the difficulties of selling fresh products when there is a surplus in the market. In addition, the dried fruit market is relatively stable. In this case, by establishing dried fruit production, the company will have a new product, thus diversifying the risks related to the product portfolio, will be entering new markets at the same time, providing cash flow through the sale of dried fruits during the autumn and winter months of the year.

It is proposed to start production of dried fruits with an annual production of about 5 tons. The project will be implemented based on the following main points:

- There is a suitable area in the organization for the organization of dried fruit

production, in addition, the organization is provided with electricity and natural gas, therefore no additional investments will be required in that direction. the existence of the required conditions is maintained,

- The organization will be equipped with all the equipment needed for dried fruit production, including cold storage;
- Dried fruit production will be carried out in July-September.
- Dried plums and dried apricots will be produced
- It is planned to organize the sale of the product both wholesale and retail.

The capital investments required to start dried fruit production are listed in Table 14. The requirement of total capital investments will be 26 186 \$.

To scientifically substantiate this proposal, we have assessed the economic efficiency of dried fruit production. It is planned to produce and sell 4000 kg of dried apricots at an average selling price of 4.7 \$, 1000 kg of prunes at an average price of 3.1 \$. As a result, the proceeds from the sale of dried fruits will be 21 900 \$. We calculated that the cost of production for dried apricot is 2.15 \$/kg, and in case of prunes 2.0 \$/kg. Therefore, the whole cost of dried fruit production will be 10 600 \$. To get the full cost of dried fruit production (including transportation costs, maintenance, the cost of sales, etc.), we must add another 3100 \$. As a result, the total cost of dried fruit production will be 13 700 \$. It should be noted that the cost of dried fruits in the case of our organization is relatively low due to the availability of own raw materials.

Table 1

Capital investment costs for starting production of dried fruits

N/A	Expenditure items	\$
1	Renovation works	0.56
2	Main production equipment	
3	Purchase of artificial dryer	7.8
4	Smokehouse	0.3
5	Trays	0.3
6	Boxes	0.6
7	Sink	0.24

8	Table	0.24
9	Mobile wheelchair and weighing machine	0.6
11	Storing of dried fruit	
12	Refrigeration equipment	1.5
13	Thermal insulation works	1.5
14	Refrigerator door	0.2
15	Total	26 186

Thus, the profit from the production of dried fruits will be:

$$\text{Sales revenue} - \text{Total cost} = 21\,900 - 13\,700 = 8\,200 \$$$

For the economic substantiation of the investments made, we again calculated the coefficient of investment efficiency [2, pg. 150-152]:

$$I_{\text{eff}} = \text{Profit} / \text{Investment volume} = 8\,200 / 26\,186 = 0.31$$

$$\text{Investment repayment period} = 1 / I_{\text{eff}} = 1 / 0.31 \approx 3 \text{ years}$$

The obtained index exceeds 0.12, therefore the investments are justified, their repayment period is 3 years.

Conclusions. Thus, we can state that the improvement of the sales strategy can directly affect the improvement of the final economic results of the organizations. Regardless of the way sales process is organized (wholesale or retail) organization must find the best options to maximize the number of products sold. The organization must have a well-established sales system, which not only deals with the actual sales process, but also with the storage, transportation, etc. of the finished product.

LIST OF LITERATURE

1. Dried Fruit Production Business Directory / "EV Consulting" CJSC - 2016. – pg. 7.
2. Hakobyan L., Chepechyan Sh. Economics of Agriculture. Educational manual - 2012. – pg-150-152.
3. Kupelyants N. Economic problems of storage, sale, processing of crop products, ways to solve them. Dissertation. – 2017. - pg. 85.

EVALUATION OF INTERNATIONAL CONTRACTS OF SALE OF THE SECONDARY CAR MARKET IN UKRAINE

Kokhan Marianna

Dr.

PhD in Economics,

Assoc. Prof. of Management Department

Kopyliak Oksana

master student

Ivan Franko National University of Lviv

Lviv, Ukraine

Introductions. The automotive industry is an important component of the economy of almost every country, because it is at a stage of constant development and stimulates economic growth. In today's world, many people have cars that are used for their own consumption. In developed countries, the automotive industry is a strategic industry and occupies a central place in the economic policy of the state.

It is the automotive industry that can contribute to the development of the national economy, the introduction of new technologies and, accordingly, increase productivity, increase the quality of life. Over the past few years, the global car market has grown by about a third.

The car market in Ukraine is very different from the markets of Europe or the United States, because the market should pay attention not only to the primary but also to the secondary markets. It is also important to identify the main prospects for the development of, for example, imported cars and, accordingly, to regulate their activities.

Aim. The main goal is to study the secondary car market of Ukraine, its risks and offer methods to prevent them.

Materials and methods. The source of information was scientific and educational literature, statistics, analytical publications of enterprises, electronic resources. The methods of empirical research are used in the work: observation, comparison, method of statistical measurement, as well as methods of abstraction and

generalization, analysis and synthesis.

Results and discussion. By signing the Agreement on Accession to the World Trade Organization (WTO), Ukraine reduced the import duty on passenger cars by 2.5 times, which negatively affected the domestic car industry and fully opened the market for imports of foreign cars to Ukraine. This contributed to the spread of such types and forms of trade in imported cars in Ukraine, as shown in the figure 1.

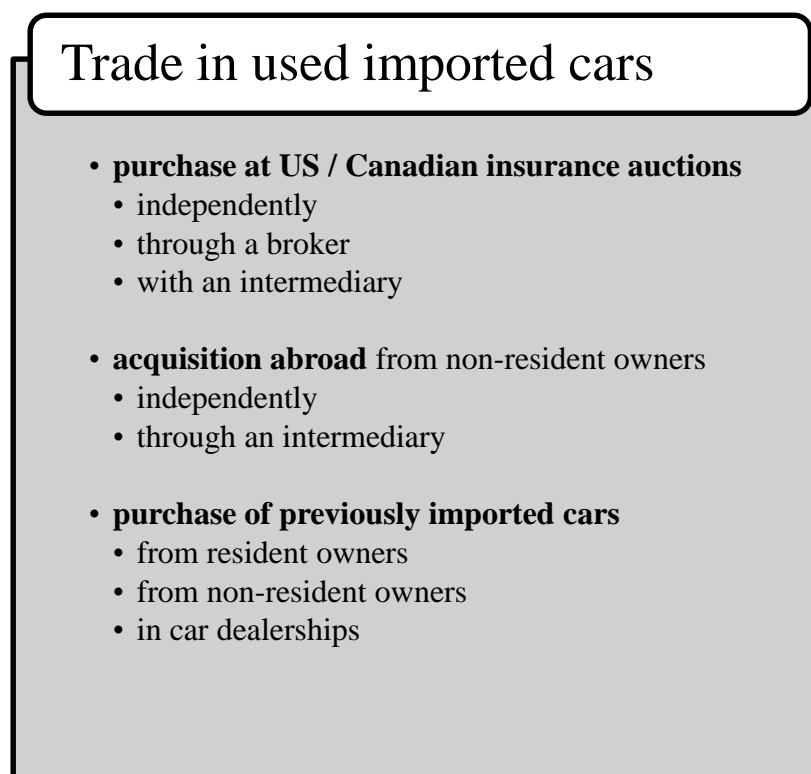

Figure 1. Types and forms of trade in imported cars in Ukraine [Source: developed in collaboration with M. Kokhan, O. Kopyliak]

Trade in used cars in Ukraine is accompanied by the following agreements:

- cars from US insurance auctions (service agreement, transportation, customs brokerage);
- cars from Europe from the owners (purchase and sale agreement and services);
- purchase of previously imported cars in Ukraine from resident owners (purchase-sale agreement, execution of a general notarized power of attorney);

- purchase of previously imported cars imported from Ukraine from non-resident owners (purchase-sale agreement, execution of a general notarized power of attorney);
- purchase of imported cars in car dealerships (contract through a commission shop).

The secondary market of passenger cars in Ukraine consists of the total number of such vehicles resold during the year, as well as imported cars, imported from abroad. These two categories also form the offer in the market.

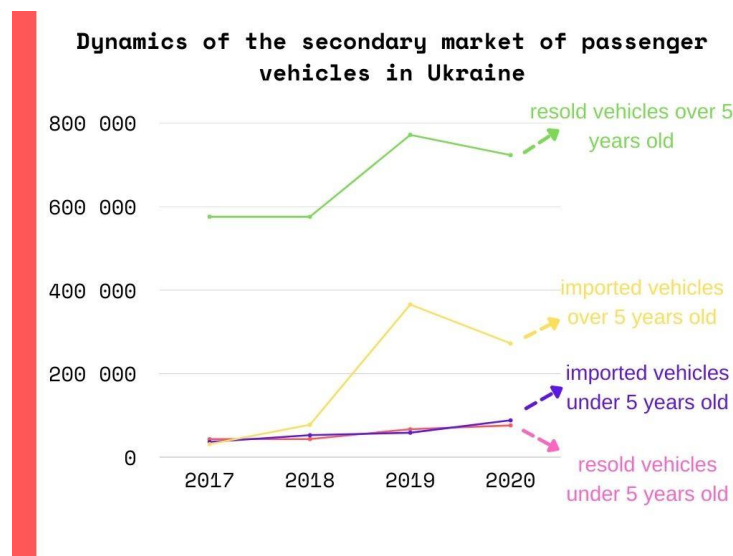

Figure 2. Dynamics of the secondary market of passenger vehicles in Ukraine [1]

As Figure 2 shows, for the period from 2017 to 2020, the secondary car market showed rapid growth. In 2020, 69% more used cars were sold compared to 2017. Particular attention should be paid to changes in the structure of the secondary market: the share of domestic sales of cars under 5 years of age increased from 6.3% in 2017 to 6.6% in 2020; the share of resale within the country of cars over 5 years old decreased from 83.9% to 62.4%; the share of first registrations of used imported cars under the age of 5 increased from 5.3% to 7.6%; the share of first registrations of used imported cars over the age of 5 increased from 4.5% to 23.5% [1].

In recent years, Ukrainians have imported most of their cars from the United States. Used cars from abroad remain much more attractive than buying a car in Ukraine. New cars for most Ukrainians are not yet affordable. American cars have gained great popularity thanks to a law passed in 2016, which significantly reduced

the excise duty on imports of vehicles.

Advantages of buying a car from US insurance auctions:

- lower cost, on average, by 30% than in Ukraine and the EU;
- transparent history of the car and fair mileage;
- operation on good roads;
- lower cost of customs clearance than in EU countries.

Disadvantages of cars from the insurance auction:

- car after the accident;
- delivery 2-3 months and several weeks of repair;
- it is not possible to inspect the car before buying.

The main indicator that affects the price of cars from the United States is the cost, it includes the following costs:

- car insurance during transportation;
- fuel and electricity;
- basic salary;
- inspection of the car by the carrier, after receiving it from the auction site;
- unloading of the car in port;
- transportation by sea and land;
- brokerage services;
- parking in the customs zone;
- administrative expenses;
- marketing costs;
- other operating expenses.

In the field of auto trade there are risks that are a logical continuation of each other and can negatively affect the industry, they include:

- lack of containers for transportation;
- stopping the supply chain and production process;
- limited offer;
- increase / deficit in the primary market;
- rising prices for cars on the secondary market.

To reduce possible losses, companies should use the following methods:

1. Insurance, the use of different types of insurance policies and insurance contracts.
2. Hedging, the use of exchange futures contracts and options.
3. Adopt various forms and methods of settlement and credit relations to minimize the risk of non-payment for delivery of goods or non-receipt of goods after payment.
4. Analyze and forecast the situation in the foreign market (demand, supply, price), timely plan and formulate measures to avoid possible losses due to adverse market changes [2].

Insurance is the most common method of risk management in foreign economic activity, as it is easy to use and relatively inexpensive. The purpose of business insurance is to prevent financial consequences (property losses) caused by adverse events.

Conclusions. Summarizing the above, we can say that car imports to Ukraine are growing steadily. In a few years, the import of used cars from the United States has become one of the main supply channels for cars to Ukraine, because they are sold there at attractive prices for foreigners. For further successful import of cars it is necessary to anticipate and minimize all possible risks with the help of insurance. Insurance of foreign economic risks is a set of types of insurance that protect the interests of domestic and foreign participants in various forms of international cooperation.

REFERENCES.

1. O. Onyshchuk, S. Buchatskyi, O. Novytskyi, V. Malyshchuk. Analytical study of the secondary car market of Ukraine: website. URL: <https://eauto.org.ua/news/13-analitichne-doslidzhennya-vtorinnogo-avtorinku-ukrajini>.
2. N. Tyurina, N. Karvatskaya. Foreign economic activity of the enterprise. - Kyiv: Center for Educational Literature, 2013. - 408 p.

FORENSIC REQUIREMENTS FOR INVESTMENT OF PENSION ASSETS IN UKRAINE

Sabadash Inna,

candidate of juridical sciences, senior researcher,
head of the laboratory,

Khosha Vadym,

candidate of juridical sciences, senior researcher,
head of the postgraduate and doctoral department,

Davydenko Daria,

candidate of economic sciences, senior research officer,
National Scientific Center «Hon. Prof. M. S. Bokarius
Forensic Science Institute» of the Ministry of Justice of Ukraine
Kharkiv, Ukraine

Introductions. At present, the existence of an effective system for assessing the risks of financial institutions is the key to successful development of the financial services market (hereinafter - FSM) in terms of asset management of all participants. An unstable economic environment, full of various unregulated dangers, can lead to losses for any participant in the process of providing financial services, including private pension funds (PPF), which a priori represent social protection and should be free from risks in the pension process. provision for participants in pension programs. Thus, knowledge of investment requirements for investing pension assets on the basis of forensics, which allow balanced management of assets of financial institutions is an important condition for their operation, which will reduce risks to FSM in general and in the activities of PPF in particular. Moreover, the development of any recommendations should take into account not only risk-oriented approaches to the management of financial assets of FSM, but also have effective internal risk mitigation mechanisms, which, to date, are implemented through the introduction of forensic principles.

Aim. The purpose of the study is to determine the requirements for the choice of areas of investment of pension assets in Ukraine on the basis of forensics.

Materials and methods. The theoretical basis of the study are the fundamental

works of modern economic theory and the legal framework of Ukraine. To achieve this goal, a system of general scientific and special research methods was used: theoretical generalization, comparison, system analysis, formalization.

Results and discussion. There are a large number of opinions on the term «forensic», each of which represents a certain area of activity of financial institutions (economic or legal), which, in turn, is reflected in the mechanism of this process. But in general, the term comes from the English forensic, which means «examination», which involves the process of identifying and analyzing the object of study to determine compliance with the specified requirements. That is why, due to the similarity of this procedure by type of activity, most forensic services in Ukraine are provided by audit or consulting companies. As a goal of forensic services, such companies define the fight against fraud, any abuse of office and conflicts of interest that arise in the course of the financial institution. To achieve this goal, forensic experts have offered services [1, 2] to investigate financial fraud, anti-bribery and corruption, assistance in resolving disputes, commercial intelligence, combating money laundering and financial terrorism, risk management and compliance, analytics. All of these services are provided by audit firms through the analysis of accounting and financial statements, initial documentation, e-mail and interviews with staff or third parties relevant to the specific situation under investigation. Thus, it is logical to say that forensic services have some similarities in content with the process of financial monitoring carried out by the relevant regulators on FSM, but the main difference is that such a procedure belongs to the external or internal management system of the financial institution. The principles of forensics include internal actions to identify violations in the activities of a financial company in order to overcome corporate fraud and avoid similar risks in the future.

In view of the above, it can be concluded that the forensic service and risk-oriented approach have a common focus in conducting inspections to combat money laundering, and therefore further study of aspects of private pension funds is focused on such features. It should be reminded that the risk-oriented approach to the FSM of Ukraine is a well-established and normatively enshrined concept of Art. 1 of the Law

of Ukraine «On Prevention and Counteraction to Legalization (Laundering) of Proceeds from Crime, Financing of Terrorism and Financing of Weapons of Mass Destruction» [3], which states that the risk-oriented approach is the definition (detection), evaluation (revaluation)) and understanding the risks of money laundering, terrorist financing and / or the proliferation of weapons of mass destruction, and taking appropriate risk management measures in a manner and to an extent that minimizes such risks depending on their level. Another interesting fact is that the concepts have been applied as a result of the protection of the global financial system, which is developed and promoted by an independent intergovernmental body - the Financial Action Task Force (FAFT). At present, the issue of risk-oriented supervision of financial institutions, including private pension funds, is constantly raised by this organization as an important aspect of achieving sustainable anti-money laundering.

As mentioned, private pension funds are a component of social protection, which doubles the risk of money laundering in the FSM, which is why more attention should be paid to investing their pension assets as a direct process that reflects cash flow. In addition, this aspect of financial monitoring is a little-studied modern science and requires effective risk reduction mechanisms, which can be the process of choosing a risk-free or least risky composition of investment areas.

Pension assets are assets in cash, in securities, or other assets in accordance with the law (Article 47 of the Law of Ukraine «On Non-State Pension Provision» [5]), which are placed in pension funds, insurance companies or banking institutions for further pension payments. Thus, the main entities that provide direct private pension provision are insurance companies, banking institutions, PPF, but the financial institution for which this activity is exclusive is only the latter, so further research is proposed based on information about the uniqueness of funds on FSM. Moreover, the powers to regulate the activities of PPF in 2019 were transferred to the National Commission on Securities and Stock Market (hereinafter - NCSSM), which distinguishes and separates the process of providing financial services PPF from all other participants FSM, whose regulator is the National Bank of Ukraine (further -

the NBU). That is, there is an implementation of different approaches to regulating the activities of the represented financial institutions, and hence a certain difference in the formation of pension assets is also present.

Thus, in September 2021, the NCSSM reported on the state of private pension funds, where it noted the results of 63 registered in the State Register of financial institutions PPF, of which 58 are permanent, stressed the positive dynamics of the number of fund participants and depositors compared to last year, and also determined the total value of pension assets, which amounted to UAH 3713 billion [4]. In addition, the NCSSM presented the structure of invested pension assets, where the main areas of investment were government securities (47.2%), bank deposits (35.6%), bonds of enterprises whose issuers are residents of Ukraine (8.1%), real estate (3.1%), domestic local bonds (2.5%), bank metals (0.3%) and other investments [4]. It should be noted that investing pension assets is a statutory process for NPFs, which provides strict structural restrictions on the direction of assets of private pension funds in certain groups of financial instruments (Article 48 of the Law of Ukraine «On Private Pension Provision» [5]). Therefore, for example, the pension assets of the fund in securities may not include: securities of the relevant PPF, securities not admitted to trading, securities issued by mutual funds, promissory notes or derivative securities [5]. Structural restrictions on investment of pension assets are enshrined in Art. 49 of the Law of Ukraine «On private pension provision» [5] and summarized in table. 1.

Table 1

**Structural restrictions on investment activity
with pension assets in Ukraine**

Financial instruments	Restrictions in accordance with the current legislation of Ukraine
Securities of one issuer	≤ 5 % the total value of pension assets of the pension fund
Other assets not prohibited by the legislation of Ukraine	
Securities issued by the founder of the PPF	
Real estate	≤ 10 % the total value of pension
Bank metals	
Securities issued by the founder of the fund	

during the first five years since the establishment of the PPF	assets of the pension fund
Shares of Ukrainian issuers that are not admitted to trading on the regulated stock market	
Securities guaranteed by the ARC Council of Ministers and local loan bonds	$\leq 20\%$ the total value of pension assets of the pension fund
Securities of foreign issuers	
Mortgage bonds	$\leq 40\%$ the total value of pension assets of the pension fund
Shares of Ukrainian issuers	
Corporate bonds issued by residents of Ukraine	
Bonds of international financial organizations	$\leq 50\%$ the total value of pension assets of the pension fund
Bank deposit accounts and savings certificates of banks	
Securities whose income is guaranteed by the Cabinet of Ministers of Ukraine	

Source: summarized by the author on the basis [5]

As can be seen from table. 1, in Ukraine there are strict restrictions on the investment of pension assets of PPF in various financial instruments, and the interest limits specified in the current legislation indicate a conservative approach to the formation of the investment portfolio. It is worth noting that in the process of regulating the issues of private pension provision, the presented structural restrictions have hardly changed since 2003, the only addition was the expansion of the list of financial instruments that came into force in 2011 and 2020. On the one hand, conservatism emphasizes the security of the investment process - pension assets should be, as mentioned, maximally protected from the risk of loss, because they are directly related to social protection, and on the other hand, the existing and long-term mechanism for investing pension assets in Ukraine meets the modern conditions of the FSM, which reduces the implementation of possible ways to obtain additional income for participants in the PPF.

Also, when considering aspects of investment, it should be noted that to ensure the principles of protection PPF do not have the right to carry out this activity independently, for this Law of Ukraine «On private pension provision» [5] provides for such subjects of private pension provision as asset management companies (hereinafter - AMC) and PPF administrators. The first manages the assets of PPF, that

is, investing, and the second ensures the conclusion and execution of pension contracts of PPF. In addition, a banking institution that acts as a custodian of PPF participants is involved in the mechanism of investing pension assets. Thus, each entity performs a specific function within the exclusive component of investing pension assets in the interests of PPF participants, which, in turn, reduces the risk of loss of funds. In summary, it can be noted that the investment of pension assets of PPF is carried out by AMC, which in accordance with current legislation is forced to form a conservative portfolio of investments of pension assets of the fund. In world practice, there are other portfolios: balanced, active, which provide greater profitability and, accordingly, the level of risk. Thus, the profit from the investment activities of a foreign AMC depends on the chosen pension portfolio of the PPF participant. In Ukraine, so far, there is no possibility to choose an AMC or portfolio, which emphasizes the need for changes in the FSM to increase confidence in investing in pension assets and expand the influence of PPF participants in this process. In addition, the application of forensic principles to avoid risks in the process of financing pension assets will contribute to the sustainable development of this financial service, which will allow timely decisions on the need for risk management as an aspect of return on investment portfolio. That is why the introduction of private pension provision in Ukraine should implement the principle of risk orientation and its management (forensics), which will include different areas of investment within different service packages - investment portfolios.

REFERENCES:

1. Official site of PwC. Forensic services. URL: <https://www.pwc.com/ua/uk/services/forensic.html> (date of application: 20.10.2021).
2. Deloitte official website. Financial investigations (Forensic). URL: <https://www2.deloitte.com/ua/uk/pages/financial-services/solutions/forensic-in-Ukraine.html> (date of application: 20.10.2021).
3. On prevention and counteraction to legalization (laundering) of proceeds from crime, financing of terrorism and financing of disposal of weapons of mass

destruction: Law of Ukraine of 06.12.2019 № 361-IX. Update date: 08.10.2021 p.
URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T190361.html (date of application: 20.10.2021).

4. Official site of the National Commission on Securities and Stock Market. Analytical data on the funded pension market. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/news/insights/#tab-5>. (date of application: 20.10.2021).

5. On Non-State Pension Provision: Law of Ukraine of 09.07.2003. № 1057-IV. Update date: 01.07.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1057-15#Text>. (date of application: 20.10.2021).

**ECONOMIC ESSENCE AND CLASSIFICATION
OF COMPETITIVE ADVANTAGES IN THE SYSTEM
OF INTERNATIONAL ENTREPRENEURSHIP**

Vodolazska Oleksandra Ihorivna
student
Kremenchug National University
named Mykhailo Ostrogradsky
Kremenchuk, Ukraine

Introduction. Finding ways to strengthen the competitive position of Ukraine's economy in the world market is one of the most pressing problems of the domestic economy. Today, there is no single approach to the classification of competitive advantages, which provides some space for each company to find their own, inherent in this company, in these conditions of existence, competitive advantages. This will allow the company to be more flexible and increase its chances of success in international cooperation.

Key words: classification, phenomenon, advantages, competition.

In the economic literature, there are usually three requirements that competitive advantages must meet in order to be considered strategic success factors:

- based on the capabilities and resources of the enterprise, which must be more original than competitors and which are difficult or impossible to imitate;
- to ensure for a long time the uniqueness of the brand in comparison with competitors;
- to meet the specific needs of customers, ie to provide relevant benefits for this target group of consumers [1, p. 175].

Scientific works devoted to the study of the problem of competitive advantage, indicate the complexity of the studied category (Table 1). Today there is no single

approach to the classification of competitive advantages of the enterprise and the possibility of achieving them in today's market conditions.

Table 1

The structure of the concept of competitive advantage in the approaches of different authors

Author	The essence of the phenomenon	The content of the phenomenon and its result
M. Porter	set of factors	determine the success or failure of the enterprise in competition, resource efficiency; use of unique, different from competitors, methods of competition that may persist for some time
F. Kotler	advantage over competitors	achieved by offering consumers greater value through lower prices or by providing greater benefits that justify a higher price
J. Lamben	characteristics	product or brand properties; creates for the enterprise a certain advantage over the direct competitors.
L. O. Yarosh-Dmitrenko	the key competence acquired by the enterprise	in a specific business environment; provides the most complete satisfaction of consumer needs and the realization of their own economic interests
B. Carloff	what all business strategies are aimed at	are formed by numerous factors: efficient production, possession of patents, advertising, professional management, attitude to the consumer
M. Levy	advantage over rival companies	stored for a long time
B.A. Reisenberg	high competence of the enterprise	in a certain field of activity or in the production of products in comparison with competing enterprises
A.P. Gradov	resource efficiency	competitive advantage is manifested in comparison with other economic entities, industries, national economies of states
V.D. Markova	unique resources	which are owned by enterprises, as well as strategically important for this enterprise areas of business; allow you to win the competition
A.V. Shegda	high competence of the enterprise	in a certain area; gives it the best opportunities to attract and retain customers
E. Knish	the consequences of a more favorable market position	ownership of a large market share in a certain segment

P.V. Zabelin, N. K. Moses	integral quantity	in relation to competitiveness and competitive potential, which characterizes the ability of the enterprise; successfully compete in the short - and long term
Nemtsov V.D., Dovgan L.D.	characteristics	product or brand features; create for the enterprise certain advantages over competitors

Continuation of table 1

P.S. Zavyalov	quality	absent or less pronounced in rivals
R.A. Fatkhutdinov	exclusive resource	owns the system; gives it an advantage over competitors
G.L. Azoev A.P. Chelenkov	manifestation of advantage over competitors	in the economic, technical and organizational spheres of the enterprise

Michael Porter defines the competitive advantages of the enterprise as a set of factors that determine the success or failure of the enterprise in competition, resource productivity, and as a result of identifying and using unique, different from competitors, ways of competition that may persist for some time. We believe that this definition is quite complete and reflects the essence of the competitive advantages of the enterprise. Unlike other authors, M. Porter notes that these "advantages" can be maintained only for some time, which indicates that the company needs to form its competitive advantages in accordance with the current market situation [2].

Today there is no single approach to the classification of competitive advantages of the enterprise and the possibility of achieving them in today's market conditions. The traditional division of competitive advantages into lower costs and product differentiation does not reflect the diversity of existing competitive advantages and the real situation in domestic markets. A number of authors distinguish the following criteria for classification of competitive advantages:

- by the nature of sources (competitive advantages based on various factors),
- by the initiator (market conditions, state policy in the field of competition regulation, competitors and enterprises),
- by duration (long-term, medium-term and short-term),
- by the nature of the dynamics (stable and unstable),
- by the level of hierarchy (at the level of goods, firms, industries,

economics), by price (price and non-price),

- by the possibility of imitation (unique and simulated),
- by sphere of manifestation (research and development, production, implementation, service and operation), etc. Poltavska O.A. divides competitive advantages by sources into internal and external [3, p. 42].

Based on the study, the author formed the author's category "competitive advantage" (Table 2).

Table 2

The structure of the author's category "competitive advantage"

Category	The essence of the phenomenon	The content of the phenomenon	The result of the phenomenon
Competitive advantage	The set of competencies, resources, skills, factors	according to which the company has an advantage over its competitors; an advantage that provides income compared to other entities and the ability to withstand crises	ensuring the fullest satisfaction of consumer needs and the realization of their own economic interests

After analyzing the works of foreign and domestic authors, it is concluded that there is no single approach to the classification of competitive advantages, it provides some space for each company to find their own, inherent in this company, in these conditions, competitive advantages.

Conclusions and suggestions. The process of increasing competitiveness requires taking into account the specifics of the relationship between the elements of the organization and their environment, and is a decision-making process (including goals, methods, plans) to achieve the goals of increasing competitiveness. In this case, the management of the enterprise must:

- objectively assess the existing position of the organization;
- define the concept of increasing competitiveness;
- prove the need for change;
- clearly present and explain the expected results of improvement.

REFERENCES:

1. Varchuk O.A. Internacontrol and internalaudit: definition, similarities and differences. O.A. Varchuk, O.A. Grabovenko. Economics: the realities of time. Scientific journal. 2016. № 1 (23). P. 123-131. URL: <http://economics.opu.ua/files/archive/2016/n1.html>.
2. Porter M. The Competitive Advantage of Nations. Michael E. Porter. NY: The Freepress. A Division of Macmillan Inc., 1990. 855 p.
3. Poltavska O. A. Competition and competitive advantages. O.A. Poltava. Economics: problems of theory and practice: Coll. Science. wash. 2002. Vip. 141. Dnipropetrovsk: DNU, P. 41–44.

MODERN LEGAL REGULATION OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT AND ENVIRONMENTAL SAFETY

Yeshchenko Maryna

PhD, docent of the Management Department
Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture
Kramatorsk, Ukraine

Sknypa Nadiia

Senior Lecturer, Department of Agronomy and Forestry
Lugansk National Agrarian University
Slavyansk, Ukraine

Introductions. Ukraine has proclaimed the ideology of sustainable development as the state strategy for the XXI century. The main directions of the state policy in the field of environmental protection, natural resource use and environmental safety have been developed in accordance with Article 16 of the Constitution of Ukraine, which states that ensuring environmental safety and maintaining the ecological balance on the territory of Ukraine, overcoming the consequences of the Chernobyl disaster - a global-scale disaster, preserving the gene pool of Ukraine, and ensuring the ecological balance in the country.

The current environmental situation in Ukraine may be characterised as a crisis, which was formed over a long period due to disregard of objective laws of development and reproduction of natural resources in Ukraine. There were structural deformations of the national economy that favoured the development in Ukraine of raw material extraction, the most ecologically dangerous industries [2].

Aim. Purpose of work. /Global actualization of ecological problems in the end of XX - the beginning of XXI centuries, the essence of an ecological component of human existence causes the initial requirement of the balanced, integral, complex approach to the analysis and the decision of ecological questions. This is evidenced by the publication of research findings on contemporary aspects of philosophy and political philosophy relating to environmental issues [3].

Before directing efforts towards optimising the ecological aspects of our lives,

it is first necessary to identify with them, while recognising the homogeneity and inseparability of society's overall ecological problem. To do this, let us turn to the political factor, as it is the one that, for the most part, determines the ratio and absolute importance of the man-made, anthropogenic and other ecological aspects of existence. Materials and methods.

Materials and methods. The implementation of this strategy requires appropriate theoretical support. But the lack of development in the formation of the national concept of sustainable development and relevant legislative framework leads to the depletion of natural resources and alienates the Ukrainian state from the world course of transition to sustainable development.

Every year the world community takes a greater interest in environmental protection, sustainable development of the countries and regions, and protection of the interests of future generations. Approaching of ecological crisis for the first time was felt by industrially developed countries in 70-s of the XX century and began to develop nature protection actions, both legislative and normative character, developed and began to intensively introduce certain strategy of the environment management. In order to implement the outlined strategy, special national standards began to be developed, which defined a unified methodology for its implementation. International organizations on standardization began to pay attention not only to the development of standards for methods of control (determination) of environmental components (air, water, soil), but also to the development of a set of standards for environmental management system.

Environmental quality management systems are an integral part of the overall administrative management system of enterprises and organizations.

Ukraine's entry into the international community and the introduction of market-based management methods for both the economy and individual enterprises and organizations require knowledge of and compliance with modern unified norms and rules in the field of environmental activities and the introduction of environmentally-oriented management methods.

The internationalisation of the environmental quality problem actualises not

only the natural science and socio-economic, but also the international political aspects of natural systems management.

As a result, the group of ecological disciplines, which carry out studies of various particular aspects of the complex problem "man - society - nature", is quite naturally attracted to the number of natural-science and social-science disciplines.

In modern conditions of science and technology development very important role is played by progressive methods and means of the system approach in the decision of environmental problems with the purpose of maintenance of harmonization of nature protection activity with the world requirements.

Let us consider one of the foundations of sustainable development, namely environmental security. Ecological well-being of the planet, state, region is one of the most important indicators of life-support of civilization as a whole and its territorial groups in particular. Until recently it could not be mentioned, but in the twentieth century the symptoms of ecological diseases appeared.

It is necessary to carry out serious work on the organization of ecologization of society on a systematic and balanced basis, and not in an emergency order. Rational introduction of natural resources, ensuring ecological safety of human life activity is an indispensable condition of constant economic and social development of all states of the globe.

Results and discussion. To this end, states implement environmental policies on their territories aimed at preserving the natural environment, protecting life and health of the population from the negative impact caused by environmental pollution, achieving harmonious interaction between society and nature, protecting, rationally using and reproducing natural resources. Legislative acts on protection of certain environmental objects define the list of violations, providing for criminal, administrative, disciplinary or economic liability, as well as establishing the procedure of compensation for damage, caused as a result of violation of the legislation. Penalties for violations of environmental regulations are also contained in the Criminal Code. Penalties range from fines to imprisonment for up to 10 years.

Conclusions. Enterprises, organizations, institutions and citizens have an

obligation to pay compensation for damages caused by a violation of environmental legislation. Officials and other workers, due to whose fault enterprises, organizations and institutions have incurred costs to compensate for damage caused by environmental pollution, bear material responsibility in the order established by the rules of labour legislation.

REFERENCES:

1. Balyuk GI Legal aspects of ensuring nuclear and radiation (radioecological) safety in Ukraine. Kyiv, 1997.
2. Boychuk Yu.D., Soloshenko EM, Bugay OV Ecology and environmental protection. Sumy, 2002. 284 p
3. Bokov VL., Lushchik AV Fundamentals of environmental safety. Simferopol: Sonat, 1998. 224 p.
4. Vlasenko Yu.L. Theoretical bases of problems of systematization of the legislation in the field of ecological safety in the context of its optimization, Bulletin of the Ministry of Justice of Ukraine №9, 2008, art. 90.
5. Zerkalov DV Problems of ecology of sustainable development: a monograph. Kyiv: Osnova, 2013. 430 p.
6. The Constitution of Ukraine. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/constitution>. (date of application: 09.11.2021).
7. Krasnova MV Damage compensation according to the ecological legislation of Ukraine (theoretical and legal aspects): monograph, VPC "Kyiv University", 2008.
8. International principles of sustainable development. Official UN website URL: <http://www.un.org.ua/en/>. (date of application: 10.11.2021).

ВПРОВАДЖЕННЯ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ НА ГОТЕЛЬНОМУ ПІДПРИЄМСТВІ

Корнієнко Ольга Миколаївна

к.е.н., доцент

Зайцева Валентина Миколаївна

к.п.н., професор

Косаренко Павло Станіславович

магістрант

Національний Університет «Запорізька політехніка»

м. Запоріжжя, Україна

Вступ. Незалежно від часу, саме персонал готельного підприємства був невід’ємною складовою успіху готелю у конкурентній боротьбі на ринку. Саме тому, уваги з боку керівництва готельного підприємства потребує у рівній мірі як і сам готель (усе його внутрішнє наповнення, дизайн, кімнати, харчування, тощо), так і персонал, що скріплює все це разом. Завдяки технологічному розвитку, а також викликам часу, впровадження сучасних технологій управління персоналом стає однаково легшим та необхідним.

Мета роботи – дослідити сучасні методи управління персоналом для подальшого впровадження їх у готельному господарстві.

Матеріали і методи. Провідними методами дослідження було вивчення результатів наукових досліджень з проблеми, їх аналіз та узагальнення.

Результати і обговорення. Як і будь-яке інше підприємство з сфери послуг, готельне підприємство має відповідати вимогам, що постійно змінюються: зміна потреб клієнтів, специфічні виклики (як, наприклад, пандемія Covid-19), підвищення вимог як до навичок персоналу, так і до готельної інфраструктури. Разом з цим постійно змінюються, поліпшуються, оптимізуються засоби та технології управління персоналом, а від керівництва закладу потрібно вчасно запроваджувати найвдаліші з них на своєму підприємстві, що допоможе у конкурентній боротьбі на ринку.

Методи управління персоналом - це специфічні методи, за допомогою

яких керівництво закладу може впливати на персонал для досягнення поставлених цілей. В теорії і практиці управління ці методи поділяють на три групи: адміністративні, економічні, та соціально-психологічні.

Адміністративні методи - це методи юридичного контролю. Вони можуть контролювати діяльність персоналу та керівництва як через державні закони, акти, норми, так і через розпорядження та накази в процесі оперативного управління. Ці методи забезпечують стабільне юридичне середовище, гарантують виконання прав та свобод, підвищують рівень трудової дисципліни.

Економічні методи пов'язані насамперед з матеріальними, здебільш грошовими, заохочуваннями. Від виплати премій, до впровадження штрафних санкцій – все це відноситься до економічних методів.

Соціально-психологічні методи спрямовані на моральний аспект персоналу. Персонал треба розглядати як єдину команду, та саме на покращення командної роботи спрямовані ці методи. Виявлення лідерів, конфліктних ситуацій, покращення командної роботи – все це спрямовано насамперед на підняття морального рівня.

В якості розвитку ідей попередніх основних методів, можна застосувати наступні сучасні технології управління персоналом на готельному підприємстві:

1) Сучасні засоби контролю. Системи спостереження, камери, застосовуються вже довгий час, проте разом з розвитком технологій, з'являються нові засоби їх застосування.

Так, камери можуть відстежувати переміщення окремих працівників готелю – або за допомогою спеціальних маркерів на одязі, або за допомогою розпізнавання обличчя. Із найновішого – встановлення спеціальної тепловізійної камери на вході, що дозволяє швидко виміряти температуру великої кількості людей.

Більш турбуючим, але разом з цим і більш ефективним засобом контролю буде впровадження спеціальних браслетів, на зразок сучасних фітнес-браслетів. Завдяки цьому можна буде як і відстежувати переміщення, так і стан здоров'я

персоналу, а з подальшим розвитком технологій – записувати звук навколо робітника. Проте зрозуміло, що не кожен погодиться на настільки суворий та допитливий засіб контролю.

2) Сучасні засоби заохочування. Із поширеного – власний QR-код, або щось подібне, завдяки якому гості зможуть залишити гроші «на чай» працівнику онлайн. Із більш складних – впровадження на підприємстві «бонусного рахунку» працівника, де за певні дії бали будуть начислятися, а за певні, навпаки, списуватися. Кожні півроку-рік працівник може застосовувати накопичені бали для певних матеріальних заохочувань.

3) Сучасні соціально-психологічні засоби. Найважливішим у команді персоналу має бути зв'язок. Зараз поширені у використанні рації, або звичайні дзвінки, проте, майже в кожному готелі є мережа бездротового інтернету, так що більш вдалим буде зв'язок за допомогою спеціального додатка у телефоні. Також, якщо розвивати тему додатків, можна розробити спеціальний додаток готелю для клієнтів, кількість функцій у якому може бути безліч: від виклику персонала до номеру, до розкладу роботи ресторанів на температури води у басейнах.

Висновки. Готельним підприємствам необхідно впроваджувати передові технології, нові методи управління, організації, мотивації і контролю персоналом згідно вимогам зовнішнього конкурентного середовища, що постійно змінюються. Активне впровадження сучасних інформаційних технологій у діяльність готелів є необхідною умовою їх успішної роботи, оскільки точність, надійність, оперативність і висока швидкість обробки та передачі інформації визначає ефективність управлінських рішень у цій сфері.

ЄВРОПЕЙСЬКІ ПРАКТИКИ ПІДТРИМКИ РОЗВИТКУ МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Прушківська Емілія Василівна,

д.е.н., професор

Лазнева Ірина Олександрівна,

к.іст.н., доцент

Чариев Абдиджеліл

магістрант

Національний університет «Запорізька політехніка»

м. Запоріжжя, Україна

Вступ. В умовах необхідності підвищення ефективності функціонування економіки зростає роль малих та середніх підприємств (МСП), котрі забезпечують зайнятість та стабільний соціально-економічний розвиток. Адже саме розвиток МСП є індикатором сталості для країни. Малі та середні підприємства сприяють підтримці оптимальних пропорцій в економіці, оскільки орієнтуються переважно на ті сфери, де є незадоволений попит, тим самим забезпечує баланс, здатні швидко пристосуватися до змін ринкового попиту. Враховуючи значний рівень мобільності, гнучкості та інноваційних методів господарювання, МСП перебувають у постійному пошуку нетрадиційних рішень та способів введення бізнесу. Зазначене підтверджує необхідність підтримки розвитку малих і середніх підприємств, які є локомотивом сучасної економіки.

Мета. Метою дослідження є виокремлення позитивних європейських практик підтримки розвитку малого та середнього бізнесу.

Методи та матеріали. Дослідження базується на використанні загальнонаукових та специфічних методів, а саме: абстагування – визначення сутності та критерії виокремлення малих та середніх підприємств (МСП). Для дослідження тенденцій розвитку МСП в Європейському Союзі використовувалися статистичний аналіз, метод групування та графічний метод. У дослідження використовувалися аналітичні доповіді Європейської комісії,

наукові праці, присвячені питанням функціонування та розвитку малого та середнього підприємництва.

Результати та обговорення. Європейський досвід розвитку МСП підтверджує їх значущість для економіки країни, що виявляється в стимулюванні конкуренції через мотивацію великих компаній до впровадження нових технологій та підвищення ефективності власного виробництва зокрема та економіки ЄС загалом. На основі вищезазначеного зауважимо, що головна мета політики ЄС підтримки МСП полягає у встановленні балансу інтересів держави та бізнесу, забезпеченні оптимальних умов для підприємницької діяльності, а також збільшенні конкурентоспроможності суб'єктів МСП.

На сьогоднішній день основними напрямками політики ЄС щодо розвитку МСП є:

- фінансова підтримка МСП;
 - спрощення адміністративних процедур у сфері підтримки МСБ;
 - сприяння МСП у сфері досліджень, інновацій та підготовки кадрів;
- підвищення конкурентоспроможності МСП з метою виходу на зовнішні ринки;
- культивування серед населення ЄС духу підприємництва та підтримка різних форм співробітництва між МСП.

Підкреслимо, що у ЄС створена сприятлива інфраструктура підтримки МСП, а саме: усі країни-члени ЄС мають розвинену мережу як державних, так і приватних організацій з регулювання розвитку та підтримки МСП. При цьому політика розвитку МСБ у кожній країні ЄС має свої особливості. До основних факторів, що визначають приналежність підприємства до певної групи, належать кількість працівників, оборот, загальний підсумок балансу (табл. 1)

Таблиця 1

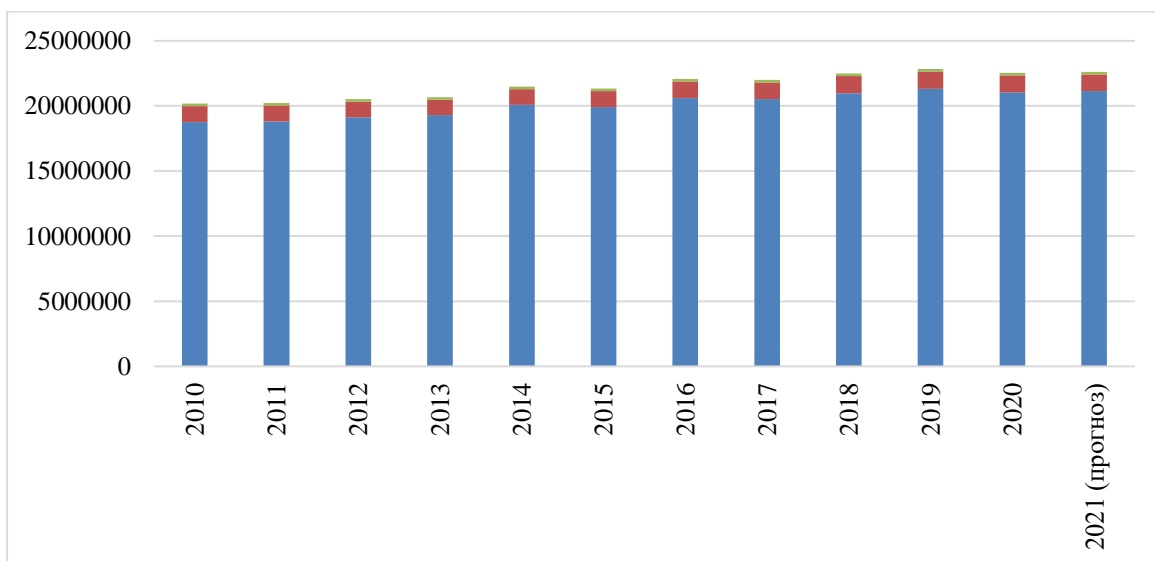
Критерії виокремлення підприємств в ЄС: середніх, малих та мікро

Вид підприємства	Кількість працівників, осіб	Оборот, млн євро	Загальний підсумок балансу, млн євро
Середнє	< 250	≤ 50	≤ 43
Мале	< 50	≤ 10	≤ 10
Мікро	< 10	≤ 2	≤ 2

Джерело: складено авторами на на основі [2].

Малі та середні підприємства (МСП) є основою європейської економіки, що представляють 99% усіх підприємств ЄС, де працює близько 100 мільйонів людей. На МСП припадає більше половини європейського ВВП і відіграють ключову роль у створенні доданої вартості в кожному секторі економіки. За оцінками дев'ять з десяти МСП насправді є мікропідприємствами з менш ніж 10 працівниками. Такі мікропідприємства становлять майже 30% загальної кількості зайнятих у цьому секторі [2]. Аналізуючи співвідношення між мікро-, середніми та малими підприємствами за 2010-2021 рр. (рис. 1) зауважимо, що спостерігається найбільша кількість мікропідприємств, що демонструють тенденцію до збільшення.

На другому місці – малі підприємства, і найменша кількість спостерігається за групою «середні». Тобто, мікро- та малі підприємства є локомотивом розвитку економіки країн ЄС, що забезпечують значну кількість робочих місць та підвищують можливості для реалізації потенційних можливостей.

мікро (0-9 працівників)	
малі (10-49 працівників)	
середні (50-250 працівників)	

Рис. 1. Кількість малих і середніх підприємств (МСП) в Європейському Союзі (EU27) з 2010 по 2021 рр., за розміром

Джерело: побудовано автором за даними: [2]

За аналітичними звітами Європейської комісії, підприємництво відіграє ключову роль у цьому створення нових компаній і МСП є найважливішим джерелом нових працевлаштування в ЄС.

План дій щодо підприємництва на 2020 рік (The Entrepreneurship 2020 Action Plan) пропонує три основні напрямки підвищення підприємницької освіти та підтримку створення бізнесу [3]:

- посилення рамкових умов для підприємців шляхом видалення існуючих структурних бар'єри;
- підтримка підприємців на вирішальних фазах життєвого циклу бізнесу;
- поширення культури підприємництва в Європі з метою виховання нового покоління підприємців.

Висновки. На основі проведеного дослідження можна підсумувати, що ринкова трансформація створює нові можливості для розвитку суб'єктів МСП. Цифровізація економіки дає можливість МСП отримати доступ до нових ринків, що стимулює їх зростання та економіки загалом. Незважаючи на ці позитивні зміни, для МСП актуальним питанням залишається подолання перешкод, пов'язаних з податками та незначними можливостями конкурувати з великими підприємствами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Entrepreneurship and small and medium-sized enterprises (SMEs). European Commission. Internal Market, Industry, Entrepreneurship and SMEs. Entrepreneurship and SMEs. URL: https://ec.europa.eu/growth/smes_en.

2. Number of small and medium-sized enterprises (SMEs) in the European Union (EU27) from 2008 to 2021, by size. URL: <https://www.statista.com/statistics/878412/number-of-smes-in-europe-by-size/>.

3. The SME policy of the European Union. URL: https://www.interregeurope.eu/fileadmin/user_upload/plp_uploads/policy_briefs/TO3_policy_brief_2__SME_policy_final_V23_01_2017_Siriuss_LS_clean.pdf

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

Рубан Ліна Олегівна

к.э.н., доцент

Харківський гуманітарний університет

«Народна українська академія»

м. Харків, Україна

Вступ. Метою більшості підприємств є отримання максимального прибутку від своєї діяльності. Оцінка фінансового стану дозволяє розкрити економічний потенціал і динаміку розвитку підприємства, виявити плюси і мінуси управління діяльністю господарюючого суб'єкта, скласти уявлення про його фінансове становище, стійкість та платоспроможність, рентабельність і ділову активність, що становить інтерес як для власників і керівників, так і для контрагентів. Однак, нездатність достовірно оцінити своє фінансове становище, поза сумнівом, призведе до збитків, яких можна було б уникнути при застосуванні різних інструментів економічного аналізу. Питання про поліпшення економічного стану підприємства на сьогодні залишається невирішеним.

Мета роботи полягає в дослідженні та уточненні сутності поняття фінансового стану підприємства.

Матеріали й методи. Дослідження виконано на основі морфологічного аналізу поняття «фінансовий стан» в економічній літературі.

Нині існують розбіжності щодо трактування сутності поняття фінансового стану, що спричиняє неоднозначність у здійсненні його оцінки та аналізу на підприємствах. У фокусі уваги вітчизняних та зарубіжних науковців переважно знаходяться окремі складові елементи фінансового стану. Теоретичні підходи до визначення поняття сутності фінансового стану підприємства наведені в табл.1.

Аналіз теоретичних підходів до визначення поняття фінансового стану

Автори	Зміст поняття
1	2
І.О. Бланк [1, с. 179]	Рівень збалансованості окремих структурних елементів активів та капіталу підприємства, а також рівень ефективності їх використання.
М.Я.Дем'яненко [2, с. 124]	Комплексне поняття, що відображає якісну сторону виробничої та фінансової діяльності ті є результатом реалізації всіх елементів зовнішніх і внутрішніх фінансових відносин підприємства.
В.А.Забродський, Н.А.Кизим [3, с. 25]	Характеристика, на певний момент часу, спроможності матеріально-фінансових потоків капіталу за всіма фазами циклу кругообігу капіталу забезпечувати правильні пропорції, незважаючи на збурюючі процеси.
М.Я. Коробов [4, с. 135]	Складна, інтегрована за багатьма показниками характеристика якості його діяльності. Фінансовий стан підприємства можна визначити як міру забезпеченості підприємства необхідними фінансовими ресурсами і ступінь раціональності їх розміщення для здійснення ефективної господарської діяльності та своєчасних грошових розрахунків за своїми зобов'язаннями.
Е.А. Маркар'ян, Г.П. Герасименко, С.Е. Маркар'ян [5, с. 41]	Сукупність показників, які відображають підприємства спроможність погасити свої боргові зобов'язання.
А.М. Поддєрьогін [6, с. 282-283]	Комплексне поняття, яке є результатом взаємодії всіх елементів системи фінансових відносин підприємства, визначається сукупністю виробничо-господарських факторів і характеризується системою показників, що відображають наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів.
Г.В.Савицька [7, с.58]	Складна економічна категорія, що відображає на певний момент стан капіталу в процесі його кругообігу і здатність суб'єкта господарювання до саморозвитку.
Ю.С.Цал-Цалко [8, с.296]	Визначається сукупністю показників, що відображають наявність, розміщення і використання ресурсів економічних систем, реальні та потенційні фінансові можливості.
М.Г. Чумаченко [9, 219]	Сукупність показників фінансової конкурентоспроможності, тобто кредитоспроможності, платоспроможності, виконання зобов'язань перед державою та іншими підприємствами.
А.Д. Шеремет [10, с. 179]	Характеризується розміщенням і використанням засобів (активів) та характером джерел їх формування (власного капіталу і зобов'язань, тобто пасивів).
О.О. Шеремет [11, с. 178]	Рівень збалансованості окремих структурних елементів активів і капіталу підприємства, а також рівень ефективності їх використання.

Результати й обговорення. Проаналізувавши трактування, що наведені в табл. 1, можемо спостерігати, що переважно більша частина науковців виділяють такі окремі параметри, як: використання фінансових ресурсів, конкурентоспроможність, ділова активність, ефективність виробничо-фінансової діяльності, ефективність функціонування механізмів економічної системи, стан капіталу в процесі його кругообігу, використання засобів (активів), використання капіталу, взаємовідносини з іншими господарюючими суб'єктами в діловому співробітництві та ін. Проте кожен із наведених авторів не розкриває до кінця сутність цього поняття. Так, наприклад, Бланк І. О., Шеремет О. О. наголошують, що фінансовий стан підприємства характеризується рівнем збалансованості структурних елементів активів та капіталу підприємства, і не враховують, що капітал знаходиться у стані постійного кругообігу [1, 11]. Маркар'ян Е. А., Герасименко Г. П., Маркар'ян С. Е. розглядають фінансовий стан як сукупність показників, які відображають його здатність погасити боргові зобов'язання. Однак, дане визначення не розкриває його сутності, а вказує тільки на один з елементів фінансового стану – платоспроможність [5]. Визначення фінансового стану, що дається Чумаченком М. Г. зі співавторами, визначає фінансовий стан лише як певну сукупність показників, не розглядаючи саму суть поняття фінансового стану [9]. Найповнішими тлумаченнями поняття «фінансовий стан» є тлумачення, які наведені в роботах Дем'яненка М. Я., Коробова М. Я. та інших, що підкреслюють відображення у даному понятті якісної сторони виробничої і фінансової діяльності, хоча й з деякими відмінностями [2, 4].

Висновки. Дослідивши різні авторські підходи, пропонуємо визначати фінансовий стан як комплексне поняття, яке є результатом взаємодії всіх елементів системи фінансових відносин підприємства, визначається сукупністю виробничо-господарських факторів і характеризується системою показників, що відображають наявність, доцільність розміщення і ефективність використання фінансових ресурсів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бланк І. А. Основи фінансового менеджменту : навч. посіб. / І. А. Бланк. – К. : Ника-Центр, 2007. – 487 с.
2. Дем'яненко М. Я., Лузан Ю. Я. Фінансовий словник-довідник / М. Я. Дем'яненко, Ю. Я. Лузан та ін. – К. : ІАЕУААН. – 2003. – 507 с.
3. Забродский В. А. Діагностика фінансової стійкості функціонування фінансово-економічних систем: наукове видання / В. А. Забродский, Н. А. Кизим. – Х. : Бізнес Інформ, 2000. – 108 с.
4. Коробов М. Я. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємств : навч. посіб. / М. Я. Коробов. – 3-тє вид., перероб. і допов. – К. : Знання, 2002. – 378 с.
5. Маркарьян Е. А. Финансовый анализ : навч. посіб. / Е. А. Маркарьян, Г. П. Герасименко, С. Е. Маркарьян. – 4-е вид.. – М. : ІД ФБК-ПРЕСС. – 2003. – 217 с.
6. Павловська О. В. Фінансовий менеджмент : підручник / А. М. Поддєрьогін. – К. : КНЕУ, 2008. – 536 с.
7. Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства: підруч. для студ. вищ. навч. закл.. / Г. В. Савицька , О. М. Бандурка, М. Я. Коробов. – К. : Либідь, 2013. – 384 с.
8. Цал-Цалко Ю. С. Статистичний аналіз фінансової звітності: теорія практика та інтерпретація: монографія / Ю .С. Цал-Цалко. – Житомир : ЖДТУ, 2004. – 506 с.
9. Чумаченко М. Г. Економічний аналіз : навч. посіб. / М. Г. Чумаченко. – К. : КНЕУ, 2001. – 540 с.
10. Шеремет А. Д. Комплексний аналіз господарської діяльності : посібник / А. Д. Шеремет. – М. : ИНФРА-М, 2006. – 415 с.
11. Шеремет О. О. Фінансовий аналіз : навч. посіб. / О. О. Шеремет. – К. : Кондор, 2005. – 196 с.

**ПЕРЕДУМОВИ УПРАВЛІННЯ ВІДТВОРЕННЯМ ЛЮДСЬКОГО
ПОТЕНЦІАЛУ ЧЕРЕЗ РИНКОВИЙ МЕХАНІЗМ**

Яковенко Роман Валерійович,

к.е.н., доцент

Алексєєва Лариса Миколаївна,

Тертиця Олександр Олександрович

к.е.н., доцент

Економіко-технологічний інститут

імені Роберта Ельворті

м. Кропивницький, Україна

Анотація: У статті наведено теоретико-економічні передумови закономірності впливу чинників ринкового механізму на процеси відтворення людини. Побудовано теоретико-економічну модель, що відображає вплив різнопорядкових та різновеликих економічних важелів на розширене відтворення людського потенціалу, як відносно нової економічної категорії.

Ключові слова: відтворення, людський потенціал, ринковий механізм, управління.

Однією з первинних причин сучасної економічної та демографічної кризи в Україні був різкий перехід від державного планування до капіталізму «Laissez Faire». Лібералізація цін, що відбулася, дозволяє нагромаджувати надприбуток за рахунок підвищення цін в окремих секторах економіки [1, с. 38]. В умовах високого рівня монополізації багатьох секторів економіки, це призводить до «роздування» грошової маси з концентрацією її лише у певного кола осіб, що представляє собою незначний прошарок населення. Решта осіб при цьому позбавляються можливостей повноцінного економічного споживання, що негативним чином впливає на існуючі тенденції відтворення людини.

Неефективне здійснення ринкових перетворень обумовлює появу таких негативних явищ, як соціальна нерівність, обмеження доступу населення до

освіти, культури, охорони здоров'я, згорання процесу відтворення людського потенціалу, дестабілізація соціально-політичного стану [2, с. 21].

До ринкових факторів, що впливають на відтворення людського потенціалу доречно відносити: рівень монополізації на продукти, що мають низьку еластичність попиту, загальний рівень цін, рівень середньої оплати праці, якість та обсяг товарів, що пропонуються та обсяг посередників в структурі формування пропозиції, рівень розвитку ринкової інфраструктури та окремих ринкових секторів, співвідношення державного втручання та ринкового саморегулювання [3, с. 217].

На основі системи розселення відбувається планування розбудови підприємств галузей та комплексів, розміщення проміжних баз для зберігання готової продукції та напівфабрикатів, розробка систем та мереж транспортування товарів до споживачів. Таким чином кількість населення та його концентрація на окремих територіях здійснює вплив на розвиток виробничої інфраструктури, з відповідною можливістю створення екологічних ускладнень. У першому випадку ми можемо спостерігати непрямий позитивний вплив розвитку ринкової інфраструктури на відтворення людського потенціалу, в другому йдеться про можливість безпосереднього негативного впливу на його стан.

В умовах трансформації пріоритетів міжнародної торгівлі, коли головним об'єктом купівлі-продажу на світовому ринку стає інформація, значення розумової діяльності та інтелектуального потенціалу трудових ресурсів суттєво підвищується. Зростає роль конкурентоспроможності людського потенціалу, підвищення якої може відбуватись на основі різних джерел: державних, приватних, групових, особистих. Воно здійснюється через механізм підвищення його кількості, здоров'я, досвіду, знань, навичок та спроможності до психологічної адаптації на різних рівнях. Кількісні та якісні показники відтворення людського потенціалу виступають як показники рівня привабливості для зовнішніх та внутрішніх інвестицій. Тривалість життя кожного окремого робітника, службовця, митця чи науковця є показником не

лише обсягу його економічної участі в суспільних процесах, а й процесом накопичення та систематизації набутого досвіду та інформації в процесі своєї професійної діяльності. Тому збільшення тривалості життя створює передумови для майбутнього удосконалення певних видів професій та спеціальностей, розвитку наукових напрямків та досліджень [4, с. 337].

Другим напрямом впливу на людське відтворення є відповідність пріоритетів внутрішнього ринку до вимог, потреб та кон'юнктури зовнішнього ринку. При цьому йдеться про відповідність та збалансованість внутрішньої структури ринку – відповідність пропозиції ринку ресурсів – попиту ринку засобів виробництва, наявності різноманітного попиту на ринку праці.

Економічна та соціальна ролі домогосподарства в системі ринку створює первинні передумови відтворення людського потенціалу, розвитку економічної активності в усіх секторах колообігу продуктів і доходів. Тому однією з головних передумов позитивного впливу на відтворювальні процеси, в розрізі кількісного збереження обсягу людського потенціалу, є рівень економічної участі домогосподарств у процесах споживання, сплати податків, участі в організаційно-економічних виробничих відносинах тощо.

Відтворювальна функція домогосподарства може обмежуватись монополізацією пропонування на ринку товарів першої необхідності, а також засобів задоволення інформаційних потреб, що сприяють підвищенню рівня конкурентоспроможності робочої сили. Така дія зумовлена високим рівнем цін та проблемною якістю визначених товарів і послуг, що обмежує якісні аспекти відтворення людського потенціалу в структурі домогосподарств.

Важливо усвідомити й те, що складний, багаторівневий і загальний характер монополізації можна подолати лише за допомогою різнопланової системи заходів і послідовної роботи, що базується на спеціальній програмі. Реалізувати її можна лише за активної ролі держави і муніципальних структур. Перемога над монополізмом дозволить позбавити споживного ґрунту мафіозні структури і спекуляцію [5, с. 37].

У сучасних умовах функціонування української економіки набагато

негативнішим явищем в системі суспільного відтворення є олігополія, яка на відміну від монополії, не є яскраво вираженою і дуже часто функціонує у «симбіозі» з органами виконавчої влади на регіональному рівні. В той же час монополія є явищем, яке, порівняно із картельним зговором, складно приховати, та яке дуже швидко стає об'єктом уваги місцевих громад.

Особливо важливим є недопущення монополізації виробництва та постачання, в тому числі й у структурі державних закупівель, товарів, що мають нееластичний попит чи стратегічне значення і здійснюють вплив на формування цін решти інших товарів. У першу чергу це стосується інсуліну, ліків, енергоносіїв, продуктів харчування. Особливої уваги заслуговує місцеве регулювання рівня цін комунальних послуг, оцінка рівня їх якості. В цьому аспекті, ми можемо розглядати органи державної виконавчої та місцевої влади, в якості потенційних суб'єктів негативного впливу на відтворення людського потенціалу.

Однак, конкуренцію не слід сприймати в якості виключно позитивного впливу на оптимізацію ринкових процесів. Так, можливі варіанти свідомого та підконтрольного негативного впливу на функціонування ринку. Такими суб'єктами можуть виступати підприємства-конкуренти, шляхом застосування методів нечесної конкуренції, саботажу, переманювання високоякісного персоналу. Все це сприятиме зменшенню рівня конкурентоздатності окремих підприємств. Також негативний вплив спроможні здійснювати закордонні макросуб'єкти у випадку ведення економічної війни, здебільшого протекціоністські заходи та методи необґрунтованої цінової дискримінації для різних партнерів. Не слід також забувати, що кінцевою метою конкуренції є знищення своїх суперників, тобто прагнення до монополізації. Особливого значення у зазначеному напрямі набуває державне та міждержавне адміністративно-правове регулювання конкурентних відносин.

Наступним ринковим чинником є загальний рівень цін у співвідношенні з рівнем оплати праці. В процесі регулювання цін чинниками ринкового впливу є вже згадуваний рівень розвитку конкуренції, темпи зростання собівартості

виробників та ступінь наповнення ринку потрібними товарами, кількість посередників, рівень розвитку ринкової інфраструктури.

При цьому не можна забувати, що рівень оплати праці не лише сприяє відтворенню людського потенціалу, а й є елементом витрат виробництва, тобто здійснює безпосередній вплив на ціну ринкової пропозиції товару. Саме тому необґрунтоване підвищення заробітної плати в структурі ринкових чинників буде сприяти погіршенню тенденцій відтворення людського потенціалу, в тому числі й через розбалансування дії ринкового механізму. Діяльність професійних спілок та їх представництво в законотворчих органах має носити економічно обґрунтований характер. Окремим, специфічним ринковим чинником у цьому аспекті стає рівень економічної освіти населення, який крім впливу на процеси демократизації в системі законотворчості, буде сприяти підвищенню якості та конкурентоспроможності людського потенціалу.

Кількість посередників в структурі формування пропозиції здійснює вплив на формування ціни пропонування, а в умовах обмеженої кількості суб'єктів пропонування – обмежують рівень конкуренції та економічного вибору споживачів. Негативним моментом тут є зсув кривої пропозиції вправо та вгору, не маючи для цього адекватних підстав, що можуть бути викликані збільшенням витрат виробництва або досягненням межі виробничих можливостей. Обсяг продавців товару на ринку впливає на ціну, реалізуючи таким чином вплив на рівень доходів споживачів і спроможність до відтворення через задоволення потреб.

Кількість споживачів на ринку є складним чинником, що спроможний здійснювати вплив на ступінь особистого відтворення. Надмірне зростання чисельності населення за умов відповідного рівня його платоспроможності буде сприяти зростанню ринкової ціни, що зменшить рівень доходів. Однак зростання кількості споживачів, а відповідно й розміру місткості ринку певної території сприятиме залученню внутрішніх та зовнішніх інвестицій (у тому числі й іноземних), що сприятиме зростанню виробництва, зайнятості та економічної активності в нематеріальному секторі (послуги, фінанси, транспорт

тощо). А це, у разі повноцінної дії ринкового механізму, призведе до стабілізації у ринковому середовищі.

Поступове збільшення чисельності носіїв відповідного рівня робочої сили буде сприяти досягненню певною групою підприємств свого оптимального розміру за рахунок дії позитивного ефекту масштабу виробництва. Внаслідок цього підприємства будуть підвищувати рівень власної конкурентоспроможності, що дозволить їм зменшувати ціни реалізації товарів.

Збільшення відсотка населення, що володітиме економічним фактором “підприємницьких здібностей”, сприятиме зростанню ВВП, зокрема за рахунок збільшення чистого експорту [6]. Також збільшення вже зазначеного показника сприятиме пришвидшенню більшості економічних процесів, зокрема суспільного відтворення та швидкості обігу грошової одиниці.

Такий ринковий чинник як рівень розвитку ринкової інфраструктури та окремих ринкових секторів, сприятиме економічній самореалізації окремих носіїв людського потенціалу, підвищить рівень їх платоспроможності, сприятиме спрощенню виконання своїх економічних функцій підприємств, домогосподарств та інших суб’єктів економічної діяльності.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Геєць В. Економіка України : моделі реформування, зміна структури та прогнози розвитку / В. Геєць. – К.: Ін-т державного управління і самоврядування при Кабінеті Міністрів України, 1993. – 120 с.
2. Архіпова Н. Проблеми впровадження медичного страхування в Україні / Н. Архіпова // Теорії мікро-макроекономіки. – 2006. – Вип. 25. – С. 20-24.
3. Яковенко Р. В. Ринкові чинники відтворення людського потенціалу / Роман Яковенко // Розвиток економічної думки : зб. наук. праць. – Кіровоград : „Поліграф-сервіс”. – 2009. – Вип. 2. – С. 216–231.
4. Яковенко Р. В. Демографічні об’єкти соціально-економічного впливу та їх економічна роль / Р. В. Яковенко // Наук. праці Кіровоградського нац. техн. ун-ту : Економічні науки. – Кіровоград : КНТУ. – 2005. – Вип. 8. – С. 334-340.

5. Дзюбик С. Механізм регулювання ринкової економіки / С. Дзюбик, О. Ривак. – К. : Ін-т держ. управління і самоврядування при Кабінеті Міністрів України, 1993. – 66 с.

6. Яковенко Р. В. Людський потенціал та ринкові чинники його відтворення [Електронний ресурс] / Р. В. Яковенко. – Режим доступу: <http://tusovka.kr.ua/news/2018/01/28/ljudskii-potentsial-ta-rinkovi-chinniki-iogo-vidtvorennja>. – Назва з титул. екрану.

LEGAL SCIENCES

ПРОБЛЕМА ЛАТЕНТНОСТІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ СТАТЕВОЇ СВОБОДИ ТА СТАТЕВОЇ НЕДОТОРКАНОСТІ

Аніщук Вікторія Василівна

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри права

Луцький національний технічний університет

Вступ. Відповідно до ст. 3 Конституції України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Ст. 29 Основного Закону країни проголошує, що кожна людина має право на свободу та особисту недоторканість. У комплексі невід'ємних прав і свобод людини і громадянина важливе місце займає статева свобода, а всебічне забезпечення статевої недоторканості вважається виміром цивілізаційної зрілості суспільства.

Мета роботи. Метою роботи є дослідити основні причини зростання кількості латентних кримінальних правопорушень, які посягають на статева свободу та статева недоторканість особи. Адже приховання факту вчинення кримінальних правопорушень є однією з причин зростання кількості вчинення даних кримінальних правопорушень та уникнення кримінальної відповідальності та покарання небезпечними злочинцями.

Матеріали і методи. Кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості, а також питання притягнення до кримінальної відповідальності осіб за їх вчинення були предметом вивчення багатьох науковців. Ученими, які зробили значний внесок у дослідження цієї проблеми, є Ю. Антонян, А. Піонтковський, А. Ігнатов, Л. Андрєєва, Б. Бліндер, М. Бажанов, Л. Гаухман, М. Шаргородський, В. Сафронов, І. Гальперін, С. Косенко, Ю. Александров, С. Киренко, О. Синєокий, М. Корчовий та ін.

Результати і обговорення. Останнім часом по всьому світу занепокоєння викликає збільшення кількості латентних кримінальних правопорушень, які посягають на статеву свободу та статеву недоторканність особи. Так, наприклад, тільки у Сполучених Штатах Америки кожні 6 хвилин 1 особа потерпає від злочинів вказаного виду [2], при цьому майже 10 % всіх дітей в Америці були зґвалтовані або відносно них вчинювались розпусні дії. В свою чергу, латвійська вчена А. Кіпане (Aldona Kipāne) в дисертації «Проблеми сексуального насильства» визначає, що в Латвії в середньому офіційно реєструється приблизно 1000 статевих злочинів в рік, однак справжня їхня кількість відрізняється більше ніж в 5 разів (оскільки дослідницею встановлено, що за 2012–2015 роки потерпілими особами від статевих злочинів стали не менше 5000 тисяч осіб щорічно) [3]. Водночас, колумбійські вчені А.Р. Аккерман (Alissa R. Ackerman) та Р. Фурман (Rich Furman) визначають, що сьогодні злочини проти статевої свободи та статевої недоторканності особи набувають транснаціонального характеру та все частіше стають результатом вчинення інших злочинів проти особи (торгівля людьми тощо) [6].

Загалом, аналіз статистики в Україні свідчить, що чисельність кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканності останніми роками хоч і не суттєво але зменшується (у 2013 р. зареєстровано 1114 злочинів, у 2014 р. – 893, у 2015 р. – 776, у 2016 р. – 883, у 2017 р. – 838) [5]. Водночас, більшість науковців та практиків визначають, що вказані дані не є реальними. Окрім того, більшість жертв не звертаються до поліції остільки бояться осуду, та не вірять у правосуддя. Згідно із сучасною статистикою, рівень розкриття кримінальних правопорушень проти статевої свободи перебуває на дуже низькому рівні, що свідчить про те, що 2/3 посягань на недоторканність особи залишаються не розкритими або тяжкість покарання не співвідноситься з тяжкістю діяння. Тому злочинці не несуть відповідальності.

На мою думку, основна проблема латентності кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканності полягає у

невідповідності тяжкості вказаного суспільно небезпечного діяння та суворості санкції. Наприклад, у ст. 152 в п.1 ККУ вказано, що вчинення дій сексуального характеру, пов'язаних із вагінальним, анальним або оральним проникненням в тіло іншої особи з використанням геніталій або будь-якого іншого предмета, без добровільної згоди потерпілої особи (згвалтування) – карається позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років. Тобто максимальною мірою покарання, яку може понести злочинець за вчинення кримінального правопорушення, яке посягає на основні права особи, руйнує нормальне життя – є п'ять років ув'язнення. Обтяжуючі умови є у подальших пунктах. П. 5 аналізованої статті зазначає, що дії, передбачені частинами першою, другою або третьою цієї статті, що спричинили тяжкі наслідки, – караються позбавленням волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років [7]. На мою думку, згвалтування завжди несе тяжкі наслідки, можливо не це супроводжується тілесними ушкодженнями, та суд не може передбачити моральний стан особи, щодо якої було вчинене кримінальне правопорушення.

Водночас, ми вважаємо, недоцільною зміну статті 155 КК України, згідно з якою передбачена кримінальна відповідальність за статеві зносини з особою, яка не досягла шістнадцятирічного віку. Вважаємо, що попередня редакція цієї статті, згідно з якої кримінально караними були «статеві зносини з особою, яка не досягла статевої зрілості», була більш обґрунтованою, оскільки фізіологічний (статевий) розвиток є індивідуальним, а акселерація молоді є підтвердженим фактом реальної дійсності. За статистикою початку статевого життя, серед опитаних, які уже мали перший секс – 14,4 років у хлопчиків і 15,1 у дівчаток.[8]

До проблем, які зумовлюють латентність статевого кримінального правопорушень, належать також усталені в українському суспільстві стереотипи та ментальні особливості. Такі питання, як згвалтування у шлюбі, згвалтування рідними або знайомими, згвалтування партнерами не знаходять належного ставлення у суспільстві. Осуд, байдужість, а інколи і насміхання призводять до замовчування факту скоєння подібних кримінальних

правопорушень.

Результати. В результаті проведеного дослідження, можна зробити висновок, що проблема латентності кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості залишається актуальною. Складність та психологічна травматичність для потерпілої особи доведення факту зґвалтування, низька довіра до правоохоронних органів, корупція, можливість для злочинців відкупитися від покарання, невідповідність передбачених у санкціях покарань суспільній небезпеці вказаних суспільно небезпечних діянь, осуд і стереотипи з боку суспільства... Усе це призводить до того, що потерпілі не повідомляють про факти вчинених щодо них статевих кримінальних правопорушень і злочинці залишаються без відповідальності, а суспільство не знає реальних масштабів проблеми.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1996. – № 30. (Редакція станом на 01.01.2020)
2. Sexual Violence Basics. How Big a Problem is Sexual Violence? URL: <http://www.d.umn.edu/cla/faculty/jhamlin/3925/Readings/ChildSexAbuse.pdf>.
3. Aldona Kipāne. Criminological problems of sexual violence. URL: https://www.rsu.lv/sites/default/files/dissertations/Kopsavilkums_Aldona_Kipane_ENG.pdf
4. Sex Crimes Transnational Problems and Global Perspectives. Edited by Alissa R. Ackerman and Rich Furman. Columbia University Press. URL: <https://cup.columbia.edu/book/sex-crimes/9780231169493>.
5. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. Статистичні дані Генеральної прокуратури України. URL: <http://www.gp.gov.ua/ua/stat.html>.
6. Мартинишин Г. Я. Статева недоторканість як об'єкт кримінально-правової охорони в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Львів, 2017. 220 с

7. Кримінальний кодекс України // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2001. – № 25-26.. (Редакція станом на 14.11.2020)

8. Українська правда життя [Режим доступу]:
<https://life.pravda.com.ua/health/2019/05/22/236984/>

ЦІНІСНО-КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД У НАВЧАННІ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПРАЦІВНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Біліченко Валерій Віталійович

Старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки,
підполковник поліції
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
Дніпро, Україна

Вступ. Розвиток сучасного суспільства встановлює все більше вимог до підготовки фахівців, які б володіли не тільки знаннями, вміннями і навичками, а й сформованою компетентністю, необхідною для здійснення результативної професійної діяльності. Сьогодні від професіоналізму, морально-етичних якостей працівників органів прокуратури, Національної поліції, Служби безпеки України, прикордонної і митної служб багато в чому залежить ефективність і якість охорони інтересів держави та її громадян. Українській державі потрібна свідома, соціально активна особистість, яка повністю готова до участі в процесах державотворення, до самостійного життєвого вибору та співпраці.

Мета дослідження. Визначити безпосереднє значення ціннісно-компетентнісного підходу у навчанні для формування професійної компетенції майбутніх працівників правоохоронних органів.

Методи дослідження. Загальнонаукові методи дослідження — емпіричні (експеримент, спостереження, опис) та теоретичні (аналіз, синтез, абстрагування, узагальнення, індукція, дедукція, пояснення, класифікація тощо), а також системний, функціональний, конкретно-соціологічний.

Виклад основного матеріалу дослідження. Враховуючи зазначені обставини, в освіті України почався новий етап розвитку, пов'язаний зі зміною менталітету суспільства та особистості. Правоохоронні органи не стали винятком, а їх роль і значення в усіх соціально-політичних процесах,

безперечно, зростає. Велика увага в сучасних умовах приділяється професійній підготовці працівників органів Національної поліції, що обумовлено реформуванням системи правоохоронних органів і змінами у вимогах, пропонованих суспільством до професійної компетентності та особистості поліцейського тощо [1, с. 9]. Необхідність підвищення рівня підготовленості співробітників Національної поліції України обумовлена також входженням України в європейський простір. У цьому контексті концепція реформування системи відомчої освіти передбачає посилене формування практичної складової професійної готовності правоохоронців, надання їм ґрунтовних теоретичних знань і практичних навичок, необхідних для успішної соціальної взаємодії при виконанні оперативно-службових завдань, засвоєння ними цінностей демократичного суспільства та готовності захищати дані цінності.

Основними завданнями при реалізації ціннісно-сміслового змісту компетенцій майбутнього поліцейського слід виділити: виховання доброзичливості і толерантності до колег та громадян, любов до своєї професії; формування патріотизму; розвиток у майбутніх працівників поліції моральності, гуманізму, самостійності, чесності, особистої ініціативи, домагатися того, щоб кожен поліцейський відчував себе рівноправним членом колективу, був активним, товариським, розділяв відповідальність за виконання поставлених завдань і якість свого особистісно-професійного розвитку [2, с. 155]. Результатом професійної підготовки за допомогою вказаного підходу має стати особистісно-професійна готовність, тобто внутрішній психологічний стан і рівень професійного розвитку, при якому особистість здатна успішно здійснювати конкретний вид професійної діяльності [3, с. 136].

Специфіка навчання майбутніх поліцейських, яка полягає в поєднанні навчальної та службової діяльності, а також їх мешканні на території освітньої організації, обумовлює наповнення освітнього середовища навчального закладу великою кількістю позанавчальних заходів, що проводяться різними службами: психологічною, виховною, курсовими командирами, діяльність яких недостатньо узгоджена. У відсутності єдиної педагогічної концепції, яка

координує навчально-виховний процес, немає чіткого уявлення про роль і ступінь значущості певних навчальних і позанавчальних заходів у формуванні конкретних професійних компетенцій майбутніх поліцейських, що істотно знижує керованість і результативність цього процесу.

Основними методами в цьому процесі слід виділити інтерактивні, до яких відносяться організаційно-діяльні і рольові ігри, методи проєктів, проблемні лекції та практичні заняття, круглі столи та міжгалузеве комплексне заняття.

Висновки. У цьому випадку оціночні критерії повинні бути доповнені наступними новими засобами: модульна рейтингова система оцінки; кейс-метод (ситуаційні задачі) [4, с. 25]; портфоліо (оцінка власних досягнень); метод кооперації (групове рішення задач з розподілом ролей); проєктний метод (наукові, навчальні, професійні проєкти); ділова гра (наближення до реальної правоохоронної ситуації). Інтерактивне навчання характеризується переходом до активних форм і методів освіти, що сприяє реалізації компетентнісного підходу, тому що пропонується відтворення предметного змісту професійної діяльності, моделювання систем відносин, характерних для конкретного виду професійної практики.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Воронов М. В. Некоторые проблемы образования в начале XXI века. *Известия МАН ВШ*. 2009. № 2 (44). С. 9–16.
2. Цільмак О. М. Компетентнісний підхід під час підготовки фахівців правоохоронного профілю. *Юридична психологія та педагогіка*. 2009. № 2. С. 154–164.
3. Коломієць Н. В. Компетентнісний підхід у вивченні та викладанні права: метод сократичного діалогу. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Педагогічні науки*. 2013. Вип. 108. С. 135–139.
4. Юлдашев З. Ю., Бобохужаев Ш. И. Инновационные методы обучения: особенности кейс-стади метода обучения и пути его практического использования : учеб. пособие. Ташкент : IQTISOD-MOLIYA, 2006. 88 с.

СУДОЧИНСТВО НА ГЕТЬМАНЩИНІ В ПЕРІОД ПРАВЛІННЯ ГЕТЬМАНА КИРИЛА РОЗУМОВСЬКОГО

Греченко Володимир Анатолійович,

доктор історичних наук, професор,
завідувач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін

Харківський національний
університет внутрішніх справ

Московець Валерій Іванович,

кандидат соціологічних наук, доцент,
старший науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії з проблем протидії злочинності

Харківський національний
університет внутрішніх справ

Вступ. Як відомо, у 1750 р. за наказом імператриці Єлизавети I відбулося відновлення гетьманського правління в Україні.. На вимогу гетьмана Сенат у 1750 р. видає указ, за яким було відкликано російських чиновників з Правління гетьманського уряду, Генерального військового суду і ліквідовано Канцелярію міністерського правління. Справи, які стосувалися Гетьманщини, знову були передані під юрисдикцію Колегії іноземних справ. Цього ж року під юрисдикцію гетьмана було передано і Запорозьку Січ одночасно із контролем над проведенням на її території судово-процесуальних дій.

Мета роботи. Автори поставили собі за мету висвітлити основні аспекти юридичного процесу на Гетьманщині у добу правління гетьмана Кирила Розумовського (1750-1764 рр.).

Матеріали і методи. У дослідженні автори намагалися максимально уникати суб'єктивних, заангажованих політико-ідеологічних оцінок і висновків, дотримуючись принципу об'єктивності, який означає визнання наявності особистої і соціально обумовленої позиції дослідників, заперечення монополії на істину з будь-якої соціальної чи теоретичної позиції, і, разом з тим, відкидання безмежного плюралізму з його установкою про рівноцінність будь-яких уявлень про події, що відповідає вимогам адекватності у рамках обраних

передумов пізнання.

Другим фундаментальним принципом наукового дослідження, якого дотримувалися автори, уникаючи анахронізму, архаїзації і модернізації, є принцип історизму. Він виражає засадничі особливості історичного пізнання, що породжуються своєрідністю його об'єкту, - історичною дійсністю.

Результати та обговорення. Впроваджуючи доктрину «просвітницького абсолютизму», уряд Розумовського проводив реформування судів і кодифікацію законодавства з метою створити чітку систему судочинства і забезпечити надійний порядок. Значною перешкодою у проведенні заходів з метою відновлення діяльності українського судочинства стала суцільна бюрократизація судового і слідчого процесу, що почав поширюватися за часів правління Петра I. Це почало впливати на тяганину в проведенні процесуальних дій. Великих матеріальних збитків зазнавали незалежні позивачі при поданні позовів у письмовій формі, за складання яких писарям потрібно було платити значні кошти. Через це К.Розумовський своїм ордером від 1751р. наказав здійснювати кримінально-процесуальні дії тільки за українським правом в усній формі в незначних кримінальних справах рядових козаків і селян. В основному ця заборона стосувалася сотенних судів, куди найбільше надходило скарг від рядового козацтва і посполитого населення.

Сама статутна реформа гетьманом К.Розумовським проводилася в два етапи. На першому — в 1760р. було здійснено реформування Генерального військового суду. На другому — в 1763 р. реформовано Генеральну військову канцелярію і судові установи полково-сотенного рівня.

Рішення суду приймалося більшістю за допомогою голосування і затверджувалося гетьманом. Судові рішення приймалися на підставі попереднього слідства, матеріали якого подавалися на розгляд суду. Нормативними джерелами для порушень Генерального військового суду були імператорські укази, гетьманські універсали і ордери, а також джерела українського права.

Зізнання свідків у судочинстві досліджуваного періоду було

найважливішим доказом. Самі свідки за юридичною силою поділялися на дві категорії: свідки урядові та звичайні. До урядових свідків відносилися особи, які за своїми посадами виконували обов'язки, пов'язані із судочинством та попереднім розслідуванням і подавали відомості чи свідчили у судових процесах. У XVIII ст. такі докази в основному подавав возний. Він вручав сторонам позови та інші судові документи, виконував різноманітні судові доручення, зокрема, підтверджував смерть особи, оглядав рани, побої і шкоди, заслуховував складання присяги сторони й вислуховував їх претензії. З усіх ужитих заходів возний складав письмовий звіт у суд, який вписували у відповідні книги. З них при потребі робився витяг і під час процесу використовувався як доказ або додатковий матеріал на процесі. Возного часто й самого викликали на розправу, де заслуховували. Ці функції він виконував за дорученням суду або проханням сторін, в окремих випадках йому самому треба було проводити процесуальні дії, як цього вимагала посада і служба. Так само сторони для більш переконливого забезпечення своєї правоти на судовому процесі або з метою забезпечення позовництва часто кликали возного для проведення попереднього слідства. Зазначені повідомлення й зізнання возний складав без присяги, бо вони були закріплені та посвідчені присягою, яку склали під час вступу на посаду. Урядові докази в судово-процесуальному праві цієї доби вважалися набагато переконливішими, ніж докази звичайних свідків.

Крім урядових, у досліджуваний період існували так звані звичайні свідки. До них відносилися особи, які стали випадковими учасниками порушення закону. До свідків висувалися досить високі вимоги. Найперша умова — вони повинні бути християнського віросповідання. Іновірці могли свідчити тільки у справах своїх одновірців. У карних справах свідчити могли повнолітні, віковий ценз яких коливався у межах від 20 до 70 років. Цікаво, що у цивільних справах з 14 років можна було давати свідчення. Свідки мали бути вільні, чесні, користуватися повагою в громаді, політично і морально благонадійні. Суспільне становище і звання не мали значення. До свідчень

допускалася особа, яка не мала власної зацікавленості в судовому процесі, тобто не була пов'язана родинними чи сімейними вузами однією із процесуальних сторін. Однак, коли вона раніше була судимою, а також належала до картярів, значених тавром, пияків, розтратників, зрадників, ворожбитів та проклятих церквою - то не могла бути свідком.

Негативний вплив для сторони мав її свідок, якщо він не підтверджував доказів, на які сам розраховував. У судовій практиці траплялися випадки, коли сторони укладали між собою договір на спільного свідка, від зізнань якого залежав наслідок однієї спільної справи.

Перед початком допитування свідків суд викликав їх до судової зали, де в присутності процесуальних сторін вони складали присягу. Текст присяги мав довільну форму і зміст, тільки обов'язково треба було вказувати на Боже покарання за неправдиве свідчення, воно має бути істинним. Християни присягалися на Євангелії або хресті, а євреї на 10 божих заповідях, Біблії (Старий завіт) і Талмуді.

Після складання присяги суд нагадував свідкам про святість складеної присяги і необхідність говорити правду, попереджуючи про відповідальність у разі порушення присяги.

У Литовському статуті крім цього була стаття, в якій вказувалося, що сторони повинні заприсягти, щоб не тиснути на свідків відносно фальшивих показань у власних інтересах. Проте ні в правознавчі збірники, ні в судові акти даного періоду ця норма не потрапила. Після зазначених процедур починалося допитування свідків, яких викликали по одному. Хоча в основному свідчили усно, однак людям, які знали грамоту, дозволялося подавати і письмові свідчення, котрі писали безпосередньо в суді. Як сказано вище, свідки мали обов'язково давати показання в суді. Проте були й винятки. Це стосувалося жінок, знатних людей, або тих, хто за станом здоров'я не міг рухатися. Суд мав право звертатися до них за місцем проживання і там під присягою прийняти свідчення і записати.

Якщо свідок не відповідав усім вимогам, передбачених законом, тоді

сторона мала право ще перед переслуховуванням зробити йому закид щодо процесуальної відповідності. Сторона, яка опротестувала свідка, мала відразу аргументувати доказами відносно нього свою позицію. Якщо зауваження були вагомими, суд усував свідка, а сторона могла на його місце поставити іншого. Коли ж зауваження не відповідали дійсності, суд вислуховував свідка і за рахунок сторони, яка мала до нього претензії, присуджувала йому грошову винагороду.

За умови, коли й наступний свідок, що зайняв місце відстороненого, не міг свідчити, суд допускав ще одного свідка, але при тому відкладав розгляд справи. Це робилося з метою, щоб надати сторонам можливість усебічно висвітлити справу і винести справедливий присуд.

Наступним видом доказів була присяга процесуальних сторін. Вона складалася тільки при відсутності документованих доказів та свідчень сторонніх осіб або при їх незначній кількості. Якщо суд приймав рішення щодо складання присяги однієї з процесуальних сторін, то звертався до обох сторін з нагадуваннями про відповідальність. Сторону, яка мала присягати, суд попереджав, щоб добре обдумала те, на що буде присягати, чи все воно є правдою і чи вона не сумнівається в чомусь; протилежну сторону — щоб проти своєї совісті не змушувала суперника до присяги, який має іменем Бога проводити зазначену процедуру. Для роздумів сторонам над нагадуваннями та важливістю такої присяги давалося три дні. Якщо після цього сторони не змінювали свого рішення, суд приймав їх присягу.

Присягу, як було тоді прийнято, складали в церкві, перед Євангелієм, у присутності священнослужителів, судового урядника та протилежної сторони. Сторона читала присягу, складену судом, докладно й голосно вимовляючи кожне слово; це при умові, якщо вона була письменною. В іншому випадку текст читав судовий писар, а сторона повторювала за ним. Звідси видно, що присяга сторін проходила більш значиміше, ніж присяга свідків.

Стороні, яка відмовлялася складати присягу, загрожував програш судового процесу, теж саме могло трапитися із протилежною стороною, якщо

вона не хотіла, щоб її опонент присягав. Нез'явлення сторони в суді для складання присяги розглядалася як відмова від її складання і автоматично ця сторона програвала справу. У таких випадках суперник вигравав справу, не складаючи при цьому присяги.

Цікавий випадок зафіксовано у «Фамільному архиве» Стороженків стосовно визначення процедури присягання. Тут мова йде про жеребкування, за допомогою якого визначали, хто першим складав присягу.

Результатом реформування Генерального військового суду став його новий, більш розширений, склад і нова структура. Він мав департамент цивільний і кримінальний. До кримінального департаменту на розгляд надходили справи про злочини неповнолітніх, службові злочини, а також справи, які попередньо розглядалися городничим. Особливе місце у проведенні кримінально-процесуальної дії займали справи, пов'язані з позбавленням прав, розгляд яких був обов'язковим при умові, коли підсудні були виправдані нижчими судами.

Висновки. В досліджуваний період у Гетьманщині сформовано свою судову систему та судочинство, які успішно функціонували. Ця система, хоч і мала свої недоліки, відображає прагнення побудови нового, безстанового, дійсно народного судочинства. Судові функції здійснювали вищі та місцеві суди і органи управління, а також спеціалізовані суди. У судочинстві Гетьманщини дотримувались авторитету судових інстанцій, і вища інстанція зважала на постанову нижчої. Характерною рисою судоустрою в період Гетьманщини є поєднання судової влади з адміністративною, що призводило і до певних негативних ознак кримінально-процесуального права, а саме: залежності судів від адміністративних органів влади та судової тяганини.

ЗНАЧЕННЯ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ В СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

Лимар Олег Анатолійович

Старший викладач кафедри
спеціальної фізичної підготовки
курсанти II курсу

Луганського державного університету внутрішніх справ
імені Е. О. Дідоренка
спеціальність 081 «Право»
бакалавр

Лучкіна Юлія Володимирівна

Рибалко Ольга Сергіївна

Криштопа Данило Вадимович

курсанти

Луганського державного університету внутрішніх справ
ім. Е. О. Дідоренка
м. Северодонецьк, Україна

Вступ. В умовах перебудови системи МВС України підвищуються вимоги до рівня підготовки майбутніх правоохоронців. Особливу увагу звертають на фізичну підготовленість кандидатів на службу в Національну поліцію України. Служба в поліції вимагає від поліцейських постійної готовності до виконання завдань різної складності та спрямованості. Працівники поліції повинні вміти правильно реагувати на реальні ситуації та виконувати покладені на них функції в межах службової діяльності.

Проблематика підготовки співробітників поліції є об'єктом постійної уваги науковців. Особливо в останні роки, що пов'язано зі змінами характеру злочинної діяльності в країні та масовим застосуванням правопорушниками холодної та вогнепальної зброї.

Мета роботи. Наше дослідження за головну мету має охарактеризувати фізичне виховання як один з напрямів підготовки майбутніх поліцейських, обґрунтування необхідності такої підготовки, розгляд проблемних питань, що виникають у процесі підготовки поліцейських, та можливі шляхи покращення

рівня фізичної працездатності.

Поняття, засоби та методи викладання цієї дисципліни досліджували багато видатних науковців, таких як: С. Баркалов, І. Герасимов, В. Хромов, В. Вдовіченко, Н. Алексєєв,.

Результати та обговорення. Зазвичай, фізичну підготовку у вищих навчальних закладах розглядають як навчальну дисципліну, яка, з одного боку, є фізкультурно-спортивною діяльністю, а з іншого – навчальною дисципліною, орієнтованою на підготовку всебічно розвиненої особистості, яка має відмінне здоров'я, необхідну фізичну підготовленість і відповідає вимогам навчально-кваліфікаційної характеристики. Якщо йдеться про ВНЗ МВС України, то фізичне виховання поліцейських, як правило, здійснюється в рамках навчальної дисципліни «Спеціальна фізична підготовка», яка входить до частини типового навчального плану підготовки курсантів. Крім того, варто сказати, що орієнтованість такої навчальної дисципліни переважно зумовлена державним замовленням та необхідністю досить високого рівня підготовленості майбутнього правоохоронця.

Заняття з фізичної підготовки спрямовані на досягнення таких цілей: забезпечити раціональне формування необхідних знань, умінь і навичок, довести їх до належного рівня; навчити кожного застосовувати набуті знання та навички в повсякденному житті.

Фізична підготовка поліцейських складається з:

- тактики самозахисту та особистої безпеки
 - розвиток рухових якостей та навичок, необхідних у повсякденній діяльності та в разі виникнення екстремальних ситуацій
 - формування практичних навичок застосування прийомів самозахисту, особистої безпеки, фізичного впливу
- загальної фізичної підготовки
 - розвиток витривалості, швидкісних та силових якостей, які забезпечують можливість переслідування правопорушника та перевагу в силовому протистоянні у процесі його затримання, у тому числі з подоланням

природних та штучних перешкод

- формування навичок самоконтролю за фізичним станом та станом здоров'я у процесі виконання фізичних вправ

Тренування з різних видів спорту та участь у спортивних змаганнях обумовлюють створення необхідних умов для всебічного розвитку курсантів, підвищення моральної, психологічної та фізичної підготовленості, повного сприйняття навчального матеріалу, формування особистості майбутнього правоохоронця та сприяють повній реалізації здібностей і таланту. Одне і теж навчальне питання може бути підсилене для одного курсанта і незрозумілим і непосильним для іншого курсанта, тому існує необхідність проведення більш індивідуалізованих та спеціалізованих додаткових занять для підвищення рівня знань з навчальної дисципліни та покращення загальної фізичної підготовки курсантів. З метою удосконалення рівня фізичної та спортивної підготовки курсантів кафедра спеціальної фізичної підготовки ЛДУВС, активно використовує такий спосіб навчання та закріплення отриманих на заняттях знань, як секційна робота із спортивних єдиноборств

Професійна діяльність поліцейського проходить в умовах цілого комплексу факторів, які відсутні у повсякденному житті людини, та характеризується високим нервово-емоційним навантаженням та рівнем фізичної активності. Часто співробітники поліції опиняються у різноманітних конфліктних ситуаціях, які також можуть бути небезпечними для життя та здоров'я як поліцейських, так і оточуючих. Таким чином, до співробітників поліції пред'являють високі вимоги до професійної підготовки, та в першу чергу, доброї загальної фізичної витривалості, здатністю до швидкого прояву реакції та координації рухів, а тому потребує ефективного підходу до методів навчання. Одним з головних завдань фізичної підготовки, як складової частини професійної підготовки поліцейських, є зменшення негативного впливу службової діяльності та забезпечення фізичної готовності до дій в небезпечних та екстремальних ситуаціях. Для вирішення цих завдань необхідно розвивати у поліцейському різноманіття рухових реакцій, потрібних для організму.

Висновок. Отже, однією з головних умов розвитку особистості та ефективності професійної підготовки є високий рівень здоров'я та фізичної підготовленості курсантів та слухачів в системі освітніх закладів МВС України.

Ненормований робочий день, несення служби при несприятливих погодних умовах, постійна емоційна напруга, дані фактори негативно впливають на ефективне виконання поліцейським своїх обов'язків, тому одним із головних завдань, що вирішує освітній процес – це пошук шляхів підвищення їх фізичної працездатності, а саме вдосконалення рівня розвитку фізичних якостей та виявлення і активізацію скритих резервів організму.

Вирішення питання покращення фізичної працездатності не повинно відбуватись за рахунок постійного збільшення об'єму та інтенсивності тренування, навіть за умов використання новітніх методик розвитку фізичних якостей, що може призвести до погіршення стану здоров'я, а також погіршення показників рівня фізичної підготовленості. Підвищення рівня фізичної працездатності буде відбуватись лише у випадку, коли витрати енергії від фізичного навантаження будуть компенсуватися в процесі відновлення. Не слід вважати, що процес відновлення після фізичного навантаження тотожний процесу відновлення після захворювань, травм чи перетренуванням

ДЖЕРЕЛА:

- 1) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1593-14>
- 2) <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/10/12.pdf>
- 3) Освіта і наука в умовах глобальних трансформацій: Матеріали II, Д.М. Черкашин «Формування та розвиток системи підготовки патрульних поліцейських в Україні»
- 4) http://univd.edu.ua/general/publishing/konf/31_05_2019/pdf/63.pdf
- 5) http://univd.edu.ua/general/publishing/konf/31_05_2019/pdf/67.pdf

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СЕКРЕТНОГО ЗАПОВІТУ

Логойда Катерина Володимирівна,
студентка IV курсу Інституту права,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна

Вступ. Роль спадкового права в Україні є доволі таки складною та різноманітною, адже воно забезпечує не тільки виконання волі заповідача, а ще й охорону прав та законних інтересів спадкоємців, інших зацікавлених осіб, здійснення управління спадщиною тощо. Через низку різних факторів навіть у найближчих людей виникають суперечності та непорозуміння, які викликають недовіру. Тому врегулювання переходу спадкового майна супроводжується анонімністю та надмірною прихованістю. Звідси виникає потреба у складенні секретного заповіту. Такий вид заповіту був впроваджений в Українську правову систему внаслідок набрання чинності нового Цивільного кодексу України 1 січня 2004 року. Варто зазначити, що секретний заповіт є досить популярним у Європі, тому для України, як прогресивної європейської держави, наявність такої форми заповіту є обов'язковою.

Мета роботи. Інститут секретного заповіту є достатньо новим та деякі питання його регулювання не досить чітко окреслені в чинному законодавстві, що регулює його правову природу. Тому доцільним буде дослідити коло питань, що потребують подальшого вивчення і уточнення.

Матеріали і методи. Робота ґрунтувалась на аналізі праць таких науковців, як: Кухарев О.Є., Калаур І.Р., Кузнєцова Н.С, Арнаутов А. Нормативно-правовими актами, що регулюють інститут секретного заповіту є такі: ЦК України; наказ Міністерства юстиції України «Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України»; 1096 постанова

Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про спадкування» від 30.05.2008 року.

Результати та обговорення. Відповідно до ч. 1 ст. 1233 та ч. 1 ст. 1249 ЦКУ секретним заповітом є особисте розпорядження фізичної особи на випадок своєї смерті, який посвідчується нотаріусом без ознайомлення з його змістом. Звідси випливає, що секретний заповіт може посвідчуватися тільки нотаріусом (ч. 1 ст. 1249 ЦКУ) [1].

Особа, яка склала секретний заповіт, подає його в закляєному конверті нотаріусові. На конверті має бути підпис заповідача, справжність якого засвідчує нотаріус при передачі конверта. Якщо підпис на конверті поставлено заповідачем не у присутності нотаріуса, заповідач повинен особисто підтвердити (наприклад, шляхом проставляння ще одного підпису на конверті), що перший підпис на конверті належить йому. Далі відповідно до процедури нотаріус повинен зробити посвідчувальний напис про посвідчення й прийняття заповіту на зберігання, у присутності заповідача вкласти конверт із секретним заповітом в інший конверт і опечатати його. На конверті вказуються: прізвище, ім'я, по батькові, дата народження заповідача, а також дата прийняття на зберігання секретного заповіту. За бажанням заповідача нотаріус видає про це свідоцтво [1].

Через недодержання певних вимог можуть виникнути підстави вважати заповіт недійсним. До прикладу, у справі № 751/1663/19 від 18.05.2020 Новозаводського районного суду м. Чернігова ОСОБА_1 звернулась до суду з позовом до ГО «Братерство Київської Русі», в якому просить: визнати секретний заповіт ОСОБА_2 від 16.02.2018 недійсним.

Заявлені вимоги обґрунтовує тим, що ІНФОРМАЦІЯ_1 помер її батько. Після його смерті залишалась спадщина і вона звернулась у встановлений законом строк до Другої чернігівської державної нотаріальної контори з заявою про прийняття спадщини. Там їй стало відомо, що за життя її батько залишив секретний заповіт, яким заповів усе майно, що йому належить і буде належати на день його смерті, де б воно не знаходилось і з чого не складалось ГО 1097

«Братерство Київської Русі». Вважає, що заповіт не відповідає чинному законодавству і має бути визнаний недійсним, оскільки складений з порушенням вимог щодо його форми (відсутність часу складання заповіту) і не був підписаний саме батьком та не відповідає волі спадкодавця, що є порушенням ст.ст. 1234, 1247, 1248 ЦПК України та є підставою недійсності правочину [2].

Аналогічна ситуація простежується і у справі № 357/5276/19 (провадження № 2/357/285/20) від 17.04.2020 Білоцерківського міськрайонного суду м. Києва, у якій Позивач вказує, що секретний заповіт підлягає визнанню недійсним з огляду на порушення, допущені нотаріусами при його складанні, посвідченні і оголошенні. Заповіт знаходився лише в одному конверті, на якому був наявний посвідчувальний напис, вчинений державним нотаріусом Пилипчук О.І. та як вбачається з протоколу про оголошення секретного заповіту, підпис заповідача на конверті відсутній, печатка нотаріуса відсутня, дата прийняття на зберігання заповіту також відсутня. При оголошенні заповіту нотаріусом у протоколі не відтворено про витлумачення спадкоємцями тексту заповіту та відомості про досягнення (чи недосягнення) між спадкоємцями згоди щодо тлумачення тексту заповіту, який написано незрозуміло, не зазначено час складання протоколу про оголошення заповіту, в протоколі не зазначена дата посвідчення та прийняття на зберігання секретного заповіту [3].

Нотаріус повинен роз'яснювати заповідачу, що текст заповіту має бути викладений таким чином, щоб розпорядження заповідача не викликало неясностей чи суперечок після відкриття спадщини. Тобто воля та волевиявлення заповідача мають співпадати. До заповіту може бути включено розпорядження майнового або немайнового характеру. За заповітом майно може бути заповідане тільки у власність. І не дивлячись на те, що пп. 2.2. п. 2 глави 3 розділу II Наказу № 296/5 не застосовується до секретного заповіту, і його зміст нотаріусом не перевіряється, якщо після оголошення заповіту умови, визначені у заповіті суперечать закону або моральним засадам суспільства, вони є нікчемними (пп. 2.6. п. 2 глави 3 розділу II Наказу № 296/5) [4, 5].

Ще одна особливість, це те, що секретний заповіт приймається нотаріусом на зберігання без складання опису. До секретних заповітів також застосовується особливий порядок зберігання, відповідно до якого вони зберігаються в окремому пакеті в залізних шафах чи сейфах. Не допускається підшивання секретних заповітів до їх оголошення в окремі наряди [5].

Сучасні тенденції у розвитку Інтернет-ресурсів надають змогу говорити про ще один спосіб складання секретного заповіту. Йдеться, зокрема, про розміщення текстового варіанта волевиявлення або відеозапис заповідального розпорядження на Web-сайті або Web-сторінці заповідача. При складанні заповіту у такий спосіб заповідач у заклеєному конверті подає лише Webадресу (посилання) сторінки чи сайту та вказівку на шляхи отримання коду доступу до цих Інтернет-ресурсів. Використання такого способу складання секретного заповіту надає можливість вносити зміни та скасовувати його без зайвого звернення до нотаріуса [6].

Порядок оголошення секретного заповіту, що регулюється ст. 1250 ЦК України не є досконалим, оскільки обмежено суб'єктний склад осіб, яких нотаріус повинен повідомити про день оголошення секретного заповіту (члени сім'ї та родичі спадкодавця, а якщо у спадкодавця взагалі немає родичів?). Строк оголошення змісту секретного заповіту законодавством не встановлено. Нотаріус, який є зберігачем секретного заповіту, у разі одержання інформації про відкриття спадщини та подання свідоцтва про смерть заповідача призначає день оголошення змісту заповіту. У зв'язку з тим, що зміст заповіту до моменту відкриття спадщини невідомий нікому, навіть нотаріусу, він не може знати які особи є одержувачами спадку, тому повідомляє членів сім'ї та родичів спадкодавця, якщо їх місця проживання йому відомі, або через друковані засоби масової інформації про день та час оголошення змісту заповіту [4, 6].

У назначений час, нотаріус у присутності заінтересованих осіб та двох свідків відкриває конверт, у якому зберігався заповіт, та оголошує його зміст, про що згодом складається відповідний протокол, який підписують нотаріус та свідки.

Вимоги до такого протоколу наступні: дата, час та місце складання протоколу про оголошення секретного заповіту; дата посвідчення та прийняття на зберігання секретного заповіту; прізвище, ім'я, по батькові осіб, присутніх при оголошенні, у тому числі свідків; відомості про повідомлення осіб, які не з'явилися на оголошення секретного заповіту, або відомості про повідомлення в друкованих засобах масової інформації; стан заповіту (наприклад, наявність закреслених місць, поправок або інших недоліків); стан конверта, у якому знаходився заповіт, а також записується весь текст заповіту.

У випадках, коли неможливо визначити справжню волю заповідача, нотаріусом у протоколі відтворюється витлумачений спадкоємцями текст заповіту та відомості про досягнення чи недосагнення між спадкоємцями згоди щодо тлумачення тексту заповіту. Відповідно до ч. 1 ст. 1256 ЦКУ тлумачення заповіту може бути здійснене після відкриття спадщини самими спадкоємцями, однак, якщо з цього приводу виник спір, то тлумачення заповіту здійснюється судом у порядку встановленому законом (ч. 2 ст. 1256 ЦКУ) [1; 4].

До секретних заповітів застосовується спеціальний порядок скасування та зміни заповіту відповідно до ст. 1254 ЦКУ. Цей порядок встановлено пп. 7.1.-7.4. п. 7 глави 3 розділу II Наказу № 296/5. Відповідно до нього, нотаріус, який є завідувачем державного нотаріального архіву при одержанні спеціальної заяви про скасування секретного заповіту, а також за наявності нового заповіту робить про це відмітку в реєстрі для реєстрації нотаріальних дій та в алфавітній книзі обліку заповітів [4]. У випадках, коли заповідач подає примірник свідоцтва про посвідчення та прийняття на зберігання секретного заповіту, напис про скасування заповіту робиться і на цьому примірнику, після чого він разом із заявою (коли заповіт скасований заявою) додається до примірника свідоцтва, яке зберігається у справах нотаріуса, у державному нотаріальному архіві. Якщо секретний заповіт скасовується за заявою заповідача, нотаріус повертає йому підписаний ним конверт із секретним заповітом. Справжність підпису заповідача на заяві про скасування секретного заповіту також підлягає нотаріальному засвідченню [4]. В іншому, до секретного заповіту

застосовуються загальні положення законодавства, так як саме ці спеціальні норми роблять його секретним [7].

Висновки. Отже, така форма заповіту, як секретний, завдяки спеціальному порядку складання, скасування, зміни, посвідчення, зберігання і оприлюднення секретного заповіту має на меті максимальне збереження конфіденційної інформації та таємниці волевиявлення громадянина щодо розпорядження своїм майном на випадок його смерті. Це безумовно позитивний фактор для обрання саме такого виду заповіту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435- IV. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 03.10.2021).

2. Рішення Новозаводського районного суду м. Чернігова № 751/1663/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89639162>

3. Рішення Білоцерківського міськрайонного суду м. Києва URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88915935>

4. Спадкове право України: Навч. посібник / О.Є. Кухарєв. – К. : Алерта, 2013. – 328 с.

5. Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України: Наказ Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5. Міністерство юстиції України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12> (дата звернення: 03.10.2021).

6. Калаур І.Р. Сучасні тенденції щодо форми заповіту. Приватне право і підприємництво. 2016. Вип. 16. С. 76–79

7. Дзера О. В Цивільне право України. Особлива частина. // О. В. Дзера, Н.С.Кузнєцова. К.: Юрінком Інтер, 2010р.1176 ст.

8. Секретний заповіт. Процедура складання та оголошення (Арнаутов Андрій). Profmeter. URL: https://profmeter.com.ua/content/articles/186/1026/?sphrase_id=12275418 (дата звернення: 03.10.2021).

ЗЕМЕЛЬНО-ПРАВОВІ ПИТАННЯ РЕФОРМИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ ТА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

Ляховецька Марія Вікторівна

студентка

Київський національний університет

імені Тараса Шевченка

м. Київ, Україна

Вступ. Слід зазначити, що актуальність дослідження даної теми пов'язана в першу чергу з тим, що в умовах реформи децентралізації в Україні залишається ряд невирішених питань, пов'язаних зокрема з управлінням земельними ресурсами, здійсненням ефективного контролю за дотриманням органами місцевого самоврядування земельного законодавства та наданням об'єднаним територіальним громадам реальної здатності розпоряджатись землею.

Ціль роботи. Основними цілями даного дослідження було визначено виокремлення основних проблем правового регулювання земельно-правових питань децентралізації в Україні.

Матеріали та методи. Для роботи було використано нормативно-правові акти, які застосовуються в даній сфері, наукові статті вітчизняних науковців, зарубіжні дослідження. Методи, які було застосовано: аналіз, синтез, порівняльно-правовий метод.

Результати. Земля в Україні та у світі завжди вважалась основним природним ресурсом, який забезпечував сталість економіки, розвиток сільського господарства. Ряд провідних країн світу сформував власні концепції управління землею. Не винятком є і Україна, яка стоїть на порозі ефективних змін стосовно процесу передачі управління значного масиву земель з державної власності у комунальну.

Безпосередньо питання децентралізації повноважень знайшли відображення в Концепції реформування місцевого самоврядування та

територіальної організації влади в Україні, схваленій Розпорядженням Кабінету Міністрів України № 333р від 1 квітня 2014 р. У Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні зазначається, що однією з нагальних проблем розвитку місцевого самоврядування є подолання його відсторонення у вирішенні питань у сфері земельних відносин.

Для її розв'язання органам місцевого самоврядування пропонувалося надання певного кола повноважень у вирішенні питань забудови (відведення земельних ділянок, надання дозволів на будівництво, прийняття в експлуатацію будівель), визначення матеріальною основою місцевого самоврядування майна, зокрема землі, що перебуває у власності територіальних громад сіл, селищ, міст (комунальній власності) та належної бази оподаткування, а також надання територіальним громадам права розпоряджатися земельними ресурсами в межах своєї території, об'єднувати своє майно та ресурси в рамках співробітництва територіальних громад для виконання спільних програм та ефективного надання публічних послуг населенню суміжних територіальних громад.

Проаналізувавши положення даної Концепції було визначено декілька позитивних моментів, які сприятимуть ефективнішому управлінню земель в Україні після їх передачі органам місцевого самоврядування. Для територіальних громад земельні ресурси важливі з двох основних причин: як компонент навколишнього середовища і місце проживання громадян, і як економічний ресурс: землі сільськогосподарського та несільськогосподарського призначення, які можна використовувати для організації виробництва або здачі в оренду.

Завдяки так званій земельній децентралізації – передачі земельних ділянок сільськогосподарського призначення державної власності в комунальну власність відповідних ОТГ буде чітко і прозоро сформовано дохідну частину місцевих бюджетів у частині плати за землю. Це також стимулюватиме територіальні громади до їх добровільного об'єднання. Це досить важливе

рішення для сільських громад у частині фінансового самозабезпечення та планування свого майбутнього розвитку. Але землі сільськогосподарського призначення необхідні, передусім сільським ОТГ (СОТГ), тому потрібно законодавчо розділити сільські та міські територіальні громади, і вказувати, кому саме вони передаються, щоб уникнути колізій у законі. Як відомо, наповнення бюджетів МТГ більшою мірою відбувається за рахунок податку на доходи фізичних осіб (ПДФО) та інших податків та зборів з огляду на більшу чисельність та густоту населення міст.

Для сільських територіальних громад надходження від ПДФО в бюджеті набагато нижчі, ніж у містах, і вони обмежують можливості щодо динамічного розвитку сільської громади та її самозабезпечення, тому саме надходження від плати за землю і можливість розпорядження землями сільськогосподарського призначення дадуть змогу значно наповнити бюджети СОТГ і покращити ситуацію на селі.

Слід зазначити, що з прийняттям Земельного кодексу були суттєво обмежені права органів місцевого самоврядування в сфері управління земельними ресурсами. Фактично, перед початком реформи децентралізації регулювання земельних відносин як об'єкт контролю з боку органів місцевого самоврядування здійснювалося в межах населених пунктів і становило лише 4% території України, а 96% — це земельні ресурси, які перебували в розпорядженні органів виконавчої влади. В ході реформи було вирішено передати основну частину земельних ресурсів у розпорядження саме органам місцевого самоврядування і об'єднаним територіальним громадам, а іншу частину — залишити за державою.

Такий розподіл було здійснено в наступних відношеннях: 84% земельних ресурсів передати в розпорядження територіальних громад, 16% — під контролем Кабінету Міністрів України (землі дна територіального моря; землі під великими та малими річками; землі в зоні відчуження; землі природозаповідного фонду; землі лісового фонду; землі оборони).

Нормативне забезпечення передачі земель із державної власності у

комунальну розпочалось із прийняттям 10 липня 2018 року за № 2498 Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вирішення питання колективної власності на землю, удосконалення правил землекористування у масивах земель сільськогосподарського призначення, запобігання рейдерству та стимулювання зрошення в Україні". У цьому законі детально описана процедура передачі державної землі від Держгеокадастру до громад. Зокрема, було встановлено, що землі державної власності за межами населених пунктів передаються у власність територіальних громад, які об'єднались відповідно до закону, та визначити порядок такої передачі.

Уряд надав розпорядження Державній службі з питань геодезії, картографії та кадастру з 1 лютого 2018 року провести інвентаризацію земель з подальшою передачею земельних ділянок сільськогосподарського призначення державної власності у комунальну власність відповідних об'єднаних територіальних громад відповідно до статті 117 Земельного кодексу України. Також передача земельних ділянок в користування (виключно шляхом проведення аукціонів) або у власність буде здійснюватись тільки за погодженням з об'єднаними територіальними громадами та після прийняття ними рішення відповідно до статті 26 Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні". (Агросвіт 61)

Важливим питанням, яке постає з огляду на проведення реформи децентралізації стосовно земельних правовідносин, це здійснення ефективного контролю за дотриманням органами місцевого самоврядування законодавства України. Основним суб'єктом, який буде здійснювати державний контроль за використанням земельних ресурсів виступає Держгеокадастр. Децентралізація земельних відносин передбачає передачу права розпорядження землями громадам, власність на землі перейде об'єднаним громадам, Держгеокадастр буде здійснювати лише контроль над використанням землі.

На жаль, ефективної передачі земель тоді так і не відбулось, значною мірою через складність процесу передачі - землю тоді передбачалось передати лише об'єднаним територіальним громадам, яких на той час було менше 40 %.

28 квітня Верховна Рада ухвалила закон №2194 "Про внесення змін до Земельного кодексу України та інших законодавчих актів щодо удосконалення системи управління та дерегуляції у сфері земельних відносин". Даний законодавчий акт є важливим з точки зору наділення державним контролем (окрім Держгеокадастру) за використанням та охороною земель виконавчих органів сільських, селищних, міських рад у межах повноважень, визначених законом, у разі прийняття відповідною радою рішення про здійснення такого контролю. Розширення повноважень органів місцевого самоврядування також у сфері контролю за дотриманням законодавства є безумовним позитивом на шляху децентралізації у сфері земельно-правових питань. Сьогодні, на фоні реприватизації, в більшості країн Східної Європи тою чи іншою мірою має місце децентралізація управління. Історичний досвід незалежної державності і капіталістичної ринкової економіки, європейська політична та соціокультурна ідентичність підштовхнули східноєвропейські країни до реінтеграції в Європу (вступ до ЄС та НАТО). Внаслідок цього, з початку 1990-х років пріоритетна увага надавалась гармонізації з вимогами ЄС у сфері права власності, земельних ринків, управління землеустроєм та землекористуванням.

Висновки. Отже, реформа децентралізації в Україні загалом надасть ОМС можливості щодо планування та управління місцевим розвитком громади, але для їх успішного впровадження потрібні більш широкі повноваження. В той же час, суттєво збільшуючи повноваження місцевих рад з розпорядження земельними ресурсами, необхідно забезпечити контроль за законністю діяльності і самих органів місцевого самоврядування. Враховуючи різний стан забезпеченості органів місцевого самоврядування фінансовими та кадровими ресурсами встановлюється, що цих повноважень виконавчі органи місцевого самоврядування набувають у разі прийняття відповідною радою рішення про їх здійснення. Позитивними моментами даної реформи також визнаються економічні чинники, адже передача земель із державної власності у комунальну суттєво збільшить надходження до місцевих бюджетів в частині плати за землю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Земельний кодекс України [Електронний ресурс] : Закон України від 25.10.2001 р. № 2768-14 / Верховна Рада України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вирішення питання колективної власності на землю, удосконалення правил землекористування у масивах земель сільськогосподарського призначення, запобігання рейдерству та стимулювання зрошення в Україні [Електронний ресурс] : Закон України від 10.07.2018 р. № 2498-VIII / Верховна Рада України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2498-19#Text>
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення системи управління та дерегуляції у сфері земельних відносин [Електронний ресурс] : Закон України від 28.04.2021 р. № 1423-IX / Верховна Рада України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/1423-20#Text>
4. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні [Електронний ресурс] : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 1.04.2014 р. № 333-р / Верховна Рада України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80#Text>
5. Горлачук В.В. Управління земельними ресурсами об'єднаних територіальних громад у контексті децентралізації. Агросвіт. 2019. № 20. С.56-63
6. Таратула Р.Б., Ковтуняк І.П. Теоретичні аспекти управління земельними ресурсами територіальних громад. 2017. № 16. С.121-124
7. Ресурсне забезпечення об'єднаної територіальної громади та її маркетинг: навч. посіб. / [Г. А. Борщ, В. М. Вакуленко, Н. М. Гринчук, Ю. Ф. Дехтяренко, О. С. Ігнатенко, В. С. Куйбіда, А. Ф. Ткачук, В. В. Юзефович] – К. : – 2017. – 107 с.
8. Бабетта Верман. Управління режимом власності земель у країнах Східної Європи і Співдружності Незалежних Держав. 2010. – 63 с.

ПОЛІТИЧНА КОРУПЦІЯ ЯК ЛАТЕНТНА (ПРИХОВАНА) ЗАГРОЗА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Медвідь Федір Михайлович,
доктор наук в галузі політології,
кандидат філософських наук, проф. МКА,
академік
Міжнародної академії безпеки життєдіяльності

Твердохліб Анатолій Іванович,
магістр права, аспірант

Кузьменко Валентина Леонідівна,
Суярко Олександр Миколайович,
магістранти

Годжасв Заман іслам огли,
Шаповалова Олена Валентинівна,
студенти
Міжрегіональна академія управління персоналом

Вступ. Корупція - це одне з явищ, які здатні породжувати кризові стани у різних галузях суспільного та соціального розвитку кожної держави, насамперед це стосується політики, економіки, державного управління, а також є однією із ключових передумов існування організованої злочинності.

Мета роботи. З моменту проголошення Україною незалежності поняття «корупція» набуло значного поширення у вітчизняній правовій літературі, виступах політичних діячів та керівників держави. Аналіз законодавства, наукової та довідково-термінологічної літератури дозволяє стверджувати, що поняття «корупція» сформувалося за давніх часів і розумілося загалом як хабарництво[12, с. 8 - 10].

Матеріали і методи. Термін «корупція» походить від сполучення латинських слів «corrupti» - декілька учасників однієї зі сторін зобов'язального відношення з приводу єдиного предмета і - ламати, ушкоджувати, порушувати, відміняти. У результаті утворився самостійний правовий термін – «corruptum», що припускав діяльність декількох (не менше двох) осіб, метою яких є «псування», «ушкодження» нормального ходу судового процесу або процесу

керування справами суспільства. Дане поняття було введено у вжиток лише наприкінці 80-х років ХХ ст. До цього використовувалися терміни «хабарництво», «зловживання службовим становищем» тощо. У великому юридичному енциклопедичному словнику корупція визначається як «злочинна діяльність в сфері політики чи державного управління, яка полягає у використанні посадовими особами довірених їм прав та владних повноважень для особистого збагачення»[2, с. 406]. М. Ю. Тихомиров пропонує розглядати корупцію як злочинну діяльність у сфері політики чи державного управління, використання посадовими особами наданих їм прав та владних повноважень з метою особистого збагачення. Звідси, найбільш типовими проявами корупції є такі дії: підкуп чиновників і громадсько-політичних діячів; хабарництво за законне чи незаконне надання благ чи переваг; протекціонізм - висування працівників за ознаками родинності, земляцтва, особистої відданості та приятельських стосунків[21; 7, с. 101-105]. Проф. М.І. Мельник пропонує розглядати корупцію не тільки як правове, а й як соціальне, економічне та моральне явище, яке завдає шкоди нормальному функціонуванню моральних та правових відносин у суспільстві та державі. Даний підхід вважається найбільш вдалим, оскільки корупцію не можна розглядати тільки в правовому аспекті, адже ігноруючи інші сторони корупції, які характеризують її як соціальне, політичне, економічне явище, неможливо повністю визначити природу походження терміна «корупція». «Корупція, пише він, виступає як багатоаспектне соціально-економічне, політичне, правове та моральне явище, що складається з цілого комплексу протиправних дій і неетичних вчинків. Корупція - це не стільки юридична, скільки соціальна та економічна проблема. Як правова категорія корупція - збірне правове поняття, яке охоплює сукупність взаємопов'язаних правопорушень» [12, с. 22-23]. Отже, розглядаючи визначення корупції, можна зробити висновок, що корупційні правопорушення можуть вчинятися двома способами: по-перше, це отримання певних вигод (як матеріального, так і нематеріального характеру) особами, уповноваженими на виконання функцій держави чи прирівняними до них особами; по-друге, це

діяння по підкупу даних осіб, фізичними та юридичними особами.

Результати і обговорення. Значний інтелектуальний внесок у розуміння сутності корупції у процесі соціального реформування, вдосконалення змісту правових норм, у тому числі в діяльності вищих органів державної влади та місцевого самоврядування, мають праці В. Веклича[1], В. Гвоздецького[3], В. Заросила, В. Литвиненка[6], М. Мельника, М. Михальченка та О. Михальченка, Є. Невмержицького[13], М. Недюхи, А. Подоляки, С. Подоляки[17] В.Соловійова, М. Хавронюка, М. Вебера, М. Восленського, С. Гангтінгтона, Т.Парсонса, Ф. Фукуями та ін. Водночас аналіз наукової літератури із вищезазначеного питання свідчить про: а) доцільність розрізнення сутності корупції та політичної корупції і, відповідно, уникнення їх ототожнення як різних соціальних явищ і загроз, що ними спричинюються [14, с. 21-27]; б) важливість з'ясування джерел походження, змісту політичної корупції, викликів і загроз, що нею породжуються, виходячи з діяльності новітнього апарату управління органів державної влади та місцевого самоврядування за умов децентралізації влади в Україні; в) доцільність розроблення ефективного механізму протидії політичній корупції, який має передбачати засоби її ідентифікації, запобігання та протидії; г) важливість запровадження інституційної моделі ідентифікації, запобігання та протидії політичній корупції Україні, яка (модель) набуває особливого значення за умов нинішнього перехідного стану українського суспільства [15, с. 13-19]; д) доцільність розгляду інституційної моделі ідентифікації, запобігання та протидії політичній корупції як базисної, вихідної в частині, принаймні, розроблення інноваційних моделей відповідно до специфіки діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування [15, с. 13-19]; е) розуміння політичної корупції як визначальної загрози національній безпеці України [9, с. 67-83]. Багатоплановість корупційних діянь зумовлені їх специфічними національно-історичними формами, що знаходить відображення у нормах як кримінального, так і адміністративного права. Втім, це не заважає здійснити, на думку ряду авторів, їх соціолого-правову типологізацію, виокремивши, зокрема: а)

лобістську (ділову) корупцію, що стимулює своєчасне або прискорене виконання чиновником його прямих обов'язків; б) обструкціоністські дії, які гальмують або нехтують службовими повноваженнями за належною компетенцією; в) патронажну діяльність, пов'язану із забезпеченням належної підтримки (прикриття) «ангажованим» представником влади певних осіб чи комерційних структур, що матеріально обумовлюють зацікавленість; г) прямий підкуп посадової особи з метою отримання бажаної послуги або рішення; д) ініціативно-прагматичну корупцію, коли посадова особа пропонує «продати» свої послуги як «товар тіньового ринку»[4, с. 29-30].

Корупція, зокрема політична, є однією із загроз національній безпеці України, оскільки підриває фінансову систему, довіру населення до держави, а також спроможність державних службовців захищати національні інтереси та оберігати національні цінності через використання посади для власного збагачення[16, с. 19 – 26; 11, с.30-32]. У структурі прихованої злочинності корупцію відносять до максимально латентного рівня, розглядаючи її поряд із браконьєрством, незаконними абортми, носінням зброї, оманною покупців, ухиленням від сплати податків тощо. Соціально руйнівна дія латентних злочинів полягає, як відомо, у створенні в певному мікросередовищі психологічних настроїв безкарності, стимулює зростання рецидивної злочинності, деформує масову свідомість тощо, чим сприяє поширенню міфу про «невикоріненість» подібних діянь. Відповідно, на наш погляд, головна соціальна небезпека корупції як деструктивного явища полягає в тому, що вона не тільки призводить до дисфункції апарат органів державної влади та місцевого самоврядування, а й загрожує занепадом, деградацією всій політичній системі, сприяє «корозії» і поступовому руйнуванню здорових соціальних зв'язків, які склалися в системі державного регулювання, суспільного контролю та функціонування соціальних інститутів.

У національному законодавстві поняття корупції знайшло своє нормативне закріплення в ЗУ «Про засади запобігання і протидії корупції» (2011), ЗУ «Про здійснення державних закупівель» (2014), ЗУ «Про

Національне антикорупційне бюро України» (2014), ЗУ «Про запобігання корупції» (2014), ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо визначення кінцевих вигодоодержувачів юридичних осіб та публічних діячів» (2014), ЗУ «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014 – 2017 роки» та ухвалення закону про прокуратуру, який позбавляє відомство функції загального нагляду. Політична корупція виступає як нелегітимне використання учасниками політичного процесу та носіями публічної влади їх можливостей і повноважень з метою отримання особистих чи групових вигод (ренти) – від безпосередньо матеріальної до символічної (влада заради влади, соціального престижу тощо), а механізми використання повноважень можуть набувати протиправних форм [18, с. 7]. Значно підсилює боротьбу з політичною корупцією національне законодавство, що стосується національної безпеки України, зокрема ЗУ «Про національну безпеку України» (2018)[5], Указ Президента України № 392/2020. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України»[12], Указ Президента України № 121/2021. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 березня 2021 року «Про Стратегію воєнної безпеки України» [20].

Важливим структурним елементом політико-правової культури суспільства виступає антикорупційна культура, яка хоч і вкраплена в низку нормативних актів антикорупційного спрямування, однак ще не дістала цілісного правового закріплення, що актуалізує питання пошуку сучасного бачення культури протидії політичній корупції у вітчизняній політиці[8, с. 186 - 188].

Висновки. Отже, аналіз політичної корупції як загрози національній безпеці України, як чинника руйнації механізмів управління національною безпекою має важливе як теоретичне, так і практично-політичне значення, так як антикорупційна політико-правова культура як сукупність цілісних установок, спрямованих на неприйнятність толерування корупційних практик у

політиці та характеристики індивідуальних і колективних суб'єктів, яка виражає політичну свідомість, політичну діяльність щодо політичної корупції, в Україні проходить стадію становлення і розвитку.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Веклич В.О. Адміністративно-правові засади публічної політики щодо запобігання і боротьби з корупцією в Україні. Київ: «Людмила», 2017. 592 с.
2. Великий енциклопедичний юридичний словник /За ред. Акад. НАН України Ю.С. Шемшученка. – К.: ТОВ «Вид-во «Юридична думка», 2007. – 992 с.
3. Гвоздецький В.Д. Адміністративно-правові та організаційні засади запобігання і протидії корупції в Україні: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право / В.Д. Гвоздецький. – К. 2012. – 597 с.
4. Герасіна Л.М., Погрібна В.Л. Соціально-політичні загрози корупції як латентного чинника руйнування державного механізму // Трансформація соціальних інститутів в інформаційному суспільстві. ІV Конгрес соціологічної асоціації України. Тези доповідей. – Харків: САУ, 2021. - С.29 – 30.
5. Закон України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 року № 2469-УІІІ.
6. Литвиненко В.І. Протидія корупції в Україні: адміністративно-правові засади: монографія / В.І. Литвиненко. – К.: «МП Леся», 2015. – 472 с.
7. Медвідь Ф.М., Мельниченко Я.Б., Твердохліб А.І. Корупція в Україні: причини поширення та нормативно-правові механізми протидії // Збірник Міжнародної науково-практичної конференції «Антикорупційна діяльність в Україні», 9 грудня 2016 р. – К., «МП «Леся», 2016. - С.101 – 105.
8. Медвідь Ф.М., Кутузов В.А., Шеленговський В. В. Антикорупційна політико-правова культура: проблеми інституалізації // Проблеми модернізації України : [зб. наук. пр.] / МАУП. - К.: МАУП, 2008 -Вип. 10: Матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. “Розвиток української держави в умовах активізації

євроінтеграційних процесів” м. Київ, МАУП, 19 березня 2020 р. / редкол. : М. Н. Курко (голова) [та ін.]. - 2020. - С.186 – 188.

9. Медвідь Ф.М. Проблеми децентралізації публічної влади в контексті національної безпеки України // Децентралізація публічної влади в Україні у контексті зарубіжного досвіду та євроінтеграційних процесів: колективна монографія / За наук. ред. проф. О.В. Батанова, доц. Р.Б. Бедрія; передмова академіка НАН України Ю.С. Шемшученка. Львів: СПОЛОМ, 2021. С. 67-83.

10. Медвідь Ф.М., Чорна М.Ф. Гуманітарна безпека України // Забезпечення національної безпеки за основними напрямками життєдіяльності України: навч.пос.: у 2-х ч. Ч.І. /В.А. Омельчук, М.П. Стрельбицький, С.Г. Гордієнко та ін.; за заг. ред. А.М. Кислого і М.П. Стрельбицького. – К.: МАУП, 2021. - С.178-188.

11. Медвідь Ф.М., Урбанський М.В. Політична корупція як загроза національній безпеці України // Трансформація соціальних інститутів в інформаційному суспільстві. ІV Конгрес соціологічної асоціації України. Тези доповідей. – Харків: САУ, 2021. - С.30-32.

12. Мельник М.І. Корупція – корозія влади (соціальна сутність, тенденції та наслідки, заходи протидії): монографія / Мельник М.І. – К.: Юридична думка, 2004. – 400 с.

13. Михальченко М., Михальченко О., Невмержицький Є. Корупція в Україні: політико-філософський аналіз: Монографія. – К.: ІПіЕНД імені І.Ф.Кураса НАН України, 2010. – 615 с.

14. Недюха М.П. Корупція як соціально-правовий феномен // Юридична Україна. 2014. № 8 (140). С. 21-27.

15. Nediukha M.P., Podolyaka A.M., Podolyaka S.A. Political corruption as a social and legal phenomenon: political and legal models of counteraction // Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Юридичні науки. 2020. Т. 31 (70). № 3. С. 13-19.

16. Nediukha M.P., Podolyaka A.M., Podolyaka S.A. Political corruption as a social and legal phenomenon: political and legal models of counteraction. Article 2.

// Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Юридичні науки. 2020. Т. 31 (70). № 4. С. 19-26.

17. Подоляка С.А. Теоретико-практичні основи адміністративно-правового забезпечення протидії корупції в органах прокуратури України: монографія. – Київ: «Людмила», 2018. 440 с.

18. Політична корупція як явище: підходи до визначення. Аналітична доповідь Разумкова // Національна безпека і оборона. – 2009. – № 7.

19. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України № 392/2020.

20. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 березня 2021 року «Про Стратегію воєнної безпеки України»: Указ Президента України № 121/2021.

21. Тихомиров М.Ю. Юридическая энциклопедия / М.Ю. Тихомиров. – [6-е изд., перераб. и доп.]. – М.: Изд-во М.Ю. Тихомиров, 2008. – 1088 с.

ДО ПИТАННЯ ПРО МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВИ

Пильгун Н. В.

доцент кафедри теорії та історії
держави і права ЮФ НАУ, к.ю.н, доцент

Письменний М. Г.

Національний авіаційний університет, м. Київ
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня,
Юридичний факультет

Поняття механізму держави та його структури, принципів побудови, наявності ознак є досить проблемним і на сьогоднішній день, оскільки має фактор суб'єктивності, тобто, різного сприйняття. Механізм держави можна назвати "державною владою" або "публічною владою", він створюється для того, щоб виконувати функцію держави, і цей зв'язок найбільш повно проявляється у специфічній структурі державного апарату. На цій основі ми можемо визначити поняття, яке в юридичній науці називається механізмом держави, якщо говорити про саме поняття механізму держави, то це цілісна ієрархічна система державних органів, що здійснюють державну владу, а також установ та підприємств, за допомогою яких здійснюються завдання та функції держави. [1] Ознаками державного механізму, які характеризують його внутрішній зміст є: 1) система, яка побудована на субординації та координації, що і являє собою систему підпорядкування; 2) всебічна система внутрішньо організованих елементів, що має спільні принципи побудови, завдання, цілі, єдину грошову та банківську систему; 3) система з чіткою структурою з певними зв'язками між її елементами. Основними елементами є державні установи. Механізм держави має розглядатися не як проста сукупність складових його елементів (державних органів, організацій, установ), а як система цих елементів, функціонально сумісних, узгоджених між собою і системою в цілому, котрі перебувають у постійному відновленні з метою підтримання своєї основної функції — управління. [2, стр. 87]

Структуру механізму держави становлять апарат держави та державні

підприємства, установи, організації. Структурними елементами державного механізму (його організаційними засадами) є: організаційно-економічний, організаційно-політичний, організаційно-культурний (духовний), організаційно-соціальний системи реалізації завдань і функцій держави. [3, стр. 40-41] Щодо тлумачення державного механізму як системи всіх державних органів, які не тільки керують державними справами, але й забезпечують життєдіяльність суспільства, то зміщуються акценти з політичної природи держави на її соціальну орієнтацію. Такий підхід до визначення держави закріплений у Конституції України, де у ст. 1 зазначено, що "Україна є суверенною та незалежною державою, демократичною, соціальною та правовою". [4] Говорячи про принципи організації та функціонування державного механізму, ми можемо ствердити, що вони є основними керівними засадами та ідеями, які лежать в основі організації державного механізму. Всі структурні елементи механізму держави побудовані на таких відповідних принципах, як:

- принцип демократії, це означає, що діяльність механізму відбувається за участі широких народних мас, а діяльність державних органів широко висвітлюється в засобах масової інформації. Важливим принципом демократичної організації мас-медіа є плюралізм влад у суспільстві. Контроль панівних економічних і політичних груп над головними мас-медіа означає кінець демократії або її істотну деформацію.

- принцип гуманізму полягає в тому, що кожен державний орган своєю діяльністю повинен здійснювати захист інтересів людини, особистості, охорони прав людини і громадянина;

- принцип національної рівноправності, який забезпечує згоду між різними частинами суспільства, різними соціальними прошарками, націями;

- принцип розподілу влади, закріплений у ст. 6 Конституції України. Він означає, що законодавча, виконавча і судова влада реалізується різними державними органами, які стимулюють і урівноважують одна одну в процесі виконання своєї функції;

- принцип професіоналізму, за допомогою цього принципу створюються сприятливі умови для підбору і розстановки в державному апараті найкваліфікованіших кадрів;

- принцип ненасильства, цим принципом передбачено, що у роботі державних органів основна роль належить організаційним та виховним методам мас. [5]

Підсумовуючи вище викладене, можна сказати, що механізм держави є не простою сукупністю його складових елементів, а системою цих елементів, функціонально спільних, погоджених між собою, що перебувають у постійній дії, відновленні з метою підтримання своєї основної функції-управління, тобто, можна сказати, що механізм держави втілює у собі базову основу створення та існування будь-якої держави, яка має багатогранну та суб'єктивну внутрішню структуру.

ЛІТЕРАТУРА:

1. <http://referatu.net.ua/referats/207/31061>
2. О.Ф. Скакун. Теорія держави і права. Харків 2001 (стр. 655)
3. Н.В. Пільгун. Теорія держави і права. Київ 2019 (стр. 71)
4. https://www.naia.kiev.ua/files/kafedru/tdp/navch_pos_tdp.pdf
5. <https://ru.osvita.ua/vnz/reports/politolog/15252/>

ПРАВОВЕ ВИХОВАННЯ, ТА ЙОГО ЗНАЧЕННЯ У СУСПІЛЬСТВІ

Пильгун Н. В.

к. ю. н., доцент

Леонов М. В.

здобувач вищої освіти

першого (бакалаврського) рівня,

Юридичний факультет

Національний авіаційний університет, м. Київ

У сучасних умовах українського суспільства правове виховання є одним з найважливіших чинників розвитку особистості, становленні громадянського суспільства і демократичної правової держави – держави де панує закон. Тому в основу системи правового виховання покладено концепцію самовизначення особистості, яка володіє не тільки певною сумою знань, умінь і навичок, а й здатна стати активним учасником розбудови України.

Поняття «правового виховання» доволі обширне. Якщо мислити більш глобальним чином, то «правове виховання» - це виховна діяльність спрямована на формування правової свідомості, обізнаності навичок і звичок правомірної поведінки дітей та дорослих. Одним із головних принципів всебічно розвиненої людини є поняття правової обізнаності, адже здатність людини розуміти свої права, закони та співжити з ними формує її правову освіченість та грамотність. Правове виховання формується в людині протягом всього життя та кожним роком лише набираючи оберти. Правова освіченість не вкладається в дитину з народження, вона формується під впливом дії спеціальних виховних заходів, оточенням, наслідком спілкування з іншими людьми. Тобто, можна сказати, що є фактично систематичним та цілеспрямованим впливом на особистість зі сторони, державних органів, посадових осіб, громадських організацій, органів освіти та виховання, сім'ї, оточення тощо[1]. Метою формування правової освіченості, свідомості, які в свою чергу мають сформувані в людині певні форми правомірної поведінки, є її підготовка до дорослого життя і напрацювання певного розуміння, яким чином повинне здійснюватися правове

виховання дитини та вже дорослої людини, розроблено та обґрунтовано певні способи та засоби реалізації прав, які в свою чергу в Україні прописані в Конституції.

Зрозуміло, що головним завданням у сфері правового виховання є формування й удосконалення в зворотному напрямі правової свідомості індивідів і соціальних груп, формування суспільно прийнятних форм правової поведінки соціальних суб'єктів. Функції правового виховання, це напрями впливу на свідомість, волю та поведінку особи, потреба існування якого породжує необхідність здійснення правового виховання як організованого процесу. Вони відображають найважливіші, характерні елементи, ознаки, закономірності і спрямовані на виконання завдань, які ставляться перед правовим вихованням в умовах сьогодення. Для з'ясування змісту функцій правового виховання необхідно класифікувати їх відповідно до напрямів реалізації кожної.

До основних функцій правового виховання належать: пізнавальна, регулятивна, охоронна, ідеологічно-виховна, практико-прикладна, прогностично-евристична, комунікативна, профілактична

Якщо підходити до проблеми правового виховання з врахуванням сучасних досягнень суспільствознавчих наук, а особливо соціальної психології, то стає очевидним, що правове виховання - тривалий в просторі і часі процес, який не може не відбуватися без протиріч. В цьому процесі приймають участь всі громадяни протягом всього свого життя в якості вихованців та вихователів - в залежності від ролі яку вони виконують. Тому стан правової вихованості, досягнутий будь-яким суб'єктом, - тільки момент цього процесу, а діяльність по правовому вихованню - необхідна, важлива сторона цього процесу. Зрозуміло, що організована діяльність з правового виховання повинна бути такою, щоб нейтралізувати, витіснити, перемогти все темне і консервативне, що дуже актуально сьогодні. Сьогодні, коли правовий нігілізм і правове безкультур'я набули небаченого "розмаху".

Тому можна стверджувати, що теорія методики правового виховання

досить молода сфера правової науки, ще в процесі формування концепції в юридичній науці висловлювались думки про необхідність широкого розуміння правового виховання, оскільки інший підхід не дозволяє врахувати вплив на суб'єкта суспільнополітичного ладу, соціальних умов, економічного рівня розвитку країни, безпосереднього оточення - усієї об'єктивної основи правового виховання[3]. Більше того, в сучасних умовах спеціально організовану діяльність з правового виховання тільки тоді можна вважати цілеспрямованою, осмисленою і взяті до уваги об'єктивно існуючі фактори. Взаємодіючи з ними, зливаючись і протистоячи застійним явищам, вона повинна бути потужною силою в потоці суспільного розвитку. А це можливо, коли правовиховна діяльність буде залишатись керованою, та якісно впливати на загальну та правову свідомість особи.

Отже, можна дійти висновку, що правове виховання, це вплив усіх правових факторів суспільного життя, всіх складових правової системи на суб'єктів (окремих індивідів чи їх спільнот), у процесі якого у суб'єкта формуються певні форми правової свідомості, культури та поведінки. Правове виховання займає важливе місце у формуванні особистості і розвиває правову грамотність в контексті повагу до права і закону. І це, перш за все, задля того, щоб людина у суспільстві могла співіснувати з іншими суб'єктами правовідносин, реалізовувати їх права, та захищати їх.

ЛИТЕРАТУРА

1. Логінова Н. М. Поняття правового виховання майбутніх магістрів з правознавства при підготовці до викладацької діяльності/ Логінова Н. М.// Право і суспільство. - 2012. -№4. - с.199-201.

2. Цивільний кодекс України: станом на 02.11.2016 / Верховна Рада України [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

ВПЛИВ ЗАНЯТЬ ФІТНЕСОМ НА ФІЗИЧНУ ПІДГОТОВКУ СТУДЕНТІВ

Сідельніков Ігор Олексійович

викладач кафедри спеціальної фізичної підготовки

Чугуєнко Карина Юріївна

курсантка II курсу

Луганського державного університету внутрішніх справ

імені Е. О. Дідоренка

спеціальність 081 «Право»

бакалавр

Актуальність проблеми. У сучасному світі гостро постає проблема фізичного розвитку, а саме те, що багато людей не усвідомлюють важливість заняття фізичними вправами. Однак треба пам'ятати, що для підтримання себе у тонусі необхідно на постійній основі займатися спортом. Як зазначає студент ДНУ ім. Олеся Гончара М.А. Жушма необхідно проводити профілактику дихальних шляхів, бо на сьогоднішній день саме ці частини тіла є найбільш уразливими. Також він наголошує, що для цього не потрібно бути фізично підготовленим, бо це найпростіше, що може робити студент для збереження власного здоров'я. [1]

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є визначення рівня необхідності занять фітнесом та іншими видами спортивних вправ, важливість підтримання фізичного розвитку та вплив на здоров'я відсутність занять фізичними вправами.

Виклад основного матеріалу. Однією з найважливіших передумов гармонійності, повноцінного життя, самореалізації особистості є її здоров'я. Недаремно досі не втратило своєї значущості давнє латинське прислів'я «Здоровий дух у здоровому тілі». Саме на формування здорової, фізично повноцінної особистості спрямоване фізичне виховання.

Конкретно фізичне виховання спрямоване на формування, вдосконалення рухових якостей (швидкості, сили, витривалості, гнучкості, спритності), стійкого інтересу до систематичних занять фізичними вправами, прищеплення

гігієнічних навичок. [2]

Самостійні заняття фізичними вправами, спортом та туризмом повинні бути обов'язковою складовою здорового способу життя студентів, вони доповнюють дефіцит рухової активності, сприяють ефективнішому відновленню організму після втоми, підвищенню фізичної та розумової працездатності. Такі заняття можна проводити за звичних умов, у вільний час, залучаючи до них вправи, які подав викладач.

Зазвичай необхідно виконувати вправи ранкової гігієнічної гімнастики, ранкову прогулянку тощо. Такі форми занять відіграють допоміжну роль, збільшують загальний обсяг рухової активності, а у деяких випадках повністю забезпечують добову потребу студентів у русі. Хоча такі заняття не вирішують глобальних завдань і не викликають суттєвих перебудов у системах організму людини, проте допомагають прискоренню пристосування до конкретного виду діяльності, сприяють оптимізації 70 відсотків психічного стану та працездатності. Отже, самостійні заняття фізичними вправами є основною формою особистої організації фізичного самовиховання. Вони проводяться як групові або індивідуальні заняття, зберігаючи ознаки навчальних форм занять. За змістом – це однопредметні або комплексні заняття. За змістом однопредметні заняття містять один вид рухової активності: оздоровча ходьба, біг підтюпцем, атлетична гімнастика тощо. Їхнє завдання полягає в тому, щоб підтримати працездатність і зміцнити здоров'я студентів. Водночас вони мають і суттєвий тренувальний ефект, особливо під час розвитку витривалості, м'язової сили, координації та гнучкості.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА:

1. Жушма М. А. Необхідність занять фізичною культурою під час пандемії COVID-19 / М. А. Жушма. // Актуальні проблеми фізичного виховання та спорту в сучасних умовах. – 2020. – С. 55.
2. Линець М. М. Основи методики розвитку рухових якостей.— Львів: Штабар, 2009.— 207 с

ВТЯГНЕННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ У ПРОТИПРАВНУ ДІЯЛЬНІСТЬ

Старко Оксана Леонтіївна,

к.юр. н., доцент,

Волинський національний університет

імені Лесі Українки

м. Луцьк, Україна

Вступ. Ст. 304 Кримінального кодексу (далі - КК) України передбачає відповідальність за втягнення неповнолітніх у протиправну діяльність. Дане кримінальне правопорушення віднесено до категорії нетяжких та тяжких злочинів. Суспільна небезпека втягнення неповнолітніх у протиправну діяльність полягає у посяганні на основи суспільної моралі у сфері розвитку та виховання молодого покоління, істотно впливає не лише на рівень злочинності неповнолітніх, а на й абсолютні показники злочинності загалом.

І хоча за останні роки рівень злочинів, передбачених ст. 304 КК України знизився (якщо у 2005 р. було зареєстровано 2880 таких злочинів, то у 2015 р. – обліковано всього 524, у 2016 р. – 322, у 2017 р. 282, у 2018 р. 234, у 2019 р. 154, а у 2020 р. - 160 [1]), ризики зростання злочинності неповнолітніх а в подальшому злочинності дорослих вказують на необхідність посиленої уваги щодо розробки заходів протидії цьому діянню, у тому числі й засобами кримінального права.

Мета роботи. Дослідити особливості складу кримінального правопорушення, передбаченого ст.. 304 КК України, запропонувати шляхи удосконалення кримінально-правої норми.

Матеріали та методи. Матеріали: Кримінальний кодекс України, офіційна статистична інформація, спеціальна та навчальна література. Методи: логіко юридичний, системного аналізу, статистичний.

Результати та обговорення. Основний безпосередній об'єкт злочину – суспільні відносини у сфері кримінально-правової охорони суспільної моралі, у частині морального, інтелектуального, фізичного розвитку та виховання

неповнолітніх. *Потерпілими* від цього злочину є неповнолітні незалежно від статі, а за ч. 2 малолітні особи.

У диспозиції кримінально-правової норми згадується про потерпілого в множині - "втягнення неповнолітніх". Кримінальна відповідальність настає і в разі втягнений одного неповнолітнього в злочинну діяльність, пияцтво, заняття жебрацтвом, азартними іграми.

Об'єктивна сторона злочину полягає у діях, що виражаються у втягненні неповнолітнього у протиправну діяльність, пияцтво, у заняття жебрацтвом, азартними іграми.

А.В. Ландіна підкреслює що, перелік видів злочинної та антигромадської діяльності, вказаних у диспозиції ст. 304, є вичерпним, тому до таких видів не можуть бути прирівняні інші види. Тобто, якщо неповнолітнього втягнуто в будь-які види антигромадської діяльності, які не зазначені в ст. 304, то вони не тягнуть за собою кримінальної відповідальності, якщо покарання за них не встановлюється іншими нормами Особливої частини КК України [2, с. 174].

Проте, на сьогодні назва та диспозиція ст. 304 КК України дещо змінені. Так, згідно Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень" від 22.11.2018 р. у назві та абзаці першому частини першої ст. 304 слово "злочинну" (діяльність) замінено словом "протиправну" (діяльність) [3].

Слово "протиправний" тлумачиться як такий що суперечить правовим нормам закону, порушує їх. Тобто "протиправну діяльність" у контексті статті 304 КК України, слід розуміти не лише як сукупність суспільно небезпечних діянь (злочинів та кримінальних проступків), а й суспільно шкідливих діянь (адміністративних та інших видів правопорушень). У зв'язку з цим, під дію ст. 304 КК України підпадатимуть також дії дорослого, пов'язані із втягненням неповнолітніх у вчинення інших, окрім злочинів та кримінальних проступків, видів правопорушень, що, на наш погляд, безпідставно розширює коло кримінально-правової заборони. Видається, що у назві та диспозиції ст. 304 КК

України, доцільно вживати словосполучення “кримінально протиправну діяльність”.

Втягнення — це дії, внаслідок яких інша особа спонукається до певної поведінки, залучається до неї, в такій особі виникає бажання поводитись певним чином. Причому, на відміну від примушування, особа згодом вчиняє бажані для винного дії за власною волею. Втягнення полягає у впливі на свідомість конкретного неповнолітнього завдяки переконуванню в доцільності, вигідності певної поведінки. Воно здійснюється шляхом умовлянь, залякування, підкупу, обману, розпалювання почуття помсти, заздрощів або інших низьких спонукань, розповідей про легкість і доступність певних дій, навчання способам та прийомам їх виконання тощо [4, с. 389].

Втягнення у пияцтво - умисне схиляння неповнолітнього в будь-який спосіб до систематичного вживання спиртних напоїв, пробудження в нього такого бажання (спільне вживання спиртних напоїв, частування ними). Той факт, що неповнолітній, незважаючи на такі дії, не вживав спиртних напоїв, як і ступінь його сп'яніння, на кваліфікацію дій винної особи не впливають [5, с. 575].

Втягнення у заняття жебрацтвом - це умисне схиляння неповнолітнього у будь-який спосіб до систематичного випрошування грошей, речей, інших матеріальних цінностей у сторонніх осіб як самостійно неповнолітнім так і спільно з дорослими особами. Схиляння може проявлятися у підмовлянні чи примушуванні неповнолітнього до самостійного заняття такою антигромадською діяльністю або в залученні його до участі в ній разом з дорослим

Під *втягненням у заняття азартними іграми* розуміють умисне схиляння неповнолітнього в будь-який спосіб до систематичної гри на гроші чи інші матеріальні цінності, при якій виграш залежить від випадковості (у карти, рулетку, "наперсток" та ін.). Для кваліфікації злочину слід встановити чи були такі дії систематичні. Вживання спиртних напоїв, заняття жебрацтвом або азартними іграми визнаються *систематичними*, якщо вчиняються не менше від

трьох разів протягом нетривалого проміжку часу [6, с. 146].

Серед різноманітних способів втягнення неповнолітніх у злочинну чи іншу антигромадську діяльність, В.В. Кузнецов виділяє ті, які пов'язані з: обманом, тобто коли неповнолітній, виконуючи прохання дорослих, не усвідомлює, що вчиняє злочин, залякуванням і погрозами заподіяти матеріальну шкоду, ославити в очах однолітків, виключити із середовища повсякденного спілкування (неформальної групи); розпалюванням почуттів помсти, заздрощів чи інших негідних спонукань; пропозицією або переконуванням вчинити злочин; підкупом, обіцянкою збути викрадене, даванням порад про місце та спосіб вчинення злочину чи приховання його слідів; розпиттям спиртних напоїв з неповнолітнім з метою полегшити схиляння його до вчинення злочину та ін.) найбільш небезпечним є примушування до вчинення конкретного суспільно небезпечного діяння. Коли таке примушування супроводжувалося мордуванням, катуванням, заподіянням середньої тяжкості чи тяжких тілесних ушкоджень, погрозою вбивством, умисним знищенням або пошкодженням майна тощо, відповідальність повинна наставати за сукупністю вчинених злочинів [6, с. 146].

На наш погляд, момент закінчення злочину повинен співпадати з моментом початку дій щодо втягнення неповнолітнього у злочинну чи іншу антисуспільну діяльність. Коли неповнолітній добровільно відмовився від вчинення злочину або не закінчив його (вчинив готування чи замах), дорослий несе відповідальність за втягнення неповнолітнього в злочинну діяльність і за співучасть у незакінченому злочині. Якщо неповнолітній взагалі не спробував вчинити злочин і не готувався до цього, дорослий за наявності до того підстав притягається до відповідальності за втягнення його в злочинну діяльність і за готування до злочину, у вчинення якого намагався втягнути неповнолітнього.

Суб'єктом злочину є особа, що на момент вчинення злочину досягла 18-річного віку. За ч. 2 ст. 304 КК України - це батько, мати, вітчим, мачуха, опікун чи піклувальник, особа на яку покладено обов'язки щодо виховання чи піклування потерпілого. Суб'єктивна сторона злочину характеризується прямим

умислом. Під час слідства необхідно з'ясувати, чи усвідомлювала доросла особа, що своїми діями втягує неповнолітнього у вчинення злочину чи в іншу антигромадську діяльність. Також необхідно брати до уваги, що кримінальна відповідальність за зазначені дії настає у разі, коли доросла особа знала чи допускала про неповнолітній вік особи.

Висновки. Підсумовуючи зазначимо, що використання у назві та диспозиції чинної редакції ст. 304 КК України словосполучення “у протиправну діяльність”, безпідставно розширює коло кримінально-правової заборони. Тому, на наш погляд, у назві та диспозиції ст. 304 КК України, доцільно вживати словосполучення “кримінально протиправну діяльність”, що означає втягнення неповнолітніх до вчинення саме суспільно небезпечних діянь - злочинів та кримінальних проступків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Статистична інформація. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування (2013-2020 рр.) URL:http://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=111482&libid=100820&c=edit&_c=fo
2. Ландіна А.В. Охорона моральності за Кримінальним кодексом України: Монографія. К.: Вид-во “Юридична думка”, 2013. 204 с.
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень: Закон України від 22.11.2018 р. *Відомості Верховної Ради України.*, 2019. № 17, ст.71.
4. Кримінальне право України. Особ. част.: Підручник. За ред. М.І. Мельника, В.А. Клименка. К.: 2004.
5. Кримінальний кодекс України: науково-практичний коментар / Відп. ред. Є.В. Стрельцов. Одеса.: Одіссей, 2013.
6. Кузнецов В.В. Злочини проти громадського порядку та моральності : Практ. посіб. К.: Вид. ПАЛИВОДА А. В., 2007. 160 с.

ДО ПРОБЛЕМ ПРАВОВОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ТОРГІВЛЮ ЛЮДЬМИ

Стратонов Василь Миколайович,
доктор юридичних наук, професор
Косовська Марія Данилівна,
аспірантка Київського університету
права НАН України
м. Київ, Україна

Вступ. Не зважаючи на те, що ми живемо у розвинутому суспільстві, торгівля людьми і рабство залишаються однією з головних проблем сучасного світового співтовариства. Тому даній проблемі приділяється велика увага, як в національних законодавствах так і нормативних документах різних держав. У міжнародних документах для визначення торгівлі людьми використовується англійський термін «trafficking», який означає торгівлю рабами, наркотиками та незаконну торгівлю взагалі. Особливе місце серед цих злочинів займає торгівля людьми та використання рабської праці. Це проблема, яка набула міжнародного характеру.

Слід зазначити, що ступінь урегульованості вказаної проблеми на законодавчому рівні завжди залежав від соціально-правового статусу людини і громадянина, а також від культурного, політичного, економічного та правового стану розвитку держави.

Метою даної публікації є аналіз сучасної нормативно-правової бази у сфері протидії торгівлі людьми в Україні.

Слід зазначити, що досягнення проголошеної мети ґрунтується на працях С.М. Алфьорова, М.І. Бажанова, О.А. Борідько, М.Г.Вербенського, М.І.Мельника, В.І. Осадчого, М.І. Поповича, М.І. Хавронюка та ін.

Результати і обговорення. У наш час торгівля людьми у світі є досить поширеним явищем, не є винятком і Україна, незважаючи на те, що в її кримінальному кодексі передбачена окрема норма, а саме ст.149 «Торгівля

людьми» [1]. Диспозиція норми передбачає як торгівлю людиною, а так само вербування, переміщення, переховування, передача або одержання людини, вчинені з метою експлуатації, з використанням примусу, викрадення, обману, шантажу, матеріальної чи іншої залежності потерпілого, його уразливого стану або підкупу третьої особи, яка контролює потерпілого, для отримання згоди на його експлуатацію, караються позбавленням волі на строк від трьох до восьми років [1].

Під експлуатацією людини в статті 149 КК України, слід розуміти всі форми сексуальної експлуатації, використання в порнобізнесі, примусову працю або примусове надання послуг, рабство або звичаї, подібні до рабства, підневільний стан, залучення в боргову кабалу, вилучення органів, проведення дослідів над людиною без її згоди, усиновлення (удочеріння) з метою наживи, примусову вагітність або примусове переривання вагітності, примусове одруження, примусове втягнення у зайняття жебрацтвом, втягнення у злочинну діяльність, використання у збройних конфліктах тощо.

У статтях 149 Торгівля людьми та 303 Сутенерство або втягнення особи в заняття проституцією Кримінального Кодексу України під уразливим станом особи слід розуміти зумовлений фізичними чи психічними властивостями або зовнішніми обставинами стан особи, який позбавляє або обмежує її здатність усвідомлювати свої дії (бездіяльність) або керувати ними, приймати за своєю волею самостійні рішення, чинити опір насильницьким чи іншим незаконним діям, збіг тяжких особистих, сімейних або інших обставин.

Відповідальність за вербування, переміщення, переховування, передачу або одержання малолітнього чи неповнолітнього за цією статтею настає незалежно від того, чи вчинені такі дії з використанням примусу, викрадення, обману, шантажу чи уразливого стану зазначених осіб або із застосуванням чи погрозою застосування насильства, використання службового становища, або особою, від якої потерпілий був у матеріальній чи іншій залежності, або підкупу третьої особи, яка контролює потерпілого, для отримання її згоди на експлуатацію людини [2].

Частиною другою ст. 149 КК України передбачалася відповідальність за дії, перелічені в ч. 1 вчинені щодо неповнолітнього, кількох осіб, повторно, за попередньою змовою групою осіб, з використанням службового становища або особою, від якої потерпілий був у матеріальній або іншій залежності. У ч. 3 встановлювалася відповідальність за дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені організованою групою або пов'язані з незаконним вивезенням дітей за кордон чи неповерненням їх в Україну, або з метою вилучення у потерпілого органів чи тканин для трансплантації чи насильницького донорства, або якщо вони спричинили тяжкі наслідки.

Вперше в національному законодавстві вжито термін «торгівля людьми» у 1998 році (ст.124-1) [3]. Також варто зазначити, що дана стаття охоплювала доволі широкий спектр діянь, за які наступала кримінальна відповідальність. Деякі дії було криміналізовано вперше, а деякі були раніше самостійними складами злочинів, які містилися в різних статтях Кримінальних кодексів УРСР.

На нашу думку, такий підхід показав, що наша незалежна держава вийшла на новий, більш якісний, правовий рівень. Однак зазначеній події сприяв і соціально-політичний фактор у вигляді несприятливого соціально-економічного стану життя після розпаду СРСР та перерозподілу влади, масового відтоку молоді з країни. Всі ці події створили ідеальні умови для існування работоргівлі, а тому не дивно, що законодавець більше почав приділяти уваги даній проблемі [4, с. 442–444]. Порівняно з попередньою редакцією, ст.149 КК України криміналізувала не тільки передачу людини з метою її експлуатації, але і одержання людини, що, на нашу думку, є дуже правильним кроком, який дозволив більш ефективно боротися з работоргівлею.

Слід зазначити, що незважаючи на те, що сучасна редакція ст. 149 КК України 2021 року є однією з найвдаліших кримінально-правових норм в історії українського законодавства щодо регулювання питання кримінальної відповідальності за торгівлю людьми, вона все ж містить і ряд недоліків.

Так, деякі вчені виділяють такі: загальна складність тексту для розуміння;

некоректне формування ознак складу злочину, що розглядається (незрозуміло, чому не криміналізовано купівлю людини, що призводить до певних труднощів у правозастосовній діяльності під час кваліфікації дій злочинців); надмірна кількість цілей, що значно ускладнює можливість довести вину торговця; відсутність у нормі кваліфікуючих ознак (зокрема обману), що підвищує суспільну небезпеку злочину; непродуманість міри покарання за діяння, описані у диспозиції ст. 149 КК України; відсутність заохочувальних норм [4, с. 21]. Для ефективної боротьби з торгівлею людьми є необхідним внесення ряду змін до вищезазначеної статті.

У зв'язку з тим, що ст. 149 КК включено до розділу III Особливої частини, яка має назву «Кримінальні правопорушення проти волі, честі та гідності особи», родовим об'єктом зазначеного злочину є воля, честь і гідність особи. Але на практиці трапляються випадки, коли особу продають за її добровільною згодою з використанням її уразливого стану. Тому основним безпосереднім об'єктом торгівлі людьми є честь і гідність особи.

З об'єктивної сторони цей злочин може виражатись у трьох формах: торгівля людьми; вербування, переміщення, переховування, передачі або одержання людини. Першу форму законодавець сформулював як «торгівлю людьми», але він не дав тлумачення зазначеного поняття. Тому ми вважаємо, що під цим словосполученням законодавець мав на увазі купівлю-продаж людини. Підтвердженням цього є стаття 3 Протоколу про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, який доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності. У Конвенції міститься визначення торгівлі людьми і зазначається, що цей злочин може бути вчинено «...шляхом підкупу у вигляді платежів чи вигод, для отримання згоди особи, котра контролює іншу особу». Іншими словами, в протоколі зазначається і про купівлю-продаж людини [5].

Отже, торгівля людьми як перша форма аналізованого злочину – це купівля-продаж людини, що полягає у безповоротній або на певний строк передачі її однією особою (продавцем) іншій особі (покупцю) за грошову

винагороду. При здійсненні такої передачі до потерпілої особи можуть бути застосовані психологічне чи фізичне насильство.

У вищевикладеній формі злочин є закінченим з моменту передачі людини іншій особі чи вступу у фактичне володіння над нею та отримання хоча б частини грошової винагороди. Прикладом продажу людини є дії громадянки Б., яка, пообіцявши працевлаштувати громадян С., Г. та В. за кордоном, відвезла їх до Туреччини, де продала громадянці Л. для подальшої сексуальної експлуатації, отримавши по 1500 доларів США за кожен продану особу [6, с. 62]. Матеріали слідчо-судової практики України містять багато прикладів купівлі-продажу людей за «ціною» від 100 до 2500 доларів за кожен особу [6, с. 63]. Другу форму об'єктивної сторони торгівлі людьми законодавець визначив як здійснення іншої незаконної угоди, об'єктом якої є людина. Це потрібно розглядати як дії, спрямовані на вчинення інших дій, не пов'язаних із купівлею-продажем незаконних угод щодо людини, таких як передача людини для погашення боргу, в обмін на інші цінності або на послуги матеріального характеру, передача в оренду тощо. Ця форма вважатиметься закінченою з моменту передачі (отримання) людини.

Торгівля людьми об'єктом якої є людина, можуть супроводжуватися викраденням потерпілого, позбавленням його волі, застосуванням погрози пошкодження чи знищення майна, що належить потерпілому або близьким йому особам, іншими діями, які обмежують особисту волю людини. При здійсненні цих діянь можуть бути також застосовані способи, що є безпосередньо зазначеними в ст. 149 КК України. Однак наявність останніх не є обов'язковою ознакою їх учинення.

Торгівля людьми, об'єктом якої є людина, можуть бути вчинені як із переміщенням потерпілого через державний кордон України, так і без такого переміщення. Якщо зазначені діяння супроводжуються незаконним переправленням осіб через державний кордон України, вони додатково кваліфікуються ще й за ст. 332 КК України. Третя форма вчинення аналізованого злочину полягає у переліку таких дій: вербування, переміщення,

переховування, передача або одержання людини. Усі вищеперелічені дії майже дослівно відповідають міжнародному визначенню торгівлі людьми, закріпленому у Протоколі про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, який доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності [5]. Для визначення дефініції «вербування» звернемося до тлумачного словника сучасної української мови, в якому зазначено, що вербувати означає наймати, набирати людей на роботу, залучати до якоїсь діяльності, до участі в якій-небудь організації. Отже, процес вербування людини – це залучення її до праці або надання послуг на певних умовах, як правило, за грошову винагороду. Слід також враховувати, що при цьому може також здійснюватись психологічний тиск на людину шляхом переконань, спонукань до праці або надання певних послуг. Вербування є закінченим з моменту досягнення домовленості з особою, яку вербують для експлуатації або з моменту вчинення дій, пов'язаних із набором потерпілої особи працювати чи надавати певні послуги. Так, громадянка України К., діючи у складі організованої злочинної групи, підшукувала жінок, які погоджувались на їх вивіз та продаж до борделів Туреччини, де вони повинні були займатись проституцією. Згідно з домовленістю, вони повинні були відробити витрати на їх перевезення до Туреччини, а вже потім отримувати собі частину прибутків від проституції. Насправді, крім цього, злочинці, котрі купили жінок, вимагали відпрацьовувати суму, передану за них вербувальнику, та інші витрати [6, с. 64–66].

Переміщення людини – переміщення суб'єктом злочину потерпілої особи з одного місцеперебування в інше, наприклад, доставка її покупцю чи посереднику за допомогою використання будьяких засобів та способів. Переміщення є закінченим злочином з моменту зміни місця перебування людини, тобто з моменту переміщення людини суб'єктом злочину з одного місця в інше. Переховування людини включає дії суб'єкта злочину, які спрямовані на укриття потерпілого в певних приміщеннях, тайниках та інших приміщеннях, які унеможливають встановлення її справжнього

місцеперебування. Діяння у цій формі є закінченим з моменту переховування людини суб'єктом злочину.

Передача людини – передбачає вчинення дії суб'єктом злочину, які пов'язані із переданням потерпілого у фактичну власність іншій людині (покупцю) для наступного використання. Зазначені дії можуть вчинятись особою, котра виступає посередником між сторонами незаконної угоди (продавцем і покупцем). Закінченим діяння у цьому випадку слід визнати з моменту здійснення винним самої передачі людини.

Отже, одержання людини передбачає отримання потерпілого, встановлення над ним фактичного володіння або повного контролю над його поведінкою. Одержання людини завжди тісно пов'язане з її передачею та є безпосереднім наслідком останньої. Діяння у цій формі слід вважати закінченим з моменту встановлення фактичного контролю з боку одержувача над поведінкою потерпілої особи. Кожна із вищеперелічених форм зазначеного злочину є самостійною і, за наявності інших обов'язкових ознак складу торгівлі людьми або іншої незаконної угоди щодо людини, утворює закінчений злочин.

Способи вчинення цього суспільно небезпечного діяння можливі з використанням: обману; шантажу; уразливого стану особи. Використання обману – повідомлення неправдивих відомостей або замовчування певних відомостей, які повинні бути повідомлені суб'єктом злочину, і у результаті чого потерпілий вводиться в оману. Різновидом обману є зловживання довірою, тобто «використання особою в своїх інтересах упевненості, переконаності в її сумлінності, чесності, добропорядності іншої особи – на шкоду останньому» [6, с. 23]. Йдеться про випадки, коли при обмані використовуються довірчі стосунки між суб'єктом злочину та потерпілою особою всупереч інтересам потерпілої особи. Використання шантажу включає використання психічного насильства, яке полягає в погрозі розголошення відомостей, які потерпілий чи його близькі бажають зберегти в таємниці. Під відомостями, які потерпілий бажає зберегти у таємниці, криміналісти пропонують розуміти «будь-які факти з минулого або сьогоdnішнього життя потерпілого або його близьких родичів

(навіть уже померлих), розголошення яких може спричинити шкоду їхній честі і гідності. Такі відомості можуть стосуватись як поведінки самого потерпілого, так і інших життєвих обставин, до яких хтось із них був причетний. Відомості можуть бути такими, що ганьблять потерпілого, а можуть і не мати такої ознаки» [6, с. 24].

Використання уразливого стану особи визначено у примітці 2 ст. 149 КК України. Під уразливим станом особи слід розуміти зумовлений фізичними чи психічними властивостями або зовнішніми обставинами стан особи, який позбавляє або обмежує її здатність усвідомлювати свої дії (бездіяльність) або керувати ними, приймати за своєю волею самостійні рішення, чинити опір насильницьким чи іншим незаконним діям, збіг тяжких особистих, сімейних або інших обставин. Частина 2 ст. 149 КК України містить як кваліфікуючі ознак такі способи вчинення злочину: використання службового становища; застосування насильства, яке не є небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого чи його близьких; погроза застосування насильства, яке не є небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого чи його близьких [1]. А в частині 3 цієї статті – такі способи, як: застосування насильства, небезпечного для життя або здоров'я потерпілого чи його близьких; погроза застосування насильства, небезпечного для життя або здоров'я потерпілого чи його близьких. У пункті 3 примітки до ст. 149 КК України зазначається, що відповідальність за вербування, переміщення, переховування, передачу або одержання малолітнього чи неповнолітнього має наставати не залежно від застосування перелічених у статті способів [1].

Отже, можна зробити висновок, що зміст зазначеного пункту примітки не поширюється на перші дві форми аналізованого злочину, і означає, що ці способи не є обов'язковими ознаками таких його форм, як торгівля людьми, об'єктом якої є людина. Щодо складної конструкції мети цього злочину, то можна зазначити, що вона суттєво ускладнює практичне застосування норми та призводить до того, що в деяких випадках особи, які вчинили діяння, передбачені ч. 1 ст. 149 КК України, не буде переслідватися через

неможливість встановлення всіх ознак суб'єктивної сторони цього злочину, тобто – мети. Натомість у статті обґрунтовується позиція, згідно з якою розпорядження ч. 1 ст. 149 КК України не повинна містити такої обов'язкової ознаки суб'єктивної сторони цього злочину, як мета. Це спростить визначення диспозиції ч. 1 ст. 149 КК України, щоб зробити її більш зрозумілою та доступною для сприйняття під час кваліфікації.

Крім того, суб'єктом торгівлі людьми є фізична особа, яка осудна і досягла шістнадцяти років. У деяких випадках за ч. 2 ст. 149 КК України, цей злочин може вчинити спеціальний суб'єкт – посадова особа шляхом використання свого службового становища, а також особа, від якої потерпілий матеріально або іншим чином залежить. У перших двох формах об'єктивної сторони суб'єктом цього злочину є лише особа, яка передає особу за винагороду. Особа, яка приймає особу, не є суб'єктом злочину. Кримінальна відповідальність за останнього може настават лише як співучасник злочину (організатор, підбурювач, співучасник).

Особливістю торгівлі людьми є виконання незаконної угоди проти особи, яка причетна до цього злочину. Зі складом злочину, передбаченим ст. ст. 146, 147, 148 КК України, цей злочин об'єднує той факт, що всі вони зазіхають на суспільні відносини, пов'язані зі свободою людини. Тим часом особливість злочину, передбаченого ст. 149 КК України, полягає в тому, що об'єктивна сторона у цій справі полягає у формі передачі особи іншій особі за плату або без такої. Цей злочин відрізняє також те, що в чинній редакції ст. 149 КК для суб'єктивної сторони є обов'язковою метою, яка є складною. Склад злочину, передбаченого ст. 149 КК України, відрізняється від складу, передбаченого ст. 447 КК України, об'єктом якого у найманця є відносини миру та мирного співіснування окремих країн. Різниця полягає також у об'єктивній стороні: найм полягає лише у вербуванні, фінансовому чи матеріальному стимулюванні, навчанні найманців. Для нього не характерно домовлятися про особу, притаманну торгівлі людьми. Із складу злочину, передбаченого ст. 169 КК України, цей злочин відрізняється тим, що в цьому випадку передача дитини

здійснюється без процедури усиновлення. Із злочинів, передбачених ст. ст. 143, 150, 301, 303, 304 КК України, торгівля людьми також відрізняється за ознаками об'єкта, об'єктивної сторони та суб'єктивної сторони.

Їх об'єднує те, що відповідно до ст. 149 КК України, торгівля людьми може здійснюватися з метою вчинення дій проти особи, які передбачені цими статтями як самостійні злочини. У разі вчинення, крім торгівлі людьми, злочинів, передбачених вищезазначеними статтями, необхідна кваліфікація за сукупністю злочинів.

Таким чином, основним безпосереднім об'єктом злочину є суспільні відносини, пов'язані зі свободою, честю та гідністю людини. Додатковим факультативним безпосереднім об'єктом складу злочину, передбаченого ст. 149 КК України, є відносини, пов'язані зі здоров'ям людини, її життям, встановленим порядком здійснення посадовими особами своїх повноважень, зі встановленим порядком перетинання державного кордону, а також з правом дитини виховуватися в сім'ї з батьками, та з правом батьків виховувати свою дитину.

Замість трьох форм, в яких здійснюється об'єктивна сторона складу злочину торгівлі людьми, у нинішній редакції ст. 149 КК України диспозиція статті повинна містити лише таку дію, як здійснення незаконних угод стосовно людини у формі її передачі і заволодіння нею.

Суб'єктивна сторона складу злочину торгівлі людьми не повинна містити спеціальної мети, оскільки, по-перше, на практиці її досить важко встановити, а по-друге, не виключаються випадки здійснення цього злочину з іншою, не вказаною в диспозиції ст. 149 КК України, метою, зокрема, торгівля жінкою для подальшого одруження з нею.

Суб'єктивна сторона торгівлі людьми у більшості країн не містить спеціальної мети, на відміну від складу злочину, передбаченого ст. 149 КК України. Торгівля людьми, яка пов'язана із переміщенням через державний кордон, у більшості законодавств цих країн є обставиною, яка обтяжує це діяння. Стверджується доцільність запозичення цих прогресивних положень до

кримінального законодавства України, з урахуванням національних особливостей нашої держави.

Висновки. Торгівля людьми – одна із актуальних проблем сучасної України та усього світу. Важливу роль відіграє запобігання даному суспільно-небезпечному діянню шляхом застосування кримінально-правових засобів. Незважаючи на те, що сучасна редакція ст. 149 КК України є однією з найвдаліших кримінально-правових норм в історії українського законодавства щодо регулювання питання кримінальної відповідальності за торгівлю людьми, вона все ж містить і ряд недоліків.

Отже, не дивлячись на стрімкий розвиток нормативно-правової бази у сфері протидії торгівлі людьми, українське законодавство потребує внесення ряду змін для ефективної боротьби з вказаним суспільно-небезпечним явищем.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний кодекс України: Закон від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>. (Дата звернення 10.09.2021 року).

2. Казначеев Д. Г. Історичні аспекти торгівлі людьми / Д. Г. Казначеев // Право і суспільство. 2012. № 1. С. 12–16.

3. Кримінальний кодекс України : від 28.12. 1960 р Кодекс введено в дію з 1 квітня 1961 року Законом Української РСР від 28 грудня 1960 року URL:http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/kd0006.html (дата звернення 10.09.2021 року).

4. Казначеев Д. Г. Законодавство України як основа боротьби з торгівлею людьми / Д. Г Казначеев // Науковий вісник ДДУВС : зб. наук. праць. 2012. №1 (58). С. 442–449.

5. Конвенція проти транснаціональної організованої злочинності. Прийнята резолюцією 55/25 Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй від 15 листопада 2000 р. Ратифікована ВРУ 04 лютого 2004 р. Набрала чинності для України 21 травня 2004 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789 (дата звернення: 10.09.2021).;

6. Попович М. І. Кримінально-правові та кримінологічні аспекти запобігання торгівлі людьми / М. І. Попович // Актуальні проблеми боротьби з торгівлею жінками : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., м. Донецьк, 12 квітня 2012 р., Донецьк, 2012. С. 62–66.

7. Шляхи вдосконалення законодавства України щодо протидії торгівлі жінками / М. Г. Вербенський // Актуальні проблеми боротьби з торгівлею жінками: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Донецьк, 12 квітня 2012 р.). Донецьк, 2012. С. 21–24.

ПАРАДИГМИ КОНТРОЛЬНОЇ ФУНКЦІЇ ДЕПУТАТА МІСЦЕВОЇ РАДИ

Чернадчук Тамара Олександрівна

к.ю.н., доцент

Козачок Інна Владиславівна

аспірантка

Сумського Національного Аграрного Університету

Вступ. Місцеве самоврядування є невід'ємною складовою демократичного державного устрою. Ефективність місцевої ради, рівень її відкритості, прозорості та відповідальності залежить, в тому числі, від депутатів цієї ради. На разі це питання набуває особливого значення, оскільки в Україні відбувається процес децентралізації, внаслідок чого утворено принципово нові місцеві ради. Замість сільської чи селищної ради, повноваження яких поширювалися на територію обмежену одним населеним пунктом з бюджетом, який не покривав повною мірою всіх видатків та потреб громади, утворено сільські, селищні та міські об'єднані громади із досить значним обсягом владних повноважень та обов'язків, солідними фінансовими надходженнями. Раду формують депутати, як представники спільних інтересів мешканців громади. Саме від депутатів мешканці громад очікують діяльності, спрямованої на благо усієї громади. Втім не завжди депутати проявляють активну громадянську позицію, не досить ініціативні, недостатньо знають свої права та обов'язки, наслідком такої ситуації може стати переміщення всієї влади безпосередньо голові. За таких умов виникає загроза безконтрольності в діяльності голови територіальної громади і керованого ним апарату ради.

Мета роботи. Головним задумом публікації є аналіз існуючих правових основ реалізації контрольної функції суб'єкта місцевого самоврядування - депутата місцевої ради, при виконанні ним своїх повноважень. Окреслення проблем та правових прогалин при організації процесу його діяльності.

Матеріали та методи. Контроль, як невід'ємну складову управління вивчала значна кількість науковців. Проте, майже всі дослідники та практики

приділяють увагу державному контролю, рідше контролю в органах місцевого самоврядування та майже зовсім відсутні праці з дослідження правових основ для контролю суб'єктами муніципальної влади. Так, окремі питання контролю в органах місцевого самоврядування розглядаються в працях таких відомих вітчизняних науковців та практиків, як В. Борденюк, О. Гриценко, М. Пухтинський, В. Кравченко, О. Сушинський, В. Удовиченко, Ю. Шаров та ін. О. Сушинський зауважує про те, що в законодавстві мають бути чітко прописані норми впливу на міського голову в разі неякісного виконання ним своїх функцій та повноважень, а також на орган місцевого самоврядування загалом у разі неякісної його роботи. Неналежне виконання чи невиконання повноважень органами місцевого самоврядування та їх посадовими особами повинно передбачати відповідні санкції. В. Борденюк акцентує, що органи місцевого самоврядування виступають у межах своїх повноважень повноцінними суб'єктами контролю. Його сутність, мета і завдання впливають насамперед із соціально-політичного призначення місцевого самоврядування в Україні як гарантованого державою права і реальної здатності територіальних громад самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України».

Результати та обговорення. Правовий статус депутата сільської, селищної, міської, районної у місті, районної, обласної ради, як представника інтересів територіальної громади, виборців свого виборчого округу та рівноправного члена місцевої ради визначається Конституцією України, Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні», Законом України «Про статус депутатів місцевих рад». Останній встановлює гарантії депутатської діяльності та порядок відкликання депутата місцевої ради.

Конституція України визначає, що місцеве самоврядування є правом територіальної громади - жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища та міста - самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України. Законом України «Про статус депутатів місцевих рад» визначено основні принципові моменти

статусу депутата місцевої ради. Зокрема, депутат є виборною особою, який відповідно до Конституції України та Виборчого кодексу України обирається на основі загального, рівного, прямого виборчого права шляхом таємного голосування строком на п'ять років. Депутат є представником інтересів територіальної громади села, селища, міста чи їх громад; поєднує депутатську діяльність з виконанням виробничих або службових обов'язків; є повноважним і рівноправним членом відповідної ради — представницького органу місцевого самоврядування; не може використовувати свій депутатський мандат в цілях, не пов'язаних з депутатською діяльністю; не може мати іншого представницького мандата; як представник інтересів територіальної громади, виборців свого виборчого округу та член ради, здійснюючи депутатські повноваження, повинен дотримуватися правил депутатської етики. Депутат місцевої ради, який перебуває на посаді керівника місцевого органу виконавчої влади чи на іншій посаді, на яку поширюються вимоги Конституції та законів України щодо обмеження сумісництва, не може поєднувати свою службову діяльність на цій посаді з посадою сільського, селищного, міського голови, секретаря сільської, селищної, міської ради, голови та заступника голови районної у місті, районної, обласної ради, а також з іншою роботою на постійній основі в радах, їх виконавчих органах та апараті.

Депутат місцевої ради як представник інтересів територіальної громади, виборців свого виборчого округу зобов'язаний виражати і захищати інтереси відповідної територіальної громади та її частини - виборців свого виборчого округу, виконувати їх доручення в межах своїх повноважень, наданих законом, брати активну участь у здійсненні місцевого самоврядування. Отже, депутат наділяється всією повнотою прав, необхідних для забезпечення його реальної участі у діяльності ради та її органів. Прав і повноважень у депутата місцевої ради чимало, однак недостатня чіткість національного законодавства не сприяє у повній мірі їх реалізувати на практиці.

Так, статтею 143 Конституції України визначено, що територіальні громади села, селища, міста безпосередньо або через утворені нею органи

місцевого самоврядування управляють майном, що є у комунальній власності; затверджують програми соціально-економічного та культурного розвитку і контролюють їх виконання; затверджують бюджети відповідних адміністративно-територіальних одиниць і контролюють їх виконання; встановлюють місцеві податки і збори відповідно до закону; забезпечують проведення місцевих референдумів та реалізацію їх результатів; утворюють, реорганізують та ліквідовують комунальні підприємства, організації і установи, а також здійснюють контроль за їх діяльністю; вирішують інші питання місцевого значення, віднесені законом до їхньої компетенції». Попутно, стаття 327 Цивільного кодексу України повторила цю конституційну норму щодо здійснення управління майном, що є у комунальній власності безпосередньо територіальною громадою та утвореними нею органами місцевого самоврядування».

Таким чином, депутат як повноважний і рівноправний член відповідної ради — представницького органу місцевого самоврядування, зобов'язаний в тому числі здійснювати певні управлінські та контрольні функції, в даному випадку щодо управління майном. Проте, жодний нормативно-правовий акт не розкриває механізмів здійснення таких повноважень.

Приміром, здійснення функцій контролю будь яким суб'єктом, впорядковано рядом нормативно-правових актів. Для прикладу, реалізація державного фінансового контролю впорядкована Законом України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні», Порядком проведення інспектування Державною аудиторською службою, її міжрегіональними територіальними органами, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 20.04.2006 №550. Правові та організаційні засади, основні принципи і порядок здійснення державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності, повноваження органів державного нагляду (контролю), їх посадових осіб і права, обов'язки та відповідальність суб'єктів господарювання під час здійснення державного нагляду (контролю) визначені Законом України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері

господарської діяльності».

Отже, для виконання депутатом місцевої ради діяльності з управління комунальним майном, здійснення ним функцій контролю може визначити регламент місцевої ради, також, рішення, що стосуються порядку управління комунальним майном. В таких локальних документах варто більш детально описати права депутатів, конкретизувати їхній зміст та визначити способи їх реалізації.

Зачасти мають місце випадки, коли проект регламенту ради приймається депутатами без прочитання чи обговорення. В окремих місцевих радах регламент не працює, оскільки, затверджений нашвидкуруч. Також, причинами не робочого регламенту може бути низька якість документу, його перенасиченість загальними фразами і нечіткими формулюваннями, що і призводить до його неефективності.

Розглянемо приклад основних сегментів, які доцільно включити в регламент місцевої ради.

Зокрема, регламент роботи місцевої ради має містити:

1. Загальні положення, в яких висвітлено вимоги порядку формування ради, правові засади організаційної роботи ради, місцепроведення, мова ведення пленарних засідань, відкритість і гласність в роботі ради.

2. Основні принципи діяльності ради, які передбачають порядок діяльності депутата, депутатських груп та фракцій, форми реалізації депутатами своїх повноважень

Для прикладу до цього розділу можуть входити такі положення, як строки повноважень депутата, його права та обов'язки, засади дострокового припинення повноважень депутата, дотримання депутатами ради дисципліни та норм депутатської етики на пленарних засіданнях ради, правила поведінки та норм етики промовцями та запрошеними на пленарних засіданнях, порядок формування (утворення) депутатських груп та фракцій, їх реєстрацію, припинення діяльності, права депутатських груп та фракцій, утворення, статус та діяльність погоджувальної ради, вимоги щодо участі у сесіях ради та

засіданнях утворених нею органів, правовий зміст депутатського звернення, депутатського запиту, депутатського запитання, оформлення та виконання доручень виборців, вимоги щодо забезпечення діяльності депутатів ради, правовий статус помічників-консультантів депутатів.

3. Статус посадових осіб, що визначає порядок обрання голови ради, першого заступника та заступника голови ради, їх повноваження, права та обов'язки, вимоги щодо припинення повноважень голови ради, його першого заступника та заступника.

4. Правові основи діяльності органів ради, що може включати в собі загальні вимоги щодо створення та функціонування постійних комісій ради, вимоги стосовно їх складу, призначення та припинення повноважень голови, заступника та секретаря постійної комісії. Також, в даному розділі доцільно визначити повноваження та права постійних комісій, порядок засідання комісії та порядок спільних засідань комісій. Органами ради, теж, є загальні збори депутатів, тимчасові контрольні комісії, президія ради та виконавчий апарат ради. Тож, регламент роботи місцевої ради має визначати організаційні та правові основи діяльності і цих органів.

5. Порядок організації роботи ради, що має визначити планування її роботи, вимоги щодо підготовки питань на сесію та їх попередній розгляд, правила проведення сесії ради, її пленарних засідань, обговорення питань та голосування на цих засіданнях, регуляторна діяльність ради, вимоги щодо запобігання корупції, порядок розгляду електронних петицій

6. Прикінцеві положення, які формулюють поняття, що стосуються набрання чинності регламенту, забезпечення його дотримання, випадки, які допускають відхилення від норм регламенту, термін дії регламенту.

Висновки: Як бачимо, місцева рада в змозі створити локальний документ, який дозволить уникнути непорозумінь і надасть депутатам можливість зосередитися на вираженні і захисті інтересів відповідної територіальної громади та її частини - виборців свого виборчого округу, виконувати їх доручення в межах своїх повноважень.

Складаючи регламент місцевої ради неможна забувати про його необхідні умови та критерії відповідності Конституції та законам України, у тому числі щодо розподілу повноважень між утвореними органами та посадовими особами; встановленні та деталізації норм практичної реалізації здійснення процедур виконання повноважень ради, її виконавчих органів, посадових осіб, відповідно до законів України, що стосуються питань місцевого самоврядування. Водночас, слід відзначити, що регламент роботи місцевої ради надасть повноваження депутату впливати на процеси організації діяльності ради, впливу на управлінські рішення, що стосуються комунального майна, коштів місцевого бюджету. При цьому, такий документ не в достатній мірі зможе визначити належну кількість важелів впливу на стосунки з іншими суб'єктами господарювання, представницькими органами влади, підприємствами та посадовими особами системи органу місцевого самоврядування, що функціонують та здійснюють господарську діяльність на території громади. Отже, наявне нормативно-правове підґрунтя процесу децентралізації місцевого самоврядування не містить в достатній кількості алгоритму дій при реалізації функції контролю як органом місцевого самоврядування так і представниками громади – депутатами, тому нагальною потребою сьогодення є створення нової або внесення змін до вже існуючої правової бази, яка б містила покрокову інструкцію реалізації повноважень, прав та обов'язків представників інтересів територіальної громади, виборців свого виборчого округу.